

THE JEWS IN EGYPT
AND IN PALESTINE

OXFORD UNIVERSITY PRESS

London Edinburgh Glasgow Copenhagen

New York Toronto Melbourne Cape Town

Bombay Calcutta Madras Shanghai

HUMPHREY MILFORD

Publisher to the University

THE JEWS IN EGYPT
AND IN PALESTINE UNDER
THE FĀṬIMID CALIPHS

A CONTRIBUTION TO
THEIR POLITICAL AND COMMUNAL HISTORY
BASED CHIEFLY ON GENIZAH MATERIAL
HITHERTO UNPUBLISHED

BY

JACOB MANN, M.A., D.LIT. (LOND.)

VOLUME II

OXFORD UNIVERSITY PRESS

HUMPHREY MILFORD

1922

CONTENTS

	PAGE
PREFACE	9
APPENDIX A (to volume I, chapter I).	
1. A poem in honour of 'Adayah b. Menasse the Wezīr	11
2. Eighteen poems from an old Diwān	14
3. A poem by Dunāsh b. Labrāt in honour of Shemarya b. Elḥanan	21
4. A letter from Samuel the 'Third' to Shemarya b. Elḥanan	23
5. Data concerning Samuel the 'Third' and his son Abraham	25
6. A letter from Fuṣṭāṭ relating to the demise of Shemarya b. Elḥanan	26
7. An elegy, probably on the demise of Shemarya b. Elḥanan	27
7 ^a . Fragments of letters from Shemarya b. Elḥanan	29
7 ^b . Note on historical accounts in the form of 'Scrolls' (Megillot)	30
8. First version of the Egyptian Scroll of 1012 C. E.	31
9. Second version of the Egyptian Scroll of 1012 C. E.	35
10-12. Letters from Elḥanan b. Shemarya	38
13. Fragment of a letter from the Babylonian Exilarch, dated 835 C.E., concerning the fixing of the Calendar	41
14. The Massorites of Tiberias and the Palestinian Academy	43
15. The Gaonic family of Ben Meir	49
16, I. Data concerning the priestly Geonim Joseph, Samuel, and Yosē (?)	58
16, II-III. Concerning Joseph ibn Abitur	59
16, IV. Concerning Abraham Hakkohen b. Joseph Gaon.	60
17. The Gaonic family of Ebyatar Hakkohen	62
18-21. Letters from Joshiyah Gaon.	66
22. An epistle from the community of Ṭarābulus to Ḥesed b. Sahl (al-Tustari)	72
23. A letter from Abū'l Ḥayy b. Ḥakim, of Sicily, to Ḥananya Hakkohen Ab	73
APPENDIX B (to volume I, chapter II).	
1. A poem in honour of Abū Sa'ad b. Sahl al-Tustari	75
2. A letter from Solomon b. Yehuda to Ephraim b. Shemarya	77
3-5. Concerning the demise of Abū Sa'ad and Abū Naṣr, the sons of Sahl al-Tustari	79
6-11. Concerning the physician Abraham Hakkohen b. Isaac (b. Furāt)	81
12-17. Letters relating to Jewish prisoners from Byzantium who were brought to Egyptian ports	87
18. An epistle from the community of Alexandria to that of Mastaura (in Byzantium)	92
19. A marriage document, dated 1022 C. E., and drawn up at Mastaura	94
20, I. Data concerning the communal leaders of the Palestinian section at Fuṣṭāṭ	97
20, II. Similar data concerning those of the Babylonian section at Fuṣṭāṭ	100

	PAGE
20, III. Sahlān b. Abraham as a liturgical writer	104
21-27. Letters to Ephraim b. Shemarya from several people	106
28. An epistle from Solomon b. Yehuda to Samuel Hakkohen b. Abtalion	112
29. A letter to Sahlān b. Abraham	113
30. A letter from Isaac the Reader to Abraham Hakkohen b. Haggai	113
31. Fragments of letters from Solomon b. Yehuda	115

APPENDIX B (concluded, to volume I, chapter III).

32. A letter from Solomon b. Yehuda, when still Ab of the school	117
33. A letter to Solomon b. Yehuda	118
34-6. Letters from Solomon b. Yehuda	119
37. An epistle to the Nasi David b. Hezekiah	122
38-41. Letters from Solomon b. Yehuda to Ephraim b. Shemarya	124
42-44. Letters from Solomon b. Yehuda to Abraham b. Sahlān and Samuel (?) b. Abraham (al-Taherti?)	129
45. An epistle to David b. Aaron	135
46-58. Letters from Solomon b. Yehuda to several people	136
59. A declaration by a Karaite	158
60-65. Epistles from Solomon b. Yehuda relating to his rival Nathan b. Abraham	159
66-72. Letters from Nathan b. Abraham	167

APPENDIX C (to volume I, chapter IV).

1. An epistle from a community, probably from Palestine	175
2. An account of an earthquake at Ramlah in December 1033 C.E.	176
3-4. Letters from Jerusalem concerning the revolt of 1024-9 C.E.	179
5. An epistle from Ṣadoḳ Halleḳi b. Levi to Ephraim b. Shemarya	182
6-11. Appeals on behalf of the Rabbinite community in Jerusalem	184
12, 1. Concerning Reuben b. Isaac of Rhodéz (France)	191
12, 2. A fragment of an epistle from Salonica concerning a Russian pilgrim to the Holy Land	192
13. Appeals on behalf of the sick taking the cure at the hot springs of Tiberias	192
14. A letter from the communities of Ashkelon to those of Fuṣṭāt	198
15. An epistle from Joshu'a b. 'Ali, the Ḥaber of Ḥaṣor, to the Nagid Meborak	199
16. Data concerning the Jewish community of Ashkelon	200
17. Data concerning other Jewish congregations in Palestine	202
18. An epistle relating to a bogus-nasi	205
19. Concerning the Nasi Sar Shalom b. Pinḥas	207
20. Data relating to several Nesiiḳ	208
21. Karaite Nesiiḳ	210
22-3. Letters from Daniel b. 'Azarya, Nasi and Gaon	215
23*. An epistle from Fuṣṭāt	217
24. Daniel b. 'Azarya, Nasi and Gaon, and his sons	218
24*. A letter to the Nagid Yehoseph b. Samuel (b. Paltiel)	221
25, 1. Extract from a letter from 'Ali Hakkohen b. Ezekiel to Ebyatar Hakkohen b. Elijah Gaon	222

	PAGE
25, 2. Extract from a responsum of the Gaon Elijah Hakkohen to Meshullam b. Moses	223
25 ^a . Note on liturgical compositions, probably by the Nasi David b. Daniel (b. 'Azarya)	224
26. An epistle from Shelah the 'Sixth' b. Nahum to Ephraim (Abū Khair)	225
26 ^a . Fragments of letters from Ebyatar Hakkohen Gaon	228
27. Letters to Elijah Hakkohen b. Ebyatar Gaon and to Nathan Ab b. Abraham	229
28. Data relating to Abraham b. Nathan Ab and some of his colleagues	231
29. A letter from Solomon Hakkohen, Gaon of Ḥadrak, to 'Ulah Hallevi b. Joseph	233
30. Fragments of letters to Solomon Hakkohen Gaon and his son Maṣliah	234
31. An epistle from Baruk b. Isaac to Joseph b. Samuel	235
32. Letters from a Ḥaber in Syria to a Gaon	236

APPENDIX D (to volume I, chapter V).

1. A letter to 'Ali b. 'Amram	239
2-2 ^a . Epistles from Yeshu'a Hakkohen b. Joseph, of Alexandria, to Nahrai b. Nissim	240
3. Data concerning Nahrai b. Nissim and his son Nissim	245
4. The family of Meborak Nagid	249
5-7. Fragments relating to Meborak Nagid and his brother Yehuda Nagid	252
7 ^a . An elegy on the demise of Meborak's wife	255
8. An epistle from Abraham b. Sabbatai, the Ḥaber of Minyat Zifta, to Moses Nagid b. Meborak	257
9. Poems in honour of Yakin b. Netaneel	260
10. Poems in honour of Abū'l Munajja b. Sha'ya	264
11. The family of Joshu'a b. Dosa	270
12. A letter from Isaac b. Benveniste to Joshu'a b. Dosa	271
13. A fragment of a letter from an imprisoned government official	273
14. Maṣliah Gaon	274
15-16. Letters from Nathan b. Samuel	277
17. The family of the Nagid Samuel b. Ḥananya	281
18. An epistle from Elijah b. Kaleb b. Leon to Samuel b. Ḥananya	288
19. A collection for the ransom of prisoners, made by order of Samuel b. Ḥananya	289
19 ^a . A calendar for the years 1153-6 C.E.	291
20. The family of the Gaon Sar Shalom Hallevi	292
21-23. Letters from and to Sar Shalom Gaon	298
24-25. Epistles from and to Yehiel b. Elyakim	301
26-28. Family Letters	306
29. The period of Maimonides (died in 1204 C.E.)	310
30. An epistle from Rakkah (Kalne)	321
30 ^a . Concerning Joseph ibn 'Aknin	323
31-32. Letters to Anatoli b. Joseph	324
33. Abraham Maimuni and his descendants	326
34. Concerning certain compositions ascribed to Abraham Maimuni	331
35. Data relating to several Egyptian Jews of prominence	336

	PAGE
SUPPLEMENT.	
I. [to volume I, chapter I]	341
II. [to volume I, chapter II]	344
III. [to volume I, chapter III]	347
IV. [to volume I, chapter IV]	355
V. [to volume I, chapter V]	363
VI. [to volume I, chapter VI]	373
ADDENDA	375
CONCORDANCE OF MANUSCRIPTS USED	384
GENERAL INDEX TO VOLUMES I AND II	389
HEBREW INDEX AND GLOSSARY	413
CORRIGENDA	428

PREFACE

THE Genizah material, which formed the basis of the first volume, is edited here *in extenso* and in extract, accompanied by explanatory notes and other matter in close connexion with it. Since the writing of the first part I have come across a number of new fragments, which are incorporated here in a Supplement. A number of Addenda and Indices to both volumes conclude this work.

In the letters and other documents, reproduced in the following pages, we possess a good sample of Hebrew as she was written (and perhaps spoken) in the tenth, eleventh, and twelfth centuries. We see how the Paitanic phraseology pervaded the style of ordinary private letters. However arbitrary a treatment was meted out to grammar and philology, it cannot be denied that the Piyyuṭ as a literary form widened the limits of the language, making it flexible and capable of expressing new thoughts and various shades of meaning. On the other hand, we detect a considerable influence of Arabic, the native tongue of the Jews in the Orient, on the syntax of literary Hebrew. At all events, the Semitic character of the language remained unimpaired. The manuscripts edited here will supply material of no negligible a quantity for a fascinating study on Hebrew in speech and in writing throughout the centuries both in Palestine and in the countries of the Diaspora.

There remains finally to tender hereby my heartfelt thanks to all those who have helped the present volume to see the light of publication. Through the kind offices of the Chief Rabbi, the Very Rev. Dr. J. H. Hertz, Mr. Jack Mosseri of Cairo, and a number of his friends contributed a considerable part of the cost

of production. It is of special gratification that contemporary coreligionists in Egypt have thus shown practical interest in a work that sheds so much light on the history of Egyptian Jewry in the past.

J. M.

LONDON, *August*, 1920.

PS.—In addition I am greatly indebted to my friend, Professor Israel Davidson of the Jewish Theological Seminary of America, for having been good enough to read second proofs of this volume and for offering several valuable suggestions.

J. M.

BALTIMORE, MD., *February*, 1922.

APPENDIX A

(to Vol. I, Chapter I).

[Doubtful letters are marked with superlinear dots.]

1. [Vol. I, pp. 20-22.]

A poem in honour of 'Adayah b. Menasse the Wezīr.

[T.-S. 32. 4 (under glass), paper, square writing, with vowel-signs; the Raphē of כפת as well as the ה without a Mappik are indicated by a small line over the corresponding letters. Up to about line 49 there are corrections by a later hand on the top of the lines, evidently by an amateur versifier attempting to remodel the strophes. Thus line 1 reads, as corrected, פאר כושר ירא שוכן עליה · רחיל נורא וטוב השם פרחיה, אשר יפדה שבויים ועניים וכו' l. 14, אשר היה גדול בעוצם המלוכה וכו' l. 3, and so on. Whether this versifier took the name of Perahya at random or actually had in mind a prominent Jew of his own time, is difficult to ascertain.]

(recto)

	— — — — — — — — —
	בָּשִׁים יִי אֵל עוֹלָם.
גְּבִירָנוּ וְשִׁרְנוּ עֲדִיָּה ¹	וְקֵן כּוֹשֶׁר פֶּאֶר דְּרֵי נִשְׁיָה
וְרֹאשׁ רָאשִׁים וּמִשְׁרָתוֹ עֲלִיָּה	אֲבִיר שָׁרִים וְשֵׁר בֶּן שֵׁר מְעִילָה
וּמִלְתּוֹ מַקְבָּלָת ² עֲשׂוּיָה	אֲשֶׁר הָיָה גְדוֹל הַשֵּׁם בְּעֵתוֹ
וְשֵׁר צָבָא כְּיוֹאב בֶּן צְרוּיָה	וְגַם דִּגְלוֹ בַּהוֹר מַלְכוּת מִיָּקָר ³
לְכָל מַחֲנֶה וְכָל מִכָּה מְרִיָּה	הָלֵא הָיָה שְׁמוֹ מְרַפָּא וְחַיִּים ⁵
קַהֲלָתָה ⁴ בְּתַפְאֲרָתוֹ חֲדִיָּה	אִיוֹמְתִי הָלֵא שֵׁשָׁה בְּיָמָיו
וּפּוֹחֲדָת וְנִשְׁאָרָת שְׁחִיָּה	וְאִוִּיבֶת בְּיָמֶיהוּ שְׁפָלָה

¹ This name is biblical (cp. e. g. 2 Kings 22. 1), but in A. B. 56, *infra*, p. 222, l. 9, he is called עֲדִי, which may either be shortened from עֲדִיָּה or the name by which he went in Arab society, viz. 'Adi.

² MS. מקובלת.

³ MS. מיוקר.

⁴ Lengthened from קהלָה, to suit the metre. But, as Dr. Davidson suggests, probably read קהֲלָתִי in agreement with אִיוֹמְתִי at the beginning of the line.

וְכָל מַסְמִין וְכָל דּוֹבֵר רַמְיָה
 וְכָל נְהִי וְנָאֵק תִּאֲנִיָּה
 וְנָם אֲנַח ³ בְּשִׁמְחָה הַנְּחִיָּה
 וְהוֹדִי צִיר מְרַחֵם הָעֲנִיָּה
 לְשֵׁר גְּדוֹל בְּעִירָא בֶן שְׂרִיָּה ⁴
 מַעְפָּר ⁵ הוֹד לַעֲיִן כָּל חֵי וְחַיָּה
 בְּהִרְדָּתוֹ עֲצוּמָה הַפְּנִיָּה
 מְשַׁבַּחַת ⁶ לַעֲיִן הַכֹּל גְּלוּיָה
 אֲשֶׁר הוּא ⁷ וּמִשְׁרָתוֹ רִאיוֹה
 מְשׁוֹעֲשַׁעַת וּמְכַל רַע פְּרוּיָה
 וְצוֹר צִידוֹן וְרַמְלָה הַקְּרוּיָה
 וְשֵׁם נִפְשָׁם שְׁפוּלָה גַם דְּוִיָּה
 כְּהִבְרָחוֹ ¹⁰ וְנָם נִדְחוֹ דְּחִיָּה ¹¹
 יִטּוֹר נָפִישׁ וּמְרָמָה הַשְּׁסִיָּה
 וְנָם בּוֹשׁוֹ וְחִרְפָּתָם עֲטוּיָה ¹³
 וְרוֹרֵשׁ טוֹב לְאִמְחָה הַבְּרִיָּה
 מְחַדָּה לֵב בְּנִי מְקַחֵל לִיָּה
 וְכָל נֶפֶשׁ צִמְאָה הִיא רוּיָה
 חֲלִיפּוֹת הַבְּגָדִים ¹⁶ הִיא בְּסוּיָה
 וְנִפְשׁוֹתָם בְּחִסְדוֹ הִיא רִצְוִיָּה
 וְנִפְשׁוֹ תוֹךְ צִירוֹר חַיִּים חֲבִיבָה
 בְּמֹותוֹ שֶׁר בְּתוֹךְ אוֹם הַקְּנִיָּה
 וְיִרְאֵת אֵל אֲשֶׁר שׁוֹכֵן עָלֶיהָ ¹⁷
 וְהַמְשִׁרָה עָלֶי רִאשׁוֹ חֲנִיָּה
 הִלָּא דּוּמִים ¹⁸ וְלֹא עוֹנִים עֲנִיָּה

וְכָל צוֹרֵר וְכָל עוֹיִן ¹ הִלָּא סָר
 וְנִשְׁבַּח קוֹל בְּכִי גַם קוֹל צַעֲקָה
 10 וְנָם חֲלָף כָּלֵל ² אֲנִן בְּרִנָּן
 וְשִׁמְעוּ הַרְחֻקִּים הַשְּׁמִיעָה
 אֲשֶׁר חֲלַק בְּחִסְדוֹ מְכַבֹּדוֹ
 וְאָמַר זֶה לִזֶּה מִי זֶה אֲשֶׁר הוּא
 אֲשֶׁר פֶּאֶר ⁶ כָּלֵל ⁷ אֲרָצוֹת כְּנַעַן
 15 הַשְּׁבִיבִים עוֹד בְּנֵי עַמִּי תִשׁוּבָה
 הִלָּא הַשֵּׁר אֲדִינְנוּ מִנְּשָׁה
 בְּיָמֵיהוּ הִלָּא הִיתָה אִיוִּמָה
 וְאִימָתוֹ בְּרַמְשֶׁק וְצוּבָה
 וְנָם הַשְּׁפִיל בְּנֵי קָדֵר נִבְיּוֹת
 20 בְּנֵי אֲדָבֵל וּמִבְּשָׁם גַם מִשְׁמַע ⁹
 בְּנֵי דִימָה חֲדָר מִשָּׂא וְחִמָּא
 הִלָּא שְׁפָלוֹ כְּלָלִימוֹ ¹² בְּיָמָיו
 הִלָּא הָיָה דְּבַר שְׁלוֹם בְּפִיהוּ
 מִשְׁמַחַת בְּנֵי אֶהֱרֹן ¹⁴ וְדוֹדִיר
 25 וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל נֶפֶשׁ רַעֲבָה
 וּמִלְבִּישׁ סוֹת לְעִירוּמֵי ¹⁶ אִיוִּמָה
 וְלִיתוּמִים וְאַלְמָנוֹת מַחוּזִן
 הִלָּא נִפְטָר בְּשֵׁם טוֹב מַעְדָּתוֹ
 וְהָקִים מַחְלָצֵי הָאֱלֹהִים
 30 עֲנָקָהוּ בְּחִכְמָה עִם תְּבוּנָה
 וְהַחֲבִימוֹ הָיִית סוֹפֵר מְמַהֵר
 בְּשִׁבְתּוֹ תוֹךְ חֲכָמִים הִיד[וּעִים]

¹ MS. עוֹיִין.² For כל to suit the metre.³ אֲנַח ; אֲנִן , רִנָּן , אֲנַח ; for similar noun-formations, cp. Zunz, *Synag. Poesie*, 384 ff., and *Die Ritus*, 235.⁴ MS. שְׂרִיָּה.⁵ MS. מַעְפָּר.⁶ MS. פֶּאֶר.⁷ See note 2.⁸ MS. מְשׁוֹבַחַת.⁹ * The metre is here faulty. Probably the word שֵׁר has fallen out after הוּא.¹⁰ See Gen. 25. 13–15. אֲדָבֵל, instead of אֲדָבָל, for the sake of metre ; מִשְׁמַע is evidently taken as מִשְׁמַעַת.¹¹ MS. כְּהוֹבְרָחוֹ.¹² MS. דְּחִיָּה.¹³ For כולם 'all of them', to suit the metre.¹⁴ Cp. Ps. 89. 46.¹⁵ The metre demands this vocalization.¹⁶ Cp. Gen. 49. 11. MS. לְעִירוּמֵי.¹⁷ Cp. Judges 14. 12, 13.¹⁸ 'In heaven', cp. בְּנֵי עָלִיָּה (Sukk. 45^b).¹⁹ Instead of דומים (דמם), to suit the metre.

בְּמִשְׁכָּנֵיכֶם בְּסָפִים הִיא חֲזוּיָה¹
 וְחִפְּאֲתָם עָלַי רֹאשׁוֹ שְׂרָיָה
 וְגַם נִכְבֵּד בְּתוֹךְ אוֹם הַכְּנִיָּה
 וְגַם פָּתוּ לְכָל אָדָם מִצִּיָּה
 לְרֹחוֹת גֵּיא וְגַם מִדְּבַר וְצִיָּה
 בְּיוֹם צָרָה וּמַחֲיָה גַם תַּחֲיָה
 וְנִתְגַּדֵּל בְּמוֹ פְרִיָּה וְרִבְיָה
 מִיּוֹפִים⁵ הֵם בְּמוֹ תֵּאֲמִי⁶ צְבִיָּה⁷
 וְגַם שְׂרִים וּמִשְׁרָתָם רַבִּיָּה
 וּבִרְכַּתָּם קְרוּבָה לֹא דְחוּיָה
 יִרְאִי⁸ אֵל בְּמוֹ נִפְשׁ צְבִיָּה⁹
 חֲזוֹת שְׁלֵם וְצִיּוֹן הַכְּנִיָּה
 לְהוֹשִׁיעַ עֲדָתִי הַשְּׁבִיָּה
 וְחֹשִׁיב כָּל אֵימָתִי אֲתוּיָה
 אֱלֹהֵיהֶם יֵאֱמָרוּן הַלְלוּיָה
 אֱלִי צִיּוֹן וְאֶבֶן הַשְּׁתִּיָּה
 רַחֲמָה גַם וְרַבָּה גַם פְּשׁוּיָה
 וַיֵּשֶׁם אֶת שְׁאֲלָתִי שְׁעוּיָה
 בְּנֵי תוֹרָה הָיוּת נִגְדָם¹³ צְפִיָּה
 בְּתוֹךְ עַמִּים וְשׁוֹכְנֵי אֵי וְאִיָּה
 אֲשֶׁר הוּא רֹאשׁ כְּהַפְּחָה נַחֲמִיָּה
 בְּרַחֲב לֵב וּנְפִשׁוֹ הַקְּנִיָּה
 בְּכָל לְבוֹ בְּתוֹךְ אוֹם הַזְּרִיָּה
 וְכִסֶּה סוֹת לְכָל עִירוֹם¹⁴ וְעָרִיָּה
 אֲשֶׁר נִפְשׁוֹ לְבִיאָתוֹ תְּלִיָּה
 לְשׁוֹכֵן עַד אֲשֶׁר יִשְׁמַע קְרִיאָה¹⁵

בְּמִלּוֹלוֹ כְּפָחוּחַ זְהָבִים
 וְרַע² הוּא לְרֹנְנִים גַם נְסִיכִים
 35 וְהוּא יָקָר [בְּמַ]עוֹז הָאֱלֹהִים
 נָדִיב לִבָּב וְיוֹעֵץ בְּנִדְיָבוֹת
 וְגַם יוֹד כְּמוֹ עֲבִים מְרִיקִים
 אֲשֶׁר הוּא לְעִנְיָ אוֹם לְחֹמָה
 לְכֹן³ זָכָה וְלִקַּח בַּת גְּדוּלִים
 40 וְנָתַן⁴ לוֹ שְׁנֵי בָנִים אֲצִילִים
 שְׁמוֹאֵל גַם וַיִּשְׁמַעְאֵל נְגִידִים
 יִשְׁיָם אֵל לְחִפְּאֲתָהּ תַּהֲלָה
 וַיִּרְאֶהוּ בְנֵי בָנִים חֲכָמִים
 וַיַּחֲיֶהוּ אֱלֹהִים הוּא וּגְבִיּוֹ
 45 בְּבוֹא יִצְחָק מְשִׁיחַ הָאֱלֹהִים¹⁰
 בַּעַת יִשְׁיָב לִבָּב אֲבוֹת לְבָנִים
 בַּעַת יוֹדוֹן בְּמוֹ שְׁפָה בְּרֹרָה
 בַּקְּבוּיָן¹¹ עַם בְּמוֹ שְׁמַח וְעֶלְצוֹן
 שְׁאֲלָתִיהוּ¹² לְשִׁלּוֹחַ לִי נִדְבָה
 50 וַיִּתֵּן לִי כָפִי גְדוּל כְּבוֹדוֹ
 לְהִתְפָּאֵר בְּנִדְבָתוֹ לְעִין כָּל
 וַיּוֹדוּן אֶת נְדִיבוֹתוֹ כָּלֵלִם
 וַיֵּאֱמָרוּן כִּי אֲדוֹנֵנוּ עֲדִיָּה
 כָּבֵד עֲשֵׂה מְאֹד טוֹבוֹת גְּדוּלוֹת
 55 לְמוֹדָה אֶת שְׂבָחָיו בְּקַהֲלוֹת
 וְהַשְׁבִּיעַ רַעֲבִיּוֹ מַעֲדָנִים
 וְהַחֲזִירוֹ אֱלִי אֲבִיּוֹ בְּטוֹב לֵב
 לְכֹן יִקְרָא אֱלִי אֵל הוּא וְאֲבִיּוֹ

¹ Pr. 25. 11; מלול is taken as feminine to suit the metre.

² MS. וריע.

³ For metre's sake, instead of לכן.

⁴ MS. ונותן.

⁵ MS. מיופים.

⁶ Instead of תאמי, for metre's sake.

⁷ Cp. Cant. 7. 4.

⁸ MS. יריא.

⁹ 'Desirous' (from Aramaic, צבא).

¹⁰ See Sanh. 98^b: יהי שמו שנה' יהי . . . רבי ינאי אמרי ינון שמו שנה' יהי (Ps. 72. 17).
 מה שמו (של משיח) ? . . . רבי ינאי אמרי ינון שמו שנה' יהי (Ps. 72. 17).

¹¹ MS. בקביון.

¹² Read שאלתי in order to repair the metre.

¹³ 'It (the gift) is expected towards them' (viz. by the scholars).

¹⁴ MS. עירום.

¹⁵ MS. קריה.

2. [Vol. I, pp. 22-26.]

Eighteen poems from an old Diwān.

[Oxford MS. Heb. d. 36, fols. 9-10, cp. Bodl. 2776³; brownish vellum, square writing, old hand. The lines run on in the MS. and only occasionally are some words vocalized.]

(fol. 9, recto)

I

— — — | — — — | — — —

מִפְרָצִיוּ:

וְתַמְרָה כִּי אֶהְבְּתוּ בְּכָל לֵב:

וְיִחְפּוּז בּוֹ עֲשׂוֹתוֹ כָּל חֲפֶצְ[וֹ]:

וְאֵת הָאִישׁ אֲשֶׁר יֵאָהֵב יִדְרֹו:

אלפרג

II וכתב לאבי יהושע בן אלקמורי:

לְאִישׁ פָּנִיו כְּמוֹ שֶׁמֶשׁ בְּצִאתוֹ:

פֶּאֶר רַעִיו³ יָמַר אֲדָר⁴ עֲמִיתוֹ:

פָּנֵי צוּרוֹ לְשֹׁכֵף אֶת חֲמָתוֹ:

תַּפְלָתוֹ⁵ וּמַחֵק שִׁיר שְׁפָתוֹ:

אֲשֶׁר יִמָּאֵס בַּחוּרֵי אֶהְבָּתוֹ:

אֶמֶת כִּי אֵין בְּנִלּוֹתוֹ כְּמוֹתוֹ:

וּבְכֶלם⁶ יִתְמַהוּ בּוֹ עֵת חֲזוֹתוֹ:

בְּתֵבֶל עִם בְּנֵי אֲדָם חֲנוּתוֹ:

עָלִי רֹאשׁוֹ וְשֵׁם כְּבוֹד בְּסוּתוֹ:

מִשְׁרַת אִישׁ אֲשֶׁר לֹא קָם כְּמוֹתוֹ:

בְּשֵׁם מֹשֶׁה יְהוֹשֻׁעַ מִשְׁרָתוֹ:

וְאֵל רַעִיו⁷ וְהַשֶּׁמֶשׁ אֶמְתּוֹ:אֶהֱי פְדִיּוֹם² אֲנִי עִם כָּל עַדְתּוֹ:

כְּלִיל עֹפּוֹ וְתַפְאֶרֶת קָהְלוֹ:

אֲשֶׁר שָׁמוּ אֲדוֹנָיו שְׁלֹחַוֹ:

בְּהַעֲתִירוֹ בְּעַד עֹפּוֹ בְּנוֹעָם:

5 בַּחֲרוֹ רֹאשׁ לְיִשְׂרָאֵל וְכִי הוּא:

אֲדוֹנָיו אֲשֶׁר כָּל עַם יְהוּדָה:

יִדְמֻהוּ לְמוֹ מֶלֶאךָ אֱלֹהִים:

וְהִנֵּה מֵאֶמְרָם מַה לְּמֶלֶאךָ:

לְקַחְהוּ וְסַמָּךְ אֶת יָמֵינוֹ:

10 קִרְאָהוּ יְהוֹשֻׁעַ בְּנִקְרָא:

וְשִׁמְהוּ בְּתוֹךְ עֹפּוֹ לְנִגִּיד:

אֲנִי אֲחִיו וְיִשְׂרָאֵל קָהְלוֹ:

III וכתב לשמואל בן אללברי:

כְּעִנִּי הַשְׁפָּחוֹת לְנִבְרוֹת:

כְּתוּחֶלֶת אֲדָמוֹת לְמִטְרוֹת:

לֶךְ עֵינִי יָדִיד נַפְשִׁי תְלִיּוֹת:

וְאֵל שְׁמֵךְ בְּכָל עֲתֹת אֵיחֶל:

¹ The poet seems to use already the licence of changing a Sh'va quiescent into a Sh'va mobile. But, as Dr. Davidson suggests, the vocalization may be מִפְרָצִיוּ. For מִפְרָץ, cp. Judges 5. 17; for פְּרָצִים, Amos 4. 3.

² Cp. Num. 3. 49-51.³ MS. רַעִיו.⁴ Cp. Zach. 11. 13.⁵ MS. תַּפְלָתוֹ.⁶ MS. וּבְכֶלם.⁷ MS. רַעִיו.⁸ See vol. I, 23, note 2.

בְּמִכְאוֹכֵי כְּמוֹ אֲשׁוֹת מִצְרוֹת: ¹	וְאֵלֶיךָ מֵאֵד הַזְמָה לְבָבִי:
מְקוֹם מְרוֹט עָרִי בְּתִירוֹת:	וְאִם אֵין בּוֹ אֲשֶׁר נִשְׁאַר בְּתַפּוֹ:
וְרוֹב חוֹלֵי וְעוֹצֵם הַמִּצְרוֹת: ²	בְּפִירוֹד ³ אַח וְסוֹר רַע וְנֹדֵר נֹם:
סְבִיבוֹהוּ וְעָלְיוּ נֶאֱנָרוֹת:	וְאִיכְכָה יִהְיֶה לוֹ לֵב וְכָל אֵל: ⁴
אֲהִי זוֹכֵר לֵלֵא מִשׁ מוֹכִירוֹת:	יְרִידִי לֹא וְכִרְתִּיד וְאִיכָה:
יְחִידָתִי וְנִשְׁמָתִי קִשּׁוֹרוֹת:	וְעָלֶיךָ וְעָרֶיךָ וְעַפְּךָ:
וּמִפְּנֵי הַלְאוֹתִי נְזוֹרוֹת:	[ת]ל[אי] מִחֲלָאִיד אֲצוּלוֹת:
לְבִינֶךָ יוֹם וּמִדְּכָרוֹת סְנוֹרוֹת:	אֲנִי חוֹלָה וְאֵת [ח]לָה גִבִּינִי: ¹⁰
וְנִגְלִי מִלְּבָבְךָ אֲסוֹרוֹת:	לְבָבִי לָךְ יַעֲוֹפֶה בְּנִשְׁרִים:
וְתַהֲיִינָה חֲלָאִיד עֲצוֹרוֹת:	וְכִי יִתֵּן וְיִהְיֶה בִּי אֲשֶׁר בָּךְ:
וְדִי לִי מִפְּנֵי שְׂפּוֹךְ ⁵ עֲתִירוֹת:	בְּעֲצוֹמוֹתַי וְתִשָּׁבֵב אֵת לְכוֹחֶךָ:
כְּמוֹ עֶתֶר שְׂפָתֶיךָ שְׁמוֹרוֹת:	לְמַעַן כִּי רְפוּאָת מִחֲלָתִי:
כְּמוֹ תַעֲנָה בְּמִשְׁלַל מִאֲמָרוֹת ⁶	אֲכַל אֲתָה כְּמוֹ אֲתָה וְאֲנִי: ¹⁵

IV וכתב ינרב אלפרקה:

וְאֲנֹנִי וּבִבְכִי אֲמַר:	בְּלֵב נֶעֱכַר בְּמִסְפַּד מֵר אֲקוּנִי:
וְקִינָתִי וְנִהְיָתִי ⁷ אֲעוֹר:	וְכִבְנוֹת יַעֲנֶה אֲכַל אֲסַדֵּר:
בְּכָל רְעוֹת לְכָלוֹתִי כְּצוֹר:	לְכִלְיוֹן וְכִנִּי יִרְדְּפֵנִי:
יְחִידָתִי וְנִשְׁמָתִי יִגוֹר:	וְיוֹם פִּירוֹד ⁸ בְּאֵלֹהֵי בְּמִגְזָרָה: ⁹
אֲנִי אֲפָנָה וְעַל שֵׁם מִי אֲשׁוֹר:	לְמִי אֲלֶךְ וְכִי אֲבִים וְאֵל מִי: ⁵
לְכָל סֵלַע כְּמוֹ פִּטִּישׁ מְפוֹרֵר: ¹⁰	וְעוֹבְתִי בְּנֹדֶיךָ אֲשֶׁר הוּא:
כְּאִישׁ חִיָּה ¹¹ לְמוֹ נֶעַר מוֹזָר:	אֲשֶׁר מִלְּיוֹ יַחֲיוּ הַנִּשְׁמוֹת:

¹ The curious plur. of אֲשׁוֹת, אֲשׁוֹת, is unnecessary here, as נִשְׁמָתִים would suit the metre just as well; מִצְרוֹת, MS. מִצְרוֹת, cp. Jer. 48. 41; 49. 22.

² MS. בפִּירוֹד.

³ Fem. of מִצְרִים, Lam. 1. 3.

⁴ Cf. Job 19. 22, כְּמוֹ אֵל, which Sa'adya takes as אֵלֶּה. See Dunāsh b. Labrāṭ's ופִּירֵשׁ (רס"ג) למה תרדפוני, ed. Schröder, 1866, p. 2, no. 5, against Sa'adya, ed. Schröder, 1866, p. 2, no. 5, כְּמוֹ אֵל כְּמוֹת אֵלֶּה שֶׁהוּא לִשְׁוֹן חוֹל כְּמוֹ הָעֵרִים הָאֵל (Deut. 19. 11) וְצִרִיךְ אֲתָה לִידַע כִּי לֹא הִיא בְּדִבְרֵי אִיּוֹב לַחֲבִירוֹ אֲדָם וּלְתֵם שִׁיאֲמַר עֲלֵיהֶם כְּמוֹ אֵלֶּה וְאִינוּ (i.e. God) אֵלֶּה לִשְׁוֹן קוֹדֶשׁ.

⁵ MS. שִׁפּוֹךְ. ⁶ This hemistich is not clear to me. (But see Addenda.)

⁷ Cp. Mic. 2. 4.

⁸ MS. פִּירוֹד.

⁹ Terror, cp. Prov. 10. 24; MS. בְּמִנְרָה.

¹⁰ Cp. Jer. 23. 29.

¹¹ By mistake כְּאִשֶּׁר is written in the manuscript; but dots inside the letters denote that it should be cancelled; כְּאִישׁ is written on top; MS. חִיָּה, cp. 2 Kings 4. 35.

קחו אותי¹ ידידי ועשו בי : בצווי² אל בָּבֶל מוֹרָה וסוֹרֵר :³
 בעֲבוּרֵי שָׂר שְׁלַחָה אֶל לְבָאֵר : סתומי דת וסור הדין לְבָרֵר :

V ולה ערל אלי אלמטל :

יָדִיד נִפְשִׁי וְנִפְשׁ כָּל יְדִידִי : תְּהִי בְרוּךְ בְּרָכָה עַד בְּלִי דִי :
 וְיִשְׁלַח אֶל בְּחִיָּד מְשִׁיחוֹ : וְאֵל עֵינָם יִקְבְּצוּ⁴ שְׂרִידִי :
 עַד מְחִי אֲהִי נִמְלַב בְּעֵינִי : וְמִמֶּנּוּ תְּהִי הוֹפֶה חֲסָדִי :⁵
 וְתִבְנוּנִי וְחֲשִׁים אֶת לִבִּי : וְגַם נִפְשִׁי כְמוֹ נִפְשׁ עֲבָדִי :
 יַעֲדֵתֶנִּי וְנִדְרָתָהּ בְּפִיד : וְאַחֲרָתָהּ וְלֹא כְּזֹאת נִגְדִי :⁶
 וְאִיָּה תִרְצֶה יְדִידִי מַעֲשֶׂה זֶה : וְלֹא תִבּוֹשׂ וְאֵת רֹאשׁ לְחִסְדִּי :
 אֲנִי אֲדַרֵּשׁ בְּחִיָּד נְדָרִי : וְאִם אֲמוֹת אֲצַוֶּה בָּם יִלְדִי :

VI וכתב לאבי סלימן ישבו תאכיר גואב מדיחתה

מן מנשה בן אברהם אלקואז⁷

לְמִי אֶפְנֶה וְעַד אֶנָּה אֶחֱלֶפֶּה : וְגַם עַל מִי אֲנִי אֲרַעִים בְּקוֹלוֹת :
 הַנִּשְׁאָר עוֹד בְּמוֹ אֶרֶץ נְשִׁיאִים : אֲשֶׁר לָהֶם תְּהִלּוֹתִי⁸ בְּפוֹלוֹת :
 הֲלֹא אֶלָּה נְשִׁיאֵי הָאֲדָמָה : אֲשֶׁר לָהֶם תִּמְקִיץ הַטִּלְאוֹת :⁹
 הֲלֹא זֶה הוּא אֲשֶׁר כָּל הָאֲנָשִׁים : כָּכָל עִיר יַעֲנֶנּוּ לוֹ בְּמַחְלוֹת :¹⁰
 יְדִידִי אֶל תִּרְבִּנִי וְתֹאמַר : עֲרוֹךְ הַשִּׁיר וְהַחֵל הַמְּחֻלוֹת :¹¹
 שְׁלַחֲתֶנִּי לָנָּה נָעִים מְנִדְיוֹ : בְּרֹאשׁ הָרִים מְצֹאֲתֵימוֹ אֲפִילוֹת :¹²
 וְנִתְּלִיתִי בְּמוֹ קֶרְנֵי רֶאֱמִים : וְאֲנֹכִי מִטְּבַע¹³ בְּמַצּוֹלוֹת :
 וְעֲלִיתִי עָדִי שַׁחַק וְדִנְלִי : בְּמוֹ מִימֵי תְּהוֹמוֹת נִצָּעָלוֹת :¹⁴

¹ MS. אתי.

² MS. כצווי.

³ Cp. Deut. 21. 18 ff.

⁴ MS. יקובצו.

⁵ Jonah 4. 6 ff.

⁶ The plural is used for sake of the rhyme.

⁷ 'The silk merchant', referring to the occupation of Ibrāhīm, Menasse's father.

⁸ MS. תהילותי.

⁹ Cp. Isa. 40. 11, a figure of speech for a ruler shepherding his people.

¹⁰ Cp. 1 Sam. 18. 6-7.

¹¹ On top of this word there is written in the same handwriting הַמְּחֻלוֹת, but this gives no meaning.

¹² Cp. Exod. 9. 32.

¹³ MS. מטובע.

¹⁴ Can also be read נִמְצָלוֹת. It will then be a verb formed from מְצוֹלָה. But מְצוֹלָה is also suitable, as אֲצֵל in the Middle Ages has the meaning of emanating and also descending from high downwards (cp. אֲצִילוֹת). Thus the thought is well expressed here, 'I ascended heaven but my feet dangle in the waters of the deep'. Cp. also *infra*, p. 239, note 3.

חָהּ הַיָּה דְּבָרִי אֶל לִבִּי :
 10 חָרַל לֶךְ אֶל תַּקְנָה מִן־חֻקֵּינִי :
 וְאֶל תַּחֲפוּזִי לִבְשָׁנִי מִן־דִּלְתִּי :
 אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּשִׁיחַת מוֹעֲדֵי לֶךְ :
 הֲלֹא תִרְאֶה חֲרוּזוֹתִי לִנְגָדָם :
 וְשִׁירוֹתַי אֲשֶׁר בָּהֶם עֲשִׂיתִים :
 15 יִפְסִיּוֹת חֲרוּזוֹת בְּעֲנָקִים :
 בָּרַח לֶךְ אֶל מְקוֹמְךָ אֶל תַּיְחַל :
 וְאֶל יִהְיֶה לְפָנֶיךָ וְעִסְפֶּךָ :

VII וכתב אליה וקר בעת אליה הדיה אלפור :

יְמֵי פוּרִים יְמֵי שְׂמֵחָה :
 אֲשֶׁר בָּם נִגְאָלָה מִן־יָד [:
 נִגְאָלָה אֶל לִבִּי שְׂמָה :
 מְנוּחָיָה :

(fol. 10, recto)

VIII

וְאֶת־פֶּאֶר אֲנִי בָּהּ עַל יְרִיבִי :
 עֲדַתְנִי⁷ מֵאֵד שְׂשֵׁה בְּיוֹם זֶה :
 וְהִנֵּנִי בְּשׁוּרֵינִי נִדְלַת :⁸
 יִקְבְּצוּ¹⁰ מִפְּנֵי¹¹ בְּיָמָיו :
 5 וְלִפְנֵיהֶם יִהְיֶה עוֹבֵר מִבְּרֶךְ :
 וְכָל צָרוֹ יִהְיֶה מִבּוֹחִים :
 תִּבְרְכוּ¹³ יְדִידֵי בָלְכֶם¹⁴ יוֹם :
 וְהֵן חֲזֹן לְעֹבֵד שְׁלִכְבוֹ :

¹ MS. מעונה. ² This reading, however, spoils the metre. Read וְדִלְתִּינִי.

³ This hemistich is not clear to me.

⁴ Cp. 1 Sam. 2. 3.

⁵ MS. מנורחה.

⁶ Cp. Job 15. 16.

⁷ MS. עדתני.

⁸ Instead of מִצִּפְתָּה for sake of the metre.

⁹ MS. נדילת.

¹⁰ MS. יקובצו.

¹¹ MS. מפחרים.

¹² MS. לכולם.

¹³ MS. תבורכו.

¹⁴ MS. כולכם.

IX ולה פי אלפראק:

פִּרְדִּיתְכֶם בְּמַר נֶפֶשׁ אֲכַכָּה : וְאַקְרַע אֶת סָגוֹר לִבִּי בְּמַדִּי :
 וְאַתְּאַבֵּל בְּכַת יַעֲנָה וּמִסְפֹּד : כִּמוֹ תַּנִּין אֲנִי אֶעֱשֶׂה לְבָדִי :¹
 נָגְדִי ² אֲשׁוּב וְאַרְאֶה אֶת תְּמוּנַת : מַהֲלָלִי ³ אֲשֶׁר אֲשׁוּר לִנְגְדִי :
 רְבִי נָפִים [וְנִנִּי] וְאֶדוֹנִי : אֲשֶׁר נֶחַד בְּשָׂרִי לוֹ וְנִלְדִי :
 5 וְגַם דְּמִי וְחִלְפִי מִחֲסָדָיו : וְחִתִּי וְנִשְׁמָתִי וְחִלְדִּי :
 וְהֵן אֹדָה עָלַי נֶפֶשִׁי בְּכָל זֹאת : לְהַעֲדִיר עַל אֲמוּנָתִי וְחֲסָדִי :

X וכתב אלי מן דם בעץ אכואנה:

הַנִּקְבָּצְתֶּם וְהַעֲתִרְתֶּם דְּבָרִים :⁴ וְכָל אִישׁ בַּעַר יִרְבֶּה מִכֶּם מִשְׁלֹיו :
 עָלַי יַחֲדִי אֲשֶׁר הַתּוֹם לְבָשׁוֹ : וְהַחֲסֹד וְהַעֲדָק מַעֲלִיו :
 הַיַּחַת ⁷ הָאֲרִי מִקּוֹל נְדִיִּים : אֲשֶׁר חֲכִין לְטָרֵף מֵאֲכָלָיו :
 וְנִבְוִרִים ⁸ וְכַבִּירִים הָרוּגָיו : וְכָל שַׁחַל וְכָל לֵישׁ חֲלָלָיו :
 5 וְאִיכָּכָה תַּהְיוּ בּוֹ נִעְרָכִים : יֵשׁוּ הָאֵל לְחַיִּיכֶם נְעָלָיו :

XI ולה ימרה בעץ אלרוסא:

נִסְלֹוֹתִי וְהִיָּתִי בְּעֵינִי : בְּאִישׁ סָכַל וּמוֹג הֶלֶב [בְּרֹ] וְחֹ :
 בָּעֵת לְקַחָה יְמִינִי עֹט [לָהּ] שִׁיר : בְּשֵׁם הָשָׁר . . . אֶת שִׁבְחָהּ :
 וְאִיךָ יוֹשֵׁר ⁹ בְּתוֹשִׁבְתָּהּ [וְאִיכָּה] : וְאִיכָּכָה [אֵ] הִי הוֹלֵךְ נִכּוּחַ :
 וּמָה אֹכֵר בְּעַד נָבִיא וְחֶכֶם : אֲחִי מוֹסֵר ¹⁰ נָשִׂיא אֵל בֶּן מִשְׁחֹה :

XII וקאל פי אבי סלימן:

אֵלְלִי ¹¹ לְבִי וְגַם מְרִבִּית יוֹגָדִי : וְצָרוֹתָיו וּמִכְאוּבָיו וְאֹנָיו :¹²
 בִּמּוֹ עֵינִי כָּלִיל יוֹפִי צָבִי חֹן : אֲשֶׁר חָלַל ¹³ בְּלִי מִכְאוּב בְּעֵינָיו :

¹ See Mic. 1. 8, and cp. Job 30. 29.² Read וְהִי, as the metre is faulty.³ Instead of רַבִּי, for the sake of the metre.⁴ For metre's sake instead of יִרְבֶּה.⁵ וְנִבְוִרִים.⁶ MS. יִישֵׁר.⁷ MS. הִיָּתִית.⁸ MS. מוֹסֵר.⁹ MS. חָלַל, but read חָלַה 'became sick'.¹⁰ MS. חָלַל, but read חָלַה 'became sick'.¹¹ MS. חָלַל, but read חָלַה 'became sick'.¹² MS. חָלַל, but read חָלַה 'became sick'.¹³ MS. חָלַל, but read חָלַה 'became sick'.

והוא יישן עלי משבב מלוניו:	צבי המצריף לילי עשוקיו: ¹
ותוארו אכל אין לו קרניו:	צבי ירמה בראותיו ² לעופר:
ששון לבי תעת יחד אסוניו:	5 וכן ³ השים בעת ירצה ידירי:
ומי יראה חלי עיני אדוניו:	הירפא לבבי מחלאיו:
לרפא את לבבי מנגניו:	אלי דויד ידיר נפשי אהלף:
בני עמי לעם אחר קציניו: ⁴	אלי קצין נדיב הלב אשר שם:
ומטרו ⁵ והב אופיר ענניו:	אשר עביו בדולחים יריקיו:
צעיר ימים ככר הזביש וקניו:	10 וכן עמי במדעו ואם הוא:
נחיתתם בשם שמש מעוניו: ⁶	לכן שמו אלהים נר להאיר:
ידעוהו כאלו הם שבעיו:	והן כל הארצות הרחוקות:
דמותו שר תמונתו לפניו:	שמו גדול וחרו רב ומילא: ⁷
והקסת והקולמוס אוניו:	אחי מסר אשר חכמה תניתו:
לאיש יפיק לבל שואל [רצ]וניו:	15 אחי פדיום וכל איש שר בעמי:

XIII וקאל יבבי וינרב בעצהם:

ושמני במשפטיו למו אות:	שפטני אלהי הצבאות:
לולתי בתבל לא בראות ⁸	וכלני במכותי אשר לא:
וגם נפש מלאה מתנ[ואות]:	והמים בהמות ימים קרבים:
אני איש מעמד ⁹ על התלאות:	ולתלאות צפו ¹⁰ עיני באלו:
ועיני מפקוד דמעה מלאות:	5 לכן עובל נהי נהיה ¹¹ מקונן:

¹ Since the sick hero of the poem cannot attend to the communal affairs and administer justice, the wronged people have no redress of their grievance; accordingly 'the nights of his oppressed ones' are prolonged (see also Eccles. 4. 1).

² 'By his eyes' (cp. Eccles. 12. 3).

³ For ובהן (i. e. in these eyes), to suit the metre.

⁴ Fol. 10, verso, begins with קציניו. But this hemistich is not clear to me. In l. 7 Abū Sulaiman (= David) is apparently eulogized. But it is possible that the poet means, I shall go to David for curing the grief of my heart, i. e. obtain comfort from reading the Psalms of king David.

⁵ יריקיו, to suit the metre, though יריקיו would have been sufficient. ומטרון, a Pi'el formed from מטר 'rain'.

⁶ I. e. Moses.

⁷ So in manuscript, but the meaning till the end of the line is not clear to me.

⁸ לא לולתי = anybody else in the world.

⁹ For צפו to suit the metre.

¹⁰ מעמד (cp. 1 Kings 22. 35) = here ממנה 'appointed'. An allusion to the various temple officers (see Shekalim 5. 1).

¹¹ Cp. Mic. 2. 4.

וְנִפְלִיתִי בַּמִּכְאוֹבִים בְּאֵלָיו : אֲנִי נִפְלֵא בְּעֵינֵי כָּל פְּלֹאוֹת :
 וְיָמָּה אוֹחִיל לְאֵל אוֹ מֶה אֶמְנָה : וְכָל אֵלֶּה קְבוּצוֹת בֵּי מִצְוֹאוֹת :
 לְמַעַן כִּי בִפְשָׁעֵי נֶאֱסָף בִּנִי : נְשִׂיא עַמִּי וְאָף בֶּן הַנְּשִׂאוֹת :
 בָּבוּ עַמִּי וְחִנְרוֹ שֶׁקֶ וְסִפְדּוֹ : וְחִבְבִּינָה בְּחֹלוֹת גַּם נְשׂאוֹת :
 עָלַי בְּחוֹר אֲשֶׁר רוּחִי וְנַפְשִׁי : בִּיגוֹן אַחֲרָיו לְעַר נְבֹאוֹת : 10

XIV וְקֹאֵל אֵיצָא :

אֲדוֹנִי אֵת וְאֵם הָרַע לְשׁוֹנִי : בְּאֲמָרֵי כֵף אֲדוֹנִי אֵת וְאֵתָּה :
 לְכָל מַלְאָךְ וְכָל נְשִׂיא אֲדוֹנִים : וְלָכֶם מִמֶּד מֵלֵא מַחְתָּה :
 וְעֵתָּה בּוֹא וְשַׁמַּח אֵת לִבִּי : וְאַל תִּשְׁאִיר בְּמוֹרְשֵׁי מַחְתָּה : 2

XV וְאִסְתַּהֲרִי בַּעֲצָהֶם כִּמְרָא פּוּגָה לֵה גְבִנָּה פִּכְתֵּב אֵלֶיהָ :

שְׁאֵלְתִּיךְ אֲדוֹן נִפְשִׁי בְּרָנָה : וְהִרְבִּיתִי לִפְנִיךָ תַּחֲנָה : 4
 וְשִׁמְתִּיךְ כְּמַגְדֵּל עֹז לְנוֹסִי : וְלִפְנֵי צַר כְּסוֹחֲרָה וְצָנָה : 6
 וְכִסְפָּה בְּיוֹם שְׂמֶשׁ וְשָׁרֵב : 6 וְגַם כְּאֵחַ 7 בְּיוֹם שִׁגְ וְצָנָה :
 וְכִרְתִּנִּי וְכָרֵךְ אֵל לְטוֹבָה : כְּאֶלְמָנָה בְּזָכְרָא אֵת פְּנִינָה : 8
 וְשִׁלַּחְתִּי גְבִנָּה לִי לְמָנָה : 5 וְיָמָּה יִדְמָה בְּיוֹם אֶתְמוֹל גְּבִנָּה : 9

XVI וְלֵה אֵיצָא :

הֲלֹא אֵתָּה יָדִיד נִפְשִׁי לְנַפְשִׁי : כְּמוֹ מִטָּר וְנִשֵּׁם לְאֲדָמָה :
 אֲשֶׁר הוּא לֵה בַּעַת רִדְתּוֹ מְרֻגָה : לְחִיּוּתָהּ וּלְבִיא 10 לֵה נְעִימָה :
 וְגַם אֵתָּה מַחֲיָה אֵת לִבִּי : כְּמוֹ הַגּוֹף מַחֲיָה הַנִּשְׁמָה :
 וְעֵתָּה בּוֹא לְחִיּוּתִי וְאֶפְרָ : לֵךְ חֶסֶד יְדִידוֹת הַקְּרוֹבָה :
 וְאֵתָּה בּוֹא לְחִיּוּתִי וְאֶפְרָ :

XVII וְלֵה יַעֲזֵן בַּעֲצָהֶם :

עֹזֵב לְצִים בְּהִבֵּל נֶאֱחָיוֹם : וְהִרְחַק הַרְשָׁעִים הַנְּלוֹוִים :
 וְצֵא מֵהֶם וְגַם מִתּוֹךְ קֹהֲלָם : וְלֵה הִי נְסִיכֵי הַר גְּרִיזִים :
 וְאַל תִּבּוֹא בְּסוֹד אִישִׁים אֲשֶׁר הֵם : בְּרוּעַ מַפְעֻלוֹתֵיהֶם מְכֻזִּים :
 וְאַל תֵּאֱמָן מִמֶּלֶא פִּיו שְׁחוֹךְ לֵךְ : וְאַתָּה בְּסִנּוּ מִמֶּלֶאךָ רְנוּם :
 וְאַל תִּבְטַח 5

¹ Cp. Exod. 33. 16.

² Cp. Isa. 30. 14.

³ MS. בְּרִינָה.

⁴ MS. תַּחֲנִינָה.

⁵ Cp. Ps. 91. 4.

⁶ Cp. Isa. 49. 10.

⁷ A brasier, Jer. 36. 22.

⁸ Cp. 1 Sam. 1. 4, 5. An allusion to the ungenerous gift of the donor, just as Elkanah treated Peninah with less generosity than he did Hannah.

⁹ The meaning of this hemistich is not clear to me.

¹⁰ = וְלֵהבִיא. So also in Jer. 39. 7, 2 Chron. 31. 10.

XVIII

[One more poem (beginning missing) from this Diwān is preserved in a small paper leaf, recto, in T.-S., Box K. 8. At the end there is written במל איצא (כָּמַל), i.e. the poem is also finished. Verso contains poem X without the superscription, and again with the ending במל איצא. Evidently the sequence of the poems was different in this manuscript. The lines run on and only the hemistichs are separated. The metre is --- ♀ | --- ♀.]

לְרַגְלִי פַח וְגַם רָשָׁת	מִחֲצֵנִי וְגַם פָּרַשׁ
בְּלֹא חֲצִים וְלֹא קִשֶׁת	וְגַם הוֹרָה בְּרִאיוֹתָיו
כָּמוֹ עֲנָלָה מִשְׁלֶשֶׁת ²	וְשָׁם לְבִי וְקִלְיוֹתָיו
כָּמוֹ לָחִיו בָּעֵת בּוֹשֶׁת	וְאֶדְמִי אֲדָמִים ³ הֵם
בְּנִפְשׁוֹ הַמְקֻדָּשֶׁת ⁴	יִשְׁלֹשִׁי אֱלֹהֵי חַי
אֲשֶׁר מְנַהֵג מְנוּרָשֶׁת	וּפְרִיזוֹ תְּהִי נִפְשׁוֹ ⁵
אֲשֶׁר נִקְלָה בְּמִרְהָשֶׁת ⁶	יְדִירִי הַחַיָּה עֲבָדָה
אֲשֶׁר הִבֵּל מְנַחֶשֶׁת ⁷	לְהַשְׁמִיעוֹ אֲמִירָתָה

3. [Vol. I, p. 27.]

*A poem by Dunāsh b. Labrāt in honour of
Shemarya b. Elḥanan.*

[Oxford MS. Heb. d. 75, fol. 15, paper, stained, doubled into two columns of which the second is damaged; the hemistichs follow each behind the other.]

(recto, column 1)

--- ♀ --- ♀	צָדַק כְּתָבָם מִן רוֹשׁ בֶּן לִבְרָ[ט]
	אֵלֵי אֶלְרֵב שְׁמַרְיָה בֶּן אֶלְחָנָן
וְעֲצוֹת וּמַצּוֹת ¹ וְלִבְלֵל מַצּוֹיִם	לְרֵב לוֹ יָם חֲבָמוֹת ² וּבִינּוֹת נָם עֲרֻמוֹת ³
בִּימְיוֹ יִקְוֶה מְתוֹקִים וְשֶׁת[וֹ]יִם ⁴	בְּחִמְצִיתָהּ רֵוֶה ⁵ אֲשֶׁר חָ[ב] מָה אָוִי

¹ Shot with (the glance of) his eyes, i.e. became angry with him.

² MS. מְשׁוֹלֶשֶׁת. The reference is to the calf which Abraham cut into pieces (Gen. 15. 9), so is the poet's heart torn.

³ MS. אֲדוּמִים.

⁴ MS. הַמְקוֹדָשֶׁת.

⁵ We should expect נִפְשִׁי, i.e. may God rejoice me by granting me his (my friend's) sacred soul while he in lieu receive my own soul which is now divorced from him. In this way their friendship will be renewed by this interchange of souls. A pretty idea finely expressed.

⁶ Has been parched as if in a pan.

⁷ Enchants everybody.

⁸ Yehudi ibn Sheshet, Dunāsh's disciple, in his polemical reply to the disciples

וּמִפְּנֵי עוֹלָם • מַטְרוֹת וּמַלְלִים • בְּרוּחוֹת נִשְׁקָלִים • שְׁלֹחִים שְׁקוּיִם ¹
 וּבִלְעָם בּוֹ שְׂבִים • נִחְלִים עִם גְּבִים • וְגַם הַנִּשְׁאָבִים • בְּנוֹדוֹת וְרָלִים
 5 בְּיָמֹו כָּל יָמִי • בְּמֹו רַבִּי שְׁמַאֲי • מִסְּכָל כָּל קָמִי • . . לֹחַ כְּמִי הַגְּדִיִּים
 בְּיָמֹו מַלְחִים • וְשָׂמִים לֹא שׁוּחִים • ³ וְבוֹ לֹא מִשְׁלִיחִים • סְפִינוֹת גַּם צִיִּים
 וְבוֹ אֵין תַּנְיִנִים • וְלֹא דָגִים מִינִים • אָכַל בּוֹ לְמִבְיָנִים • בְּדוֹלַח לְעַ[ינִים]
 וְאִבְנֵי מְלֹאֲאִים • לְשָׁרִים וְנִשְׂאִים • ⁴ לְבֵית אֵל מוֹכָאִים • מְנַחוֹת גַּם שִׁיִּים
 בְּחֻבְקָה לֹא זוֹחָה • ⁵ וְהַאֵל רוֹהֶה • וּבְדִינִים שׁוֹהֶה • וְלֹא בָּם חַבּוּיִים
 10 בְּמוֹכָא וּבְמוֹצָא • דְּבַר פִּיּוּ נִרְצָה • וְשֵׁם טוֹב לוֹ יִצְאָ • בְּשֻׁבְעַת הָאֲיִים
 בְּפִיו מְרַגְלִיּוֹת • וּמְקִיר בְּצִיּוֹת • וְהוּא מְרַגְלִיּוֹת • מְקוֹר מִים חַיִּים ⁹
 פִּנְאִי יֵשׁ לְנִעָה • וְלִסְעָרָה סוֹעָה • וְלָרַב לֹא שְׁעָה • יִדְעָה לְפָנִים ¹⁰
 ו . . . לְלוֹרִים • וּבְמִקְוֹמ[וֹ] קוֹרִים • ¹¹ וְאֵת פֶּתוֹ פּוֹרִים • לְכָל גְּרַסְנָ[יִ]ם
 [תְּ]כָמִים שְׁחָבָם • ¹² לְעוֹלָם בָּא וְכָם • אֲשֶׁר לְרִצּוֹן מִלְכָּם • יִרְצֹנוּ בְּצָבִים
 15 שְׁת[י] חוֹ הַיְשִׁיבוֹת • בְּכָל עֲצוֹת טוֹבוֹת • אֲנִי . . מַחְשָׁבוֹת • בְּכָל הָעֲבָרִים
 לַהֲלֹךְ • [וְ]תוֹמָהּ בְּפִלָּה • בַּהֲדַרְת כָּל מֶלֶךְ • וְשָׂרִים עֲלִיִּים
 וּמִמָּשִׁי מִצָּן ע • בְּמִטָּתוֹ יָצַע • מְנַטֵּף וּמִצָּע • ¹³ וּמִינִי כִ[רַב] צִיִּים ¹⁴

of Menaḥem b. Sarūḳ (in Stern, *Liber Responsum*, II, 9, l. 62), has modelled a line with reference to his master after the one here which Dunāsh himself used about Shemarya, נחלים ונהרים, בצו יקוו, אשר חכמה אוו, בצו יקוו.

¹ The fields are irrigated; for שלוחים, cp. בית השלחין, M. Kat. 11, &c.

² MS. ניבים.

³ In his sea neither sailors nor rowers do ply; for שוחים, cp. Isa. 25. 11.

⁴ Cp. Exod. 35. 29.

⁵ Plur. of שִׁי 'gift'. The word can also be vocalized as שִׁיִּים, plur. of שֶׁה.

⁶ The root is really יָצַח 'to be unsteady'. Here זוֹחָה is used, instead of זוֹח, for metre's sake.

⁷ Is afraid, see Isa. 44. 8.

⁸ Read וְלוֹ, i. e. people are looking out to him for his legal decisions.

⁹ This hemistich reads in the manuscript והוא מרגליות, and he wells forth in the deserts a fountain of living water. But the rhyme obviously demands the transposition as above in the text. The meaning of מרגליות והוא is not clear to me. The plur. of מרגלית 'a pearl', is מרגליות.

¹⁰ Plur. of פנאי 'for leisure'.

¹¹ Bends down in his place (while studying), i. e. intent on his study.

¹² For שחבם 'whom he made wise', and thereby entitled them for the bliss of the future world.

¹³ MS. מנוטף ומקוץ; יצע מנוטף formed from נטף, an odoriferous gum (Exod. 30. 34), and קציצה from מקעץ 'cassia'.

¹⁴ The usual plur. of כרכום 'saffron', is כרכמין.

בְּהַר שְׁכֵתוֹ וְיָלִי וְעַת צֵאתוֹ אֶבְ[לִי] • וְעַת[רִי] בְּשִׁבְלִי • יֵאָרֶךְ לַחַיִּים
 אֲשֶׁר לְאֵל קָנָא • וְלִשְׁבִּיבֹת יִבְנֶה • [פ] אֶרְגֵּם יִשְׁנִי • אֲרוּרִים דְּמִימִי •
 20 וְהוּא יִבְנֶה בֵּית אֵל • בְּבֵיאת הַנּוֹאֵל • . . . יִשְׂרָאֵל • . . .

4. [Vol. I, pp, 27-8.]

A letter from Samuel the 'Third' to Shemarya b. Elhanan.

[T.-S. 16. 68 (under glass), paper, size 36 x 33 cm., rough square writing; cp. Worman, *J. Q. R.*, XIX, 729, no. 21.]

Address. (verso)

בן רבינו אלחנן הרב הגדול נע	לכבוד גדולת קדושת מר ורבינו
ישועה	שמריה הרב המהודר המכובד
חקרב	ישמרו שומר נפשות חסידיו

(recto)

שלום לשוחר [טוב] כל המון • כברש
 . . . יקר שמו [ב]מקהלות . . . כרמון • הולך וגדל כרחק בשמן קנמון •
 [כב]וד גדולת קדושת מרינו ורבינו שמריה הרב המהודר ומכובד במחברת •
 אור מזרח ונר המערב כזו[ו]י • ישועה חמד אשכל • ממולא ברכות איש שהלו
 5 בו רחוק • מלא מכל טוב יסוד נשי אלי חלד עמוד הימני פטיש החוק הונה שש
 לי . . . מסלסל בתשע • אשריו ואשרי אנשיו יושבי לשמונ מתק
 דרשיו [פי]רקויו ופישריו ופיריו[שיו] י[שמ]רהו צור ע[ו]למים ויענידוהו

¹ evidently means here 'to break' (see Lam. 3. 16). The meaning is: by building academies 'the glory (i.e. the glorious scholar) breaks the teeth of the cursed ones who become silent'. Probably allusion is made here to the Karaites who are worsted if there is an increase of learning among the Rabbanites.

² For דוממים (דמם), to suit the metre and the rhyme.

³ For such noun-formations in יין in the Piyyuṭim, see Zunz, *Synag. Poesie*, 397 ff.

⁴ בחבורה = 'in the company of scholars'.

⁵ Read perhaps ישועה, cp. Isa. 59. 17.

⁶ A Paṭānic expression for נחמד; here the adjective is formed into a noun (חמד) and placed before אשכל. For similar cases see Zunz, *Ltg. synag. Poesie*, 642, 16: Genitiv-Umstellungen.

⁷ A man upon whom God caused (His lamp) to shine, see Job 29. 3. For רחמן (?) read רחמן.

⁸ Magnifies God by Piyyuṭim or hymns recited during the 'Amida of the New Year, which consists of nine blessings. The expression סלסל is already used by Kalir and other early Paṭānim (see Zunz, *Syn. Poesie*, 125).

. ייבלה בטוב ימיו ושנותיו בנעמים בן כבוד גדולת
 קדושת מרינו ורבינו אלחנן הרב הגדול שהיה אור דורו וכתרם וזרם נוחו
 10 בנן [עדן] שלום גדול ממנו ואהביו וממתיקי שבה מידותיו
 וטוב מעבדתו אשר ה[ציב] גבול לדתי יקרה. וקבע להניונה קבע שלא ימוש
 להשיב נפש נוחליה לש[בוע]. היום לרוות ר[ונו]ים משכורתו מוכפלת.
 ומנעמתו
 : נכפלת. אמנם און שמעתו מאשרתו. ועין ראתו מעידתו.¹ יהי רצון לקיימו
 ולקיים מתנות² נעמו כאותו האילן מתוק הפרי ברב העלים משוך [הט]עין
 מתחתיו
 15 צאליו מהר . . . ים. צללו משבכים וסבכים. שפרה עליו נחלת.³ ובארץ
 הושם תהלת.⁴ אלהי קדם ימלא משאליו. ויראים⁵ דגלו. ואף [י]שא
 ברכה כתבנו
 להודיע רבינו כי בימים האלה נשמעה שמועת רבנא אברהם בן שאול כי
 נפטר ימצא
 רחמים וחיי לרבינו שבק ושם בלבו ר' נתן בנו לצאת בשביל עזבונותיו
 שלא יאברו
 ופייסנוהו למנות שליח ולא יטריח הוא על עצמו כי חסנו עליו מיגיעות
 הארחות ולא הוטבה
 20 נפשו בשליח והוא ילד זך תמים גידול טהרתנו. ודינול⁶ תורתנו. וכל יום
 מוסיף לקח
 ויש בו תמימות וברירות ולא ניסה במה שהושרר לו ותובעים אנו מרבינו
 שישים עליו
 עין ויורהו דרך הטוב המועילתו ויבינהו וישכילו ויפארהו במכתביו
 ואגרותיו אל
 מקהלותיו ואל סיעותיו. השותים בצמאה מדברותיו. ואל ריעיו ואהביו גמיאי
 הטפותיו.
 כי כל מה שיעשה עמו עמנו הוא עשוי האלהים ישנב רבינו ויוסיף ימים על
 25 [ימי]ו ושנים על שנותיו ויאמין תקותו. ויזהיר הדרתו. וינהיר יפעתו.
 וינצור חיותו. וישמור יחידתו.⁷ וירבה ויעצים ויסלסל שלום ברכתו. סלה
 שמואל השלישי⁸ בחבורה בירבי

¹ Cp. Job 29. 11.² Read perhaps מתיקות.³ Ps. 16. 6.⁴ Cp. Isa. 62. 7.⁵ Read ויראים.⁶ From the banner. For similar noun-formations, see Zunz, *l. c.*, 387-8.⁷ His soul (cp. *infra*, p. 85, note 6).⁸ In T.-S. 16. 14 our Samuel is mentioned as head of the court at Damascus in a document drawn up in 1007 C.E.

Data concerning Samuel the 'Third' and his son Abraham.

Two other paper leaves in the same box contain (fol. 1, verso; recto blank) כמור אלשלישי זל, בשם רח שמואל השלישי זל מי כמור (Bodleian MS. A. 6. 10, fol. 1v); (fol. 2, verso, recto blank) כמור אלשלישי זל, בשם רח שמואל השלישי זל מי כמור (Bodleian MS. A. 6. 10, fol. 2v). A colophon in T.-S., Box K 6, reads (verso) וזאן אלפראג מן | נסכה יום | אלאחמן (אלאתנין ר.) | אלכאמס ואל עשרין | מן גמאדי אלאול | סנה כמסין וכמס | מאיה תצניף מור | שמואל ב' מור הושענא | וכתב יהודה הלוי | בר כנף According to Bodl. MS. A. 6. 10, fol. 1v, a copy of a work by Samuel b. Hoshanah was completed on Jumada I, 550 (probably A. H. = 1155 C.E.). The copyist was Yehuda Hallebi b. Yefet. A leaf in T.-S. Box Library Collection, contains (verso; recto blank) יוצר בר[אשית] דה שמואל שלישי נבע | Or. 5557, A., fol. 7, recto, contains a part of ברכת מוון לשני ארוסים דר' אופן לרבינו שמואל (Or. 6197, fol. 10, has a part of שמואל השלישי זל Cp. R. É. J., LXIII, 118, no. 132: השלישי פומון לו והשנים לרבי' שמואל השלישי רבי הושעניא (הושענא ר.): p. 285, no. 123; see also p. 287, no. 300. Harkavy, *Hakkedem*, I, Hebr. part 64, mentions a Petrograd MS. (Antonin), no. 104, with the superscription שמואל בן הושענא Bodl. 2715^f contains a liturgy which reads at the end מלכנו לסנארי ויי מהרה ואופנים ומאורות ימיכמה (ומי כמה ר.) לבן הושענא זל See further, Bodl. 2729^{a,b}; 2548^b. Probably several pieces in *Bodl. Catalogue*, II, Index, s. v. Samuel, are by our scholar. See also Marmorstein, *R. É. J.*, LXVIII, 47, note 1.

Samuel's son, Abraham, signs a Get dated [שנת ארבעה אלפי] (l. 2) ושבע מאון ותמנ"ז] ושיט שני (4) . . . [רמלה] מדינתא דרמבינ[א] (5) ללוד . . . (signature) אנה אברהם החבר בירבי שמואל השלישי כחבית (T.-S. 10 J 2^b). T.-S. 13 J 20^a contains a letter in Jewish Arabic,

(l. 3) לֹקֵנָנוּ וְאִירָנוּ וִיקִירָנוּ וְנִכְבְּדָנוּ (4) כְּבוֹד גְּדוֹלָת מֶרֶז אֲבִרָהָם addressed אֲהוּבֵי אֲבִרָהָם בִּירְבִּי שְׁמוּאֵל from, הִכְהֵן (5) הַשֵּׁר הִיקִיר בִּירְבִּי יִצְחָק הִכְהֵן זָע השְׁלִישִׁי בַּחֲבוּרָה זָע. It is nowhere mentioned that Samuel's son, Abraham, held the dignity of 'Fourth' as Dr. Marmorstein, *l.c.*, states. He evidently confused him with Abraham 'the Fourth', the son of Solomon b. Yehuda (*infra*, A. B. 31).

6. [Vol. I, pp. 28–9.]

*A letter from Fustāt relating to the demise of
Shemarya b. Elhanan.*

[Or. 5560, A, fol. 1, recto, paper, size 21 × 18 cm., square writing, very faded and much damaged towards top and bottom; verso contains a selection of biblical verses apparently in different handwriting.]

. [ו]דְּבַר עָלִי [מ]רְעִים וְקִבְלָם
 שְׁנָתִים וְח[מ]ש[ה] חֲדָשִׁים
 שְׁלִיחַ מֵאֵת הַמֶּלֶךְ מֶלֶךְ מֶצֶ' וְאָמַר אֶל
 כִּי הֵלֵךְ אֶל מַעֲרָב וְכִי מִבְּקָשׁ הוּן וְאִינֵנו
 5 [שֵׁם]רְנוּ מִכָּל הַצִּירוֹת הָאֵילֹו וְאִשׁוּב אֶל מֶצֶ' כְּדִי שְׁאֵהִיָּה
 וְאִמְצֵא בָּהּ תַּחֲלוּאִים וְיִמּוֹתוֹ הַבְּנִים כְּרָצוֹן שְׁמִים
 נוּ חֲמַלְתוּ עָלַי גַּם אִמְרָתִי בְּמַעֲי מַחְבֵּא כ
 הִרְבָּה מ חַיִּי שׁוּוֹה גַם נִתְנַחֲמָתִי עַל שְׁלֹשָׁה בָּנִים
 וְאִחֻתִּיהָ ע[מ]ם וּמִצִּירוֹת אֵילֹו נִתְעַכְּבָתִי ל [וּבִימִים]
 10 הָהֵם חָלָה מוֹדֵ' שְׁמָרְיָה הָרַב זֶל יוֹמָת וּנְפֹטָר לְבֵית עוֹלָמוֹ [וְחַיִּין]
 לְרַבֵּן שֶׁבַק וּבִימֵי אֲבָלוֹ בָּא אֵלֵינוּ שְׁמוּאֵל הַשְּׁלִישִׁי זֶל
 א הָדִין כָּל שְׁאוּל וְקָהֵל גְּדוֹל סִפְרוֹהוּ וִיק[ו]מ[ו]
 וְ[הֵל]שִׁינוּ לְמֶלֶךְ כִּי אָמְרוּ עַל
 וְנִחְבֵּשׁ
 [וִי]תְּפַסְנוּ אֵנִי וְהַשְּׁלִישִׁי עִם כֵּן אִישׁ בְּבֵית אִסִּירֵי חֲדָמִים כִּי
 15 כָּל הַבָּא לְשֵׁם בֶּן מוֹת הוּא וְנִצְעַק אֶל יְיָ אֱהִינֹה² וְיִשְׁמַע נֶאֱקָת לְבִינוּ
 וִיחַן אוֹתָנוּ וְיִוצִי' אֲנִי בְּכָבוֹד מִחוּךְ שְׁלֹשָׁאוֹת וְכָבָלִים וְהוֹדִינוּ
 לְאִשֶּׁר נָאָה לְהוֹדוֹת וּבַעֲרִי
 אִמְרוּ
 תִּנְיֹסוּנִי וְכִי יַעֲיִץ
 20 קָה וְאִשְׁמ[ע] [ע]

¹ מִצִּירוֹת.² אֱלֹהֵינוּ.

7. [Vol. I, pp. 29-30.]

*An elegy, probably on the occasion of the demise of
Shemarya b. Elhanan.*

[Or. 5557 P, folios. 55-6, paper, square writing, vocalized]¹

I

(fol. 55, recto)

טָרַף לֹא יִמָּשׁ וְטוֹבִים
טָרוּף הָרַעַת וְלֹא עוֹ זְרוּעִים²
יְחִיד הַדּוֹר אֶזֶל כִּי לוֹ פְּנֵעִים
[ק]ל יִלְלֵת הַרְזִיעִים³ כִּי תִלְמִידִים
5 חֲמוּד בַּחֲזֹרְתָךְ הִדְרָחִם:
כִּי בִלֹא⁴ בְּכֶסֶף וְלֹא מַחִיר חָנַם הַשְּׁבִרָתָם
לְמוֹתָךְ נִבְחָלוּ וְאִבְלָךְ לֹא מֵשׁ מִ[אֵת]ם
כִּי שׂוֹדְדָה אֲדַרְחָם⁵

II אַחֲרֵי לָהּ זֶל⁶

10 הִנֵּה קוֹל שְׁתַּעַת בַּת עַמִּי⁶ מִצֶּעֶן מֵרָח
הָאֵם הָרַב אֵין בִּקְרָבָה אִם הֵלֵךְ לִקְבוּרָה
אֵיָּה כְּהֵן וְחֹתָנִי וְחֶכֶם וְעִצְתּוֹ⁷
וְרַב וְזִשְׁנֹתוֹ מִשִּׁיב טִלְחָמָה שְׁעָרָה⁸

(verso)

בְּאוֹ לִ[ינֹ] בְּשִׁקִּים⁹ תִּלְמִידִים נֹאנְחִים¹⁰
וּמִסְפֵּד [בִּשְׁנֹ]קִים סִפְדוּ בְּמֵרָח:
גִּלָּה מִשְׁוִיט הָאָרֶץ¹¹ וּפְרִץ בְּצוּעֵן פְּרִץ
כִּנְחָטָה הָרַב בַּחֲרִץ וּמִנֵּן קִיר עֵרָה¹²
5 דְּעָךְ נֵר מִעֲרֵבִי וְנִכְחַד מִקְרָבִי
לְבִיָּא כֹל זֹאת בְּאֵתִנִּי כְּחוּבִי כְּחוּב
גִּלּוֹ קִירָה¹³ דְּהִנֵּפֶן הוֹבִישָׁה וְהִתְחַנְּנָה
אוֹמֵלָלָה¹⁴ וְעִבְשָׁה וְעֵין הַמִּים יִבְשָׁה

¹ Poem III, from letter מ, is also to be found in T.-S. 8 J 31¹⁰, recto and verso, in different handwriting. Letter מ occurs only in this manuscript (verso, l. 6 ff.). The beginning of the strophes are indicated by me with large letters.

² Cp. Dan. 11. 31.

³ Zach 11. 3.

⁴ The ל is evidently intended for the reading וכו' בלא כסף.

⁵ Another poem by the same author. Read either אַחֲרֵי or אַחֲרֵי (the Arabic feminine form).

⁶ Jer. 8. 19.

⁷ Cp. Jer. 18. 18.

⁸ Cp. Isa. 28. 6.

⁹ Joel 1. 13.

¹⁰ The rhyme demands here the reading נֹאנְחִים.

¹¹ Isa. 24. 11.

¹² Isa. 22. 6.

¹³ Cp. Amos 1. 5.

¹⁴ Joel 1. 12.

ותעלת הברכה נעברה :

- 10 ומימי הקילון¹ יבשו והשואבים נשתבשו.
וסוף לראשם חבשו^{1a} כנתאלמנה התורה ;
זעם קראני ואויבי מצאני אך
עתה הלאני² ושפני בסערה :³
חבלה רוחי⁴ והיום מרי שיחי⁵

III . . .

(fol. 56, recto)

- בני ארץ הברית . [עשו] ע[מי מספר] בל[י תכלי]ת .
על איש היה שארית . [כל]ית חן עלי ראש[י] :⁶
גמתי בעפר ארץ . ביום עברה וגם חרץ .
ו[אב]לו כמרץ מרץ . עמי והאדיב נפשי
5 דמעות ע[ל]יו אורוס . ומדי עליו אפרוס .
ואלכה שולל וערום⁷ ואשים שק לבושי :⁸
הה על מקרא ומשנה . ותוספות [אש]ר השנה .
לקחם ועפר חנה . והנו במתים חפשי :⁹
וי על התלמוד הנתאב והחמוד . אשר מפיו היה למור .
10 איך אפס ביו[ם] גלמוד¹⁰ ומי יפרק הקושי ;
נא יפה¹¹
זקן בינה זקן חכמה . יפה צ[ור]ה וגם קומה .
איך הלך ביום מהומה . ובנחמה אי אפשי ;
פן¹²

(verso)

- חבלה [ביו]לדה . ומצרים הובירה .
וכנען כבר חרדה . וספר בית השמשי :¹³
טפחה ישיבת צבי בחבל . עם ישיבת בני בבל . ושמו י[ד] עלי
שובל¹⁴ בתמהן לב עלי מוקשי :
5 ירד מראשם זר . מתי יהיה חור .
[וס]ר שחרון¹⁵ וגם נור . ומלבוש שש
ומשי : כל עמוק ידליהו .
וכל סתום יגליהו . וכל חסרון

¹ Swivel and bucket for drawing water (see Jastrow, s. v.).

^{1a} Cp. Jonah 2. 6.

² Job 16. 7.

³ Cp. Job 9. 7.

⁴ Cp. Job 17. 1.

⁵ Cp. Job 23. 2.

⁶ Cp. Prov. 4. 9.

⁷ Mic. 1. 8.

⁸ Cp. Ps. 69, 12.

⁹ Ps. 88. 6.

¹⁰ Cp. Job 3. 7.

¹¹ I.e. נוסחא אחרינא וגם יפה קומה. It therefore seems that the copyist of this composition had before him more than one version.

¹² פומון.

¹³ Cp. 1 Sam. 6. 14, 18.

¹⁴ Cp. Isa. 47. 2.

¹⁵ Cp. Judges 8. 26.

- י[מלא]הו' כרב אשי ומנשי:¹
 10 [לב]בות וליבמות' ועירובין הסחומות:²
 [י]באר במ תעלומות' כאור
 סהרי ושמשי:
 מחצתו³ עם חסידים'
 מושבו עם ננידים'
 15 ויקבץ עם נדודים'
 יבנה בית מקדשי:
 הקיף⁴

7^a. [Vol. I, p. 30, note 2.]

Fragments of letters from Shemarya b. Elhanan.

Oxford MS. Heb. b. 11, fol. 8 (cp. Bodl. 2874^a) was apparently issued from Shemarya's court. It has nothing to do with the appointment of a פקיד or Nagid, as is stated in the *Catalogue*. The fragment is much damaged and faded. We give here a number of lines (1) . . . [שמריה ה]רב בירבי אלחנן הרב . . . (2) . . . מר כלוף בן אהרן הירוע ב[ן] . . . אש . . . א ע[ד] יבשרוני כי קנו ממנו ד[בר] (3) . . . [ב]לף בן אברהם בן כליל אלמטראבלס[י] . . . [המ]יל לבים שלש מאות ותשעת יחובים (4) . . . שיתוף מחציתם לכלוף ומחציתם לכלף במחצית שהוא קונה (5) . . . [ה]לואה בדרך כל מתעסק שברמלה משותף בנכה וחתמו העדים ונתקיים (6) . . . [הלך] לו כלף בן אברהם בן כ[ל]ל לרמלה בממון . . . ל . . . ר אחרי כן בא מר כלוף (7) . . . שמוע שמעתי כי הלך לו כלף שותפי בדמשק בלא רשותי ואני צייתיו (8) . . . מן אלרמלה ושיחא ממכרו ומקחו על ידי סבאע הפקיד ברמלה כי כן כתב (9) . . . [אבן אוכת ש]מ[ע]אן הפקיד ממצרים על פיו . . . ברבר . . . לגולני ולחמסני (10) . . . עת הרב נט רח דבר זה שיהא לו לאחר היום לזכות לפניו אם אצטרך (11) . . . מחצה בכתבי השופט [ובכתב] נדולי המלכות שיהיו לו לעזרה אם יחרים (12) . . . בבא כלוף

¹ Instead of ומנשי, for sake of the rhyme. The interpreter between Joseph and his brethren (הַמְלִיץ, Gen. 42, 23) was Menasse. See Gen. R. c. 91.

² Likewise in the answer of the Palestinian academy to אנשי רינוס, 960 c. e. (see *Graetz Jubelschrift*, 31-2, and *R. E. J.*, XLIV, 238) we read לטוב היה לכם. לשאל לנו בעומקי יבמות ועירובין.
³ Read מחצתו.

⁴ Probably reference is made here to a פזמון which began with הקיף; perhaps. הקיף עלי ראש וחלואה (see Lam. 3, 5).

לרמלה . . . לכלף שחור מרמשק ונחרעם על בלוף (13) . . . הלכתי
והחציף כנגדו ושחק לו בלוף ולא עוד אלא שהיה משדלו בדברים
There follow six more lines, very faded. It is evidently a legal document
setting forth the dispute between two partners, Khaluf b. Aaron and
Khalaf b. Abraham. The latter went on business to Damascus without
the former's consent. The 'official' (פקיד) of Ramlah (l. 8),
probably was superintendent over the merchants (פקיד הסוחרים). His
colleague in Fustāt (l. 9) is probably identical with Muḥassan b. Ḥusain
אבן אוכת שמעאן (i.e. the nephew of Simon) who is mentioned in a
document of 1026 C.E. (see vol. I, 82). A very damaged fragment
(T.-S. 12. 43), top and left-hand side torn, seems to be a letter from
Shemarya to a friend of his. There are mentioned (X. b.?) Nissim of
Alexandria, and Musa Jalāb ibn Ezra. The fragment concludes
. . . ושלומך ושלום ר' יוסף בר סלים אהובנו . . .
Signature: Shemarya
של כל ישראל Ab-Bet-Din

7^b. [Vol. I, p. 31.]

*Note on historical accounts in the form of
'Scrolls' (Megillot).*

The same form Sa'adya gave to his Sepher Haggaluj. In defence
against criticism he mentions that 'in this our generation the people of
Ḳairowān composed a Hebrew book on what they suffered at the hands
of אל שנורי 'the Christian'; it was divided into verses and provided with
accents (cp. Malter, *J. Q. R.*, N. S., III, 489-90). Evidently this book
was a מנלת קירואן, and after the same model we have the מנלת מצרים
discussed here. Indeed Egyptian Jewry during its long history had
occasion for several such scrolls describing events fraught with danger
for the community, and the subsequent deliverance. The so-called
3 Maccabees is in fact a Megillat Miṣraim, setting forth the perils which
the Jews of Alexandria escaped during the reign of Ptolemy Philopater
(221-204, B. C. E.; cp. also Josephus, *Contra Apionem*, II⁸). The Jews
were to suffer destruction from the fifth to the seventh days of Epiphi
(month of Epiphi=June 25-July 24). After their rescue the Jews fasted
from the seventh to the fourteenth days of this month (6. 38-40). Another
Megillat Miṣraim describing the deliverance of the Cairene Jews in
1524 C.E. was published by the Rev. Margoliouth, *J. Q. R.*, VIII, 277 ff.;
cp. *ibid.*, 511-12. A second recension of this scroll, with an Arabic
translation in parallel columns, is contained in Or. 7768 (Margoliouth,
Catalogue, III, 1915, 591-2).

8. [Vol. I, pp. 31-2.]

First Version of the Egyptian Scroll of 1012 C. E.

[Oxford MS. Heb. e. 95, fol. 54, square writing, provided with accents and occasionally with vowel-points.]

(recto)

לשי . . . יש: ויאסף איש [אחד את]
הקהל ויקבצו כל הקהל ללגמול לו חסד וי[שאו]
את מטתו ויעברו באחד השוקים בדרך
אשר יוצא אל בית הקברות ויקנאו במ
5 אספסופי מצרים ויסקלום באבנים ויקללום
וירנישו¹ עליהם ויחוקקו עליהם חקקי און
ויכתבו עליהם כתובי עמל: וילשינו עליהם
ויקראו עין וילעיבו וילעינו וילעזו ויהתחו²
ויבקשו להאבידם ויהמיון זה עם זה וישאו
10 ראש: וישלח הפחה נוגשיו ומוכסיו וגם
הפליל לשון[מר]יו וצרייו ופרצו בעם בסובם
מאחרי המטה ויכתרום וידריפום וידריכום
ויע[וללו]ם במסלות: ³ ויבהלו העם וינוסו על
נפשם מהם ברחו ומהם נחבאו מהם השחידו
15 ממך מהם הופשטו בנדיהם ומהם
הושלכו לבור ומהם רותקו ידיהם וכוב[לו]
רגליהם: וילקטו מן העם עשרים ושלש[ה]
איש ויאספום אל משמר בש[ני] כלאים וא[הל]

(verso)

כאיבום⁴ לנים רעילים גם [צמאים ויקחו]
[מ]קצת בנדיהם על מכס [נני]שותם:
ויהי בהם מבני סנהדרין איש זקן ושב
עני ונכה רוח ירא אלהים והוא שלישי
5 בחבורה וישמו שמואל בן הושענא:
וישכימו בבקר ביום השני בארבעה
ימים לחדש שבט ויוציאום בבהל גדול
בחיל וברתת בשלוש שעות מהיום:

¹ Thronged, cp. Ps. 2. 1. ² Cp. Ps. 62. 4. ³ Cp. Judges 20. 43, 45.⁴ The meaning here is probably that the cell assigned to each prisoner was no larger than the space of a crib (see Isa. 1. 3). The word לנים can be read in the MS. as לצים or לינים.

וימשיכום ויריצום בשוקים ויסובום
 10 ויסובבום ויקפום המונים המונים אלפים
 ורבבות ותהום מצרים עליהם ותבקע
 הארץ לקולם: ויתאספו עוד אחריהם
 כל עריץ וכל פריץ וכל נקלה וכל נבזה
 ויחרפום ויגדפום ויעתירו עליהם בדבריהם
 15 ויובילום ממושכים אל מקום ההרג ויערימום
 [פא]ת רוב מלבושיהם ויצעידום בזעף
 [וב]זעם למען הרגם כולם בבת אחת:
 [ויה]י בהוליכם כעשר אמות והנה קול

[Or. 5560, A, fols. 5 and 6, paper, clear square writing, size 19·7
 x 14·2 cm.; fol. 5, recto, ll. 1-4 (קול) is identical with the preceding
 fragment, verso, ll. 14 (בדבריהם)-18]

(fol. 5, recto)

בדבריהם ויובילום ממשכים אל מקום
 ההרג ויערימו סאת¹ מלבושיהם ויצעידום
 בזעף ובזעם למען הרגם בבת אחת:
 ויהי בהוליכם עשר אמות והנה קול אחריהם
 5 השיבום אל ארמון המלך ויהי מקצת
 הנוגשים מושכים אל המטבח ומקצתם
 מושכים אל הארמון: ויצוה המלך וינהגום
 אל המשמר אשר פנימה בארמון המלך
 ויענו בכבל רגלם עד ברזל באה נפשם:²
 10 וכל ישראל אשר במצרים צר להם עד למאוד
 ויתחבאו בבתים ובמסמנות ולא יכלו לצאת
 ולבוא ויוצרו צעדיהם ותצר להם: ויאמרו
 בני המדינה לשלל הונם ולאבד נפשותם
 ולה[עזית]ם מעל פני הארמה ויפנו לימין
 15 ואין עוזר ויביטו לשמאל ואין סומך: ויתאבלו
 ויאנחו וי[אנ]קו ויצומו המה נשיהם
 בניהם ובנותיהם עד מעוברותיהם וטניקותיהם
 ויגדל פחדם ותעצם חיתתם ולא מצאו עצם³
 [ולא מ]ענה להשיב: ותאמזנה נפש עו
 20 נשיהם ונערי[הם] וימסרו

¹ Read פאת.

² Cp. Ps. 105. 18.

³ 'Strength'. But read perhaps עצה.

(fol. 5, verso)

נפשותיהם: וישכימו בבקר ביום החמישי
 ויפילו נפשם ויתאבקו לפני שער המלך
 ויעלו עפר על ראשיהם¹ ויצעקו ויקראו
 בתזקה לאלהים² וישתחוו ויאמרו הושיעה
 5 אדונינו המלך: ויהי כי נשמעה צעקתם
 לפני אדוננו וידע המלך מכאובם ואנחת
 רוחם וירחם על דלותם ויטה אלהינו את
 לבו ויחם עליהם כי לב המלך ביד יי' כפלני
 מים על כל אשר⁴ יחפוץ יטנו: ויתודע לו
 10 שקור העדים החקקים און והכתבים עמל⁶
 וכי אמרו כי היה מספרם קרוב למאתים
 ולא נמצא בהם איש יודע עדות ולא חקר
 שהדות כי אם ארבעה אנשים מספיקים
 בשהדותם ונוגעים בעדותם: ויתגלו לו
 15 שקריהם ופחזותם ונכליהם ורכליהם
 והמלך יחי לעד מלך צדק מתעב כל מתי
 רשע ובחסד סעד כסאו: ויהי כצעק
 [המ]ונם⁸ ונשיהם וענייהם ויחמל אדוננו [המלך]⁹
 [וי]צוה להתיר הכלואים ולהסיר ה[כבלים]
 20 מרגליהם והסוגרים מצוא[ריהם ולהוציאם]

(fol. 6, recto)

מכלאם: ויצוה המלך להשיבה את
 מלבושיהם מחוט ועד שרוך נעל ויעשו
 כאשר צוה: ויצאו ויברכו את המלך
 ויסובבו שערי ארמונו וירבו לו ברכות
 5 להאריך חייו ולהנותו מלכותו ולאמץ
 חייליו ולעזור גדודיו ולפתח לפניו מזרחי
 העולם ומערביו ולהכחיד שנאיו ולהשמיד
 אויביו: ויועדו עם אחיהם הצועקים
 והבוכים ויאתיו כלם אל המדינה אל שְׁקִי
 10 מצרים: ויצאו לקראתם אחיהם הנחבאים

¹ Cp. Joshua 7. 6.² Cp. Jonah 3. 8.³ Cp. 2 Kings 6. 26.⁴ From אשר to fol. 6, recto, l. 3 (צוה) is also found in one leaf, belonging to Mr. Adler, paper, provided with vowels and accents. It is perhaps a part of Oxford MS. Heb. e. 95 (above, p. 31).⁵ Prov. 21. 1.⁶ Cp. Isa. 10. 1.⁷ Prov. 20. 28.⁸ MS. Adler העם כעוק.⁹ MS. Adler עליהם.

ויתוספו עליהם כל בורח ונס וכל נכומ¹
 ונטמר וכל נפחד ונחתת : ויתחברו כאחת
 ויבואו בשוקים הולכים הלך ומברכים
 את המלך עד אשר באו אל בית הכנסת
 הגדולה : ויציאו שלשת ספרי תורות¹⁵
 וירבו הודיות לאלהים חיים וישנו ברכות
 [לא] דוננו המלך ויקראו הלל הגדולה ותהי
 [השמח]ה גדולה : ויקבעו עליהם רשי² . . .
 לצום בם ולהתענות בכל [שנה]

(fol. 6, verso)

ושנה מיום שלשה לחדש שבט עד חמשה
 בו : קבלו היהודים עליהם לצום של[ש]תם
 ושאר העם יום אחד והוא יום
 הלקחם : ואז ישמיעו בשבת ויעבירו קול
 לכנוס את היהודים אשר במצרים לקבעו⁵
 תענית לזכר הנסים האלה להודות לשם
 אלהינו⁸ ולהרבות ברכות לאדוננו המלך : ובכל
 העיירות והכפרים אשר סביבות ארץ מצרים
 ובנציבים אשר בדרכים ובנוא אמן בקשו
 לשלוח יד ביהודים ויתועדו עליהם לשלול¹⁰
 ולבז ולחשמיד ולהרוג : ויהי בהשמע
 הדבר לאדונינו המלך יחי לעד ויצוה לכתוב
 ולחתום ולשלוח ספרים אל כל המקומות
 לבלתי שלוח יד ביהודים : וימנעו כל
 מבקשי רעתם ולא נגעו בם בכל מקום¹⁵
 ומקום⁴ ויתקבצו היהודים ויצומו ויקבעו
 עליהם צומות שני⁶ וחמישי לצום ול[ה]ל[ל]
 [א]ת פני יי ולברך את אדוננו : [ברוך]
 אלהי אבותינו אשר נתן כזאת [בלב המלך]

[Continued in T.-S. 8 J 34³, verso, l. 1]

בלב המלך להחיות נפשותינו ולקיים
 להקותינו⁶ על כן אנחנו חייבין להגדיל
 הודיות לאלהים חיים ולהזכיר פלאיו

¹ From Aram. נִטְמַר 'to hide'. Likewise ונטמר from Aram. נִטְמַר.² Probably read [העם] ראשי.³ From here also in a leaf (brownish paper, square hand), T.-S. 8 J 34³.⁴ T.-S. 8 J 34³, reads בכל המקומות האלה.⁵ T.-S. 8 J 34³, reads יום שני.⁶ Cp. 1 S. 19²⁰.

אשר בחיים שם נפשינו ולמוט
 5 לא נתן רגלינו. המהולל במבטא
 כל ארשת ובנבאן כל שפה
 אשר על כל ברכה ותהלה הוא
 מרומם הרצוה יריאיו: הקרוב
 לקראיו מהולל יתעצם מחפיר
 10 קוסמים מסכל דעת מתחכמים
 משיבם אחור הוא האל עושה
 ???
 פלא אשר בעמים הודיע סנו: ¹

Second Version of the Egyptian Scroll of 1012 C.E.

[T.-S. 8 K 10, pointed, with accents, large square writing, size about 16.1 × 12.5 cm. Fol. 1 contains the morning blessings from ברכת התורה; נשמה המהורה; fol. 2 should come between fols. 6 and 7. Fol. 3, verso and recto, is identical with Oxford MS. Heb. e. 95, recto, l. 12 (ויורכום) to verso, l. 8 (וברתח).² Between fols. 3 and 4 there is a gap which is partly filled up by *J. Q. R.*, IX, 25, ll. 1-8. There is likewise a probable gap between fols. 5 and 6. Fol. 6, recto, ll. 1-11 (ויאתיו), agrees with Or. 5560, A, fol. 6, recto, ll. 3-9.]

(*J. Q. R.*, IX, 25, ll. 1-8.)

נוה שני עד נחתם חזון ונביא כאשר העתיקו הנביאים הראשונים: יהיו עם
 אלהים נעתקים ממלכות למלכות מבבל למדי וממדי ליון אל עוצים ואל הנָרִים:
 ובכל אלה הימים הגיעו לעם זו צרות רבות ויאפפום רעות ותלאות על זנחם
 מוסר עץ חיים: ובכל דור ודור בסֶרְרָם ובשובם אל ייִי אלהי א[בות]יהם יקים
 ל[הם] מושיעים ויפליא פלאים גדולים וינוססם רוב נסים ויתן להם רחמים בעיני
 כל מלך ומלך: למען ברית אבותם ולמען תורתו אשר היא הגיונם ולבלתי
 הכרית שאריתם: ויהי בימי המלך הנקרא הַן בְּאוֹמְרֵאֵל המולך

(*J. Q. R.*, l. c., l. 8 ff. = fol. 4, recto.)

בן שלוש עשרה
 שנה היה במלכו וינהג את
 כל הממלכה ברוחב לב
 10 ובטוב שכל ולא נצרך
 למשנה ולא ליועץ כמה
 קושרים קושרו⁴ עליו ובמה קמים
 קמו עליו

בארץ מצרים והמשל
 בפינות הארץ במערב
 ובמזרח בצפן ובים:
 ותגבה מלכותה² ותחזק
 5 ותאמץ וירם כסאו מכסא
 אבותיו ואבות אבותיו:

¹ Read perhaps נסו.

² Above, p. 31.

³ Arabic suffix (ي). Read מלכותו.

⁴ Read קשרו.

ושתים ליצירת עולם:
 היא שנת אלף ושלש
 5 מאות ועשרים ושלש
 להפסק הנבואה והיא
 שנת תשע מאות
 וארבעים ושלש לשמיות
 נוה קודש:
 10 ויאסף איש מחוני הקהל
 ושמו פוטיאל

(fol. 6, recto)

ויצאו ויברכו
 את המלך ויסובבו שערי
 ארמונו וירבו לו ברכות
 להאריך חייו ולהנחותו
 5 מלכותו ולאמץ חיליו
 ולעזור גדודיו ולפתוח
 לפניו מזרחי העולם
 ומערביו ולהכחיד שונאיו
 ולהשמיד איביו ויעודו⁶
 10 עם אחיהם הצועקים
 והבכים ויאתיו ויאמרו

(fol. 6, verso)

נפשינו כצפור נמלטה
 מפח נשבר הפח ונמלטנו
 אנחנו⁷ צדר תחיד⁸
 נודה לאלהים⁹
 5 עליון כהודיות תועי

(fol. 4, verso)

ויפלים אלהים תחת כפות
 רגליו: למען כי אהב צד¹
 צדק וישנא רשע² ויעמד
 שופטים בארץ לרון
 5 דין צדק ולשפוט משפט
 אמת: וירחק את אנשי
 חמס ויסר את מתי און
 ויחעב את מסלפי
 דרך וגנויי מפעל ויאהב
 10 את מתי שכל ואת יצוב
 המשפט ואת דרך
 הטוב: ויהי מרוב

(fol. 5, recto)

אהבתו לצדק ויצב
 עדים נאמנים לגרדון
 ולפלילות ולמשוטטי
 לילה אשר לא³ על לב
 5 מלך ולא קדמו בזה
 כל שלטון: ויודע לכל
 כי אין חפצו לא בכסף
 ולא בזהב ולא בנוזל⁴
 ולא במרצה: ויהי היום ביום
 10 שלשה לחודש שבט

(fol. 5, verso)

בשנת ארבעת אלפים
 ושבע מאות ושבעים

¹ The first two letters of next line, to fill up the space.² Cp. Ps. 45. 8.³ Supply עלה.⁴ Better בגול.⁵ Oppression (see Jer. 22. 17).⁶ Read ויועדו, and they assembled themselves.⁷ Ps. 124. 7.⁸ The beginning of the Tauḥid, (the declaration of the) unity of God. Probably the Shema' was to be recited here.⁹ The stroke on second Aleph denotes that the letter should be deleted.

10 חסדיו כי כאשר ייסר איש את בנו יי אלהינו	מרבך אשר ייריכם בדרך ישרה ובהוריות יורדי הים אשר בהתמונג
(J. Q. R., l. c., ll. 5-9)	(J. Q. R., l. c., l. 18 ff.)
יסר אותנו ⁴ ויושיענו למען שמו ולמען ברית אבות ולמען ברית ראשונים ולמען הבטחת ואף גם זאת בלי עשות כלה: ⁵ יהי שם יי אלהינו מבורך ומשובח מעתה ועד עולם לדור דורים ולעולמי עולמים ולנצח נצחים אשר [נפ]לאותיו ומחשבותיו אלינו	נפשם ישחוק מעליהם 10 רום גליו ומשבריו: (fol. 2, recto)
(J. Q. R., l. c., ll. 25-6 = fol. 7, recto)	גם כהודיות אנושי מחל אשר ימלם משה משחיתותם אף כהודיות ¹ אסירי עני וברזל אשר 5 ינדע בריחי ברזלם: ² ועתה אחינו כל בית ישראל שובו נא א אל יי אלהי אבותינו ושימו לבבכם על צרכיכם הכנעו 10 ושברו לב הוסרו וקחו מוסר: זכרו זאת ושימוה (fol. 2, verso)
נגידה ונספרה עצמו מספר ⁶ הללויה הללויה שבחוהו רוממוהו כי נבר עלינו חסדו 5 ואמת יי לעולם הללו יה ⁷ נגמרה המגלה בעזרת נורא עלילה בריך שמייה לעולם 10 ברוך יי לעולם אמן ואמן ואמן ימלך יי לעולם אמן ואמן ושלום (J. Q. R., l. c., bottom)	נגד עיניכם וספרוה לבנים ובנים לבניהם ובניהם לדור אחר: ³ שובו הושיבו הזהירו והזהירו 5 הזכו הדכו הסירו רוע מעלל והטיבו דרכיכם ומעלליכם ואל חשבחו כל תגמולי אל אשר גמלנו ברחמיו וברוב
סכום פסוקיה עו פסוק	

The division into verses is not consistently indicated in the Cambridge fragment.

¹ Read כהודיות.

² Cp. Ps. 107.

³ Cp. Joel 1. 3.

⁴ Cp. Deut. 8. 5.

⁵ Cp. Lev. 26. 44.

⁶ Cp. Ps. 40. 6.

⁷ Ps. 117. 1-2.

Nos. 10–12. *Letters from Elhanan b. Shemarya.*

10. [Vol. I, pp. 34–5.]

[Oxford MS. Heb. a. 3, fol. 21; cp. Bodl. 2873²¹.]

אלחנן ראש הסדר בירבי שמריה אב
 אל העדה האפודה אודם ופטרה המישרת צעידה ומשינה
 נדודה¹ באזרות צעדה ועל ידיים צמודה² המשפרת רעודה³
 המשמרת תעודה בצרה מודה ובישועה הודה⁴ המבוננת
 5 חידה ופרקי מדידה⁵ כנצני בדירה חכי בודרה⁶ הקהל הקדוש
 הדרים בעיר הקדוש ירושלים עין ישראל ויהודה אחינו
 חשובינו גדולינו הדרינו נכבדינו החשובים תרומיה⁷ בת דודים
 שביה העולה על שביה ועושה שלום בפמליא⁸ סוערה ענ[י]ה
 המחכה אליה⁹ יברכה שוכן עליה היותה כנפן פוריה בצל שמו
 10 חסויה מני אלחנן בן שמריה הרוה תאניה השבע אניה
 בנפש הומיה כבים אניה¹⁰ השוחר פריה מנע תמיה ומ . . .
 למצות תחיה שלום כפול טוב משולש אור מרובע
 כזר החומש זר בשש שזר יהיה לכם רבותי בבותי¹¹
 ראשי קהילותי מציבי עמודי סלה ומודיע כי הרעת שופטת
 15 ויזר[ח] ורסת והלכה כוללת והנפש ממללת כי הבורא צדק
 מפעלו ורב מעללו ועל הכל הלולו בין בהגדילו בין בהשפילו
 ולפי כי יש בין היוצר ל[יצ]ור הפרש לכן נודיע כי
 האל חי לעולמים וגלויים לו בלי נעלמים וכל ברוא הול[ך].

¹ Foregoes sleep (in order to study the Torah).² Probably an allusion that they put on Tephillin on their arms.³ I. e. prays to God in awe (משפרת = שפר = נותנת אמרי שפר, cp. Gen. 49. 21).⁴ Both in weal and woe gives thanks to God. See Ber. 9. 7.⁵ I. e. Erubin and other difficult parts of the Talmud (cp. above, p. 29, note 2).⁶ These phrases are not clear to me.⁷ Israel is God's Terumah (cp. Jer. 2. 3, ראשית תבואתה).⁸ Israel, a beloved daughter but now a captive, surpasses in value all (delightful) imagery (שכייה), cp. Isa. 2. 16, שכייה החמדה. By her good deeds establishes peace in the world (פמליא של מטה refers here to מטה, cp. Ber. 17^a top), i. e. appeases God when He is incensed against the world.⁹ The storm-tossed, afflicted nation (Israel, Isa. 54. 11) that awaits the coming of Elijah (אליה), the forerunner of the Messiah.¹⁰ Like a ship on sea, so is Elhanan's soul disturbed.¹¹ I. e. my masters (that are as precious to me as) the apples of my eyes (cp. Zach. 2. 12).

רש או מלך. ככ' בו וי' אהים אמת¹ וכת' בהם יחד על עפר
 20 ישכבו² ולכתחילה חפלה. ולבלתי הנבלה. וגרמו עוני ונפטר
 אבי מרי אדוננו הריני כפרת משכבו ואני במדינת דמשק
 ולא זכיתי להתעסק בו כי הייתי במיני תחלואים יוצאים
 ובאים ושנושים ושבושים במדינה ובדרכים וכאשר
 היה רוח כמעט בעולם אמרתי אלך אל מצרים ולא התמהמהתי
 25 ויצאו עלינו לסמים. טורפים וחוטפים כעיתים. ומירי
 מות נצלנו אחרי חבורות מרות ונמלטנו כמה פעמ[ים] מועף
 הים וגליו. ופישון³ ועקולי שביליו. כ. הנו אולי. אותנו
 ובית מדרשו לבונן. והתאים לבונן⁴. ולחזק ידיים רפות. ולהחזיק
 הברכים טופות⁵. ולהחזיק במעוז שם י' מגדל עו⁶ וקבצנו
 30 רוב הקהל ליום השבת ודברנו על לבם. להדיח קרבם⁷. להסיר
 חרבם. שלא יאריבם. ונברו החובות. והוסרו הטובות
 לרוב התועבות. ולא נ[צלנו מ]חרון וירדה אש ולהמה
 לחים. כקצים כסוחים. והיבשים כקשים. והעניים והראשים
 כמו גבשושים. ונהרסו בת' כנסיות. ובאו האותיות. וספרי
 35 תורות נקרעים. וכורעים נורעים. והחמשים נשלכים.
 בכל מהלכים. והכנסיות שאות. וישימום למושאות.
 ולבשנו שחורנית. והלכנו קדורנית. ושמו במתנינו מעוקות⁸.
 ומלאו בתינו נאקות. ותלו עין על צדנו ואפנו⁹ ולא הונח
 לנו ונתקיים בנו מדרש רבותינו ז"ל¹⁰ תשתפכנה
 40 אבני קודש¹¹ אילו תל חז¹² הגולים וספרי תורות הנשללים]
 ורבי[ם] [ש]ב[ו] מאמונתם והניחו דחותם והצו

11. [Vol. I, pp. 38-9.]

[T.-S. 18 J 4⁵, paper, handwriting very erratic.]

(recto)

(1) אלחנן ראש הסדר בירבי (2) אל אחינו יקירנו גדולנו אשר בדמשק
 היעצים נדיבות. (3) בעלי נתיבות. מצדיקי הרבים. מזהירים ככוכבים. . . .
 (6) יודעי דין ויושבי על מדין. נדיבי לב. להרחיק עולב. . . . (15) ומודיעים

¹ Jer. 10. 10.

² Job 21. 26.

³ The Nile. So also Sa'adya in his translation of Gen. 2. 11.

⁴ For לבנות in order to rhyme with לבונן.

⁵ From the Aram. טָפַי 'to grow faint'.

⁶ Cp. Prov. 18. 10.

⁷ To cleanse their inside, i.e. improve their character by giving up strife and discord.

⁸ Cp. Ps. 66. 11.

⁹ צוארינו ואפינו.

¹⁰ This Agadah I could not locate.

¹¹ Lam. 4. 1.

¹² תלמיד חכמים =

Verso begins **אלחנן בירבי** and contains greetings to three prominent men, evidently at Damascus. (1) **אחינו יקירנו גדולנו חשובנו מרוד אברהם**. יקר החזנים (9) **אחינו מרוד אפרים המאיר כזהרים**. משר עקוב. רשם לזקב (15) ... והנה כתבתנו לך שמואל כהן ור אברהם חזן יקירנו (19) **אחינו ר שמואל כהן איש מדעים**. נוע ירתעים. משען לחכמים. (20) ומסמך לחמישים ...

12. [Vol. I, p. 39.]

The following small epistle is also in Elḥanan's handwriting.

T.-S. 13 J 11⁷, paper, square writing, (1) ראש הסדר אחינו יקרינו, (2) נחלנו אהובינו המתפללים בבית ה' (3) מזוהב היקרים הברים' ישראלים' המהורים' (4) יהיו [ימ'] [הפ]ורים עליכם ולכם סימן טובה (5) ואהבה סימן ברכה ערוכה * ושמחה צמחה (6) וזהלה וגילה וזכרתם בבינות * ומשלוח מנות *

¹ Ср. Бер 9. 7.

² Probably r. גרענ.

³ Ps. 56. 11.

⁴ Cp. Ber. 60^b, bottom. See *Dikduke Soferim*, a.l.

⁵ Cp. Ps. 116. 3, 4, 13.

⁶ Cp. Ps. 101. 1.

⁷ Job 1. 21.

⁸ Prov. 21. 1.

⁹ Cp. Isa. 29. 17.

¹⁰ Cp. Prov. 21. 14.

(7) תבורנו בצירות¹ ור' חסין החזן יהיה עם ר' (8) מוהב עוזרים בדבר וי' יקיים עליכם (9) הכה' כי כאשר השמים החדשים ונו' (Isa. 66. 22) . . . ושלומכם וטוב[תכם] ירביון.

T.-S. 13 J 22², in different handwriting, contains an epistle beginning (1) ראש הסדר (2) אהובנו ר' אהרן החזן תבורך (3) ויחי חמודך ויפרח וירבה לעד (4) חצר מן ערף אן מ[ש]ה אבו אלחסן (5) אלצירפי . . . Ends with ירבה ברית חם. Possibly it also emanates from Elhanan. Aaron b. Ephraim of Fustāt (*infra*, p. 103, note 3).

T.-S. 8 J 33³ (a narrow paper strip) contains another letter from Elhanan to this Reader Aaron. (1) ראש הסדר (2) [שלום]ך אהובנו ויקרנו מר אהרן (3) החזן ירבה לעד לבנו אליך כי (4) ידידותך אצלינו . . . תר (5) המך ב' (= המקום ברוך הוא) יפ . . . וקר טלע סירי אל . . . ש[צ] (6) ומעה כתאב [אדו]ננו גאון נט ר' אלי אלשיך אבו אלמעלי שצ ואלי אבי (8) יעקוב וכתב אכר (9) יתעין עליך אן ת . . . גמיע אלשנלך ותמצ' מעה (10) ל . . . ת פלך בדלך נאה כביר ושכר ענד גאון והו יצלי פי (11) . . . ה אלסבת ענדכם פתחופר עלי (12) . . . מעמל מעה לישכרך הנאך (13) ושכרך ייכפל.

Verso is blank. The Gaon mentioned is very likely Hai. A certain person arrived at Cairo-Fustāt with epistles from the Gaon to Abu'l Ma'ālī and Abū Ya'qub. Aaron is requested to bestir himself on the behalf of the Gaon (probably by collecting donations for the school) in order to receive the latter's thanks, who will also recite prayers on the Sabbath (at the synagogue of the academy) on behalf of the donors.

13. [Vol. I, p. 52 ff.]

Fragment of a letter from the Babylonian Exilarch, dated 835 C.E., concerning the fixing of the Calendar.

[T.-S. 8 J 7¹, vellum, square writing.]

(recto)

דליהוי² כולן³ וכל יש' אגודה [אחת בח] דרשים
וכל מועדים כבהרין מנהגא ק'א מ[ד]ברי א'⁴
אבהתן ומתיבאתא עד הינא והי[א] שתה דהוה
שנת אלפא ומאה וארבעין ושבע שתי

¹ This word is not clear to me. The צ is doubtful.

² Spelt in manuscript as two words דלי הוי.

³ = כולנא 'all of us'. Likewise in l. 3 אבהתנא = 'our fathers'.

⁴ = ישראל.

⁵ First letter of next line, to fill up space.

5 לשטרות והיא שנת ארבעת אלפים וחמש
 מאות ותשעים וחמש שנים לבראשית
 אף עלגב דילענין¹ מרחשון וכסליו
 וטבת מתאחר סהרא דילהון אפילו הכין
 משום סיהרא דניסן דקא מיתלי
 10 ביממא דתלתה בש[ב]ה בארבע [שע]ות
 אי מעברין שלימ[י]ן האוי קבעיה דניסן
 בחמשה ומתחזי מן קמי קבעיה במערב
 ומיקלקל מידי דשוינון כסדרן לא איפשר
 דמיתרמי פסח בארבעה בשבחה ולא ברו
 15 פסח ולמח לא ב[דו] פסח ולא נהו עצרת
 משום לא ארו ראש השנה ואי עברין
 פסח בתרין בתר[ין]² ב[ש]בה מתרמיא ראש
 שתא בארבעה ו[יום כ]פורים במעלי

(verso)

ולית איפ[שר] משום [שכבה וא]י עברין פסח
 בארבעה [אתיא] ראש שתא בארבעה³ [ב]מעל[י] ו[י]ום
 כפור בחד [בש]בה ולית איפשר משום שכבה
 למיבת תרי יומי דשבת שבתון⁴ ואי עברין פסח
 5 במעלי אתיא ראש שתא בחד בשבחה ולית איפשר
 משום יום טוב גדול של ערבה דלא לית[ר]מי
 ערבה בשבתא ולא סניא דלא לשוינון
 לירחי חסירין משום ניסן דלא ליקלקל
 סיהרא ולא [מי]בעיא בהכרין מעשה
 10 דכ[דין] עברו ושדר[ו] לקמי⁵ ראש החבורה
 וב[ני] החבורה חסירין [דס]מכינן עליהון דלא
 דלא⁶ איפשר לשוינון לא כסדרן ולא שלמין
 אלא אפילו זמנין דאי עברין כסדרן ושל[מין]
 או חסירין דאמי להדדי ולעולם עליהון סמכינן
 15 דלא ליהוי ישראל אגודות אגודות ואנא וראשי
 מתיבאתה ורבנין וכל יש אסמכינן על עיבורא
 דאישתדר לקמי ח[ב]ירין . . . לבר . . . היכין
 ראמרו קמי אית . . . קה דהלין מן שמיא

¹ = 'as regards' דלענין.² Repeated in manuscript.³ The dots on top indicate that the word should be deleted.⁴ Really only one day would be spent in fasting. But the sense is clear.⁵ מלכמי really agrees with עברו, whereas after שדרו we require לקמי. See, however, l. 17.⁶ Repeated in manuscript.

14. [Vol. I, pp. 55, note 2, and 58.]

The Massorites of Tiberias and the Palestinian Academy.

(1) The chief seat of learning in the Holy Land during the Byzantine period, Tiberias, was also a famous centre of study of the Massora and the Hebrew language. After the school had long been transferred to Jerusalem, Tiberias apparently still remained the home of the Massorites. At the beginning of the tenth century there lived there the famous Aaron b. Moses b. Asher. There exists a well-known list of early Massorites and grammarians, published several times by Harkavy and Strack (see Baer-Strack, *Dikduke ha-Te'amim*, pp. 78-9), to which Merx (in *Abhandlungen des 5. Orientalisten-Congresses*, II, pt. 1, 188 ff.) devoted a thorough paper. Unfortunately the corrupt text in the Codex Tshufutkale (now at Petrograd), being a translation from the Arabic into Hebrew, as Merx has already noticed (*l.c.*, 192, note 1), led him into the realm of speculation wherein to reconstrue with much ingenuity two rival schools of Massorites in Tiberias, going back to the middle of the seventh century, with their respective principals in succession. Merx's conclusions have been adopted without demur by Eppenstein, *Beiträge zur Gesch. u. Liter. im gaon. Zeitalter*, p. 49.

(2) The same list, entirely in Arabic, is to be found in Genizah fragments of an old grammatical work. Several difficulties that beset Merx in his examination of the passage in the Codex Tshufutkale disappear. Moreover, any suspicion inherent to a manuscript that passed through the hands of Firkowicz cannot fall upon leaves coming from the Fusṭāṭ Genizah. Or. 5554 A, fol. 28, recto, begins בנללו כנללו שמו (1) בזוי אם נע[יה] (2) קדומה לאות ראשון בנאימה בשפת (3) נעימה תפתח The whole passage is very similar to that in *Dikduke ha-Te'amim* by Aaron b. Moses b. Asher (ed. Baer-Strack, § 33). The last two lines of verso begin a new chapter, שרמ אלריש יחרך אלשווא | כל ריש תחתה שוא פי אחרף אלחאני. There is a gap between fols. 28 and 29, which is filled up by Bodl. 2862²¹, alike both in size and in handwriting. We give here the parallel accounts for the sake of comparison.

In dealing with the pronunciation of שְׁתִּים, שְׁתִּי and referring to the Tiberians (אל מבראניני), Bodl. 2862, fol. 59, verso, l. 12, continues, ולא בינהם פי הרה כלף בל כלהם אנמנו עלי דלך וקאלו אנ הרהו אלחלקין אלצחיה אלדי אכדאנה בקבלה שלאמת מאנשי כנסת הנדולה והאולי אלחלאמדה (end of page) אלדי אתבתו הרה אל אקואל הם אברהם בן ריקאם וריקאם מן קבלה

[Or. 5554, A., fol. 29, verso, but really *recto*.]

ואברהם בן פראת ופינחס ראש הישיבה
 וכאן קבלה צמח בן אבו שיבה וצמח אל
 מערוף באבן אל ציאה ורבי חביב בירבי
 פיפס ואחייו הכהן החבר ממדינת
 5 מעוזה ומע האולי רבי אשר אלשיך אלכביר
 תם [נח]מיה אבנה תם אשר [בן נח]מיה תם
 משה בן אשר תם אהרן בן משה והו
 כאן אכר אלסלסלה ודכרו אנהא מן עורא
 וקר כאן מע האולי קום אן אוכר מחל רבי
 10 משה מוחא ומשה העוזי הנקון וגירחם
 ואנמא דכרת לך אסמאחם זכרוניהם לבר[כה]
 לאנהם קד אכתיפו¹ פי אשיא כתיב
 מן קמץ ופתח ותנתינ ותלתין² ושוא סאבן
 ושוא מתחרך ואמא הדיא אלקאנון³
 15 אלדי בלאמי פיה . . . ח ביתח ענהם אנהם
 יקרון אש . . . שתיים אשר הם פכולחם
 מתפקין עליה בלא כלף בתה וגמיע [אהל]
 (recto, but really *verso*)

טבריה הדיא מעהם באלתלקון ואן כאן עלתה
 לא יעלמונהא ולא יערפו מה הו

Codex Tshufutkale.

. . . ואעלם אן קאלו עלי הדיא אלשרט ואלקראן אן הדיא הו
 אלתלקין אלצחיה אלדי אכדנאה בקבלה של אמת מאנשי כנסת הגדולה ואלה
 הם התלמידים אשר קמו וקבלו זה המאמר⁴ וכן שמותם מהם⁵ אברהם
 בן ריקאט וריקאט אביו מקודם היה יקר יקראן בן⁶ ואברהם בן פראת
 ופינחס ראש הישיבה והיה מקדם זה צמח בן אבי שיבה וצמח הירוע בן
 צוארא ורבי חביב בן ר' פינחס⁷ פיפס ואחייו הכהן החבר ממדינת מעוזה ועם

¹ אכתלפו.² Probably meaning the צרי and the סגול having two and three dots respectively.³ Read אלקראן.⁴ The Arabic has the plur. אקואל referring to the pronunciation of שתי and שתיים.⁵ מנהם The Arabic has הם not אהם.⁶ The last three words are not in the Arabic. They are a gloss telling us that יקר = ריקאט.⁷ To be deleted, being the copyist's mistake.

אלו היו ארבעה¹ אשר הזקן הגדול זל ואחריו היה בנו נחמיה ננפש² ואחריו היה אשר בנו ואחריו³ משה בנו יעני משה בן אשר ואחריו היה אהרן בנו יעני בן משה ודע כי זה אהרן בן משה בן אשר בן נחמיה בן אשר הזקן הגדול היה אחרית השלשלה⁴ וזכרו ואמרו כי אילו היו⁵ מן עזרא הכהן זלל ועוד כי גם היו עם אלו הזקנים המלמדים הגדולים הנוכרים למעלה מלמדים אחרים והיו חכמים גדולים על קריאת ארבע ועשרים ובקיים (ובקיאים r.) בכל הנקודים והטעמים והמסורות ובכל שמושיהם ואלה שמותם מהם רב משה מוֹחָה זל לז ומהם משה העזתי הַנֶּקֶן וזולתם הרבה⁶ ולא נזכרו שמותם הנה.⁷

(3) It is obvious that our text is by far superior, if not the original underlying the Hebrew translation. The author gives his reason for mentioning the names of these Massorites in order to point out that, though holding different opinions in many instances as regards the reading of either *Ḳameṣ* or *Pataḥ*, תַּלְתִּין or תַּנְחִין, *Sheva* quiescent or *Sheva* mobile, they all agree with reference to the pronunciation of שְׁתִּי and שְׁתִּים that the ת should have a Dagesh (*Ḳal*) though preceded by a *Sheva* mobile. The 'people of Tiberias' concurred in their view. Yet the reason for that irregularity was unknown to them. This pronunciation is traditionally traced from the 'men of the great synagogue'. There is given a list ('chain') of Massorites, the beginning of which is reported to have extended to Ezra the Scribe. We possess unfortunately only the end of it. The last link in this 'chain' is the famous

ועם אלו היה רבי אשר¹ is no doubt a corruption of רבי! Hence read *אשר* exactly corresponding to the Arabic.

² = נפֿש, but should better be deleted.

³ These three words between the lines are apparently by first hand (so Strack-Baer, *l.c.*, 79, note 1). Evidently the copyist discovered his mistake in calling Nehemia's son Moses. He thus put on top *אשר בנו* instead of *נחמיה בן משה*. The next word *ואחריו* is merely a catch-word to indicate wherefrom the text is correct, viz. *ואחריו היה משה בנו*, a device familiar to those acquainted with mediaeval Hebrew manuscripts. To make his meaning clear beyond doubt, the copyist inserted afterwards *אשר בן משה* and *יעני משה*, and likewise *משה* after *יעני בן משה*. There are only five generations of the Ben Asher family who were Massorites, as is clear from the Arabic.

⁴ This whole sentence amplifies the short one in the Arabic, 'and he was the last of the chain' of tradition. Here correctly five generations are enumerated.

⁵ Incorrectly translated, because the Arabic has *אנהא* referring to the 'chain'. Hence read here *היתה מן עזרא*.

⁶ This whole passage is greatly amplified from the Arabic.

⁷ This seems to be a wrong translation of the Arabic *ואנמא זכרת לך אסמאיהם*!

⁸ Probably meaning the *צרי* and the *סגול* having two and three dots respectively.

Aaron b. Moses b. Asher b. Nehemiah b. Asher the elder. The last person was a colleague of Abraham b. Rikāt, Abraham b. Furat, Pinḥas 'the head of the school', Ṣemaḥ, known as ibn Ṣayyara (or Ṣawwāra), Ḥabīb b. Pipim, and Aḥiyāhu Hakkohen, the Ḥaber of Tiberias. Their contemporaries were Moses Moḥa (or Moḥeh), Moses of Gaza, and others unnamed. The immediate predecessors of this generation were Rikāt, the father of Abraham, and Ṣemaḥ b. Abū Shaiba.

This is the most probable construction of the data which our text furnishes. In L. 2 of Or. 5554, *recto*, **וכאן קבלה** refers only to Ṣemaḥ b. Abū Shaiba, and not to the following names. The Hebrew has also correctly **והיה מקדם זה** and not **והיו**. Of course **וכאן קבלה** would have been more explicit, since Ṣemaḥ was the predecessor of the two persons mentioned before. All the speculations of Merx about groups of four scholars (*L.c.*, 192, 194, 197) are now disposed of, since our text proves that the Hebrew **ועם אלו היו ארבעה** is a corruption (see above, p. 45, note 1).

(4) Now another Cod. Tshufutkale (no. 14) has the following passage :
ואנמא הו כלף בין אלסאתרה (אלסאתרה ר.) אל אואיל מתל רבי פינחס ראש
הישיבה ורבי חביב בן רבי פיפיים ואברהם בן פראת ואברהם בן ריקאט
ואריקאט (וריקאט ר.) מן קבלה וצמח בן אבו שיבה ומשה מוחה וצמח אבו
סלוטום ואשר בן נחמיה ואבו אל עומיטר האולי תלמידה אלאואיל אלוי דכרנאהם
 (printed by Merx, *L.c.*, 190, l. 16 ff., see the corrections, p. 196). It will be noticed that here ten names are mentioned, while in the former list we have eleven scholars exclusive the descendants of Asher the elder. Ṣemaḥ *Abū* Sluṭum is most likely identical with Ṣemaḥ *ibn* Sayyara (or Sawwāra). By Asher b. Nehemiah Asher the elder is meant; from his son's name Nehemiah it is to be inferred with great probability that his father was also called Nehemiah. But this Nehemiah I was no Massorite, else it would have stated expressly so just as in the case of Rikāt, the father of Abraham. Neither Aḥiyāhu Hakkohen nor Moses of Gaza are mentioned. But instead we hear of a new person, Abū'l 'Umaiṭar, who is probably identical with the former, being a more prominent person than Moses of Gaza.¹ As for Ṣemaḥ b. Abū Shaiba, the contemporary of Rikāt, he is indeed mentioned next to him. Hence **מן קבלה** ought really to follow **אבו שיבה** בן אבו צמח.

The end of the passage from Cod. Tshufutkale, no. 14, calls for some

¹ The Jews in Muslim countries usually went by double names, one being Hebrew while the other Arabic.

comment. After enumerating these Massorites, the writer says: 'These are the early disciples whom we have mentioned before those "masters" whose (*sc.* "the masters") opinions one follows and whose rules are handed down'. But at the beginning of the cited paragraph he styles the 'disciples' as 'the early masters'. There is obviously an inconsistent use of these terms. But in the first list our Massorites are also styled 'disciples'. Hence in Cod. Tshufutkale, no. 14, *אלאמארתה אלאמיל* should be corrected into *אלחלמירה אלאמיל*. It is obscure who these 'masters' were. But probably the earliest Massorites are meant, whose names have not come down to us.¹ Their early 'disciples' were the above-mentioned Massorites. Even Rikāt and Şemaḥ b. Abū Shaiba are already placed amongst the 'disciples'.

(5) On the whole the two lists bear out each other. The very omission of the descendants of Asher the elder in Cod. Tshufutkale, no. 14, as well as the different sequence of the names enumerated, prove that these eight or nine scholars, exclusive of Rikāt and Şemaḥ b. Abū Shaiba, who belonged to a older generation, were contemporaries. Their time is to be placed at the first quarter of the ninth century, because Asher the elder's fourth generation, viz. the famous Aaron b. Moses b. Asher b. Nehemiah, lived in the first half of the tenth century (see Baer-Strack, *l.c.*, XI). Aaron's father Moses was still alive in 895. Hence we have the following list of Massorites:

I (c. 775-800 c.e.).

Rikāt Şemaḥ b. Abū Shaiba.

II (c. 800-825 c.e.).

- | | |
|---|--|
| 1 Abraham b. Rikāt. | 5 Ḥabib b. Pipim. |
| 2 Abraham b. Furat. | 6 Asher the elder (b. Nehemiah). |
| 3 Pinḥas 'head of the school'. | 7 Moses Moḥa (or Moḥeh). |
| 4 Aḥiyāhu Hakkohen the Haber of Tiberias (probably = Abū'l 'Omaitar.) | 8 Moses of Gaza. |
| | 9 Şemaḥ ibn Şayyara (or Şawwara) = Abū Slutum. |

III (c. 825-850 c.e.).

Nehemiah b. Asher.

V (c. 875-900).

Moses b. Asher.

IV (c. 850-875 c.e.).

Asher b. Nehemiah.

VI (c. 900-925).

Aaron b. Moses.

¹ In Merx, *l.c.*, p. 189, Fragm. II, l. 6, there are mentioned some of the masters (*בעין אלאמארתה*) anonymously. On ll. 10 ff. we read *ואעלם אנ פי הדא זלף בן אל אואיל לאן אלמעלם בן אשר רחמה אללה כאן יקטע . . . ובעצתם . . . יסמי*. Ben-Asher is very likely identical with Aaron b. Moses b. Asher whom our author places amongst the 'early ones' though he was the last of the 'chain'.

(7) The point need now no longer be laboured that these Massorites were not Karaites. But the study of Massorah and Hebrew grammar must have strongly appealed to these sectaries, who endeavoured to erect a new system of Judaism on the Bible text. Those that settled in the Holy Land must have devoted themselves with zeal to these branches of Biblical knowledge. In course of time they characteristically pretended to possess a monopoly of knowledge about vocalization, accents, pronunciation, and everything appertaining to the Bible text. A Rabbinite challenges them to make good their claim, demanding from them reasons for the vocalization of certain words by Ben Asher.³ Moreover, the

¹ *Mahzor Vitry*, ed. Hurwitz, p. 462, שְׁלֵנוּ לְנִיקּוּד דּוּמָה לְנִיקּוּד אֵין נִיקּוּד טַבְרִנִי. See especially Kahle, *Z. A. W.*, 1901, 273 ff. וְלֹא שִׁנְיָהֶם לְנִיקּוּד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

² See the extract (given by Dukes, *קונטרס המסורת*, p. 73) from the commentary on *Sepher Yešira*, variously ascribed to Isaac Israeli, Dunāsh b. Tamim and Jacob b. Nissim of Kairōwān (for the latest discussion of the problem, cp. Poznański, *והיה רבנא יצחק בן רבנא שלמה ו'ל אומר כי יש בלשון*, p. 17), *אנשי ירוואן העבריים אצל הסבריים הטא והצאר . . . זה למה מפני שהיה בקי בקריאת בני סבירה*.

³ See the passage from a Massoretic work, cited by Baer-Strack, *l.c.*, XXXVIII-XXXIX, אהרן כי המלמד הגדול ר' אהרן שאלה שאלתי אהכם בעלי המקרא (referring to all the three) שהוא (שהיה) אמן בן משה בן אשר וזכרם לברכה

author of the remarkable poems (*J. Q. R.*, XIII, 345 ff.), who defended the Palestine academy against the Karaites in the Holy City (as proved in vol. I, p. 274 ff.), does not spare them on account of their boasted expert knowledge of vocalization and intonation.¹ It is obscure as to what sort of fusion there took place between the Massorites of Tiberias, after the death of Aaron b. Moses b. Asher, and the Karaite scholars of Jerusalem. But it seems that the latter took the whole study of vocalization and intonation under their special wing. This led to its losing credit in the eyes of the Rabbinites. Hence the sarcastic remarks of the author of these poems.

15. [Vol. I, pp. 65-6.]

The Gaonic Family of Ben Meir.

(1) To determine the chronology of Ben Meir's family we begin with a fixed date. A descendant of his was Josiah Gaon, some of whose letters are edited farther on. T.-S. 13 J 1² is a document of the year 1015: (1) זכרון עדות שהיתה בפנינו אנו בית דין והעדים החתומים (2) למטה: ביום ששי בשבעה ימים בחודש אייר בשנה ראשונה (3) שלשבע ב' דהיא שנת ארבעת אלפים ושבע מאות ושבעים וחמש (4) במדינת רמלה הסמוכה ללוד יעקב בן כיראן נכתבה עידותו בפניו | Signatures, | בנחלת בני יהודה . . . שמואל בן צמח החזן נז | כלף בן ישראל נז | יאשיהו ראש ישיבת | נאון יעקב | בירבי.² Thus this document was signed by the Gaon at Ramlāh, where he resided, as shown above (vol. I, p. 72), for some time.

גדול בתקון הסופרים . . . למה נקד בן אשר זה באות אחת . . . אם יש אצלכם אחינו בעלי לשון המקרא תשובה השיבנו כי המקרא היא מלאכתכם וחכמתכם ואתם תאמרו אנחנו מהירים ורגילים בשפת הקודש ומורים בנקודות ובנגינות ואם אין (לכם supply) ישובה (תשובה read) לשתי המלין איך תקראו נפשכם בעלי המקרא ומלמדים ומורים? כי אחם לא תדעו עלילות הניקוד והטעמי ולא חילוף עשרים וארבעה ספרים.

סבו אל טרחה ואולה ואל דרגה ומארכה וישמרי *J. Q. R.*, XIV, 130) וסגולה. עזרה בצרות אולי תשאלו כי יד מכם אולה. אל ארץ עיפתה תלוה: עונבי המעמים ופורטים בשיר כעל יין. ישברו קולם באחי (כאחי read) תובל קין כרוד חשבו להם חכמה ולב אין. ולא יוסיפו לנבה: פערי פיהם ובלשונם חוכים יבש כחרש כוחם בקמצה מאריכים. נהי נהיה נהי.

² See now also Poznanski, *Schwars-Festschrift*, p. 475, where this document is discussed.

(2) About Josiah's predecessors and descendants there exists several conflicting genealogy lists. A Memorial List (printed by Pozn., *R.É.J.*, LXVI, 65, ll. 1-17) begins with Abraham Gaon (ראש ישיבת גאון יעקב), followed by his son Aaron Gaon, his son Josiah Gaon, his son Aaron Ab (אב בית דין שלכל ישראל), his son Josiah Ab, and finally his son Şadok Ab.

(3) But Bodl. 2443 (which Pozn. cites *L.c.*, p. 62, cp. p. 67) has a different list, צדוק אב בית דין ב"ר יאשיהו הרב ב"ר אהרן ראש הישיבה ב"ר יאשיהו, אב בית דין ב"ר אברהם ראש ישיבת גאון יעקב נכד הגאונים נין רבינו הקדוש. Placing the two lists in parallel columns (A = *R.É.J.*, LXVI, 65; B = Bodl. 2443), we have the following contradictory genealogies:

B	A
Abraham Gaon	Abraham Gaon
Josiah Ab	Aaron Gaon
Aaron Gaon	Josiah Gaon (1015)
Josiah הרב	Aaron Ab
Şadok Ab	Josiah Ab
	Şadok Ab

(4) Two more Memorial Lists are to be found in MS. Adler 2952. The first, one loose leaf, reads as follows. Only the part relating to Abraham Gaon—Şadok Ab is given here:

דכרן מנ לניחי נפ (= נפשא)
המשפחות המיוחסות משפחת
ואבונת]
הנשיאים והגאונים וראשי ישיבות
בתי דינים והחכמים ומרי דת ודין
משפחת רבינו הק[דו]ש זקל ברא[ש]
ה' יק צפ תפ מ[רינו ור]בינו אדון[נינו]
גאונים אברהם ראש ישיבת גאון יעקב]
זל וחמודו ה' יק צפ תפ מר ור אדון[נינו]
אהרן אב בית דין של כל ישראל זל
יאשיהו]
10 וחמודו ה' יק צפ תפ מר ור אדונינו
ראש ישיבת גאון יעקב זל וחמודו ה' יק
צפ תפ מר ור אדונינו אהרן אב בית דין
שלכל ישראל זל וחמודו ה' יק צפ תפ
מר ור אדונינו יאשיהו הצדיק אב בית

15 דין שלכל ישראל זל וחמודו הר יק צפ תפ
 מר ור אדונינו צדוק הצדיק אב בית דין
 שלכל ישראל זל

(5) The second memorial-list consists of two leaves, and contains several genealogies. Fol. 2 verso has the following list:

בית . . .
 משפחת רבינו הקדוש יהודה נאון ור מ[אי]ר [נאון]
 ור משה נאון ור אהרן נא[ון] ור יאש[יהו] נאון ור
 אברהם נאון ור יאשיה[ו] נאון ור אהרן נאון ור יאשיהו
 אב בית דין ור [צדוק הצדיק אב בית דין ור [לל]]

Placing the two lists in parallel columns (C = no. 4, D = no. 5), we have the following contradictory genealogies:—

D	C
Yehuda Gaon	
Meir Gaon	
Moses Gaon	
Aaron Gaon (I)	
Joshiah Gaon (I)	Abraham Gaon
Abraham Gaon	Aaron Ab (I)
Joshiah Gaon (II)	Joshiah Gaon
Aaron Gaon (II)	Aaron Ab (II)
Joshiah Ab	Joshiah Ab
Šadoḳ Ab	Šadoḳ Ab

(6) We shall first discuss the genealogy from Abraham Gaon-Šadoḳ Ab given in these four lists. A comparison of these lists show that A and C are practically identical, the only difference being the title held by Abraham Gaon's son, Aaron. B and D agree so far that five generations are enumerated from Abraham Gaon to Šadoḳ Ab. Joshiah הרב is probably equal to Joshiah Ab. Hence the difference between B and D would consist in the title assigned to Abraham Gaon's son, Joshiah.

(7) In view of these conflicting statements, the facts have to be ascertained by means of other data. All lists agree that there are four generations from Joshiah to Šadoḳ. Now the latter was still 'Third' in 1094, as we learn from *Megillat Ebyatar* (see Pozn., *Babyl. Geon.*, p. 95). We know of a Joshiah Gaon in 1015. A Gaon Aaron in the period 1015-1094 is nowhere mentioned. Joshiah's successors to the Gaonate were Solomon Hakkohen b. Yehoseph and after him Solomon b. Yehuda, as will be established in A.A. 17. It is fairly certain that A represents

the most correct genealogy.¹ The confusion has probably arisen from the fact that Abraham Gaon had several sons, viz. Aaron Gaon, Joshiah Ab, Isaac the 'Third', and also Meir Rosh Hasseder (see *sub* 8-9). Joshiah Ab never succeeded to the Gaonate. But Aaron's son, by name Joshiah, we find holding the dignity in 1015. As is proved in the next paragraph, there must have lived before 1000 a Joshiah Ab. From the fact that a son of his is called Aaron it is evident that he belonged to the Gaonic family of Ben-Meir.

(8) Josiah Ab, the grandson of Josiah Gaon, cannot be identical with Josiah Ab mentioned in Saadyana XXVIII (= T.-S. 12. 722), as Pozn., *R.É.J.*, 64, 68, thinks. The fragment, as re-examined by me, reads (6) . . . קנהו כלֵך יאִשִּׁהוּ הַחֲבֵר (בֵּר כֶּנֶף) (7) מִן אֶהֱרֵן הַמַּעֲלֵה חֲמוֹד רִבִּינוּ יאִשִּׁהוּ אֲב נֹחֵם [עֲדָן] (8) מִמָּמוֹנוֹ לַעֲצֻמוֹ שְׁנָה שְׁזָכָה וְהוֹסַמְךָ בִּישִׁיבָה (9) הַקְדוּשָׁה יִשִּׁיבֵת צָבִי הִיא שְׁנָה אַרְבַּעַת אֲלָפִים (10) וְשָׁבַע מֵאוֹת וְחֲשֻׁעִים [כּו]. A brother of this Josiah Haber was Elijah. T.-S. 8 K. 20³, one paper-leaf, contains the end of a concordance of all Biblical words with their meaning and etymology. The colophon reads: חֲמַת אֲלַפְאֵט אֲלַמְקָרָא בּוֹלָה אֲלַתְפַּסִּיר | וְאֵל אֲשַׁתְקָאק בְּמִשְׁיָה אֱלֹהֵי | וְעוֹנָה בַּעֲכָא סַנָּה דִּתְחָא לְכֻלְקִיָּה וְכַתְבִּיתִי אֲנִי אֱלִיהוּ | בְּרַבִּי אֶהֱרֵן הַחֲבֵר נִבֵּן | בְּרַבִּי יאִשִּׁהוּ אֲב יִשִּׁיבֵת | נֶאֱוֵן יַעֲקֹב תְּנַצֵּחַ | בִּירוֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן. Both brothers evidently resided in 'Akko. Probably Josiah, after obtaining his diploma in the Jerusalem academy in 1031, settled in the same year in 'Akko as the local Haber.²

Now, seeing that Josiah Gaon was probably still alive about 1020 (see vol. I, p. 72), it is of course hardly possible that his fourth generation, Josiah Ḥaber, received his diploma in 1031! It should be added that both the father and the grandfather of Josiah Ḥaber were then no longer alive (נחם ערין clearly refers to them). There is no doubt that there lived towards the end of the tenth century a Josiah Ab, probably

¹ T.-S. 8 K 22¹⁰ contains a small paper leaf (verso blank) with the following genealogy:

probably the beginning of a formula used in) אִתְּנִי (2) חֲקֹדֶשׁ (3) מִשְׁפַּחַת רַב' (4) גִּאֲוֹ
אִתְּנִי אֶרֶץ וְכו' (5) genealogies such as אֲבֹרָהּ רֹאשׁ יִשְׁבֵּת (6) גִּאֲוֹ (7) יַעֲקֹב
יַעֲקֹב זֶל וְחַמ' (8) יֵק צַפ' אֲהָרֹן רֹאשׁ (9) יִשְׁבֵּת זֶל (10) גִּאֲוֹ (11) יַעֲקֹב
זֶל יֵק ז' (12) יִשְׁבֵּת רֹאשׁ יִשְׁבֵּת (13) אֲב בֵּית דִּין זֶל.

There is no doubt that between lines 7 and 8 a line is missing as the title ראש ישיבת אב בית דין is impossible. Hence read 'ישיבת [זל זח] ראש' אשיחו ראש. יק. צ אהרן אב בית דין זל. It thus fully agrees with list A.

² A Menasse b. Mauhub Hallevi of 'Akko is mentioned in a document of 1013 (*J. Q. R.*, XVI, 574).

a son of Abraham Gaon. He had a son Aaron, who in his turn gave birth to two male children. One was Joshiah Ḥaber, who received his diploma in 1031 at the Palestine academy. The other was Elijah, who finished his work on the Bible in 1041. Their grandfather was probably 'Father' under the Gaon Joseph Hakkohen (see vol. I, pp. 66 and 71). Indeed, Harkavy prints in *Hammaggid*, 1877, p. 134, col. 2, a colophon at the end of an old Midrash: כב נר קרש מרינו ורבינו יוסף הכהן ראש ישיבת גאון יעקב המכובד ומרי' יאשיהו אב בית דין ומרי' יצחק אחיו השלישי ישיבת גאון יעקב המכובד ומרי' יאשיהו אב בית דין ומרי' יצחק אחיו השלישי. Probably Isaac the 'Third' was Joshiah's brother. Another indication that they belonged to Ben-Meir's family, in which the name Isaac recurs (see Table, *infra*, p. 57). Pozn. (*Babyl. Geon.*, 91, note 4) makes this Joseph Hakkohen Gaon to have been the successor of Solomon b. Yehuda and the brother of Elijah Hakkohen, both well known from *Megillat Ebyatar*. As will be shown farther on (p. 62), this Joseph never succeeded to the Gaonate, but died as Ab. Pozn. thought of Joseph Hakkohen Gaon, the father of Samuel Gaon, but could find no Joshiah Ab as his contemporary. This difficulty is now removed by our having established the fact that there lived a Joshiah at the end of the tenth century.

(9) We shall now deal with Abraham Gaon's predecessors mentioned only in D. We have seen that this list was incorrect as regards his descendants. This bids us be on our guard when considering the first half of the list. After Meir Gaon his son, Moses Gaon, is mentioned. Was he the Ben Meir who had the famous calendar-dispute with Sa'adya in 921? But Ben Meir quotes his forefathers by name, viz. Meir and Moses, the latter evidently his grandfather (see vol. I, p. 57). According to our list Moses Gaon's grandfather was Yehuda Gaon. It can also be proved from new data that Ben Meir's successor to the Gaonate was his son Meir, called ראש ישיבת גאון יעקב.

Mr. E. N. Adler printed in *R.É.J.*, LXVII, 52, a poem with the acrostic שלמה and the heading מן קול בן מאיר צדיק מולאי. He cited in addition (p. 45, note 1) from T.-S. 13 J 16¹⁶ the signature משה הסופר ב"ר גדולה ב"ר שלמה החבר בסנה' נר' ב"ר מאיר ראש יצחק החבר בסנהדרין. Combining the two data, Mr. Adler assumed that Ben Meir, the antagonist of Sa'adya, was called Solomon. Against this Pozn. (*R.É.J.*, *l.c.*, 291, and *Babyl. Geon.*, 83, note 3) rightly argued that if Ben Meir be identical with Solomon he would not simply be styled Ḥaber. He was the head of a school, and even his opponents addressed him as Rosh Yeshiba or ראש החבורה.

¹ We give here, in addition to other data, the essential lines of T.-S. 13 J 16¹⁶:

(a) (1) אתך² השר היקיר הנחמד יפדה צור ממעד' (2) ברכותיך יעדיף וישר לך נהל בכל צעד . . . (6) אתה כבון[ד] יקר' תפארת מר[נא] אבי סער . . . (8) וישמור צור את חמורו . ויברך כל משלח ידו . . . (9) . . . בן כבוד [יק]רת מר' סהל (10) חסדי השר הגדול לכל משוכים . ואל מעינו יאתיו (11) כל מבבינים³ וצ[ר]ים . . . (14) ואני עבדו הצעיר שוחר טובו מקוה חסדיו באתי (15) להקדים פניו כפי נואי שמועתו אשר שמעתי אשר הוא מוסיף (16) עליה ועודף וכענין שאמרה מלכת שבא לשלמה אשרי (17) אנשיך אשרי עבדיך כול' אם טוב בעיני השר לנהוג עמי (18) די אושר מנהגיו למען שאשוב מנוכח הדרתו שש וששח (19) ואני נחון ללכת אל זקיני שהוא חולה יעשה ביקור' הקדוש (20) ברוך הוא יכפיל שכרו . ועל בני גילו יגבירו . ויקיים שיברו⁴ (21) וישמרו וינצרו לעד ושלום כבודו ירבה לנצח
קטון עבדיו משה הסופר ב"ד יצחק החבר בסך גזו ב"ד
שלמה החבר בס' גזו ב"ד מאיר ראש ישיבת גאון יעקב⁵
הנצלה

T.-S. 8 J 8⁶ contains a document which is signed among others by [משה הסופר] ברבי יצחק החבר ברבי שלמה החבר ברבי מאיר גאון [י]עקב and עלי החבר ברבי עמרם תנצלה

(b) [T.-S. 8 J 14²⁴].

ולייח' שלמה בן מאיר ראש הסדר
נין מאיר ראש ישיבת גאון יעקב
שלום כנלי נהר פרת' וישועות כבן פירת' ⁸ וישע
מתצור כמבית לחם אפרת' ⁹ עם שאר כל
5 האמונים יהיו גא נקבצים . . . (6) . . . יהיו גא ונזר וכתר ועטרה
(7) לכב גז קדש מרי ורב אברהם כהנא (8) שר העדה
פאר הכהנה ה[נ]אור (9) בחכמה האושר בתשיה יהי צור בעזרו
(10) בן כב גז [קד] מר ורב יצחק זקן (11) הקהלות זל וכו'

¹ Now also printed by Poznański, *Schwarz-Festschrift*, p. 476.

² אותך =

³ From בכבה, all that are in tears and in want.

⁴ 1 Kings 10. 8.

⁵ = סברו 'his hope'.

⁶ T.-S. 10 H 3, fols. 2-5, are written by Isaac b. Solomon Haber נאון. 'Grandson' (נין) may refer to Isaac. Hence the copyist is identical with Isaac the father of Moses Hassofer.

⁷ His friend (וְיָסֵד).

⁸ Joseph, Gen. 49. 22.

⁹ David, a native of Bethlehem, 1 Sam. 17. 12.

The above data establish the fact that this Meir Gaon was Ben Meir's son, and not his father. The great grandson of our Meir, Moses Hassopher, asks for support from Abū Sa'ad b. Sahl. As was shown above (vol. I, pp. 76 ff.), this benefactor wielded great power in the Egyptian court from about 1030-48 (see also *infra*, p. 73, note 1). When Moses wrote his epistle, his grandfather, most likely the paternal one, Solomon the Ḥaber, was still alive (l. 19). This precludes at once his identification with Ben Meir of 921. But this Ben Meir's grandson, Solomon Ḥaber, could quite well have been alive about 1030. Our Moses Hassopher also signs a document together with 'Āli the Ḥaber b. 'Amram. The last scholar was the head of the Palestinian community of Fustāt after the death of Ephraim b. Shemarya (see vol. I, p. 203). A brother of Moses Hassopher was probably Solomon b. Isaac, 'a grandson of Meir Gaon', who was a member of the Bet-Dīn of Tarābulus al-Shām (see about this community, vol. I, p. 72 f.) T.-S. 10 J 26⁸ being a document, dated Sivan (?) 4839 A.M. = 1079 C.E. ב[טר]אבלם [אל]שאם שעל חוץ הים הגדול מותבה, is signed by Yehudah Hakkohen b. Nathan, Abraham b. צאלה, X. Kohen b. Aaron, Naḥum b. Yannai (יניי), Solomon b. Ḥalfon and משפר b. Ṣadaḡah. The testatum of the Bet-Dīn is signed by בר צאלה, [נא]ח, צאלה, בר שלמה ברבי יצחק נין מאיר נא[ח], צאלה, בר יצחק בר יוסף נע'. Solomon b. Isaac was probably president of the court, as his signature is appended first. He must have been several years younger than his brother Moses Hassopher, because he bore already his grandfather's name, Solomon. His birth must have taken place some time after the date of the above epistle to Abū Sa'ad b. Sahl.

T.-S. 10 J 26⁸ contains a document (very damaged, right-hand side as well as top are torn off) which seems to have been signed by Isaac the Ḥaber, the grandson of Meir Gaon. The signature reads

... וק החבר הראש נין מאיר נאח זל
... בר יאיר השופט נע עד

The first letter of line 1 seems to be the remainder of the *י* in *יצחק*. The name of the witness was probably [אברהם], because a document (T.-S. 28. 6), dated 1079 C.E. at Fustāt, mentions *בר אברהם בר יאיר*. Thus the time of Jair II fits in with that of Moses Hassopher the son of Isaac the Ḥaber. Accordingly Abraham b. Jair the judge and Isaac the Ḥaber could very well have been contemporaries. In the

first-mentioned fragment the following names occur: ¹ ² סיידי החבר (l. 1) אלפאנל שץ, (l. 2) אבי אלחסין בן אלאנדלסין, (l. 5) עלן אלצהרשתי שץ, (l. 10) אבו כלף צאחב מולאי אלשיך אלגליל אבו סער.

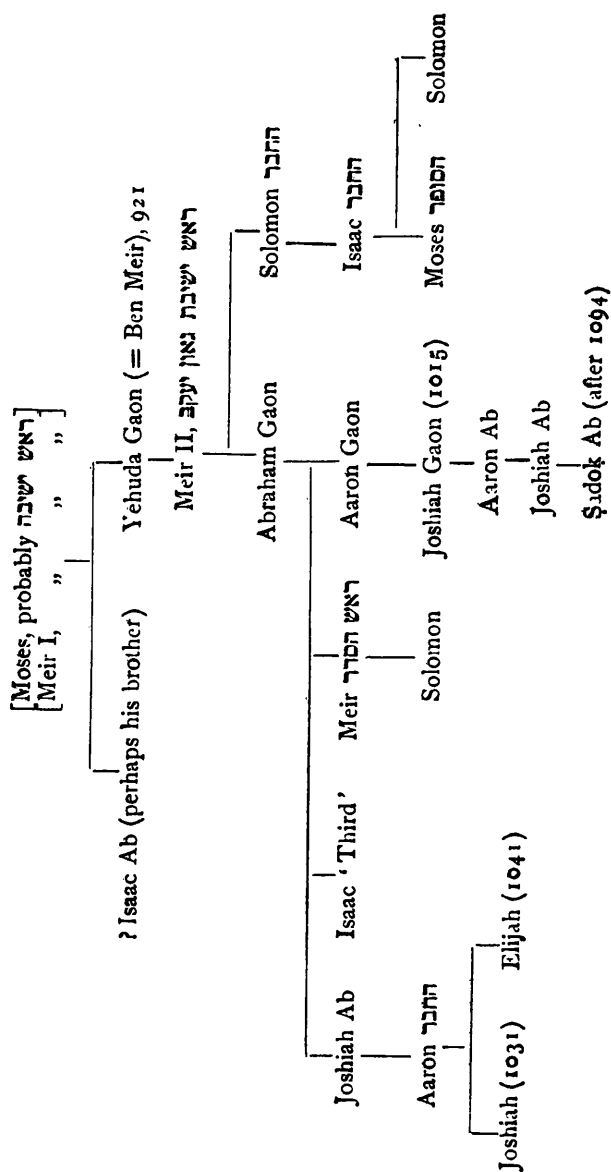
A grandson of Meir Gaon was Meir Rosh Hasseder, who probably resided in Egypt. His son Solomon corresponded with Abraham Hakkohen, b. Isaac (b. Furāt), the highly-influential physician in the time of Solomon b. Yehudah (see vol. I, p. 84 ff.). The Gaon in a letter (printed in A.B. 53, end) also mentions Solomon b. Meir as one of the opponents of Ephraim b. Shemarya. Very likely the poem printed by Mr. Adler is by this Solomon b. Meir Rosh Hasseder.

(10) To return to the Memorial List D, Meir Gaon mentioned therein is undoubtedly identical with Ben Meir's son, dealt with under 9. As his father was Yehuda Gaon, we now learn for the first time Ben Meir's proper name. Yehuda's forefathers were Meir and Moses. Now according to our list between Yehuda Gaon (= Ben Meir, 921) and Joshiiah Gaon (II), evidently the Gaon of 1015, there are mentioned five generations. Within this period the dignity was also held by Joseph Hakkohen and his son Samuel¹ (vol. I, p. 66). Accordingly, including Yehuda Gaon and Joshiiah Gaon (II), we shall have in less than a century nine Geonim. This number is obviously excessive for the usual average assigned to a generation. In my view the list D is incorrect also in the genealogy of Yehuda Gaon—Abraham Gaon. While the first two names, Yehuda and Meir, are well established, Moses Gaon has crept in by mistake. He is the grandfather of Ben Meir (= Yehuda). Aaron Gaon (I) should be placed between Abraham and Joshiiah (II) in agreement with list A. Joshiiah Gaon (I) should be removed altogether. There really existed only one Joshiiah Gaon, the grandson of Abraham Gaon, whom we found in office in 1015–20.²

We are thus able to construe the following genealogy of Ben Meir's family:

¹ Whether his son Yosē was in turn Gaon, is questionable (see vol. I, p. 66).

² The above investigations dispose of Marmorstein's remarks (*J. Q. R.*, N. S., VII, 3 ff.) which need not be refuted here in detail (see also my remarks, *ibid.*, IX, 409 ff.).



18. [Vol. I, pp. 66–70.]

I.

Data concerning the priestly Geonim Joseph, Samuel, and Yosē (?).

(1) A fragment Adler (a loose leaf in no. 2805, very damaged) has the following signatures :

אהרן הכהן הד' בח' נין נאון
 שמואל הכהן הז' בח' ביר'
 אל' ישמ' ר'
 [יום] א[ה] הכהן [ראש יש]יבת נאון יעקב [ביר']

Over Aaron's signature there are some illegible letters. The א in Joseph is not certain, but can hardly be anything else. Apparently we have here the signature of Joseph Hakkohen Gaon. His son Samuel, the later Gaon, was then still 'Third'. The letters beneath his signature = אל' ישמרו refer to ביר', i.e. his father Joseph. It is doubtful whether Aaron Hakkohen the 'Fourth' is a grandson (or son, see A. C. 25, I, ll. 6 and 8) of our Joseph Gaon or of another Gaon who was also a priest.

(2) T.-S. Box K 6 contains two paper leaves, consisting of several Memorial Lists, from which the following lines are given here :

(fol. 1) אלתרחים לבית אלשומר¹ בזכ' אלריים אבו נצר | דוכרן טב לזכר
 נאוני ישראל עד כנ' ארוננו שלמה ראש ישיבת | נאון יעקב וחמודו רבנו אברהם
 הרביעי בחבורה | ועוד דוכרן טב לזכר הכהנים הנאונים עד כנ' ארוננו | שמואל
 הכהן ראש ישיבת נאון יעקב וחמודו יוסי הכהן | ראש ישיבת נאון יעקב ועוד
 דוכרן טב משפחת | השרים עד כנ' מנשה הלוי השר ראש הקהלות |
 חמודו מבורך' וכנ' אלעזר הלוי וחמודו מנשה הלוי | ועוד דוכרן טב עד כנ'
 מרנו ורבנו אברהם הדיין | וחמודו יעקב השר הנכבד ראש הקהלות | וחמודו
 אברהם השר הנכבד ואחיו יצחק השר | ורבנא יוסף וחמודו אברהם הבחור |
 והחיים והשלום לשני האחים יעקב ויצחק ושני חמודיו | בית בן פצל'אן איוב ויוסף
 אפרים עזריה אפרים אלוף | הבינות שלמה אלוף הבינות.

(3) This Memorial List, belonging to 'the house of the superintendent' (אלשומר)², perhaps this official had a synagogue at his residence where the list was recited on Sabbaths and Festivals, especially on the Day of Atonement), and written by the Rāis Abu Naṣr, included Solomon Gaon (b. Yehuda) and his son Abraham the 'Fourth' (see above, A. A. 5, end), and also the priestly Geonim Samuel and his son Yo-ē. As we know of no other Samuel Hakkohen Gaon but the son of

¹ This word is traced over another word which is illegible.

² About this title see vol. I, p. 270.

Joseph Gaon, he is probably meant here. Yet he ought to have been mentioned before Solomon b. Yehuda, whom he preceded in the office at least thirty years before. Of Yosē Gaon nothing further is known. The 'head of the congregation', Menasse Hallevi, is also unknown. El'azar Hallevi was probably his brother. Another unknown family of consequence was that of Abraham Dayan, whose son Jacob was also 'head of the congregations', probably in Fustāt. The latter was probably the father of Abraham, Isaac, and Joseph. The latter's three sons in turn were Abraham, who died a bachelor, Jacob and Isaac, who were still alive when the list was drawn up. Isaac's two sons are also mentioned anonymously.

The next item in the Memorial List deals with the house of Faḍlān. In another list (published by Pozn., *R.É.J.*, LXVI, 72, ll. 16-18) we read: בית פעלאן ישראלים איוב וחמודו חסדאי השר הגדול הירושלמי וחמו? עזריהו רח? ובנ? (החכ והנ read) וחמ אפרים הח והנ וחמ עזריהו הח והנ וחמ אפרים הבחור וכלל. In our list evidently the genealogy of another son of Job is given, viz. Joseph, whose lineal descendants are enumerated without the indication of חמודי. We thus have Job-Joseph-Ephraim-Azaryah-Ephraim Alluf-Solomon Alluf (this title אלוף הבינות was held also by the Nagid Meborak and others, see vol. I, p. 278 f.).

[Vol. I, pp. 67-9.]

II.

Concerning Joseph ibn Abitur.

[MS. Adler 4009, two joined paper leaves, square writing. Now printed by Dr. Marmorstein, *R.É.J.*, LXX, 1920, pp. 101 ff. The text has been carelessly edited. See my corrections, *ibid.*, LXXI, pp. 110-12.]

[Vol. I, pp. 69-70.]

III.

Oxford MS. Heb. e. 76, fol. 50, recto, very damaged at right-hand side, contains the following poems. The lines run on:

בשם אל רם [אלה] רבי יוסף בן שטנאש רוח יי' תניחנו לאהל אנדלוס
[א]ם בעת צרה ידי קצרהי ולאֱלהים אקראי ושם היה יי':¹
עלי . . . אֱלֹהִים ילוני חיים הנה ימים באים נאום יי':²
מתי בר . . . וא[נ]תי שנאתם³ ולי נירשתם⁴ וחביתי ליי':⁵

¹ Cp. Exod. 35. 10.

² Probably referring to Amos 8. 11.

³ MS. שְׁנִיתָם.

⁴ MS. נִירְשָׁתִּים. Cp. Judges 11. 7.

⁵ Isa. 8. 17.

5 יחדִי ועלי החקבצתם כאחדִי ונתתם [תשיב] להם גמולִי יי:
 ואמרתִי ל[נפ] שי יי:
 כלכםִ ב[ת]י ובני[כ]םִ ישפוטִ יי:¹
 ת עלי . . גזירות קשות [ב]או יי:
 לפני אלוה אילותי והיא בעזרתי . . . [השב גמול] לםִ יי:²
 אלנואב מןִ בןִ קלימא 10
 [תה] וממונם ביד זדים מסרתהִ ולע[ש]ות הרע [בחרתה] יי:
 ולשוןִ רע סיפרתהִ ביד . . אותם [מסרתה]ִ ורשע נמתה ודיברתהִ על חלקִ יי:³
 קמוִ [ע]שיתִה [וישר] העויתִה כל זאת עשיתִה ונמתה אין רוא[ה] יי:⁴
 שרתִה כאחרִ ונחשבתִה כמוִ זר ונמתִה ב דברִ יי:
 15 בידךִ היו עלי וקיבלת[ה]ִ שוח[ד] בימיםִ אש יי:
 [ודברִי] תורה עברתִה וזמאתִי יי סרתִה [י]י:⁵

[Vol. I, p. 68.]

IV.

Concerning Abraham Hakkohen b. Joseph Gaon.

MS. Adler 223, from which Dr. Marmorstein printed extracts in three different places (*Z.D.M.G.*, LXVII, 641-2, *J.Q.R.*, N. S., IV, 623-4, and *R.É.J.*, LXVIII, 42-4) in an unscientific manner, should be discussed here. It consists of four leaves; from the binding it is impossible to ascertain whether they were originally joined or detached. Leaves 2 and 4 are of the same ink and handwriting. The number of lines on each page is 21 (fol. 4, recto and verso, fol. 2, verso); fol. 2, recto, has 18 lines, but between lines 3 and 4 there is a blank space of 3 lines, since with line 4 a new composition begins.

Leaves 1 and 3 are in paler ink. The number of lines is 19 (fol. 1, r. and v., fol. 3, r.; fol. 3, v., has 20 lines). Several words have Babylonian and also Tiberian vowel-points; אָחֵר (fol. 1, r., and 3, r.) occurs before new letters, whereas in fol. 2, v., אַחֵר has no vowel signs. It is, therefore, questionable whether fols. 2 and 4 are by the same person who

¹ Lam. 3. 64.² Cp. Gen. 16. 5, 1 Sam. 24. 13.³ Cp. Ps. 28. 4.⁴ I. e. Israel, cp. Deut. 32. 9.⁵ Cp. Ezek. 8. 12.

⁶ Perhaps the meaning is you have turned aside (taking שרתה = סרתה) like Aher, i. e. Elisha b. Abuyah, though the rhyme separates the words. Likewise in the next phrase 'and art regarded as a stranger'.

⁷ This strophe ends in the manuscript in the middle of the line. A few more letters are preserved. Evidently the poem is incomplete.

wrote fols. 1 and 3. The manuscript is wrongly bound; fol. 1 is the continuation of fol. 3, while fol. 2 follows fol. 4.

Fol. 2, r., begins: (1) עיניכם וחוסו על [ענייכם ורחמו ע]ל [אחיכם] וחמלו (2) על [ת]כמ[יכם] החשובים כפי . . . ועיניהם (3) תלוייהם לחסדי יי וחסדיכם (4) בשם אל רם: תאליף ר' אברהם הכהן ה[צע] בחבורת (5) סנהדרין גדולה (6) כנ[ז] מרז יוסף ראש ישיבת ארץ (7) ישו נע סגולת האיגרות. Then follow specimens of letters in heavy Paitanic style.

Of more interest are fols. 3 and 1, containing again specimens of letters from the Rabbinite community of Jerusalem and from the head of the local academy. Fol. 3, r.: . . . לאחים נעימים (3) שלימים (4) וממנו אנו דרי עיר קדוש יי הבנה וחכונן בת (6) הרבנים תותרת הכנסיה שומרי תיקונים (7) אבינוי א[ד]ם בבורי דלים גדועי קרן [דח]ופי (8) מדרך הדפי מצבי וועותי מהלך ונחי (9) שלום חשובים כמתיים טרופים כפירים יקושי (10) מלכה (מהלך ר) כשולי צהרי לבושי קדרות ממושכים (11) ממורטים נשוכי נשה סגורי כלא סגופי סורר (12) עשוקי מעבורי פרזי פירות צלולי עומק (13) קמולי קהל רצוצי רועץ שלולי שורדי תעובי (14) כל גוי יתר הפליטה הפקוטה . . . (15) הממושכה וממורטה אחר (16) אל הק[ה]לות הקרושות אשר בחמת ורקת (17) יושבות . . . (fol. 3, v., l. 15) ישאו חשובינו ונדיבנו וחוקים בלבבנו שלום (16) לאין קץ ממנו ומסמוכי ישיבתנו וקני (17) מושבנו והסרים אל משמעתנו כי בחסד (18) מעוינו אנו נהוגים וברח[מי] מחוננינו (19) אנו נהלים ובצל סתר מ[רחמי]נו אנו יושבים (20) יהי שמו מבורך בגדולה ומרומם על כל (fol. 1, r., l. 1) ברכה ותהלה אחר אל כל המון הקהלות (2) הקרושות הנאהבות אשר בצוען . . .

That Abraham Hakkohen b. Joseph Gaon composed all these letters is far from certain. The above examination of the manuscript tends to the reverse conclusion. It is also doubtful whether the sad condition of the Jerusalem community, as described in the alphabetical composition (fol. 3, r., ll. 7-14), is a true reflex of the actual state of things in Jerusalem or merely an embellishment to meet the requirements of the alphabet. Though there is no doubt that the congregation in the Holy City was greatly dependent on outside support (see vol. I, pp. 162 ff.). Altogether it is questionable whether these compositions ever served for epistles to the mentioned communities of Aleppo, Tiberias, and Fustāt. They may have been the exercise of a tiro in the art of writing. The only definite detail we gather is that a son of Joseph Hakkohen, Gaon of Palestine, Abraham, was the author of a letter-writer in heavy Paitanic style.

¹ See *infra*, p. 75, note 1.

17. [Vol. I, p. 70.]

The Gaonic Family of Ebyatar Hakkohen.

The genealogy of Ebyatar Hakkohen is preserved in a Memorial List published by Pozn. (*R.É.J.*, LI, 53) from Or. 5549. It is now fully reprinted in the Rev. Margoliouth's *Catalogue*, III (1915), 561^b-2^a. Of the Geonim mentioned therein only one, Maṣliaḥ, held this office in Egypt. His father, Solomon, probably occupied the Gaonate in Ḥadrak (Damascus), as has been shown in vol. I, p. 196. But Pozn. (*Babyl. Geonim*, 101-2), unable to fix the first three names of the list, Elijah, Solomon, and Menaḥem, in his scheme of Palestinian Geonim, makes them to have held office in Egypt after the overthrow of the Nasi David b. Daniel b. Azarya. Pozn. adduces no proofs for this assumption.

We are able to print two new lists which have the advantage of indicating the genealogy from son to father. One is in Or. 5557 A, fol. 7, verso, in faded handwriting, while the other is to be found in Oxford MS. Heb. c. 50, fol. 11. We shall place the three lists side by side for the sake of comparison, indicating A for Or. 5549, B for Or. 5557 A, and C for Oxford MS. Heb. c. 50.

It should be noted that A, though headed 'principals of the schools', includes also names of people that were no Geonim. Ebyatar's son, Elijah (l. 10), must have died when only 'Fourth'. Yehoseph (l. 6) was only 'Father' (Bet-dīn = Ab-Bet-Dīn), while Mordecai (l. 5) evidently held no office. In C, Joseph (ll. 6-8), the son of Solomon Hakkohen, and the brother of Elijah, is styled Rosh Yeshiba. This agrees with *Megillat Ebyatar* (*J.Q.R.*, XIV, 458, l. 8, where he is styled Gaon (בימי יוסף הכהן ואליהו הכהן שני גאונים)). But in another Memorial List (*J.Q.R.*, N.S., I, 48, ll. 6-7) he is mentioned as Ab (ואחיו יהוסף אב) (בית דין שלכל ישראל). This is more correct, as his own son, Solomon, styles him only as such (see vol. I, p. 187, note 2). Likewise Elijah Hakkohen, when already Ab, mentions his *late* brother Joseph as Ab only, as we read in T.-S. 12. 775, which is a letter from Elijah to N. ביר שיהיה . . . הגדול . . . הנאמן לבית דין הגדול (there is a blank space for the name) והגיענו בעת זה אסיפת רבינו זכריהו. . . תנצבה . . . זקן דורו. Elijah writes: ונלל טורים אלו כי מובילים שמו יבין ביר' דוד זל ביר שלמה החבר זצ"ל כתב לו רבינו יוסף אב אחינו זצ"ל אל ר' זכריהו כתב בזהוב ולא נתן לו כלום כדברו ואמר כי יש לו עידים לשם יעיין הנאמן נ"ר רח" בכל עסקיו ויבא כתבו בכל צרכיו וחפציו.

A	B	C
ראשי ישיבות	בית אלכסון	אלעזר הכהן השר
ה של נולה ¹	מצלח הכהן נאון ב"ר שלמה נאון ב"ר אליו נאון ב"ר [של]מה נאון ב"ר יהוסף	הנכבד החכם והנבון ב"ר שלמה הכהן
ושלמה ראש הישיבה ש'לולה	בית דין ב"ר מנחם כהנא רבה	סגן הכותנים הראש
ומנחם ראש ישיבה שלולה	5 ב"ר אליו נאון ב"ר מרדכי נאון ^[1]	5 המעולה בשיובה בן
5 ומרדכי ² כהנא רבה		יהוסף הכהן הצדיק
ויהוסף הכהן בית דין כהן צדק		נשיא הנחיבה ראש
ושלמה הכהן ראש ישיבת נאון יעקב		הישיבה בן שלמה הכהן
ואליו הכהן ראש ישיבת נאון יעקב		ראש הישיבה נין יהוסף
ואביתר הכהן ראש ישיבת נאון יעקב		10 הכהן בית דין כהן צדק
10 וחמודו אליו הכהן הרביעי בחבורה		בן מרדכי הכהן ראש
ושלמה הכהן ראש ישיבת נאון יעקב		ישיבה שלולה בן
זמצלח הכהן ראש ישיבת נאון יעקב		אליו הכהן ראש
		הישיבה שלולה נכד
		15 אהרן הכהן רוח יי'
		תנ ונ'

¹ The scribe evidently noticed his mistake; he therefore crossed through these letters and corrected them on the top.

² This is clearly the reading of the manuscript and not רנ"י כ"ר as Poznanski prints. The Rev. G. Margoliouth in his *Catalogue* also read 'Mordecai'.

The lists are in agreement as to the descendants of Yehoseph Hakkohen (Bet-Din, Kohen Šedek). The divergence begins with his forefathers. All the three lists mention an Elijah Gaon (ראש ישיבה של גולה). A and C agree that Yehoseph was a son of Mordeciai (whether Gaon or simply כהנא רבה). B and C agree that the same Yehoseph was a grandson of Elijah Hakkohen Gaon. It is difficult to ascertain which list is to be given preference. Let us hope that further Genizah finds will solve the contradictions. This much is certain, that the forefathers of Yehoseph Kohen Šedek were Geonim outside Palestine (ישיבה של גולה), probably in Sura. No Gaonate existed in Egypt before the Nasi David b. Daniel (1080), as has been shown in vol. I, pp. 82, 190 f. According to A and B, Yehoseph's father (be he Menahem or Mordeciai) held no office, and is simply styled כהנא רבה. He probably emigrated from Babylon to Palestine, where his son Yehoseph became Ab.

Yehoseph's son, Solomon, succeeded to the Gaonate in Palestine, and is styled ראש ישיבת גאון יעקב. His time of office was before Solomon b. Yehuda. His sons Elijah and Joseph figure in the struggle against the Nasi Daniel b. 'Azarya, as described in *Megillat Ebyatar*. But Pozn. (*l.c.*, pp. 87-8) makes their grandfather Yehoseph Bet-Din to have been 'Father' under Solomon b. Yehuda. After this Gaon's death, not Yehoseph Ab but his son Solomon Hakkohen, assumed the dignity (p. 91). That Yehoseph Bet-Din was 'Father' under Solomon b. Yehuda is mentioned nowhere. The construction of the corresponding data leads Pozn. to several difficulties. Thus, for example, when finding a signature (= מנוחתו כבוד) יוסף הכהן החבר ב"ר שלמה ראש הישיבה מ"כ (cited in *J.Q.R.*, XIX, 724, no. VII), he is forced to assume that Solomon Hakkohen, the father of Mašliaḥ, had another son, by name Joseph (p. 109, note 1). But this Joseph is most likely the brother of Elijah, both of whom opposed Daniel b. 'Azarya when he usurped the Gaonate after Solomon b. Yehuda.

It is now possible to state definitely that Solomon Hakkohen b. Yehoseph Bet-Din was Gaon before Solomon b. Yehuda. Besides several data which have been discussed in vol. I, pp. 84, 100, 130-31, MS. Adler 3011, fol. 1, parchment, will be adduced here for our purpose. It contains on recto a liturgical composition, evidently a dirge. On verso there is a palimpsest, very badly preserved, which forms the end of a legal document drawn up at the court of Solomon b. Yehuda. The last seven lines can safely be reconstructed:

וכתבנו וחתמנו בערב [ב]תשעה לחוד[ש]
שנת ארבעה אלפים ושבע מאות [ת] ות[שע]ים ושבע לציירה
בירושלים עיר [ה]קדש תבנה בקרוב להיות לזכו ולראיה [בד]

טאום זאת וביד יורשיה שר' וקיים
 אברהם בר מרדכי נט רח [א]ברה[ם] בן של[מה] . .
 אליהו הכהן הששי בחבורה [בן נאון וקל]
 שלמה הצ ראש [י]שיבת [נאון יעקב בירבי]

We see thus that in 1037 c. e. Elijah Hakkohen, the son of the late Gaon (i.e. Solomon), was 'Sixth' under Solomon b. Yehuda. Eight years later, in 1045, we find him as 'Fourth' (see *J.Q.R.*, XIX, 728, top, אליהו הכהן הרביעי בחבורה). What position Elijah's brother, Joseph, then held in the school is unknown. They must have been very young when their father, Solomon Hakkohen, died. Altogether his period of office was very short, a few years between 1020–1025. So far only one letter by him has been preserved.² The question often arises when we find the signature שלמה הצ ראש ישיבת נאון יעקב בירבי whether Solomon Hakkohen or Solomon b. Yehuda are meant. But in most cases the handwriting of the fragments decide in favour of the latter. And generally it may moreover be assumed that Solomon Hakkohen would have indicated his priesthood in his signature, just as we find in the case of his descendants. Solomon b. Yehuda, who was then 'Father', succeeded Solomon Hakkohen to the dignity (about 1025). After his death in 1051 (see vol. I, p. 75), the ordinary course would have been for one of the sons of the former Gaon, Solomon Hakkohen, to assume the presidency of the school. But Daniel b. 'Azarya, the Nasi, forestalled

¹ שריר = 1.

² Bodl. 2874²⁷ is headed נאון יעקב בירבי ראש ישיבת supply. Solomon b. Yehuda invariably signs at the end of his letters, whereas the descendants of Solomon Hakkohen Ebyatar, Solomon and his son Maṣliāḥ head their signatures (*infra*, A. C. 26³, A. C. 29, A. D. 14). An epistle from Elijah Hakkohen, Solomon Gaon's son, when already head of the school has not been preserved; (in A. B. 21, when writing to Ephraim b. Shemarya he signs after the letter, but he was then only Ab). We may assume that the Geonim of this priestly family headed their signatures just as Josiah Gaon did. The above fragment is addressed למרור אפרים החלמדי no doubt Ephraim b. Shemarya who must have studied in the academy under Josiah and Solomon. In 1016 we find him already in Fustāt (see vol. I, pp. 36 and 100, note 1). In the letter, the right-hand side of which is missing, we read (after nineteen lines of praise for Ephraim) . . . (l. 20) בעד אהבו רבנא אברהם (21) . . . כי כנן היה חשוב בלבי ואביו (22) . . . Evidently Ephraim wrote an epistle on behalf of an Abraham whom the Gaon also cherished and whose father he seems to have known. Perhaps Abraham b. Sahlān is meant here. Certain prisoners are mentioned (אסורים, חבושים), and also . . . רבנא ישראל ראש. In the latter case, if we supply [ישיבה], then probably Israel Hakkohen b. Samuel b. Ḥofni is meant. As I have shown elsewhere (*J. Q. R.*, N. S., XI, 414 ff.), he was at the head of the Sura school from 1018 to 1033 c. e.

them. Joseph, Elijah's brother, was never Gaon. He died in 1053, two years after Solomon b. Yehuda. Elijah thereupon became 'Father'. He came to some sort of an agreement with Daniel b. 'Azarya. A document of 1057 speaks of the latter as Gaon, and of Elijah as Ab-Bet-Din (*J.Q.R.*, XIV, 484). On the death of Daniel in 1062 c.e., Elijah assumed the dignity of Gaon, held by his father about forty years previously.

To sum up, the ancestors of Yehoseph Bet-Din, namely Elijah and Mordecai (or *vice versa*, or Mehaem, Solomon, and Elijah), were Geonim in the Diaspora (גולה), but not in Palestine. Probably they resided in Sura in the period of vacancy between Sa'adya and Samuel b. Hofni. The position of the academy there was then very precarious, and little is known of its history. A descendant of Sura Geonim prior to Samuel b. Hofni, viz. Yehoseph Hakkohen, became 'Father' of the Palestinian school about the year 1000. A son of his, Solomon, occupied the Gaonate before Solomon b. Yehuda, and probably after Joshiash Gaon, between 1020-1025.

18. [Vol. I, p. 71.]

Nos. 18-21. *Letters from Joshiash Gaon.*

[T.-S. 13 J 14¹⁰, paper, square writing, verso blank.]

(recto)

יִשְׁחִיָּהוּ רֹאשׁ יִשְׁבֵּת גָּאוֹן יַעֲקֹב בִּירְבִי

Begins (l. 1) שְׁלֹמֹה אֲפִידָה. אֵל קֹהֵל וְעֹדָה. נִחַלַת חֲמֹדָה [ע]יִשְׂרָאֵל with a long exordium, from which it appears that the community lived outside Palestine, most probably in Egypt, since the letter was found in the Cairo Genizah. The Gaon writes: יְהִי לָהֶם (i.e. God) חֻמָּה בְּיוֹם נַחֲמָה חֻזֹּת יְרוּשָׁלַיִם וְעֹלִיָּה שְׁבַעַת שְׁמִימָה יוֹשִׁיעַם וִירְעִים וְלֹאֲרָצוֹ יִשְׁעִשְׁעֵם וּבִמְנוּחֹת יִרְגִיעֵם וְעוֹד אֵל יִנְיָעִים (ll. 3-4) . . . יִקְבֵּץ הַמוֹנֵם אֵל עִיר מְכוֹנָנָה יִכְנֵם נִדְחִים רְעִים וְאֲחִיִּים בְּשֹׁאֵן מִבְּטָחִים (ll. 6-7) . . . (9) יִנְחִילֵם אֵל אֲדִמְתּוֹ אֵל אֲרָצוֹ וְאֵל נַחֲלָתוֹ יִרְאֵם שְׁכִינָתוֹ בְּאַהֲבָתוֹ וִירְאֵתוֹ . . . (12) וְיֹאדִירֵךְ שְׁנוֹתָם וְעֵנָנְךָ נִפְשֹׁתָם בְּאֲרָצָם וּבְאֲדָמָתָם.

The chief interest of the letter begins with the last two words of l. 12: הֵמָּה הַשְּׂרִים.

הַבְּנֵעִים וְהַחֹרִים וְהַגִּזְבִּירִים וְהַסּוֹפְרִים אֲנִשׁ נִדְבוֹת דְּבִי¹ מַחֲשׁוֹת נְקִי לְבָבוֹת מַרְחִיקֵי תוֹעֵבוֹת וּמִרְבִּים מוֹבוֹת הַשְּׂרִים בְּכֹדוֹם וְהוֹקְנִים בְּהוֹדוֹם וְהַתְּגָרִים וְהַסּוֹחָרִים בְּהַתְּעוֹדֵם עוֹזֵר עֲמָנוּ מִכְבְּדֵי מְקוֹמָם לְהַרְחִיב

¹ זְבִי, Aramaic, = דְּבִי.

- 15 עמם' במקום ניהומם' עורו ויתעוררו' ורע הסירו' ורחקו מחלקות' איש מרבה בצע מעשקות' ולבו וכליותיו ריקות' מיראת השם רחוקות' המתחזק בזרוע' והוא גרוע' ובתעבותיו פרוע' המבקש לא לו' והשקר צילו¹ והחמס פעלו' ותועבות אצלו' המרבה כתבים' אל יהירים ורבים שקרים וכזבים' וירם לבבו ואל אל נבה לבו' ושלף לפניו חרבו' אל צאן מרעיתו ועם קרובו: המראה גאותו וגאונו' והשמיע קול שאתו ולא זכר קונו' עוקרו ממעונו' המתאזיר בניירות' להלעיט מרירות' ולא זכר אזהרות' קללות וארירות' חלא התועיבות עמו' לילו ויומו' וטמא במ עצמו' מיום היותו ועד תומו:
- חלא גופו מטמא' ונאמו מרמה' וכזכותו גר[מ]ה' הכל בריא ושמא' הלא שוחר מקחו' ולבצע נט[ו]יה רוחו' [ו]לא זכר גוחו² ביום הגרת שיחו: והוסיף על תועבותיו' שטיית אורחותיו' למשנא דתותיו' והלך במדותיו' ופיו הודה ברוב שפתיו' כי הוא יודיע דתותיו³ ידע כי חציים יזרוהו' ממזרח יזלוהו' ומ[מ]ע[רב] יארבוהו' חתן ששך אחר דורות הרבה נמשך וחדל לשיאורו אחר שבעה
- 25 עשר דורות מבת מלכים מקורו' ואיך מדורות חמשה' בני ערלה ובושה' שניים מהם י[ר]שו קדושה' וזה מהם נעשה באושה⁴ ידע מכל מקום יקיפו' חרון צור וזעפו' ויתנחם בסופו' וכאשר בא לשנות דתות' בברית כרותות' ובדיפתרים חרותות וחרותות' ומעשיו שנואים' גלויים ונראים' ונתאור בגא[ו]ה' ולא קיבל מוסר' ומדרך טוב סר' ומכל נחסר' וקיבל משומים' מירא⁵ יי נמים ובנכילות נחומים' [ורב] דיו⁶ וקטמים' ומצה לשנאותו כב' יראת יי שנאת רע נאה וג'⁷ וכ' הלא משנאיך יי אשנא וג'⁸
- 30 וכ' חכם ירא וסר מרע וג'⁹ וכ' ואולים אולת¹⁰ וג' וכ' אולת אדם תסלף דרכו וג'¹¹

¹ Read צלו.

² He that drew him out (from the womb, see Ps. 22. 10), i. e. his Creator.

³ The Gaon refers here to 'Anan, the knowledge of whose teachings has been admitted by the person attacked in this letter.

⁴ See Note (p. 68).

⁵ Read מיראת.

⁶ And he used (up) much ink for his lampoons. But read perhaps דין.

⁷ Prov. 8. 13.

⁸ Ps. 139. 21.

⁹ rov. 14. 16.

¹⁰ Prov. 16. 22. Read ומוסר אולים.

¹¹ Prov. 19. 3.

ואתם אחינו עזרו האמת ודחו השקר והתאזרו באמת [א]מת מארץ תצמח
 וג' ¹ המקום
 יצילכם ויצילינו ואתם תדע שנ' והאספוף אשר בקרבנו וג' ² ובן מצרי צור
 חריף וגדיף ³ ולא'

Note.

Evidently the person attacked here was of the Davidic family, a descendant of Bustanai, who is styled חתן ששך 'the son-in-law of (the king of) Babylon' (Jer. 25. 26; 51. 41). As is well-known, Bustanai married the daughter of Khusrau, the last king of Persia (cp. Graetz, V⁴, 124 and 433-4). From the interesting fragment in *Sa'adyana*, XXXVI (*J. Q. R.*, XIV, 244, l. 10 ff.) we know that Bustanai had three sons from the princess, while another Jewish wife bore him two male children. A dispute arose after the Exilarch's death whether the children from the Persian princess should be regarded as Jews. Ultimately they were declared as legitimate children. Yet even centuries later the descendants of these sons of Bustanai were discredited. Thus Sherira, in claiming Davidic origin for his family, is anxious to add ולא מבני כסתנאי אנהנא וכר' (Letter, ed. Neubauer, 33). Moreover, two Genizah fragments (printed in *J. Q. R.*, XIV, 304 ff. and XX, 212 ff.), also reveal hostility to Bustanai's descendants. From the daughter of Khusrau, it is stated, originated 'Anan, Bo'aş (i.e. the father of the Karaite Nasi David, one of the foremost early Karaite scholars, about the beginning of the tenth century, see about him Poznański, *J. Q. R.*, XX, 226-8), and the family of Zakkai (i.e. the well-known Exilarch David b. Zakkai). The 'sons of Bo'aş' sided in Bagdad with Sa'adya during his conflict with the Exilarch. Thus we read in the pamphlet of Khalaf b. Sarjādo (in Harkavy, *Studien u. Mitteilungen*, V, 227, l. 8 ff., see Geiger's *Jüd. Zeitschrift*, X, 174) וכן פסילות . . . ובסיל

Joshiah Gaon חרשים וילדי זונה הם בני בעז בהוראתם ובני הש[פח]ות . . . in our letter (l. 24 ff.) also speaks of 'five generations, sons of uncircumcision and shame, two of whom only inherited sanctity', i.e. two only of Bustanai's five sons had a Jewish mother. The person attacked sprang up 'from the royal princess' (מבת מלכים), i.e. Khusrau's daughter. Joshiah mentions seventeen generations from Bustanai (חתן ששך) to his own time. Perhaps the opponent of the Gaon was a member of the family of the Babylonian Exilarchs who settled in Palestine or in Egypt and, in the capacity of Nasi, attempted to usurp the authority wielded by the head of the academy. But his name cannot be ascertained.

Entirely misunderstanding this Genizah letter, Dr. Marmorstein (*Theologisch Tijdschrift*, LII (1918), p. 104 ff.), makes the person attacked by the Gaon to have been a priest and a member of the sect from whose midst Schechter's Zadokite Fragment emanated! The 'seventeen generations' are $17 \times 50 (= 850)$ years from El'azar b. 'Azarya (*sic*). Dr. Marmorstein's remarks are the result of utter confusion, incorrect quotations from our fragment and baseless deductions. It is inexplicable

¹ Ps. 85. 12.

² Read והאספוף Num. 11. 4.

³ Cp. Lev. 24. 10 ff.

⁴ The letter must have been concluded on another leaf which has not been preserved.

to me where he discovered the struggle about the Gaonate between the members of the Davidic family (i. e. the Ben Meir family) and the priestly scholars in the tenth and at the beginning of the eleventh centuries. We have seen (above, p. 53; cp. also vol. I, pp. 66, 71) that Joshiah Ab (of the Ben Meir family) was under Joseph Hakkohen Gaon, while the Ab under Joshiah Gaon, the writer of our very fragment, was Hananya Hakkohen (probably the son of the Gaon Samuel Hakkohen). There is not the least evidence for this supposed rivalry between these families. Moreover, it is unthinkable that the priestly Geonim, like Joseph and his son Samuel, deviated from Rabbinic Judaism towards the standpoint taken up by the Zadokite sectarians. Would such people as Sherira, Hai, and Joseph ibn Abitur have been their correspondents? That the כת הצלע are the Zadokite sect is another of Dr. Marmorstein's statements that hardly need refutation. The passage in *Megillat Ebyatar* (*J. Q. R.*, XIV, 458, l. 9) ויתחוק בכת הצלע (which Dr. Marmorstein himself quotes, note 72), tells us that Daniel b. 'Azarya had their support in Jerusalem against Elijah and Joseph the sons of the Gaon Solomon Hakkohen. Thus these very sectarians supported a member of the Davidic family against the descendants of Aaron! But, as shown in vol. I, p. 275, the Karaites were dubbed by their opponents as כת הצלע; these sectaries were powerful in the Holy City and took a share in the making and unmaking of Geonim. Likewise the person attacked here by Joshiah Gaon, had a leaning towards Karaism, as shown above. In fine, our fragment has not the slightest bearing on the sectarians of the Zadokite Fragment. (Other quotations from manuscripts in Dr. Marmorstein's article cannot be discussed here.)

19. [Vol. I, pp. 71-2.]

[T.-S. 13 J 26¹⁶, paper, size 30 x 19.5 cm., cursive writing, left-hand side torn.]

Address (verso)

אל אחינו קהל דמיאט הי כפתור¹ ובית דין הזקנים ישמרם צור

(recto)

י[א]שיהו ראש ישיבת נאון יעק[ב] בירבי

שלום בכל מסעדינו וברכות בכל סומכיהם ושלום בכל

עת ורחמים בכל זמן ושם טוב בכל דור ואחר[ית טובה]

ושלום לאחינ[ו] הם[ם] הקהל הדורים באי כפתור^{הקדוש} היא [עיר]

5 דמיאט¹ בראש כבוד גר קד מר ור עמרם בית דין הממ[ח]ה

¹ Another name for Damietta is חנס. MS. Adler 2747 has in a fragment, וימלך על נא אמן ואיחוס (ואי חנס r.) ואי כפתור ושפיר, *Megillat Ebyatar*, (*J. Q. R.*, XIV, p. 460, l. 17, and *ibid.*, note 3, a document dated 1106, נחל מצרים הקרוי נילוס We hear of the Damietta community in 989 c. e. Bodl. 2805^{a-b} are really two halves of one document that has been cut across its

והשן[פט] הראוי רבנא אלעזר חוקן ורבנ עמרם ורבנא
 ורבנא ישועה ושאר הזקנים המכובדים שלוםם י[גדל]
 שאו שלום ממנו אחינו קהל דמייאט אנשי צד[קה]
 ועושי חסד המקום ירבה מיעוטכם ויוסף עליכם כ[כם אלף]
 10 פעמים ונז¹ ודעו אחינו כי דוחק העת והזמן [יכריחנו להטריח]
 עליכם ואפעלפי שהיא זכות לכם להיות חלקכם עם [הנותנים]
 ובעת שהינו מתפרנסים מצד המלכות לא הינו מטריח[ים]
 והיום שתי שנים מקודם לענישת אחינו לא יכול[נו לעמוד]
 ולבקש מצד המלכות ואנו בדוחק גדול ואין לצאת ול[בוא]
 15 כי בני ארץ ישראל בצרה גדולה ואנחנו ביותר ומה [גם]
 שנהגתם לכבדינו כמנהג נאונים קדמונים נז[ע תוסי] [פז]
 ידכם ותרויחו עלינו כי זאת יראה עלינו ונתמ[יד]
 ברכותיכם ונברך כאשר אנחנו מברכים [המקום]
 ישמע ממנו ומכל בני סנהדרין ומכל בני תורה ע[ליכם]
 20 ועל כל ישראל כל תפלה וכל תחנה ויעשה כל מה [שיביא]
 רוח לכם במוזנותיכם. ועושר בבתיכם. וחיות לפ[רנסתכם].
 ולהטיב אתכם באהריתכם. ולהיות לכם משגב [ועוז]
 ולתתכם לחן וחסד ולרחמים לעיני ולעיני הכ[ל וירצה]
 כל מה שתעשו כקרבן כליל על גבי המזבח וכטנ[א]
 25 בכורים ויפרש עליכם סוכת שלום ושלום כבודכם י[רבה]

whole length. We quote here a few lines. The strokes indicate where the document was cut. (1) מה שהיה בפנינו אנו הזקנים והתומים למטה מהשטן הזה (2) שנת ארבעת אלפים ושבע מאות ושני בשבת בשבעה ימים בחדש תשרי (3) שנת ארבעת אלפים ושבע מאות וחמישים שנה ל[עולם] בחנם מצרים באו לפנינו סהל וחוסין בני (4) יהודה הנפטר נז קובלים על זה נטירא הכהן בר טוביה ממדינת נציבין מחמת עובון אביהם זה (5) יהודה הנפטר נז ואמרו אילו זה סהל וחוסין בני יהודה נז כי אבינו נפטר לבית עלמיה כגזירת שמים (6) והניח אצל זה נטירא בר טוביה אלף כסף ושלש מאות כסף ועשרים כסף ואנו תובעים עובון אבינו (7) מזה נטירא שמענו דבריהם אילו היוירשים ושיגרנו אחר זה נטירא ובא לפני הזקנים ופייסוהו בדברים (8) ואמרו לזה נטירא בר טוביה הזקנים אחינו הזהר בעצמך שמא תענש מאילו היתומים והציל את (9) נפשך מיום הדין ומאחר שפייסוהו הזקנים ונועד [כסף] ; the Dīnār is usually called (זהוב) belonging to the heirs of the late Yehuda.

¹ Deut. 1. 11.

20. [Vol. I, p. 72.]

[T.-S. 12. 16 contains a letter with the superscription (recto) **יאשיהו** (the second line is evidently the corrected form) **ראאש ישיבת נאון יעקוב בי | יאשיהו ראש ישיבת נאון יעקב בירבי** . . . (l. 3) **לאחינו בתחלה מר ור שלמה** . . . **השופט בן ר סעדיה | השופט נע ושאר הוקנים והקהל אשר ברפח** . . . Cp. also Worman, *J.Q.R.*, XIX, 731, no. xxx. In vol. XVIII, 14, note 6, Worman cites the very same fragment as evidence for a supposed Joshiash Gaon in Egypt (!).]

Verso contains in small handwriting the following :

(left side, l. 1) **בעריה ובבנותיה • וכל (2) סביבותיה • חזניהם והמומחים שלהם**
 (3) **והפרנסים והעומדים בצרכיהם (4) וסוחריהם • יועדם ברכותיהם • וכן וחסד**
ימציאם (8) שאו שלום גדול ממני בלא חקה ולא קצבה • (9) וברכות עד בלי
די מרוב אהבה • ודעו אחינו • (10) כי שמכם חקוק אצלנו • וברכותיכם תדורות
בפינו • (11) בכל עת במושבינו . . . ובכל מקום (12) ואם אזלה היר ורפו
הידים מחרבן הכניסיות (13) מרוב עונותינו ראוי לנו להתחזק יותר ממה
האבותינו יהיו ובנו ובימינו¹
 (14) **שהיינו • ונדע כי בימינו** (15) **להרם נקנו • ולחרבה**
נקנו • ולולי רחמיו צורינו • (16) אשר לא עזבנו • אוי חיים בלעונו • ומפני
(17) הרעה נאספו הצדיקים ונשארו דלים (18) ורקים וחסדי אחינו² נזכר כעל
כל אשר גמלנו (19) כמה שכחוב³ חסדי יי' אזכיר וג' ויאמר [אך] עמי וג' •
(20) בכל צרתנו (צרתם r.) ומורים אנו לשמו על חסדיו אשר גמלנו (21) ואש
ונתן (ואשר נתן read) לנו פליטה במושבות כי לא תמו חסדיו (22) וברוך יהי
על כל קצב ומדה

שמו לעולם ומנמת מכתבינו אליכם אחינו (right-hand side reversed, l. 1)
 בעד שי' מר שמואל בן צמח חזן נע הירדע בן למדקי (2) כי הוא ירדע מעודו
 במעשיו כאיש ובעל תורה ואוהב תורה • (3) וסופר שער שלנו הוא ואצלנו
 ובמושבנו ונתנו לו מושב (4) אצלנו במדינת רמלה וישב עד עתה וכי יש עליו
 עול כבד שתי אחיות ויולדתו (5) הזקנה ובצער חולי ענוה ומכובד נטל העול
 שעליו (6) כתבנו לו זה הכתב מלפנינו אל כבודכם אחינו ישראל (7) שתעזרוהו
 ותרחיבו לנדרתכם ותפתחו ידכם (8) ותסבירו לו פנים כדי שתקבלו ברכותינו.
 The letter is unfinished.

¹ These words give no proper sense and are clearly corrupt, especially **האבותינו** (!)

² = **אלהינו**.

³ Isa. 63. 7-9.

⁴ **שֵׁי**, 'the affair of Mar Samuel b. Šemah'.

21. [Vol. I, p. 72.]

[MS. Adler, paper, square writing.]

Address (verso)

ליקין[רינו] וזקינינו מר זר נתנאל השולחני שמרו צור
בן מר זר אהרן תנצבה

(recto)

יאשיהו ראש ישיבת גאון יעקוב בירבי

(1) שלום ומס... כיו להפרוי וברכות ל... בית... (2) ושם טוב לעורדוי.
ואחרית טובה לאשרוי ויגדל (3) למאד יקרוי עם כלל כל הברכות לראש ז
נתנאל (4) היקר והמכובד אשר הוא משען ומ[תמ]ך לבני תורה (5) וחמודי
יחיהו אל וימלא לו שאלתו בן מר זר [א]הרן (6) תנצבה שא שלום גדול
ממנו בלא חקר (7) וברכות עד אין קצבה ויודע לך יקירינו כי תפילותינו
(8) וברכותינו עליך עליך תמיד בירושלים וב... כים (9) בימי החנים בכלל
כל קהילות אחינו ישראל [ל]... [י]י (10) אלהינו ישמע תפלותינו בעדכם ובעד
כל [ישראל] (11) ואתה תידע יקירינו כי אנו בטוחים על רחמי [י]י (12) שמים
ועל רוב חסד אלהינו ועל נדבות אחינו (13) ישראל אשר יזכרנו בהם
ועתה בני ארץ ישראל (14) עדיין הם מתעסקים בבנסיותיהם וכבר נדחקנו
(15) ואנו שואלים ממך יקירינו שתנהג עמנו כמנהגך (16) הטוב לפי ש[אנו]
דחוקים ביותר תחת ידך ה[טובה] (17) בנפש רחבה [למ]ען שיהיה לך שכר
[טוב מאלהינו] The last four lines are very faded, and only a few
letters can be deciphered.

T.-S. 12. 256 contains the beginning of another epistle from Joshiab. Only the general introduction is preserved. There is no indication to whom it was addressed. It may have been a circular letter.

22. [Vol. I, pp. 72-3.]

An epistle from the community of Tarābulus to Ḥesed b. Sahl.

[MS. Adler, paper leaf, square writing. Verso contains, besides the following address, an elegy which must have been composed in Cairo-Fustāt some time after the receipt of this letter. The unknown author used the blank in order to save paper.]

(Address)

ליקר כב נר' קד מרזר חסד הוקן בן כב גר קד מר זר סהל
השר האדיר ישמרו צורינו נצח נוחו עדן ישע
יוחש

¹ Repeated in the manuscript.

Recto, after the unessential introductory remarks, reads as follows:

(11) .. לכב גר' קד (12) מר ור חסד¹ הזקן השר האדיר הנכבד ישמר[ה]ו
 (13) צורינו ויעזרו אלהינו ויברכו יוצרינו ויעודדו (14) קדשינו ויסתירו
 בסתר צלו בן כב גר (15) קדושת מר ור סהל הזקן שהיה חסיד בדורו נוחו
 (16) גן עדן עם אבות עולם הצדיקים ימצא רחמים במלונו (17) אנו קהל
 אטראבלס כולנו נשיא אדוננו הזקן (18) הנכבד שלום רב ושואלים מאת יי'
 אלהינו השומע צעקת (19) דלים יחיהו לעד ומודיעים יקר גדולתו כי אנו בעזר
 (20) גדול בלא מקום לנו לתפלה ובכל מקום בית (21) ישראל חזרו אליהם
 עשו²
 בתי כניסיותיהם אלא מדינתנו (22) בשביל שהיו הכניסה מסנר[?] ואנו שואלים
 (23) לך שיעשה עמנו חסד בנשתוון מן המלכות (24) שנבנה לנו מן מקומותינו
 החרבים אשר עבדי המלך יושבים בהם בלא שכר בית כניסה (25) ככל
 המקומות ומודיעים לאדונינו כי בזו השנה | כגו קהל גוביל בית | כניסה ולא
 אמר | אחר מן הנגים כלום | ומודיעים לאדונינו | שאנחנו נשקול בכל שנה |
 שכירת מקום בין אומות | העולם שמ.ח. ותובים (?) | ואינו מקום ראוי להזכרת |
 השם בו ושלומך וברכותיך | ירביון נצח סלה | ישע יוחש

23. [Vol. I, pp. 73-4.]

A letter from Abū'l Hayy b. Ḥakīm, of Sicily, to Ḥananya Hakkohen Ab.

[MS. Adler, vellum, square writing, top missing, remaining part much damaged.]

Address (verso)

.....ר[ב] חנניה אב בית דין³ מ[נ]י א[ב]ו אלחי בר חכי[ם] נז . . . ואהבו
 [בר] . . . [הב]הן ראש הישיבה [רב ש]לומות לאין קצ[ה] ומדה
 זקל

¹ This Ḥesed is the brother of Abraham (Abū Sa'ad) b. Sahl al-Tustari. The great importance of these two brothers in the Fustāṭ community has been pointed out in vol. I, p. 76 ff. Poznański (*Schwarz Festschrift*, pp. 477 ff.) is certain that Ḥesed was the father of the Karaite author Yashar b. Ḥesed b. Yashar, known as Abū Faḍl Sahl b. Faḍl b. Sahl al-Tustari. But this is unlikely, because, apart from the intimate relations between our Ḥesed and such leading Rabbinites as the Gaon Solomon b. Yehuda, Ephraim b. Shemarya and Sahlān b. Abraham, we find Ḥesed's paternal uncle Joseph b. Israel al-Tustari signing a document issued by the Rabbinite Bet-Din (see *infra*, A. B. 71, and cp. vol. I, pp. 38, note 1, and 122, note 1). The whole family were evidently influential Rabbinites in Fustāṭ belonging to the Babylonian section, as Israel, the grandfather of these two brothers, hailed from Tustar (Persia).

² שעשו is corrected on top, Hence read עשו.

³ T.-S. 20. 97 also contains a copy of a long letter in Arabic by our Ḥananya (1) נס[כ]ה כתאב כבוד גר קד מרינו ורבינו חנניה הכהן אב בית דין שלכל

(l. 4) שא שלים

(recto)

גדול יקירי ואורי ונכבדיי כטיפי נהרים ו[כענ]ן מְזִימִים¹ וברחבי
 יאורים וכמספר הרים מני אוהבך עו... אבו אלחי
 ב[ר] חכים נ[ז] המזכירך בכל רגע בזכ[ר]ן טובי והמתפלל בעד
 ש[ל]ו[ך]מד תמיד מבלי הפסקי המק² יק[בל] עתירתי בערך ובעד
 כל נלויד [ואה]בין ובני משפחתך [ומ]ודיע[ך] כי הגיע לי
 כתב י[די] אדני ראש הישיב[ה] רבנא [ומרנא] יאשיה... ז
 10 [ע]ם כ[ל] הקהל הקדוש הדרים [בער]י סקליה ושמן[חנ]ו לשלום
 מעל[ת]ו כמוצא של[ל] רב[י] וק[ראנו] אות[ו] בכנסת ביום [השבת]
 נתגדב[ו] ועשו ז[ל] הקהל באתו השב[ת] פסיקות
 נפל ל ונגז[ר]ה גז[ר]ה [ה]... מו[י] ולא דוים... עם
 15 אלא הענש[ם] שהו כמה שנים ו
 עליהם קצוב על כל ג[ל]ג[ל]ת[ו]... ה ארבעה טר
 שהוא [חו]ב גדול שבעה עשר ט... ומשהוא וענמ[ה]
 נפשם [וש]חה יחידתם ויבחרו מ[ות] מחיים ולא עוד
 אלא [רוב] עניים ו... נכס ומרוב פחד אדני הארץ פשטו
 20 הרגל... ים ובעוז[ו] נותניו מ[קצתם] ברחו מעבר הים וזולת היו
 . כן נתע... הדב... שו חוקנים לבתו[ב]ת[שובה] לראש
 הישיבה ולא נתכן... פי שאמרו אי אפשר לשלח כתב
 בלא כלום וכבר כתבתי לו כתב והודעתיו במקצת הדברים
 ואני מוכן באילו המועדים להשתדל בכך בלא קְשָׁל וחשל
 25 בהתקבץ הקהל לאילו המועדים לעשות כראוי לכבודו
 ותודיעהו בכבודך כל הדברים הללו שלא ית[רע]ם על הקהל
 הקדו[ש] וע[ל]ינו וכתבתי בבהל³ בראש חדש אלול ושלומך
 ושלום סיעתך ונלויד וכל דורשי טובתך ירביון לעדי עד

ישראל נט' רחמנא (2) כא[ן] כתאבך יאסירי ומולאי ורייסי אטאל אללה באק...
 The people of Tiberias (אהל טבריה) are mentioned therein; also a certain person
 has been placed ונמעאה אלחברים... ואלרים...
 Thus the ban has been pronounced on Mount Olivet by the Gaon (אלרים), either
 Joshiyah or Shema'yah (see *infra*, Supplement I), the Ab Ḥananya, and the college of
 Ḥaberim of the academy. Our Ḥananyah is probably identical with his namesake,
 the Ab ha-Yeshiba, to whom the poet 'Alvān b. Abraham sent three poems
 (published by Davidson, *J. Q. R.*, N. S., II, 227-31). From the first composition
 we learn that Ḥananya was for a time in Aleppo, probably on some communal
 mission.

¹ Cp. Job 37. 9 and 38. 32.² = המקום.³ Masculine formed from בהלה

APPENDIX B

(to Vol. I, Chapter II)

1. [Vol. I, p. 81.]

A poem in honour of Abū Sa'ad b. Sahl al-Tustari.

[T.-S. 13 J 10¹², paper, square writing, size 27.7 × 17.7 cm.]

(recto, col. 1)

<p>עֲדַת יִשְׂרָאֵל הַנְּבוֹנִים בְּחִירֵי עַם וּמִשְׁפְּלֵי אֱמוּנָ[ים] בְּמִלֵּי רוֹם מְבֹסִים² בְּעֵ[נָ]ים לְבָן קֶצֶר שְׂבָחוֹת גַּם רְנָנִים עָלֵי חֶלֶד יִרְאֶה כָּל אֶפְרוֹנִים³ וּבְרָצוֹנָם יַחֲדוּ הַיְּנוּנִים⁴ וְהֵם הַמָּה סִגְלַת הַנִּקְנִים⁵ יִמְתְּנוֹת כְּמוֹ פ[וֹרֶשׁ] מְעוֹנִים⁶ וְיִשְׂרָאֵל לֵב בְּאֵיתָנִי הַמוֹנִים⁸ אָבִי יִשְׂרָאֵל מֵאֲשֶׁר¹⁰ בְּנְבוֹנִים</p>	<p>לְאֵדִירִים וְרוֹנָנִים גַּם סְנָנִים בְּנֵי חוּרִים וְחוֹתְרֵי חֲכָמִים אֲשֶׁר הִרְבּוּ כְּחוֹל חֵים חֲסָדִים וְגַם זָרְעוּ עָלֵי תֵּבֵל צְדָקוֹת 5 וְעוֹד עָשׂוּ נְדָבוֹת בְּנִהְרוֹת וּבְמִמוֹנָם יַחֲדוּ הַנִּפְשוֹת הֵלֵאל הַמָּה שְׁלֹשֶׁת הַחֲסִידִים אֲשֶׁר הִרְבּוּ חֲסָדִים עַד שְׁחָקִים בֶּאֱרֵר רֹדֵר⁷ וְכוֹאֲשֶׁר עִם צְנִיעוֹת 10 וְזֶן הוֹרֵם⁹ וְשָׁרֵם וְהַמוֹנָם</p>
--	---

¹ *תותרת* is evidently a noun, from *יתר* √, in the meaning of 'remnant'. See also above, p. 61. But read perhaps in both places *תותרת* 'crown'.

² MS. מכוסים.

³ MS. אפנים. The word occurs in the Mishnah, meaning 'beans'. See Levy, *Dictionary*, s. v. אפון. Here it is used poetically for all kinds of vegetables which the rivers irrigate.

⁴ ינונים 'those that are in grief', an adjective ינון formed from ינון.

⁵ MS. סגולת הזקנים.

⁶ 'Those that spread (sc. wings) in the skies', either birds or angels who in number can be compared to the gifts of those people eulogized in the poem.

⁷ These two words are obscure to me. Dr. Davidson suggests the reading פֶּאֶר דָּר פֶּם.

⁸ Abraham is called האורחי איתן and also אב המון גוים (Gen. 17. 4, and see B. B. 15^a). Here all the patriarchs are meant.

⁹ Read perhaps הורם.

¹⁰ MS. מאשר.

וְיִסְקָה לֹא בְרָכוֹת עַל בְּרָכוֹת	וְרַב טוֹבוֹת כְּבָרְכוֹת הָאֲתָנִים ¹
רָאָה טוֹרִי ² מִפְּסוֹת בְּחָדִים	אָבִי סֵעַד שְׁמָרָה צוֹר אֲמוֹנִים
וְשָׁמַח נַפְשׁוֹת הָרַעֲבִים ³	וְהוֹשִׁיעַ וְרוּעוֹת הַנְּחֻיָּן]ם]
אֲשֶׁר שָׁבְעוּ ¹⁵	וְגַם שָׁבְעוּ מְרוֹרוֹת עִם לְעִנִּים
בְּיַד רָעִים אֲשֶׁר הָיוּ מְרַעִים ⁵	וּמְרַעִים ⁶ רַחֲוִקִים מִ]ח[נְנִיִּם ⁷
(verso, col. 1)	
יִשְׁלַם אֶל פְּעֻלָּתָם ⁸ בְּרֹאשָׁם	וּמַחְשְׁבוֹתָם בְּלִבּוֹתָם טְמוּנִים
אֲשֶׁר שָׁמוּ לְשׁוֹנָם בְּחָרְבוֹת	וְשִׁפְתוֹתָם כְּמוֹ חֲצִים שְׁנוּנִים
וְדַתוֹתָם שְׁלֵמוֹת ⁹ מִפְּחָדִים	וְלֹא שָׁבַט עָלַי כְּסֵלָם נְכוּנִים ¹⁰
חֶמֶת לָמוֹ כְּרֻמוֹת חֶמֶת נָחַשׁ ¹¹	וְדִבְרֵיהֶם כְּצַפְעוֹנֵי פִתְחִים
וְלֹא יִישְׁנֶה וְלֹא יוֹכִלוּ הַנְּחָה ⁵	וְלֹא יִשְׁעוּ ¹² עָלַי מִכְּטַח שְׁעוּנִים ¹³
הֲלֹא עַל זֹאת אֱלֹהֵינוּ ¹⁴ יִדְרָשֶׁם עוֹד	הַמּוֹר הָיוּ בְּלִבּוֹתָם תְּאוּנִים ¹⁵
יְהִי שְׂדֵי לָךְ מִצּוֹר וּמַחְסֵה	אָבִי סֵעַד אֲדוֹן כָּל הַגָּנִים
וְיַחֲיֶה ¹⁶ אֶל חֲמוּדָךְ לָךְ וְתִרְאָה	בְּחַפְתּוֹ בְּתוֹךְ חִ]ד[ר חֲתָנִים ¹⁷

2. [Vol. I, pp. 81-2.]

A letter from Solomon b. Yehuda to Ephraim b. Shemarya.

[T.-S. 13 J 18¹, paper, square, very damaged.]

Address (verso)

הַחַיִּים וְהַשְׁלוֹם לִיקָר הַדָּר כְּבוֹד נָדָה
יִשְׁמְרוּ אֱלֹהֵינוּ וְיִנְצְרוּ וְיִהְיֶה בְּסַעְדוֹ
קֹדֶם מְרוֹד אַפְרַיִם הַחֹבֵר בְּסֵן נָדָה
בֶּן כָּד קֹדֶם מֵד וְדָה שְׁמַרְיָה תִּנְצְרָה

¹ MS. האיתנים, but the metre demands the above vocalization. The reference is to the patriarchs.

² MS. טורי. מַפְסוֹת gives no clear meaning. Read perhaps מִפְּסוֹת (cp. פִּטְפֹּט), speak about, i.e. request kindnesses.

³ The MS. has here an incomplete line כְּסֵלָם וְטוֹבָךְ.

⁴ MS. הרעבים. ⁵ MS. מריעים.

⁶ MS. ומיריעים; friends (see Gen. 26. 26).

⁷ The margin reads here והופיעה גבורות הטמונים. Combining the hemistich in note 3, a whole line can be formed:

פָּנָה לָנוּ כְּרַב חֲסִדָּךְ וְטוֹבָךְ
וְהוֹפִיעָה גְּבוּרוֹת הַטְּמוּנִים

⁸ MS. פעולתם.

⁹ MS. שלימות.

¹⁰ Cp. Prov. 19. 29, 26. 3.

¹¹ See Ps. 58. 5. The poet (or the copyist) quoted the actual verse. But the metre demands here the modification חֶמֶת לָמוֹ חֶמֶת נָחַשׁ דְּמוּתָהּ.

¹² MS. יישעו. For עָלַי read אֵלַי.

¹³ I.e. God.

¹⁴ Read אֱלֹהִים.

¹⁵ Seeking pretexts, cp. 2 Kings 5. 7, Judges 14, 4.

¹⁶ MS. ויחיה.

¹⁷ The remainder of verso, cols. 1 and 2, is covered up with dirges in different handwriting.

שְׁלוֹם הַבְּלִילָה. וּבִרְכוּת לַהֲכַפִּילָה. וּטּוֹבוֹת לַהֲקַבִּילָה. וְהַצְלָחוֹת
 לַהֲקַבִּילָה. וְשָׁכַר טוֹב לַהֲתַלִּילָה.¹¹ וְיוֹשֵׁר מַעַשׁ [ש] לַהֲצַהִילָה. חַיִּים אֲרוֹן [כִּים]
 לַהּוֹבִילָה. וְחַעְדוּדִי² הַיּוֹקֵר לַהֲסַלִּילָה. וּמַנְעֵמִי עֵידוֹן לַהֲאֹהִילָה. וְרִנִּי
 פֶּלֶט יִסּוּבֵב סֶלָה.³ לִיקֵר הָרֵר כְּבוֹד נְדוּלָּת קְדוּשַׁת מֶרֶ וְרָב אִפְרִים
 5 הַחֲבֵר בֶּסֶנְ נֹד בֶּן כָּב קֹד מוֹר שְׁמֵרִיהַ הַחֲסִיד יִמְצֵא רַחֲמִים]
 בַּחֲדָרוֹ. עַד לַחֲיִי עַד יִהְיֶה. יֵשָׁא הַחֲבֵר הַיֵּקֶר שְׁלוֹם בְּלִי חֶקֶר
 מֵאוּהָבוֹ וְאֵם הַמַּכְתָּבִים נַעֲצִירִים הַשָּׂאֵל בְּכָל עֵת עֹבְרוֹ מֵאֵת
 כָּל אֶת⁴ וְכִשְׁיוֹנִי [ד] לִי כִי הוּא שְׁלוֹם אֲזִי אֲנִיל וְאִשְׁמַח לִכֶּךָ
 הַמָּקוֹם יִתְמִי [ד]. וְיִתְמַנּוּ עַל הַשְׁלוֹם וְיִהְיֶה בְּסַעְדוֹ. נֵם
 10 לְעַד יַעֲדוּדוֹ. וְיִמְלֵא חֲסִירוֹנוֹ. וְיִשִּׁים לוֹ רַחֲבַת יָד וְאֵל
 יַצִּירוֹ. מִנְמַת כְּתָבִי אֵל הַחֲבֵר הָאֲבִיר שֶׁצַּח חוּת⁵ לִכְבֹּדוֹ
 כִּי הִשְׁגַּתִּי הִנֵּכְתֵּב בְּשֵׁם הַזֶּקֶן הָאֲבִיר כֵּב קְדוּשַׁת מֵרְנָא וּרְבֵנָא
 אֲבֵרָהֶם יִשְׁמְרוּ אֱלֹהֵינוּ הַנִּקּוֹב] אֲבוֹ [ס] עַד יִסְעִדְיָהוּ צוּר הַנּוֹדֵעַ
 אֶלְתַּסְתָּרִי בֶן כָּב קֹד מֶר וְרָב סֶהֱל נַחוּ עֲדָךְ אֲשֶׁר כָּתְבוּהוּ בְּתַנָּא⁶
 15 אִשֶּׁת הַזֶּקֶן הַיֵּקֶר מִ[וֹר] צִדְקָה שֶׁצַּח בֶּן מִרְיֹה עֲזָרָא וְשֵׁרָא אֲחוּתָהּ
 אִשֶּׁת מִרְיֹה חֲלָפָה הַלּוּי פִּקִּיד הַסּוֹחָרִים⁷ שֶׁצַּח בֶּן מִרְיֹה [פֶּת] בְּנוֹת סָ

7 As to the dignity of הסוחרים, the following data will be of interest. Or. 5542, fol 6: זכרון עדות שהיתה בפנינו אנחנו העדנים החתומים למטה (1) ב[שנת] (2) אלף ושלש מאות ושלשים ושבוע לשטרות למנן שאנו רנילים למנות פ[ה] (3) בפסטאט מצדים שעל נהר נילוס מושבה איך תריך בת אברהם (4) הנודע בן קרדוסי אמרה לפנינו דעו רבותי כי יש לי היום [עשר שנים] (5) יושבת בביתו של ר' מחסן בן חוסין פקיד הסוחרים הניכר אבן אוכת שמעאן (i.e. the nephew of Sam'an) (6) זכר בטובה ומסתפקת מביתו ומיניעו שלא היה לי כלום . . . (7) פרנסתי ועשה עמי לשם שמים המקום . . . Bodl. 2878⁸⁶: a document dated Elul 18th, 1404 Sel. = 1093 C. E. at Fustāt; the parties are הסוחרים ביר' משה פקיד הסוחרים and יוסף בר דויר ידיע באבן אללכדיה (i.e. the son of a lady from Lebda, see vol. I, p. 23, note 2); Bodl. 2878¹⁰⁶; colophon of a Pent., beginning, כתבתי אני ישועה בר יצחק לזנך מזוז' עמרם הבחור הכהן התלמיד בר זנך מזוז' שארית הכהן הנכבד פקיד הסוחרים.

* Cp. also the heading of a letter (probably from Ephraim b. Shemarya) to the Ḥaber Joseph b. Jacob of Tyre (*R. É. J.*, LXX, 1920, 59, l. 3 of the Hebrew) מִחֲסֵן בֶּן שְׁמַרְיָא.

חלפון בן ז' תעלב כי רצו שניהם שיהא הבגד ה . . . הנודע . . .
 הנשאר להם מעזבון אביהם¹ אצל הזקן הנכבד מרנא ורבנא
 אברהם ישמרו צור . . . הם שיהא דמיו ביניהם בשוה גם
 ש²⁰ [א]ברהם שצ' רשות למכרו והאמינוהו על כל
 אשר יעשה בו ופ[מרוהו מ]כל אחריות וכל דין ואודותיו כישר הוא
 בשטר הודעתי לחבר האביר דבר זה כדי שיהא אצלו עקר באימות²
 השטר וכל תני³ שיש בו ושמות החתומים עליו כב' קד' מור' חלפון
 הזקן היקר שצ' בן מור' משה הנודע בן אבוקדה וכב' ק' מור' יפת הזקן
²⁵ הבבלי שצ' בן מור' מבשר נע' הנודע אלתפלפל⁴ וכב' מור' יהושע הזקן
 החכם והנבון שצ' בן כב' מור' ארמאנר נע' וכב' מור' יפת הכהן החכם
 והנבון שצ' בן כב' מור' יוסף נע'

Nos. 3-5. *Concerning the demise of Abū Sa'ad and
 Abū Naṣr the sons of Sahl al-Tustari.*

3. [Vol. I, p. 82.]

[Oxford MS. Heb. d. 65, fol. 65; cp. Bodl. 2877⁴⁰; the lines run on
 in the manuscript.]

(verso)

[פיו]ט על שני האחים נוחם בן ערן
 אברהם המכונה אבו סעד ואחיו
 חסד המכונה אבונצר אולאד
 סהל אלתסתרי נע':

¹ T.-S. 10 J 27⁷, being part of a sheet that was originally stuck on to the bottom
 of another sheet in continuation of a letter the upper part of which is now
 missing, deals also with the will of this Ḥalfon b. Ta'lib. It reads as follows:
 קרא לשמע השוא אשר הושמע בימי הקייץ יאולם | משמיעו בראשון ותכרת
 השפה אשר הוציאנו תחילה | וכשניתבשר לנו שיקרה וכיוזבה אז נחה הנפש |
 ונתקוררה ושאלה מצורה העמדת שלום יקיר והתדרת | אריכת חייו וצורינו יעשה
 למען שמו ואידור תורתו | ונידולה כתבנו תחילה לדרוש בשלומו ולהכליל אליו |
 עסק נושא איגרתנו אליך יקירנו ואהובינו | כי לא נעלם ממך אסיפת מר' חלפון
 בן תעלב נע' | וטרם אסיפתו אירש את שתי בנותיו וכנעה | עתה (עתו. r.)
 להאסף מינה את חתנו מרנא צדקה בן | [מרנא עזרא] על קיבוץ . . .
 No more is preserved; bottom of fragment is torn. It seems to be an epistle from
 a scholar (probably a prominent member of the school in Jerusalem) to a communal
 leader in Egypt.

² Plur. of אימה 'fear'; here in the meaning of 'validity', authority of the
 document.

³ תנאי = 'condition'.

⁴ Probably read אלמפלפל 'al-mufalfal', having 'woolly' hair, like that of a negro.

(recto)

בשם יי

ממא קאלה על השר הגדול חסד בן ישר נז.מ. . .
 מנטום ומנתור¹ מזון עלי טריקה אלחעדור: וא. . .
 מנה מספר: פאלמוזון הו קולה עלי מפאעולן מפאעלן
 (— — — | — — — | — — —).

פִּתְבָּ בָּא מִפֶּאֶת צֶעַן בִּשְׁם אִישׁ: שְׁמוֹ חֲקֹד אֱלִי דִּדּוֹ סְעֵדָה:
 וְשָׁלוֹם בּוֹ קָרְאִי עַל הַנְּקִימָה: תְּחַלְתּוּ אָבוֹי גַּם הוּא וְאִוְיָה:
 בְּנֵי צִיּוֹן רְאִיתֶם אִיד כְּאִידִי: הֲלֹא הָיְתָה בְּיָדִי כּוֹס רוּיָה:
 שְׁתִּיתִיהָ חֲרָשִׁיהָ לְנָרִים:² וְכֹה לֵהָב כְּבִדִּי בּוֹ צִלְיָה:
⁵ לְקַחְנִי וְהַכְּבִידוּ לְעָלִי:⁴ וְכִלְיָתִי מְסֻלָּה⁵

4. [Vol. I, p. 82.]

T.-S. 13 J 13²¹ (cp. *J. Q. R.*, XIX, 734, no. XLI) contains a letter from 'Ali b. Abraham זנ⁶ to David . . . and Meborak the sons of 'Amram זנבע. The writer continues, ומודיע אני אתכם שאני בצער ובצמצום ולא היתה זאת הבטחתי אבל רמאני⁷ איש ונשבע על שקר ויצאתי מן בית האסורים בורח אל מצרים ובטחתי שאשיג את הזקן חסד זנבע: ומרוב עונות עשה אלהים חפצו: ואמנם עמד עלינו המקרא אשר אמר ביום ההוא ירל כבוד יעקב וג⁸ ונצדיק דינו על כל מעשיו: אבל נתנו עליכם עינינו להסמך על נדבותיכם כי אתם נשאתם כנקף זית וכעללות אם כלה בציר⁹ ואלהינו יעלה שמכם . . .

5. [Vol. I, pp. 82-3.]

[T.-S. 13 J 31⁸, paper, square writing, damaged.]

(recto)

[ל]קר פאר הנקוב בשבעה כינוין¹⁰ לרוממו על כל בני נילוי.
 בבינו ושכלוי יגדל שמו כנב¹¹ מרור סהלאן

¹ 'Verse and prose'. See *J. Q. R.*, XIV, 505, l. 9 ff., and 742.² Cp. Ezek. 23. 34.³ MS. כבדוי.⁴ MS. לעולי.⁵ MS. מסוליה.⁶ Abraham is perhaps identical with Abraham b. Samuel the 'Third' (above, p. 25 f.) because Joshua'a the Haber, the writer of A. C. 15 states that his father 'Ali the Haber was a descendant (נִין) of Hoshana, i.e. the father of Samuel the 'Third'. Here, too, 'Ali calls himself המומחה, i.e. shortened from החבר המומחה.⁷ Read רַמְנִי.⁸ Isa. 17. 4.⁹ Cp. Isa. 24. 13.¹⁰ It seems that Sahlān had seven titles. From A. B. 20 II, 4-5, we learn five of them, viz. Haber, Alluf, Rosh Hasseder, סגן הישיבה, and חמדת הנשיאות. The other two are as yet unknown.
¹¹ כבוד קרשת.

[האלוף שֶׁצוּ] בְּכָל אֲשֶׁר יִפְנֶה יִצְלִיחַ מִחָאֵל חֲמִשָּׁאֵל
 לְהַעֲמִיד בְּ[מִוְתוֹ] מִחֲלָצִיו וְאֵל יִכְרִית מִבֵּית אֲבִיהוּ שְׁמוּ בֶן כְּבָק¹
 5 מֶר וְר אֲבֵרָהּ הַחֹבֵר נֹחֵו עֵדֵן קִדְמוֹ אֲתִמּוֹל מְ[כַת] בִּים
 שְׁנִים אֶחָד לָךְ וְאַחֵר לְמִשְׁוֹשׁ² עַל דְּבַרְתָּ הַשְׁמוּעָה הָרַעָה
 הַהֲגִיעָה וְהִרְחִיעָה וְכָל לֵב הַכְּנִיעָה וְהַכְּאִיבָה וְכָל עֵינֵי הַדְּמִיעָה
 בְּעֵד שְׁנֵי הַצְדִּיקִים הָהוּ גִדְרֵי פְרִצוֹת וְאִמּוֹנָה מְחֻזָּקִים
 אֵיךְ נִטְרָפָה שְׁעָתָם אֵיךְ בְּמִיתָה מִשׁוֹנָה הִיתָה הַכְּרַעְתָּם
 10 וְלֹא כִמְת מִצָּאוֹ וְלֹא כְמוֹרִידִים יִצְאוּ כִי אִם עַל דְּבָרֵי
 מְרִכְלִים מְקִנְיָאִים שׁוֹנָאִים מִתְּעַלְלִים יֵאָבֵד יוֹם בָּא עַל[יָנוּ]
 בּוֹ הָרַעָה יִקְבּוּהוּ אֹרְרֵי יוֹם אֵל [יֵחַ] דְּבִימֵי שָׁנָה בְּכָ[בֹד] ס
 אֵל יִבּוֹא³ יִנְקוּם הָאֵל נִקְמָתָם מִהַחֲרֹג בְּאוֹתָהּ מְ[עֶשֶׂה]
 וְיֹדַע בְּגוֹיִם לְעִינֵינוּ נִקְמָת דָּם עֲבָדֵיו הַשְּׁפוֹךְ וִי[אֲמָרוּ אֲךִי שִׁ]
 בְּאַרְצָ⁴
 15 אִים שׁוֹפְטִים לְאַדְר וְעַד מֶאֶד נַעֲצֵבָה הַלֵּב וְכִי
 כִי שֶׁבֶר גָּדוֹל נִשְׁבְּרוּ קִהְלוֹת אֶרֶץ הַמַּעֲרָב עַד
 נִגְעָה הַ[רַעָה] וְאִמְנָם מַעוֹן הַדּוֹר יִדֹּל כְּבוֹד יַעֲקֹב [וְעוֹלָל]
 יְעוֹלְלוּ כִנְפֵן שְׂאֵרִית יִשְׂרָאֵל⁵ וְאוֹלֵי יַעֲזוֹר הָאֵל לְשֹׂא[רֵית וְאַצִּיחָה]
 לְהַכְלִיל יוֹם אֶחָד לְהַשְׁמִיעַ קוֹל נְ[הִי עַל] הָרַעָה הַזֹּאת מְ[הָאֵל]
 20 הַמִּשְׁאֵל לְשׁוֹם חֲלָקָם עִם הָעִשְׂרָה אֲשֶׁר נִהְרְגוּ עַל שְׁמוֹ וְ[אֵל יִבּוֹא]
 בְּמִשְׁפָּט עֲמָנוּ וְאַחִיךָ תִּתְנַהֵל אֲלֵיהֶם⁶ מְקוֹצֵר יָד וּמְחֻבּוֹת
 אֲשֶׁר נִכְלְלוּ כִי אֲנִי כֶּשֶׁל כּוֹחַ וְתִשׁ חֵיל וְאַפְלוּ לְבֵית הַכְּנַסַּת
 לֹא אוֹכֵל לִלְכַּת וְכָל הַצְדִּיקִים אֲשֶׁר הִיתָה הַהֲנָאָה מֵהֶם אֲבָרוּ וְהִבְטָחוּן בִּי הוּא
 יִכְלֹכַל וְיִסַּח חֲסֵד וְיִתֵּן חֵן לְ[אֲ]שֶׁר הִלֵּךְ וְיִשׁוּב שְׁלוֹם וְשְׁלוֹם אֲהוּב
 שְׁלָמָה [הַנִּדְרָכָה] לִנְחָ[מָה מִחֻכָּה] יִרְבֶּה נֶצַח

Nos. 6–11. *Concerning the physician Abraham Hakkohen*
b. Isaac (b. Furāt).

6. [Vol. I, p. 84.]

[T.-S. 13 J 23¹², paper, cursive, size 25 × 19.8 cm.; top corner on left side is torn off.]

(recto)

תְּנִיחֵי שְׁ[מִים] רִצֵּי
 נִחְרָצוֹת מְחֻלְלִים צוֹת

¹ כְּבוֹד קִדְשָׁתָּהּ.

² לְמִשְׁוֹשׁ הִישִׁיבָהּ = (see vol. I, p. 83). Cp. also Bodl. 2878⁸ b. Joseph the judge מִשְׁוֹשׁ הִישִׁיבָהּ in a document of 1106 c. E.

³ Cp. Job 3. 3 ff., Gen. 49. 6.

⁴ Cp. Ps. 79. 10, 58. 12.

⁶ Cp. Isa. 17. 4.

⁶ I. e. to the bearers of the epistle who were probably representatives of the school sent to Egypt for the purpose of collecting donations.

זעזכים¹ וזעזמי הפרצות² דרכיו נוחימו³ בעלצ[ות] יא־יֶר יאשרי[מו]⁴
לאחז צדרימו⁵ במתעיצות לדעת בטוהר ידימו⁶ להוסף אמידים[ו]⁷
5 לקיים ויאחז צדיק דרכו וטהר עינים יוסף אומץ [וג']⁸ ואומר
דרכו ראיתי וארפאיהו ואנחיהו ואשלם ניהומים לו ולאבליו⁹
אריכות ימים ושנות קיומים בטוב ובנעימים
יהיו נא מסויימים לחנם ענומים ישמע אדירינו אבירינו
שרינו בן דודינו נזק מרב אברהם הכהן שר העדה
10 דברי ניהומים ואמרי תנחומים מפי כל נביא וצופה וחווה ומטיף
שמוע שמעתי ודמוע דמעתי כי נכאב זקן תפארתינו
שר ערתינו באסיפת אדירינו נכבדינו העניו הירא את האלהים
מרבבים אשר הנכבד בעודו ימצא רחמים בביאת מועדו ילך
לפניו צדק יקיים עליו אז יבקע כשחר אורך וגו'¹⁰ ואוי לו לרור
15 שאביריו וכביריו ושריו נמעטים ונלקטים ונחב[ש]ים אוי
לו למי שעלחה בימיו שהיו לנו מגן וצנה ופוקדים לנו ב[כ]ל עת
בנרבתיהם ומתנותיהם ספו תמו אנשי השם אנה אלק ואבקשם
אלהי יש' יגן עליך שרינו ויצילך מתוך ההפיכה ויתן לך
את נפשך לשלל חכות אבותיך והוריק הצדיקים הכהנים
20 הנכבדים יעמוד לך שרינו ויראינו פניך בהר יי צור יש'¹¹
וישמע ממני בערך כל תפלה ותתנה ובקשה אאם¹²
ה צ ר י ש י
מורה חסדך בן דודך אליהו הכהן בן גאון וצל¹³
ע י ממני א נ

¹ Cp. Job 17. 1.

² נוחימו 'their Creator' (see above, p. 67, note 2) will in joy lead them on in His ways'.

³ אמיר means 'wealthy' (see Levy, s. v. אִמִּיר). Here, 'to increase their wealthy ones'.

⁴ Job 17. 9.

⁵ Isa. 57. 18.

⁶ Isa. 58. 8.

⁷ ישראל =

⁸ Cp. Isa. 30. 29.

⁹ אמון אמן סלה =

¹⁰ Under the word אליהו we read ממני, while the letters above and beneath הצעיר can be combined into חסדך בן דודך. There are further, a ' over אליהו, an א under הכהן and ש above it, a ' above בן, while the ך beneath it may really be a ך. Possibly a ה is missing above נאון. We shall thus have the word אליהו, in entirety הצעיר יאשיהו, thus the scribe of the epistle dictated by Elijah Hakkohen was named Josiah, who was probably the scribe of the academy (סופר הישיבה). He may be identical with Josiah b. Šadoq Ab, who towards the end of Elijah Gaonate, when Ebyatar was proclaimed Gaon, was 'Third' of the school (see vol. I, p. 187, top).

7. [Vol. I, pp. 84-5]

[T.-S. 13 J 14⁵, paper, square writing, size 27 x 18.4 cm].

(recto)

ליקר [ת]פארת כִּנֹּךְ מִן וְדָב אַבְרָהָם הַכֹּהֵן [ו] שֶׁר הָעֵדָה [יְהוּ]
 צוֹר עֲזָרוּ וַיְגַדֵּל כְּבוֹדוֹ וְ[י]עֲמְרוּ וַיִּמְצְאוּ חֵן וְחֻקָּתוֹ וּשְׁבָרוּ¹
 בֶּן כֶּךָ מִזֶּה יִצְחָק הַכֹּהֵן נֹחַח עֹדִי יִיטָא אֲבִי[ר]ט שֶׁר
 הָעֵדָה בִּרְכָה מֵאֵת יי' וְצֻדָקָה מֵאֵי² יִשְׁעוּ גַם מִמֶּנִּי וּמִחֲמוּדִי
 5 רֹב שְׁלוֹם לֵאמֹר קִין [מ]נִמֵּת טוֹרִים אֱלֹה אֵל אֲבִירָנוּ [על]
 [מ]שָׁאֵל שֶׁשָּׁאֲלָנִי זֶקֶן מִטְרֵי הָעִיר שְׁמוֹ מִרְנָא מְגִדִּל[וֹ]
 [ה]עִי[ר] הוּא לְמֵאֵד מִכְבֹּדִי בָאוּ אֵלַי אֲנָשִׁים מִחֶבְר[וֹ]
 וּשְׁאֲלוּהוּ לְשֹׂאֵל אֶת כְּבוֹדוֹ הָאֲחֵד שְׁמוֹ [ק]יִן בֶּן עֵב . . . ל³
 [ו]הָאֲחֵד זָכַר כִּי הִפְחָה אֲשֶׁר שְׁמוֹ וְכִינִיּוּ אָבוּ אֶלְפִתָּח נָגִיד
 10 הַמֶּקֶם הוּא תוֹבֵעוּ עַל מַעֲשֵׂי הָרָאשׁוֹנִים וְבֵא שׁוֹאֵל לְכַתּוּב
 אֵל כְּבוֹדוֹ לְדַבֵּר אֵל זֶה אָבוּ אֶלְפִתָּח הַנָּגִיד שְׁלוֹא לְאֶרְע[וֹ]⁴
 כִּי [כְּבָר] עָשָׂה תְּשׁוּבָה וְבֵא הָאִישׁ הַזֶּה קִין וְהַשְׁלִיךְ נִפְשׁוֹ
 בִּירֵדָה שֶׁלֶךְ וְשׁוֹאֵל אֲנִי מִכְּבוֹדוֹ לְדַבֵּר אֵל הַכְּנִיד
 שְׁלֵא יֵאָרְעוּ מִקּוֹמוֹ אֲצִלִּי וּמִקּוֹמִי אֲצִל הַזֶּקֶן כִּי
 15 שְׁאֲלָתִי מְקוּבֶלֶת אֲצִלוּ וְאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה עִם הָאִישׁ הַזֶּה קִין
 עֲמִי הוּא עוֹשֶׂה כִּי אֲנִשִּׁי בִיתוֹ בָּאוּ אֵל הַמֶּקֶם אֲשֶׁר אֲנִי שׁוֹכְנִים
 בּוֹ עַתָּה יָדְעוּ כִּי מִקּוֹמִי⁵ מְכֻבֵּד אֲצִל זְקִינִי שֶׁר הָעֵדָה
 וְשְׁלוֹמוֹ וְשְׁלוֹם כְּבוֹדוֹ וְסִיעָתוֹ וְרִיעִיו יִגְדֵּל וְלֹא יִדֹּל
 יִשַּׁע רַב
 שְׁלֵמָה הַנִּדְכָּה לִישָׁתֶּנֶת אֵל יִרְאָה [בִּירְבִּי] . .

8. [Vol. I, p. 85.]

[T.-S. 13 J 15¹⁴, cp. *J. Q. R.*, XIX, 734, XLIII.]

(recto)

זְכָאִי הַנִּשְׂיָא בֶר יִידִידִיהוּ
 הַנִּשְׂיָא נִזְ
 לְכָבוֹד נָרִיב שְׁתַּעִים וְנֹעַ הָרֹעִים וְסוֹד אֵל מוֹדִיעִים
 בָּאוֹרִים וְתוֹמִים⁶

¹ = hope' וּשְׁבָרוּ =² = מֵאֵלָהִי.³ The reading עֲבִירָנוּ [רוא], hence 'Kain b. 'Abduel' in vol. I, p. 85, top, appears to me now as unlikely.⁴ Not to harm him, אָרַע, Af'el of רָעַע.⁵ 'My place' in the meaning of 'my position', probably an Arabism.⁶ I. e. a descendant of priests.

- 5 חומר מנועם • ונצר מטעם • סר¹ העירה בעם • מעומי
העמים² ✓
מנה בן מנה •³ בכל שם טוב מכונה • ואל כל צד יפנה • כתריו
נכתמים ✓
נחלו דר שחקים • פאר שלושה חלקים • הדורים מוחזקים •
10 ולעד קימים ✓
כהונת האבות • ולב יועץ נדיבות • ומעלות הישיבות • רצופה
בכתמים ✓
שבחיו הרבים • לכל פה הם ערבים • חקוקים נכתבים • על כל לב
תמים ✓
15 עוצם כל ברכות • עם שנים ארוכות • שמורות וערוכות •
לעולמי עולמים ✓
לאברהם הכהן • ימצא לפני בוראו חן • כל אויביו ינחן •⁴ במכות
זעמים ✓
הוא לעירה סר • מזנו אל יחסר •⁵ וטובות וברכות יבושר •
20 מאל שוכן מרומים ✓
הכהן הרופא • לישע אל מצפה • יעמיד לו זכות יפה ויפה •⁶
ואב המון תמימים⁷
אתה כבוד גדולת קדושת מלך ור' אברהם הכהן הרופא
המכונה סר העירה בר כב. גל' ק' מור' יצחק הכהן הרופא
25 נוחו עדן . . .

9. [Vol. I, pp. 85-6.]

[T.-S. 13 J 31⁵, paper, square hand, size 12 x 9 cm.]

(recto)

וְגַם אֶפֶר לְכָל חֹרֵי יְהוּדָה :	אֶלִי אֲדִיר מֵאֲשֶׁר ⁸ בְּתַעֲוִדָּה :
וְהַחֲכֵמָה [וְכָל חֲפֵץ וְחֻמְדָּה :	אֲבִי יִצְחָק הָרַר וְקָנָה יִדְעָה :
בְּרֹאשׁ טַרְדִּים בָּמוֹ אֲדָם וּפְטָרָה : ⁹	וְהוּא הָרֹאשׁ בָּמוֹ רֹאשׁ הַפְּדָרִים : ⁹
וְשָׁמָּה לֹא בָּמוֹ חֶשֶׁב אֶפְרָה : ¹¹	וְהוּא הָרֹאשׁ בְּמַחֲכֶמֶת פְּתָאִים :

¹ שָׁר = שָׁר.

² Cp. Deut. 7. 7.

³ See Ta'an. 21^b.

⁴ יִנְחֵן, a Hiphil formed from נָחַן 'he will cause to fall on the belly', i.e. bring to the ground.

⁵ Cp. Cant. 7. 3.

⁶ Probably Sarah and Rachel, Gen. 12. 11, 29 17.

⁷ Abraham.

⁸ MS. מאוֹדֵר.

⁹ About the title of Rosh Hasseder, see vol. I, p. 279.

¹⁰ Cp. Exod. 28. 17.

¹¹ Cp. Exod. 28. 27-8.

- 5 יִדְבַּר בָּהּ וְלֹא יָבוֹשׁ לְעוֹלָם : בְּמַלְכִּי יִיָּא אֲשֶׁר לֹא הֶעֱנִידָה :
 וְגַם הָיָא לֹא תַחֲיָה לְעֵינַיִם : מְשֻׁבְּכֶת לְכָל נֶפֶשׁ אֲבוּדָה :
 שְׁפַת פִּיהוּ כְּמַרְגְּלִית חֲשׂוּבָה : פְּעֻלֹתָיו * כְּנַחֲשׁוֹן בֶּן יְהוּדָה :
 וְהוּא הָרֹאשׁ לְשָׂרִים עִם נְרִיבִים : כְּמוֹ הַמּוֹר לְכָל קִנָּה וְקִדָּה :
 וְהוּא מְאִיר מְשִׁיבַת הַנִּפְשׁוֹת : וּמַחְכֵּמַת תַּחֲיָה הִיחִידָה :
 10 וְהוּא הָרֹאשׁ כְּמוֹ שֶׁם רֹאשׁ לְשִׁבְטוֹ : אֲשֶׁר יַעֲרֵר בְּמוֹ אֶצְבַּע צָרָה :
 וְהוּא הָרֹאשׁ כְּמוֹ עֲלָמוֹת לְמוֹ בֶּן : * אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּשֵׁרֵי הָעֲבוּדָה :
 יַחֲיֶיהוּ * מַחֲיָה הָאֲטוּמִים : 10 וְלֹא יִרְאֶה מְהוּמָה וְתִרְדָּה :
 יִזְכְּרוּ חַזוֹת בְּנֵי דְבִירוֹ : בְּעוֹז וְיִקַּר חַזוֹת יוֹם הַסְּעִידָה :
 אֲדוֹנִי אֲתָּה וְקִנִּי וְחֲשׂוּבִי : אֲבִי יִצְחָק וְרֹאשׁ כָּל שָׂר וְעָרָה :
 15 רָאָה טוֹבֵר בְּרַב טוֹב תִּסְנַנֵּר : 12 לְפִי עֶסְקִי וְקִשְׁיוֹן הָעֲבוּדָה :
 שְׁלֹמוֹת אֱלֹהֵינוּ וּבִרְכוּתוֹ וְרוֹבֵי טוֹבוֹתָיו וְנַעֲמֻתוֹ וְיִשְׁעוֹתָיו *
 יִהְיוּ נָא זֶר וְנוֹר וְעַמְרָה * וּתְפַאֲרָה וְיִקְרָה * וְהוֹד וְהִדְרָה * וְיִשְׁעָה
 וְ[נח]וֹרָה * לְאִדִּיר הַתּוֹרָה * גְּבוּר בַּמִּקְרָא * גְּדוֹל בְּנִמְרָא * הוּא[נח]קָה
 מֶר' וְר' אֲבִרְהָם שֶׁר הָעֵדָה * וְכָל קָהֵל חַמּוּדָה * בְּ[י]רְאֵת אֶל[ל] צ' מוֹדָה *
 20 יִשְׁמְרֶהוּ שׁוֹמֵר נִפְשׁוֹת חֲסִידָיו * וְיִשְׁמְחֶהוּ בְּכָלל עַבְדֵּי[דיו] * . וְעַם [יו]דְעִי
 בְּסוּדֵיו * בֶּן זִנְק מֶר' וְר' פֶּרֶת * כְּמוֹ פֹרֶת * 18 נוֹחוֹ עֵדֵן * מְלוֹנוֹ גֵּן * מִנְחָתוֹ
 כְּבוֹד יְהִי חֲלָקוֹ עִם אֲבוֹת עוֹלָם * יוֹדַע לְאֲבִירֵי וְגִבּוֹרֵי כִי שִׁבְחוּתוֹ
 בְּפִי סְדוּרוֹת בְּכָל מִקְהָל וּמִדְרַשׁ מוֹעֵד וּשְׁבַת בֵּית תְּפֹאֲרָתִי
 כְּנִיסַת אֲדוֹנֵינוּ אֹרֵר יִשְׂרָאֵל דְּנִיָּאל הַנְּשִׂיא הַגְּדוֹל וְרֹאשׁ יִשְׁבֵּת
 25 גֵּאוֹן יַעֲקֹב יְחִי לְעַד וְחַמּוּדֵיו יִשְׁמְרֶם קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וּמַחֵם יִתִּי
 הַגּוֹאֵל וְכֵן יְהִי רְצוֹן ל' . . . יֵשַׁע יוֹחֵשׁ | אוֹהֵב וְדוֹרֵשׁ טוֹבוֹ | עָלֵי הַחֲבֵר
 בְּרַבֵּי עַמְרָם ז'

¹ From 'to bind' (cp. Prov. 6. 21). Here meaning 'a crown'.

² MS. תַּחֲיָה לְעֵינַיִם.

³ MS. פְּעֻלֹתָיו.

⁴ Really Nashshon b. 'Aminadab, the prince of the tribe of Judah. Cp. Soṭah 37*, אמר לו ר' יהודה לא כך היה מעשה אלא זה אומר אין אני יורד תחילה לים וזה אומר אין אני יורד תחילה לים קפץ נחשון בן עמינדב וירד לים תחילה . . . לפיכך זכה יהודה לעשות ממשלה בישראל.

⁵ Cp. Exod. 30. 23-4.

⁶ The soul. See Ben-Jehuda, *Thesaurus*, s. v.

⁷ I.e. the High Priest on the night of Yom Kippur. Cp. Yoma i. 7. ביקש להחנמנם פרחי כהונה מכין לפניו באצבע צרדה וכו'.

⁸ Our poet adopts here Menahem b. Saruk's explanation of Ps. 9. 1. See Rashi, *a. l.* ומנחם פתר עלמות לבן נגינות ללמד וכה פתרונו למשורר נגינות ללמד. For metre's sake לבן instead of למו.

⁹ MS. יַחֲיֶיהוּ.

¹⁰ I. e. the dead.

¹¹ I. e. סְעוּדַת לֵוִיתָן, the well-known item in the Agadic description of the Messianic time.

¹² Excuse, from סְנִינֵר. For טוֹב read טוֹבֵךְ, to complete the metre.

¹³ I. e. Joseph (cp. Gen. 49. 22).

10. [Vol. I, p. 86.]

1. Or. 5544, fol. 8, recto, contains the following about Abraham שר העדה :

(1) ... באסם (2) ... מצאף אלי אלקאבה אלסנייה ... כאן אלנסק אדירנו (3) ואצילנו ואבירנו כבוד גדלת קדושת מר ורבנא אברהם הכהן (4) שר העדה הוד הוקנים פאר הכהנים ואתבעת דלך באלברכות (5) בעד אלתרחים לאבותיו השרים זכרם לברכה ולתחייה ומא (6) נדר מן אל אסם הו הוד הוקנים והוא אסם כאן סומי בה מנר (7) שנים רבות ללשיך אבו עלי בן פצלן זכרו לברכה בבגדאד ומנה (8) ואלי אלן לא יסמא בהא אחד וחית מולאיי אלשיך אלגליל בהא ישראל (9) כניתי אותו בו ורסמית אלצלוח עליה בה מוסף על שני השמות (10) המשוכחות וייי ישימהו עליו סימן טוב סימן ברכה סימן אורה (11) וצחלה לעלות כבודו לגדל שמו ולמשוך שררותו ולהאריך בטוב (12) ימיו ובנעמים שנותיו ... (13) ... ואנפדת אלנשתון אלי סידי אבו (14) אלפרג יברכהו אלהינו ... מא כד | דכרי The margin reads ווקף עליה וקראה אלי אלג[מאעה] ... דכר אלחבר צאחבי | במצר.

2. Oxf. MS. Heb. a. 3 fol. 17 (cp. Bodl. 2873¹⁷) contains a long letter in the same handwriting. The following lines are cited here: כתאב אטאל אללה בקא מולאיי אלשיך אלגליל האדיר השר הנביר שר | העדה הוד הוקנים פאר הכהנים הכביר בעם יי | וכתאב ערוה מן דמשק יום אלתאנני ח' ... באדר ען סלאמה. Addressed (verso) to Abū Ishāk (= Abraham).

11. [Vol. I, p. 86.]

1. T.-S. 13 J 19¹⁸ contains the following lines preserved from a eulogy in Abraham's honour:

שירתי ערוכה היא' שקולה צרופה גם סדורה
בלשון צח שלוחה' לארון נפשי כמנחה גם תשורה
השר
למר אברהם הכהן הרופה' ¹ זקן אומה יפה וברה
בן מר יצחק בן פורת כהנא' בצרור החיים נפשו צרורה
5 עם שבע כיתות שלצדיקים בן ערן' אם אבות עולם בשלמא ברורה
אשר בו נכללו המהללים' בנדיבתו ודעתו ...

2. Attention is also drawn to the following fragments. T.-S. 13 J 19³ is a letter, in Jewish Arabic, from Solomon b. Yehuda to Abraham Hakkohen העדה הרופא הרופא (already departed this life). Likewise Bodl. 2876⁷ is from the Gaon to our Abraham. Bodl. 2878¹⁸ contains a small epistle to Abraham העידה b. Isaac Hakkohen. Finally, Bodl. 2874^{1a}, by Solomon b. Yehuda, is probably also addressed to Abraham. The beginning is

¹ = הרופא.

damaged. The following can be read הוא . . . (2) . . . היש . . . (1) וילדיו וכל מתי [סודו] בן זקינו וחשובנו כב קר מ[ור] יצחק['] (3) לחיים ושלום וישראל. In conclusion the Gaon writes ויחזק' חזקן המיוקד ה[מ] כבוד ושלום כבודו ושלום זקינו וילדיו וכל מתי סודו ירבה כמנן ארבה. Accordingly Isaac, the father of the Gaon's correspondent, was then still alive.

Nos. 12–17. Letters relating to Jewish prisoners from Byzantium who were brought to Egyptian ports.

12. [Vol. I, p. 90.]

[T.-S. 13 J 14²⁰, paper, square writing, damaged at the bottom.]

(recto)

לאחר כן בא שלוחו אל מושב אדירנו ונכבדנו כִּךְ מרנא ורב'
נחנאל הכהן הפחה השר הנכבד [י]חיהו אלהים ויברכהו ועמו אחד
מהשבים במנחה אליו וקבלו מי[די]נו בסבר פנים יפות ושלח
אל אדונו מנחה יותר מדמיו פעם וחצי לאחר כן שלח השבוי
5 הא[ח]ר אליו ושקל לו הדמים שלו שלשה ושלשים [הזובים] ושלש [זהו]ב]
ובסה והלביש ונתן צדה לשניהם לדרך ושלחם לאחר שנתן שכר
הספינה והלכו אל ארצם שמחים וטובי לב על כל הטובה אשר עשה
עמם ו[לא] ה[טריח] הקהל בשבילם אפילו בככר לחם אחד והרבינו
לפני אלהינו התפלל [ע]ליו במעמד כל [ה]קהל אפעל[פ]י ששמו חובה
10 עליו בכל שבת ושבת בשתי הכנים[יו]ת שנתפלל עליו במעמד
להקותינו ולא נעדירה את שכחו גם בראש מרנא ורבנא דויד הלוי
זקן הדור השר האדיר פאר שתי הפא[ו]ת בן רב יצחק זע' והאלהים
בחסדו ישמע תפלותינו בעדם כי הם כשני מאורים בארצנו גם
בארצם יחיים אלהינו גם [יוסי]פה [על] חנם חן ועל כבודם כבוד .
15 ויהי אחרי כן באה השמונ[עה] כי יצאה ספינה לאחד הערביים
והוא נבארה בן מכתאר ז[בה] עשרה יהודים מארץ אנטאליה
ובאה [אל] מקום נודע רמארה בדרך מערב ולא האמננו לדברים
עד א[שר] בא מכתבם אלינו ואל חזקן מר רב נחנאל הכהן
[יחי] לעד יגידו בו כי הם עשרה וכי נלקח מהם ממון רב ולמאד
20 [צערנו] מאד בכינו ואמרנו אוי מה גרמו חטאינו ומה גלגלו עונותינו
[כי כן] יפלו אחינו בשביה . . . [ק]שה ממיתה ומחרב ומרעב
הננף והמשחית
ם קול נוגש
.

¹ Perhaps in Bodl. 2875¹⁷, being a deed of transfer from בר יצחק זע' מרור דויד (‘corpulent’) to the Sheikh Abū'l Barakāt Berakot b. Jacob, we should supply David [הלוי] as being identical with the above elder.

18. [Vol. I, pp. 90-1.]

[T.-S. 13 J 20²⁵, paper, square writing, torn across the right-hand side.]
(recto)

לו קחה ממנו כמו שלקח קרובך יבקי בן אביריון
 כי אם מאתים וחמשים זהובים ושלח ולקח אותם
 שמעם ועיניוים ועבודתם הקשה ויש בהם נערה
 [ונבקש] עליה שלא יענוה וכל עת אנו בוכים על רוב עונותינו
 5 והיינו נשבים ממקום למקום. אחר כל זאת לקחנו
 קנים והלבנו אל אוהליו וישבנו בחרב בים ובקרח בלילה
 בעדנו עמו ושאלנוהו ועברו בינינו ובינו דברים הרבה
 לכם מאצלי עבר אדומי ישוה עשרים זהובים והביאו
 וקחו את אחיכם וְלָכֹּי אמרנו לא נוכל לעשות הדבר
 10 ונצוֹיָא עַל עצמנו דת שאינה הגונה שכך אמרו לנו חכמינו
 [אין פודין את] השבויים יותר מדמיהם מפני תיקון העולם¹ ו[ש]בנו אל
 זו לזקננו מר רב נתן הכהן יחי לעד וליתר הקהל הקדוש
 [ה]צלה השיב רב נתן ואמר הניחו הדבר עד שיבא הממון
 אעשה בזה הדבר כהפצכם כפי יכלי והאלהים יצליח
 15 מכתב ממכתאר הערבי ואמר לי כי שלח בְּנִי גבארה
 היהודים אל ארץ ברקה ואני לא אשלח אותם בשבילך
 כן אחרי כל הקהל וסיפר להם זה הדבר ואמרו לא נוכל
 אח[רים] מהשבויים במאת זהובים ושלח אליו תשובת
 ושאל[ת] עבורם והאלהים יצליח הדרך ויכפיל שכרו.
 20 ויגידו [ויציל]ם [מ]דלותם וכי העברים
 ובכיותינ[ו] עבורם
 אליה[ם]

14. [Vol. I, p. 91.]

[MS. Adler 2804, detached leaf, square writing, size 29.5 x 16.3 cm., damaged at the bottom. The address is written on verso near the top; the rest of verso contains part of a legal document in different handwriting, and has no bearing on the letter written on recto.]

Address (verso)

מנו אוהביכ[ם] קה[ל]	[לי]קר הדרת כז גר [קד] מוֹד מרב
אכסנדריא מרבים	[אפ]רים החבר בסנהדרין גדולה
לכם] השלום ועוצם	[בן כגן] מוֹד שמריה [נוחו] ערן
הכ[ב]יד	[והזקנים הנ]ריכים החשובים
יגדל כז ²	[יהי] צורם בעזרם

¹ Giffin 4. 6.

² Num. 14. 17.

(recto)

. שלפי נעיסמות אנ[ל]י¹ שיש דגלי עלין
 כה אנמי רצון אור ורועי בר נטועי וכ . . . ח . . .
 הם אחינו נכב[דינ]י ויקרנו חש[ובינ]י גדולינו הקהל
 הקדוש הדרים [במ]דינת מצרים אנש[י] ח[סד] ותום ברוכי
 5 [י]י ומבקשיו אנ[ש]י רצון מכלי ל[צו]ן. הם לעני מסמך ולד[ל]
 [מ]תמך מאריכי חקר עד בוקר מרגזי טוב על רע² ה[נ]לכי יוש[ר]
 אחוזי כושרי שומרי מ . . הר הברים וחוקים מישרים
 העולים על שבחים כ[נ]פן על צווחים³ יברכם צורם
 יעזרם ידברם [לת]שובה יותירם כמו שכח והות[ר]ך יי
 10 [ל]טובה ונו⁴ ומודיעים אנו לכבן[ד] יקר הדרת
 ג[ד]לת קדושת מרינו ורבינו מרב אפ[ר]ים [החבר]
 בסנה[דרין] ג[ד]ולה שמרו צורו ושאר הקהל [הנכבד]
 [ו]הקדוש הזה כי אנו תמיד שו[א]לים על שלום[כם] ומתפ[ללים]
 לאל בעד[כם] יהי רצון לה[נח]יל לכם השלום והשלחה
 15 ומנמת כ[תבנ]י אליכם אחינו מודיעים לכבודכ[ם] על ע[סק]
 אשה שבנ[י]ה הביאה מארץ אדום קנינו אותה בעשרי[ם]
 וארבעה זהובים בלתי המכס אשר עליה לשלמון שגרתם
 אלינו שנים עשר זהובים ושקלנו אנחנו השאר ומכס
 השלמון וגם אחר כן הביאו אלינו שני אנשים המלחים
 20 האחד בחור יפה ויש בו תורה והאחר נער יהיה לו
 כמות עשר שנים וכמו שראינום ביד הגוים והם מכים
 את[ם] ומ[ב]הילים ומפחידים אתם לפנינו חסנו עליהם ונכמרו
 רחמינו ע[ל]יהם וערבנו אתם משוניהם לא ש[קט]נו מזה
 עד שבאה ספינה מארץ אדום ויש בה שביה רבא . . .
 25 עם השבויים איש אחד רופא ועמו אישה והוס[ף] לנו
 יגון ומכאוב חרה לנו ותם ידינו עד למאוד לפי
 [ת]ביעת המס ושנית דוחק העת ותשומת יד
 השבוי אמור ליהודים
 תאמר כן אנו

15. [Vol. I, pp. 91-2.]

[MS. Adler, 2804, fol. 7, paper, square writing, torn right across its length.]

Address (verso)

[אל אחי]נו הקהל הקדוש הדרים בצוען מצרים
 [וכראש כבן]ר מור אפרים החבר בסנהדרין גדולה

¹ Cp. Job 38, 28.² I. e. the good Yeşer over the evil one, see Ber. 5^a top.³ The meaning of this phrase is not clear to me.⁴ Deut. 28, 11.

[שם צו בן] כב קד מור שמריה נוח נפש ושאר
[הזקנים והחכמים] מנו קהל אכסנדריא אוהביכם
שלום רב

(recto)

פאר יודע מעלומים¹ אצחצח [צו]ר שני
עולמים¹ [שם צו בן] נשמות אהלל גבור מלחמות אודיע
לרעותם ולהוציא כאור צדקתם
להושיע מפרך עבדותם לחוק רפיונם
5 קרוחתם צאנו לרעותם ולהרביצו למענו
לכל אחינו אהובינו חשובינו נכבדינו
[אשר ב] צוען מצרים הידועים הירושלמי² [ם]
[מו]ר אפרים החבר בסנהדרין גדולה החכם
[ביד מו]ר שמריה המלמד נוחו עדן ושאר הקהל
10 [ובראש הנדיבים והזקנים] והישישים וחזנים והפרנסים כל
[אחד ואחד לפי מ] עלתו ישמרם אלהינו ויעזרם ולטובה
[יותירם] . . . [כ] בודכם אחינו כי בכל עת אנו שואלים
[מחד] שים טובתכם ונשמע כי אתם לחרום²
[נכ] בריכם שרונים שלווים בטח ונורה
15 [לי] . . . [להתדיר] שלומכם ויוסף לכם כהנה רבות
כי הגיע אלינו כתב מאצל מ אברהם
[א]ל הפקיד שלו והוא יוסף בן ישועה
חמשים זהובים ממקצת העמלים
ים המקום יחון עליהם וכבר נתן
20 ים ונשאר עלינו מדמיהם שמונה
[זהובים] ימחו הערכים המזון והקהל
[והוצא]נו הספרים ועמדו שלוחי צבור
קטון וגדול ועל רבינו החבר
נו מור דויד הלוי בר יצחק
25 שם צו ועל אחינו הרמת ק[רנ]ם
לפי מעלתו ועל ר אברהם בר
[להצי]לכ[ם] מכל מיני פורענות
יכם ותמצאו נחת רון[ח]
ונם ברכנו את רבינו
30 [יצחק הכהן הרופא] האב ואת רבינו אברהם
[בנו שר העדה הרופא] משוש הישיבה נט רח
.

¹ 'The God of both worlds (this and the future one) I shall describe in choice language.' About this expression צחצח in the early Piyyuṭim, see Zunz, *Synag. Poesie*, 432-3.

² Read perhaps 'freedom'.

16. [Vol. I, p. 92.]

[T.-S. 24¹¹, recto, left-hand side torn off.]

(1) אל האיש החושק עשות רצון הש[ם] . . . (2) היושבי במרומים למען קרית ש . . . [מ] (3) וז אפרים החבר בסנהדרין גדול[ה] . . . (4) במסלוליו שיהי רצון אלהיו לחיות . . . (5) תמור חשקו בו וכי ידע שמו בדון[רותיו] . . . [אשנבהו] (6) כי ידע שמי¹ בן רב שמריה זלה² . . . (12) . . . [נכתבו] (13) טורים הללו הודיעהו עסק אחד . . . (14) בזו השנה והלכו בשבוע הזה אל [ארצם] . . . [ועשינו] (15) עמם כפי היכולת והילכנום אל ארמת [אנטליא] . . . (16) ר' שבתי בן ר' נתנאל מארץ אנ[טליא] . . . (17) אותו עם רעיו השבויים ושנניהו לל[כת] . . . (18) ועשינו רצונו לפי שהוא מבקש ל[בקר את ירושלם] . . . [ולהתפלל] (19) בהר קרשו ומקום משכן כבודו לש[חר] . . . [וכתבנו אל החבר] (20) נטרוהי מן שמיא אילו טורים לחזק [בידו] . . . [כי הוא יודע] (21) קצת מן חזנות ובו זריות . . . (22) שיועילהו ומליץ בעדו ישר כי . . . (23) אל הקהל הקדוש ברוכים יהיו כולם . . . (24) שיתחזק בו וילך אל בית המקדש . . . [יבנה במהרה בימי החבר] (25) יחי לעד ובימי כל עמו ישראל . . . (26) אוהבך וירידך ישועה חכ[ה] בן ר' יוסף הדיין . . . (27) ותשים בחסדך ר' יוסף . . . (28) חתנך משמ[י] ר[ו]ב שלום ועתרת.

17. [Vol. I, p. 92.]

[MS. Adler, paper, square writing; only the left-hand side is preserved.]

Address (verso)

ממנו שתי הקהלות אשר באכסנדריה
שרויות ומתפללות על חיי אדירנו אש[ר]
יאריכון ימיו ויעטהו בשלומיו עושה
שלום במרומיו נצה יי ברית שלום

(recto)

מוסגל בסגולת ארון כל הבריות והושט עין לדור
 [מ]ן ישראל הפזורים בארבע זוויות ובפרט לבני
 [צ]ררי שיהי רצון מלפני שכינת עוז אלהינו
 טה כי שמר משמרות דתות אלהינו גם
 5 . . . [השר הכ]ביר והראש האדיר כנֶק מרנא ורבנא דויד
 [הלוי ישמרהו אלהי]ם ויעודדהו ומכל מצוקותיו יפדהו ואחר
 . . . [בן כֶּנֶק מוֹד יצחק] זכרו לברכה ולתחיה:
 12 . . . ישא השר האדיר רוב שלום
 . . . ומחמודי אוהבו ומכלל שתי הקהלות
 . . . הכניסות אשר בארץ נא אמן השרויות

¹ Ps. 91. 14.² = לחיי העולם [הבא].

- 15 בינתו ואם בעתים יתכפינו הצרות
 ישועות כאשר הבטיח על יד נביאו
 [ואף גם זאת בהיותם בארץ אי] ביהם וְ.י. וּבְכָל עַת אֲנִי נוֹשֵׂאִם
 תְּפִלָּה לִי אֱלֹהֵינוּ עַל חַי אֲדִירֵנוּ הַשֵּׁר
 22 . . . [ומנמת כתבנו] אליו להודיעו כי באה אלינו שמועה
 [א]רץ אדום הלכו בשלשה מהם אל ארץ
 בריא ולמאד קשה על הקהל
 25 ירבה ובא זה השבוי בעת אשר פתר
 אלא קבצו כמעט וכסותו
 ובטחו על חסד אלהינו ועל הזקן
 [הנכבד רב נתנאל ה]כהן בן רב אלעזר כי נשאר אצלו
 ואנחנו שואלים מלפני אדירני השר
 30 . . . [כמנה]נו הטוב וישלח מלפניו אל הזקן
 [יחי] לעד שישלח אלינו שלשה ושלשים
 [זהובים] . . . [ה]ם על הזקן ר' אברהם בן עלאן ולדלי²
 ימים בזה העת ויאמר אליו בחסרו
 מא יבאו השלשה האחרים מארץ
 35 הקהל .י. ומדעתנו כי אדירנו השר
 כתבנו אליו זה המכתב להיות ידו
 שיאכל פירות המצות בעולם הו[ה]
 [והקרן בעולם הבא]³ ושלמותיו ושלותיו ירביון לעדי ע[ד]
 שבט שנת תשצ"א ליצירה לששון
 40 ישיאך אדירנו השר רב שלום ועתרת שלום ברית שלום
 [א]הרן בר יהודה החון נז יוסף בר אברהם אלעראקי
 One of the signatories is also סעיד בר [י].

18. [Vol. I, pp. 92-3.]

*An epistle from the community of Alexandria to that of Mastaura,
 (in Byzantium).*

[T.-S. 16. 251, square writing, faded, bottom torn, especially left-hand side.]

(recto)

בשמ רחמנא

אל יפרש סוכת שלומו אשר בה יחופפו כל חסי בו וע . . .

¹ Lev. 26. 44.

² Is this a proper name?

³ Cp. Peah. 1. 1.

ג . . . כל הקרבנות, ובה נחממו כל הברכות: על אחינו אוהבינו חמדתינו
[ששון]

המה הקהל הקדוש קהל מ[סט] ור[א]
[ל]בְּבִינוּ ו[נפשונו] הם ה[ה] קהל הקדוש השוכנים בארץ יִזְרְהֵל המפוזרים [ב] שדה
אדום[ים] הנ[תונים]
בכף האויבים המסורים תחת עול [ה] צדים הסובלים מומות פורכים¹ יעזרם
אלהינו ו[ישמרם]
5 ויחנֵם ויֹאדָר פְּנֵי א[תם] סלה ויעמיד נֶם לעמים לקבֹּצִים אל נחלתו אל מקום
מנוחתו . . .

אוֹהוּ ל[מַרְשָׁבוֹ] עִם כָּל הַכְּתוּב לַחַיִּים עֲלִיזִים וְשִׂמְחִים פְּדוּיֵי יְיָ כַּעֲנִין
ש[ה]בִּמְ[יח]
ופְדוּיֵי יְיָ יִשְׁבֹּן[ו] וּבֹאֵן צִיּוֹן בְּרִנָּה וְגֵ' [ק]בלו שלום [של] וּמְאֻבָּה וְחֵם[ד]
חמלה

וחנינה . . . ל על עמו ועל מעונו . . .
אבותיכם . . . יעקב ומאת מלאכי שלום הטהורי[ם]
10 ממנו ומן [ה]דיינים חבירינו ומנקובי שמות וקראוי עדה ושלוחי צבור וגב[אי]
צדק[ה]

. . . כל קריינו קהל נוא אמון היא מדינת אלאכסנדריא של מצר[ים]
המחלים]

פני אלהנו תמיד עליכם להתמיד ולהתדיר עליכם ברכותיו יהי רצ[ו]ן . . .
. . . בעדכם . . . הוצרכנו א[חי]נו לחדש . . .
עבוד אחינו השבויים מביניכם מר[ו]ע [ה]שנים ומרוב הצרות
והמהומות[ת] . . .

15 עמנו המה אליה וליו בני . . . ו . . . כע . בא אלינו . אליה . . .
והודיע טובתכם ו[ש]מירתכם ל . . . (17) ליו דנן אצלכם ויקח שלום
ב . . . (18) . . . ת והוא

בסיוע שמים יֵצֵא . . . (19) עתה . . . (20) מוכסים ותרואו אותה . . .
(21) עד שיבא אליכם

ליו דנן . . . (22) ע . . . (23) ונטעתי על אד[מתם] ולא ינחשו עוד
מעל אדמתם אשר
נחתי להם אמר[ו] (24) יְיָ אלהיך³ . . . (25) ש . . . (26) לבריאח
עולם . . . וכו'

¹ From פֶּרֶךְ (Exod. 1. 13, &c.) 'the yokes of the task masters'.

² Isa. 35. 10.

³ Amos 9. 15.

19. [Vol. I, pp. 93-4.]

A marriage document, dated 1022 C.E., and drawn up at Mastaura.

[T.-S. 16. 374, square writing, parchment.]

(recto)

בשישי בשבת לירח ניסן בארבעה ימים בו בשנת ארבעת
 אלפים ושבע מאות ושמונים ושנים לברית¹ עולם למינין
 דינולנא לממנא ביה במדינת מסטורא הסמוכה לנהר
 מיאנדרוס איך בא נמר² בר אלקנא ואמר לזאת אברוקיאה³
 5 בת כלב הוי לי לאנתי כרת משה וישראל ואנא איפלח
 ואוקיר ואפרנס ואסובר יתיכי כהילכת גוברין יהודאין
 דפלחין ומוקרין ית נשהון בקושטא ויהיבנא לך מוהר
 בתיליכי אחיד וקיים עלי מן נכסיי כסף זוזי מאתן
 דאינין תמני דינרין ותילתא דיחזין ליכי מדאורייתא
 10 ומוזונייכי וכיסותייכי וסיפוקייכי עלי ומיעל עלייכי
 כאורחא דארעא וצביאת אברוקיאה דא והות ליה
 לאינתי ודן נדונייא דהנעלת אברוקיאה הכלה
 מבית אביה ז. כלב לבית נמר בעלה
 זוג עגילים שלזוב עם חולי כתם משקלם ששה שקלים
 15 פפבין⁴ בזהוב א' וקומקום לִבְטִין⁵ בזהוב א' לקנין⁶ וקומקום
 קטן בנוני וכף של נחושת בזהוב א' צעיף עם חפפד⁷
 קשר שלכסף בב זהובים סמיכה⁸ ואנפלין⁹ בזהוב א'
 בגדי נשים שניים¹⁰ בזהוב א' ובגד כפול בִּבְקִירון¹¹ ארום

¹ לבריתא =² This name is very rare. A document, dated 1435 Sel. (1124 C.E.) at Fustât, has the name Levi b. נמר הזקן נע (in Merx, *Documents de Paléogr. hébraïque et arabe*, p. 24). We have here a man going by the name of leopard, just as he appropriated the names of other citizens of the animal realm (cp. אריה, דוב, זאב, כִּלְב, &c.).³ Εὐδοκία (see Pape, *Wörterbuch der griech. Eigennamen*, s.v., and Zunz, *Namen der Juden*, in *Gesammelte Schriften*, II, 57).⁴ Κακκάβιον, κακκάβιον, 'caldron'. In the Byzantine period the ending -ιον is shortened into -ιν.⁵ Λεβήτιν for λεβήτιον, dimin. of λέβης, 'a kettle' of copper, explains what sort of קומקום, also kettle; the latter word occurs frequently in Talmud and Midrashim.⁶ Bottles (Gk. λεκάνη, see Jastrow, s.v. לקינא).⁷ Struck through in the manuscript, to be deleted.⁸ For שמיכה (Judges 4. 18), 'a rug'.⁹ Probably the same as אפליין (pallium), sheet used for a cloak and also bed-cover (see Jastrow, s.v.).¹⁰ Read שנים.¹¹ Βαμβακέρων, of cotton wool (cp. Ducange, s.v.).

ובגד לבן בזהו א' סודר נשים כילי כירופלמון¹
 בשנים² זהובים ואחרים שנים בשנים³ זהובים
 בגד נשים וסקיל⁴ שלמרחץ ויגשלין⁵ קטון בזהוב א'
 בייציש⁶ ב' ואזור צמר יפה בזהוב⁷ ואנטריכון⁸
 ושלשה מטפחות ידים בחצי זהו וקירש
 זה נמר ה[ח]ת[ן] לזו אברוקיאה הכלה בצמיד מזהב
 בעל שקלים עשרה וחצי שקל ואחר שלכסף
 בב זהו אֶנקוֹנוֹבְרִילֵא⁹ ב' בב זהו בעלי
 שקלים יח שמונה עשר¹⁰ ואזור צמר בחצי זהו
 זוג עינלי¹¹ זהב טריבולטא¹² וטבעת של זהב בעלי
 שקלים שלשה ועוד נתנה¹³ אביה שלכלה לאברוקיאה
 בתה בגד כפול אדום קולוריקון¹⁴ בזהוב וחצי
 ועלה סכום כולם עם נכסיה וקירדושיה ומוהריה
 ועם חוספת כתובתה זהובים שלשים וחמשה ושליש
 וקובל עליז נמר החתן דנ¹⁵ ועוד נתנה אמה שלכלה
 לבתה הבית התחתון ומוצאו ומובאו יהיה במזרח סמוך
 לנחד וחצייה של באר יהיה לאחיה כלב¹⁶ ויהיה לו
 רשות לכלב שיכנס מן השער המזרחית לעשות
 בבאר כל צרכו
 חסד ואמת נפגשו צדק ושלוש נשקו¹⁷

¹ The word כילי is not clear to me. כירופלמון, χειρό-πλουμιον for χειρό-πλουμίον, 'hand-embroidery'; for πλουμίον, Lat. *pluma*, see Sophocles, *Greek Lexicon of the Roman and Byzantine periods*, s. v.

² Read בשני.

³ A small bag (cp. σάκελλα).

⁴ Μεσάλιν = μεσσαλίον, 'a table-cloth' (see Sophocles, s. v.).

⁵ Βάις, 'palm'.

⁶ Ἐντριχόν, 'a wig'.

⁷ Ἀγκωνοβραχιόλιον, 'an arm bracelet'.

⁸ Repeated in the manuscript, first the number יח and then in words.

⁹ Read ענילי, cp. l. 14.

¹⁰ The meaning of this word is not clear to me.

¹¹ Read נתן.

¹² So in manuscript, but the right reading is קוקולריכון, κουκουλλάρικον, 'a garment' furnished with a hood (see Sophocles s. v.). For some of the Greek identifications of the above words, I am indebted to Dr. L. Belleli.

¹³ The dots over the letters indicate that they should be deleted.

¹⁴ It is not clear whether this Caleb was the bride's brother or her uncle (her mother's brother). The latter alternative is more probable since her father was also called Caleb and seems to have been still alive (cp. ll. 13, 29). But it may be she had a maternal brother named Caleb.

¹⁶ Ps. 85. 11. Between the words נפגשו צדק there is in the manuscript the figure of a Menorah.

(verso)

וקיבל עליו נמר החתן אחריות כתובתה דא
 עלויה ועל ירתוהי בתריה לפריעה מן שפר
 ארג¹ נכסין דאית ליה תחות שמיא בביתא
 ובכרא מן מקרקעי וממטלטלי ואפילו מן
 גלימא העל בתפיה דלא כאסמכתא ודלא⁵
 כטופסא די שטרי אלא כחומר כל תקנתא
 דרבנן וקנינא מן נמר החתן דנא בכל פיתנמי
 ועיניני אילן דכתבין ומפרשין מאחורי
 שטר דנא במנא דכשר למקניא ביה
 שריר וקיים אקוליתום²
 סומ
 יהודה³ בן נבון נבנע משה בן לאון ננע
 סות
 שלחיה בן יוסף ננע
 משה בירבי שבתי ישעיה⁴

¹ In the meaning of selection (op. Jastrow, s. v.).

² 'Ακωλύτος, ἀκώλυτος, 'unhindered', evidently a Greek formula at the end of a document. Likewise T.-S. 16. 375 contains a strip of parchment forming the end of a document (no doubt drawn up in Byzantium) . . . וקיים שריר ובריר ומוחזק (2) . . . וקיים שריר ובריר ומוחזק (3) . . . ובין בדיניהן דמרינו רבנו אקוליתום דמרדכי כתוב על מחקא ומהימן (The last five words mean that the word מרדכי, in the missing part of the document, is written on an erasure but is nevertheless genuine.) Signatures: X. b. Šadoḡ Hakkohen, Elijah b. David, Isaac b. Joseph. See also the Ketuba, published by Berliner, שריר מעיר, pp. 3-4 (in קבץ על יד IX, 1893), וברור ושריר, and ונאמן ומוחזק יהיה שטר המותר הזה בכל מקום שיצא ויתקרי בנימוס ובית דין בין בדיני ישראל ובין בדיני אומות העולם ובנימוס מיושר אקוליתום (cp. Epstein, *Der Gaon. Kommentar zur Tohoroth*, 1915, p. 77). In spite of the superscription כתובה ירושלמית, it is probably from Byzantium since it is found in Maḥzor Romania.

³ These abbreviations are obscure. סומ may be = סופר מזוזות, סות = סופר תפלין. The first occurs also in an acrostic of a liturgy for the New Year (*J. Q. R.*, N. S., VIII, 425 ff.) מישאל ברבי אלסמל סומ (see Dr. Davidson's remarks).

⁴ = יבא שלום ינוח על משכבו. We find thus this abbreviation in a document of the first quarter of the eleventh century. For a controversy about it, see Harkavy, *Altjüdische Denkmäler*, 137, 233, 284, and Chwolson, *Corpus Inscr. hebr.* 190 ff. By the by, the names Shelaḥya and Caleb occur in the colophon of the Bible Codex discussed there.

20. [Vol. I, pp. 94-100.]

I.

Data concerning the communal leaders of the Palestinian section at Fustāt.

(1) T.-S. 10 J 5¹¹ contains a document, ביום ששי שהי (שהוא ר.) חולו, של מועד חצרו נמאעה . . . בפסטאט מצרים . . . שנת שלז לשטרות.

Signed by

אפרים בן שמריה	אברהם בן סהלאן נז
שלמה בר חבים נז	לוי הלוי בר יעק[ב] נז
אברהם בר [י]צחק שלמה בר סעדיהו	דויד הלוי בר אהרן

[1022 C.E.]

(1^a) T.-S. 8 J 32^a contains two paper leaves, of which on fol. 1^a we have the minutes of the court of Fustāt, signed by Samuel Hakkohen b. Ṭalion and Aaron b. Isaac, and dated Kislev 1336 Sel. (= 1024 C.E.); other minutes (fol. 1^b), dated end of Tishri (1)341 Sel. (= 1029 C.E.), are signed by Abraham the Ḥaber b. Sahlān, Samuel Hakkohen ראש הקהל b. Ab(ṭ)alion and Ṣadaḳah b. Yaḥya. Fol. 2^a b contains a calendar for A.M. 4779 and 4780 (1018-20 C.E.).

(2) T.-S. 8 J 4²: a document, dated שנת אשלח, is signed by שמואל הכהן and צדקה בר ישועה (fol. 1, verso). Another document of 10th Tebet מן אשלח is signed by (fol. 2, verso)

שמואל הכהן בר טליון	צדקה בר יחיה נז
אברהם הכהן בר אהרן נז	שלמה בר סעדיה נז
אברהם בר בינש	יפת החון בר דויד נז ¹
שלמה בר משה	[1026 C.E.]
עובדיה בן שלמה	

T.-S. 8 J 6¹⁸, fol. 2 recto contains minutes of the court which are signed by

שמואל הכהן בר טליון	אפרים החבר ביי שמריה.
---------------------	-----------------------

(fol. 2, v., l. 1) חצר פי בית דין יום אלכמים² (2) שנת אשלח בפסטאט מצרים . . . סתה ועשרין בכסלו

¹ Yefet the Ḥazzan b. David (cp. nos. 3 and 4) is identical with Yefet b. David b. Shekhanya, whose signature is to be found on documents drawn up at Fustāt and dated 1020 and 1034 (cp. Pozn., *R. E. J.*, LXV, 41; see also my remarks, *ibid.*, LXXI, 1920, p. 99, and *infra*, p. 424).

² This document as well as several of the following ones mention Thursday as the day when the sittings of the Court were held. No doubt the Dayyanim were in attendance also on Mondays, thus continuing the old Rabbinic custom said to have been introduced already by Ezra the Scribe (see B. ḥamma 82^a, עשרה תקנות). (חיקן עזרא . . . ורנין בשני ובחמישי).

signed by אברהם ברבי שלמה גאון יעקב
אפרים החבר ב[ג' בירבי] שמריה

חצרו בית דין פי כניסת הירושלמים במצרים (3) T.-S. 13 J 5¹, fol. 1, recto: אפרים החבר בסנהדרין
פי יום . . . מן טבת שנת אשלט לשטרות . . . מ' רב אפרים החבר בסנהדרין
גדולה ומ' רב שמואל ראש הקהל ו' רב שמואל חמדת השיבה נט' רח'
שלמה בר סעדיה ננ', שמואל הכהן ראש הקהל בירבי fol. 1, verso is signed by
and others; Samuel b. Talion signs also on fol. 2, verso.

T.-S. 8 J 4³: a document, drawn up in כנסת פי לשטרות
שכט אשלט לשטרות פי כנסת, הירושלמים, signed by

שמואל הכהן ראש הקהל בירבי מליון
אפרים זע (= זעירא) החבר בל' בירבי שמריה
[1028 c.e.]

T.-S. 8 K 20¹, fol. 1, recto: a minute (probably of אשלט) is signed by
שמואל הכהן ראש הקהל בירבי אבטליון
אברהם בר מבשר ננ' יפת החזן בירבי דוד החזן
and זהב בר יצחק another minute of Adar 25th of this year mentions
(1) חצר פי בית דין פי יום אלכמים כח' יום: ברהון בן סהלון
מן (2) אדר שני מן סנה אשלט לשטרות דרגילין (3) אנו למנות בו בפסאט
signed by מצרים מ' ברהון בר סהלון צירפא . . .

יפת הלוי בר טוביה ננ'
אברהם בר מבשר
ננ'

יצחק בר כלף
סעדיה בר מברך
עוריה בן עלי ננ'

fol. 2, recto: חצר ממתעוץ בר יצחק אלעזאי פי בית דין בכניסה הירושלמין
במצר פי יום אלכמים כח' יום מן אדר שני מן שנת אשלט לשטרות מוטלב
fol. 2, verso: למ' יוסף הכהן בר אברהם בתמניה עשר דינאר זיר קירטין . . .
חצר פי יום אלכמים . . . מן אדר שני פי בית דין שנת אשלט לשטרות פי בית
דין פי כנסת הירושלמים ישועה בר צדקה מוטאלב ליוסף בר. סעדיה בדינאר . . .

This is signed by יפת החזן בירבי דוד החזן נע', as is likewise another
minute (on the same page) dated Nisan 24th אשלט פי כנסת הירושלמים.

T.-S. 8 J 4¹: a document, drawn up at Fustāt in ליצירה, is signed (fol. 1, verso) by

יוסף הכהן השופט בירבי שלמה הכ' השופט[ט]
שמואל הכהן ראש הקהל ברבי אבטליון

אברהם הכהן בר אהרן ננ'
אברהם בר מבשר ננ' יפת הלוי בר טוביה

בסנהדרין גדולה = ¹

(4) Bodl. 2805⁴ (= *R.É.J.*, XLVIII, 173-5) contains a Ketuba of 1029 c.e., signed by

[יפת ה] חזן בירבי [ד] ויר החזן, שלמה בר חכים, משיח בר צמח, אברהם הלוי בר שמואל נז, [פי] נחם בן אפרים, יוסף ביר מנצור הלוי, ישועה הלוי בר אברהם נז, בשר בר חסן, אפרים זע (= זעירא) החבר בסז בר שמריה.

(5) T.-S. 13 J 1^o, end of a document :

וכתב בחדש ניסן שנת אלף שלוש מאות וחמשים וששים
למ[נין דאנן] רגילין למנות בו בפסטאט מצרים שעל נילוס הנהר מושבה
ניסין בר בשר ישועה הלוי בר שלמה נז
שעיון בר יצחק יפת בר הילל
לוי הלוי בר יעקב נז
שמואל הכהן החבר ברבי אבטלון ובת בענה¹
אברהם בר מבשר נז² יוסף בר ישועה הפרנס נז
שלמה בר נתנאל נז ישועה בר צדקה

[1041 c.e.]

(6) To complete the data about the period of Ephraim b. Shemarya, attention is drawn to Bodl. 2834²⁸ = *R.É.J.*, *l.c.*, 171-2 :

(1) . . . שהיתה בפנינו אנחנו החתומים למטה כי בלילת יום (2) [חמשי]
בשבת שהוא עשרים ואחד בחדש טבת שנת אלף (3) [ושלש מאות] ועשרים
ושבעה . . . בפסטאט . . . (10) . . . בית אפרים בר שמריה הנודע אלוני
יהודה בר חדור, [יוסף?] הכהן בר אברהם The signatures are (אלגוי r).
שמואל הכהן בר עליון (טליון r), יוסף בר בנימין.

Ephraim b. Shemarya signs documents as head of the Bet-Din in the years 1350 (T.-S. 13 J 6²¹) and Tebet 1361 (T.-S. 13 J 1²) Sel.

[1016-1050 c.e.]

(7) The Palestinian community in Fustāt had a president, and also four Parnasim. This appears from Or. 5566, B., fol. 29, very damaged, signed by שמואל הכהן ראש הקהל ברבי אבטליון ; the document deals with a charity legacy left (probably) by a certain מ[בשר] ; four Parnasim (ארבעת הפרנאסים) are mentioned, one of them being הלל בר ; the name of חגי נז occurs also therein. Jacob b. Mebasser was a brother of Abraham b. Mebasser, whose signature is found on documents (see nos. 3 and 5).³ More information about these

¹ וכתב ענה פנה.

² Abr. b. Mebasser signs also a document, dated Tammuz 1356 Sel. (= 1045 c.e.) at Fustāt (T.-S. 8 J 34¹).

³ Bodl. 2873⁴⁰ : a Ketuba, dated 1034 at Fustāt, is signed among others by הלל הפרנס בר סהל.

brothers is contained in a letter from כלב שבתי ברבי addressed (verso) שלשת . . . פרנסי מצרים מוֹר [אברהם גדול] צוען ורצויו ומוֹר יעקב הפר[נס] o The letter bears the class-mark T.-S. 13 J 15¹². The following lines are taken from recto, (7) בתחלה כב זק מוֹר אברהם [השר] הגדול סגול (= סגולת) קהל צוען ורצויו . . . (8) . . . וכנֶק מוֹר (9) יעקב הפרנס העומד בעז ייִ לרעות צאנו . . . (11) . . . וכנֶק מוֹר אבו סעיד הכשר במעשיו . . . (15) בני כב זק מוֹר מבשר הנפטר . . . (17) מודיע אני לכם כי שומר נפשות חסידיו . . . עורני ושמרני (18) בדרך . . . ומבני אדום (19) הרעים ומחליים ונגעים והצליחני בדרכי . . . Oxford MS. Heb. d. 77, fol. 12, contains a letter in Solomon b. Yehuda's handwriting, of which the beginning only is preserved. The address (verso) reads:

ליקירנו וידידנו כֶּק מר רב בן מר רב מבשר נוחו עדן
אברהם סגול קהל צוען ורצויה
ש (= שמרהו) צור

II.

Data concerning the communal leaders of the Babylonian section at Fustāt.

(1) A Memorial List in the possession of Mr. E. N. Adler is of importance for our knowledge of the communal leaders of the Babylonians at Fustāt. It was probably recited on Sabbaths and Festivals. The manuscript (no. 2592) consists of four small pages, of which the first is blank, paper, square writing. In the first ten lines of 1^b are mentioned:

מכתבה¹

(l. 4) האיי ראש הישיבה שלגולה וכלל (5) אבותיו הנאונים והחכמים רוח וגו'² (6) וכנֶק מוֹר אדוננו יחזקיהו ראש (7) גליות כל ישראל . . . וחמורו (8) כנֶק מוֹר דויד הנשיא נשיא גליות (9) כל ישראל . . . (11) ועוד דוכרן טב וגו' (12) לכנֶק מוֹר אברהם האלוף בחיר הישיבה (13) ושני חמדיו כנֶק מוֹר סהלאן ראש (14) הסדר וראש כלה [ו] אחיו כנֶק מוֹר נחמיה (2^a, l. 1) ריש פרקא' וכנֶק מוֹר אפרים החבר (2) ושלשת חמדיו כנֶק מוֹר סעדיה החבר (3) ואחיו כנֶק מוֹר פלטיאל החון החסיד ואחיו רוח וגו' (4) ועד דוכרן טב וגו' (5) כנֶק מוֹר מבורך צורבא מרבנן וכנֶק (6) מר סעדיה הרופא שהיה חסיד בדורו (7) וכנֶק מוֹר יהודה הנגיד נגיד עם ייִ צבאות (8) וראש כלה וחמורו כנֶק מוֹר סעדיה סגן (9) הישיבה ומשושה

¹ מנחתו כבוד תחת כנפי השכינה =

רוח ייִ תניחם, i. e. וגומר =

וחמודו וארבעת חמודי (10) אדוננו וכמוד' יפת הזקן וכמוד' צדקה (11) הלל המתהלל ביראת האל (12) וזכר צדיק לברכה וגו' (13) וכנף מרוד: והחיים אל כנף' מור' אדוננו

אדוננו מבורך שר השרים (14) הנגיד הגדול נגיד עם יי' דגל הנשיאות (2^b, l. 1) עטרת השרים ותפארתם גדול הישיבה (2) נגיד הגולה העוצר ישראל¹ (3) ועד דוכרן טב לכנף מרוד' יהודה (4) הכהן הרב הגדול ראש ה וכלל שאר (5) נפטרי משפחתו רוח יי' תניחנו וגו'... (6) וכנף מרוד' נ הרב הגדול גדול (7) הישיבה וחמודו כנף מרוד' נסים החכם (8) ונבון ו תניחם.⁸

Abraham b. Sahlān was no longer alive in 1032. This is evident חצר פי בית דין: (cited by Worman, *J.Q.R.*, XVIII, 13): הקבוע מפי בית דין הגדול בכניסת אלשמיין במצר פי יום אלזמים אל כלון מן תמוז מן סנה אלף ותלת מאיה ותלתה זארבעין למנין שטרות ז' א הלוי בר שמואל נז קובל על ז' נחמיה החזן בן כבוד גדולת קרד' מרנ' א החבו. Nehemiah is known as a liturgical poet (Bodl. 2842 and cp. Index s.v. Nehemiah). His son, Joshiyah, also composed ical pieces. Or. 5557, A., fols. 47-51, contains a Piyyūṭ on the ath-'Amidah in alphabetic order, signed Joshiyah b. Nehemiah

his part of the list referring to the family of Meborak Nagid is discussed D. 4, 1.

-S. 10 J 15⁸ contains a letter from Shelah b. Mebasser to Yehuda Hakkohen רבינו יהוסף הכהן זצ"ל. He was still alive in 1055 (p. 107, note 10). He was the son of Joseph Ab, the brother of Elijah mentioned in the Megillat Ebyatar. T.-S. 6 J 21² contains a document signed [י]הודה הכהן בן יוסף הכהן סט נין יהוסף כהן צדק in Bodl. 2874²⁰. An Arabic commentary on Deuteronomy, compiled and ed from the works of Kīrkīsani, Yefet b. 'Āli and other Karaite writers (the from which the modern copy, Or. 2498, was made, was finished in 1352) is on fol. 16 a a quotation from our Yehuda's commentary on Sefer Yeširah ר' יהודה הכהן בר' יוסף נין יהוסף הכהן פי שרח ספר יצירה לאברהם אבי argoliouth, *Catalogue*, I, no. 334, p. 268, col. 2). A loose leaf in MS. Adler eads וזרא אלתפסיר תפסיר רבינו יהודה הרב הכהן ראש הסדר זקל' Several sa in Jewish Arabic by our Yehuda are to be found in T.-S. Box G. 1. Box K. 8 contains a liturgical composition which begins בשמך רחמנא |

לרבינו יהודה הרב הגדול | נטרוהי מן שמיא ממא | אלפה סנה לחרבן (= 1080 c.e.) | הצור תמים | פעלו כי כל דרכיו משפט וגו' | אש ליחד לאין בצו. The poem is alphabetical, two letters being assigned to rophe. Only preserved till ריש. A paper leaf in T.-S. Arabic box (recto,) contains פירוש אלהלכה אלאולי מן שבת לרבינו הגדול יהודה הכהן ראש ה הסדר נע ביר יוסף ה

r Nahrāi and his son Nissim, see A. D. 3, 3.

השצה ליצירה שהורה סהלאן בן אברהם
ראש הסדר הח האלוף חמדת הנ[ש] (= הנשיאות)

סעדיה בן אפרים החבר
יצחק בן אברהם משה בן אלעזר אברהם בן מצליח
צביאן כהן בר סעדיה

(5) T.-S. 20. 6 contains a Ketuba wherefrom the following lines are cited here :

(1) [בע]שרין ושתה יומין לירח אלל שנת אלפא ותלת מאה וארבעין ותמניא
שנ[י]ן (2) [למניא דרגילנא לממנא ביה] בפסטאט מצרים דעל נילוס נהרא
מותבה איך [ר]בנו סהלאן ריש סדרא (3) [האלוף סנ השיב]ה חמדת הנשיאות
בן רבינו אברהם החבר האלוף בחיר השיבה (4) [זכרו לברכה ולתחיה אמר]
לה לאסתר בתולתא בת רבי יוסף¹ בן רבנא עמרם השופט נחו (5) [עדן] הוי לי
The bridegroom's full titles recur on
(25) . . . [ס]הלאן החבר האלוף סנ השיבה חמד[ת הנשיא]ות, 21 and 25-6.
(26) [בן רב]נו אברהם החבר[ר האלוף בח]יר השיבה זכרו לברכה ולתחיה

יעקב החבר בסנהדרין גדולה ברבי שמואל² . . .

. . . יפת הלוי בר טוביה נע

שלמה בר נתן אהרן הממונ[ה] ברבי אפרים³

. . . בר עמרם נז יצליח בר יוסף נע אהרן בר משה מבארך בר ישראל

¹ A Ketuba (Bodl. 2875¹⁸, date missing) is signed among others by Nathan Hallevi the Haber b. Yeshu'a, Jacob b. Joseph b. 'Amram השופט, Sahlān [Alluf] b. Abra[ham]. The date of this Ketuba must be prior to 1037 as the last two signatories would thus be brothers-in-law.

² T.-S. 13 J 15¹⁸ (cp. *J. Q. R.*, XIX, 734, no. XLII) contains a letter of thanks to a benefactor Abū Sa'ad and his son Yefet (perhaps Abū Sa'ad b. Sahl al-Tustari). Signed by Jacob הרב b. Samuel הרב b. Abraham הרב. Probably he is identical with the above Haber. A colophon in T.-S. Box K 6 (one leaf, verso blank) reads למר' ורבי' מריות הנער הטוב | ישמור לעד בירבי יהודה סט בירבי אפרים בירבי יעקב הרב | בירבי שמואל הרב בירבי אברהם | בירבי לוי הרב זל ונעאנע. The origin of this family is evidently Byzantine; לוי is probably the Greek for Levi (Λευίτης).

³ Aaron b. Ephraim is very likely identical with Aaron b. Ephraim of Fustāt who writes an epistle to Solomon הנכבד (*J. Q. R.*, XIX, 731, no. XXVIII). A document of divorce, dated 1066 at Fustāt, is signed by אהרן (*R. E. J.*, LVI, 128). See also Bodl. 2873⁴⁸, and Pozn., *R. E. J.*, LXV. 45. Probably the letter to Aaron רחון, *R. E. J.*, LXIV, 119, no. 18) is to our Aaron. The השיבה סנ mentioned therein is thus Sahlān b. Abraham. See also above, p. 41.

(6) A MS. Adler contains a congratulatory letter, addressed to (1) מרב מנשה החתן (2) המתנהג בחסדים . . . (3) . . . בן מרי ורבנא חיים סהלאן האלוף וראש כלה בירבי, Signed, הזקן החסיד (4) והנבון נוחו בנן עדן אברהם המומחה והאלוף. The last three words are above and beneath the signature.

(7) Oxford MS. Heb. g. 12, fol. 54, recto, contains the following three lines: שמעו מאי סברה | רבינו סנן הישיבה | ריש כלא החבר למימר | קדם בְּתַאֲיִי וְצִיבּוֹרִי. This is evidently an introduction, recited by the Hazzān, before a sermon by our Sahlān.

III.

Sahlān b. Abraham as a liturgical writer.

(1) T.-S. 10 K 20⁶ contains a paper leaf, square writing, size $6\frac{3}{4} \times 5$ inches.

	(recto)
10 שמחו צדיקים ביו' וגילו ⁶	מאור ² לסהלאן ראם אלכל זל
שימיני כחותם	אמולה לבתי
סעוד ושרפה ⁷	סעוד המוני
שחקה דת	שמחיני בישעך
תה וטאנם	ס[תרי] אתה ומגיני
15 שכל לקחה	5 ספרי אומה ³
סוכי דתות קרשך ⁸	סנב[י]ני והד[ל]ל ⁴ קרן
סלולך ישר	סוכתי אדון
סקרה רגמת	שנב עם והושע
	שנביני וחחלה ⁵

¹ I. e. the householders (cp. בעלי בתים). This expression is used already by 'Anan and also by others (see the passages cited by Lewin, *Jahrbuch d. jüd.-liter. Gesellschaft*, VII, 254-5).

² Read perhaps מוֹגֵן (موجز) 'summary'.

³ Identical with Bodl. 2738¹¹, fol. 107, ספרי אומה כבוד אל, acr. חזק סהלאן.

⁴ Evidently in the meaning of דלה 'to draw up', 'raise up'; (cp. Ps. 30. 2). Of course והדלה would be more correct.

⁵ 'And wrap (bind) up (my wound)'; cp. Ezek. 16. 4.

⁶ This poem, as well as the following, and also l. 16 (see note 8) and l. 33 are to be found in a paper leaf (T.-S. 6 H. 8¹) where it is expressly indicated, as is also evident from the acrostics, that they emanate from Sahlān.

⁷ Read perhaps נִשְׂרָפָה 'support (the city) that was burnt' (i. e. Jerusalem).

⁸ Perhaps identical with Bodl. 2738¹¹, fol. 106, סוכי ראה קרשך, acr. סהלאן.

שיש וגילה
 שים עונות קני חשה^{??}
 סבלתי אימיו 40
 ספר עמדה שנב
 סמים שניאוני
 ספו שנה על שנה
 סחירה וצינה
 ספור ותסופרי זורו 45
 שרה אשר ביקר
 שמחני א[תה]
 סוגת שושן בעני הנה
 סכלי שא' ואם לפשוע
 וכ'⁸
 סוב זרה זרמת 50
 סורו מתי און והרחו
 סמר היה לב
 שוש אשיש באל נורא עלילה
 וכ'

סיעדוני להחתיא[ני]
 ספר וספר 60
 שר סר וחסר
 סותתי' שיחי
 אלגמיע בס⁸

שאי כפים
 סוללה [מ]סלול לבך 20
 סמחיני בצוען
 שמת[וני] עמקי צול
 סכים אשר נותרו
 סרעפי המו
 סומני איומה 25
 סלולך למעון¹
 סיחי שא מול
 שועתם לבבי
 סאלה כאון^{??}
 סטה לסגרון לבי^{??} 30
 סעו אשר פה
 סחררת² מכל
 סיחי נא חען
 סלעי ראה
 סובי וברח שקרי 35
 סעור נא אלהים
 סניא עלילה

(verso)
 סר[חו] קהל המוני
 סגול נביאי 55
 סוגבתי אשר דכוני
 סבוני צרים
 סברי צורי ונואלי

(2) T.-S. 8 H 16¹⁸ contains a beginning אשר יוצר לרבינו סהלן —T.-S. 8 H 23⁸ contains 2 paper leaves of liturgical compositions. A poem ends on fol. 1, recto, having the acrostic חוק שמר[יה], as is evident from the next one, beginning ולה איצא רהט אכר, which has the full acrostic שמריה. The third composition (fol. 1, verso) is also by him. No. 4 is headed סלעי גמ תוחלתי. סהלן חוק; ומצודתי; acr. There is a gap between fols. 1 and 2. Fol. 2, recto, contains the end of a poem of whose acrostic [ח]זק only

¹ Probably identical with Bodl. 2738¹¹, fol. 107, קדשו מעון סלולך אל, acr. Sahlān.

² Read סחררת.

³ = וכוליה.

⁴ From סות 'to incite' (cp. הסית). Here in a good sense, 'to persuade', 'intercede'.

⁵ I. e. the sum total is 62.

is preserved. The author sets forth to enumerate the forms of the Divine name in several languages. קרואה [לעיר[ה] קרואה (l. 4 f.) בנויה' תען ותאמר לאל ידו נטויה' אתה אלהים ולך ההודיה' שמו יו' ביהודיה' אלהא שמה תרגומיא' כדא כדא באלפרסיה' סלו סלן באלנוכיה' שמה שמה באלסאמריה' יגיש יגיש באלחתיה' תוי תוי באלבנדקיא' תחא תחא באלכאסכיא' ואצטפאן אצטפאן באלארמניא' יור יור באללאניא' אנמירתו באלגורווא' מטנתא מטנתא באלרומיא' קיריס קיריס באללמניא' בנדא בנדא באלאפרנגיה' It cannot be ascertained who the author of this poem was.

Nos. 21-7. Letters to Ephraim b. Shemarya from several people.

21. [Vol. I, pp. 100-1.]

[MS. Adler 2804, paper, cursive writing, size 28.7 × 19.7 cm.]

Address (verso)

. ליקר תפא' כנך מר ורב' אפר[ים] מורשה' [החבר]
[המ]עול[ה] בית' דין מופלא' דעת [ממ]ולא' ב[י]ר' שמריהו החסיד זל

(recto)

[בש]ם יי

כל שלום ל[י] לאסוף. מראש ועד סוף. למל[א] מברכת
יי ב[מי]בה לשאת יראת יי בידו ל צ[אנו]
לרעות בישע יי¹ לחזות בנועם יי² ליראות את פ[ני] יי³.
5 לבוא אל הר יי. אל צור ישראל' ליקר תפא' ירא יי ישרון
הוא כנך מר[נא] ורב אפרים המעולה. בית דין מופלא.
ביר' שמריה החסיד זל ישא אחינו המעולה שלום
אמת תמיד וידע כי בחסד אל עלינו אנו שלום והיינו
מקוים לכתבי אחינו המעולה להיות תדורים לא נעדרים
10 ושמה חזרה דעתו בחרטה מי הנזקק להחריטו ואהבתו
בנו קבועה ובקשנו מצורינו להצילו מדרך רע מאיש
מדבר תהפכות העוזבים ארחות יושר ללכת השמחים לעש
רע⁴ ללא דבר האו הלא בחזקנו⁵ ואיש כמוך בישראל המכה
את שני אריאל⁶ חובך הקבה להניע לנבורות ושמשות דון[רנ]⁷
15 יסיחך איש בער רשע בסל נודע לך יתר מן הכל ומכל
וכל לא חשדנוך אלא לטוב מעש נחם כי המשכיל בעת זה (!)

¹ Cp. Ps. 50. 23.

² Ps. 27. 4.

³ Exod. 34. 23, &c.

⁴ Isa. 30. 29.

⁵ תפארת =

⁶ Prov. 2. 12, 14.

⁷ Amos 6. 13.

⁸ Cp. 2 Sam. 23. 20.

⁹ See especially, vol. I, p. 100, note 1.

ידום¹ וי' הטוב י[ב]פר בעד כל לכבו² שלם ביראת יי וחפץ יי
 בידו יצלה³ ורבינו השלישי זל וכל רואיך יכירו מעשיך
 לשם שמים וראשיתך מצער למאוד חשנה אחריתך⁴ וא[ל] יא[מ]ן
 20 בְּשׂוֹא נַתַּעָה כִּי שָׂוֹא תַּהִיָּה תַּמּוּרְתּוֹ⁵ וְנָצַח יֵשׁ יִצְלִיחַ לַעֲמּוֹ יֵשׁ
 (margin)

וירעם למעני | כהבטחתו אני | ארעה צאני ואני⁶ | וישים את |
 הצולעה לשארית והנלאה ל[נוי עצו]ם⁷ | וימלך יי לעו⁸ | אאם⁹ |
 אליהו הכהן | אב בית דין של כל ישראל | בן נאון זעל¹⁰ |

¹ Amos 5. 13.

² 2 Chron. 30. 18, 19 a.

³ Isa. 53. 10.

⁴ Cp. Job 8. 7.

⁵ Job 15. 31.

⁶ Ez. 34. 15.

⁷ Mic. 4. 7.

⁸ Ps. 146. 10.

⁹ אמן אמן סלה =

¹⁰ A letter from Šadoḳ, a son of Elijah, dated 1055, is preserved in Or. 5529 (see Margoliouth, *Catalogue*, III, 557, no. 1127). The writer signs שלם צדוק (see הכהן ביר' אליהו נין שלמה ראש היש' מִכְתָּב (= probably) מנחתו כבוד קורט נכתב יום ו' יז' לחדש תמוז' תתקפ"ז | לחרבן: Margin: (i.e. Jerusalem)). The following is the correct reading of the right-hand margin: ואני אשאל האח ישמרו צור' ומכל רעות יהי נצור' להרבנות את: margin: שלום כִּנֵּק מרנ' רב' יחור[ה] ר' אש הסדר הרב' | [ח] כהו לעורב (?) פני מלך רב' | גם אני אשאלהו ויברכהו אליהו. משם כִּנֵּק מרב מבורך חתנינו. | לבקר ולדרוש ולגלות מהפקיד הנודע בן שיעה על דברת | השמן המפוטם שיש לו אצלו. ולקחת מנו דמיו וחשבונו | בפיתק כי כבר כתב אליו לחתו לו בלי איחור ואם יבק[ש] ממנו | כיר (signature) באשר יקח ממנו יטריח על כבודו. . . . [ואל] | יתאחר כתבהו ערוב. . . . בעבור דבר זה יודעי. [לב] להרגיע. | גם כִּנֵּק מרור משה הדיין מעצים שלומו ומתפלל עליו. | וכִּנֵּק מור' יוסף וכל ריע[יו]. אדים (= אלהים) ישמע בעדהו תפילה. מכל צרות לו | להצילה. וגם נזר ראשי אדוני והורי הרשי ('entitled me'). לכפיללו (כפִּילל 'to double', a verb) לכפלו. r. כפִּיל (formed from כפִּיל) שלום משמהו. | ולהודיעו כי הוא מבקש משוכן מרומהו. לחננה ולפרותו ולרחמהו. | ושלומהו ושלום מתיהו (אחיהו) (? read perhaps Yehuda Rosh Hasseder, though not called here Hakkohen, is probably identical with Šadoḳ's cousin (above, p. 101); for לעורב read perhaps לעורב (from ערבא 'a lot'), 'to draw the lot (פייס) in the presence of the great King' (God, i.e. in the Temple), a reference to his priesthood. Another Yehuda Rosh Hasseder is mentioned in Or. 5542, fol. 5, being a document dated 4824 A. M. (1064 c. E.) at Fustāt, wherein is set forth the last will of Jacob b. Dunāsh (1064 c. E.). רבנא יהודה ריש סירא זל b. זל מר' דוד. . . . בן רבנא יהודה ראש ה'ס' רוח יי תניחנו (1055 c. E.) mentions Evidently this Yeshuda Rosh Hasseder, no longer alive in 1055, while in 1066 already his son Dunāsh is mentioned as departed from this life, cannot be identical with the scholar greeted in the above epistle of 1055. Perhaps he is the Kairowān scholar who corresponded with Hai and Sherira (see Pozn., אנשי קירואן, no. 22).

ומר[ור] | 'ועמרם המלמד שצ' מורה יוסף אחינו המעולה | עליו ביות[ר] ותלו
 ביה | טפלי ותעזרו לשוב | ל[בי]תו לא . . . בצל |
 [ב]שלוש ולא תתגול[ל] | עליו ושלוש כבודו | וחתנו בן דודינו | יגדל נצח סלה

22. [Vol. I, p. 101.]

T.-S. 13 J 18²⁸ looks like Elijah's handwriting, and is addressed to Ephraim [החבר] ב'ס' גר' (l. 4) b. Shemarya the teacher (l. 5). Mentioned is also סירי אבו נצר גאלב בן מוסי בן נאלב (16-23) The following lines are excerpted here. 'וקד כאן ורד לבית אלמקדם איש ספררי צועיק (!) עבור . . . לשמותו ואמר כמא (!) דברים בערך זעשיתי להו כאריו (לו כראוי r.) לכמותו ונאלם ומה שיהיה ביום הושענא בהר הזיתים [אני] אכתוב לכבודך בכל מה שיהיה הודעתך ואם יהיה צורך או משמאות² או דבר כתוב כרי שיעשה מהרה ושלומך ירבה. כמנין הארבה. נכתב בנחץ בתוך החג סימן טוב יהיה עליך ושלוש על בני ברית ישע רב.

23. [Vol. I, pp. 101-2.]

[T.-S. 13 J 20¹³, paper, square writing, size 24.3 × 15.8 cm.]

Address (verso)

לכבוד גר קד מר ור אפרים המומחה . . .
 ביר מור שמריה נז עז³ יוסף בר [א]ל[יה] נע

(recto)

שלוש משמי מעלה. וברכה כפולה. ויקר וגדולה. ושם
 [ת]הילה. ויופי מעלה. בעדות סגולה. למעלה [ו]למעלה. על צריו
 [לה]גדילה. וגם אויביו להכפילה. ומשנאיו להשפילה. וקמיו
 [אש]אל להחלילה.⁴ ואותו להמשילה.⁵ בשאירית נחלה. הוא
 5 [ב]ג' גר' קד' מר' ור' אפרים המומחה מבית דין הגדול.
 בר מר ור שמריה החסיד. נוחו עדן. ישא שלום
 שלום מאהובו ודורש שלומו. ואודיע למר שם צו
 [כי]ב[ע]ת יצאתי ממצרים ונכנסתי אל צהרנת יום חמשי בעת
 ירדתי מן הספינה. והנה ראש הסדר שמרו צור נכנס עמי
 10 [ל]צהרנת ביום חמישי. וספר לי שעבר עליו צרה בים. ונתארח
 אצל שלמה השפט. וירד יום שבת אל המקום אשר יתפללו בו.

¹ עמרם.

² Probably read 'necessity'. Cp. Ezra 7. 20, חששות.

³ = נוחו עדן.

⁴ 'To slay'. Cp. חלל נפש.

⁵ 'To make rule'.

[ו]דרש [ו]פתח יי כנבור יצא וג' ¹ עלי כי תצא למלחמה. [ו]לולא שלא
 [יכ]פיל הכתב. ספרתי מן הפתרון [א]שר פתרי. ובא לו כמו שבועה
 רביעים ומאה זווים. ² וירד אל חנס ליל יום ש[ני] ועד הנה ידעתי
 15 ואם [א]זכ[ה] וא[ני]ע אל אדננו שצ' אני אספר לך מה שיהיה
 ואם יש לך צורך תודיעני שאני אשמח במשאלותיך מלך הב' ³ ישמע
 תפילתי בעדך. ולא כתבתי אלו שני הטורים אלא בנחץ שהיה לבי טרוד
 על הדרך. ואם יזכה הג' ⁴ לא אפסוק כתבי אליך ואם נתן ר' יהיה
 שפצו דברי תעשה בו כחכמתך ואם לא נתן אכתוב לו. מדיעני אם ייטב על
 הקהל שישלימו עליהם שאר
 20 הרביעי ותשגר אותו אל מי שתראה.
 ואני עשיתי שבת קומי אורי אצל כב מר ור' חני הכהן ושני
 חמודיו. [י]שמרם צורם. ויעורם יוצרם. אשר ביתם פתוח
 לרוחה. ועוזרים ומסיעים לכל עובר ושב לבעלי תורה ולתלמידי חכ' ⁵
 ולתנרים. ולכל עובר ושב שול[ח] גם פרוש לכל. המלך הז' ישלח ברכה
 25 במעשי ידיהם ויצילם מכל צרה וצוקה. ואלופינו בכלל כל הברכות
 ושלומך יגדל לעד וגם שלום הקר' ⁶ ישמ' ⁷ צורם. נצח סלה

24. [Vol. I, p. 102.]

(1) T.-S. 13 J 17⁴ contains the beginning of a letter to Ephraim (l. 3)
 b. Shemarya (l. 8) which was undoubtedly written by Solomon b. Yehuda.
 Lines 13-21 read as follows: ולא נכחד מיקיר כל הנהיה בין מכתבינו בין
 מכתבי אחרים המקום ישים אחריתה לשלום והמחרחר הריב עוד מבקש ומגרה
 מדון צור ישיב המחל[ו]קת [ו]יבק[ש] כל מבקשיה וכבר קדמו כתבי לפני כתב זה
 הודעתי בו כל הנהיה אתה תדע מקריאתו כל הנהיה. ומגמת טורים אלו עבוד
 אחד
 נושאם ושמו שמואל בן סהל מארץ כיראיואן בא עמו כתב מן התנרים אשר
 בשיביליה ושמו סעדיה בן משה הודיע כי Here the fragment breaks off.

25. [Vol. I, p. 102.]

[T.-S. 8 J 21⁶.]

(recto)

שלום לך ושלום לעורך וג' ⁸
 אלי אח וריעי. וגדל דיעי. ⁹ אהוב וחביב וקשור נפש בנפש

¹ Isa. 42. 13.

² See vol. I, p. 102, top.

³ הכבוד =

⁴ המקים =

⁵ חכמים =

⁶ הקרובים =

⁷ ישמרם =

⁸ 1 Chron. 12. 19.

⁹ = 'knowledge' דעה.

וחקוק בלב הוא אדירי וכבירי ועין ימיני חרוע עזי
 כבוד גדו קדו מדי ורבי¹ אפרים החבר בסנהד² גדולה
 5 פאר החברים המעולה בקרואים יהי אים³ בעזורי וישם
 עליו סתרו¹ בן כבוד גדו קד מדי ור שמריה המלמד נוחו ערן
 גן אים³ מיום שנפרדנו ועד היום הזה לא שמעתי שמעו מה
 עשה בשבילי ולא הגיד אדם לי מה נתחדש בעבורי ונשארתי
 כמות אדם חבוש בבית הסוהר [ו]אטריח על אנשי הבית ועתה יש
 10 לך חסדים גדולים עלי התמיד חסדך בפעם הזאת טוב
 . . . מתי נתוועד ואל תתשל כי לבי ועיני תלויות אל
 חסד צור תחילה יהא שמו מבורך ואל חסדך וכבר באו אל
 הנה הרבה בני תורה מארץ אדום ומארץ ישראל אהיה אני
 כאחד מהם תוכה עמי . . . (16) . . . והעת דחוק אם יהיה לך יכולת
 15 לעשות עמי דבר עם בעל המס הרי מוטב ואם וחס ושלום יקשה
 עליך הדבר הגידה לי ואפנה על ימין או על שמאל
 ואעתיר . . . בלא . . . ישימוני בבית הכלא
 ושלומך ירבה כמנין ארבה יצחק
 אוהבך מעצים שלומך

26. [Vol. I, pp. 102-3.]

[T.-S. 13 J 21¹⁹; right-hand side torn off.]

(recto)

(1) ועתרת שלום ותלוי כל משאל לוקיננו (2) כב גדו מדי ורבי
 אפרים החבר היקיר (3) . . . עם ובשרותים ישמרו צור יעקב ויישר (4)
 |בן מדי ור|ב שמריה נוחו ערן שאול נשאל מלפני (5) . . . אליך כתבים כי הוא
 (6) [חולה] ליו צור ישרים הרפואה מעמו מודיע כי (7) אדם
 אחד מארץ מולדת אדוננו נאון גד (8) בן משה והוא אדם חסיד ובא
 אלינו בחוסר (9) [ע]מו כפי היכולת ובקש לישב בעיר הקודש (10)
 [ולא] עלתה בידו לפי דוחק העת והיה בלבו (11) ארץ מולדתו
 וכתב אדוננו עמו כתב מקדם (12) כי הוא אדם חסיד עני ולשאול
 לראות (13) אל ארץ מערב ילך עמו ועתה רצוננו מן (14)
 עמו טובה ולדבר אל העם להתנרב לו (15) עד אשר ישא קרוב
 לתאוותיו כי רצונו (16) [א]רצו ואם לשוב לירושלים ואשר יעשה (17)
 האיש הזה משכורתו מאלהי עולם (18) טובה ואם יראה החבר
 ליעצו מה (19) [לג]מלו טובה בכל יכלו ושלומו ושלום (20)
 [ש]לום ר' יוסף חתנו וכל האוהבים שלום.

¹ גדולת קדושת מרינו ורבינו =

² בסנהדרין =

³ אלהים =

27. [Vol. I, p. 103.]

[T.-S. 10 J 10⁹.]

(recto)

.
האיש הזה מחשובי קהלו במקומו היה והיה עשיר
והשליך עליו שליט מ[קום] עונש וברח משמה
עד אשר בא אל דמשק ויצא מדמשק לבוא
לארץ ישראל ויצאו עליו לסטים ושללו כל אשר [לו]
5 ועשו בו חבירות והוא בצ[ע]ר וכאשר בא אל עיר
הקודש אמר אלך אל מצרים אולי יתנו לי [ד]בר
צדה לדרך עד אשר אשוב אל מקומי והחבר
שָׁעַ וושתו¹ לעשות הטוב עם כל אשר יבא אל
מצרים וכן יעשה עם האיש הזה ויהיה לו לפה
10 ולמליץ יושר ולמלמד זכות ולדבר אל זקנינו
הקהל הקדוש מי אשר יהיה בכניסה ואשר
יהיה בבית ייעצוהו והחבר יעשה הנכונה [א]ולי ישוב
אל ביתו מלך הכבוד יגמליהו טובה והחבר יודיע
לקהל כוח הצד[ק]ה לאשר דרכם לפשוט ידים
15 קל וחומר למי ש[ירד] מ[נ]כסיו אני מחכה לביאת
כתבו באשר יעשה עמו וכל הנהיה אצלכם
וכל עוזר וכל ח . . . ש שלומי ירבה ושלו
האוהבים והנדיבים וה[ז]קנים והחזן וכל
. [הקהל]

T.-S. 12. 857 contains a letter from קהל צהרנת to Ephr. b. Shemarya.

Also T.-S. 13 J 13¹ is a small epistle in Jewish Arabic from Moses b. Yefet of Milij (מן מליך) to our Ephraim.

Dr. Davidson (הצופה מארץ הגר, II, 1 ff.) edited Genizah Piyyuṭim, p. 3, bottom, בעזרת אל לכבוד רבנא אפרים נטריה רחמנא בן שמריה נע, נגמר.

Liturgical compositions by Ephraim are now published in *R.É.J.*, LXX, 1920, pp. 46 ff. See also vol. I, p. 75, note 1, where his elegy on the death of Solomon b. Yehudah is referred to.¹ וְשִׁתּוֹ = 'his custom, habit'.

28. [Vol. I, pp. 103-4.]

An epistle from Solomon b. Yehuda to Samuel Hakkohen b. Abtalion.

[MS. Adler 2804, fol. 2, paper, square writing, size 26.4 × 16 cm. ; the left-hand side is very faded across the whole length.]

Address (verso)

אל ה[דרת יקר] כ[נ]ק מו' שמואל
וינצרו יו[ת]רו ויהי [ב]עזרוי
ברבי אבטליון נ[ח]ו עדן
[י]שע רב

(recto)

אל אהובינו ומשנבנו ויקירנו כ[נ]ק מו' שמואל הכהן המומח¹
א שלום יהי צור-עזר וי[ו] והא[ל]
סתריו ויש [בן ר]בי אבטליון נין ח[ס]ידים ונ[א]ונים נע
שלום שלום יהי ל[ו]י ו[ב]רכות בכל יש לוי והצלחות בעמלוי ל[מלא]
5 כל משאלוי בשני עולמות להותירוי נכתבו טורים אלה אליך
אהובנו להודיע או[ד]ות זקננו מו' [ורב] יהודה שצ' בן מר רב
מנצור נז באשר . . . לו כי טוב מיום [ברא א]רץ אלהים יום
אשר נס לעזרה של[א] תב[ע]תהו הצרה . . . ה לשמרה
משם אבד להתחסרה . . . ב'ין האמת . . . אשר
10 בית מופקר אצלם באשר המה ובאשר
שבועות ונשאל ועמד כי [ר]אה כי לא ע[ת]ה
[מ]מנה נשתנו דיני הפקדונות במדינת [ר]מלה
נבוכים שוממים לא ידעו מה לעשות באשר ל
בפקדונות אחרים וגם לא היה פעם אחת לא של[ו] וולא ש[ק]ט[ו]
15 ולא נחו עד בא להם רוגז² ולא היה בעת להודיע[כם את] כל
אשר עבר בינו ובין בעלי דינין כבר כתבתי ב[ק]צ[ר] ל
ישמרם אל וישים שלום ביני[הם] אתה תעמ[ו]ד לעזר ל
לאנשי ביתו להנ[ה]ות אצלם ו[גם] אמרו לו נשאתי פני[י]
ולא באת עמחם בקו המשפט [וה]ם לא יר[עו] כי קו ה[מ]שפט
20 באשר הוקרא ברמלה לא ע . . . בי ע . . . צרות מ[ל]חמ[ות]
ו[מ]בוכות אשר לא צמחו כמותם המק³ יצילנו ויצ[ו] לכם מ[הם]
ומביוצא בהם ושלום שלום לך ל
נכתב ביגון
שלמה הצ ראש [הי]שיב[ה] ברבי

¹ המומחה =² Cp. Job 3. 26.³ המקום =

29. [Vol. I, p. 104.]

A letter to Sahlān b. Abraham.[T.-S. 13 J 14²³, very faint writing, paper.]

(recto)

[כבוד הא] הוב החביב היקר כֵּן קִי מִי וּרְבִי
 סהלאן ראש כלה יגדלי ולא ידלי אודיעו
 שִׁמְרוּ צוֹר [כי] הִנֵּעִי בִשְׁעָה הַזֹּאת אֵל
 הֵנָּה וְהִנֵּי יוֹשֵׁב [בְּאַכְס] נִיָּה¹ אֶלְקָאִיר² וְהִקְדַּמְתִּי
 5 שְׁתֵּי שׁוּרוֹת אֵלֶּה לְהוֹדִיעוּ כְּאִשֶּׁר [צוּה]
 כִּי אֶתְמוֹל הִנֵּעִי לְעִיר צְהַרְגַּת [ו] הִנֵּי אֵלִי
 כִּתְבוּ יְצוּה לְהוֹדִיעוּ בְּבִיאַת [י] לְעִיר [צ] הִרְגַּת
 וְלֹא הָיָה לִי פָנִי לְכָתוּב [וְהִנֵּה ע] תָּה תִּאוּוֹתִי
 לְמַהֵר לְבוֹא [וְא] רָאָה מֶה יֵצֵא [וְה] לַעֲשׂוֹת
 10 יוֹדִיעַ לְצִיר הַנִּשְׁלַח וְשִׁלּוֹמוֹ וְשִׁלּוֹם כְּבוֹדוֹ
 וְשִׁלּוֹם מִי רַב סַעְדִּיָּה אֱלוֹף שֶׁצֶּ³ וְשִׁלּוֹם
 כָּל הָאוֹהֲבִים יִרְבֶּה כִּמְנִין אֲרֵבָה
 יֵשַׁע רַב
 . . . אֵן יֵי מַעַה בְּהִימָה סִכָּן לִיכּוֹן אֲדִכּוֹל אֱלִיָּה פֶּעַל

30. [Vol. I, p. 104.]

A letter from Isaac the Reader to Abraham Hakkohen b. Haggai.

[MS. Adler, paper, square writing, torn.]

Address (verso)

יובל בשמחות וניל [לפני] כֹּזֶק מוֹר	מִן הַמִּתְפַּלֵּל ל . . . ב שִׁמְעוּ
אברהם	יִצְחָק הַחֹזֵן [בִּיר] . . . הֵן אֶלְפ[א] סִי
הב[ה] בִּיר] כֹּזֶק [מו]ר [חגי ת] נִצְבָּה מִצְרִים
יח[זיקו] בְּרִית חֵם
[אלהינו] ויר[ו] ממהו ויעלה	
מזלו עד למעלה מעלה מלפני שוכן	
מעלה	

¹ A Khān ?² Read perhaps אֶלְקָאִיר 'the commander', 'prefect'.³ Oxford MS. Heb. d. 76, fol. 55, torn and faded, concludes a letter from Solomon b. Yehuda, probably to Sahlān. Last line reads:

וְשִׁלּוֹם מִי רַב סַעְדִּיָּה אֱלוֹף וְשִׁלּוֹם כָּל קָהָל . . .

שִׁלּוֹם הַנִּדְרָה לִישׁוּעַת [אל מחכה].

A great quarrel between the communities is mentioned.

(recto)

על שם רח¹ | יודע יי ימי תמימים ונ² | כתבתי לאדוני ואהובי [יק]ירי
 וי[ר]י ויתפארתי וירי ונזרי
 וכבודי והודי | . . . כִּנְקִי הִדְרַת צַפָּת³ מוֹרִי אֲבִרְהָם הִכְהֵן הַשֶּׁרֶר הָאֵהָ[י]ב
 הישר (13) . . . בן כִּנְקִי מוֹרִי [ח]ני תִּנְצֵ[ח]ה
 שא א[ד]וני שלום רב ממנ[י] כ[י] לשלום א[ני] חו[נ]ה (14) [ומ]סתופף
 בצל אֱלִי ומעוזי ועוזי ו[ש]ו[ע]י⁴ ב[ע]ר [ע]דתי ומודיע אני לאד[ו]ני חס[ד]
 15 כי כתבתי לו כתב ממדינת צור עלי [הכתב] ב לי ליודעיו ולרעיו אשר בצלו
 הם ישכ[ו]נים יש⁵ אֵינוֹ⁶ [ולא] ידעתי אם [הגיע הכתב] אליו ואם לא ולכן
 ידיד נפשי
 [הנה] באתי [לדמשק] ומצאתי שם מוֹרִי [מ]שולם חזקן הטוב בן יפת נִנְ
 בן חֲרָכֶשׁ
 [ישמר] הוֹ אֵינוֹ⁶ הוא . . . וכמו חמ[ו]ר[ו] יראים . . . אֵינוֹ במהרה ומצאתי
 מוֹרִי עלי
 בר יפת הלוי נִנְ בן . . . [יחז]יקו אֵינוֹ ועשו עמי כל טובה ועוד אודיע
 דוֹמָ⁷
 20 [לא]דוני כי הם [ב]עניי ק . . . וע[מ]ד[ו] עלי בבניסת דמשק ואמר לחזני[ם]
 כִּנְקִי
 הוציאו ס[פר]י תורה וברכו בשם מוֹרִי אֲבִרְהָם הִכְהֵן בִּרְ כִּנְקִי חני נִנְ זֵלָה[ה]
 ואמרו על פניו כי עשה חסד גדול עם אחי מפרג בעת ביאת[ו] מארץ
 אדו[ם] [וע]מ[ד] עמו בכל צורכיו ועל כל אשר קמו עליו והחזיק בידו וה[י]ה
 טוב [ל]ו כמו אח והיה לאדוני שם אלה⁸ כאשר היה מלפנים ועתה
 25 יד[ו]ר נפשי אשריד ואשרי יולריך ואשרי אברהם אבינו שיצא
 כ[מו]ת[ו]ך מחלציו ועליך נתקיים טוב שם משמן [הטוב]⁹ וכבר ברך
 בשם מוֹרִי סהלאן ראש כלה נִנְ על כל הקהל והיה לו שבח גדול
 על כי עשה טוב עם מפרג אחי דוֹמָ⁷ עלי הלוי בר מוֹרִי יפת נִנְ וכב[ר]
 [ה]וֹנִצְאָנוֹ ס[פר]י תורה וכל העם עומדים על עמדם וכל הקהל מתפללי[ם]
 30 [ל]אלהי[ם] ומרננים ומבקשים מלפני בוחן כליות שיאר[ו] ימין וח[י]יך
 [וירבה כ]מ[ו]תך בישראל כי [עמד] מ עלי על ראש הקהל וספר . . .
 לה . . . שבחך ו[נעם] דרכיך וחוסן מפעליך . . .
 . . . [אשר הוא עשה בו] . . .
 . . .
 35 כבודך ושם טוב על שמך . . . מעשה מוֹרִי עלי . . .

¹ על שמה רחמנא.² Ps. 37. 18.³ צפארת תפארת.⁴ 'And my crying (to God) is for my congregation.' The writer was a Ḥazzan.⁵ ישמרם אלהינו.⁶ אלהינו.⁷ Read מוֹרִי.⁸ Read perhaps גדול.⁹ Eccles. 7. 1.

(margin)

חנותו ב[לי] פנע . . כל משים | ינ[אדוני] שלנ[ם] | וביתו שלום וכל [אשר] |
 לו שלום ואחיו מ[ה] | יצחק יניע אדוני[י] לו . . . יד . ממני ואני |
 אש[מ]ע . . . אלך | אל בית המקדש | [ו]י[[כבר לקחתי [לי] | בת מסרפי¹
 לא[שה] |
 ואני מצא לא מ . . . | ואחר הפסח אם גז[ר] | האל ואחוז[ר] [א]ל
 א[ר]ץ מצרים |
 אולי יחייני אל ארא[ה] | פניך והודו ושלום | אדוני[י] ושלום א[מ]ן ושלום [כל]
 גלוייו ירבה | כמנין [ארבה].

T.-S. 13 J 23^a contains a letter to Abraham הזקן הכהן (l. 7) b. Haggai החסיד (l. 9). Greetings to his brother Isaac. There are also mentioned אלושיר אלגליל אבו עלי חסן and his son Ephraim. The writer signs בודל 2876^a is in Solomon b. Yehuda's handwriting, and signed יצועת אל יוכה יראה . I quote here a few lines from the beginning 'ליקר פאר כל מ ורב' אברהם הכהן החכם והנבון החשוב יהי צור [עזרו' וצל] (2) סתרו' וירבה כבודו' וייסלה מקודש עזרו ומציון יסעדו' ויתן לו כלבבו וכל עצתו (3) ימלא בן מר' ורב חגי נוחו עדן' כאן תקדם יא חשובנו פי אל אסבוע אל מוצי' (4) כתאבי אליה סוא ז כותב תקדמת אליה מני מן אל רמלה ומן ארמלה אסתעלם מנה (5) וצייה אברהם אבן מאיר אלאנדלסי רחמה אלה פי מא ל' שלמה אבן צמח אל (6) עטאר זכור לטוב . . .

Isaac Hakkohen b. Ḥaggai signs a deed, dated Fustāt 47[9]7 A. M. = 1037 C. E. One of the signatories is Ephr. b. Shemarya (Boul. 2874¹²).

31. [Vol. I, pp. 104-5.]

Fragments of letters from Solomon b. Yehuda.

(1) MS. Adler 2804, fol. 1, contains the end of a letter of thanks to an elder signed by

ישועה הכהן בן שלמה זנ
נתן החזן בר יהודה נע
חיים בן שלמה זנ
יוסף בן ישועה זנ
אברהם בן יעקב זנ
מבורך בן צמח זנ
אברהם ה' ברבי שלמה גאון יעקב
שלמה ה' ראש הישיבה ברבי יהודה זנ

(2) Abraham דחבר, Solomon's son, is no doubt the 'Fourth' mentioned in some other epistles from the Gaon (see also above, p. 58).

¹ מִסְרָף is a maternal uncle (see Ibn Ezra to Amos 6. 10).

(1) ליקירנו וגדולנו וחשובנו . . . ונדיבנו T.-S. 18 J 4¹⁶: וישוענו כב (2) . . . אברהם זקן נבון ושר הדעת . . . (4) . . . בן מר רב שלמה הפקיד נוחו ערן . . . ישא הזקן היקר החשוב (8) שלום רב מצור י[עק]ב יתרום וממנו ומן הרביעי (9) חמודנו כי שלום אנו בגופינו ואם כוחינו תש ועינינו כהו (10) מכובד הזקן וקושי העת וקוצר היר . . . (13) . . . כי טוב זכרו ושבח מעשיו ודרכיו ומעלליו (14) המתוקים גלויים לפנינו מכל עובר ושב וכל שכן מאיגרות (15) אהובינו זנך מר ור' סהלאן ראש הסדר ש' בכל עת (16) זוכר יושר דרכיו . . . ורוחב נדבותיו (17) ועוצם מתנותיו . . .

(1, 2) T.-S. 18 J 4²⁵ is likewise a letter from Solomon to נתנאל (3) הלוי (4) בן מר חלפון הזקן (6) . . . שא יקירנו שלום גדול (7) מצור יעקב יתרום וממנו ומן הרביעי חמודנו כי לשלום (8) אנו מצוים ואם תש כוחנו מכובד Herein is also mentioned ש' סהלאן b. Abraham. undoubtedly referring to Sahlān b. Abraham.

(4) T.-S. 13 J 14¹⁶ contains a letter in the Gaon's handwriting, addressed to אחינו הקהל הקדוש הדרים בנוא אמן¹ . . . | הזקנים החשובים ובראש [רב] קד מר ורב של[מה] חזון הראוי | הרצוי . . . בר משה ושאר הקהל גדול וקטן . . . ישאו הרים שלום להם . . . גם מדורש שלום ומזכיר אב בית דין ש² צור Herein are mentioned (ולקד כתב ראם אלכאל זנך מר' סהלאן ש') and Sahlān b. Abraham.

¹ Alexandria.

² שמרהו =

APPENDIX B

(Concluded, to Vol. I, Chap. III)

32. [Vol. I, pp. 106-7.]

A letter from Solomon b. Yehuda when still Ab of the school.

[T.-S. 12. 80, Rabbinic square writing, paper, size 23 x 18 cm.; cp. *J.Q.R.*, XIX, 725, X.]

(recto)

.
 3 לפניו ית ישראל יעשו כטוב בעיניהם* וטורים אל[ה יבאו]
 ליד[ך] מיד חמוד גיעהו אל שלום וימציאהו שלום ויש[י]מה[ו]
 5 שלום כי נאספו אל מושבינו שארית קהל עיר [הק]דש כי [רו]בם
 נאספו בדבר אשר נפל בעיר [ויא]מרו כי את[ה] הבטחנו ל[לכת]
 מצרמה ולהליץ יושרינו וללמוד זכויותינו ולספר צ[רותינו וכל]
 קורותינו ולא נתכנה הדרך וקראו קורות אשר מנעו [אותך ילך]
 נא חמוד תחתך כי לא נשאר בנו איש יודע ל[ספ]ר [גודל]
 10 הדבר ועוצם המכה הה[ויה]¹ ולא היתה ממני תש[ו]בתו [אל] ע[יר]
 הקודש כי היתה דרכו בדרך צובה ונשמעה לו שמוע² ושב לאחר
 עשר יום ויהי בשאלם על הדבר הזה [הת]ליף לכתו לארם [צובה]
 [ו]לארם נהרים לבוא ארצה מצרים ובידו כתבים מהקהל אל קהלות
 צוען וכל ס[ב]יבותיהם [לכל הו]קנים תהי נא עצתך טובה א[ליו] תחזק
 15 את ידו [ב]כל אשר תהיה מ[מ]נו לבני עיר הקודש ה . . ה כי היא בצרה
 גדולה אשר לא נהית[ה] כמ[ו]נה מיום שוב ישראל אליה . . .
 והיא בשלומך יודיעך [ה]קו[ו]ר[ו]ת כי על כללם לא יעמיד וא[תה תעשה]
 כראוי [לך כפי גודל] תפארתך [ותפארת] שמך וזכרך . . ו[שכרך מאת]
 יי אלהי ישראל השוכן בהר ציון ושלומך [יגדל נצח]
 שלמה אב הישיבה [בר]בי יהוד[ה]

¹ Cp. Exod. 9. 3.

² Read שמועה.

33. [Vol. I, pp. 107-8.]

A letter to Solomon b. Yehuda.

[T.-S. 12. 247, paper, Rabbinic square writing, size 27 x 19 cm.]

(recto)

. . . . ש[ל]מה בע[ל] איש
 הסברה' ויר[א]ה הטהורה' סלתו ה [כשמש]
 מאירה' בן רבנא יהודה נוחו עדן
 שא שלום גדול ממנו מושך והולך בארבעה ר' [אשים]¹
 5 לא ישמטו ולא יעדרו עם תפלה והזכרת שם [טוב]
 כראוי ליקרינו בלב וברבים ועתה מחלה²
 אליך [י]קירינו אל תחשוך עמידתך בעדנו אולי ישמע
 יי [אל]היך [מע]ל בית מקדשו ועל שער ביתו ו[י]קח מעלינו
 ה[מח]ל[ה] ונמצא רפואה להקביל פנים [ואנו] בחיים כי אנו
 10 יודעים שאתה מקובל ונעתר על הכל קל וחומר
 [על ידיך] ואוהבך ועוד למחר בחג המצות תתפלל ותברך
 את אחינו ישראל הדרים בארץ ישראל ובמצרים ובדמשק
 ובצ[וב]ה ובשאר מקומות ישראל מזמרח וממערב מש³
 משמינו ובוקני ירושלם ובוקני רמלה המכבדים
 15 אותנו וכן זקני מצרים ותעשה בדבר בהזכרתינו
 בתפילה כי הברכות הללו משמינו ואני יודע שאתה
 [תע]שה כן בחסידותך [וב]צדקותך⁴ המקום יראך פני
 [ר]בנא יחיה חמודך בחיים ובשלום והוא מלא
 [רצ]ונך וישמרך מכ[ל] בניך ויתן לך אחר[ית] טובה ו[ב]רכה
 20 טובה ויזכך ויזכינו עמך לראות בניך ביתו ושכלול
 היכלו וביאת משיחו וקיבוץ גלויות עמו ויחיש הישועה
 והנאולה וירחם על השארית הנמצאה וישיב לבבם
 ליראתו ולתורתו וימחול ויסלח להם בחייד ובימיד
 [ב]מהרה ובזמן קרוב ושלומך ממרום ומכל פה לא יעדר
 25 ולא יפסק לעולם [ושלום לכל] קהלך ולכל הזקנים ההלכים
 [להתפלל על הר הוייתים]

¹ Cp. Gen. 2. 10. The ר can also be read as a כ. Read then perhaps [ויסות], as the letter is written before Passover.

² 'Request', from חלה, but in l. 9 המחלה 'disease'.

³ These are the first two letters of the next word, placed here to fill out the line.

⁴ Read בצדקתך.

Nos. 34-6. Letters from Solomon b. Yehuda.

34. [Vol. I, p. 109.]

[T.-S. 13 J 11⁹, paper, square writing, size 29.5 X 20.1 cm.]

Address (verso)

לכל הקהל הקדוש הדרים בעיר תמאי¹ בראש החון והזקנים והישישים
והבחורים ושאר הקהל קטון וגדול ישמרם צורם ויברכם ישע רב

(recto)

לכל אחינו ויקירינו וזקנינו הקהל הקדוש אשר בתמאי בראש החון[;]
והזקנים ושאר הקהל ישמרם צור ויברכם שאו שלום
מצור יעקב יתרומם וממנו ומחמודנו ומסמכיו ישיבתנו כי
לשלום אנחנו חונים וברוך הטוב מודיעים לכם אחינו
5 ישמרכם קדושנו כי הגיע עד שער הישיבה כתב ממצרים
ועליו חתומים וקני אומן מזכירים מעשה איש אחד שמו
אברהם בן אהרן אלבצרי חון ודרשן² תורתו תשם פיהו
כי תרחק ריב עם חברינו כִּנֵּץ מר' ורב' אפרים החבר המעולה
וכי זולל בבבדו ובכבוד סומכיו גאוני ישראל המתים והחיים
10 ודרב נבלה ונדוהו והחרימוהו גם אנו הסכמנו על דעתם
ונדינוהו בשער הישיבה ביום חשעה באב וראוי לכם
לנדוהו ואם יבוא אליכם הזהרו בנפשותיכם מלהכלל עמו
כי הוא מנודה ומקולל ומחורם הוא ועוזריו וסומכיו וכל
מבקשי טובתו או מאכילו או מתנדב לו או מדבר עמו
15 אז יכלל עמו בחרון ואנו ואתם פטורים צור ישמיד
רעי עמו ויכלה [הקוצים מבר]מו וישמע תפילתנו בעדכם
ושלומכם וטובותיכם [ובר]כותיכם ירביון נצח ישע רב
שלמה הנדבה ברבי יהודה ננל

35. [Vol. I, pp. 110-11.]

[T.-S. 13 J 9², paper, square hand; cp. *J.Q.R.*, XIX, 726, XIII.]

Address (verso)

ליקר פאר חברנו ואהובינו כב גד קד ברבי שמריה המלמד נוחו עדן
מרנא ורב אפרים החבר ישמרו צורנו ישע רב

¹ About this town see vol. I, p. 109, note 1, and cp. *infra*, A. D. 6, note 1.

² Cp. Ḥarizi, Taḥkemoni, Makame 24 (ed. Kaminka, p. 221): חון דרשן . . . יורה בתורה ויקרא במקרא ויסבור בנביאים כמה סברא ויודע פיוטים יקרים ושר בשירים Kalkashandi (see Gottheil, *J.Q.R.*, XIX, 500) also draws a distinction between the Ḥazzān, well versed in preaching, who ascends the Almemar and exhorts the people, and the Sheliah-Sibbūr who leads the people in prayer (see also vol. I, p. 268).

(recto)

אל' אוהבנו וחברנו' ונכבדנו ויקירנו' כִּנָּק מ' ורֵב אפרים החבר' במעון ומחסה
מתגבר' בצל שדי יתלונן ויתאב[ר]'.¹ ביראי אל ידבק ויתחבר' ברוחו להיות מושל
להתגבר'.² לקרב כל מריב ועובר ומתעבר'. להתאהב על ידו שם צדק דובר'.³
שלמו להרבות וברכתו להגבר'. למלאות לו כל חפץ וכל סבר'.⁴ בר שמריה נז'
5 נכתבו טורים אלו אל חברנו יהי צור עזרו מכאב לב ומשבר רוח מן
הצרות אשר אנו בהם טבועים' והרעות אשר אנו בהם שקועים' לילה ויומם
פתורים

רועדים' מן המחנות הנועדים' צורינו יגביר מחנות אדונינו המלך חי לעד ובכן
תמיד אנו נושאים חפלה לעזרם להעזר על בני קדם אשר החריבו ארץ הצבי
ונשמו

מסלות ושבת עובר אורח וליוצא ולבא אין שלום עד ירחם' ויחון חנון ומרחם'
10 וכדיי היה לנו לשאת המהומות אשר התישו כוחנו' והכהו עינינו' והכשילו
ברכיני[ו].⁵

והמסו לבבינו' והראינו נפשותינו' עד אשר נוסף עלינו שמועות קשות בעד
קהלות מצרים כי נעשו כתות כתות כת אומרת כה וכת אומרת כה וכולם
מוסרים דין במכתבים אשר יבואו בשמות אנשים מהם ידועים'.⁶ [ו]מהם לא
ידועים'. מהם דבריהם במוסר' ומהם בלשון מחוסר'. והם קובלים ואומרים
15 כי רצו רוב העם לקבל עלי על המלכות יוגנייה אל כי הרשיתי איש לא ראוי
וישמיצו בדברים רעים המק'⁷ יגבה הדין מכל מוציא שם רע וישב עליו
בדין אכזריות ויאמרו כי למען [מתנ]ותי[ך] ומשאותיך יבואוך אנרותינו
להעזר במ עליהם ויי שם היה⁸ ולמאור עד מאור הוקשה עלינו כל הכתוב
במכתביהם ואמנם כי כל זאת מתחת ידי החשוד ישאל אנשים לכתוב להבהיל
20 ולהפחיד כמעשה סבלט וטוביה בן אל יכה על עונו וחטאתו מלפני אל אל
תמחה וכבר

קדם אליך מכתב עם הנשתן הנכתב אל הקהלות בעשית שלום לברכם כללם
ולהחזיק טובה לאשר התהלך ואשר טרח ואשר רדף אחרי השלום ולהעדיף להם
ברכות וה[י]נו סבורים כי כבר שבתה המחלוקת והנה אנרות מאת אנשים
מבהילות

כי המחלוקת עצמה' והמריבה רבתה' והצעקה גדלה' ויאמרו והנה הקדימו הכל
25 מעשה ועדיות חתומים עליו והם מן החתומים [על]יו כי הכל נתרצו במר [ר]ב
שמואל הכהן בר אבטליון נז'⁹ להיות הוא הרואה עליהם לדון דיניהם ולשפוט

¹ From אָבַר 'a wing', i. e. take shelter. Cp. Ps. 91. 1.

² Cp. Prov. 16. 32.

³ I. e. the name of God (see Isa. 45. 19).

⁴ 'Hope'.

⁵ = המקום, i. e. God.

⁶ The meaning of this phrase seems to be, 'By God, there is a rumour'.

⁷ Wherefrom Worman, *J. Q. R.*, XVIII, 14, inferred that Samuel's son, Solomon, was Gaon in Egypt (Fusṭāt) is inexplicable to me. He cites our fragment which

משפטיהם ונוסף ינון על מכאוב גם החשוד ישוטט על הזקנים ויתאנה ויאמ[ר]

[ר]או מכתב פלו¹ כי גנה את הראשונים באמרו כי הראשים הקודמים כל אחד ואחד מהם עמד על דם חביר[ו] וגם גינה את ר' אלחנן באמרו החבנין מעשה זה

30 ומעשה העובר ואמנם כי אלה דברי והכל מעידים לי כי כן היה וקהלות מצרים יהי אל עוזרם יודעים כל זאת המחלקות והמריבות עד לנפשות הניעו וכי הע[ו]בר לא היו עיניו ולבו כי לאשר יאכילו וישקהו ויעשה תאות לבו ואין דורש ואין מבקש אין נפשם נוטה למוכחים הלוא באבות נאמר ולמוכית בשער יקושן ויטו בזהו צדיק² מי הוא אשר עשה שררה על בית יש והוכיחם והיו אוהבים אותו הלא כן אמר מיכה אל תטיפו יטיפון לאלה לא יסג כלמות³ אשר פתרונו יאמרו למטיפין 35 אל תטיפו לא תחיו מטיפין נבואותיכם לעם אלה ולא י[סג] אתכם כלמות [הלא] אי[ש] ה[ו]לך

רוח עמהם ובשקר יזוב להטיפ לין ולשכר היה רצוי אצלם [וה]יה מטיפ לעם הזה⁴

אם אל יי אינו לא שמענו ואל נביאיו לא הקשבנו ובמלאכיו ה[תלנו] ותעתנו מ[ה]

יאמרו החשובים כאין אם הנביאים לא היתה היכולת בידיהם כי אם להזהיר השומ[ע]

40 ישמע והחדל יחדל⁵ מיום אשר בחר בנו קראנו עם קשה עורף והוא יכול לשנות יצרינו אבל הניחנו כמו אשר בראנו ונתן לפנינו דרך הטוב ודרך הרע לראות איזה

דרך הטוב ללכת בה עד העת אשר הבטיח למול את לבבינו ולהסיר את לב האבן מבשרנו

ולתת לנו לב בשר וראוי לך חברנו לדעת כי עם יי בעת הזאת אנוש לשברם נחלה

מכתם⁶ רבו בם הקוצים ואין בנו כח לכלותם הנח לו לבעל הכרם הוא יכלה את קוציו⁷

45 ואל תמציא מקום למשמיצים להשמיין ולאמר עד לא יחפש על דיני אחרים יחפש

חובות על עצמו ויפרע אשר עליו וחלילה לאיש כמוך להמציא פתח עשה שיתאבה בטוח

שם שמים על ירך ואם ברחמי שמים אני בוריוותך כי לא כן הדבר אם עי יי אינו חפאו דברים אשר לא כן על יצוריו על אחת כמה וכמה ומחספרים אשר

proves nothing. A supposed son of Samuel b. Abtalion, by the name of Solomon, is entirely unknown. פלוני = ¹

² Isa. 29. 21,

³ Mic. 2. 6.

⁴ Ibid., ver. 11.

⁵ Cp. Ezek. 3. 27.

⁶ Cp. Jer. 30. 12.

⁷ Cp. B. Meş. 83 b.

הושבו אל מצרים תתבונן העושים זאת כי חרפו ויגדילו ונתאמת כי מקצתם
 50 שכורים יש דין ויש דיין ומאחרי אשר ישיאני לבי [ל]החרים בשם ולהזכיר
 רוע המעשה בקהל יי אשוב ואומר ומה יש הועלה¹ אבל על השערים² אני מפיל
 תחנה לקרוא אל אי יש לבקש עלבון עלובים להאלים פיות משמיצים
 להכלים

מוציאי דבה ואני ביי בטחתי וכו חסיתי אם ראמה ידי המשמיצים וגברה
 זרוע ידי בעלי המחלוקת רשותם ביריהם להעמיד הטוב בעיניהם עליהם
 55 לראש ולקצין להיות כעם ככהן לשפוט את שופטיהם אני אשב בעיר קודש
 אינו אים³ יכונניה בוכה על עצמי ועל העת אשר נצרך אלי אני איני ראוי
 לאנשי העת הזאת אבל מה לעשות והשם נקרא⁴ ואי אפשר למאוס באשר
 העטה⁵ אינו יהי שמו מבורך לא גבה לבי ולא רמו עיני אני בתומי אלך בוראי
 הרימני בטובו אם כח יאמר לא חפצתי כך הנני יעשה לי כאשר טוב בעיני
 60 הורעתך המרורות אשר ישקוני על אודותיך וכבר כתבתי אל מקצתם
 להוכיחם

מלך הכבוד יניח לך מכל אויבך ושלומך ושלום כל קהלך ירבה נצח
 שלמה הצ ראש ישיבת גאון יעקב ברבי

(right-hand margin)

וקד כאן נפד מני כתאב אלם[י]די אלשיך אבו עלי חסן אבן אלטייב אדה אללה
 במא יקיל מא קיל לה אנה מוחאל ואנה ענדי אל גליל אל כתיר יטיב נפסה
 תכצה באלסלאם ושלום]

36. [Vol. I, pp. 111-112.]

[T.-S. 13 J 17¹⁷, now printed by me in *J.Q.R.*, N.S., IX, 415.]

37. [Vol. I, pp. 112-113.]

An epistle to the Nasi David b. Hezekiah.

[Or. 5346, under glass, very badly preserved.]

Address (verso)

א[דו]נינו [אדירינו נשיאינו]	... לפני שער בת רבים . . . ורה
דויד הנ[שיא לבית דויד]	... לרבים למושב הנחשב כ[חשב א]דירינו
בן אדונינו יח[קיהו ראש]	... הנשיא[א] . . . יש . הוא כב גדו ק[דו]שת
ה[גול]ה[נ]ש[יא אלהים]	

¹ = 'what benefit is there' in announcing the ban ?

² I. e. on Mount Olivet opposite the temple site.

³ = אלהינו אלהים, cp. Ps. 48. 9.

⁴ I. e. I go by the name of Gaon.

⁵ Read perhaps הערה, cp. Job 40. 10. The meaning is, 'What can be done, the name is called (i. e. I bear the title Gaon) and it is impossible to reject what our God adorned (me) with'.

(recto)

ימים על ימי מלך תוסיף ו[ג'] ישב עולם [ל]פני [אל]הים [ח]סד
 כי רם יי¹ ו[אמת]²
 תרום ירך על צריך וכל אויבך³ להדוף א[ת] כל אויבך [מפניך
 כאשר]
 דבר יי⁴
 שלום שמים' וטוב ירושלים' וברכות שדים' ליקר תפא⁵ א[די]ר[ר]נו
 נשיאנו . . .
 ירום [י]נשא [י]נבה מאוד הוא כב' [גדו'] קדושת מרינו ורבינו [אדוננו
 ד]ייד ה[נשיא]
 לבית דויד צבי ישראל נאון יעקב נגיד עם יי יראה . . .
 באמת איש חמודות יי . . . ואחל . . .
 5 כי יי . . . יעזריהו ו[י]גדל את [שמ]ו בנחלת . . . לו . . .
 צלח לו אלהיו שמן ששון[ן] מ[ח]בירי[ו]⁶ שיהי רצון מאשר על גבי . . .
 ל[הב]ות לו המשרה ושלום אין קץ על כסא דויד⁷ [בן] גד' [קדו'] אדון[ננו]
 [יחז]קיהו ראש הגולה נשיא אלהים [על]יו ידבר עמים תחת[יו] ולאומים תחת
 ר[גליו]⁸ ו[י]כן]
 יהי רצון נצח סלה ישא אדירינו נשיאנו ברכה [מאת] יי [וצ]ד[ד]קה
 10 מאלהי ישעו⁹ [ומ]אנ[ה]בו [בכל] לב[ו] כלבו וידע כבודו . . . הי . . . ית
 ה . . .
 כי צר[תי] מאוד צאת נשיא[ינו] מירושלים כמוצאי ג[ו]ל[ה]¹⁰ ואין חולה
 על[יד]¹¹
 כי [רבו] רודפי שלמונים¹² ופסו אמונים אבד חסיד¹³ ותהי האמת נעדרת
 וסר מרע מש'¹⁴ ואל גמולות יי שלם ישלם¹⁵ כי נשאר בעיר [שמה]¹⁶
 ול[א] ימיש
 תוך ומרמה¹⁷ וכשלה ברחוב אמת ונכוחה נסרחה¹⁸ ואנו ואבלו פתחיה
 ונקתה
 15 [לארין] תשב¹⁹ והעמידוה על גחליה ריקה²⁰ ומבחר הצאן ל[קו]ת[ו]²¹ והשאר
 רוח [לו]²²
 ויחריו נאלחו²³ ואין פורש ואין דורש ואין מבקש [שבר]ו עול [נתקו
 מוסרות]²⁴ פקו]

¹ Ps. 138. 6.

⁴ Deut. 6. 19.

⁷ Isa. 9. 6.

¹⁰ Ezek. 12. 4.

¹³ Cp. Ps. 12. 2.

¹⁶ Isa. 24. 12.

¹⁹ Isa. 3. 26.

²² Mal. 2. 15.

² Ps. 61. 7. 8.

⁵ תפארת =

⁸ Cp. Ps. 47. 4.

¹¹ Cp. Amos 6. 6.

¹⁴ Isa. 59. 15.

¹⁷ Ps. 55. 12.

²⁰ Ezek. 24. 11.

²³ Cp. Ps. 14. 3.

³ Mic. 5. 8.

⁶ Cp. Ps. 45. 8.

⁹ Ps. 24. 5.

¹² Cp. Isa. 1. 23.

¹⁵ Cp. Isa. 59. 18.

¹⁸ Cp. Isa. 59. 14.

²¹ Ezek. 24. 5.

²⁴ Cp. Jer. 5. 5.

פליליה¹ והיום יוכת שער שאיה² הלא הצאן הרעים ירעו הרועים³ עד
ישקיף

וירא יי' וישע לצאנו כרצונו ויצאתי עד הקובה והרבה מן העם בכו כ[י]

Perhaps in Bodl. 2878⁷³ containing a letter, in Arabic, to ראש דוד בן
. הגולה, our David is meant. Daniel, the father of David Nasi, is
usually styled Gaon and Nasi, but not ראש הגולה. Cp. further *R.É.J.*,
LXIV, 120, no. 39: a letter from David הגולה בן, ending יססה (?)
ישועה = 1054 (?).

Nos. 38-41. Letters from Solomon b. Yehuda to Ephraim b. Shemarya.

38. [Vol. I, p. 114.]

[T.-S. 13 J 15¹, paper, square writing, size 27.5 × 18.5 cm.; cp.
J.Q.R., XIX, 729, XXII.]

(recto)
שלום ממעל ומתחת¹ וברכה מצויה בכל משלחת² והשפעת טובה רווחת³
והשכל בכל מעש והצלחת⁴ ומסביב שקט ושאנן ונחת⁵ ומציאת חן
וחסד ויטועה צומחת⁶ עם שאר כל תאב⁷ וחשק והבטחת⁸ יוכללו
יאגדו יאתיו כאחת⁹ לירידנו ואהובנו¹⁰ וסמוך בשיבתנו¹¹ כִּזְך מִזֶּרֶךְ
5 אפרים החבר בסנהדרין גדולה המקנא קנאתינו¹² ועומד בעזרתינו¹³
וסר אל משמעתינו¹⁴ ומתחזק באהבתינו¹⁵ יהי צור עזרו¹⁶ וישמרו
וינצרו¹⁷ ברבי שמריה תנצבה קדמו שורות אלך אהובינו
אחרי המועדים בהודעות שלום העם והם תשובת אגרותיך
אשר נעו¹⁸ ליד מודיעות דרך אשר מאס במי שילוח לשנות מי נהר¹⁹
10 לעצמו הפסיד כי נתרצה בשם אלוף תחת חבר בחילוף אין לנו
להכריחו ואם הקל בכבוד אם²⁰ לאמר כי שכחה תורתה²¹ והרבה בשבת
אשת אב²² כי מצאה הוריתה²³ אשר הותיר לה שארית²⁴ הוא יקנא
למקיליה ויזכור לה ברית²⁵ כי לא תשכח תורתה להכרית²⁶ כי עתידה
חיה לשוב אל בתי אכסניותיה²⁷ לבלתי מהם הליכותיה²⁸ וכמו כן

¹ Isa. 28. 7.

² Cp. Isa. 24. 12.

³ Cp. Ezek. 34. 2.

⁴ Lam. 3. 50.

⁵ 'Desire', masc. form of תאבה.

⁶ Instead of והבטחה, to suit the rhyme.

⁷ More correct the Hif'il form הניעו.

⁸ Cp. Isa. 8. 6 and Jer. 2. 18.

⁹ I. e. Palestine.

¹⁰ I. e. Babylon as compared to Palestine, but the meaning of הוריתה is not clear to me; however, it is possible that the word should be read הוריתה 'her teaching', being a Hebraized form of אוריתא.

¹¹ Cp. B. Meṣ. 85^a.

15 הודעתי אודות התשעה עשר זהובים וחצי אשר נתאחרו עד עתה
 כי הם תותרת¹ החוב אשר ערב נשיאנו יחי לעד והנושה למאד
 אין אותו ודיוקני בעבורם כל עיקר לא הגיעה וגם טר אהרן
 השיב לאיש ההוא את אשר לו ואם יש יראה מפני הדיוקני
 הלא היא כתובה בשמי הכי אקח אותה שני פעמים יטיב נפשו
 20 כל דיוקני² אשר תצא זולתי זאת האחרונה אם תנתן אל אשר
 יצוה נשיאנו יהי אל עזרו להנתן לו עלי להשיבה אליך לעתה
 אל נא תאחרה עוד בבוא הספר הזה אליך כרוך במכתב
 אל אשר תחנה³ כבוא כתב ידי הלוקח אני אכתוב כתב
 קבלה להציל את הכל בעזרת המקום והתחזק והתאמץ ועמוד
 25 על עמך וי יהי בעורך ושלומך ירבה נצח
 שלמה הצ ראש הישיבה ברבי

Address (verso)

לכנז מור אפרים החבר בסנהדרין⁴ ברבי אפרים חננל
 גדולה ישמרו קדושו וינצרו מעונו ישע רב.

39. [Vol. I, p. 115.]

[T.-S. 13 J 14¹⁸, paper, square writing, very badly preserved, size
 26 x 18.3 cm.]

(recto)

ברשון⁵ [ת] ארץ ישראל כתב הכותב היום הזה באמור האומ[ר] אוֹנו
 ה . . .⁶
 ברור נאמר במקום ואיש יהודה דבקו במלכם⁷ ל[א] כי אנ[י] מ[לך] ולא כי
 האחרים זולתי אבל המשל הובא כי מה מצאו בי עול או מ[ה] נשמע א[ו]
 בעדי הכי הטרחת או כתבתי לגדל אחד על חברו זאת הדרך מ[אוס] ה[י]א
 5 בעיני אני ברחמי רחום כל תאותי הבאת השלום הנני ענו ב[י]⁸ . . . [ה]ם
 יעידוני אם [י]ש בהם [ע]ולה ובישתי וכל ה . יא . ש . ע . ד . ה . הבבליים
 לארץ יש מה הנאה יש . . . אבו שמעו כי [ח]וסר יבוא לי הכי יש
 ל[ב]מני חוק עלי[הם] להעבירו ממני אל יושבי ח[י]ן אל כל צד אשר יפנו
 . . . שמ . . . [ה]י[ת] מנמתם מאיוה מ[קום] אשר יבקשו שאלתם
 10 מש[ם] תהיה תשובתם כל אחד לפי השג במה נתלונן אחי החבר אבן
 על חוקי השוקים והביא להם ראיות מאחרי אשר באו לידו מכתבי

¹ See above, p. 75, note 1.

² דיוקני is a cheque assigning payment of money (see B. kamma 104^b top).
 Worman (*J. Q. R.*, XIX, 727, note 2) makes of this expression an 'image'!

³ 'When this pamphlet, enclosed in an epistle, will reach you where you
 reside' (תחנה).

⁴ Read perhaps אותו ה[חוק].

⁵ 2 Sam. 20. 2.

⁶ Cp. 1 Sam. 12. 3.

[וע]מד על[יהם] יודע לך יקיר כי בעזבם ישיבת צבי ובסורם אל משמעת ישיב[ת] חוץ ייקל העון מהיושב בשבת¹ כי אחרים יותפשו עליהם והוא נקי מהם ומי יתן תבוא שאלתי ויבא איש ראוי הגון ולהושיבו במקומי כמעשה הראשונים² איני רואה כי אם ה[נושי]ם נוחצים אצים דרכי הצנים³ ואשר הצאן לו יעמיד להם רועים כלבו לרעותם דעה והשכל ואל יתן צאני ביד רועה אוילי⁴ ואני בחסדו בטחתי יגל לבי בישועתו והמורה אשר טרחתם והיגיעה אשר ינעתם [חלילה] לה[י]ות מקופחת חשובה היא התשור[ה]

הזאת באבה נשלחת והרמיות אשר כ[תבו] בעד השולח בם ברעה לרבר [באחיהו]

לחת דופי ברעהו⁵ כל זאת להרבות כבוד[ם] יש דין ויש דיין יש יום יבושו בו [כל]

המתהללים בשקר[יהם] והמתפא[רים] בקל[ו]ן [חב]ריהם ובוראי יגמלני כפי מע[שי]

עמהם בחייהם ובמותיהם [ו]אני בוטח ביוצרי כי לא יקפח ש[כ]ריי וחוכ[רת]

יריד במכתבך כי באו מ[כת]בי [רב]נו האיי אליכם וכי נתעש[ת] ם להסתירם לבלתי לקראות[ם] מלגלותם ובקהלה לה חרפתם וגם להודיע כבוד השולח אותם ו[אשר] יבקש כי הוא חומש נד[בות]ם⁶ לה מכל מבקשי צדקותם חת אין עלי ממנו כבוד [כי] על[ה]ר[ב] ה[זו]ה [י]תמידו אגרותיהם וכל זאת יבקשו להרחיב גבולות[ם] ולו יכלו לפרוש על כל היושב רשתותם כל זאת להרחיב הנאותם ואני בחסדי צורי נתן לי אי יש[ר]⁷ נפש טובה לו יכולתי להעביר את ימי בפת שעורים כל זאת להנצל מיום הד[ין]

ומיום תוכחה שלא מצינו דרכה של תורה במיני מעדנים ובמלבושים דקים כי אם בפת במלח ומים לשותות ועל הא[ר]ץ לישן וחיי צער לחיות כי בכ[ך] אשרי וטוב⁸ ואם ל[א] הגעתי למידה זאת אני מן המתאווים איני מתק[לם] לא בכסף ולא בזהב לא בכסות אין נפשי נוטה כי אם אל ה[נ]את בוראי

¹ Cp. 2 Sam. 23. 8 and M. Kaṭon 16^b.

² Solomon alludes here to the Benē Batyra who vacated their position for Hillel the Babylonian.

³ 'Treading arrows' (really bows that discharge arrows), i. e. slanderers.

⁴ Cp. Zach. 11. 15.

⁵ Cp. Ps. 50. 20.

⁶ The donations for the school used to be called חומשים 'fifths'. According to an institution of Usha, no Jew was allowed to spend more than one-fifth of his fortune on charity (Ket. 50^a). For the same expression, see J. Q. R., XIX, 106, l. 22; N. S., VIII, 347, l. 3, XI, p. 452, note 17.

⁷ = אלהי ישראל.

⁸ Cp. Abot 6. 4.

40. [Vol. I, pp. 116-7.]

[T.-S. 20. 181, paper, square hand, size 46 x 18 cm.; cp. *J.Q.R.*, XIX, 726, XII, where the Arabic address is given; Ephraim's Arabic name is Abū-Katīr.]

(recto)

אל אהובנו וידידנו וסגולת ישיבת צבי כִּנֵּק מִוֶּר אַפְרִים
 החבר בסנהדרי גדולה הוריו העומד בשירות העם בכל לבבו
 ובכל נפשו ובכל מאורו צור יחזק את ידו ויכין צעדו ויעודרו
 ויסעדו ויהי בעורו כל ימי עורו וירבה שלומו ויעצים ברכתו
 5 באסמו ויטיב את שמו ויתן לו תאוות לבו להנעימו ויש[מר]ו
 בשכבו וקומו ב' שמריה תנצ'ה קדמו אליך מכת[בי עור]
 מעיר הקודש אֵים¹ יכונניה הא[חד] מהם בלשון הגר² ו[וכ];
 עוד ממדינת רמלה אחרי בואי אליה כי כתבו אלי חקנים
 החשובים שואלים ואומרים יפארנו ויכתירנו בבואו אלינו
 10 כי נשארנו כצאן באין רועה וראיתי כי לא להשיב את פניהם
 והקבילו³ בסבר פנים יפות והנה העיר הושחתה [מערת]
 פריצים ויעדו ויבואו ויאמרו חזק ונתחזקה לבער כל עושי
 רשע ולהחרים אותם ויקראו צום ויאספו עם רב לבקש
 את פני יי ויעשו הרצוי לפניו ואולי תחת⁴ בהן⁵ הגערה ותבוא
 15 אליהם הארירה⁶ ויציל כל הולכי בדרך ישרה וממדינה זאת]
 שלחתי שלשה ספרים האחד אליך בלשון הגרי לעמוד
 על כל הכתוב בו להשיב את השר מר רב אפרים הכהן יהי אל עזרו
 בקוצר על מכתבו והשני אליו סגולה⁷ ואם אני יודע כי כמו
 אחיו כמוהו אין משגיחין באדם בין קטון בין גדול אבל
 20 להרחיק התאנ[ה] וא[ם] אני בעלבוני ש[ו]תק ומוחל על כבודי
 יש משלם גזולות ירא ויוכח ואני בו במחתי לא אמע[ד]
 והגליון הארוך החתום להקראות באזני כל הקהל להוד[יע]
 אודות המואס בשם חבר והבוחר בשם אלוף כ[י] לא כשורה]
 נהיה הדבר הזה וגלוי לאל כי יקר עלי עד כיאר ושני מכתבים
 25 לפני זה קרעתי כי בעת כתבי יעלו דברים חדים על לבבי
 ואכתבם שוב אזכור האהבה ואשוב ואומר לא יכשר
 להכות נדיבים ולהשליך אהבים ואם הוא שגירה קנאה ל[ב]ו]

¹ אלהים =² Arabic. Cp. *Responsen der Geonim*, ed. Harkavy, no. 377 (p. 187), and also Maimonides in his letters to Lunel and to Samuel ibn Tibbon (Kōbeš, II, 44^b, 27^a).³ אֹתִי Supply.⁴ תִּנְתָּח = 'will go down', i. e. have effect.⁵ בהם Read.⁶ 'The cursing', i. e. the ban proclaimed under curses.⁷ 'As a choice'?, i. e. specially penned for him.

נשאו למען כי לא נעשה משאלו אל להוכיחו כפעלו ואם
 ראה להתכבד ביושבי חוץ היה לו שלא להזכיר זולתם לא
 30 בטוב ולא ברע ולהעביר עליהם איך היתה המשובה הזאת [לא]
 להוציא את כל לבו בשבח אש[ר] כברוהו [וא]שר יקרוהו וב[ש]ם
 קראוהו על לא דבר קדם כבר לתלות התלונה בו אב[ל] מ[ה]
 לעשות והאבה מקלקלת את השורה המקום יכין את
 הלבבות [וי]שוב ל[פעו]ל לעירו וכרוכין באגרת זאת שתי
 35 אגרות האחת לר' שמואל בן אברהם תאחרתי והשנית
 לר' שמואל הכהן בר' אבטליון ישמרם קדושנו וינצדם
 ותשיא שלום לכל אוהב וכל שואל ושלומך ושלום כל
 הקהל קטון וגדול ירבה ולמאד אושר¹ כוחך באשר
 עשית ברדיפת השלום ובהבאתו בין רחוקים אף כי
 40 אב לבן המקום יספק על ירך מצות וחיות ועקב שלום²
 שלמה הצ' ראש ישיבת צבי ברבי

41. [Vol. I, pp. 117-118.]

[T.-S. 10 J 12¹⁷, paper, square hand.]

(recto)
 ל[ה]כין את דבריו ב . . . לשונו . . . יפ . . .
 [א]לי יינצל ולא יהי בוט[ח] בעצ[מו] וכמדומה אני כי מ[ר]וב [כעס]
 . . . נאון הגולה והתר[ים] ב[ו] ודבר הדברים ההמה [ל]א ברעתו
 כי לא היה צורך א . . . לו לחלל ולאשר כאשר אישר [ו]אל
 5 להזכיר זולתם [כי] נרצה א[הו]בי לא . . . ואם ראה ברעתו [ל]הזכירם
 היה לו לאמר וגם אלה . . . והיתה מגמתו לקראות ב[ר]בים
 ולשאול מהעם ל[פצ]רם אבל אם יש יכולת לעשות לו היש מן
 הדת על דבר זה להורידו או להעבירו [ו]אין [מ]ורידין ואין [מ]עבירין
 . . . לא . . . בר . . . אותו באלוף אלא כאשר רצה
 10 ואם שוב ישוב ולא יקרא עוד בשם אלוף ויהיה סר אל משמעת
 ישיבת צבי חלילה להעבירו וראוי לך אוהבנו וחברנו להודות
 לבוראך כי נתן לך אורך רוח ואורך אף ולב חרד לשרת
 את העם בכל צרכיהם מה אשר³ ניתן לוולתך וכן יעידוך אוהבך
 ואוהבי ויאמרו יש בכל אתך מהם דברים נסגלים [כי] זה בארך
 15 רוח וזה קצר רוח וזה לב חרד בכל עסקי הצבור [באשר] נתפשים

¹ 'commended', 'praised'. But read perhaps אֲשֶׁר 'I wish thy strength to be firm', i. e. I commend thee. Cp. the phrase כחך יישר כחך.

² 'And the reward let be peace'. For the frequent phrase עֵקֶב in the Bible, see the Dictionaries.

³ Supply לא.

במס וב[דו]רון ובשאלת של[ום] הגדולים בבתיהם גם יש בך דרך
 לדעת איך לשום של[ום] ומשפט ש[לום] ול[ת]ך קצר רוח אין בו
 כדי לעיין ברין גם אין בו להתהלך אל שומר ומושל וסופר ובעל מס
 אבל יש בו דברים אחרים אשר הם בעיני [העם] ונכבד
 20 אצלם ולא כל אדם [זוכה] לכל מידות השבח כי מי הו[א] א[שר] נכללו
 בו כי אם משה רבינו זכ' לב¹ שנאמר בו והאיש משה ענו מאד [וגו']²
 ולכן ראוי לכל מי אשר הנחילו אל מקצתם להודות לאל ולבקש לפניו
 להנחותו בעצתו ולנחותו בצדקתו. וליישר לפניו דרכו ולהתאבה
 לעמו ול[חבריו] ולדרוף אחר השל[ום] ואתה ברחמי רחום איך³ חננך
 [ב]מדות[ות]
 25 טובות . . . צריכ . . . הנח זולתך ואל תדקדק ועתה
 לכל . . .

Nos. 42-4. *Letters from Solomon b. Yehuda to Abraham b. Sahlān and Samuel (?) b. Abraham (al-Taherti?).*

42. [Vol. I, p. 118.]

[T.-S. 13 J 16¹⁴, paper, square writing, size 25.2 x 18.6 cm., very faded; cp. *J.Q.R.*, XIX, 724, VI.]

Address (verso)

תוכל בשיש וגיל ליקר האהובים כגך מר אוהבם שלמה בר יהודה ראש⁴
 אברהם הח' והנ' ⁵ בר' סהלאן ומ' ס' [עדיה]
 יהי אל עזרם

(recto)

שלום להרבות. וברכות לצוות. וטובות להקות. וישועות להננות. ⁶ והצלחות
 להתוות. ⁷ וכל משאלות להצוות ⁸ עם כל תאוות מאריכות ומרחיבות.
 לחשוב
 בבתי אבות. והגון בקריבות. ⁹ והדור במוצבות. ומבין נשגבות. ויועץ נדיבות.
 ומצוי בו כל מידות טובות. הוא המפי[ח] כקנה וקנמן. הוא הנודף
 כאפרסמון. הוא
 5 הנקן[ב] באב המון ¹⁰ היושב בתחכמן ¹¹ בהמולא הרי. . אבקת רכול ובשמן.
 הנחמד

¹ זכרונו לברכה.

² Num. 12. 3.

³ אלהיך.

⁴ ישיבה.

⁵ החכם והנבון.

⁶ 'To adorn' (Hiphil of נוה). Cp. Exod. 15. 2.

⁷ 'To mark out' (see Jastrow, s. v. תָּחַן).

⁸ Evidently the same as 'to command'.

⁹ 'In relationship', i. e. of respected family.

¹⁰ I. e. Abraham b. Sahlān is the namesake of the Patriarch Abraham (see Gen. 17. 4-5).

¹¹ Cp. above, p. 126, note 1.

במטן ובמעלן. חמוד מר רב סהלאן. עדן נן[חו]. . . ני ושרן¹ יליצו
 במנוחו . . .
 לציצו ופרחו. לגמול פריו להשביחו להצלי[חו]. כעץ שתול על פלג אוכל
 לשא . . .
 פריו לא יתוה וצמחו לא יבול הוא חמודו מר[ורב ה]שרן הצרבן² הסברן
 החקרן
 הגברן יוטב שמו משם אביו ויגדל כבודו . . . להרביב. וינח להם אל
 מכל מ[גור]
 10 מסביב. יאוש[ר] חקוקים בטוח³. וקשורים ברוח. וחרותים על לוח⁴. . .
 מצרה. המלוטים מגערה. ומוצלים מסערה. וישאו שלום לרוב עד בלי
 ירח⁵ מאיש
 שלו . . . ודורש טובם בהיטיבם . . . בחסדי נ[דר]ל חסד אשר ה . . .
 חסד כמעט נח הלב ושקט⁶ הנפש מהזוע[ות. מאד] מזועעות ומרתיעות.
 ממקום
 העת[יר]ה . . . לא [בי]ותר וברוך הוא על כל תגמולוהי [יקר]ם
 15 ונכבדים . . . אחת . . . ושתי[ם] . . . [ב]שלשתן . . .
 עודפת ובארבעתן מבואר אור[ות] . . . (18) . . . ומחו[רש] מר[חשון]
 נשל[ח] על ידי בחור ממדינת צור
 שמו כלף בן משה ועמו שני מכתבין[ם] לנכבדים וחשובים ובכללם שנים
 אחרים
 שצ
 20 לזקן מר שמריה בן יפת בעד איש ושמו יצחק מואדי אלקרי⁶ לשאול לו
 להת[ודות]
 על אשר עשה עם [א]נשי ביתו [בר]כת בני עמון⁷ כי עזבה עגנו[ה] אלמנה
 [חיה זה]
 ארבע שנים למען כי הוא מהנשאים [ונות]נים בממונו והיה הבחור ההוא
 נחר[ץ]
 ללכת מצרימה ויקנה דבר . . . אל ארצו אומר כי ישוב מהרה ולא נודע
 ל[נו]

¹ Evidently a Païṭanic form for שר' 'God'. For יליצו read יליצו.

² The following forms are clearly Païṭanic: צרבן (מרבנן) = צרבן, סברן, צורבא (מרבנן) = צרבן, בעל סברא.

³ בַּטוּחַ (cp. Ps. 51. 8, Job 38. 36); let (my friends) become happy who are engraven in my inward part ('rein') and are bound up with my soul (בְּרִיחַ = בְּרִיחַ).

⁴ Cp. Jer. 17. 1.

⁵ Cp. Ps. 72. 7.

⁶ Wādi'l Kura' in Arabia. Sherira and Hai corresponded with the local Jews, see *J. Q. R.*, N. S., VII, 489.

⁷ 'Ammān, the capital of the Balḡa province (Peraea), see Le Strange, *Palestine under the Moslems*, 391-3.

(margin)

אם שב ואם לא . . . | ושלום . . . | יהיה למו | ממעל ומתחת | ולמ¹
מבשר | ולמ

עובדיה | ומ יוסף חמורו | רוב | שלום | שלמה הצ² | ברבי | יהודה נז

(verso)

.
אמורה ועל ידי מ מנשה הכהן נשלחה אל מר [זרב] אפרים הכהן השר . . .
כרובה

במכתביו שלוחה לת[ת]ם אליך ועוד אני תמה ברוב טובתכם ל . . . ואין
צרך ממנה

ליהנות ווולתכם הנצרך בגו[יר]ת צור להתפרנס על יצורים . . . והוא בעיר
5 הקודש עצור בורח . . . מכסה פנים לאהובים ידועים . . . ועל כן ברוח
ברחתי ולו יכולתי עפתי פרחתי כי עד מאד סבלתי ורב טרחתי ולא
הטרחתי ולא

נכחד מיריד צאתי ובואי בהיותו אצלי במוצאי ובואי כי העיר קטנה
וסף רעל

מכונה המעט אשר בה והיה רב לכל אשר יתקנא כי ויפתר דעל מרעלות
קול לצאת

ולהרים ויפתר רעל מכוס התרעל³ למצות . . . ואוי לנצרך להתכלכל על
ידי אויבים

10 כי ישחנו פניו בכרום⁴ וייוול בפני הדורים⁵ ואם מלה תפרנס על ידיהם
לברוח אין יכולת

עד עתה הנפש בחסד נוצר חסד ברחמיו מתכלכלת פעם ופעם בחסד ויתר
וברכת

רחום במעט אכול והותר לא בתאוות [י]תרות כי אם כדי קיום וממנו
להפחית זכרו

אבותינו לברכה זכרם כל שאפשר לו [לא]כול פת שעורים ואוכל פת חטים
עובר מצות

¹ ולמרנא =

² הצעיר =

³ Jerusalem is styled סף רעל (Zach. 12. 2). The Gaon continues that רעל can be explained from רעלות 'vibrations' (different from Isa. 3. 19: certain garments; cp. Jastrow, s. v. רעלה). But the word can also be connected with התרעלה (cp. Isa. 51. 17, 22). According to the first explanation, we should translate 'a threshold of vibration' wherefrom a sounding noise comes forth (קול לצאת ולהרים). But the second one is 'a bowl of poisonous drink'.

⁴ See Ber. 6^b.

⁵ Plur. of דור 'generation'. Here used in the meaning of 'contemporaries, fellow-beings'.

בל תשחית¹ ודברים אלה בנושאים [ונותנים] בבני אדם אף כי במקבלי
מתנות במב . . .
ומי יתן והיה יכולת להדמות ללא נהנים כ[פנחס בן יאיר]² ובן עמרם³
ודומיהם
ולא לעשותה עטרה והנפש כן רוצה . . . (18) . . . ובו הבטחון כי יפרנס
אותי
ולא עזוב ולא יעזוב ברחמי[ו] . . . (22) . . . להח[זיק] טובה למי ורב
אפרים הכהן ועקב שלום ישע [רב].

43. [Vol. I, pp. 118-9.]

[T.-S. 13 J 13¹⁴, paper, square writing, length 27 cm., left-hand side
much torn; cp. *J.Q.R.*, XIX, 725, IX.]

Address (verso, top)
. . . . ר' אברהם
. . . . [ת]נצבה
(recto)
. . . . ת' ומפדצי הברכות ומרצ'י ה
. . . . [מל]יצ'י הזכיות וחפצי הלבבות ע
שומע תפלות תהינה לאח ביראה ורע כנפש כנז[ק] מו[ד] שמואל⁷
העלוב וסובל וייסור באהב מקבל⁴ יהי שכרו להצליח בידו
5 דירו' להעמיד שמו וזכרו ולהעמיד ממנו שם הורו' עד וע
וישיש וישמח ויגיל בגדול ומהולל בקדוש יש יתהלל ב' א[ברהם] נע
כבא מארם
נהרים ונעקד אחורים ורד למצרים רדומי [עפ]רים⁵ מאחיו
בנפש בכל עת מתחלת רשפיה רשפי אש נקשרת בנחלת מים [רבים] לא
נכבת⁶
כלעומת כי היא ביראת צור מסותרת וגלויה לא בדבר אחר ת[לויה] . . .
10 בעיר קודש אים⁷ וישביע היחידות בהתחבר בידידות⁸ אמן
לכנס מצען לא מחנם⁹ והשיש לשמע שלוחו והכאיב לעגמו באש[ר]
קנהו כי נתנו באין סופר ועדי להיות לו מליץ להעד¹⁰ להחשב בנמנים
אש . . .

¹ Cp. Sabb. 140^b.² See Hullin 7^b, bottom.³ Moses, cp. Num. 16. 15.⁴ See Ber. 5^a.⁵ Paitānic references to Abraham, Isaac, and Jacob.⁶ Cp. Cant. 8. 6, 7.⁷ אלהים.⁸ May He (God) satisfy (our) souls (יחידות, see above, p. 85, note 6) by our being joined in friendship (i.e. may we meet soon as is our desire).⁹ Fustāf and Damietta (see above, p. 69, note 1).¹⁰ It seems that the Gaon's friend met with some untoward event and had no witnesses to prove the justice of his claims.

בעולם הזה לראות דינו. אבל בעולם הבא נאמן דינו. ודע אחי כי כל . . .
 לו ידעו בני האדם כי הם פקידים מופקדים בכל אשר בידיהם. אוי היו
 מ . . .
 15 ולא ליגע יתר ממדיהם. באשר ישאו ויתנו הם בעצמם ולא לתת לאחרים
 א . . .
 לבדו
 אם באמונה ישאו ואם ביושר יתנו כי האמונה והיושר שומרים כל מ . . .
 מאדה להפיח להסחר ואולי האיש השותף אשר במגורו נחתף לא עשה
 בו . . .
 אסור ושינה במותר באין ציוי להציל . . . [נת]פש יורשיו במשפט
 מיום . . .
 בני בלעל לחזק ידי הלוקחת אשר לא [נתנ]ה האל לגזול ולחמוס הן
 בהני . . .
 20 חלקות המחליקים מחמאות פיהם לישר בעיני שומעיהם דבריהם לחטון[א] . . .
 וגם המרשעת אשר שמעה אליהם ולא זכרה אחריתה ולא אצרה בלבה . . .
 נפש בנה כי ראוי היה לבנה מעתחש בעצמו לכתוב ולהנצל כצבי מ[פת] . . .
 בחייו לבקרים לרגעים ותדמה בנפשה הורתי. כי תחיה לאכול מקצתו . . .
 ותחטף בבהל במיתה משונה ותאבד תקותה. ותכזב תוחלתה ולא השיבה . . .
 25 ייסרה בפרי בטנה אשר אמרה כי יכלכל שיבתה ראוי לשמור האמת[ת] . . .
 להרויח מעט ולהשליך על צור יחב כי על מוצא פיהו יחיה האדם¹ . . .
 הדרך להשחיתה. ואתה אחי שים בטחונך בצורך ותבע אותה ב[דין] . . .
 מוטב ואם אין הצדק דין לאמר יי נתן ויי לקח² והורה למי שגובה חובתו . . .
 כי כל אשר נגזר להיות למחסור אין יכולת למלאות אבל אל יחטא אדם
 והאל[
 30 אשר הכל משלו יגולל הדבר כאשר יחפץ ויראה כי הוא טוב לבלי ה . . .
 לדבר על לב אח ואל נא תשהה בארץ אשר ברוגז הושבו שוני . . .
 כי לאינו³ לתת לך הרבה כי יכול יוכל והאיש אשר רמזת מב . . .
 ולא⁴ יאכל | חדש את חלקו⁵ | ועלינו לבקש מיוצ[ר]נו | לבלתי סור עיניו |
 מעלינו
 להשכילנו | להורינו ואל נהיה | מאמינים בעצמינו | והוא בחדרו יעשה |
 ושלומך ירבה |
 35 כמיני ארבה | ואברהם ומנצור | יעצמו שלומך | ומכתב יחיה | בשלומו
 הגיע |
 בקץ מרחשון | מן בגדאד עם | מכתב אדונינו | גאון האיי שצ' | [י]אמר כי
 הוא |

¹ Cp. Ps. 55. 23; Deut. 8. 3.

² Cp. Job I. 21.

³ לאלהינו =

⁴ The following small lines are on the margin.

⁵ Cp. Hos. 5. 7.

יִשָּׁב וְשׁוּנָה לְפָנָיו | הַלְכוֹת גְּדוּלוֹת | מֶלֶךְ בְּרַחֲמָיו יִזְכּוֹר | לוֹ זְכוֹת זָקֵנוּ |
וּיְחַן[ק]הוּ

בְּתוֹרָה [ו]מַעֲשִׂים | טוֹבִים

(verso)

וְהִדְבֵּר אֲשֶׁר זָכַרְתָּ בְּמוֹכַךְ בְּעַד מֶר רַב אֶפְרַיִם הַכֹּהֵן הַשֵּׁר שֶׁצָּ . . .
כִּי מִכְתָּבִים שִׁלַּחְתִּי אֵלָיו לְאֲשֶׁר כּוֹחוֹ וּלְבִרְכוֹ בְּאֲשֶׁר הֵיטִיב יִיחָשְׁבוּ . . .
מִקְרִיבִים לְמִשְׁוֹךְ אֵלָיו חֲסֵדוֹ לְהַמּוֹת עָלָיו חָנוּ לְהַצִּילוֹ מִכָּל עֲוִיָּן וְצוּר . . .
רֹב שְׁלוֹם לְאִין קָץ וְכֵן לְאָחִי וְאֶהוּבִי כִּנָּךְ מֶר אֲבֵרָהּ בֶּרְ סֶהֱלָאן וְלֹמֶ
[סְעִדִּיה] . . .
5 וְלֹמֶ מְבַשֵּׁר בֶּרְ אֶפְרַיִם הַחֹבֵר וְכָל שׁוֹאֵל בְּעֵדֵי וְאֶהוּבִיךָ בְּנֵי מִיִּשְׁ[רָאֵל]¹ . . .

44. [Vol. I, p. 119.]

[Oxford MS. Heb. c. 28, fol. 8, recto ; cp. Bodl. 2878⁶.]

• Address (verso)

לִיקָר יִדְרֵנוּ כִּנָּךְ מֶר וְרַב אֲבֵרָהּ הַחֹבֵר בְּסִנְהֶדְרֵי גְדוּלָּה יִשְׁמְרֵהוּ יִנְצֶרֶהוּ
וְיִנְעִדְהוּ מַעֲדָנוּ² בְּרַבִּי סֶהֱלָאן נֹחוּ עֵדָן

(recto)

מִשְׁאֹת הַשְּׁלֹמּוֹת וְצִיּוּי הַבְּרִכּוֹת וְשִׁיּוּי הַטְּ[וֹב]וֹת וְקִיּוּי הַיְּשׁוּעוֹת
וְאִיּוּי הַהַצְלָחוֹת וּמִיּוֹלָאֵי הַמִּשְׁאָלוֹת לִיקָר כִּנָּךְ מֶר³ אֲבֵרָהּ הַחֹבֵר
הַמִּשְׁבִּיר שֶׁבֶר לְכָל עוֹבֵר נְדִיב הַלֵּב וְטוֹב הָעֵינַן וּפְנִים לְהַסְבֵּר הַכֵּם וְנִבּוֹן
מַעֲיֵן מִתְנַבֵּר יוֹנֵן בְּצֶל בְּאֵבֶר⁴ וְיִנּוֹחַ וְיִשְׁקוּ[ט] . . . מִכָּל עֵבֶר וְיוֹצֵל מִשּׁוֹד
5 שׁוֹטֵף וּמִשְׁבֵּר וְיִרְוֹם וְנִשְׂא וְחִילִים יִגְבֵּר הוּא וְשֵׁנִי חֲמוּדִיו יוֹסַעְדוֹ יַחֲדוֹ
בְּרַבִּי

סֶהֱלָאן נֹחוּ עֵדָן קֶדֶם מִכְתָּב אֶל אֶהוּב בְּהַחֲזָקָת טוֹבָה בְּאֵהֱבָה בְּחִיבָה
עַל הַנִּדְבָּה אֲשֶׁר אוֹסֶפֶה בְּרוּחַ נְדִיבָה וְהִיא הַנִּשְׁלָחַת עַל יְדֵי הַזִּקֵּן הַחֲשׁוֹב
כֶּךָ מֶר שְׁלֹמֹה שֶׁצָּ בְּרַבִּי סְעִדִּיה נָעַל אֶל כִּנָּךְ מֶר לֹוי הַחֲכָם וְהַנִּבֵּן
בְּרַבִּי מִנָּחֵם נָעַל וְנִתְקַבְּלָה מִיָּדוֹ וְנִתְ[פ]צָה מִמֶּנָּה וְנִכְתַּב בְּכֵן אֶל צוּעֵן
10 וּמִכְתָּב אֶל הַקְּהֵלוֹת לְאִשְׁ[ר] כְּ[י]ן[ח] וְלְבִרְכָם מֶלֶךְ הַכְּבוֹד יִרְצֶה מַעֲשִׂיהֶם
וְיִשְׁלַח בְּרִכָּה בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם וְיִצְוֶה אוֹתָהּ בְּאַסְמִיחֶם וְיִתֵּן לָהֶם כְּלָבֶם
לְבָלוֹת בְּטוֹב יְמֵיהֶם וּבְנִעְיָ[מִי]ם שְׁנוּתֵיהֶם וּמִנִּמַּת טוֹרִים כִּי בֹא צִדְקָה
בֵּן מִנָּחֵם מֵאֲשֶׁר מִהֲלָל מִחֻזֵּק טוֹבָה לְאֶהוּב בְּתוֹסָף בְּאֲשֶׁר גָּמְלוֹ וְאִמְצָן
כְּשִׁלּוֹ וּסְמִיךְ נְפִלּוֹ פִּי צִדְקוֹתָיו יִסְפֹּר וְלִשְׁוֹנוֹ חֲסִדָּיו יִשְׁפֹּר וְשֹׁאֵל לְכָתוּב
15 לְהוֹ[דִּין] עוֹ לְהִיּוֹת טוֹרִים אֱלֹהֵי בִידּוֹ לְהַלְמִין בְּעַדּוֹ כִּי נִמְחַל רְעוּ מַעֲבָדוֹ וְלֹא
יִכָּר לוֹ כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר עַל כָּל חַטָּאוֹתָיו לְהַעֲבֵר לְהַתְּחַלֵּךְ בְּמִידוֹת הַכּוֹרָא
שְׁלוֹם שְׁלוֹם לְרַחוּק וּלְקָרֹב⁵ לְהִיּוֹת קוֹרָא וְלֹא נִכְחַד מֵאֶהוּב כִּי רֹאִי לְחֻזֵּק

¹ See vol. I, p. 122, note 1.

² Read וְיִנְעִדְהוּ מַעֲדָנוּ, cp. Prov. 29. 17.

³ Cp. above, p. 120, note 1.

⁴ = טֶרְנָא וְרַבְנָא.

⁵ Cp. Isa. 57. 19.

די בעלי תשובה ולו השיבו כל אשר לקחו אין לקבל מהם וכל המקבל
אין רוח חכמה נוחה ממנו¹ וכמו כן להחזיק ידו אם מטה² ולשמח נפשו
אשר נקטה³ לבלתי השאיר לו תאנה ותלונה⁴ לאמר מרוב שיח וכעס דבר
עד הנה⁵ והזכיר כי הבטיחו הזקן האדיר⁶ הנביר לכתוב לו אל אחד
משרתיו באשר ינתן לו להעזר בו ונתאחר כי אשר⁷ אולי יעזר בו במשא
אנשי ביתו אל מצרים להסתפח שם אל מחיה וראוי לאהוב להנהיגו כווסתו
המקום ישלם פעלו וטוב יגמלו ושלום חמודיו ובן חמיו וכל נליו
ירבה נצח

שלמה ה' ראש הישיבה ברבי יהודה נ' 25
(margin)

ואני רוצה שיבוא כתבו בהחזקת טובה | ולא כראשונה ועקב שלום

45. [Vol. I, p. 120.]

An epistle to David b. Aaron.

[T.-S. 18 J 4¹⁷, square writing, end missing, width 17.2 cm.]

(recto)

שלום כנלי פרת¹ וישועות כבן פורת²
וישע מתעורר מבית לחם אפרת³ עם שאר
כל האמונים⁴ יהיו נא נקבצים⁵ ומילוי כל חפצים⁶
ליקידנו וחשובנו וזקיננו כב קד מר ורב דויד⁷
זר לו להרביד⁸ הזקן הנכבד החכם והנבון איש
הדעת והתבונה והחכמה והמומה בן הזקן
היקר כב קד מר ורב אהרן ישמרו שומר נפש
חסידיו ויפדהו פודה נפש עבדיו⁹ שא שלום
גדול מאת צור ישעינו וממנו עבדיו משתטחים

¹ See Tos. Shebiit 8. 11, B. kamma 84^b, where the reading is רוח חכמים.

² MS. Adler 2804, fol 5, recto, very damaged, contains a small epistle, signed by
בי ועתה השאלה ממך שתעזור את ר' שמחה . . . (4) . . . בדבר : (3)
הזה . . . כתבתי אל (5) הזקן האדיר ישמרו צור[ן] . . . (6) . . . ותשיא
שלום משמע לאהובינו מור (7) גאל[ב] הכה[ן] הנאמן יקיימהו אל וכל אהובנו
ולזקינינו.

³ Probably read אמר.

⁴ הצעיר =

⁵ Above (p. 54) Solomon b. Meir Rosh Hasseder begins his letter to Abraham
Hakkohen Hakkohen שר העדה in the same way. Perhaps he is also the author of the
present epistle. He was therefore at that time in Palestine. But later on (see
vol. I, p. 133 top) we find him in Egypt, where he joined the opponents of Ephraim
b. Shemarya.

10 תמיד נגד אולמו להתדיר גם להתמיד את
 שלומך זקיננו והוא ממכון שביתו ישמע ויענה
 אם הגופות מתרחקים הלבבות מתקרבים
 והאהבה בכל עת תתעורר ולא נתאחרו
 מכתבים אליך בכל זמן אלא מרוב המהומות
 15 אשר היינו שרויים בה וברוך השם נפשינו
 בחיים ולא נתן למוט רגלינו ואחרי כן הלכנו
 אל דמשק ועשה המקום בזה למען שמו והחזרנו
 שלום אל שלום וראיתי אדוננו גאון טוב
 לב למאוד ממכתבך הבאים עליך וששתי
 20 ושמתתי ועלצתי בדבר הזה ואכן מעשה
 כמון עשיתה וכתבתי אליך בימי החג כתב
 אולי יגיע ובשבוע הזה בא אל ארצנו צדקה
 בן מנחם שצ' והוא מחזיק לך טובה למאוד
 על אשר עשית עמו ואשר [י]זכיר הטובות
 25 יוסף לו כהנה וכהנה ואתה בחסדך תמלא
 המשאל ותנהוג עמו כמנהגך הטוב וכווס' ¹
 הנכונה לשני פנים ה[אחד] לזכרו טובת[ת]
 והשני לכתבנו אש

T.-S. 20. 178 also contains a letter from Solomon b. Yehuda to (l. 1) David (l. 4) b. Aaron, dealing with a case of property in Egypt left as an inheritance for three brothers residing in Palestine.

Nos. 46-58. Letters from Solomon b. Yehuda to several people.

46. [Vol. I, p. 120.]

[T.-S. 13 J 23¹¹, paper, square hand, 28.1 x 20.4 cm.]

(recto)

אני ברחמי צורי נודעתי כי לבי אל אחי [טוב]
 את מהלכי והנה . . . לבני עקב הדברים ועתה אהוב השבעתיך [במי]
 ששכן את שמי² בבית [המ]קר[ש] הקדוש [ש]לא תשהה את בני שעה אחת
 וא . . .
 מקהלות מצרים ואפלו צדה לדרך ואל [יאמרו] הירושלמים להנאת עצמו
 נכנ[ס כי]

¹ = 'and like thy custom'. Cp. also above, p. 135, l. 23.

² Read שמו.

חז' הלא ידעו כי על כן עתידין ליתן את הדין החכמה אמרה דרכיה דרכי
 נעם
 20 וכל נתיבותיה שלום¹ וצריך תל חז' 2 לר[אות] את מקומו ולהיות [שמח]
 בחלקו ומה יועילו
 לו נאותו ונדלו ואם יעלה לשמים שיאו הל[א] . . . ילק . . . בלי א . . .
 [ויעזוב כל אשר
 לו ואשרי החרשים ואשרי] האלמי[ם] . . . די קע . . . וענוים ירשו צדק
 ויתענו
 על רוב שלום³ ומי יתן ויהי הש[לום] ביני[כם] א[בל] מה אוכל עשות [אב]ל
 מחזיק
 אני לך טוב באשר עשית עם בני ביותר אשר תעשה בי[צי]אתו ואם
 25 ישוב ריקם כן ראוי לו ששלוחו [של] אדם כמותו אלו ראו בני [אדם] אותו
 מתאונן
 מתאנה בוכה מתאבל על אשר הניח מן המכירים והבחור[רים] והמכות
 [וה]מוסרים
 אולי היו הרואים חוננים ו[מ]רחמים והיו לבותם נשברים כי יאמרו אין זה
 הקטן
 בשנים עושה כן כי אם מרוב הצרות המצירות [א]בל בראותם אותו מתלבש
 ומכסה
 אחד לא לו לבקר⁴ וידרוש ויחקור מערב עד בוקר⁵ לפי כן לא הצליחה דרכו
 30 ולא עלתה בידו ובאשר כתב[תי] ר[ב] ובחסד אל אתה חכם ומבין אין לאדם
 [לבק]ש
 אחר אחרים הלואי יע[שה] כל אחד ואחד במש[א]ו כי אדם אין צדיק
 בארץ ומי
 יאמר זכיתי לבי טהרתי מחטאתי⁶ צורנו קדושנו ימול את הלבבות לאהבתו
 ויראתו
 וראוי לך לדבר על לב הכל ולכבד את חברך ואל תמציא פתח למ[תח]לק
 לחבל מלך הכבוד
 ינחך תמיד וישב[י]ע בצחצחות בנפשך⁷ ושלומך ושלום ח[ת]נך ושלום כל
 קהלך ירבה נצח

¹ Prov. 3. 17. The Book of Proverbs is called חכמה already in Yer. Makk. 31^d, bottom, שאלו לחכמה חוטא וכו', referring to Prov. 13. 21.

² תלמיד חכם.

³ Ps. 37. 11. For צדק read ארץ.

⁴ Eccles. 7. 20 ; Prov. 20. 9.

⁵ Read נפשך, cp. Isa. 58. 11.

47. [Vol. I, pp. 120-2.]

[T.-S. 18 J 4²⁶, paper, square writing, beginning and end missing.]

(recto)

.
 זה גורלם מנת מרם. לתת להם כמעשה יד[ם].
 להודיע כי כל מלשין ומרכיל חובה להרשיע. ותמיד . . .
 ברעתו אותו להכריע. בצרעת פורחת [א]פ[ו] להכניע. כל כן ראוי . . .
 יאריך. לבל במעשיו בעתו להעריך. ואינו להדוך להדריך. לשנו לכרות. . .
 5 יום. אין בו פדיום. יודע כי יש פרי לצדיק בערץ.¹ אך יש אלהים שופטים
 בארץ.² ולמאד
 עד מאד הוקשה לנו אשר הקרה לחבירנו. הסמוך בישיבתנו. ולפני
 אלדינו. שפכנו תחנה.
 בנפש אנונה. לאמר אנא אל נא רחם נא. והושיעה נא והצליחה נא. ותבוא
 לפניך אנקת
 [אסיר³]. הו לרחמים. ומלשינו יהו נאלמים. נדמים בושם
 נכלמים. והיינו מקוים צופים. יד דרך מצפים.⁴ עד בוא שמועה. כי
 נעשתה תשועה.
 10 על ידי אנשים צדיקים אנשי דיעה. ואמנם כי הזכות מתנלגלת. על ידי
 רודפי צדק
 מחללת. ואלדינו⁵ יתברך שמו. ויתעלה זכרו בעולמו. פלגי מים לבות
 מלכים בידו.
 אל כל אשר יחפוץ יטם לכבודו.⁶ הוא בחסדו נתן בלב הגביר המתנצח.
 [ב]מלכות לנצח.
 לחקור על אודות אמרי העדות. לא בטח על איש ולא סמך. לשומו חוקר
 במסמך.
 כי אטר אולי היטב לא יחקור. ישנה הרבר וישקור. ויהי בדרשו בחקרו.
 על דברי העד
 15 המעיד בשקרו. ויתבונן מתוך דברו. והנה עד שקר העד באמרו. שקר ענה
 בעדותו
 במאמרו. ויוציאו בועף בועם להנזירו.⁷ ויאמר להביא את הדבר אל אדונינו
 המלך יחי לעד
 וכשמוע אדונינו המלך יחי לעד את הדברים האלה ידע אל נכון כי העדות
 שקר בתחלה

¹ עֲרֵץ is used by Kalir and others in the meaning of 'praise', 'prayer' (cp. מעריצים ומקדישים). Here the righteous is rewarded by praising (praying to) God.

² Ps. 58. 12.

³ Cp. Ps. 79. 11.

⁴ Cp. 1 Sam. 4. 13.

⁵ = ואלהינו.

⁶ Cp. Prov. 21. 1.

⁷ 'To separate him' (formed from נָיִר), i. e. to imprison him.

וַיֹּאמֶר יְחִי לַעֲדָה לְשֹׁלַח רְצוּצִים חֲפָשִׁים • וּלְפֶתַח הַחַמּוֹת חֲרוּשִׁים¹ וְנוֹדַע לְכָל
 כִּי מֶלֶךְ בְּמִשְׁפָּט
 אֶרֶץ יַעֲמִיד • וּבְצֹדֵק כְּסָאוֹ יִסְעוֹד וַיִּתְמִיד² • וְכָל עוֹלָתָה יִרְחִיק וְעוֹשִׂיהָ יִשְׁמִיד •
 וַיְהִי בַּהֲנִיעַ
 20 הַדְּבָר אֲלֵינוּ • הִנֵּדְנוּ וְהִשְׁמַעְנוּ • וּבִקְהָל רַב הַטּוֹב הִנְעִשָׂה הוֹדַעְנוּ • וְנֹאמַר
 אַחֲנִינוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל
 לָכֵם לְדַעַת הוֹאִיל כִּי אֲדוֹנֵינוּ הַמֶּלֶךְ לְעוֹלָם יַחֲיָה • וּמַלְכוּתוֹ תִּקּוּם וְתִהְיֶה •
 הוֹדִיעַ צִדְקוֹ
 בְּמִרְעִיתוֹ • כִּי כָל תַּאֲוֹתָיו הַצֶּדֶק וְהָאֱמֶת בְּעוֹשֵׂי מַלְאֲכָתוֹ • וְגַם הַסֵּנֶן רַב חֲסִדְךָ •
 הַטִּיב הַדֶּרֶךְ
 בְּעֹדֶךָ • חוֹב עָלֵינוּ לְהַתְּפִלָּה עֲלֵיהֶם • וּלְשֹׁאֵל מֵאֵת אֱלֹהֵינוּ לְחַיָּה אֲדוֹנֵינוּ הַמֶּלֶךְ
 יְחִי לַעֲדָה
 לְנֶשֶׁא מַלְכוּתוֹ • וּלְהַצִּילָה הַגִּבֹּר הַמְּצַלִּיחַ • וּלְהַגְבִּיר חַיִּילוֹת אֲדוֹנֵינוּ הַמֶּלֶךְ •
 לָרֵד לִפְנֵי גּוֹיִם •
 25 וּלְפֶתַח מִתְּנֵי מַלְכֵי הָאֵיִם • וּלְתֵת לוֹ אוֹצְרוֹת חֶשֶׁךְ אוֹצְרוֹתָיו לְמֵלֵא •
 וּמִטְּמוֹנֵי בְּמִסְתָּרִים
 לוֹ לְגַלָּה •³ וְתִהְיֶה הַתְּפִילָּה בְּקוֹל רֶם בִּקְהָל רַב • בִּשְׁבַת וַיֵּצֵא יַעֲקֹב בְּמִדְיָנָה
 רַמְלָה וְהַקְהָל
 עוֹנִים אִמֵּן • וְכִמּוֹ כֵּן נִכְתּוֹב אֶל עִיר הַקֹּץ אֱלֹהִים יִכּוֹנְנֶנָּה עָלֵינוּ • יַעַן עֲשׂוֹתוֹ
 חֲסִד עִם אִישׁ עֲשׂוֹק
 וְרִצּוֹן • וְלֹא נָתַן תַּאֲוֹת כָּל אִישׁ חוֹמֶם וְחוֹמֵץ • וְכִמּוֹ כֵּן בִּירְכָנוּ גְבִירָנוּ וּשְׂרָנוּ
 וּסְלִירָנוּ⁴ הַשֵּׁר
 הַנָּאֵה • כְּבוֹד קְדוּשַׁת מִרְנָא וּרְבִנָא דְּוִיד הַלֵּוִי יִשׁוּעָה יִרְאָה • וַיִּנָּאֵה וְלֹא יִכָּאֵה •
 בֶּן רַב יִצְחָק
 30 וּלְזֻקְנִים הַחֲשׁוּבִים הַנִּכְבָּדִים הַנְּקוּבִים מֶרֶב שְׁלָה וּמֶרֶב סַעְדִּיהָ וּמֶרֶב יוֹסֵף
 יִשְׁמָרֵם אֵל בֶּן מֶרֶב יִשְׂרָאֵל הַנּוֹדְעִים אֶל דִּיאֶסְתֶּרָה⁵ וְאַשְׁרָנוּם בְּמוֹכָה
 וְכִמּוֹ כֵּן לְכָל הַשְּׂרִים וְהַסּוֹפְרִים הָעוֹזְרִים בְּדִבְרֵי שְׂכָרָם יִגְדַּל וַיִּגְבֵּר • וְכֵן לְכָל
 הַזֻּקְנִים הַחֲשׁוּבִים •
 זָקְנֵי שְׁתֵּי הַפִּיאֹת הַנְּקוּבִים • אִשֶּׁר הֵם גַּם הֵם לֹא נָחוּ וְלֹא שָׁקְטוּ בְּמוֹשְׁבֵי •
 עַד אֲשֶׁר

¹ 'Those that have become deaf', i.e. prisoners immured in their cells and unable to hear what is going on outside.

² Cp. Prov. 29. 4 ; 20. 28.

³ Cp. Isa. 45. 1, 3.

⁴ 'Our leader', cp. *J. Q. R.*, N. S., IX, 158, note 141.

⁵ See also A. B. 57, l. 10 דְּסִאֲתֶרָה אֶל הַזֻּקְנִים הַנְּקוּבִים (دَسَاتِير, pl. دَسَاتِير) 'noblemen', 'grandees'. In both instances the correct reading should be דְּסִאֲתִיר. The Bagdād Gaon Samuel Hallevi b. 'Āli is also called Ibn al-Dastūr (see Pozn., *Babyl. Geon.*, 15 ff.).

הפליא יושב הכרובים ברוך יי אשר הפליא חסדו לעבדו בעיר מצור.
ועתה
אחינו ראוי לנו להסיר הקנאה מבינותינו. ולהסיר השנאה מנפשותינו
ולהוכיח איש את אחיו
35 לאמר הלא אב אחד לכולנו הלא אל אחד בראנו מדוע נבגד איש באחיו
לחלל ברית אבות?²
דיינו שנאת הנזים אויבינו. המבקשים נפשותינו. עד אשר נאכל איש בשר
ורועו איש את
אחיהו להריעו. להכרית שמה³ וורעו מנשה את אפרים ואפרים את מנשה
דיי לנו ארם מקדם
ופלשתים מאחור האוכלים אותנו בכל פה.⁴ נתונים לבז ואין מציל משסה
ואין אומר השב.⁵
המולו ליי והסירו עלות לבבכם לנו ונשובה עד יי כי הוא טרף וירפא.⁶
ראוי לסמוכי
40 חבורה להתחבר. ולהתאזר ולהתחזק ולהתאמין ביראת אלהינו ללכת
לפתח חרצובות
רשע ולהתר אגודות מוטה⁷ ולטהר העם ישראל. לבלתי אכול דבר האסור
ולעיין במשפטי
יי ולהוציא הדין [נ] אל אמתו

48. [Vol. I, pp. 122-3.]

[T.-S. 16. 275, paper, square writing, size 30 x 18 cm.; cp. *J.Q.R.*, XIX, 726, XI, where the Arabic address is given: Abr. b. Sahlān is known as Ibn ساهل, and lives in Fustāt.]

(recto)

שלומות אח ויריד נפש יו . . . ון וברכות רבות אליהם יעמתון⁸
והצלחותיו תמיד יואמתון וכל משאלותיו ינתננו ולא יכ[ר]תון
הוא כב גד קד מר ורב אברהם החבר אשר צדק העיר⁹ וחסד
חיבר. ופנים מסבר. לכל עובר. בר סהלאן נוחו עדן.
5 הגיעו שורותיו החרותות ב[כתב י]דו באמתותיו ועמדתו על הכתוב
בהן והחרות עליהן ותרע[ומ]ת ה[מתרע]ם ותביעת התובע ואיצת
המאין ודחיקת הדוחק וגלוי לאל כי מן [ה]יום אשר הגיע אלי מכתב

¹ Cp. Ps. 31. 22.

² Mal. 2. 10.

³ Read שמו.

⁴ Cp. Isa. 9. 18-20, 11.

⁵ Isa. 42. 22.

⁶ Cp. Jer. 4. 4; Hos. 6. 1.

⁷ Cp. Isa. 58. 6.

⁸ From עמית 'associate'. Here 'many blessings should be added to them'.

⁹ Isa. 41. 2 is referred in the Aggadah (see Sabb. 156^b top, Sanh. 108^b bottom) to the Patriarch Abraham the namesake of our Abraham b. Sahlān.

בני באבית הוהובים ההמה אחרי בוא מכתבך ומכתב חמודך ראש
 כלה ישמרהו אל ונתרציתי לקחת הוה[ו]בים ההמה להעזר בהם על . .
 10 העת הקשה אשר אנו בו עוד [ל]א לקחתים ולא שמ[חתי] עליהם
 והנה כתב בני הגיע לידי באבד[ם] על ידי מר רב אברהם [שצ] בן מר
 רב יצחק הנודע בן אל . עם [ואו]מרה אלי[ו] אחי ראה צרותי מבוכ[ה] אחת
 בצדה והנה אחרת נסמכה לה ועתה יהיו נא חמשת האלה תחלת [הפירעון]
 והנה יש לי טלית עשיתיה ל . . . בי אני אשלח ואביאנה עם בנך לבני
 15 למכרם על ידיך וכתב בשמ[ך] כי כבר קי[בל]תה מידי עשר זהובים האלה
 והם באחריותך עד אשר [א]שלם התשעה עשר זהובים אלה עד
 וכתב הוא הכתב אל חמודך שצ

באשר יש[נם] בידו עשר[ה] דינרין וכמו כן כתב מר רב לוי שמ צ
 כי הם יורעים דרכי כי כל העולם איננו שוה אצלי דבר במקום חיל[ל]
 20 השם והייתי סובר כי הגיעו אנרותיהם אליכם והנה אנרות באות
 זו אחר זו כי האיש הנודבם תובע אותם מאיץ מנחין לתבוע אשר
 אין לו עוד ת[ביעה] ויקשה עלי הדבר עד למאוד ויחר לי עד מות ואש[וב]
 ואשנה ואשלש וא[פ]נה כה וכה כי אמרתי אולי לא הגיעו ואשאלה
 לאנשים אשר נתתם להם להקדים משלחתם וקיתי כי הגיעו והנה
 25 היום יום עשרה בטבת הגיעה אנרתך ואנרות שנים מאת בנו
 מנחיצים אותי להשיב מהרה להניח טירוף הדעת וטירוד הלב
 ולבלתי העיר מחלוקת אשר שקטה ומריבה אשר נחה ואכה יד
 על יד ואאנה ואנהה במר נפשי אוי לי ומה גרמו חטאי בבא בני
 אל צוען מצרים באוני הרעות האלה ועתה אחי הנה אני אומר
 30 שבועה עלי כי בעזרת בוראי אם יחייני רחום כי אני משלם את
 הוהובים האלה אל הירושלמים עד פרוטה האחרונה וכי לא יהנה
 ימי

Verso, besides the address in Arabic, contains also the following lines :

אל מן אלש[ות]ף בן אלחב כוז
 יתן רשות לו שלמה בן סעדיה שיוציא הוהובים הללו
 מכל מה שיש אצלו ליורשי משה בן

49. [Vol. I, pp. 124-6.]

[MS. Adler 2804, fol. 8, torn across the whole length.]

(verso.

. ו ואומרים עליך הדבר ו
 עלה על לבו וכמה תעניות עשיתי ברמ[לה]
 כי היה להיות אני המתנ[ה]
 ותענית שתי הפאות לא יסף
 5 ושאלו להיות יום הנה אצל הרבנים ויום [אצל הקראים]

- שתי הפאות נכללים כמו נאוף ומשכב
 [ו]שמעתי אליהם ואני הוא אש[ר].
 הנה והנה מלך הכבוד ישמע ויענה ל[נ]ו לה
 להודיע אשר נעשה ואוסף האוסף ונוע[צו].
 10 לא שאלתי ואם אני צריך ולא כתבתי כי
 להזכיר ולאמר ראוי לאיש כמוך לזכות א[ת הרבים].
 והכביר עולי ואין הנאה ברמלה זה לבד אש[ר].
 וכמוהו נפשי מתאנת כי היא מחשבת בי על
 עשותה ולא כתבתי במכתב אל הקהל להי[ות]. [רק]
 15 לחיווק השלום לא ידעתי כי בכך ייהפך ה
 אנשים הרבה אומרים במכתביהם כי ה
 שצ' יישבו יחד בבית להיות השלום ביניהם
 ויעצים המרשה ובה עוד כתבו כי מימות
 כי כל אחד מן החבירים הוא דן בכניסתו וכל
 20 על פיו ואם ייאספו וישבו יחדיו יהיה הדבר חז[ה].
 אשר בינו זה אמר זה אם כן הדבר יהיה כל אח[ד].
 ובמכת[ב]ו קראתי ובכוא מכתבי אליו ובו השם אש[ר].
 בריא העיד כי בוראי ידיני על כן כאשר יכנו א
 אינם לכן אף כי הנכתוב אליהם לכנות אותו
 25 הברית [ועוד] לא מצינו באבות העולם מי ש
 אמר[ו] ב[ר]ך ק[פ]ר א תלמידו אראלים ומצוקים תפשו [בארון].¹
 המצוק[ים]. [א]ני הפכתי את שמ[ו] ללשון
 הקודש כי מיש[ור] פירושו בלשון ערבי סה[ל].²
 והוא טעם לדבר מה יש בדבר והמבקש שלום
 30 לא תבדה ושמע נא אהובי אל תחשוב בנפשך כי
 כל תאותי וכל רצוני שלום ישראל גלוי לאל כי לו נשלח
 על ידי מחלוקת לא אקבלם כי אני ברחמי צורי בומח [פעם]
 בחסר פעם בטלא [ו]אם ישולחה[ו] בין על ידי שלום מקו
 אהובי הדיין היקר רבנא אפרים הכהן שצ' יינתן אם י
 35 הבטיחו כי יפרע לו מהם הירושלמים השבעה עשר [זהובים].
 והנה אחיהו עזב ב[ית]ו עלי ולא אותה ואני ביי [בומח].
 כתבתי מקצת הכתוב הזה עבור הדיוקני אשר ל
 אם
 בירו

¹ Cp. Ketubot 104^a.

² Probably there is here a reference to Sahl, the father of Abū Sa'ad and Abū Naṣr, whose Hebrew name was Yāshār. See vol. I, 122, note 1.

בהודי אמר אין
 לו כתוב נא אליהם והודיעם בדבר הזה
 אשר מאת רבנא עמרם להשיבה אליו במכתב
 לא בא דבר והדיוקני אשר מאתך אלא
 5 השיבות במלים . . . אשר מצאת
 מאת השר היקר רבנא דויד שצ' הכ[הן]
 לתת אותה ברחמי רחום אין הנה בידו
 קדם תשובת מכתבך הבאה פאחי על
 ביארתי להסיר תלונת העם מעליך ומ
 10 עוד כי זה היה חלקי וגורלי מכל עמלי אשר
 ותקראנה אות[ו] תלאות בדרך אשר
 וישב שם שנה ועוד ולא עלה בידו
 עלה האסורים מכרו אשר להם ופד[ו]
 זהובים
 מאה ועשרים והאיש הנרשה במ
 15 הדלל והוא אשר נכנס בערבוננו כל
 אליך וכל אשר בא ממצרים אחד וש
 מאת רב שלמה שצ' בן סעדיה נז
 הנכבד והתשעה עשר אשר א
 ובעזרת ה[בן]רא אפרע השאר ו
 20 הגיע כדי לפרוע חוב אלה מאין ופרעו
 העני אשר הלך אליכם כאשר
 כלים ובגדים
 ותפשה והוציא ממנה ונמכרו
 וכאשר הוגד לו כי שב ואין ביד
 ולקח ארבאי¹ גוים והלך אל ח
 25 ועד התנצלות וקורות אש[ר]
 זהובים ונבה אותו מאשר ל
 ערבין בשלש מאות זהובים אלה
 אשר משכן חצרו וחצר חתנו ש
 הבית שוקל העני לפני מותו תח[ת]
 30 ולפני כן מכר שדה ירשה מיולדיו
 אשר היו באסיפו ביוגנות רשים דלי[ם]
 ועוד עליו לברו עשרה זהובים וש
 עם אנשים בתשעים זהובים אבל
 מאה זהובים על שאר בגדי הקוד[ש]

¹ 'Law officers'. Cp. Levy, s. v. ארכי, and also s. v. ערכי.

- 35 אלה הם הנושים ואלה כלל החוב[ות]
 כתבך אל צד אחד גלוי לאל לא א
 אל רבינו שצ בערך כאשר כתב
 ו.ת.ע.ו. ה שמא נכתב בעדי
 כותבים אין לי לגנות נאספים לנוח[ם]
 40 מיום אשר ירדתי אל רמלה לא לי
 ברחתי ב[עזרת] צורי הרבה כונן אל
 . . . עים אל [ח]ברי וכל רעיהם ו

50. [Vol. I, pp. 128–30.]

[T.-S. 12. 217, paper, Rabbinic square writing, 27 × 20 cm.]

(recto)
 הגיע כתב כנף יקר הדר האלף¹ מר ורב סהלאן ישמרהו שומר נפשות חסידיו
 יעמיד מחלציו כמוהו בן כנף מר אברהם החבר נוחו בן עדן ועמדתו על
 כל הכתוב בו ואמנם כי אהבתו לא היתה תלויה בדבר כי לשם שמים היתה²
 וכן היא עומדת כל ימי היותו ולפני זה כתבתי שני שורי תנחומים על האב
 היקר

5 יניחנו האל עם חסידיו יש³ וינחם אהוב⁴ וכל קרוביו ואשר זכר בעד הזקן
 האביר

רבנא חסד האל לא יסיר מעליו⁵ ויחיה חמודיו ואחיו גלוי לאל לא יסיר
 זכרו

מפי בטובה ואשר זכר בעד החבר רבנא אפרים אני לא שיתפתי עמו איש
 וגלוי לאל כי טרם לכת רבנו אב שצ שאל לכתוב שם האיש בחבר לא ישר
 בעיני בזכרי רוע מעשיו כי לא הרעותי לו ולא נעלם מאהוב כי לפני כן היום
 מאתו והתנא⁶ דבר

10 היתה הרשות נפרדת ועתה נעשה משותפת ואולי נכתב אליו כי לא יעשה כי אם
 בעצת ארבעה לו ראה אותי אהוב אותו היום היה תמיה כי האוסרים אותי שלא
 לקרות הם קראו ונודע לכל מבין כי בא עת לעבור ועת לעמוד ולאשר ישר
 בעיניו

יעמוד אם לתאותי חלילה לי לשכוח אהבת מ באהבה ולקרב
 מואם אשר

זכר לולא כתב המשוש שצ כי בו מעזכם

15 עשה נשיאנו יקרת רבינו יחזקיה⁷ יהי [צור עזרו]

¹ Read האלוף.

² Cp. Abot. 5. 17.

³ ישראל =

⁴ = אהובנו.

⁵ Sc. חסדו.

⁶ Read והתנא and he stipulated.

⁷ T.-S. 12. 734, right-hand side damaged, speaks of שחיטה composed by Joseph the son of Hezekiah Nasi. The following is all I could read: ולא . . . (1)

תפצרו . . . (2) רה והשחתה על בן נשיא (3) . . . כי הוא ראוי לכל כבוד[ך]

מתחנן על נפשו איך תשיאני . ש . ל
 לוברני ולא אדמה לחסירי גוים המקוים ו[מיחלים]
 יעלה זכרם בלב כשיריהם אבל אומר הם יחידים ואין אחרים תלויים ב[ם]
 ואני שמש תלויה קרבה לבוא למאר ועד מאר¹ נפשי דכא מיום אשר נאסף ב[ן]
 נוחו עדן
 20 ג[י]לי המשאל מהאל להעביר השנה הזאת בחיים ואל יאמר מתו שניחם
 בשנה אחת
 וידוע יהי לאהוב כי אני כצלם אתהלך² לא נשאר לי רשות כי אם שם בלבד
 וחש החיל וכשל הכוח והברך ומעד הרגל וכהו העינים ואשר אכתוב [על דרך]
 הלימוד פעמים יהיו השורות מיושרות פעמים יהיו מעוותות וכמו כן הדברים
 ממירוד הדעת מיום הלך החמוד אל צובה להביא משם כלים שנשאר לו שם
 25 מהאל המשאל להשיבנו שלום בטרם אלך ואינני³ וא ג ה והצ . . .
 ואני חי להחזיק טוב לנורב ולמתעסק עד ל . . . [בז]ה ובבא עד[י] עד
 ושלום כבודו ושלום רבנא סעדיה ירבה נצח א

51. [Vol. I, pp. 130-1.]

[MS. Adler 2804, fol. 3, square writing, size 27 × 17.6 cm.]

(recto)

אל אהובנו וחברנו וסגולתנו זנך מורב⁴ אפרים החב[ר] ישמר[ו] קדו[ש]נו
 וי[נ]צרו משגבנו ויחזק ידו ויאמץ זרועו ויהי בעזרו וי[כ]ין [צע]דו ב[מוב]
 וב[נועם] [יחן] וחסד ימציאו בן מר רב שמריה נוחו עדן . של[ום] שלום
 ית[יה] לו ב[כל] אבריו ומכל עבריו . וברכות בכל מעשה ידיו עם מילאוי
 5 כל [מש]אל . הגיע מכתבו אחרי החג ובתוכו הדיוקני בעשרת
 הזוהבים א[שר] נשלחו מאת הזקנים החשובים ישמרם צור
 על ידי מר רב פצל שצ בן דניאל וקבלה וקבל אותם הפרנס
 מיד[ו] לפי שאני איני ניתן על כל אשר לעניים וכתבתי לו כתב

שתעשו לו (4) . . . כי פעמים (5) . . . נפשו דברים אחרים כי בכבודו (6) . . . עשו
 נא במוסר ובדרך ארץ בזמן (7) . . . [ת]חזיקו את דברי ואל תפלינו דעתכם
 (8) . . . [הלכות] שחיטה של יוסף בן רב חזקיה או שיקנה מ[ן] (9) . . . דישאל
 יומיו ארור מן שמיא יהי חבריה (10) . . . ותעביר ביה מן בית דינא עילאה
 דהוא (11) . . . שליוסף הזה עד (12) . . . בכל צרכיו ושלמו לו כל מצוין שיש לו
 (13) . . . ואל תמעטו במצוין ובמהדורין ואל תגרעו מהם (14) . . . וה של . . . ות
 העשיר לפי כבודו ושאר העם כסף (15) . . . ושלמו לו לבן נשיא חק שטרות ופסיר
 (16) . . . כבוד כד הוי לו . . . מכם כדי שנוסף לכם (17) [ברכות] . . . ויאמיצכם
 Perhaps the father of the author of הלכות שחיטה 'our commandments' מ[צוין]
 the author of הלכות שחיטה is identical with our Nasi Hezekiah.

¹ Read מאור ועד מאור.

² Cp. Ps. 39. 7.

³ Ibid., 39. 14.

⁴ מרנא ורבנא =

קבלה ולא נתרצה בו עד שכתבתי אחר בלשון הזקנים
 10 ונתנו בו כיר¹ יריהם וקיימ[נ]ו והיינו מקוים כי ישלחו
 כדרי ספק העניים בחג המצות ונכובה התוחלת הלואי בשכר החצר
 הזאת כי בדקה² לו נקנה בארץ יש' בה חרבות היה השכר רב מזה
 זה
 [וב]מועד הזה [ב]א איש צ . . . אשר שם האיש הנוד[ב] ושמו טוביה
 שר העד[ה] וסופ[ר] כי האיש [ההוא ט]וביה הוא איש עשיר והיה האיש
 15 [א]שר . . . [ר]זא³ בן [עלי] בבגדא[ד] והיה לו כמו פקיד שם
 . . . כי האיש ה . . . : לא היה [ר]צונו להקנות בממונו במצר[י]ם
 לא שלח כי אם ל . . . אין . . . וסיפר כי האיש הזה רזא בן עלי לא
 יצא לו שם כי אם . . . ב . . . ה וכי לקח לו ממון גדול והלך לו
 אל ארץ משך⁴ וישב שם [ל]אכול ו[ל]שתות וכי חרה לטוביה רוע מעשהו
 20 כי גמלו רע[ה] תחת טובה [ו]הנה כמה שנים אין ממנה הועלה נראת כי
 אם המעט הזה⁵ אף על פי כן אנו מחזיקין טובה לזקנים ישמרם אל ובחג
 הזה הרבינו להם ברכות כמו לנורב צורנו ישמע ויענה ומכתב הגיע
 אל חמור⁶ מודיע בו הדרך אשר תפש האיש אשר נקרא מפי אב ש צור
 לא על מנת כן קראו כי אם [לה]תנהג בדרך ענוה לא להשתרר ולגרום
 25 מחלוקת דיי מה שעבר והתמה מן האיש אשר דמינו כי יש⁷ מידות
 חסידות בשביל שררות ע[ז]ר אנשי רשע להעזר יחד במחלוקת
 ולחזק ידי מרעים יאבר עולמו . ויגנה שמו . וכבר היה בלב לכחזר עליו דברת
 עוזר ועוזר⁸ אבל דברים טובים יש בו [ו]לו אחז דרך חסידותו . ונתא[מ]ן
 בישרותו
 היה זוכה להקראות כי הוא מבני אבות ואתה יקירנו אל תחוש לרברי החולק
 30 כי עדיין הוא מבחור⁹ ולא כל המינו¹⁰ לחלוק ולהיות כנגדך לא כל הרועה
 ליטול לו את השם יטול¹¹ באספו אליו אנשים להטיל מחלוקת התחזק התאמן
 חס ושלום לעשות שני ראשים כאחד אם לשם שמים אין זה דרך מי שמבקש

¹ 'Signature'. See *R. E. J.*, XLVIII, 173, note 3.

² From הלואי the meaning is obscure. Perhaps read כדרי for כי 'would that the rent of this house be sufficient for its repairs'. Had ruins been bought in Palestine with the amount of the donation, the rent would have been more (לו = לו) should be understood to refer to a missing noun (נדרבה).

³ For this name cp. *infra*, p. 201.

⁴ Khurasān (see vol. I, 275, note 2).

⁵ Since many years no profit (תועלת = הועלה), above, p. 122, note 1) accrues from the above-mentioned property but that small amount.

⁶ חמורנו.

⁷ Supply לו.

⁸ Cp. Isa. 31. 3; the Gaon perhaps indicates here that he would have pronounced the ban.

⁹ Cp. Hag. 15^a, used here in a different sense.

¹⁰ Read הימנו. The phrase לא כל הימנו (cp. Jastrow, s.v. הימ) means 'he has no right' (lit. 'not all depends on him').

¹¹ Cp. Ber. 2. 8.

שם¹ שמים ואם למ[חלוק]ת אין [אנו מחז]קין ידי בע[לי מ]חלוקת ואשר
כתבתי לרב² מנשה הכהן
שצ' אם יבקש לה[עזר] ב[ד] בעד ה[חצר] אשר נגולה ממנו תן לו עצה
ההוגנת לו ועזרהו בכל יכלך
35 המ[ק] יעזר ויסעד[ך] וי[עזר]ך ושלום כל אוהבינו והפרנסים
ירבה נצח
וחמודנו ירבה ש[לומך] . . . מאד י' שלמה הצ' ראש [היש]יבה ברבי
יהודה ננ

(verso)

ומאחרי שנכתב כתב זה שאלני השלישי שצ' להודיעך בקוצר אודות החצר
אשר כתבתי אל מר רב מנשה עבודה [כ]י החצר הזאת ידועה בשם גאון ננ
אבל היתה בין מר רב מנשה ובין אח[ו]תו אשת גאון ננ וירשה גאון ועברו
מריבות ובעת שנתפש [מר] מנשה ונענש ממון בימי בן חבורה [ו]לא היה
5 בידו כדי למלאות הנקצב עליו אמר כלף בן עלון כי שקל בעדו מאה זהובים
וכי כתב לו מ⁴ מנשה החצר על ידי גוי ואחרי מותו עמדה אשת בן עלון כתבה
אותו בנדרנית בתה וכי השלישי שצ' הוא ובני אחות אמו ירדו א[ל] רמל[ה]
וערערו והכל עזרו אותם אבל יורשי בן עלון⁵ אנחנו יורשין מה שקנה
אבינו [מ]את [מנ]שה ויאמר להם השלישי החצר י[ד]ועה בגאון הב[ן] יאו
10 [רא]יה והביאו עלילות . . . עתה אצלינו [ו]שאל והנה אין בידם
ואין גם לא ביד הנ[ו]י . . . עלי[ו] הרבר כי אין ביד[ו] כתב וראוי לו שלא
להניח[ו] שיבא לביתו . . . ש[ע]ה שכת[ב]ת[ו] למר רב אפרים אח[ו]י שצ'
. . . לי . . . ות חובע . . . כי אם . . . אשר [א]מר כי שקלם בעדו בשמ[ו]ן
לא שם [תביע]תו כי [הם] צד שלו . . . א . . . ל . . . אתה הוא אין בידו
15 . . . הוא רוצה שיטרחו אחרים והוא דומם לא כן אמר הכתוב לא אמר
כי אם עזוב תעזוב עמו⁶ לעזרו ולסייעו המק' יספק על ירך זכויות הנה השים
כתב אל דמשק ושלח ביד יוסף בן אחות אמו ובכל שיני וחמשי הם מחרימין⁷
ממנו ומהם יתחזק כאומר חזק ונתחזקה⁸ וגו' ועקב שלום

¹ The following lines are written on the margin.² לרבנא.³ המקום.⁴ מרנא.⁵ אמרו.⁶ Exod. 23. 5.⁷ See Additional Note.⁸ 1 Chron. 19. 13.

Additional Note.

Oxf. MS. Heb. a. 3 (cp. Bodl. 2873⁸) contains a letter from Solomon b. Yehuda to Ephraim b. Shemarya (ll. 2-3) wherein he is also requested to announce the ban in a lawsuit. (4) ישא החבר שלום רב מאת יי אלהיו יתרום וממנו כי (5) לשלום אנו חונים ואם תש הכוח מעוצם השמועות (6) המרגיות המרעישות המחרירות אבל הנפש היא (7) עד עתה משתמרת ברוך השם אותה בחיים ולא

52. [Vol. I, pp. 131-2.]

[T-S. 13 J 26²³ is very damaged and illegible. The following few lines which I was able to decipher seem to have a bearing on our subject. The handwriting is that of Solomon b. Yehuda.]

(2) לא ידע מה ילד יום וגם לא . . . (3) הם אשר נפלו בצער . . .
 (5) יותר מכל הנשאים . . . (6) ואני מתאחר ולא . . . (8) . . . הנשאים
 ההוב [אשר] על . . . קק זהובים . . . (9) והנה אחרת והאחרים אשר . . .
 החורף . . . (10) . . . ובידו מכתב . . . (11) אשר כתבתי ולא . . .
 (12) . . . להיות לו לזכות וידוע תדע אהוב כי . . . כתבתי אליך . . .
 (13) הראשון אשר הוא תשובת אגרתך השנית הארוכה . . . (14) . . . באשר
 הקבלתי ולו היינו שקולים באחד בשנים וזולתם . . . (15) לך או מי כתב
 כדברים ההם וקיימתה דרך כבוד . . . (16) . . . כי אני משמי . . . תכתוב
 אלי . . . ואל תאמר כי גאון ישיבת [צבי] . . . (17) גם אתה כמות שהיה
 בקריאתך אותו חבר קפץ . . . (18) זה כבר ובא לידי חרפה וכבר ידעתי כי
 בהתחבר חמודך עמו ועל . . . (19) במאכל ובמשתה כתב אליך ונמשכתה
 אחרי דבריו וממכתבך אל חמודך (20) ידעתי כי נכנסה אהבתו בלבך כי הוא
 אצלך מגדולי ישראל ומחבטי התורה (21) . . . אתה ירא מאיך¹ ופעם חלופ
 זאת אבותי . . . [שים] (20) לך לאשר כתבתי אם חכמה אין כאן זיקנה יש
 כאן הטוב לך או (23) . . . ואם תטה לדברי המורד דע כי מרה תהיה

(8) נתן למוט רגל לא העדרנו זכרך בכל עת המקום (9) ישמע תפילתנו עבורך]ך
 ומגמת שורות אלה להודיע (10) כי בא לפנינו אברהם בן אב[רהם] נז הרופא
 הידוע אלבצרי (11) בן אחי מר' שמואל בן יוסף הידוע אלבצרי ויאמר דעו
 (12) רבותי כי דודי מר' שמואל היה לו אצל בני אדם הרבה (13) פקדונות
 ושאליות וחובות וכסף וזהב וכלים וכאשר (14) נאסף לנוחו לא הניח יורש זולתי
 וכל מי שהיה בידו (15) דבר לא ראה על עצמו להגיע ליורשו ושאל מלפננו
 (16) להחרים לו שני וחמישי ושני להחרים לו כלשון הזה

[follow the details of the ban, ll. 17-28]

(28) . . . וקבלנו שאלתו כי ראינו אותו כאוב לב שבור רוח (29) והוחרם לו
 בבית הכנסת כאשר שאל על כל מי שגולו (30) וחמסו בירושת דודו כל שין (שֵׁן. Arab.)
 אשר שאל ושאל מלפנינו (31) לכתוב אליך לעשות עמו כדבר הזה כי אמר כי יש
 (32) שם בעלי דינו אולי ישמעו וייראו וישיבו לו חששה (33) עמו בווסתך ותניח
 דעתו ה[מ]ק[ום] ישמרך ויהי בעורך (34) ויבין צעורך ויצליח על ירך
 ושלומך ושלום כל קהלך (35) ושלום הזקנים והפרנסים ושלום חתנך ירבה |
 ישע רב | שלמה הצ ראש ישיבת גאון יעקב ברבי
 This letter was written before 1035, since Ephraim's son-in-law is saluted. The terrifying news (ll. 5-8) probably refer to the events in connexion with the revolution of 1024-9.

¹ מאלהיך =

כלענה . . . (24) כי אני לא קפצתי ולא רצתי ולא רדפתי בוראי הוא יעידני
 ביום הדין כי מימי (25) אין דרכי כי אם אל השלום ולא יכולתי להתהלך
 ממקום למקום ולה . . עליה (26) . . . ואל וחלילה לי אני להיות גורם
 למחלוקת כי קדמו תשובות . אל . . . (27) הזקן השר מ' ור' אפרים הכהן
 ישימהו אל על כנו ויוסיף כבודו כי לא אותי (28) לעשות [קט]נה או גדולה כי
 אם בהתחברי עם אב ושלשי ישמרם אל ולא . . . (29) . . . בצאתי אבל
 האיש הזה אין יכשר שיכתוב אל . . . (30) . . . בפיהו . . . בהעתק . . .
 לאשר הועלה להקראות (31) . . . מקומי מעצת יעקב אין להם כל אחד
 (32) . . . [אני לא הוספתי ו]לא גרעתי לא העליתי ולא הורדתי (33) . . . ואני
 מעביר כי חלילה לי אני להעמיד (35) . . . ואני בתומי אחהלך כל עוד נשמתי
 בי וברוך יי אשר . . . (36) כליותי . . . כי לא נבה לבי ולא רמו
 עיני וכי . . .

58. [Vol. I, pp. 132-3.]

[T.-S. 13 J 31⁷, paper, square writing, right-hand side only preserved,
 top damaged.]

Address (verso)

[ליקר כִּנֵּךְ מִרֹּד אַפְרַיִם הַחֶבֶר] [ברבי שמריה נע]
 בסנ גר צור ישמרהו

(recto)

(1) ליקר . . . (6) . . . [אפרים החבר בסנ גר שִׁעַ] ¹ (7) ברבי שמריה
 [נח]ו עדן שִׁלֹן [ם רב] . . . (8) וברכה ישא מאלהינו יתרום . . .
 (9) מִשֹּׁשׁ הַיְשִׁיבָה שִׁעַ . . . (10) לִשׁוֹן לִגְנוֹת] אבותיו בפישון ² . . . (11) מע[ש]ה
 . . . לזכות . . . (12) כי החבר . . . שא . . . (13) הדמות לאשר בנר
 [ו]עם [ה]ק[הל] . . . (14) מסכו בש[ריר]ו[ת] ל[בו] להנאת עצ[מו] . . .
 (15) בוגדים וקושרים פעלם וכן נאמ . . . (16) מן החבר כי לא פנה אל
 רהבים . . . (17) ומחי הסדק לכל אשר ימצא . . . (18) שם את נפשו
 בכפו ועמד ב . . . (19) להשמיצו לחרפו כי כתב . . . (20) למען כי הוכיחם
 ואם כן ה . . . (21) האל יהרפם וידיחם כי אם דין די . . . (22) הזה כל
 איש אשר עליו דין ישמ . . . (23) לא זולתי פלוני יקנא אל לעמ[ו] . . .
 (24) אל החבר שִׁעַ לכתוב לו מעשה . . . (25) בו כיר ידי השומעים ולקיימו . . .
 (26) יחוק המשפט ויצא באו . . . (27) ולרשע אמר אֵם ונ' ³ עד אשר . . .
 (28) אני יודע זקנו מחסידו יש' ⁴ . . . (29) והם [מנ]דולי מדינת פאס ויר . . .
 טובה
 [וכל מה שיעשה עמו] (30) עמי הוא עושה כי למאד . . . (31) . . . עושה ולא
 נחד מן החבר מה שאמר המלך דוד לשלמה] (32) בנו על ברולי הגלעד

¹ בסנהדרין גדולה שמרהו צור.

² 'Nile' (above, p. 39, note 3), i.e. at Fustāt by the Nile.

³ Cp. Ps. 50. 16.

⁴ = ישראל.

ולבני [ברזלי הגלעדי תעשה חסד וגו']¹ . . . (33) . . . כתבו בהחזקת . . .
ואם יש יכול[ת] לשום שלום ביניהם | ע[שה] והצלח | וי' יהיה עמך | והגד הוגד
כי | שלמה בן מאיר | השלים עם כת | [ה]קושרים ואני | בוי' [אעלוה] | אוחילה
לא ל' ישעי וגו'² | ושלום ישא | החבר מהאל רב | [ישע רב] | [שלמ]ה הצ' ראש
שיבת נאון יעקב ברבי.

54. [Vol. I, p. 133.]

[MS. Adler 2804, detached leaf, paper, square writing, size
25 x 17.3 cm.]

Address (verso)

ל[ז]קננו זקן קהלותינו זק מו' בן מו' רב פרת נוח[ו] ע[דן]
יצחק הכהן יהי צורי עו[ר]ו ישע ר[ב]

(recto)

שלמות מוכללות • בברכ[ו]ת מוכללות • שנים וימים בטוב
ובנעימים לבלות • ואחרית וחקה' למלאות • ושיבה טובה
ויזר פועלות • והקשבת תפילות • לזקננו וחש[ו]נו וגדולנו
כב קדו מו' ורב יצחק הכהן הרופא זקן הקהלות • וח[ש]נו
5 בכל מקהלות • ישמרהו נורא תהלות • וישגבהו רב עלילות •
ויצ[ל]ח על ידי בכל מחלות • להמציא תעלות • משחת להדלות •
[ל]התברך בו בכל פעולות • להראות צאצאי חמודו שר העדה
בחיכו בעודו במסערו • ויבין צעדו • וישיבהו שלום שלם בגופו
שלום בסודו • יזכהו אל לעבור עבודה • על מזבח מוקדה • עולה ומנחה
10 שלמים ותודה • ונפשו תגיל בוי' בקדוש ישראל תתהלל • בן מו' ורב'
פרת נוחו עדן • נכתבו טורים אלה אל זקן הקהלות • יחליף
לו אל כוח כנשרים להעלות • להטיב אחרית מראשית • ידו
על ראשי צאצאיו להשית • זרעו להעמיד • ושמו תחת אבות
בנים • ממלאי מקום תמיד • יען כי טוב מליץ • עלובים להחליץ •
15 מיר מפליץ • הקופץ בחילו על מקום לא לו • להראות גדלו •
לעבור גבולו • אשר עלה בגורלו • מפי יחיד לגדלו • באין הסכם
בן גילו • אשר אין רשות לאחד מהם למנות לבדו כי אם
על דעת חבריו אשר כנגדו דימה כי יכיר מקו[ו]מ[ו] וישמה בחלקו •
ויתנהג עם עם בצדקו • ויקטין עצמו להנאות פרקו • ויכבד
20 גדולים ממנו אשר קדמהו בלימוד ובישוב • ולא יגבה לבו
ולא יר[ו]ם [עו]ניו לאמר אני חשוב • ודברו יהי קשוב • לא המדרש

¹ 1 Kings 2. 7.

² Hab. 3. 18.

³ = הצעיר.

⁴ Jer. 29. 11.

⁵ Isa. 49. 16.

⁶ Isa. 40. 31.

⁷ Cp. Job 8. 7 and Exod. 7. 8.

⁸ Cp. Ps. 45. 17.

הוא העקר • כי אם המעשה¹ הטוב הנחקר • לא כל הרצה
 לשום לו שם משים² • כי אם במאמר נוטה פרוסים •³ ידים
 ענוים ו[י]שפיל גסים • ויושיע אשר בו חוסי[ם] • ובנסו מתנססים •
 25 ועוזרי האמת יעזרם אל אמת • ושלום שלום ישמיעם באמת •
 וחקנו זקן הקהלות ואבירנו שר העדה יירב שלומם עד בלי ירח⁴
 שלמה הצ ראש ישיבת גאון יעקב ברבי
 . . . לי אן שר העדה ישמרהו אל סאר ישייע לולא דאלך כתבת אל[י]ה בשוכר
 . . . הו מותפצל בתקדים וחדית אסאל אללה אן ירי אלשוכר לה עני ושלום

55. [Vol. I, p. 133.]

[MS. Adler 2804, fol. 6, square writing, much torn, is in Solomon b. Yehuda's handwriting.]

(1) . . . ברוך יי השם נפשותינו בחיי[ם] ולא נתן (2) למוט רגלינו⁵ ואף
 על פי כי נפש[ותינו] . . . חורדות רוגות (3) התפלה והתחן תמיד אנו
 נושאים . . . ברגו ולהשקוט (4) הכעס לשוב לרחם על המיוסרים הנוס . . .
 הגולים מבתיהם (5) להשיבם להניחם ועל הרעה להנחם ועליכם ל[הת]מיד
 לבם הישיבה (6) לבטח והשובע והשלום ולמאור היינו כאובים על המחלוקת
 אשר (7) היתה ביניכם פן ת[היה] סבה לשונאיכם לכל הדברים הבאים על ידי
 (8) המחלוקת ולמען רוב הצדקות אשר בידיכם שבתה מביניכם (9) ברוכים
 יהיו ליי אשר הרגילו ואשרי הביאוו ואשריהם ומה רב (10) שכרם כאותה
 ששנינו⁶ ואלו דברים שאדם אוכל מפירותיהם וכו' . . . (11) . . . ואמר
 המשורר סוד מרע ועש[ה] (12) טוב בקש שלום ורדפהו⁷ שיקל השלום כנגד
 כל התורה באמרו סוד [מרע] (13) מצות לא תעשה כי הם רע בעיני יי ועשה
 טוב מצות עשה וכו'.

56. [Vol. I, pp. 136-7.]

[T.-S. 13 J 13²⁸, paper, square writing, size 25.5 x 17.4 cm., very badly preserved, torn at left side bottom. See *J. Q. R.*, N. S., X, 417-19.]

(recto)

[לי]ק[י]רנו וידידינו כב זק מור סהלאן ראש כלא ישמרהו צור • ומכל רע
 יהי נצור •
 ביד אברהם החבר נע קדמו מכתבי אלי ידיד שצ הודעתי במ כי נעו כתבם

¹ Abot 1. 17.

² Cp. Ber. 2. 8.

³ A Païtanic expression for the 'heavens'.

⁴ Cp. Ps. 72. 7.

⁵ Ps. 66. 9.

⁶ Pea. 1. 1.

⁷ Ps. 34. 15.

והחזק באשר עשה ובאשר התחזק הוא וכל אנשי כניסתו והחזקנו טובה למו
ואישרתי
... . נמול טוב וישלם פעלם ויהי משכורתם שלמה מעם
י' אלהי ישראל
5 [נז]קקתי ב... חו... מלפני המלכות [ומ]ן הרחון יחיו לעד בהצלח
האסורים יו[צי]אם
[אל]הינו לאור והן נשלחו [צי]רים והיי[נז]ו מקוים יציאתם מחשך וצלמות
ונחוק מוסרותם
והנה כתבים באו מרמשק כ[י] עודם בבית הכלא אך המוסרות והמוטות
הוסרו מעליהם
אבל הפקידים על[י]הם בעונש בכל יום והם חולים מלך הכבוד ישלח דברו
וירפאם ויוציאם
לאור ויראו בצדקתם וכתוב במ כי [ג]של[ח] להם פיתק מאת ערי¹ בן
מנשה הניכר בן אלקואז
10 כתוב בו תניי כי ישבעו ביי' ובחיי המלך יחי לעד כי לא יקראו בשם
חברים ולא ישרתו
את בית ישראל בכל ארץ ישראל בשרות גדולה או קטנ[ה] לא במשפט
ולא בזולת[ו] וכי
השיבו אנחנו רוצים לשמוע דברי הפיתק [הזה] מפי כותבו ונשוב לפי
מה [שנראה] ובאשר
עמדנו על דבר[ם] נוסף ינון על מכאוב ואמרתי אוי נא כי יספ ייי' ינון
עוד [על] ינוני וג'²
[ו]נק[וה] לאור והנה חשך וג'³ עדיני א. ר. על השמועה הזאת [והיינ]ו
מק[וים] כי יביאו
15 מרמשק תשובות למכתבים שנכתבו מאת חזקן החשוב מרר⁴ נתנאל
[הכ]הן הנקיב
אבו אלפכאר שצ' יהי אל עזרו ומ[ז] רב מבורך השר ביד עלי נז הנקוב
אבו אלפצל באשר ראו
מכתבים אשר באו מרמשק והול[י]זני... . זקנים בימים האלה בימי
הסתיו והשלג והקור
ואני זקן כב[ר] ואין בי כוח להלך מן הבית [אל השוק] כי כשל בעוני כוח
אף כי אוכל אל דמשק ולא
ארע אם יק[ר]ני אסון ואם בינ[י]מין הצ[דיק] נתי[רא] עליו אבינו יעקב עליו
השלום⁴ אשר זכות שניהם

¹ I. e. 'Adayah b. Menasse the Wezîr. Cp. above, p. 11, note 1.

² Jer. 45. 3 is somewhat different. It was probably quoted from memory.

³ Isa. 59. 9.

⁴ Cp. Gen. 42. 38.

20 [גד]לה [לפני] אף כי אנחנו החוטאים [והנה] באות תשובות נראים
 כמ[צפ]ים על הולכתי ואף
 בהם תנים קשים אפילו האדונים לא יתנו כמותם על עבריהם וגם כי לא
 יזכר החרם בה[ק]לה
 וכי יבדלו להם הקראין חנות אחר בשוק היהודים לשחוט ולמכור [בשר] בלא
 בריקה באין איש רוא[ה]
 וכי שאר הטבחים אם יבוא להם שיה וילדה או פרה¹ לא ימנו אות
 נו . . . ים וכי אם יהיה
 שאלתם לא יבוא עם הרבנים וירצו לחלל בו ולפתוח את חנויותיהם
 הרבנים עליהם וכי
 25 האסורים לא [י]בואו לא בעיר הקדש ולא ברמלה וכי יכת[בו] כתבים
 וכאלה רבות ש
 ועידו עלי תעל הזקנים כי אנחנו ערבים בר[בים] ה[אלה] היתה
 צור[ך]
 השמינו על ארמנות באשדוד ועל ארמנות בארץ מצרים ונ²
 ולא אכנס בתניי באחר מן התנאים וכן החברים
 וכב[ר]נ[ת]תי את נפשי בכפי ובטחתי בבוראי אולי יעשה לנו ככל
 ולהתחזק ולחזק ולאמץ כוח לכל מי שתדע כי יעמוד בדבר
 30 יוננה אלא רמלה ואל דמשק שלא יכריחו אותנו לכנוס תחת
 זכרו א[ח]ינו לא נראת להם שלילה ולא ה[יתה] ארוכה כי לא נכחד מ
 ביי [א]לה[ינו] אנו נשענים ואשר תעשה ותעשו בדבר הזה הוא לכל
 ושלום מסר[פ]ך וכל קהלך קטן וגדול ובעונותיי רפו ידי
 אשאל לכתוב משמ[י] מסירוף [הדעת]
 35 ויציא | מצרה לרווחה | למען שמו | ולמ[ען] ברית[ו] היות | כי לא הרעותי |
 את אחד מהם |
 ולא הטרחתי | וגם לא לקחתי | כופר והוא עד | ונאמן עלי | [ו]למאד
 קצת[י] | בחיי ונקמה |
 רוחי וכבר | [כתבתי] אל מ[ד] רב | [י]שי החבר ומ[י] רב שמואל גם |
 קדמו מכתב[י] [ם] |

¹ A sheep or a cow that is about to give birth, i. e. pregnant. This seems to be the meaning of ולדה, cp. שפחה וולדנית (Levy, *Wörterbuch*, s. v. וולדנית. For this Karaite prohibition, cp. e. g. Sahl b. Maṣliḥ in his Letter to Jacob b. Samuel (Pinsker, *Likḥute*, Appendices, 28), וגם באחי למנוע אותם מהזבחים אשר אתם, מתירים שחיטת בהמה הרה ומלאכול אותה ואת בנה והוא הנקרא נבלה . . . (cp. also *ibid.*, 30 top). In a marriage document, dated 1036 at Fustāt, between a Rabbinite and a Karaite lady, one of the conditions is that the husband compel not his wife to eat בהמה הרה ולא הריק ולא בהמה נפל בה הריק (infra, p. 211).

² Amos 3. 9.

אל החבר מר רב | אפרים הכהן | שצ' ואל מר רב | [י]פת ראש הקהל |
 [ואל] אחינו |
 מר רב יעקב | שצ' | ואל מר רב | נתנאל תתברכו | יחד המקום | יעזור
 אתכם |
 ויורכיכ[ם] | דרך | הישרה | ויצליחכם בכל | אשר תעשו | ועקב שלום |
 שלמה

57. [Vol. I, p. 139.]

[T.-S. 10 J 10²², paper, square writing.]

(recto)

.
 ויחיו ה . . . ב
 מצפה ע וכ חמודי אומר ירא אני כי לא
 תוחלת כי אל פאה אשר [נ]פנה הנה [ה]יא סגורה ויכאב מאד לנו
 ואשבה משומם ואאנה ואנהה ואומ[ר]י [י]י אֱלִי יש' ¹ האמנם [באה]
 5 העת להתגרש מעיר הקודש כמה כתבים כתבתי בעדם מ[צדי]
 ומן הישיבה בדברי תחנונים מדוע לא הועילו איך לא הוקשב
 אל דבריהם איך לא נשאו חן בעיני אחיהם למאד מאד הוקשה
 עלי הדבר עתה אח ואהוב לך לקחת את הספרים
 אשר קדמו ולקראותם ברבים ולעזרם בכל יכולת ולהעירם
 10 לדבר אל הזקנים הנקובים אל דסתארה ² בעד אשר אצלם
 ולאהוב לדעת כי אם לא ייעזרו כת הרבנים מאצלם
 אין להם תקומה ואין להם ישיבה בירושלים ועד כה
 דברתי בלשוני מטירוד לב וטירוף דעת ואשר יעשה
 בדבר שכרו מא' יש' ³ השוכן בהר ציון ושלומך ירבה נצח
 שלמה הצ' ראש הישיבה ברבי יהודה

58. [Vol. I, pp. 139-40.]

[T.-S. found by me in Box K 17 and 18, but mislaid after copying;
 paper, square hand.]

(recto)

. להוכיח
 מצינו במדרש א
 חבור עצבים אפרים ה[נח לו] ⁴
 אין זאת מן המ[צ]ות אשר

¹ = אלהי ישראל.

² See above, p. 140, note 5.

³ = מאלהי ישראל.

⁴ Hos. 4. 17.

⁵ Hos. 4. 3, incorrectly quoted here.

לִשְׁנֵיהֶם וּבְרוּךְ אֲשֶׁר בַּחֲסֵדוֹ נִמְלֹטָה נַפְשֵׁינוּ כַּצֶּפֶר מִפָּח יוֹקְשִׁים וְג' ¹ בְּרוּךְ
הַצִּיר הַנֶּאֱמָן לִי אֲשֶׁר
לֹא שָׁמַע לְדִבְרֵי הַמְּשִׁיאִים צוּרְנוּ יִשְׁלַם פַּעְלוֹ וְתַה[י]ה מִשְׁכַּרְתּוֹ שְׁלָמָה מֵעַם
יְיָ אֱלֹהֵינוּ
בְּאֲשֶׁר הִשְׁלִיךְ נַפְשׁוֹ מִנֶּגֶד כֵּן הוּא כֵּן הַסּוֹחֲרִים הַחֲשׂוּבִים אֲשֶׁר הִלְצוּ יוֹשֵׁר
וּלְמַדּוֹ זְכוּת יִבְרַכְם אֶל בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם וְיִשִּׁיבֵם שְׁלוֹם אֶל בְּתֵיהֶם וְאֲשֶׁר
נָרַם לָנוּ כָּל הַתְּלָאוֹת
20 הָאֵלֶּה מֵאֲחֵינוּ הַחוֹקְקִים חֲקֵי אֲנִי הַמְּשִׁיאִים יִרְאֵי יְיָ וְיִשְׁפּוּט וְהִיָּה יְיָ לְדִין
וְיִוְכַח בִּינֵינוּ
וְיִבְנִיחֵם יַעֲן [שְׂכָל] הַעֲ[דָה] מְקוֹיִם לְשְׁלוֹם הַמֶּשָׁאֵל מֵהָאֵל לְשׁוֹם שְׁלוֹם בֵּין
עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְיִסִּיר
הַמַּחְלֶקֶת כִּהְבַּחַת וְסִרָה קִנְאָת אֶפְרָיִם וְצוּרֵי יְהוּדָה יִכְרְתוּ וְג' בַּעַת אֲשֶׁר
יָקִים וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד
אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ [וְאִישׁ] אֶת אֲחִיו לְאַמֵּר דַּעוּ אֵת יְיָ וְג' כִּי נִהְיָה יָחַד לְמוֹדִי
יְיָ כִּהְבַּחַת וְכָל בִּנְיָן לְמוֹדִי
יְיָ וְכִי שְׁלוֹם בִּנְיָן ² צוּרֵינוּ [קְדוּשֵׁינוּ] יִקְרַב לָנוּ הַעֵת וְהַזְמַן וְלִהְיוֹדִיעַ כִּי שָׂאֵר
הַנִּדְבָּה הֵנִיעַ כָּלֵל חֲמִשָּׁה
25 וְעֹשִׂיִם זְהוּבִים וְגַלְיָ לֹא לַעֲתָה לֹא נִשְׁתַּנִּית כִּי אִם לִיד הַנוֹשִׁים וּבַחֲסֵדִי אֵל
וּבַחֲסֶדְכֶם נָחָה דַּעֲתִי
כֵּן תִּנְיָה דַּעֲתְכֶם וְתִמְצְאוּ מִרְנוּעַ לְנַפְשְׁכֶם כֹּאֲשֶׁר חֲרַדְתֶּם וְנִתְעוֹרַרְתֶּם
וְעֹזְרָתֶם בְּהוֹנֵכֶם
בְּנַפְשׁוֹתֵיכֶם כֵּן תַּחֲרָדוּ וּכְצִפּוֹר מִמְּצִרִים ³ וְתִתְעוֹרְרוּ לְבֹא לִירוּשָׁלַיִם וְתַעֲזְרוּ
כָּפְלִי כָּפְלִים וְתִזְכּוּ לַחֲזוֹת בְּנוֹעַם
בַּעֲבוּר הַזֶּמֶן וְיִשְׂאוּ הָרִים שְׁלוֹם לָעַם וְתַעֲנֶנּוּ בְּסִתֵּר רַעַם ⁴ וְהַמֶּשָׁאֵל
מִכְבוֹרְכֶם לְהַלִּין יוֹשֵׁר וְלֹא לְדַקְדֵּק
בְּכַשֶּׁר כִּי כָל ⁵ הַכּוֹחַ וְהַחֵיל וְהַלֵּב טְרוּד מֵאִשֶּׁר עָבַר וְהַשּׁוֹרֹת יוֹכִיחוּ
וְהַדְּבָרִים יוֹדִיעוּ בְּהִקְדָּם
30 וּבֵאִיחָ[וֹר] הַמָּקוֹם יִשְׁמַע בַּעֲדָם כָּל תְּפִלָּה וְתַחֲנָה וְשְׁלוֹם וְשְׁמֵעוּ
וְתִשְׁעוּת עוֹלָמִים תוֹשְׁעוּ
וְלֹא תִבְשּׁוּ וְלֹא תִכְלְמוּ עַד לְעוֹלָמִי עַד ⁶ שְׁלָמָה הַנִּדְבָּה בְּרַבִּי יְהוּדָה נֵזֶה
יִשַׁע רַב

¹ Ps. 124. 4-7.

² Isa. 11. 13; Jer. 31. 33; Isa. 54. 13.

⁴ Cp. Ps. 81. 8.

⁵ Read כָּלֵה.

³ Cp. Hos. 11. 11.

⁶ Cp. Isa. 45. 17.

59. [Vol. I, p. 141.]

A declaration by a Karaite.[Oxford MS. Heb. c. 28, fol. 9 (cp. Bodl. 2876^o); paper, square hand.]

(recto)

בשם אל עולם
 בר[כו]ת רבות • כמימי א[ר]כות • מדר ערבות •
 אל הקהל הקדוש החכמים והנבונים בעלי מקרא
 תדעו לכם כי האל לא ברא את עולמו ונתן את התורה
 אלא לדרוש את האמת ולשפוט את הצדק דכת
 5 בקטון כנדול תשמעון לא תגורו מפני איש כי
 המשפט לאלהים הוא ¹ תדעו לכם כי הייתי נכנס בבית
 אלשיך אבולמונה וגם הוא בביתי והיה נאמן עלי וגם אני
 לו נכנסתי פעם ² אצלם אמר לי הוא ואשתו קח אלה
 הנכסים בכנף ביגדך והוליכם לביתך לקחתי אותם לספור
 10 [או]תם לפניהם אמר לי הוא [ואשת]ו לא יחכן אתה נאמן מהר
 קחם וצא לקחתי [אותם ב]בגדי אסורים והלכתי לביתי הוצאתי [י]
 אותם וספרתים שלא י[א]בד בביתי כלום ביקשו אותם ממני
 הולכתי אותם וספרתים עליהם דבר ודבר אמרו לי אבד
 דבר אחד מהם ישוה שני זהובים ויות[ר]ה[ו] אל יודע והוא
 15 עד ודק כי לא ר[איתי] א[ת] הדבר הזה ולא אדע מה הוא
 ולא נאבד בביתי מרא[ש] [ש] ועד סוף • ועתה אשאל מכבודכם
 שתשימו חרם ³ על שמי אם ידעתי זה הדבר ואים ראיתיו
 [וא]ם נאבד בביתי ואם לא נאבד להם כלום ועשו זה הדבר
 [אתי] בערמה כדי להכלימני שלא להיות נאמן לפניהם
 20 . . . מכלים אותם בדברים יעקב החרם ויהיה בראשם
 . . . זה הדבר אלשיך אבולמונה לא י[ד]ע אם נאבד ואם
 . . . דע מה היא שדבר כל עיקר אלא חמותו היא האומרת
 . . . היא בעלת הדבר ואני כבד פה בלשון ערבי
 . . . אליכם ושלומכם יגדל ואל ידל • אמן ישע רב סלה ⁴

¹ Deut. i. 17.² Supply אחת.³ About the ban amongst the Karaites, see Benjamin al-Nahawendi, מִשְׁאֵת בְּנִימִן, 2^a bottom (cp. also *J. Q. R.*, N. S., X, 348, note 269).⁴ There are some letters above and beneath the last four words which cannot be deciphered.

Nos. 60-65. *Epistles from Solomon b. Yehuda relating to his rival Nathan b. Abraham.*

60. [Vol. I, pp. 142-3.]

[T.-S. 13 J 23¹⁹, paper, square hand.]

(recto)

קדמה אנרת אל אלוף יה[י] צור עזרוי וצל סתרוי וכבוד והדר יעטרוי
וימלא שאלתו ותקותו ושברוי להודיע בקוצר איך נתגלגל השלום באין יגע¹
ואם לחוק אין היה הרחוק ילאה המספר אף כי לחרות ביד סופר
ולו עזבוני
..... ס למובתם לא נשמע בינינו דבר הוא התחיל להת[ה]לל כי
אי[נ] כמזהו וכי
5 [ראוי] לשררה והמציא פתח למחבליים לחבל להשאות כה וכ[ה] והאש
דולקת
[והשלה]בת עולה והמסיתים השינו תאותם ואני בתומי מאמין לעצותם
[עד כי] היבנתי כי עצותיהם לעצמם נראים כאוהבים וכמחזקים ידים
רפות והם
קומות כופפות ועת אשר שמעו כי יצא נועצ[ו] בעצה ונכללו ואמרו
הנה האיש
יבוא נכרתה ברית כי לא תקראהו לא ראש ולא גאון בשיבה והנה
ידינו עמך יחד
10 והאמנתי להם ובאה שמועת אב ימצא רחמים ועשינו לו מספר בקהל
עם ואמרתי
כי השלישי הוא ימלא מקומו ויהי כאשר עלה אל עיר הקודש עלה עמו
השר מ' מבורך
בן עלי השר בן עירא והעם אשר עלו חלק[י] לב ואשר יעצ[ו]ני לכרות
הברית שב אחד
מהם ואמר לשלישי הנה המקום פנוי לך אם יאמר לך מלא מקום הנאסף
בחפלה על
הקהל ובדברי תורה ואתה לא נסית הלא נהיה לבנו הנה עתה יבון[א]ו
זקנים וישאלוך
15 לעמוד במקומו שלישי ויהי האיש הבא ממלא מקום הנאסף ותהיה נשאל
בכבוד ואם
תעמוד לך שעה האל יגיעך וכן היה בא השר ושאל השלישי בפני רבים
ואמר לו המקום

¹ = יגיעה 'without weariness', difficulty.

שלך תעמוד במקומך ויִקרא האיש הבא בשם אב ויהיה שלום בין יש' ¹
וישבתי המריבות
וישמע לקולם ואני יושב וכאלם ^{כחרש} לא יפתח פיו לא העברתי ולא העמדת
מאת יי' היתה לו
בעת אשר עמדה לו השעה נתישר ^ה הדרך כי לא לאדם דרכו וגו' ² ולמאד
תמהתי
20 כי הנאסף נוחו עדן נתן לו יד כי אם תעמוד לו שעה כי יהיה הוא משנה
לו ולא ידע
כי הוא יורש מקומו ואחריו אם יזכה יעלה ואומרה מה גדלו מעשיך יי' וגו' ³
האיש אשר
הביאו בברית הוא אשר יען קודם שאלת השר להשלים המקום ואני
יושב תמיה
אומר אם מטה רגלי חסדי יי' יסעדוני ⁴ השלים ימי הנאסף לנוחו והעיר
לב הבא למלא
מקומו טרם ביאת שמשו זרחה שמש הבא למלא מקומו להודיע כי הכל
בירו והישפיל
25 ויהירים ⁵ ולא בכוח יגבר איש ⁶ כמה יגע ולא הגיע ועת בא עתו באין
יגע הרגיע . .
עושה גדולות ולא נדע ⁷ ולמאד תמהתי מהכותב כי נאסר הראש בברית
כי לא יקרא
פלוני בשם וברוך המקום אשר הציל את עבדו אני לא קראתיהו
מאת יי' היתה
לו לא במחיר ולא בכסף ובחסדי רחמים נאחו ⁸ הלבבות ונחו המריבות
ואני מודה
[לצורי ואלי א]שר הצילני מלשון המשמיצים אשר הם בלב ולב ושומר
פתאים יי' ⁹
30 הוא [ינהגנו] עלמות ¹⁰ וגלוי לאל כי לבו טוב מאשר האמנתי להם והם היו
מחליקים בי . . . הם נראים כחסים והם נתיבות נותסים ורשתות
פורשים ברוך
עושה נסים הודעת [יד] נפלאות אֵינו ¹¹ ושאלתיהו באגרות קדמו אודות
עשרת הזהובים
וגלוי לאל כי | בשנים או בשל[שה] | אֵם . . . | הק . . . נתקבלתי . . . |
עשרת הזהובים]

¹ ישראל =² Jer. 10. 23.³ Ps. 92. 6.⁴ Cp. Ps. 94. 18.⁵ Read וירים.⁶ Cp. 1 Sam. 2. 1.⁷ Job 37. 5.⁸ 'United'; a verb formed from אח 'brother'.⁹ Ps. 116. 6.¹⁰ Ps. 48. 15.¹¹ אלהינו =

אשר בשם . . . | ובהם קניתי תבואה וממנה | אני ואשר | בבית אוכלים |
 ואומרים |
 35 יניח אינו¹ נפש | אשר צוה | לתת איתם | לנו תהי נפש[ו] | צרורה בצר[ר] |
 החיים וירבה |
 שכר אשר | ינע עד להגיע | אלי ושלום | נכבד ושלום
 שלמה הנכא[ה] לישע אל מצפה]
 יכה ידא

61. [Vol. I, pp. 143-4.]

[T.-S. 13 J 23¹, paper, square writing, size 28.3 x 19 cm.]

Address (verso)

לחברנו זנך מר' ורבנא
 אפרים החבר בסנהדר[רין] גדולה ישמרו צור[ו] ישע
 רב

(recto)

אל אהוב[נו] וחב[ר]נו. השומר משמרתנו. וסר למשמעתנו. זנך מר' ורב
 אפרים החבר בסנ גדו יהי צור עזרו. וצל סתרו. שלמותיו להרבות.
 וברכותיו לצוות. ברבי שמריה נוחו עדן. קדמו אליו מכתבים
 להודיע מעשה ראש הפעור.² צור אותו יגער וישן ולא יישר.
 5 אשר טובות נמלי. ורעות נמלי. לא תמוש מביתו רעה. ממנו לכרעה.
 בנן צרועה.³ להכרית לו משתין בקיר.⁴ ביתו להבקיר.⁵ ניתן לו הכרע.
 פשט ידו אל הרגל ואל היר ואל הזרוע.⁶ ולא הקרב לקרוע שמוע.⁷
 כש[מ]עו דרכיו. ורוע מהלכיו. והנה לא הוגד מקצת מערכיו. בנאוה
 ובגודל לבב מתהלך. ואחרי שרירות לבו הולך. רוכב על חמורו כל
 10 היום הולך. משער לשער בדרכי מסרפו אב אוהו ללכת ומבקש
 מעוזם מאשר נתנאה עליהם בראשית בואהו הנה הוא עתה מסובב
 על שעריהם. מתחנן אליהם. עזרוני עזרוני ואני אמלא שאלותיכם
 ושם את האמונה שחוק. ויוצר עמל עלי חוק.⁸ ומבטיח להרחיק
 חוק. לקרב ולרחוק. והנם נוטים אליו כי כל שמחתם להיות רבי
 15 הרבנים באין אמונה והאיש אין פחד אים לנגד עיניו. אין אים כל
 מזמותיו.⁹ וחוקק חקקי און וכותב כתבי עמל ורושם דברי שקר

¹ אלהינו.

² Cp. Num. 23. 28.

³ A pun on צרוריה, i. e. Joab, cp. 2 Sam. 3. 29.

⁴ Cp. 1 Sam. 25. 22. ⁵ להפקיר. So also in Yer. הפקר stands for הפקר.

⁶ The meaning is: 'only a part of the body is given to him (הכרע) the knee' and he snatches at the whole of it, i. e. he assumes the whole authority.

⁷ But he did not come with the intention to efface his former bad record (for הקרב read probably הקריב).

⁸ Cp. Ps. 94. 20.

⁹ Cp. Ps. 36. 2; 10. 4.

ותורת אמרי כוב ומחוקים בשבועות שוא ונפלתי בין שנים צדיק
 ה[רב]ה ונשתומם ורשע הרבה¹ ימיתו אל ויעמם ואני בתוך עלוב
 יראה אל בעלבוני ועלבון עמו ויריב ריבי וריב עמו הנה קיבץ לו
 20 מן הקוצים שבעם² ויעשם זקנים גדולים ויאכילם וישקם ויבא
 רבים באלה ובשבועה לאהוב את אוהביו ולשנוא את שונאיו
 ולא ישכר לי לכתוב להעזר בשררה מאחרים חלילה לי אני מהאיים³
 נתנה לי לא בכוח ולא בחיל ולא בעשר וזה בא בעושר מתנאה בו
 ומתגבר ואנשי הכת האחרת רבים מהם עוזרים אותו בסתר ומתראים
 25 כי הם עמי אוי לי לעת שנצרך לכך היתה הארץ שוקטת מיום נחו
 מספרו⁴ מעת בא התחילה הריבה ואני שואל ממך שתתן הכתב
 אשר שלחתי אל הקהל אל המשוש לא נסחם לשלחם אל המערב וכמו
 כן תכתב לי נוסח המכתב אשר כתבתי בעת הנדבה
 כי כל כתבי אין אצלי נסח ל[קרא] מהם ותעש[ה] טובה והנה כתב[תי] |
 30 כתב ארוך אל כל הקהל אתה תעמוד עליו ושלומך ושל[ו]ם | הקהל
 ירבה נ[צח] |
 שלמה הצ ראש ישיבת נאון יעקב בירב[י].

62. [Vol. I, p. 144.]

[MS. Heb. c. 50, fol. 21; right-hand side damaged; paper, square writing.]

(recto)

ל[שומר משמרת האמת והצדק
 ו]קושרים לפזור ובוגדים למיר⁵ איכן . . .
 ל[שום תחתם למזור]⁶ הוא כִּזְק מוֹר אפרים
 החבר ובויושר מתגבר ובכושר מדבר
 5 ו]חילים יגבר⁷ וימלא לו כל משאלו וכל סבר ברבי
 שלום שלום יהי לו מכל עבריו ומכל מגוריו⁸
 ו]חודיע הנחיה מהאורב כחיה והחולק במריה
 והמסעף פורצת במערצות⁹ רמי הקומה
 ל[ח]כל ולפרוע והשפלים להנביה ובארץ לגדוע
 10 ו]אין עוד מלבדו על בוטחי בו חסדו והבוטח[ח]

¹ Cp. Eccles. 7. 16-17.

² Cp. Kidd. 75^b.

³ מהאלהים =

⁴ His maternal uncle, see Ibn Ezra to Amos 6. 10, and Felsenthal in *Semitic Studies* . . . Kohut, 133-7. For נח read נח.

⁵ להמיר =

⁶ Cp. Obad. ver. 7.

⁷ Cp. Eccles. 10. 10.

⁸ מגוריו = 'his dwellings' (cp. e. g. Gen. 37. 1).

⁹ Cp. Isa. 10. 33.

.. עדו בו בטחוני שטוח. ועליו נשענתי לא בכוח.
 כי נבונותי. ולא במשפחתי נקראתי. ולא השעה
 נסמכתי. כי אם ברצון האל ועמו בשם זה [כי]
 [ע]ול לא הכברתי. חוק לא שמתי. לבי לא הנבהתי.
 15 [אל]ים יעזר לי על כן לא נכלמתי.¹ והוא ינהגני על
 כל הנעשה בעצת חזקנים בדבר איש חסד.²
 [שלומן] אל יעדר. וכן וחסד יהיו לו ולבניו זר ונזן[ר].
 .. ה תחשב לו זאת לצדקה טוב לו להעניק
 .. לכתוב להחזיק טובה לאשר עליה והני[ה].³
 20 וגמולו ישלם לו לא נעלם מן החבר שמ' צו'
 [כי] מהלכיי לא אראה לעצמי לכתוב להעזר בו
 [ע]זר ולא ייאמר עלי הוא כמו הקושר עוב[ר].
 [גם] כי מתקשר חלילה לי אשר הרימני מן
 .. ה להשפר אם ייטב לפניו להעמיד שמי
 25 [טוב] ואם כה יאמר לא חפצתי בכ הנני יעשה לו
 [בע]'. ואשר זכרת בעד אבי הששונות שם צור
 אשר הניע לקהל קירואן כי נפשטה היד אליהם
 [כמע]ט קט היו שונאיהם אבי[ר]ים לולי רחמי רחום
 .. ה עזר מעט הוא הנגיד רבנו יעקב ישגבהו
 30 [ידר]ך בימיו כוכב מיעקב.⁴ ויעמיד אל שמו וזכרו
 [את]מול בבוא רב' יצחק. לחיים יוחק. אכתוב אליו בש[לום]
 גע הכתב הקורם עם כתב רב' שמריה.⁵ . . . ע . . .
 [ה]אוהב ירבה ושלום כל הקהל יעצם
 שלמה הנדכה. ישועת אל יחכה.

63. [Vol. I, pp. 144-5.]

[MS. Adler 2804, fol. 4, square writing, paper, size 14.6 × 18 cm. It contains two incomplete letters, the first of which covers the whole of recto and half of verso, while the second letter comprises the other half of verso. The second fragment was clearly stuck on the blank space of verso. The handwriting is very much the same, though it is in different ink and in somewhat smaller letters. It may be that the Gaon intended II to be a postscript to I since there is no signature to the latter.]

¹ Isa. 50. 7.

² Hesed, i. e. Abū Naṣr b. Sahl al-Tustari.

³ 'עֲלִיָּה', 'elevation', 'הֵנִיָּה', 'pleasure'.

⁴ 2 Sam. 15. 26.

⁵ Num. 24. 17.

⁶ Perhaps the elder Shemarya b. Yefet (above, p. 130, l. 20).

I

. להודיע
 אחד וחצי אחרי כן הופחת [ל]רב[י]ע וכתבת[י] אל
 [ע]ל כתבתו כי לשלוח עוד דמין אמרתי אין צורך
 כי כתוב [א]ם יש בו כדי
 5 תשורה ואשכר לנדולי עם אף כי לכמוני ומדאגה ו[מ]כאב לב חקותי
 דברים כי מה הדבר אשר גרם להשיב תשובה ואמנם כי
 מכתבי איש כמון[י] יכבדו על רעים ואהובים כי אינם דומים
 למכתבי הסוחרים כי הסוחרים כל אחד ואחד ייהנה מחבירו ובני
 תורה מכתביהם לבקש הנאה ולא לההנות ועל כן הם כבדים ולמען כן
 10 מכתביי לכל אוהבים מעטים לבעבור הקל עליהם ולא להזכירם בי
 ואם צורי הצריכניי חסדו לא עזבני כי המקום אשר שם פרנסתו בו או
 יוליכנו אליו או יביאחו אלי ואם איחל למפרנסי הוא יביאחו אלי וישאל
 ממני לקבלו ואם אשאל בפי היא היא הפרנסה ואם אין להדמות לעפרם
 מצינו כי אינו¹ זמן לאלהיו פרנסתו על [כל] דרכיו באין יגע גם אין
 במקומו
 15 שלישי² כי אם עונת רצפים וצפת[ת] מ[ים]³ והשנית לך ונסתרת וכולה⁴
 והשלישית קום לך צרפתה⁵ ומשלשת[ן] יש לאדם ללמוד מוסר
 ושמעתי | מאיש מחסירי | גוים כי היו | לו אוהבים | מכבדים אותו | בכל
 עת אשר | יבואו אל עיר | הקודש | פעם אחת | א[י]רע[ע] ולא⁶ | . . .

(verso)

אתם ולהתקרב אל האל באשר תתנו ואותו האיש להתרחק כי יקבל מתנותיכם
 ולהפחית וזו⁷ שמעתי אני לקחתי מוסר ואם ברחמי רחום זה דרכי אבל
 הוספתי אומץ ולא להתה[לל] ולהתפאר חקתי כי אם להעביר מלב אוהבים אם
 חס ושלום בא חשד ועתה אחי יקרי אין להטריח על כבודך כי אם לעשות
 5 חסד עם אחיהו אוהבו ולהודיע אם הגיעו שני הספרים פתרון קוהלת
 אשר לנשיא⁸ תשוב נפשי ואם לא הגיע תשאל את מר רב שלמה הפקיד
 על אודותם כי במשא נחטבו באמון מאת מ⁹ ישראל זה חבירו אליו עד
 אשר ארצה מה אעשה בהם ומאחרי כן אין להטריח עוד ושכרך הרבה
 מאוד ושלומך ושלום חמורך ושלום מ⁹ סעדיה המבין ירבה נצח ישע רב

¹ אלהינו =² There is perhaps here an ironical allusion to the 'Third' of the school.³ 1 Kings 19. 6.⁴ 1 Kings 17. 3 ff.⁵ 1 Kings 17. 9 ff.⁶ A few of these marginal lines are missing, as the right-hand top corner is torn off.⁷ Here ends the story which began on the margin of recto.⁸ נחון נפש =⁹ מרנא =

II

בית כניסתך מחלוקת[ם] עם יולדך נוחו ערן [ו]חשב בלבו כי אני כתבתי א[ל]
הבוגר המענין[ל]ה [ח]ל[ל]ה [ל]י[ה] ל[י] להעלותי זכרו בפי לא ב[טוב] ולא ברע
כבר ביארת[י]

לאהוב איך [הי]ה השלום ואשר אסרוני לקראותו [ה]ם קראוהו ואני כאיש לא
כ. וע [ו]כל[ום] לא האמנתי כי יהיה השלום כי אני שמש תלויה ומאת יי
היתה לו

5 במות האב בא ומלא מקומו [וכ]אשר בא וזרח הש ובא הש¹ וברוך
אשר נמלני

טוב ותניח לי ולא יהיו מקללים לי בח[יי] ובמותי ולא נקריתי בשם
זה אשר

רב[ו] המקנאים ויאמרו מתי ימות חושבים כי הנאות רצינו י[ו]בואו לידי
ובמותי ישובו אליהם

'מהאל המשאל לתת אחרית ותקוה לו ולי וכל יראי אים [ו]שלום כבודו
ושלום ר' סעדיה

ירבה נצח

[שלמה]² הנדכה. לישועת א[ל] י[ח]כה. י[צפ]ה

64. [Vol. I, p. 145.]

[T.-S. 10 J 14⁸, verso, paper, square, torn across the right-hand side, handwriting that of Solomon b. Yehuda.]

.
לו בדבר קרין[ב] על אשר כן
ה בעת אשר יקראוהו כי
יבוך אין אדם במוכן לחבירו [נוגע]³
ולא זכו לה וגם לא לחכמים ואם כי עת ופגע יקרה א[ת] כלם⁴
5 יהיו על ידי מסיתים ומדיחים ואם יימצאו משיאים מאחרי יי
[לר]בות חכמים ומבינים מדוע יה[א] פלוני למעלה ואחה למטה
ולים ואם לתורה תורתך יתירה יבואו הדברים כמו אש
העת
[שמ]שו זורחת על כן לא יצליחו כמו כן היקרא לנו השיא א'⁵
10 [י]רים להשיג חפציהם וישימו אותנו הגורמים והיו עתי זעם
ותברו למלא תאותם מביאי שלום לא נמצא עד אשר

¹ Eccles. i. 5.

² This line is on the right-hand margin. For similar endings, see above, pp. 157 and 163.

³ Cp. Yoma 38^b top.

⁴ Cp. Eccles. 9. 11.

⁵ The 'א, here and l. 15, is to fill up the line.

ימי הנועם וחלפו ההשיאו לקשור והושמו מעקשים
 לב תמה אשר בעת אשר באה העת זריחת שמש ראובן
 לבוא למלא מקום אשר באה שמש עוד לא באה שמש
 הפיות אשר היו מסיתים הם הם אשר שבו מפתים א' 15
 שדי המחלוקת הזאת נאנח נאנך הייתי יומם ולילה
 באה זאת התקלה והחבורה נתקלה ומפיל תחנה ותפלה
 [אנא] יי האל הגדול הגבור והנורא אם בשלי באה השערה
 ויאמר בימי פלוני רבו המריבות וגדלו המחלוקות מי יתן
 עלי להתחללה להסגר בגללי בית תפלה כל עובר עליה ישום¹ 20
 לא על חנם אמר דויד על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא²
 ולא לרעה רק לשטף מים רבים אלי בלי להגיעה כי מה
 מלכים בעת כי עמדה לו שעה בה להשתעשעה ו[א]חריתי
 [ו]הוללה יפעתו הוא ובניו ביום שופר ותרועה וגויתו בחומת
 נאה שמחתה בדעתה ולכן ראוי לכל אשר תעמוד לו שעה 25
 ה להיות לטובה ולא לרעה לעשות בו רצון יוצרו להנצל
 עליו בכל מפעליו וישאל לישר לו מסלוליו ואל יבטח בעצמו
 רש בטחו בו בכל עת עם ויאמר יי צב אשרי אדם בוטח בך³

65. [Vol. I, pp. 145-6]

[T.-S. 13 J 15¹¹, paper, square hand, size 27.6 x 18.6 cm., right hand side very faded.]

(recto)

יראת יען [כי] לא יראו אים⁴ ולא פחדו
 ה הדי[י]ן [אליו] אקרא ואליו אתחנן⁵ וכא
 את והי
 ואתה תגיל [בי בקדוש] ישראל תתהלל⁶ [ו]הוא למען שמו
 יצוה אתך את הב[רכה] באסמך ובכל משלח ידיך⁷ ויתן
 לך משא[ל]ות לבך⁸ במעשיך שם ערים ועוני[ם]⁹ ואל יכרית שמך
 ונצ[ר]ך וכך ואם להגיד האות אשר עשה עמי עושה נפלאות יעצם
 מ[מני ברוך] הוא אשר הפליא חסדו עם עבדו בעיר מצור¹⁰ ולא שמח
 [אויב] ושונאי חמם עלי וממכתב חמוד תעמוד עליו מה אשיב ליי

¹ Cp. Jer. 18. 16.

² Ps. 32. 6.

³ Ps. 84. 13.

⁴ אלהים =

⁵ Cp. Ps. 30. 9.

⁶ Isa. 41. 16.

⁷ Deut. 28. 8.

⁸ Ps. 37. 4.

⁹ Cp. Mal. 2. 12; here the plural is used.

¹⁰ Cp. Ps. 31. 22.

10 כל תנמלוהי עלי¹ אלו פ[י] מלא יִיְרֵה כִּים ונ² אין להספיק על אחת מאלפי אלפים

ומרוב רבבות על הטובות והחסדים והאמת אשר עשה ואשר נתן בלב המושל בעיר [הקדש] ובעיני [גדולי] העיר ועל כולם השליט אשר ברמלה יתמיד אל [משלו] מפי אדוננו המלך הגדול יתמיד אל מלכותו ואדוננו המשנה האביר יתמיד אל גדולתו וכמו כן השר הנאה שר מנוחה ימציאחו אל חן ושכל טוב וכמו כן השר היקר מר רב מוהוב שצ' בן ז' יפת וכל אשר 15 עמד וכיבה האש הנבעה ינמלם אי' יש' טובות וישלם להם פעלם וישמע בעדם תפלתי מאתי והיתה יכולת להביא להם אגרות בהחזקת טובה כי למאוד [הגדילו] אשר עשו והובישו ונכלמו המגדילים עלי פיהם כן י' בושו ויחפרו] כל הנחרים בקריאת המכתב ויהיו כאין וכאפס 20 כל המסיתים והמשיאים ולמען כי דרכי להאריך אף כמידות [אני' יתברך] אזי הייתי משקמו מר ולענה והנה הארכתני רוחי בפעם הזאת] אם ישנו אני נקי מהם ומכיוצא אותו הרשע הוא אשר 25 חרחר ה[מריבה] . . . לפני זאת ואמנם כי כל מום רע יקום גלוי . . . שמך . . . [הודעתיו יקירנו ה] היה בהם ושלומך יקירנו ואהובנו [וש]לום זק[נו מר שמואל הכהן] ראש הקהל ואהובנו מר' אברהם [הפרנס הנא]מן . . . זקני הקהל וכל האוהבים שלום שלמ[ה הצ רא]ש ישיבת גאון יעקב ברבי ישע רב

Nos. 66–72. *Letters from Nathan b. Abraham.*

66. [Vol. I, p. 146.]

[T.-S. 13 J 31¹, paper, square writing.]

Address (verso)

ליקירנו חשובנו מרנא ורבנא נתנאל בִּיר רוח החכם והנבון נעזר הישיבה החכם והנבון
ישמרו קדושנו וינצרו יוצרנו] פסטאט ברצון אל³

(recto)

נתן ראש ישיבת גאון יעקב
בירבי אברהם זכרו לברכה
ליקירנו חשובנו אבירנו . גדולת משוש לבנו . [חמדת]

¹ Ps. 116. 12.

² This is a passage from the well-known prayer נשמת, cited first by R. Yohanan (Ber. 59^b).

³ אלהי ישראל = .

אלהינו = ⁴ .

⁵ This is a Hebrew translation of the Arabic formula of address الفسطاط ان شا الله, see *J. Q. R.*, XIX, 726, 735 ff.

נפשנו¹ ערוגת בשמנו² מגדלות מרקחנו³ שושנת [עמ]קנו⁴ מרנא
ורבנא נתנאל עֶזְרָה הישיבה⁵ ההוגה דת נ[פש מש]יבה⁶
וסמוך ברוח נדיבה⁷ יהיה לאלפי רבבה⁸ למלא[ת פני]חבל תנו[בה]⁹
5 ישגבהו ירוממהו ינשאהו¹⁰ יעזרהו יגוננהו ישמרהו¹¹ [ויחיהו יאשר]
בארץ¹² בִּיר רוּח הַלוי החרד ונבון נֶעַ
שלום לצוה¹³ וישע לקוה¹⁴ וחסד מנווה¹⁵ בנן
רוה¹⁶ ושם טוב לחוה¹⁷ ישע אלהים וחמלת עליון ורצון מלך
ורחמי שרי ורני פלט יסובבוהו סלה¹⁸
10 ישא אדירנו נזר הישיבה יחי לעד שלום רב ממנו
ומכל בני ישיבתנו הנסמכים אלינו וידע כי שלום אנחנו
מודים לאל כי טוב ומודיעים כי כל נפשנו
אליו משתוחחת¹⁹ לחזותו נכספת²⁰ לראותו כי מי
זרע קודש נין שְׁלֹקְדָשִׁים²¹ ההוגה שלישים²² נצר ברכ[ה]
15 מטע אמת זרע הצדק המוסר עצמו על קדושת השם ומס[כן]
עצמו ללמוד תורה המְשׁוּלָשׁ בה בית אכסניא שלה שָׁב
לו שאין פוסקת מזרעו כרב יוסף [ד]אקר[יו]ה בחלמיה לא ימוש
מפִּיךָ ומפִּי זרעך ומפִּי זרע זרעך אִמְרָי²³ מַעֲתָה ועד עולם²⁴
וצורנו יגלה לו סודו²⁵ ישים בים ידו כבוד [י]שוה עליו
20 והוא יחי לעד [ות]קבל [י]שלום שלום כפי [י]כסיפתו אליו [ושלום [אדיר]נו]
עֶזְרָה הישיבה ושלום נלוו [י]רב לעד [י]שע יקרב [י]תמוז שֶׁנֶּה²⁶

67. [Vol. I, pp. 146-7.]

[T.-S. 10 J 15¹⁰.]

(recto)

ממשי שמי קדם¹
ימצאך סבִּיךָ יבִּיךָ [נירך י]עֲדךָ נִרְךָ יבהיק אֲדִיךָ והיית אך ש[לום]
ישא גדולנו יחי לעד שלום ממנו ומכל ישיבתנו
הנסמכים אלינו וידע כי שְׁלוֹמָם [אנחנו מודים לצור מעֲדָנו כי טוב
5 ומודיעים כי מעשיו הטובים מפורסמים² ושמו הטוב
נודף כעץ רטוב ויראתו וענֹתוֹ הם הכתירוהו כי סֵאֵא לְיִגְבֵּלָתָא³

¹ Ps. 41. 3.

² Ps. 32. 7.

³ I. e. the Bible divided into three parts, תורה נביאים כתובים.

⁴ See B. Mes. 85^a.

⁵ Ps. 21. 6.

⁶ I. e. Sel. (1)350 = 1037 c. e.

⁷ Cp. Ps. 68. 34.

⁸ As the ear of corn surround the stalk.

לכן אשרו ואשרו קהלו גם מודיעים כי מַעַת הניע אלינו כתב
 אד[ו]רנו סידנא מבורך ראש הקהלות¹ יחי לעד מספר שְׁבָחָךְ ועוצם
 אהבתך לנו ויראתך לקונך סיפרנו שְׁבָחךְ בקהל וְעֵדָה וקִבְּעֵנו
 10 ברכותיך בכל שבת ורגל [ושא] לנו מאלהינו לרִמָּם מעלתך למלאת
 צקונך לעשות [את] בקשתך לתת לך כלבבך לקיים עליך יתן לך
 כלבבך וכל עצתך יצליח² וש[לום]ך ושלוש חמורו הפרה הנעים
 ושלוש כל נל[וין] יגדל לעדי עד ישע יקרב
 תמוז ש"ז

68. [Vol. I, pp. 147-8.]

[T.-S. 8 J 20^a.]

Address (reversed)

ליקירנו חשובנו מרנא ורבנא נתנאל בִּיד רוח החכם והנבון נַע
 ישמרו קדוּשְׁנוּ וינצרו יוצרנו. ישע יקרב
 אלפסמאט ברצון אֵל

(recto)

שלום חשובנו. ובבת עינינו. מרנא ורבנא נתנאל תלמידנו. יגדל
 לעד וטובות יופק סלה נפרדנו ועינינו מטיפות דמע ולבינו
 יהמה על פרידתנו ממך כי הייתה לנו למשיב נפש וּבְכִרְנוּ
 מאורענו כי נסמכנו אל בעלי בתים קיינו לראות נחת ומרגוע
 זאת
 5 ולנוח מִיָּנַע הסחורה והליכת מדברות ופרשת ימים ואולי עם
 נראה זרע ונוכה ללמד תורה ונהפך עלינו הגלגל ונתרוששנו

¹ T.-S. Box C 7 contains liturgies based on Genesis 1. Two leaves are preserved. Fol. 1 a (blank) has the following superscription:

. יוסף ה[רב] זֶלַל
 ל[יצח]ק הכהן בר דויד
 קנה אותו צדוק ביד מבורך ראש הקהלות נַע
 נעתק לפרחיה הכהן בר טרפון נַע

Perhaps this Šadoq, the buyer of these compositions, was a son of the above Meborak, 'the head of the congregations', who lived in 1037. T.-S. Box H 6 contains a liturgy for נַעֲלִיָּה (two vellum leaves) which belonged לַצְדֻק בֶּר. מבורך ראש הקהלות זל. A Peraḥya Hakkohen b. Ṭarfon is mentioned in a document dated 1104 c. E. at Fuṣṭāṭ (*J. Q. R.*, XX, 453). He is perhaps identical with the above copyist.

² Read ימלא, Ps. 20. 5.

מן הפרוטא "בִּיבְדָנוּ" ולא מצינו עֶזְרָא ואפלו אשה או בננו מנענו
 מהם וְדָנו אותנו דִּין קשה וכענין וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכ^ם
 לא עשייתה¹ ויצאנו נעורים וריקים ואפילו למסור דִּין עליו אנו
 מתפחדים ועל אלהינו שמנו מבטחנו והוא יִרְנו בדרך יבחר¹⁰
 ואנו שואלים ממנו להקדים הכתב כענין שצוינוהו ו[אל]
 ינחין העם למושב² | ואל יחוש לְחִמִּינוּ | כי הוא עסוק בעצמו |
 ויתחזק למאד | בדבר כענין | ויתחזק דויד | באלהיו³ | ויכתוב | בכל עת
 יודיענ[ו] | מה שיתחדש | מן הקהל | ומן חמינו עם | הערל | מכל |
 דבר שאנו | צריכין לידיעתו | וכבר הקבילנו | הקהל בשמחה | ויורנו¹⁵
 אל | חסן בן עלאן אוהבנו | ונתקבצנו אלינו | כל הקהל בשבת | ושאלונו |
 ללך אל |

(verso)

הכנסת ולא יכולנו כי הקאנו⁴ דם [ב]ערב שבת וישבו כל היום אצלנו ואנו
 למחר ב[יום]
 שני הולכים אל חנם צורנו יצילנו מנחשולו שלים ושלומך ירבה לעד ישע יקרב

60. [Vol. I, pp. 148-9.]

[T.-S. 10 J 9²⁶, paper, square writing very similar to that of preceding fragment.]

(recto)

.
 [ישא גדולנו יחי לעד] שלום רב ממנו ומכל בני [ישיבתנו]
 הנסמכים אלינו וידע כי שלום אנחנו מודים לאל כי טוב ומודיעים
 כי כמה פעמים כתבנו אל גדולינו ידיד הישיבה והיה לבנו עסוק על איחור
 תשובות
 עד שנתברר לנו כי עדת חנף לוקחים אותם וצוינו ונידו על כל מי שילקח
 כתב שאינו שלו
 5 אליו וידענו כי אילו הגיעו היה יחי לעד כותב התשובה לאלתר והנה כתבנו
 כתבנו זה עם
 כתבים אחרים ודסתוריא⁵ על זקננו ונאמן הישיבה הקדושה וראש
 הקהלות הוא רבנא

¹ Read עשייתם, Ezek. 5. 7. Cp. Sanh. 39^b bottom אשר סביבותיכם עשייתם כמתוקנין
 סביבותיכם לא עשייתם וכתב וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכם עשייתם כמתוקנין
 שבהן לא עשייתם כמתוקלין שבהן עשייתם.

² מושב seems to mean here a public hall, probably a school (cp. Arabic مَجْلِس). See also above, pp. 117, l. 5 and also p. 71.

³ 1 Sam. 30. 6.

⁴ Dr. Davidson suggests וקזנו which commends itself somewhat by reason of Samuel's statement (Sabb. 129^b) that Friday is a proper day for blood-letting.

⁵ Read ודפתוריא (cp. Yer. Pea. II, 17^a, l. 50).

מבשר בִּיר ישי ובטוחים כי יניעו אליכם בקרוב כי היא חשוב לנו כבבת
 עינינו אהוב לב ונפש
 וכבר קרינו כתבכם וראינו כי כולכם אוהבים את גדולנו מרנא
 ורבנא אברהם החבר
 בירבי שלה נַע וסמכנו אותו בישיבה להודי[ע יראתו ו]סידותו וראוי לכם
 לחזק ידינו ולע[מור]
 10 בעזרתו כי כל קהלה שאין לפניהם איש סמוך כדי לעזרו ולעמוד הוא בצרכיהם
 אין צרכיהם
 נעשים וכשיהיה לפניהם איש חבר עומד כנגד החולק והם לו מעיר לעזור צרכיהם
 נעשים כהוגן והם מכובדים ופחדם מוטל על אחרים ואתה ברחמי
 שמים מבין
 ולא נעלם ממך כי קרבו ימי החג וכי כל ישראל יעלו אם לתקן מוטב ואם
 לעזור האמת
 מוטב ורוצים אנו להיות אנשים מוקננו עמנו כדי שיהיו הם עיקר ולא טפל
 ועוד אין לנו
 15 אהובי נפש כמותכם אנשי יראה עומדים בפרץ ורוצים אנו מכם להכלל כל הזקנים
 לירושלם
 ולישא וליתן בדבר ולהתנדב כל איש אשר נגע אלהים על לבו לעלות להיות
 שמוחם רשנים
 ותמשכו זולתכם ואלהים יצליחכם ויצליח על ידכם וכבר נתקבלו
 כל אחינו
 וקני רמלה היום אל השלטון לאמר אם תשמע שיחנו ותוציא לאור דיננו
 הרי מוטב ואם
 לא אנו צועקים המדינה כולה ויוצאים פתח אדוננו המשנה למה יכריחנו רוח
 20 וקרוביו להקדים על ראש שאין אנו רוצים אותו וכבר נשבע בחיי מולאנא¹ שלא
 2 נִכְנֵם | תחת רשותו אם תרצה | להכריחנו הכריחנו לאמונת[ך] | מי
 שי[שמע] ישמע
 ומי שיאבה | יִהְרַג ולא זז עד שחֲלָקוּ עמם | ולקחו כנסת אלשאמין להיות |
 מברכים
 אותנו בה גאון | ותהיה דרישותינו ותפלתינו | בה ולקחו השוק והניחו |
 בה נאמננו
 הממונה מפנינו | והלך היום ושחט וברך | וירד הששי אל הכנסת | ונודה
 25 . . . תִּחְרַשׁ | בע | בני זה | שיאכל מ | הממון . . .
 . . . | את רוח
 וקרוביו | הכל שוכחים הודענו | יקירנו היהיה ושלומך | גדולנו ידיד הישיבה ושלום
 חמודך ושלום | [ישע יק]רב.

¹ מוֹלֵי 'our Lord', i. e. God.

² The following lines are on the margin.

70. [Vol. I, pp. 149-50.]

[MS. Adler 4020, detached leaf, paper, Rabbinic square, about 11 x 7 inches.]

(recto)

נתן ראש ישיבת גאון יעקב
 בירבי אברהם זכרו לברכה
 ליקיר[נו] חשובנו נכבדנו מרנא ורבנא ברכה תלמידנו החכם
 והנבון החרד במצות אלהי ישראל ישמרו קדושתו וינצרו
 5 יוצרנו בִּיד רוח נֶעַם וצל כתאבה אדאם אללה עזה עברא¹
 ידבר פיה אן סבק אלינא מנה כתאב דרגה כתאב דפעה אליה
 רצוי הישיבה יחי לעד גא מן אל[מצ]² וקר וצל וינב אן יכתב
 עלי אלגרב רצוי הישיבה יערפהם כסה³ כתאב אלכתאב במצ[ר]
 אלצבי ואלרמלה
 אעני בן מאיר ואן אחרם במוצר ואחרם בעכא ואן אבוה
 10 אחרמה למא . . . עני אלכתאב תם ידבר [א]נתמע אהל
 דמשק ותלאתהם⁴ עלינא ראש ישיבה . . . מחצר שהר
 פיה אול יום ת רגל והם עלי אלאשהאר פי . . . לילתנא הרה
 אעארהא אללה עליך אעואם כתרה וזכאך לבנין ביתו
 וכשם שעשו⁵ נסים לאבותינו בימים האלו כן יעשה לנו
 15 כאנת לילה לם ישחאד אחסן מנה אנתמע פי אלמגלם
 נחו ת רגל ופי אלקאעה אכתור מנהם ולם יבקא
 רבאן ולא קרא אלא וחצרו פכאן שי חסן לם ירא
 מתלה ולעל אחצר ל שמעה צבחי ופוק קק שמעה
 ונחו ל מנארה ועשרין בקנדלה ואצת אלדניא וחצרו
 20 אלגוים וקרית אלמגלה פי נחו ל מצחף קראת חסנה
 ולם יחצר אחד פי כניסה אלעראקין וכאן פי אלשאמין נחו עשרין וענר
 וימכן כאן חאצר קק קרא כל גליל פיהם ופסקו מעלמין
 אלקראין באלנאם ופרחו אלנאם באתלאף אלכלמה וחצרו
 אלמאיפתין מעא וצלית עלי אלמאיפתין גמ[י]עא וזכרנו אלנאם
 עלי
 25 שמחים ואנמעו אלנאם אן לם ירא מתלה הדא אלפורים
 מן איאם | בן אלקואז וכאן | שי חסן ואלגמאעת[י] | תקול בפה אחד |
 ברוך יי אלדי | גמע כלמה אלט[א]יפתין | עלי יריך ופי מגלסך |
 ופרח אלנאם עמים וקר וצלת כתב | מן אל דמשקין אלסאעה | ערה

¹ Read אברא 'for ever'.² خَسَّة 'vileness'.³ Read probably ותוליתיהם (v. n. 2 of وَلِيَ) 'setting over, appointing'.⁴ Read שעשה.

באלהנא לנא | באלמתיבה | ותכתנן אטיב | אלסלאם ודכרת | אן כתאבי
 30 לם יצל עלי יקירנו רבנא | פרח ראש הפרק | נט רח ולולא שנלי |
 במכאתבה אלרמשקין | לקדמת אלכתאב | אליה וכתאבי יצל | אליה
 בעד היא | כמא ינב לכבודו | ועלקת עלי ענלה | ושלומך | ירב | ישע יקרב

71. [Vol. I, p. 150.]

Oxford MS. Heb. d. 66, fol. 69, cp. Bodl. 2878⁹⁰, also begins on recto.

נתן ראש ישיבת גאון יעקב

בירבי אברהם זכרו לברכה

(1) למשוש לבנוי חדות נפשנו . . . שושנת (2) עמקינוי אור עפעפנוי
 רוח אפנוי ח[ו]מ[ת] מבצדנוי חרב נאווהנוי (3) מרנא ורבנא פרחיה ראש
 הפרק . . . החכם המבין (4) כל סתום ומפרש ומבדר כל חתום אשר . . .
 שבר יחבר ויחרח (5) ויצרח בקול חזק כנביני כח¹ . . . (11) יען כי הוא
 רופא אומן יהי לו כטל וכרביב (12) והיה לכסא כבוד לבית אביו² ביר מומל³
 נע . . . (14) ישא יקירנו ראש הפרק שלום רב ממנו ומכל בני ישי[בתנו] . . .

Address (verso)

ליקירנו חשובנו מרנא ורבנא פרחיה ביר מומל החסיד נע

ראש הפרק החכם והנבון ישמרו ישע יקרב

קדושנו וינצרו יצרנוי ויברכו

פסטאט ברצון אל

Our Perah (Perahya) b. מומל is probably identical with the person who (in the following fragment) heads the signatories to a statement of evidence. T.-S. 13 J 30⁸, beginning missing; there is much scribbling between the lines both on recto and verso.

(recto, line 1) ושנבדילה מעדת ישראל והניחה (2) תבארכה זאת דברינו
 והלכה אל שופט (3) השופטים ולקחוהו הרגלים וביות [אותו] (4) והצרך
 לברוח מפניה והיא עומדת (5) על דבריה ועל עזות מצחה תבקש (6) מאחיה
 ירושת אביה אצל דיני (7) ג[ו]ים ויש לה אנשים כמות חמישה (8) יחזקו ידיה
 ולא יראו את יי ומה (9) שידענו כתבנו עידותינו בכך כדי (10) להובילו
 למושב אדונינו ראש (11) הישיבה שמ צו לעשות מה שיקרבהו (12) לצורו
 ושלום על כל ישראל

¹ See Shekalim 5. 7.

² Cp. Isa. 22. 23.

³ Probably מומל 'mu'ammil'.

פרח בן מומל נז¹

קיאם בן מבורך

יוסף בן ישראל אלדסחרי נז

שלמה בן חלפון הצובי

יוסף בן עזריה נז

תמאם² בר אברהם השלחני נז³

72. [Vol. I, p. 151.]

Oxford MS. Hebrew 39, fols. 29^b and 30^a, cp. Bodl. 2732, is apparently in Nathan's handwriting³ and contains the following remainder of a letter.

לו נצח ישא גדולינו שלום רב ממנו ומי
אברהם חמודנו ומכל הנלויים אלינו וידע כי שלום אנחנו ומודים
לאל כי טוב ומודיעים כי נכספה נפשינו וגם כלחה לראות
פני אוהבי נפשינו יען כי הם נאהבים ונעימים ואנו מנחצים
5 עצמינו לבוא אצלכם להתערך בראיחכם ולחדש ברית אהבתכם
וכל מה שעבר מן השלום כבר הגיע אליכם ומה עשינו
מפני שלום ישראל וצורינו יתקן את עמו ישראל בעצתו
הטובה ויקבץ אהליבה אל רחבה ונסבה ואתה יקירנו
ינובך בשיבה ותהא תפילתך עריבה לעשות תנובה
ושלומך ושלום קרוביך והנלויים אליך ירב לעד
ישע יקרב מרחשון אלף שנה

¹ A document, dated 1329 Sel. = 1018 c. e. at Fustāt (T.-S. 28. 2) is signed by Jacob b. Joseph בית דין (above, vol. I, p. 37), Moses Hakkohen b. Isaac, Joseph b. Benjamin, Solomon b. 'Alvan, and (in large letters) Perah bar מומל. For Jos. b. Benj., see above, p. 99, no. 6.

² Cp. *R. E. J.*, XX, 79: a tomb-inscription of 1159 at Tripolis has the name תמאם נז בר יוסף.

³ T.-S. 8 J 33⁶ contains also a fragment of a letter in Nathan's handwriting to אבירנו אדירנו מרנא ורבנא שלמה . . . הנאה בכל מחקר . . . ביר נתן . . . וחמודו אבוסעד.

⁴ Supply ישראל אל 'may He gather (Israel) to Jerusalem (Ezek. 23. 4), to the Temple' (41. 7).

APPENDIX C

(to Vol. I, Chapter IV).

1. [Vol. I, pp. 153-5.]

An epistle from a community, probably from Palestine.

[T.-S. 13 J 26¹¹, paper, square writing.]

.
 שהמים בבורותינו
 ושגנרמו העונות וגברה יד הערביים לשלום וישאו ראש
 וקניניה בה אל סיאד¹
 פריצי המדינה וחשוביה והשופט שהיה הנה הנקרא בן אכת אבו
 וש רש ירקב² ויתיעצו ויסתמו עלינו מבוא המים כי אמרו איך ישתו
 הערבים מן המים שלנו וכל מושל ושליט אשר נצעק אליו לפתוח
 5 לנו המים יתקבצו ויתועדו לאמר אין להם עמנו חלק ולא חוק במים
 דכירה אֶלְדוּלָה³
 עד אשר בא בזו השעה השליש הנקרא חידרא וראינו כי ידו משלה
 על אנשי המדינה ועל כל סביבותיה שלחנו שלוחינו אל מצרים לבקש
 כתב ונשתחן לשלשה פנים לפתוח המים אלינו כבראשונה ולהניחנו
 10 לשחוט בשוק כחוק כי מנעונו מלשחוט ולהיות גביית המס מראש
 הנקרא
 ירח אלמחרם ועד החדש הנקרא דו אלחנה⁴ ולא לקחת ממנו מס עד
 אשר תחל השנה ויבא שלוחינו ויביא הנשתחן באילו השלשה פנים
 הנזכרים ונקחה ונלך קהל ממנו אל הפחה חידרה ויקח הנשתחן
 וכתבים הביאונו מן כמיר אלמלך⁵ אליו ומגדולי המלכות ויקראם
 15 וישליכם מידו ונבקש⁶ על כל מה שיש בו שחד ונלך בעניונו ועמלנו

¹ I. e. the nephew of Abū'l Siyād.

² ושם רשעים ירקב = Prov. 10. 7.

³ 'The treasure of the state'.

⁴ Al-Muḥarram, the first month of the Muslim year, Du-'lḥijja (month of pilgrimage), the last month of the year.

⁵ 'Eminent of power'.

⁶ ובקש would suit better, 'and he (the governor) asked for bribery' as regards the three concessions mentioned in the patent letter.

ונקבץ מכל צד ופנה עד אשר נתננו לו והובים הרבה מעניים ויתומים
 ואלמנות לאחר צעקות וצרות וצוקות וניתן לכל משרתיו והבאים^ב
 והיוצאים^א אליו עד אשר נצרפנו כמו צריפת הכסף ובחינת הזהב
 לאחר כל שלח ופתח לנו המים יום אחד ויתקבצו כל הזקנים וכל^{אחרי}
 הבחורים וכל גדולי המדינה ויעידו לפניו אין להם חוק עמנו²⁰
 במים ואין להם חלק בינינו בזה המדינה ויאמר אליהם אדוני המלך
 דבר דבר והק חוק לא אסיר ממנו דבר עד אשר תביאו אלי ממנו
 נשתון אחר כמות זה בהפרתו כשמעם זה קמו כולם בבושה וכלמה
 מלפניו ואמר אל השופט אשר הנה אם פתחת^{במדינה} להם המים עתה השיבותי
 אליך חוק שחיתתם ו[ת]חוק אתה בה חוק וילך השופט מעמו כא²⁵
 . . . [ל]מחר שמע הפחה בבא ההללים אליו לבקש מהיהודים מס השנה
 החדשה בטרם תבוא בה חמשה חדשים ואמ[ר] א[ני] אחפון מאתים
 וחמשים
 והובים מ[עמכם עתה ו]לא אדבר אליכם עד אשר תכלה השנה ותבוא

2. [Vol. I, pp. 156-7.]

An account of earthquake at Ramlah, in December 1033 C.E.

[T.-S. 18 J 3⁹, paper, square writing, size 34 x 19.6 cm.]

(recto)

.
 יצאו מן הבתים לרחובות כי ראו הבתים הכתלים מטים ועומדים והקורות
 יוצאות
 נפרדות מן הקירות ושבות חזרות והביני[נים] המחזקות נופלות והדירות
 החדשות
 נהרסות ורבים מתו תחת המפלות כי לא היה להם מנוס הנה והנה ויצאו
 ה[כל] מדירותיהם

¹ The letters on the top of the words indicates that והבאים should be read after אליו, so as to agree with the preposition והיוצאים.

² The margin follows after this word.

על פניהם והניחו כל אשר להם [ונמלטו] בנפשותיהם ואל כל אשר פונים
 היו רואים גבורות
 5 אֵל הכתלים היו מננחים זה א[ת] זה ו[נפלים] ואשר נשאר כולם רעועים
 מבוקעים אין יושב
 כי מיראים בעליהם פן יפלו עליהם עד היום ואם לכתוב מקצת הנהיה תלאה
 חיד מלכת[וב]
 גם הרעת נטרפה מאשר העין ראתה והאז[ן] שמעה ונתקיים האמור¹ הנה יי
 בוקק הארץ ובן[לקה]
 ועזה פניה והפיץ יושביה והמשכיל יבין ל[ו] כי נשתוו הכל כ[ע]ם ככהן
 כעבד כאדניו
 בצאתם מארמנותיהם מבקשים מנוס [ל]נפשותיה[ם] ו[רבים מצדיק]'² הדין
 ואן[מרים] יי אים אמת הוא
 10 אים חיים ומלך עולם וז³ המרגיו לארץ ותסער וז⁴ המרגיו ארץ ממקומה
 וז⁵ [י]נער בארץ ותמוג
 ואומלל כל יושביה וז⁶ לפני זעמו מי יעמו[ד] וז⁷ והיה הרבר הזה ביום
 חמישי בשנים עשר יום
 לחורש טבת טרם בוא השמש פתע פתאון[ם] כן ברמלה כן בכל ארץ
 פלשתים כן מעיר מבצר
 עד כופר הפרוי⁸ כן בכל מבצרי חנם⁹ מים עד מבצר [דן] וכן [בכל] ערי
 הנגב וההר עד ירושלם
 וכל עריה עד שכם וכל כפריה ו[עד ט]בריה וכל כ[פ]ר[י]ה והר הגליל וכל
 ארץ הצבי ואשר היו
 15 מתהלכים בדרכים יגידו גבורות אל חיים יאמרו ראינו ההרים רועשים
 כאילים רוקדים אבניהם
 מתפוצצות והנבעות מתנודדות והאילנות מתכופפות עד מימי הבורות
 במקומות עלו
 עד פיותיהם תקצר הלשון לספר ולולי רחמי אלהינו אשר רחם כרוב חסדיו
 והיה הרבר הזה
 טרם פנות היום והם רואים זה את זה ומוזהרים זה לזה לא¹⁰ היה לילה
 והיו הכל ישינים על
 מטותיהם לא היו נמלטים כי אם שרידים אבל רחמיו רבים וחסדיו עצומים
 ואם [גן]ר כלה
 20 לא יעשה גם טובו אשר הנדיל כי לפני היות הרעש ה[ע]לה עבים מוחשפים
 והנשימו טיפים

¹ Isa. 24. 1.² מצדיקים =³ Jer. 10. 10.⁴ There is no such verse; probably read ותערד לארץ ותערד, Ps. 104. 32.⁵ Job 9. 6.⁶ Cp. Amos 9. 5 and Hos. 4. 3; incorrectly cited.⁷ Nahum 1. 6.⁸ Cp. 1 Sam. 6. 18.⁹ Egypt, Isa. 30. 4.¹⁰ Read ל.

עבים ונראו שתי קשתות גדולות ונראה כי האחת נחצת ונראתה אש ממערב
 נגבה בשעה
 ההיא היה הרעש אשר לא נראה כמוהו מימים [ק]דומים ובלילה ההוא שוב
 נדרה והכל
 בחצות אנשים ונשים וטף צועקים אל אלהי הרוחות להשקיט הארץ ולהרגיעה
 ולהושיע אדם ובהמה עוד
 בערב שבת נדרה עוד בלילי שבת והכל נבהלים אחזי רעד נמוגים ארץ וכל
 יושביה¹ בוכים צועקים
 25 קול גדול רחום רחם ועל הרעה הנחם ואל תבוא במשפט ברונו רחם תזכור²
 ואל תזכור עונות ראשונים³ הכל
 חרדות לובשים על הארץ יושבים לרגעים חורדים נעים נורדים זה שמונה
 ימים אין נחת רוח ואין נפש
 שוקטת ואשר יכול הכותב לעשות כי דבר אל העם לקרש צום לקראות
 עצרה ולצאת אל השדה אל
 בית הקברות בצום ובכי ומספד ולאמר קרעו לבבכם ואל בגדיכם ושובו אל
 יי אֵיכֶם⁴ וג' לכו ונשובה
 אל יי וג' ונבקש רחמים מ' יודע ישוב ונחם וג'⁵ אולי ישוב מחרון אפו
 ולא נאבד⁶
 30 והנם הגדיל כי כל הימים אשר היו העם מושלכים בחצות גם ברחובות
 לא ירדו גשמים
 גם מושל העיר עם עושי מלאכת המלך חקעו להם אהלים חוץ למדינה ועד
 עתה הם [שם]
 אלהי עולם יי ישקיף ברחמיו על עולמו וירחם יצורים ויושי[ע] אדם ובהמה
 ויחוס על עוללי[ם]
 ויונקים ועל אשר לא ידעו בין ימינם לשמאלם. ולא נאבד ויצילכם מזאת
 ומכיוצא ב[זה]
 ויסתירכם מכל גזירות קשות ויצפן אתכם בסכה ביום רעה ויסתירכם
 בס[תר כנפיו]
 35 ירוממכם ויעמיד לכם מעשי[כם] הטובים וחסדיכם וצדקותיכם ויושיבכם
 ב[טח ושאנן]
 מפחד רעה⁷ ואתם שלום וב[תיכם שלום]. וכל אשר לכם שלום.⁸ ותשאו
 שלום מאדון השל[ום].

¹ Cp. Ps. 75. 4.² Cp. Ps. 79. 8.³ Hos. 6. 1.⁴ Cp. Prov. 1. 33.⁵ Hab. 3. 2.⁶ Joel 2. 13.⁷ Cp. Jonah 3. 9.⁸ Cp. 1 Sam. 25. 6.

Nos. 3-4. *Letters from Jerusalem concerning the revolt of 1024-9 C.E.*

3. [Vol. I, p. 160.]

[MS. Adler 2804, detached leaf, paper, square hand, torn across the whole length and also damaged at the bottom. Verso contains, besides the address, scribbles in Arabic.]

Address (verso)

[ליקר] כב קדושת
יהי אל בעזרוי ומכל צר לנצרוי . בן רבנא שמריה המלמד ננע
מרנא ורבנא אפרים [החב]ר
ישע יוחש ל

(recto)

[שאלו שלום ירו] שלם ישליו אוהבין: ¹
[אם אשכחך ירושלם תשכח ימי]ני ² וירושל תעלה על לבבכם ³
... שיר נעימות . ואחשיר ברכות . שמורות וערוכות .
... בות . ואכסוף לנחמות . תמימות מסוימות .
... ים ישרים . לשאול במ רב תגרים . ומומחה לתבירים . 5
... מהללים . לדורך מסלולים . ביושר מפעלים .
... [מ]ר ור ⁴ אפרים החבר הממונה . לדין ירושה ועזבון .
... נבון . גם לסמוך יד ניצרך מעני ועלבון . ישמרהו צורוי .
... הנזירוי . כתר חכמה חזר יראה . עם כללי התפארה .
... [בן מור שמריהו] המלמד תלצבה .⁵ מנו אחיך בני 10
... [כת] הרבנים . אשר בשער הכהן שוכנים . האבילים .
... [הנ]גונים . אשר הוקרו בקורות רעות . וצרות מדיעות .
... ות . בריחוק ישועות . ונידוד תשועות . במיתת הכשרים .
... ס . וגמירת הוקנים . ופיסת האמונים . ונתקיים מק
שכת ⁶ הושיעה
15 [לי כי גמר] חסיד כי פסו אמונים מבני אדם .⁶ ואולת יד מנו ודללה .
ומכתינו אנושה
... באין אר[ו]כה ותעלה . כי היה דיינו המס הכבד עלינו שהיה
[בתח]ילה על מאה

רוכ
[זהובים] והיה רובו יוצא משכר החניות אשר ברמלה ועכשיו ספו האנשים ולא
[נשארו אל]א מעט קשים ⁷ וכל שכן כי הוטלו עלינו עונשים . אשר הגוף
מתישים

[ולא היה] אוצר לאבותינו לעמוד במקצתם כי העונש המוטל על המדינה .

¹ Ps. 122. 6.

² Ps. 137. 5.

³ Jer. 51. 50.

⁴ מרנא ורבנא .

⁵ מקרא שכתוב .

⁶ Ps. 122.

⁷ Read רשים .

20 . . . עשר אלף זהובים והמוסף עליהם כששת אלפים נפל על היהודים
 . . . שלשת אלפים עלינו וכנגדן על אחינו ונתננו אנו שני אלפים וחמש
 [זהובים עד] שיצאנו מכל שהיה לנו ריקים עצובים עניים ולא נשאר
 . . . אפילו כסות עצמו או כלי ביתו ויש ממנו מי שמשכן ביתו ברבית
 . . . ויש ממנו מי שמכרו כל עיקר והרבה מתו תחת היסורין כי היה
 25 . . . י שיש להם והיכם בלי חמלה ולא נמצא להם דבר ויש מי
 [שהטמין ע]צמו בבורות מפני תוקף המלקיות. והזקק הייסורין ועם כל זאת
 . . . ו אלא לאלפים וחמש עם המס הניכפל שני פעמים.
 . . . [ת]חת השאר חמש מאות בקרוב לאלף משרי המדינה וכן לקחו גם
 . . . בלע ונילגלו העת לפי תוקף השעה ופסיקת הדרכים וקפיחת
 30 . . . לל . . . [פר]ועה הרבית ותבע כל אחד

4. [Vol. I, pp. 160-61.]

[MS. Adler, paper, square writing, beginning and end missing, left side damaged.]

(recto)

.
 . . . [ר]אשון והנוגש אין ואומר אין רצוני
 . . . לא יחפוץ בו וימכר הזהב האדום בחצי משקלו
 . . . עים ועוד בזהוב ובגדי השש והמשי ברביע דמיהם כי לא
 היה קונה אלא בנ[חץ]
 . . . ואפילו הגוים והעירילים כי הצרה הקרת לכל וימותו אנשים ונשים
 מהם מן המכות ומהם
 5 מן האימה ומהם מי שהשליך עצמו בבור ומהם שיצאו ביצי אשכיו עד
 אשר נתכבדו הב[צים]
 ומאטאו ולא נשאר לאדם מחיה ונתקים האמור ביום ההוא יסיר יי אלה תפא'
 העכס והש והס[ה]¹
 וכל הענין ונותרו הנותרים בוכים ונחמים איש אל אחיהו עד אשר עמדו
 מהביא כי לא . . .
 וישוב הנוגש להכות ולייסר ויצאו הזקנים ויקחו בנשך על עצמם שש מאות
 בקרוב . א . . .
 הנקצב עליהם מן העונש מהם עד ששה חדשים מהם עד הגורן ומהם עד
 שלשה חדשים וי[קבלו]
 10 על עצמם הזקנים בערכאות שלגוים ויעידו עליהם נאמניהם ויערוב החי למת

¹ Isa. 3. 18.

היושב לנֶם עד אשר מִלְאוּ העונש ומֵאָחֵר כֵּן נָתַנוּ מִס שִׁנִּי וְאִילֹו רֵאִיתֶם
 מִי שִׁפְרַע כָּל
 הֵייתֶם תְּמִיּהִים וְעִלְיָהֶם נֹחִים וְאוֹמְרִים הַמֶּלֶךְ חַעֲנִיִּים יֵצֵא הָעֹנֵשׁ הַגָּדוֹל
 הַזֶּה כִּי בַעֲנוּתָ [מֵתָו]
 זָקִינוּ וְסָפּוּ [תִּישִׁי]נוּ¹ וְתָמוּ בַחֲוִרֵינוּ וְנִתְרוֹשְׁשׁוּ עֲשִׂירֵינוּ וְנִשְׁ[אַרְנִי] מֵתִי
 מַעַט כַּחֲמִשִּׁים אִישׁ
 וְרֹב מִחֵיתָנוּ הִיָּתָה מִפְקִידֵי רְמֶלֶךְ וּסְחָרִיָּה שֶׁחֵינּוּ לֹקָחִים בְּאִשְׂרָאִי וּמוֹכְרִים
 וּפֹרְעִים
 15 בְּרִיזָה וּבַעֲנוּתֵינוּ בָּאָה אֶל רְמֶלֶךְ הַצִּפּוּרָה² וְעַמְדוֹ מִלְסַפֵּק לָנוּ וְהִיא הָעוֹלָה
 בְּכָל יוֹם כְּבֹד עַד [אֵין]
 מְנוּחָה וְלֹא מָנוֹס לְהִמְלֹט וְלֹא כֵן הֵינּוּ בֹרְחִים אֲלֵא כָּל מִ[קָּו] שְׁנִיתָן
 עֵינֵינוּ בֹּ רֵאִינוּהָ
 וְנִשְׁתַּבְּשָׁה כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּנִיּוֹת וְנִתְקִיִּים מִה שֶׁאֵם הַכֶּתֶׁ³ פָּחַד וּפָחַת וּפַח
 עֲלֵיד יוֹשֵׁב [הָאֶרֶץ הִיא]
 הֵנֶם מִקּוֹל הַפָּחַד יִפְּלוּ אֶל הַפָּחַת וְגִׁׁ⁴ וְאוֹמְרִים בְּמִקּוֹם אַחֵר הָלֵא חֲשֹךְ יוֹם יִי
 וְלֹא אֶ[נִּי] וְאֶפֶל וְלֹא נָהָ לֹו⁵
 כֹּאֲשֶׁר יִנּוֹס אִישׁ מִפְּנֵי הָאֵרֶץ וּפָנְעוּ הָרֹב וְגִׁׁ⁶ וְאוֹמְרִים כִּי [לִפְנֵי הַיָּמִים הָהֵם שָׁבַר
 הָאָדָם] לֹא [נִהְיָה וּשְׁכַר]
 20 הַבְּהֵמָה אֵינָהּ וְלִיּוֹצֵא וְלִבָּא אֵין שְׁלוֹם מִן הָצָר וְאִשְׁלַח אֶת כָּל הָאָדָם אִישׁ
 בְּרַעְיָהּ⁷ [וְהָאֲנָשִׁים מִן]
 הַמְּדִינֹת נָסִים לְעִירֹת וּרְגוּוֹים וּפְחֻדִּים לֵילָה וְיוֹמָם בְּיוֹם מִפְּנֵי הַנוֹגִשִּׁים
 וּבְלֵילָה מִפְּנֵי
 וּמִצָּאוֹנוּ צָרוֹת רַבּוֹת וְרַעוֹת אֲשֶׁר לֹא נִרְאוּ כְּמוֹתָם בָּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּמַלְכוּת יִשְׁמַעְאֵל
 וְ[אוֹמְרִים קוֹה לְשָׁלוֹם]
 וְאֵין טוֹב לָעֵת מִרְפָּא וְהִנֵּה בַעֲתָהּ⁸ אֶף קִיּוּנוֹ לְאוֹר [הַיּוֹם] לְ[נִהְיֹוֹת] בְּאִפְּלוֹת
 הִילְכָנוּ. גַּם קִיּוּנוֹ לְמִשְׁפָּט]
 וְאֵין לִישׁוּעָה רַחֲקָה מִמֶּנּוּ⁹ וְצָדִיק יִי אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל מַעֲשֵׂיָנוּ אֲשֶׁר עָשָׂה¹⁰ גַּם
 צָדִיק הוּא עַל כָּל הַבָּא [עֲלֵינוּ]¹¹
 25 וְאִמָּנָם כִּי חֲשֹךְ לְמַטָּה מַעֲוִינֵינוּ וְלֹא כַחֲטָאֵינוּ עָשָׂה לָנוּ [וְלֹא בַעֲנוּתֵינוּ] גַּם
 עֲלֵינוּ¹² וְהֵינּוּ סְבוּרִים

¹ 'Our frail ones', i. e. the aged.

² Cp. Ezek. 7. 7.

³ = שאמר הכתוב.

⁴ Isa. 24. 17, 18.

⁵ Amos 5. 20.

⁶ Amos 5. 19.

⁷ Zech. 8. 10.

⁸ Jer. 8. 15.

⁹ Cp. Isa. 59. 9, 11.

¹⁰ Cp. Dan. 9. 14.

¹¹ Cp. Neh. 9. 33.

¹² Ps. 103. 10.

הדירות והחניות אשר לנו ברמלה ולהשכירם ולפ ת אשר
עלינו עד אי
מירה כמותה לא עברה וניקצו ערב וכל בני קדִי והגרים
עם בני ישמִ[עאל]
ויבואו כדי ארבה לרוב ויחנו על רמלה בחודש רבי ראשונה
האחרונה
בזעף ויהרגו כל העומד בפניהם וישבו את ה ואת הכבודה
ויא
30 ויכום מכות נמרצות וייסרום בכל מיני מלק[יות]
במלמריהם
ובצואריהם מהם בבורות ומהם מעל הגנות ומהם באילנות וכן [הנ]שים
חלאום בשו[קים]
ובידיה[ן] ומתו הרבה והוטלו על האשפות ובבורות ובשוקים וברחובות ובבניו
ובכנים[יות]
. להמה ונילקחו הבתולות והעוללים והנערים לעשות במ
כרצונם ולענות[ם]
. כל שהיה ברמלה הנסתר והנפלא כי כשהיו מייסרים איש
או אשה היה מ
35 איני שלו עד שיצא כל טמון וכמון ויצאו שאירית בני רמלה
בגולה רעיבים
. מהם אל העיירות והשיגום לשם ומהם אל ומהם
. וחולו והמכות ומתו רוב כל הנימלטים
. [דל]טוריא

5. [Vol. I, pp. 161-2.]

An epistle from Šadoḡ Hallevi b. Levi to Ephraim b. Shemarya.

[MS. Adler, paper, square writing, torn and damaged.]

Address (verso)

החבר הי[ק]ר בית ד[י]ן [הק]בוע [בצ]ען	לכבוד גדולת] קדוש מר רב אפרים
ברבי שמריה ה[חסי]ד תנצבה	וכל] פל[כיה] ישמרו קדושינו וינצרו

(recto)

The following only is excerpted from the exordium consisting of eighteen lines:—

(7) לְכָב גִּד קדו מר רב אפרים החבר בקדושת החבורה בית דין
(8) הקבוע ב[צות]ן מצרים וכל פלכיה לדון כחורה . . . (10) . . . ברבי שמריה
החסיד . . .

19 ומוריעך א[ד]ני ניעת¹ איגרתך ותשובתה הנרית באה בזכר אודות ואשר רשמתה

20 מקוצר הרוח ונודל הכאב הנע אליך מן הפריצים המיאנים לקחת מוסר ולקבל משפט במקומינו הרבה כמותם והנה יד יי' נוגעת פעם אחרי פעם ואין נוחם על רעתו לאמר מה עשיתי² ולשוא צרף צרוף ורעים לא ניתקו³ בבקר ב[בקר] משפטו

יתן לאור [לא] נעדך ולא יודע עול בשת⁴ ומה נעשה וחמלת אינו⁵ רבה על עם נחלתו

ול[מען] שמו יעש לבלתי החל לעיני הגוים ומקוים אנו תמיד לרחמ[י]ן
25 [1] השיטות הנחרטות בקיצור עדיך יקיר החבר ישמרך אהינו⁶ להודיעך כי מובילם כקמ רוח הכהן החזן בן פינחס מנלות בבל עלה אל ארץ יש להשתחוות בירושלם

וזכה לעלות בשנה שעברה וגם הוא נתפס ברדתו ברשת הערבים ונבזו ונלחץ כל אשר⁷ אך נוצל בנפשו ותהי לו לשלל וברוך המק' ועלה בדעתו להתנהל אל צוען ואל

פלכיה למען היהנות⁸ מנדיביה כד[י] הוצאת דרכו כי לא נשאר בכל ארץ יש קהל יש

30 מועיל כי⁹ קהל צור בלבד האלהים ישגבם ויעש ימי החורף ויפרנסוהו ויכסוהו ושאל

חרוט אלי כבודך הודעת צערו ואשר קראו מרוב התלאות לבעבור תהיה לו לפה לפני הקהל בהניעו עדיך תמלא המשאל בעדו ותהיה מליצתו בפיד ערבה אולי תנול⁹ לזכותו על ידיך כי הכל מאשרים מעשיך ומספרים שבחך תהי עוד מן[שכורתך] שלימה וזכותך מוכפלת ומעשיך נרצים ושלוש כבודך ירבה לעד קטון תלמידי צבי צדוק הלוי ברבי לוי נבג¹⁰

¹ 'The arrival of', a noun formed from הניע as if the root were ניע and not נגע.

² Jer. 8. 6. ³ Jer. 6. 29. ⁴ Zeph. 3. 5. ⁵ אלהינו =

⁶ Supply לו. ⁷ 'To profit'; infin. Niphal of הנה (cp. הִנָּאָה).

⁸ Supply אם. ⁹ Probably read זכותו.

¹⁰ This Šadoḡ afterwards occupied the dignity of Ab Bet Din. The following lines are cited here from Oxford MS. Heb. c. 28, fol. 59 (cp. Bodl. 2876⁶⁹):

(14) . . . ישא אדונינו אור (15) ישראל ופארם ונורם וכתרם שלום הוא כבוד גדולת קדושת מרינו ורבינו (16) צדוק הלוי אב בית דין שלכל ישראל הרועה ערר אל המחזק בתלותיו ('ruins', a feminine plur. of תל) גם (17) רופא חולותיו החובש שבחותיו המבקש אבודותיו המשיב ברוחותיו (19) . . . בן כבוד גדולת קדושת מרנא (20) ורבנא לוי הלוי החסיד בדרו החכם והנבון תנצב' . . . (21) כתב עבדו ותלמידו זה הכתב בוחל (22) מאימת יראתו

ויוודע ליקיר כי ר' | רוח הכהן החזן | דרכו כי הוגר ל[נו] כי בא |
 אל דמשק ונתפלל שמה |
 בקהל ולא רצה ליהנות | מהם וגם נתנהל אל צור | ונתפלל בקהל ולא לקח |
 מן הקהל דבר כי לא |
 היתה כוונת לכת[ו] אל[א] | להתפלל בירושלם ולתאר | ארץ יש ושוב
 אל ארצו | והיה עמו
 די פרנס[תו] | עד אשר באת גזירה | על ארץ פלשתיים בעודנו | בירושלם
 ונלכד [ע]מנו | ונלקח [כ]ל אש[ר]
 היה [לו] | ושב עד ירוש[לם] ועלה | בדרעו ללכת ל[צו]ען | וליהנות מ . . .
 [כדי] | הוצאת הדרך [והוא] | כהן ומפולפל
 ו[החבר] | היקר ינ[די]ל חסד[ו] עמו | וילמד זכות [עליו] . . . | ואל[ה] חוקינים
 ישמ¹ צורם | . . . דיעם . . . תפילות[נו] |
 | ברית שלום |

Nos. 6–11. *Appeals on behalf of the Rabbinite community in Ferusalem.*

6. [Vol. I, p. 162.]

[MS. Adler, large square writing, brownish ink and paper, much damaged, bottom missing; the stitches on the top show that it was attached to another sheet which formed the beginning of the letter. The manuscript is early, probably dating from the second half of the tenth century.]

מחכה עבדו בכתב תורתו יזכירו מה שכתב לכבודו (23) מימים רבים מה שעבר
 על ראש אדירי ואבירי ר' נתן בן ישועה הירושלמי (24) האלים (= האלהים) יכתבהו
 לשלום ולחיים מן קשיון מפעל דאוד בן אלרקי ורוע מעשיו (25) ועזות מצחו
 ורעת לבבו וכל הפוך ותגמול . . . (31) . . . ולכן הודעתו ליקרו כי בן אלרקי
 תפש (32) ר' נתן שצ' יום ה' בכניסת ירושלמית בעת התפלה ונשבע עליו
 שבועות (33) חמורות בתורה ובנדר כל אשר לו ובראש המלך שלא יניחו להלך
 אלא (34) בפיתק כי אמר בן אלרקי לר' נתן אתה כתבת עלי כתב שקר
 ושוא ויש (35) עדים עדי שקר ולא אניחך ימין ולא שמאל עד שתוציא הכתב . . .
 אחיך קטון תלמיד צבי צדוק הלוי T.-S. 10 J 10⁵ contains a letter signed by
 בנק' מר' המכונה אבו נצר ברבי אפרים. Greetings are sent to our ברבי לוי נבע'
 החבר נוחו ערן.

Bodl. 2878⁹⁸ contains a fragment of a letter from Solomon b. Netaneel the banker to our Šadoḳ. Herein Abū Ishāḳ Abraham b. Mebasser is mentioned (see vol. I, p. 96).

(recto; verso blank)

היו עוזרים להם מאנשי רמלה [ומכ]ל מקום נשב[ת]ו מרב צ[רה ור]חוק
 ואולת יד [וקצנו]
 בחיינו מפני הרעות האלה: ו... שמואל בן... ס... קה יעזרכם אלהים
 תמיד ויתן לכם חסד ור[חמים לפני]
 כל מלך ושליט היה תמיד מכלכל לעניי ירושלם והיה מלבישם... נה
 בתיהם ומכלכל[ל]...
 [ו]היה עושה חסדים גדולים ובעת ה[חר]ף היה קונה להם צרכיהם: ו...
 עת אשר כב...
 5 כי אין לאל ידו ובעת הפס היה לנו כמגן והיה נותן בעבורינו כְּדִי לֹא יֵעָנֶה
 יע[נ]ינו...
 צרה ומרב חסדי אלהינו לא נמשנו ולא עזבנו ויקם אותך לנו למושיע ולמגן
 להסתיר ו...
 בכל לבבך ובכל נפשך וישלחך אלהים לשום לנו שארית בארץ ולהחיות לנו
 לפליטה גדולה [כאשר היה]
 יוסף לבית אביו ככ ועתה לא אתם שלחתם אותי וג² כי לא יקים אלהים
 טובה...
 יי [א]ל[א] כי ידע נִדְבַת לִבְכֹךְ אֲשֵׁרִיכֶם ו[ט]וב לכם לאחרייתכם [כך הו]א
 מנהגכם ומנהג אבותיכם כי אתם
 10 לכם גמול חסדיכם אשר תעשו עמנו כ[י היו]
 אחינו בצרה גדולה עד אשר באו אלינו [הדר] כמונים אשר שלחת על
 יד...
 וגם שלשים דרכמונים כונבייא וְנַחֲלָק אותם לעניי ירושלם וישמחו מאד ויקראו
 אל אלהי[ם] לשלוח ברכה]
 אל ביתך וב[כ]ל מעשי ידיך ועוד... אשר שלחת אלינו דרכמונים
 והם ששים ושלש...
 סהל [בן] אהרן... טוב לנו הוא ובנו אבו טייב עלון בן סהל
 יעזרם אלהי[ם]...
 15... לגמול... ה...

¹ More properly שלא.² Gen. 45. 8.

7. [Vol. I, p. 163.]

[T.-S. 13 J 11⁵, paper, square writing, size 28 x 19.1 cm.]

(recto)

שלום שלום להנ[ח]לה. ברכות להרבות משמי מעלה. וה[צ]לה וחנינה
 וריצוי תפלה. וכן ו[ח]סד למצוא להשכילה. בעיני [אל]הים ואדם¹ להכילה.
 כל אלה וכהנה וכהמה להכפילה. ליקר תפארת כב[וד] קדו' מר' ור' סהלאן
 אלוף וראש כלה. החכם המבין בכל שכלה. ואין דבר ממנו נפלא.
 5 ישמרו וינצרהו א'י² יעקב סלה. ויעמיד מחלציו כמוהו להתהללה.
 וימלא לו כל תאוה וכל שאלה. בן כִּנָּק מר' ורב אברהם החבר בסנ' גדולה.
 נוחו עדן עם אבות עולם. ישא האלוף שלום רב. מעורב[ות] בברכות
 מקהלת קרית מלך רב.³ בתינו שבחו' ואישור כוחו'. באשר עשה עמנו
 כי בא מכתב שלוחנו מתנה ומאשר כי חיזק את ידו ואימץ את זרועו
 10 וידבר אל העם לעזור את אחיהם ענייהם כפעם בפעם והודיעם
 בריכוד דברים צערם וקוצר ידם ורוב המשא אשר עליהם
 וכוב[ד] העול על היושבים בה מאז כי על מנת כן ישבו עם בני
 ישמעאל בה להיות טורה העיר ומשאת שליטים וחוקים קבועים
 לבחוריה. למען לא יזיקו הבאים אליה. מכל בית יש' לרצות אבניה.
 15 ולחונן עפרותיה. ולסובב שערי המקדש ולהתפלל עליהם בקול
 רם בקדוש וברוך⁴ ובעלותם אל הר היותים בשיר ובעמדם עליו
 בימי החגים מול היכל יי' מקום שכנת עזו והדום רגליו ואין דובר
 דבר גם כובד המס בחוק קבוע ואנו מתי מעט אין בנו כדי
 לעמוד במקצתו והנשאר בכל שנה נלקח ברבית למען לא ייתפשו
 20 העולים אל עיר הקודש באימות פיתקי המס ולכן חוב על בית יש'
 [לחזק] ידי היושבים בה להיות להם יתד לשעה וכל המליץ בעד[ם] יוכה]
 לשמוח בשמחתה ושלום האלוף טובתו ושכרו מהאל אלי יש' ושלום ירבה
 [ישע [רב]

ענין⁷ כת הרבנים יושבי עיר הקודש אים יכונניה
 שלמה הצ' ראש ישיבת גאון יעקב ברבי

[A similar epistle to Ephraim b. Shemarya is preserved in T.-S. 13 J 33⁶, the right-hand side of which is torn off, thanking him for his effective pleading on behalf of the needy Jerusalem community. In phrasing it very much resembles the above. Of the signature שלמה הצ' ראש ישיבת גאון יעקב ברבי has been preserved.]

¹ Cp. Prov. 3. 4.² אלהי.³ בסנהדרין.⁴ Cp. Ps. 48. 3.⁵ I. e. Kedushah and ברכו.⁶ אלהי ישראל.⁷ The meaning is 'The affair of the Rabbinite sect'. Read perhaps עניי.

8. [Vol. I, p. 163.]

[T.-S. 13 J 26¹, paper, square writing, size 29.7 X 19.9 cm.]

Address (verso)

ליקר פאר כִּנֶּק מר' ור' סהלאן ראש בן כִּנֶּק מורו אברהם החבר תנצבֶּה
הסדר יהי אלהיו עזרו וצל סתרו ישע רב

(recto)

אשרי השלומות ואמ[רי]הם וראשי הברכות ותאריהם
ושארי הטובות ורתאיהם¹ והעצמות כל תהלות ופאר מוחמד
וסוד מועמד ואדר התום הדר הכרמל והשרון ומיבת אחריית
ושם טוב לא יוכרת ונין ונכד מקיים מצות ורודף חוקה ושומר תור[ה]²
5 והולך ישרה והוד שלם וכבוד תם ליקירנו וגדולנו כב גר[ד] מר'
ורבנא סהלאן ראש הסדר הלוּבש אדר ועוטה הוד והדר
להנחיג עדר לגדור גדר לשילום כל נדר ישמרו צור ומכל[ל] מגור
נצור בן כב' גד' קד' מר' ורב אברהם החבר רוח יי תניחנו
שא אהובנו שלום רב מצור יעקב יתעלה וממנו א[ח]יך אוה[ב] בייך
10 דורשי שלום מתנים חסדיך וזוכרי טובתיך בני עיר הקדש
כת הרבנים הכת אשר נמעטנו ושחנו ודלנו ונשארונו מתי מע[ט]
אשר כבד עולינו והם אוכלים אותנו בכל פה וה[ח]קים אשר
עלינו נ[ח]תוספין והם[ח]נות והנדבות נפסקים גם בשנה ה[זאת]
לא נכחד ממך כי אפילו אותם החוננים שהיו מחכנסים בכל שנה
15 נמנעו מסכסוך החילות ושבוש הדרכים והוצרכנו ליקח [ברבית]
המסים אשר עלינו וארץ ישראל משובשת מהם ברעב ומ[הם]
בדבר ומהם בפחד צורנו ירחם על עמו למען שמו ולא מצינו לנו
מקום לחוות מאורעינו כי אם ארץ מצרים ואם הם בעונות פחודים
רגוזים אבל כמעט הם נחים ממנו וכבר שלחנו את מר' יוסף החזן
20 בן מ' יפת המלמד ועמו אגרותינו והשאלה ממך יקירנו לסנגר³
בעדינו ול[גמ]לינו טובה כי בכך יומב זכרך והבטחתינו על בוראינו
ועליך להתחזק ולהשתרל ודי לחכם כמון צור ישמע תפילתינו
בערך וינשא מקומך ויעלה מושבך ויגדל שמך וכן יהיה
ושלומך ושלום החבר מסרפו³ ושלום כל נלוך ירבה נצח
25 אחיך בני עיר הקדש תבנה ישע רב

¹ Read ורתותיהם.² סניגור 'To plead', from סניגור.³ His maternal 'uncle', i. e. Sa'adya b. Ephraim (see vol. I, p. 99).

9. [Vol. I, p. 164.]

[T.-S. 13 J 13¹⁷, paper, square writing, size 27.4 × 17.6 cm.; cp. *J.Q.R.*, XIX, 727, XV where the class-mark T.-S. 13 J 13⁷ is given.]

Address (verso)

ליקר פאר כב גק מרוד אפרים החבר בן כבק מוד שמריה נע
המעולה יהי צור עזרו וצל
סתרו • כת הרבנים

(recto)

שלום מאדון השלום ליקר פאר כב גק מרוד אפרים
החבר המעולה • אשר בכל הון יקר לא יסולא • ומכל
חכמה הוא ממולא • יהי צור עזרו • וצל סתרו • בן רב
גק מרוד שמריה נע • ישא יקירנו שלום רב •
5 [ו]הגיל מעורב • מקרית מלך רב •¹ גם מן הכת העלובה
דורשי שלומו ומתמידי שבחו • ולהודיע כי
געה ² לירינו הדיוקני אשר קבץ מאחינו אנשי
מצרים שמרם צורם וקבלנו מיד זקיננו כב ק מרוד
מבשר בן רב ק מרוד לוי השר נע חשעה ועשרים
10 זהובים ושמין ³ זהוב ויצאו כאשר נתברר אצלו
כי החוננים היו בזו השנה רובם לוקחים זה דרכם
כסל למ[ו] ונת[חייבנו] ליקח מן הדיוקני הזאת עשרים
זהובים בחוב אשר עלינו בכל שנה ובירכנו א ⁴
אותו ביום הושענא כאשר נתעצב וינע אי ⁵
15 ישראל יכפל שכרו ויזכהו לראות בטוב יי בארץ חיים
ושלומו ושלום כבודו ושלון[ם כל] קהלתו ירבה ל
שלמה הצ ראש ישיבת גאון [יעקב] בירבי ל
קבלו והזהובים ז[קני] ירושלם מיד מר [מב]שר בר לוי נע
• • • • • [ונת]פצה מהם בפני • • • • •

¹ Ps. 48. 3.² Instead of הגיעה.³ 1/8 of Dīnār. More correct ושמניית.⁴ The ה is the first letter of the next word, placed here to fill out the line.⁵ = אלהי.

10. [Vol. I, p. 164.]

[MS. Adler, paper, square writing, much torn and faded, contains a letter from the Jerusalem community to (so fully on the address verso.)]

(2) . . . לבקמך בשר (4) . . . בן כקמ נ[אלב] (5) . . . אנו אחיך
 אנשי ירושלם הדלים הנזונים [ים] (6) . . . [הנ]תונים מרמס לכל עובר . . .
 (7) . . . ולא דיינו העוני אשר גרענו . . . (8) . . . בעלי המס מאה ועשרים
 זהובים . . . (9) . . . ובשנה הזאת נשאר עלינו שלשים זהובים . . .
 (10) . . . כולם מן הרבנים מי שידו משנת לתת מס . . . (11) . . . ידיהם
 פשוטה לקבל צדקות משוטטים על ה[דרכים] (12) . . . והוצרכנו לקחת ברבית
 אלו הזהובים בכל מ . . . (13) . . . [כלי] הקדש משכונות ושלחנו אליכם
 שליח זקינינו . . . (14) . . . [ואנו מקוים לרחמי] שמים ולחסדכם וכששב
 שלוחינו ריקם . . . (15) . . . [ב]עלי החוב ובקשו למכור כלי הקדש . . .
 (16) . . . עמדנו כלנו על מז' יעקב הפרנס הכהן ואמרנו (17) . . . תעמד
 וחלך אל מצרים אל זקינינו אולי תעלה (18) . . . זקינינו בבוא שלוחנו אליך
 תסעדיהו כווסתך (19) . . . [ות]היה לעניי ירושלים יד ומשען בחסדך הנאה
 (20) . . . [ב]די שנכפיל ברכותיך מול היכל יי . . .

Signed by אחיך אנשי ירושלם מעצמים שלומך

11. [Vol. I, pp. 164-5.]

[This letter, printed by Harkawy in *Ozar Tob*, 1878, 81-80, probably dates from the time of Daniel b. 'Azarya who was both Nasi and Gaon. The ending is . . . שנת אלף תצ"ט לשטרות. Now Harkawy himself (*Magazin*, 1877, p. 217) states that the date אלף תצ"ט is upon an erasure and is uncertain. Very likely the original date was אלף שס"ט = 1057 c.e. We excerpt here the essential lines.]

(077, l. 25 ff.) שאלו שלום ירושלים וגו' זכרו מרחוק את יי וגו' בשם [יי]
 לישראל בני הגולה אל אחים אשר בארץ אויבים אנוחים . . . (7, l. 078) הם
 הם קהלות ה[קודש] המפורים בכל (8) הארצות . . . (13) שאו אחינו אנשי
 גאולתנו (14) . . . שלום ראשונה מאל אמונה . . . (15) ומקריה נאמנה
 גם מהנשיא ראש ישיבת ציונה . . . (23) . . . ומיתר זקני המדינה . . .
 (30) . . . ומודיעים לכם אנו עדת הרבנים הכתה העלוכה . . . (34) . . .
 הנוש[אים] עול רעי גוים . . . (35) . . . הסובלים גאות גוי לא חסיד . . .
 (4, l. 079) ואין לנו ניחמה כי אם בסובבנו על השערים להשתחות ולבקש
 (5) רחמים וסליחה לשוב אל ירושלים ברחמים למחר מקדשו . . . (7) . . .

¹ Ps. 122. 6; Jer. 51. 50.

וזה חמיר (8) בקשתינו. כן במקדש מעט כן בהר הזיתים בהקביץ אחינו בית (9) ישראל אל ירושלים בחדש תשרי הוא ירח האיתנים לרצות אבנים (אבניה ז.) לחונן (10) עפרותיה לסובב על השערים להשתטח בתפלה ובתחנונים. ומאת אלהינו (11) היתה זאת כי הטה עלינו חסד לפני מלכות ישמעאל בעת אשר פשטה (12) ידם ולכדו את ארץ הצבי מיד אדום ובאו ירושלים היו עמהם (13) אנשים מבני ישראל הראו להם מקום המקדש וישבו עמהם מאז ועד היום (14) והתנו עליהם תנאים כי הם יכבדו את בית המקדש מכל גיאל ויתפללו (15) על שעריה ולא יהיה ממחה על ידיהם. וקנו הר הזיתים אשר עמדה (16) השכינה עליו. . . (18) הוא המקום אשר (19) נתפלל בו בימות החגים מול היכל יי ביום הושענא. ושם יברכו כל בית (20) ישראל מדינה ומדינה קהלותיה זקינה נדיבה (זקינה ונדיביה ז.) וכל הזוכר את ירושלים וכל (21) המעלה אותה על לבה שם יזכרו בתפלות ובברכות. . . (24) . . . כן ראוי (25) לכל יראי אלוהים. . . (28) לחזק ידי יושביה כי ישיבת כרכים קשה. וכל שכן ירושלים. כי הקללה (29) מצוואה בה. ומוזנותיה רחוקים ופרנסותיה מצומצמים. והרבה באו (30) אליה עשירים ונדלדלו וישחוו. . . (32) . . . ודעו (33) כי רעי גויים הם היושבים בה. ולולי רחמי אלהינו אשר הטה חסד לראשונים (34) וערבו על נפשם לצאת כל צורכי העיר לחזות אשפתותיה. לנקות ביבותיה. (35) לתקן חומותיה. ושומריה לרצות מושליה ושריה ובחוריה לולי כן לא (36) היתה לנו יכולת לשבת עמהם. . . (380, l. 1) . . . השוכנים עם בני קידר בירושלים ובארץ הצבי כי (2) הם מטריחים הרבה והם חית קנה מתפרסים¹ ברצי כסף כקבר פתוח (3) גרונם. ולולי כן לא היינו יכולים לסובב על השערים ולעמוד על הר (4) הזיתים להתפלל בקול רם ואין ממחה וכל זה לא יעמוד אלא בשוחד (5) הרבה. . . (9) . . . ואין לנו במי להשען כי (10) אם על רחמי שמים [ועל אח]ינו בית ישראל לכתוב אליהם ולהודיעם (11) [כ]י נשארנו מתי מספר. וכי עבר עלינו רבות (צרות רבות ז.) בימים האילו מיוקר (12) השער והמלחמות. וליוצא ולבא אין שלום מבני קדם. ויאכלו ארץ ומלואה (13) עיר ויושבי בה. וגם מן המלחמות אשר לא נוכל לפרסמם כאשר אתם (14) התבררתם לא נכחדו צרותינו מכל יושבי ארץ. ולא השאירו לנו מיחיה (15) רובינו נאספו ביגון והנשארים נדלדלו. והמם והחקים הקבועים אשר (16) עלינו אם רבים אנחנו אם מעוטם בכל שנה אנו צריכין ללוות ברבית (17) למלאותו למען לא יתבעו הבאים אל עיר הקודש לאשר בכל מקום. (18) ומרוב כובד החוב והרבית הוצרכנו לכתוב אל המקומות הרחוקות לאמר (19) חנונו חנונו עזרנו עזרנו כי אנחנו שומרים לכם לכל אשר (20) יבוא. וראוי לכם לע[ז]ור לנו בנרבותיכם] . . . (21) . . . כי אנחנו אין בנו לעמוד בסיופוקינו אף כי (22) לשאת

¹ מתרפסים.

במשאות טורח העיר . . . (26) ושלחינו ונאמנינו הוא רב יונה הזקן החרד
הירא בירבי יהודה הספרדי (27) ר"ת אי"ר המריח על עצמו ושם נפשו בכפו
וחמל על (28) השארית הנמצאה בירושלים. והוא יגיד לכם מה שאין יכולת
לכתבם . . . (31) . . . והו מודיעינו (והוא יודיענו r.) כל אחד ואחד ומעלותו
ונדבותו (32) וכשרותו. ונכתוב שמו ושם אבותיו בספר הזכרונות לזכור אותו
על הר (33) הזיתים נגד מקדש יי בברכות ותפלות . . .

12. [Vol. I, pp. 165-6.]

(1) [Or. 5544, fol. 1, vellum, square writing. Verso contains (in different handwriting) formulae of letters to a Gaon, the academy, and other communal leaders.]

Recto, after a long alphabetical exordium, reads as follows:

הם אחינו מקהלות קדש תפוצת הגולה [there follow seven lines]
[שאו שלום] רב ממנו אחיכם צעיריכם גרי עיר א [מודיעים]
לאחינו על [ל] אודות זה מר ראובן בר יצחק הזקן כאשר [בא אצלינו]
מעיר רדום¹ אשר בפרנצא המדינה ויהי זה האיש מ[ר ראובן עשיר]
גדול מאד וכבר בכסף וזהב ובעבודת אדמתו מכל
5 חורשת ונפל במכמ[רות רש] עי הארץ וניתן לשלל ויהי [היו]ם כיום ושלח
בנו יחידו עם עבדיו בחוץ אל מעשהו אשר בשד[ה] ויפ[לו] עליו פתאם ביע[ר]
גוים אכזרים בוערים חרשי משחית ויהרגוהו ועבדיו עליו ונודע הרב[ר]
לאביו ויצא בחוץ וימצאהו נופל מת על היער ואין מציל כראותו [אביו]
הרעה אשר באה אליו הושבר ושמה הדחיקתהו² ויצעק אל שר המדי[נה]
10 ולא ענהו כי היו המ גוים וגם הוא נהפך לו לאויב כראות [צ]ערו
ובזו ולקח כל אשר לו והציגו כלי ריק נעו[ר] מכל[ל] כי אמר אליו אתה [זקן ואין]
לך בן לי יהיה כל הכבוד הזה ונשאר בודד [ושומם ועזב]ה מקום ובא
מתחנן אומר אלינו הושלכתי ונודדתי ממקומי עד פה אצליכם ובלע[ג] לשוני
15 . . . עו ושמעתם קורותיי ועד הנה לא הוצרכתי מכתב עתה אתם אחיי חנוני
וכתבו לי מכתב האירע לי היות לי לפה [ב]כל הקהלות הקודש שבעבר הים
כי לא אבין לדבר בלשונם ובשם מכין מצעדי גבר חפצי ללכת עד ארץ יש³
ועד ירושלם ולמות שם כי הגיעוני ימים שאין לי חפץ כראותנו אנו
הכותבים בזה המכתב עצבונו וניכא[ת] רון[חו] לנו עליו וכתבנו
לו זה המועד ואתם אחינו נכבדינו גדול[ינו] חושו חוסו עליו
20 ועזרוהו וחזקוהו ושילחנוהו אל נכון ותוצדקו ולא
תיכשלו והוא כאלם לא יפתח פיו על כן יוכפל שברכם מאת יי

There several lines follow enlarging upon the merits of charity.

Address (verso): אלשיך אבו אלשיך אבו אסחק

¹ Rhodéz, cp. Gross, *Gallia Judaica*, 626, s. v. רודם.

² Read החזיקתהו.

³ = ישראל.

(2) Bodl. 2862²⁶, fols. 70-74, contains formulae of banns (חרמות), fols. 70^a.^b and 71^a) and of a colophon for an owner of a Bible copy (fol. 71^a). On fols. 71^b and 72^a we have a copy of a letter of introduction from which the following lines are excerpted. The writing is certainly of the eleventh century and probably even earlier.

. . . כבוד גדולת קדושת עם קודש הפצות שארית ישורון . . . אנב שיאות משאת שלומינו הוצרכנו הודיעכם עסק מ פל ב פל¹ שהוא מקהל רוסיה ונתארח אצלנו בקהל סלוניקי צעירי הצאן ומצא את קרובו ר פל² בא מירושלים עיר הקודש אים³ יכוננה עד עולם סלה וביד קרובו היה איגרת מאת אדונינו כב נק מ פל וסיפר לו כל הדרת ארץ יש ונדבה רוחו אותו ללכת גם הוא להשתחוות אל מקום הקודש וביקש ממנו שתי שורות הללו להיות לו לפה ולמליץ יושר פני כבוד הדרתכם להתיר לו פיסת יד ולהדריכו בדרך הטוב אל נכון מעיר לעיר ומ[א] אל אי עם אנשים נאמנים כי אינו יודע לא לשון הקודש ולא לשון יווני גם לא ערבי כי אם שפת כנען מד[ברים]⁴ אנשי ארץ מולדתו וכבר רבות כל בית ישר אחינו . . . אנשי גאולתינו כח הצדקה וגדל החסד ומתן שכרם אשר בעידם גליה לפניכם שהרי דבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים משולש בכתובים מרובע במשנה וגם חמוש בתלמוד וגם באותיות גמל דל רמון[ו]⁵ וכו'

13. [Vol. I, pp. 166-9.]

Appeals on behalf of the sick taking the cure at the hot springs of Tiberias.

(1) T.-S. 13 J 1⁸ contains a declaration of evidence beginning (1) אנו עדים החתומים למטה כן היה שנכנסנו א[ל] זלף זה בר י[שן]עה שלוחם של אחינו (2) המיוסרים אשר במדינת טיבריה ומצאנו אותו חולה מוטל במטה ודבריו ומילוליו (3) מכוונים ופיו כשאר בני אדם . . . ונתברר לנו ביום ששי The document was drawn up נפטר לבית עולמו בשבת בשלושה עשר לחדש אלול שנת שמה לשטרות מניא דרגילנא ביה בפסטאט . . .

(2) A detached fragment in MS. Adler 2804 contains a letter (of which only the left-hand top corner remains) sent by (l. 8) תמצית (l. 8) ממנו אנו תמצית (l. 8) Ephraim b. Shemarya. One of the lines has the word המיוסרים.

¹ מרנא פלוני בן פלוני.

² רבי פלוני =

³ אלהים.

⁴ Read שמדברים.

⁵ See Sabb. 104^a and also *Alphabet of R. Akiba* (in Jellinek, *Bet Hammidrash*, III, 20 and 56).

(3) [T.-S. 16. 248, paper, Rabbinic square writing, size 29 × 32 cm.]

(recto)

. [יע] קב אלוף שתי [י] שיבות נע תנצבה כתבנו אליך
נכברינו [והשובנו] להודיעך צערנו תחלה כי כל רואינו מואס בעולם הזה
[צדיק הוא יי אינו]¹ שהגדיל שברינו והעצים מזורינו והכביר ייסורינו
והחקיף [צערנו ונתקיים בנו] מה לשעבר ולעתיד במצרים ולעתיד בנו
במצרים
5 [ככת] והיה ביום ההוא תהיה מהומת יי רבה בהם ו[החזיקו איש ביד
רעהו וג']
ועתה [חמק בשרו] והוא עומד על רגליו וג'² כן היינו בעוונות
אצבעותינו נושרות אברינו נופלות ידינו גידמות רגלנו קיטעות ברכינו
בושלות
עינינו אופלות ובנו נאמר המחכים למות ואינו וג'³ [הנה] בכל יום נקברים
אברים
אברים ואמרו רבותינו זל'⁴ ימות אדם ואל יגלה ממקומו וא[נו גו]לים בראשי
מדינות וראשי
10 משפחות למקום המים החמים ואין רפואה לנו ימות אדם ואל יחשבו עיניו
ואנו חשיבי עינים ימות
אדם ואל יצטרך לבריות ואנו נצרכים לבריות ואתה נכבדנו כבר עשאך
אלהינו משען
לנבשלים ועינים לעורים וכל שכן אנו העניים הדלים המכים בהגיע
שלוחנו עדיך
[תעוררהו ותנהלה] בעצתך הנכונה ובנדבתך ההגונה כמנהג אבותיך נוחי נפש
. [ת] למד סנגוריא למען [תה] יה לך זכות תורת⁵ על הקדמונות
15 ואינו⁶ ירצה מעשיך כקטורת חלבנה ויעטרך רצון
[וישמע מ]מנו בערך כל תפלה כל תחינה שהוא עונה לכל
. ים לעד אחיך המיוסרים דרי חוץ רקת

(4) [T.-S. 13 J 23¹⁹.]

Address (verso)

בשמח יובל . בח[ד]וה יקובל . אל המושב הנחשב הנחשק מושב כב גז קד
מור עלי החבר המעולה .
ישמרו שובן מעלה . ויצילו מכל מחלה . בן כב גז קד מר ור החכם
והנבון

¹ אלהינו =

² Zech. 14. 13, 12.

³ Job 3. 21.

⁴ This statement I could not locate.

⁵ Additional, cp. יותר. See also above, p. 75, note 1.

⁶ ואלהינו =

(recto)

שלום וחדוה. ומילוי תאוה. ואחרית ותקוה. ושקט ושלוח. עם חסד
אלהים. ורחמי
עליון. ורצון שוכני ס[נ]ה¹. יהיו נא ליקירנו כבוד גדולת קדושת מלך ור
עלי החבר
חמעולה. . . . (4) . . . בן כב נק (5) מרור החכם והנבון (6) . . .
ישא יקירינו
החבר [חמ]עולה רוב שלום כנחלים (7) . . . מנו שני הצדדים הנרים
במיכר[יה]
מן החברים והחונים. והזקנים והנאמ[נים]. ודע כי אנו שוכנים שקט
(9) ושרים שלום . . .
10 . . . ומודיעין [א]נו לכבוד [אדו]נינו החבר המעולה שמרו צור (11) עסק
אחינו המיוסרים
הנקבצים אלינו. . . . לבקש [תרופה מ]המים (12) והאזיר חוממים כי
מכתם חושבש . . .
(13) כי מכם ומייסרם לו אבה תעלחם . . . (14) . . . אבל ראה בחכמתו
הנעלם ממנו.
ויעץ במחשבתו העפלה מנכחינו. (15) וכראותינו צרתם וצוקתם . . . צר
לנו גם אנחנו
כי כבשר [א]חינו (16) בשרינו וראינו לכתוב אל [הדר]תו שמרו צור
ל[הו]דיעו כואת למען
(17) יחס עליהם. ותחום [נפ]שו עולליהם. ותחמול על טפליהם. ועל נערים
הנמוקים. ובחורים הנאנקים. וזקנים המשתוקקים. מרוב הצער ומגורל
הכאב עד התליע בשרם. וחשך תארם. וקדר אורם. מייסורין רעים.
20 וחלאים מכוערים. שעליהם יאמר ותבחר מחנק נפשי ונ² ולא נכחד
מהדרתו
שמרו צור שיעשה עם העניים כווסתו הטובה ויהיה למליץ יושר
שהם בטוחים על רחמי שמים ועל חסדיו והנה שלחנו אליכם שלוחינו
על דעתנו ושמנו כרים בן נתן ותתנו לו שני זהובים בהניעם עדיכם³
תשתדלו
לקבלתם ולהלוייתם כראוי ותעשה כחסדך וכחכמתך כפי צערם באשר
25 תקבל שכר מאלהינו ואשר נחבקך תעשה עם שלוחינו בטובך הגדול
ותכתוב אלינו בסכמו בע[בור] נכלילו עם נדבת אחינו ישראל הבאה

¹ Cp. Deut. 33. 16.² Job 7. 15.³ Evidently after writing till וזהובים, it was decided to send another messenger in addition to Karim b. Nathan. Hence שלוחינו was corrected into שלוחים, while from בהניעם the plural is used.

מכל מקום ייחלק עליהם על יד¹] נאמנים כל אחד ואחד כפי
מה שהוא וייסורו וצערו הקבה [ישמע] בך כל תפלה ותחנה.
ושאלה ורינה. ושלומך ושלום ניליך [ינדל] נצח נתן ה[כהן] הח[בר] בר ביה
ישעיה נבע¹

עבדך המיוסרים ה[חונים] ב[ר]קת מתפללים אל יי באריכות ימיד
30 ומורים בחסדיך

(5) [T.-S. 13 J 26³, paper, square writing, size 28.7 × 19 cm.]

Address (verso)

החיים והשלום [לב] נד קד מר ורב עלי החבר המעולה יהי צור ע[ורו].
[וצ]ל סחרו. בן כב קד מר ורב עמרם החסיד הנצבה בריית
שלום. עתרת שלום ואמת. לעדי קיימת. ישע רב. בגיל מעו[רב].

(recto)

שלומות עטפות. וברכות תכופות. והצלחות מקיפות. וישועות מוצנפות.
ורני פלם להקפות.² ושם טוב ליפות. ומעשים טובים לחפות. ליהר
[כב]וד נד קד מר ור עלי החבר המעולה. חכמות ממולא. וב[נות]
מופלא. אשר בכתם אופיר לא יסולה.³ יוחק לו
5 בן כב נד קד מר ורב עמרם השליח נוחו יהיא⁴ תחת נופי צאלי⁵ גן ע[רן]
הר דוררו.⁶ לחיי עולם הבא ישא החבר האדיר שלום רב בלי תכל⁷
למליצתו מצור יתעלה שבחו. לא הזכיר דבר מכוסף. לא מיש
אצלי ממנו בתוסף. ואם נעדרו המכתב[ים] עדיהו. השאילות
תרורות בעדיהו. מאת כל את⁸ ועת שיוגר טוב שרכו⁹ ושאונו
10 ורגעו ושלוחו [כ]ל[י]י¹⁰ א[גיל] [וא]שמח ומאלוה המעו אשאל להתדיר.
גם להסדיר בלי להעדיר. שלום יפעו וביחו וכל מוצאו ומובאו
ונע¹¹ מכתבו הנכבד והשישי¹² בכל אשר כתבו והרטו בו והד[יוקני]
נעה אשר היא ארבעה עשר זהוב יחסרו שני קירטים¹³
שלימים עגולים מאצל הזקן הנכבד מר ורב שלמה שמרו
15 צור יופק לו תנחומי רצון ויופג כאב לבו בן כק מר ורב סעדיה
בן מ' צניר¹⁴ נוחם עדן ביטם אהוב מר ור שמואל הלוי ישי בן מ'

¹ נשמחו בערן =

² Cp. Ps. 32. 7.

³ Cp. Job 28. 16.

⁴ יהיה Read.

⁵ 'Under the boughs of the lotus trees of the Gan Eden.' Cp. Job 40. 21, 22.

⁶ The reading of these words is uncertain and also the meaning is obscure.

⁷ תכלית =

⁸ אָתָּה 'from every newcomer' אָתָּה.

⁹ Cp. Jer. 2. 23.

¹⁰ בְּלִי 'I entirely rejoice'.

¹¹ והניע =

¹² For והשישי.

¹³ Kīrat = 1/24 of D.

¹⁴ Probably identical with אלשיך אבונצר סלאמה (?) בן סעיר בן צניר mentioned in Bodl. 2876²⁰. In vol. I, p. 168, l. 9, read Ṣaḡīr for Ṣajīr.

שמריה בן ריעקוב ונלקח ממנו ונתנה לאדם כשר סוחר
 ילך בה יחלקה לאחינו המיוסרים שבטיבריה תוחש להם
 תעלה לפני החברים חקנים לכל אחד מהם ויביא כתב
 20 במה שנעשה וחולק המקום יכפיל שכר החבר האביר
 ויעצים לו הזכות גם לכל מי שנתן בה דבר יחליף עליהם
 כפלי כפלים ויצילם מכל אויב ועוין ולוחץ ואולץ ומוחץ
 וישמע ממנו בעדם ובעד כל עמו ישראל ואודיע לחבר
 המעולה שצ' כי שמי שמואל הנקדים ברצורת האדים¹ אבל
 25 מוהוב בתוך בני העולם כי ווסת משפחת אבימרי² שני שמות
 היו קוראים ושלום כבודו ומתי סודו וביחו וכל מקהלותיו
 ירבה לעד ואם יראה להגיע ממני³ לזקן חמדה תוחש לו
 חיים ארוכים וקיום יחידה מ' ו' שלמה שצ' בן מ' סעדיה
 בן צ'יר נוחם עדן שמואל ברבי משה החבר ישע רב

(Among the signatories of a deed of 1037, at Fustāt (Bodl. 2874¹², cp. above, p. 115, ll. 21–2) we find Samuel the Ḥaber b. Moses the Ḥaber, probably identical with the author of the above letter.)

6) [T.-S. 16. 18, square writing, paper, size 20 x 30 cm.]

(recto)

ונחך יי תמיד בצחצחות נפשך⁴
 שלום רב ומעטה תהלה וחוסן [י]שועות ומודע לבינה ושלות השקט ומ . . . לה
 זכה . . . יסר . . .
 ליקר כבוד קדושת רבנא [שמו] אל הזקן הטוב הח[פ]י⁵ הזקן ו[והט]הו[ר] . . .
 בן רבנא קדוש יי איש טוב ירא אלהים . . .
 חכם ונבון א[ו]הב תורה רודף צדקה וחסד . . . (5) כתבנו מודיעים את
 של[ומך] כי לשוננו (6) לא תדום מסיפור שבחך . . .
 (8) ובעבור נרבת אחיד המיוסרים הדרים בטבריה כשיגיעו אליך שלוחנו
 עובדיה וכלף תעור[ר] אותם ותעזרם ונהנו
 עמנו מנהיג הנאים כי אנו עיר גדולה מוכים בשחין רע פצע וחברה ומכה
 טריה משלכים על הארץ חתיכות של בשר
 10 והתולעים רומשות מבשרינו ואנחנו בחיים ומכ[ת]ינו [אנושה בכל יום תו . . .
 חוסף קוש . . . גברו עלינו [בי]מים
 האילו צרות מצרות מיוקר גדול ורעב כביר וממיעוט המחיה ודקדוקי עניות
 שכחנו גדול מכתינו לפני

¹ These three words are hopelessly corrupt and are impossible as they stand. Read perhaps בתוך היהודים, i.e. among Jews he is known as Samuel, but among the Arabs as Mauhub.

² אַבִּי מָרִי =

³ Supply שלום.

⁴ Isa. 58. 11.

⁵ החסיד =

מכת הרעב ככ' טובים היו חללי חרב מחללי רעב¹ ומרוע ארץ
 ישראל ונצדו ערים מבלי אנש[ים]
 מאין יושב. ואין אדם פונה אלינו בפרומה אחת ועינינו חליות ל[רחמי]
 שמים ולחסרך הנכון ולמי שהוא כמוך
 איש טוב ובעל חסד אל תעלם עיניך ממנו שעה אחת קיים עלינו מה שאמ'
 התו² פתח תפתח את ירך לו לאחיך
 15 לעמך³. וכת' מלוה יי חונן דל וגמולו ישלם לו⁴. והאלהים ישלם לך
 שכר טוב ותנבה⁵ בנועם יי' ולבקר בהיכלו אמן.
 ושלומך יגדל לעדי עד. l
 אחיך המיוסרים במדינת טבריה

(7) [T.-S. 13 J 19¹⁰, formula of a begging letter.]

(recto)

מנו אחיך המתפללים על אריכות חיך והמבקשים טובתך [הקב'ה ישמע]
 ממנו
 בך כל שאילה טובה ובקשת רחמים אנו הצעירים הצע[ו]ר[ים]
 המיוסרים אשר
 בשחין מתיסרים ובגרב רע מתחסרים עד היותינו בביתם נאסרים.
 ככלאים וחבושים.
 ממנו חרשים ממנו עיוורים ממנו קיטעים ממנו חיגרים בכל מיני שחין
 נמסרים.
 5 ובכל זאת אנו אומרים ברוך אדיר אדירים שדינו אמת ודבריו מישרים.
 יתרומם
 שמו בכל הדברים המחיה כל יצורים בין במתוקים בין במרים.
 וכתבנו זה יגיע אל הזקן היקר מיד שלוחנו לקבץ מחיתינו ולאסף פרנסתנו
 מן הזקן היקר ומן נדיבי עמנו בהגיעו תעזריהו כמנהגך ומנהג
 אבותיך נע וצורינו ירצה מעשיך ויכפיל שכרך באשר תעשה
 ושלומך ירבה

10

אחיכם הצעירים גרי רקת

Verso, in different handwriting, reads

לסירי אבי אלטייב אלחון מן . . . אלפרנא . . .
 אטאל אללה . . . [א]ראם עזה פי רסול אכותנא . . .

¹ Lam. 4. 9.

² = שאמרה התורה.

³ Deut. 15. 11; omit לו and read לעניך for לעמך.

⁴ Prov. 19. 17.

⁵ More correct וחנוב. ותנוב תעשה. The writer evidently confused the verb נוב (ע"ו) with נבה (ל"ה).

(8) Bodl. Heb. c. 13, fols. 15-18 (cp. Bodl. 2807¹⁴), very damaged, are letters sent from Tiberias to Egypt in request of support.

... (l. 9) ... [בטיבירה] אשר אחיכם המיוסרים אשר אנחנו אחיכם המיוסרים אשר [ש]נפלנו אברים אברים אנשים ונשים [ים] ... (10) ... היותנו בגופינו אסורים כלואים [ים] ... (17^a, l. 4) ... אחיכם המתפללים על חייכם והמבקשים [ם] ... (6) ... [מ]תסרין ובגרב מתחסרים (7) ... בבתינו נאסרים ככלואים ... (10) ... אל הזקן מיד מר [נת]ן הכהן וא' ... (15) ... [אחי]כם הדרים ברקת ... (18^a, l. 1) כלול לשני האחים העשירים היקרים ... (2) ... בני רבנא ... (4) ... אנו הצעורים המיוסרים ... (5) ... מתחסרים עד שנפלנו אברים אברים ... (10) ... יגיע מיד מרואן הכהן ... (11) ... מחיתינו ממך ומכל אחינו כדי שתזכה ... (15) הדרים ברקת (18^b) ... שני האחים היקרים רבנא מכתאר הבחור] ...

(9) Cp. also *R.É.J.*, LXIV, p. 127, no. 246: 'Appeal of prisoners in Tiberias soliciting R. Yeshu'a and R. Solomon to intervene on their behalf'. Most likely this Genizah letter is for the *sick* at Tiberias; המיוסרים was wrongly taken to mean prisoners. See also Bodl. 2807¹⁵: a marriage-document drawn up at Tiberias, Sivan 12th, either 945 or 1035 c.e.; Bodl. 2807³: a commercial letter, dated 1034, wherein Tiberias is mentioned.

14. [Vol. I, p. 169.]

A letter from the communities of Ashkelon to those of Fustāt.

[T.-S. 13 J 19¹⁶, paper, square writing, badly preserved, size 26.1 x 16.9 cm.]

Address (verso)

דורשי טובתם ושאלים	ליקרת הדרת שתי הקהלות
בשלומם קהל אשקלון	הקדושים הדרים במצרים
ישע בימיהם יוחש	יבורכו ובחסד יתמכו

(recto)

שלום מובל [ו]יקובל בניחוחים כרם חמד נקי מאוהים¹
מבורך בפרותיו מימיו משמחים חבצלת השרון
כמור מרוקחים ישועות משעשעות ומי עכרות
מרוחים² נרד וקנמון שרשיה נאחים³ יהיו תמיד

¹ Read מחוחים 'free from thorns'.

² The meaning demands here a word 'to flow away', i. e. the waters of trouble pass away.

³ 'Her roots are united'; a denominative verb אחה from אח 'brother'.

5 ששים ושמי[ם] ריחם הטוב יריח כתפוחים¹ לא
 נאנחים ולעדי לא נשכחים² הם שתי
 הקהלות הקדושה[ות א]שר בצוען מצרים בראשם
 החברים והחזנים והזקנים המכובדים והמיוקרים
 הנקובים כל אחד בשמו הנאה והמכונים בשמותם
 10 הטובים ינצרו ויעזרו³ ומכל רע ישמרו⁴ יבנה
 עירם⁵ יקבץ פזורם⁶ יזכם לבניין דבירם⁷ יבורכו
 כלם זקנם עם נערם⁸ וכן יהי רצון מ[ג]מת
 מכתבנו זה אלכם⁹ זקננו ואדוננו ומחמ[די] עינינו
 ותפארתנו להרבות שלומכם יגדל לעד
 15 ולהודיעכם שבא אצלינו ב[זו] העת שליש
 על מדינת אשקלון וכי גמלנו ט[ו]בה ביותר
 וכי הוא חם עלנו² ולא [ה]טריח ע[ל]נו² בדבר בעול[ם]
 ואנו שאלים מכבודכם אדוננו שת[ל]ינו בעדנו ע[ל]ינו
 אצל זקננו זקני הקראים שזה השליש אבו ח'רוע
 20 ואבי חרין זקן המדינה [שיר]חם כאחת
 ועו מ[מ]נו טובה בכל צרכנו וישאלום יודי[ע]ו
 אתם כי תנינו שבחם אצלם עב[ו]ר[ו] שיתחזק . . .
 [ש]אתם יודעים אה³ שאנו מעט דלים ולא יעשה
 עמנו טובה אלא לכבודכם עבור שיהיה להם [א]צ[ל]כם
 25 ח[ו]ר[ו] ואל תעלימו עין שענינו אליכם ואל תחשוכו
 [במה] ששאלנו אתכם⁴ והמקום יכפיל שכרכם⁵
 ויעתירו בעדכם⁶ ויעדנו בבנין⁷ עירו⁸ ובקבוץ
 קהל עדרו⁹ וכן יהי רצון ישע יוחש דורשי שלמכם¹⁰
 ושלי טובתכם¹¹ קהל אשקלון ושלמ[כם] יתמד

15. [Vol. I, pp. 169-70.]

*An epistle from Goshu'a b. 'Ali, the Ḥaber of Ḥaṣor, to the
 Nagid Meborak.*

[T.-S. 13] 16¹⁸, paper, square writing, size 25·7 × 11·4 cm.; cp.
J.Q.R., XIX, 728, No. XIX.]

Address (verso)

יגיע להדרת אדונינו כֹּזֶק מִרְ[ו]ן מְבוֹרֵךְ נָגִיד עִם יי' נָטָה רַחֵם מִן חֲצָר⁵
 בִּיר סַעְדִּיָּה [נָע]

¹ אליכם.

² עלינו.

³ אהובינו.

⁴ בבנין.

⁵ Read חצור 'from Ḥaṣor' where the writer lived.

(recto)

כי רם יי ושפל יראה ו[ג']¹
 שלום מלפני אדון האדונים הכושל בעליונים ובתחתונים הרואה
 ומקשיב צעקת האביונים המקיים לעמו ברית איתנים הוא
 ישמור ויעזור וינצור [את אדו]נינו כנץ מרוך מבורך החבר המעולה
 מנהדרא רבא אלוף הבינות הנגיד לעם אל שר השרים הממלא כל
 חכמה דגל עם יי נט רח בן כנץ מרוך סעדיה החכם זצל וגם חמור
 אדונינו יהודה הנגיד נגיד עם יי וכל אבותיו נוחו בנן עדן
 [כתבנו זה מרוב ה]צער אשר אנחנו בו מחוסר ופחד תמיד יג[דל]
 אלינו בכל עת ונפשונו בפחד ורעדה מרוב השמועות אשר תבוא²
 ל[נו] ואשאל מלפניו שיבוא ל[נו] מ[א]צלו כתב אל השופט אשר בחצור יהיה
 לי פ[תחון] פה אם אחפין ללכת מחצור אל אשקלון לשכון שם בעת
 צרה כי היא בצורה ומוחזקת יותר מחצור ודבר לי אל הפחה השליט
 אשר בה שלא יאנסני וימנעני ואהיה ברשותי לעצמי ולא
 יזיקני אדם ואני בתוך קהל איני טוב כל עיקר ולא יבוא לי מהם
 דבר אלא בצער נפש ויתוסף עלי פחד במדינה אשאלהו יעשה
 לי זה הדבר לצוות עלי שלא ימנעני אדם בעת שאלך להחבות
 בזולת המדינה חצור ושכרו מאת יי קונה שמים וארץ
 ואני בכל עת מתפלל על אריכות ימיו ויקיים לו ה[ק]בה
 שם מחלציו להעמיד לו זרע קיים לעולם ויהיה בעזרתו תמיד
 יי צבאות יושב הכרובים ויזכהו לשנים רבות בהשקט ובטח
 ושלומו יגדל לעד ושלום כל ישראל וכל אשר לפניו החכמים
 יהיו לפליטה ישע רב עבדו יהושע החבר ביד עלי החבר נין
 הושענא זל
 דורש שלום אדונינו | הנגיד בכל עת | מגדל³ עובר ושב | ושלום

16. [Vol. I, p. 170.]

Data concerning the Jewish community of Ashkelon.

(1) Ḥaṣor must have been near Ashkelon, but the exact locality designated by this name is unknown to me. Shaizar, in Syria, which Benjamin of Tudela in his *Itinerary* (ed. Adler, p. 32) calls Ḥaṣor, is of course here out of question. Ḥarizi alludes to his visits to Ḥaṣor (*Tahkemoni*, ed. Kaminka, pp. 202 and 301, עמ' חצור עם חבורה). But it is not clear which Ḥaṣor he meant. The writer of the preceding letter we find in Ramlah in 1096 c.e. MS. Adler 4010 contains a document

¹ Ps. 138. 6.² Read תבואנה.³ Read מכל.

(2) A number of additional data about Ashkelon are given here. *Saadyana*, XXV (*J.Q.R.*, XIV, p. 220), has a colophon, תפסיר חקוה | יפת בר חקוה | ראם אלמתיבה | אלכבירה יי שפתי כתבה | עזריה בירבי דיוד נ[ע] | צלאה | שנת ארבעת אלפים ושמנה | מאות ועשרים ואחת שנה | לציירה (1061 c.e.) במדינת אשקלן. . . . Goldziher, *R.É.J.*, LV, p. 58, edits the beginning of a Genizah letter אל אילי הצדק. . . הם הקהל הקדוש הדרים במדינת אשקלון. . . שאו רוב של[ום] וברכ[ה]. . . וממנו אנו שני בתי דינין ומשלש הקהלות המעולות קהל כנסת הירושלמים וכנסת הבבליים וכנסת עיר המלוכה (אלרויזה אלעטימה) 'A great misfortune' . . . הקרויה אל קאהרה. . . is referred to in the fragment. T.-S. 13 J 23⁷ contains the following epistle: (1) . . . (2) מירושלים עיר הקודש (3) תכון לעולם ועד (4) מצאוני עימי סופר מה[י]ר[ך] המתנבך להיות חוקק. . . (11) . . . לכן ועל כן שמחה ותגל נפשי (12) יום שמעה ותשמח ציון ותגלנה בנות יהודה בבוא (13) שרינו וכן שבטינו כִּכָּך מִרְ וְ חַלְפוֹן הִכְהֵן (14) הִשָּׁר הָאֲדִיר הַחֲכֵם וְהַנְּבוֹן בֶּן זַקִּינֵנו אֲלֻעֹר הִכְהֵן (15) הַחֲסִיד נָטָה רָחֵ לְאַשְׁקֶלֶן לְשׁוֹם פְּסִיעוֹתָיו כְּצוּה (16) אָף עַל פִּי שְׁלֵא לְשִׁמְחָה קָרֵב לָכֵן מִגְּלָגֶלֶן זְכוֹת עַל (17) יָדֵי זְכָאִי הַלְּהוֹדִיעֵנו הַיּוֹת הַכֵּל מִתְמִידִים בְּעַד (18) חַיִּיו תַּחֲנִי¹ וּבִקְשָׁה פָּנַי צוֹר הָעוֹלָם הַלְּצִילוֹ מִכָּל מִנּוֹר The writer of the epistle was evidently also a priest (l. 13). T.-S. 13 J 13⁸ (cp. *J.Q.R.*, XIX, p. 741, no. LXXXVI): a letter to מִרְ וְ חַלְפוֹן (3) נִתְנָאֵל הַתְּלֻמִּיד (5) . . . בֶּן כְּבוֹד קִרְ (6) מִרְ וְ חַלְפוֹן שֶׁר מִנּוּחָה הַחֲסִיד רִנָּא הַתְּלֻמִּיד. Therein is mentioned the Sheikh Abū'l-Ḥasan בְּדוּרֵנוּ תִּנְצֶלֶה נִכְתָּב בֵּינוֹן אֱלֹוֹל | אֲחִינֶה אֲשְׁקֶלֶן | האשקלני שֶׁ אוֹהֲבוֹ מוֹדֵה חֲסִדוֹ | אֲבִרָהֶם בֶּר צִדְקָה יִידִר | הישיבה זֶל | ישע רב (1114 c.e.) Oxf. MS. Heb. e. 98, fol. 60, contains a copy of a marriage document, dated Shevaṭ 4860 A.M. (1100 c.e.) at Ashkelon. The bridegroom is styled כִּכָּך מִרְ וְ חַלְפוֹן הִשָּׁר הַנְּכַבֵּד הַיֶּקֶר שֶׁר בֵּית יִשְׂרָאֵל He seems to have been an important official, but it cannot be ascertained whether he resided in Ashkelon or merely visited it to lead home his bride.

¹ = תחנה.

(3) MS. Adler 2806, fol. 5, contains a letter of which only the following lines are preserved: (1) בשם רחם . . . מעשי במרומים: וברכות המצוות באסמים. עם (3) שאר כל ההצלחות הנרשמים. יהיו כולם [נת]אמים. . . (4) . . . כֶּנֶק מרנו ורבנו [נז]רנו וכתרנו אליהו (5) הכהן . . . מו הנכונה לו יג[ד]יל אלהינו כבודו. וי[רבה] (6) הדור והדור. בן כֶּנֶק מרנו ורבנו נזרנו וכתרנו אדונינו אבין[תר] (7) הכהן ראש ישיבת גאון יעקב וזכר צדיק¹ לברכה בן כֶּנֶק מרנו (8) . . . (top margin) והנלוים אליה² ירבה לעד נצח סלה תל. ד. . . | בסבר חשון אֲתֶכֶּב אֲשֶׁקְלוֹן יֵשׁוּעַ רִבְבִי | עבר אהבתה² נתן הכהן בן מבורך לע | צעיר צעירי עבריה | המורה חסדיה² | ישועה בר' יפת [ז]ל.

Address (verso)

שני עבריו	[יוב]ל [אל מ]ישב הדרת כֶּנֶק מרנו
השוכנים	[נ]רבנו. נזרנו וכתרנו. אדוננו אליהו הכהן
באשקלון	. . . [הנכונה] לו יר[ום] הדור וירבה
	[כב]ודו. בן כֶּנֶק מרנו ורבנו. נזרנו וכתרנו. אדונינו
	5 אב[ית]ר הכהן ראש ישיבת גאון יעקב וְצֶלַל
	בן גאון גין גאון זכרם לחיי עד נכד אהרן הכהן
ישע רִבְבִי	[הר]אש קדוש יי זל

Nathan Hakkohen b. Meborak and Yeshu'a b. Yefet were the local Dayyanim. T.-S. 16. 22 contains legal documents, drawn up in Ashkelon in 4896 and 4902 A.M. (1136 and 1142 C.E.) and signed by them. In 1145 C.E. they were no longer alive. Their successors were their respective sons Meborak and Yefet. The same manuscript contains a document, dated ימא רבא מתבא די על כיה ימא רבא מתבא די על כיה, with the signatures ביר מבורך הכהן וְצֶלַל, מבורך הכהן והדיין וְצֶלַל, נתן הכהן המעולה והדיין המופלא וְצֶלַל.

17. [Vol. I, p. 171.]

Data concerning other Jewish congregations in Palestine.

(1) Oxford MS. Heb. d. 75, fol. 13, contains a letter from Tobias b. 'Ali of Fustāt to his father ביר בסנהדרין גדולה ביר. אברהם הכהן וכאן כבוד גִּד קִד מרנו Lines 7-10 recto, read as follows ורבינו אדונינו אברהם הרב הגדול יסוד הישיבה ריש בי רבנן וראש הסדר ירים ויגדל (!) כבודו בן כבוד גדולת קִד מרנו [ור]בינו נתן אב בית דין שלכל

¹ Of these letters only the tops are preserved.

² The feminine suffix refers to the ישיבה of which Elijah was a prominent member. As shown in vol. I, p. 196, it was then situated in Hadrak, and presided over by his uncle Solomon Hakkohen, the father of Maṣliah.

(1) יתעו ('let it hasten') (from תָּעַי) לאדונינו. ישראל זכרו לברכה משה השר הנגיד בעם יי חמדת הנשיאות (2) עמרת השרים ימלא בו מקום אביו . . . (3) . . . ורבינו שואל בשלומך ובשלום אשתי (שתי ר.) (4) הקהלות הדרים במבצר דן 'The fortress of Dan' is identical with Baniyās (Paneas) in the district of Damascus (see Smith, *Historical Geography of the Holy Land*, pp. 473 and 480).¹ Muḥaddasi writes about Baniyās, 'To this place have migrated the greater part of the Muslim inhabitants of the frontier districts since Tarsūs was taken by the Greeks in 765,' while Ibn Jubair remarks in his diary (1185 c.e.), 'This city is a frontier fortress of the Muslims' (cited by Le Strange, *l.c.*, p. 418).

Tobias is known from other Genizah fragments. Or. 5536, IV (cp. Margoliouth, *Catalogue*, III, 560): a letter from Nathan Hakkohen b. Solomon to Tobias Hakkohen b. עלי הכהן; Bodl. 2834³¹: a letter from Tobias Hakkohen b. 'Ali Hakkohen זל the chamberlain to Nathan Hakkohen b. חסיד זל; Bodl. 2834³²: a letter from Sa'adya Hakkohen b. Hillel [רא]ש הקהל to our Tobias; Bodl. 2878¹⁴¹: a letter from Tobias to the above Nathan b. Solomon. The Nagid Moses, referred to above, is the son of Meborak Nagid (see vol. I, p. 212).

(1) . . . ואנשי מבצר חיפה החתומים עידותם למטה . . . (2) T.-S. 12. 59: . . . הימים בירח מרחשון בשנה הששית [ת] . . . (3) . . . לבריאת עולם איך שבא לפנינו . . .

(3) T.-S. 10 J 10²⁰: a letter to (recto, l. 2) המומחה from עבדו יוסף בן יעקב | בן יוסף המומחה החברוני זל | בן סעדיה | החבר (verso) בסנ' (בסנהדרון) = גדולה | המשרת אבות עולם | זל

T.-S. 8 J 18¹⁶: verso has the following address, יגיע להדרת זנך מו, שלמה השאר (השר ר.) האדיר הנכבד הירא את יי | בן זנך מו שלמה בן עזן | מן הקהל הקדוש השנינים | בעיר אבואלבים מורים חסדו | עבדו מורה (probably this Abraham was a brother of Joseph b. Sa'adya of Hebron); fol. 32, verso, contains a letter from the same Abraham to Moses Hakkohen Hazzan and יצחק ר'. A letter in a box of fragments belonging to the Cambridge University Collection is from our Abraham to (verso) הרב הגדול ריש בי רבנן עזר הנשיאות בית דין הגון נמרוהי משמיה (משמיה ר.) This Isaac is probably the son of Samuel he Spaniard (see vol. I, p. 192).

¹ Cp. also Tanḥum Yerushalmi (in Bacher, *Aus dem Wörterbuche Tanchum Jeruschalmi's*, Hebrew part, p. 21, no. 16: (לשם) דן זו פמניאס ודן הי באניאס).

(4) T.-S. 13 J 21²¹ recto; the first five lines are very faded; from line six the handwriting is larger.

נאום הנרצע למצות אדונינו	6
סעדיה ב' עובדיה זלה	
הנסמך בצפת מפי אדוני[ו]	
אהבתי את אדוני לא אצא חפשי דוד ב' משולם זלה	
פינחס ב' משולם זלה[ה]	10
העבד יעקוב הכהן ב' עובדיה הכהן זל	
בעיר ביריה ¹ הסמוכה למדינת צפת	
סעדי[ה] ב' דוד נע אברהם ב' סעדיה סט אלעזר ב' ישעיה החזן נע	
בעיר עקאל זיתון הסמוכה למדינת צפת	
ר' ששון ב' אלעזר נע החזן	15
אלעזר ב' חיה נע סעדיה ב' שלמה נע	
בעיר אלעלויה הס' לגוש חלב	
יפת החזן ב' משה נע	
שלמה ב' חסדאי נע	
עובדיה ב' יעקוב נע	
יוסף ב' יעקוב נע	
יהודה ב' שלמה נע	20
עובדיה ב' סעדיה	
בעיר אלגוש ³	
סעדיה ב' יש . . .	
החזן נע	

(5) See also Bodl. 133: Ecclesiastes with the Arabic commentary of Tanhum Yerushalmi (second half of thirteenth century) with colophon, כתבה לנפסה העבד הצעיר אליה . . . הכהן החברוני זל (probably Elijah's father) ב' ישועה הכהן ברבי [ס]עדיה הכהן בר' שלמה הכהן ברבנו חנניה הרב הגדול [ראש בי] מדרשא אשר שפט את יש' בגליל העליון וגליל התחתון מ' [שנה] ברבנו יחזקאל הכהן ה[גל]יל[י] נין יוסף הכהן סבא חכמי משנה ב' (?) זקל בעיר אל[קאה]רה.

לצפון זה צפת בפחות מאלפים אמה : 283-4, ed. Luncz, כפתור ופרח. Cp. על הר גבוה היא בירי . . . וקורין לה פריא.

² Alme, near Safed, see map of Western Palestine in 1187 (in Behā-ed-Dīn (1137-93), *Life of Saladin: Palestine Pilgrims' Text Society Library*, vol. XIII).

³ = Giscala, see כפתור ופרח, ed. Luncz, p. 259: גיש, and Le Strange, *l. c.*, p. 463: Al Jahsh (Giscala). See also Luncz, *Jerusalem*, VI, 57-8.

18. [Vol. I, pp. 172-4.]

An epistle relating to a bogus-nasi.

[T.-S. 20. 94, paper, square hand, size 37 x 21 cm.]

(recto)

.
 בשבא לה [ואמלא אתו רוח אלהים בחכמה ובתבונה]
 וברעת¹
 הא למדנו שאין [ה]כתוב
 ודעת אלהים
 מעולות² וכ' הלא היא [הרעת אותי]³ זה
 חכמה בעש⁴
 5 ויאמר לאדם הן ידעת ל עבדו את
 יי ביראה⁵
 ועוד הוכיח לאשר שנא
 בחרו ונקרא ברבים
 [ו]אמרו רבון כל החסדים וחלק לעולם ושמ[חת ל]ב'
 ימות אדם
 ואל תבוא ת[קלה] על ידינו⁶ ורא הסוד נמסר לנביאי[ם]
 ואי[לולי זה]
 לא היו כי אם [גלה סודו] אל הנביאי[ם]⁷ הא
 למדנו משמואל
 10 עליו השלום בעת ראה אליאב בן ישי ויאמר אך נגד יי משיחו השיבו
 הק בר ה'
 אל תבט אל מראהו ואל גבה קומתו כי מאסתיהו כי לא⁸ כי האדם
 יראה לעינים
 ויי יראה לל[בב]⁹ וכך נאמר [בא]לישע [ויי] העלים ממני ולא הוגר לי¹⁰
 ואתם יודעים
 אחינו כי בגולה נשארנו ריקם בלא רועה ולא נביא ולא אורים ותומים שנשאל

¹ Exod. 31. 3; 35. 31.² Hos. 6. 6.³ Jer. 22. 16.⁴ This abbreviation is not clear to me.⁵ Ps. 2. 11.

⁶ Read יי. I could not locate an Aggada having this wording. Cp., however, Sifra to Lev. 20. 16 (ed. Weiss), 92² bottom והרי דברים ק"ו ומה אם המקומות האלו ע"י שבאה לאדם תקלה על ידיהן אומר הכתוב השחת שרוף וכלה מן העולם אדם שהוא גורם לחברו להטותו מדרך חיים לדרך המות עאכ"ו שיעבידנו המקום מן העולם.

⁷ Amos 3. 7.⁸ Supply יראה האדם.⁹ 1 Sam. 16. 7.¹⁰ 2 Kings 4. 27. For הוגר read הוגר.

מהם ונדע בין מעוות למת[וק] ובין טוב לרע ובין מיוחס ללא ייחוס
ובין נשיא

לראש אבל יש לנו בנולה ל[ד]עת בין כהן ללוי ובין לוי לישראל
15 בקבלה וירושפה

והכהן שיאמרו לו אחיו ה[כה]נים שהוא כהן ויעידו לו אנשי עירו וכן הלוי
ולעת שיטלטל ממדינת[כ]ם אל מדינות רחוקות ויבא יפרוס כפיו לברך
ישראל

בשם אי אפשר למנעו . . . לאומר לו איה יוחסך אלא הוא מברך ועומד
במקום כהן ונטל מעש[ר] ואוכל חלה וכל מתנות כהונה וכך הלוי¹

ולא נעלם מכם אחינו ה[מ]ע[ש]י[ם] העצומים שעשה עם קהלותיכם ועמנו
20 ועם ארץ ישראל ובירושלים ובכל ארץ ישראל אותו האיש הקרוי נשיא
ונתכנה שם טוב והיה עמו כתב יחוס ושפט ועשה קנתורק² ולקח³ אוקנמים
וכתב כתבים ושילח רצים ונטל מעשרות והכביר העול וירד ממקום

למקום ושפט ישראל והיו [ב]מדינתכם סנהדרין וחברים וחכמים ותלמידים
והיו גבורים בתורה יותר מכל ונכנסו תחת רשותו וכיבדוהו וייקרוהו ולא
25 דקדקו אחר ייחוסו והיו שותים בצמאה את דבריו ואומרים לפניו [שי]ר
ומשבחים אותו לעיני גו[י]ם ומהללים אותו לפני מלכים [ורו]נים בכל
מקום ומקום שיכנים לשם ממצרים עד כלנה לא הזיקו חכם ולא

ראש ולא תלמיד והיו אדו וגזירותיו רשומים לעיני
החשע

כל ולקץ שנתים נתנלה כי אינו נשיא ונעלם מכל הקהלות
30

ייחוסו שהיה אומר ש[הו]א שקר ולא בוש ולא נכלמו מכיבן[דם] לו
כי אמרו חכם היה ובאימתו הע[מיד] הדינים והוציא הנזלות ולא בישוהו
ולא הכלימוהו בעלי היראה והוציאוהו מטבריה בלא חרפה
ולא כלמה [ו]שילחוהו ל[אר]ץ אדום ומת שם בדרך

ומגמת כתביו[ו] זה אליכם אחינו להודיעכם בדרך קצרה אודות האיש שעבר
?5 עלינו באשר שאל[תם] בכתב יד ר' יעקב החבר נזכ⁴ בתחלת הדבר
בא [אל]ינו

שליח פתאום גוי מנער[י] הפחה שעל שפת הנהר ועמו כתב גדול וה[וא] חתום

בטבעת נשיאות וש[אלנו]הו ממי זה הכתב ואמר אני ש[לוח] . . .

לא . . . של

¹ Cp. Maimonides, משנה תורה, c. 20, § 13.

² Read perhaps קנתורין, centurions, i.e. communal officials. See Jastrow, s. v. קונטרנים.

³ Read perhaps ומנה, and he appointed managers in communal officials (ἐκλόνομος, איקונומוס).

⁴ It seems that the scribe indicated on the margin his name by the statement 'Joshua wrote' (the epistle).

⁵ = נטרירה רחמנא.

19. [Vol. I, p. 174.]

Concerning the Nasi Sar Shalom b. Pinhas.[T.-S. 13 J 25²¹, in double columns, separated by lines in red ink, thick paper, square writing.]

(recto, col. 1)

(--- - - - -)	- - - - -
.
יופי קדוש עליון ירא שמי[ים]	התעצבו רוזנים מהרה לחזות
זרח מאור פניו כאור צהרים	וראו לשר שלום נשיאנו אר
ויקדמו פניו צבא מחנים ¹	מלך אשר עלה במעלות היקר
שמעו נדיבותו בתוך מצרים	ויהללו אותו נדיבי לב ע[די]
מען לכל צמא ומקוה מים	הוא באמת מסעד לכל רעב והוא
ינקו לרוב חסדו במשדנים	הוא באמת הפל בטיבו ולחמו ²
עד פי הכי ³ בם יש לאל ידים	יהיו חמוריו הנשיאים לעדי
מקול שמעותיו תחי אננים ⁴	מה נמלצו טעמי דבריו מדבש ⁴
. . . הלוא לו באמת אלפים	10 אם יתנו שרים ל. ל. ל. ל. ל. ל. ל.
[ר]ואיו וממתקים למלמחים	פי הוא
[שי]רו ⁶ בתוף לאל ובמצלותים	שיש עדינה בו ושמחתי[י]
דוד יפה מראה יפה עינים	על שנמלך ⁷ איש מיוחס לגביר
פתר מלכה טוי ⁸ ורקמתים	הכתיר אלהיו לו בכתר היקר
נועם אלהיו תוף ירשלים	15 האל ינבחו מהרה לחזות

ייעצמוע⁹

(col. 2)

. [נן הנבר הוקם על משיח אלהי יעקב]
 ונע[ים] [זמירות ישראל בימיו תושע יהודה ויש[רא]ל]
ישכון לבטח וזה שמו ש[ר של]ום אשר [יק]ראו יי' צדקנו¹⁰
 במשול¹¹ אלהים אלהינו יאריך ימיו ויאבד משנאו וקמיו
 5 ואל יתן למוט פעמיו לקיים לכבודו מקרא שכתוב

¹ Cp. Gen. 32. 2-3.² 'to eat bread', cp. Prov. 9. 5; 23. 1, 6.³ הָכִי has been evidently inserted to complete the metre.⁴ Cp. Ps. 119. 103.⁵ The singular תחי instead of the plural תחיינה is used for metre's sake.⁶ Read י[ר]י.⁷ The metre is faulty here.⁸ For טוי or טוי to suit the metre.⁹ Abbreviation of Ps. 121. 8.¹⁰ Cp. Jer. 23. 6.¹¹ This abbreviation is not clear to me.

אל יתן למט רגלך אל ינום שמך וג' [וכתו] ב חרם
 ידך על צדיק¹ וג' בריה דכבוד גדולת קדושת אמונת
 אדונוננו נשיאנו מרנא ורבנא פינחס נשיא הגולה
 תנצב² ויחסם שניהם יעיד כי הם מבני שלמה ודויד
 10 וכיון שנתברר אצל העם הנזכרים אמתת היחס
 הנזכר גם נתברר ונתאמת אצל הצעיר הכותב
 שמו אחרי המורים האלו המקוה רחמי נורא עליה
 עזריהו הנשיא בן אדונינו יהללאל נשיא הגולה בריה
 דאדונינו נשיאינו עזריהו נשיא הגולה בריה דאדונינו
 15 נשיאנו מלכנו דויד הנשיא הגדול ראש גליות כל
 [ישראל] ול[חזקו]

T.-S. 13 J 10¹¹, recto, paper, square writing, size 27.8 × 12.9 cm., contains at the end of a liturgical composition the following genealogy: (1) שם בנו יאשיהו (2) שר שלום הנשיא ראש גליות כל ישראל בר (3) כבוד מרינו פינחס הנשיא ראש (4) בן כבוד מרינו הוֹדִיָה ראש (5) בן אדונינו יאשיה ראש (6) בן נשיא יהודה ראש (7) בן שלמה הנשיא ראש (8) בן עזיהו הנשיא ראש (9) בן יאשיהו הנשיא ראש (10) זֶעֶק לְעָל.² 'Azarya b. Yehalelel finished a polemical work in Bagdād, Adar 1652 Sel. = 1341 c.E., for 'Obadya, called Kemal ad-Daula 'Abd al-Hālik b. Jonah of Mareddin (cp. Steinschneider, *Polem. u. apolog. Liter.*, p. 39, n. 3).

20. [Vol. I, pp. 175–6.]

Data relating to several Nesiim.

(1) MS. Adler 4020 contains a שטר זבני, dated Tebet 4874 [ליצירה בדמש] ק מדינתא דעל נהרא אמנה ופרפר מותבה רשותיה דאדונוננו חסדאי ראש גליות כל ישראל נט רחמ . . .

Signed by הלל החבר . . . בן עלי.

(2) Oxford MS. Heb. e. 101, fol. 18 begins as follows:

בשמך רח

מן זכאי בן עזריהו נשיא גליות כל ישראל
 לכל הזקנים האדירים הי[ד]ים אשר
 במדינת דמשק החשובים לנו והנכבדים
 5 עלינו ביותר שלום רב

¹ Ps. 121. 3; Mic. 5. 8.

² זכר צדיק וקדוש לעולם =

(3) There existed in Egypt a Nasi Daniel in the second half of the twelfth century. Or. 5561 B, fol. 2, contains a Ketuba, dated סין (5) דשנת אלפא וארבע מאה ושבעין וחמש (6) שנין לשטרות בפסטאט מצרים דעל נילוס נהרא (7) מותבה רשוחיה דאדוננו נשיאנו מלכנו דניאל (8). הנשיא הנדול ראש גלות כל ישראל יהי שמו לעולם. The same formula is found in T.-S. 13 J 13¹¹ verso containing a document dated 1476 Sel. = 1165 (cp. also Worman, *J. Q. R.*, XVIII, 15, note 2).

(4) In the time of Maimonides we find a Yehuda b. Josiah Nasi who countersigns a responsum of the great scholar of Fustāt. הבנתי בוז השאלה והיא כחורה וכהלכה ואין לזוז הימנה וכתב יאודא הנשיא נשיא גליות כל ישראל (Sambari, in Neub., *Med. Jewish Chron.*, II, 116, 153; cp. Pozn., *Babyl. Geon.*, 136-7). According to Sambari he originated from Damascus. T.-S. 13 J 28¹⁴: an epistle, commencing כבוד גדולת קדושת מרנו, is addressed to בשלמו יאשיהו הנשיא. ורבנו הנניד נניד התעודה: נניד ארץ ישראל ויהודה. Probably he is the father of Yehuda. In T.-S. 13 J 11¹, containing marriage-congratulations, Yehuda Hannasi is mentioned. Probably the contemporary of Maimonides is meant.

(5) In the middle of the thirteenth century we find in Fustāt a Solomon b. Jesse Nasi. T.-S. 13 J 4⁷ contains a document of evidence, dated Tammuz, 1555 Sel. = 1244, at Fustāt, signed by בן ישי הנשיא זקל של [מה] (1) מא יקולו חכמי ישראל ונדוליהם (2) יוסף בר שבתי זל[ה] (3) ירום הודם ויגדל יקדם (4) פי ראובן ושמעון . . . (5) יורנו ושכרם כפול מן השמים אלגואב (17) . . . והוא ראי רבנו יצחק זקל (18) צאחב אלהכות פי אול בתרא וכדלך דכר רבנו הרב (19) הנדול משה זקל פי הלכות שכנים וכן הדין (20) ואין לשנות וכתב שלמה בן ישי הנשיא זקל (21) הדא אלפתיא T.-S. 8 J 10¹⁵ contains a few lines in Jewish Arabic, signed בן ישי הנשיא זקל. Several letters are found addressed to a Solomon Nasi (probably b. Jesse). T.-S. 6 J 4¹⁸: a fragment of a letter to אדוננו נשיאנו נסיכנו (1) עבדו דייד (2) to אדונינו ננידנו נשיאנו (3) זעיר עבדיו יהודה (4) כב נד קד מרנו ורבנו (5) מלכינו שלמה נשיא גליות (6) יש . . . and 13 J 21²⁴ are also letters in Jewish Arabic to Solomon Nasi. (here is probably only complimentary.) Another letter to Solomon is to be found in a volume of

Fragmenta Hebraica Cairensia Miscellanea belonging to Westminster College, Cambridge. Herein also Josiah Nasi is mentioned.

Finally Oxford MS. Heb. a. 3, fol. 24, recto and verso (cp. Bodl. 2873⁹⁴) contains letters, written ברמשק שנת אחתקמח (1137 c. E.), to (recto, ll. 3-5) הנשיא הגדול · המעוז המגדול · נשיא גליות ישראל כבוד גד קד מר וז' שלמה יר אל (= ירים אלהים) כס נשיאותו וימציאותו חפצו ותאותו נצח. Poznański's statement (*Babyl. Geon.*, 124, 3) that the letter emanates from Egypt and sent to Solomon at Damascus is wrong. The reverse is the case.

(6) T.-S. Box K. 6 contains a Herem written by Josiah Nasi b. Jesse. (Verso) וכתב [יא] שיה הנשיא בן ישי נשיא גליות כל ישר' | הא' (= האל) (1235 c. E.) אחתקמו | לנו למשעות חולו של פסח. On recto, l. 5, we read וכתב שלמה בן ישי נשיא הגולה זצ"ל.

(7) T.-S. Box G 1 contains one paper leaf which forms a legal question to the Nasi Hodaya: (recto) מא יאמר נשיאנו חכם חרשים ונבון לחש' בית הנפש והלחש' מטה עוז | מקל תפארה' אשר על שכמו המשרה' ארון התורה זרע דוד הגבר הוקם על נסיכנו | מבט מחמד עיננו' משא נפשנו' גאון עוזנו' הוריהו הנשיא הגדול נשיא נשיאי | גליות כל ישראל בשאלתנו זאת האירה עיננו בפתח דרכך מבין פתיים | בראובן שחלה ונטה למות וכו' (end, recto) יורנו אדונינו נשיאנו את הדרך אשר נלך מה משפטו ומה | מעשהו ושכרו כפול מן השמים. Scribbling on verso.

21. [Vol. I, pp. 176-8.]

Karaite Nestim.

(1) A memorial list (T.-S. 8 K 22², size 6 $\frac{3}{4}$ × 5 $\frac{1}{4}$ inches) reads as follows:

(fol. 1, recto) דברן טאב לניחא נפשטה לזיכר | המשפחה המיוחסת¹ משפחת בית | דויד הנשיאים השרים הנכבדים | עד כבוד ג' מו' זו וע' רז' יפת הנשיא | הגדול וכנ' מור' זו וע' רא' צמח הנשיא | הגדול נשיא ויהודה וכלל נשיאי | בית דוד והאטיה הכשרה הצנועה | הצדקת היריאה הנפטרת באלו הימים | ינינם³ אלהינו כלם במלון טב במלון | נאחמד⁴ במלון נחשק במשכנות | מבטחים ובמנוחת שאאנת⁵ יל' | עליהם השלם ועל משכבם יהשל'ם⁶ | יעלוו חשידים (!)⁷

¹ גדלת קדשת מרנו ורבנו נורנו וכתרנו ועטרת רושינו (!) ² המיוחסת =

³ Evidently connected with ג'נן, Ps. 72. 17.

⁴ Read נחמד. The writer (or copyist) was very careless.

⁵ Read שאנת.

⁶ Read שלום.

⁷ Ps. 149. 5.

(verso) ד ל נ לו ה המ¹ משפחת הכהנים | והשרים הנכבדים עד כבד נק |
 מו נז וע רושינו² אהרון | השר הנכבד האדיר והאציל ד ל נפ | כִּנָּק מוֹד נז וכ³
 משה השר הנכבד | האדיר והאציל וכלל השרים הכהנים | הנכבדים וכל מיתי
 משפחתם | אנשים ונשים וטף ינינם אלהינו | כלם במלון טוב במלון נחמד
 במלן | נחשק במשכנת מבטחים | ובמנוחת שאננות ילוה עליהם | השלום ועל
 משכבם יהי שלם

(fol. 2, recto) ד ל נפ לו המשפחה המיוחסה משפחת | השרים והנכבדים
 עד כבד | נק מ | ור עמרם השר הנכבד וכ גד קד מו | שלה השר הנכבד וכ
 נק מו אברהם | השר הנכבד וכל מיתי המשפחה | המיוחסה אנשים ונשים וטף
 ינינם | אלהינו כלם ב[מ]לון נחמד | במלן נחשק ב[מש]כנות מבטחים | ובמנוחת
 שא[א]ננת³ ילוה עליהם | השלם ועל משכבם יהי שלום | יעלו חסידים בכוד (!):⁴
 וילוה | השלום והניחומים וידבר על לבם | דברים טוב[ים] דברים נוחמים
 (verso) על לבב אלוֹפִינוּ ויחידינו | ונכבדינו ושרינו וגדולינו האבילים | המתאבלים
 באבל הזה כִּנָּק מו | עמרם השר הנכבד ונק מו שלמה | השר הנכבד וכִּנָּק מו
 עובדיה | וכלל קְנוֹב⁵ וכִּנָּק מו יפת השר | הנכוד⁶ אלהי [יש]ראל יגדר | פרצתם
 ויסת[יר]ם בסתר | כְּנָפוֹ⁷ ויצילם מ[כ]ל צרה וצוקה | ואל ישמיעינו בבתיהם | פעם
 אחרת קול באכיה⁸ | וצעקה ויהפך אבלם לששון [ולש]מחה

(2) Oxford MS. Heb. d. 66, fols. 49^b and 50^a (cp. Bodl. 2878^{49.50}) contains a Karaite Ketuba from which the following lines are excerpted here:

(49^b, l. 1) ה'ה נסִכָּה כתבה מצר (2) לבני מקרא (7) . . . נתחיל בשעת
 (8) כושר והצלחה' בחיי אדונינו צמח הנשיא (9) נין איש מנוחה⁹ ובחיי
 חתן וכלה אורה (10) ושמחה' ובחיי בני מקרא הגפן פרח' (12) . . . משנת
 אלף ושלש מאות שנה ושבועה (13) וארבעים שנים למספר יונים בארץ מצרים
 (14) במדינת פסטאט שעל נהר פישון מושבה (9, l. 50^a) וה'ה אפתח צדר
 כתאב אל אמלאך בחיי אדוננו כִּז (11) קֹד הנשיא צמח בן כִּז נק הנשיא
 אסא . . . (12) . . . ה'ה שרוט (13) ללמדה (ללמדיה ז.) אלקראיה עלי
 אֶלְרִנָּל אֶלְרִבָּאן וכי לא יביא אל ביתו אשר היא בו בהיותה אשתו אֶלְיָה ולא
 שתי הכליות ולא (14) הכבד ולא בִּשָּׁר נקבה נפל בה הריון ולא בהמה הרה
 ולא לחם אֶמֶת (15) העולם ולא יִנְיָהֶם ולא טנופם ולא יבעיר נר בלילות
 השבתות (16) ולא יהיה בביתו אֶשׁ בימי השבתות ולא ישכב עמה בימי

¹ See beginning of fol. 1, recto.

² גדלת קדשת מרנו ורבנו נזרנו וכתרנו ועטרת רושינו (!).

³ שאננת.

⁴ Ps. 149. 5.

⁵ Read כְּנָפוֹ.

⁶ Read הנכבד.

⁷ Read כְּנָפוֹ. Our copyist was indifferent about the matres lectiones.

⁸ Read בכיה.

⁹ I. e. King Solomon, cp. 1 Chron. 22. 8.

(17) השבתות וימי המועדים שכיבת ימי החול ולא יכריח אותה (18) על חלול מועדי יי צבאות אשר על ראיית הירח ובהמצא (19) אביב בארץ ישראל כי היא מאנשי מקרא ועל דתיהם . . .

(3) Or. 5532 (cp. Margoliouth, *Catalogue*, III, 558, col. 1) contains a formula of a Ḳaraite Ketuba of the year 1392 Sel. = 1081 c. e. which has the name Yedidyah as Nasi.

(4) T.-S. 20. 42 : a Ḳaraite Ketuba, dated 1062 c. e. at Fustāt, mentions יחזקיהו הנשיא בן שלמה. A brother of his was Joshiyah. See vol. I, p. 178, note 1, and also Pozn., *Babyl. Geonim*, 129, 2.

(5) Hezekiah's son was Ḥasdai. Oxford MS. Heb. a. 3, fol. 42 (cp. Bodl. 2873⁴²) also contains a Ḳaraite Ketuba from which we excerpt the following :

(1) . . . בחיי כב גד קד מר ור אדוננו הנשיא [הנדר] חסדאי נשיא גלות כל ישראל ירום (2) . . . [בן] רבנו יחזקיהו הנשיא הנדול ראש הגולה מנוחתו כבוד (3) . . . חדש אלול משנת אלף וארבע מאות ועשרים שנים לספּר towards the end the following conditions are mentioned: [ת] ויבא בברית יי ית ש שלא יחלל על אשה זא[ת] . . . על ראיית הירח ו[ש]לא ידליק עליה נר בשבת ולא יאניסה במאכלה ובמשקה ושלא יקח עליה כל ימי חיותה עמו אשה אחרת [או] פילגש . . . ואם יפר אחד מהתנאים יהיה עליו מאה דרכמונים לעניי הקראין [ו]עניי הרב[נים] שוה בפלני ביניהם והתנה [ריים]ה זאת על נפשה לאישה זה שלא חלל עליו מועדי אחינו הרבנים כל ימי חיותה עמו . . . וינהנו על מנהג בני מקרא השומרים את המועדים המקודשים על ראיית הירח ומציאת אביב בארץ ישראל ושלא יצאו אל משפטי הגוים להחליף משפטי התורה . . . (Cp. also the Ketuba of Jerusalem, dated 1027, in vol. I, p. 162, note 1.)

(6) T.-S. 20. 179 contains a letter to Ḥasdai's son [David] wherefrom the following lines are given here :

(1) . . . המצות המוכיח לרבים (2) . . . סגלה ונשיא כל בני הגולה ירום (3) הודו וירבה כבודו בן כנז . . . מרור הנשיא הנדול חסדאי בן כנז שלמה בן כנז (4) יחזקיהו זל בן כנז הנשיא הנדול דוד זל הפתר קושיות התורה ודקדוקי מצות המנדר שינה (5) לעמוד לפני צורו להודות להתודות לפני יוצרו האגף המקהיל קושטי אמת מחוק (6) לנפש ומרפא לעצם פאר קהלתינו ונזר ערת[י]נו אור עינינו ומחמד נפשינו ישמרו (7) שמר מעונה וינגנו בחמלה וחנינה . . . (18) וקד אנפדת מע האמל הדא אלכתאב אלסידנא אלפאצל שלמה הנשיא נזע הנשיאות ועצר (19) המלכות . . . (22) . . . ואנא . . . (23) אברהם עבדך כחיר אל סואל עליך . . . This Solomon is David's son (see Pozn., *Babyl. Geonim*, 130, nos. 9 and 10).

(7) Joshiāh Nasi, the brother of Ḥezekiah Nasi, seems to have had a son called David. T.-S. 13 J 11³, verso, paper, square writing, size 27.2 × 10.1 cm., contains the following Karaite memorial-list. Beginning and end are missing.

(1) כב גק מור הנשיא הגדול יאשיהו (2) תפארת ישראל ועל כב גק מור
(3) בעו הנשיא הנהרג על ייחוד שם (4) יי שהלכו למנוחתם בשם טוב
(5) וזכר טוב ומעשים טובים אל שדי ירחמם ימהר יקצתם (6) יעלה מושבם
בן עדן אן אכתרת (7) אן תעלי עליהם גמלה ואן ארדת (8) ואחד ואחד על
פעל הוא אלתרתיב (9) וירחם על כל החכמים והמשכילים (10) והמזהירים
והמלמדים אשר (11) מוחו בינון הגולה אלהי ישראל ירחמם (12) ימהר יקצתם
יעלה מושבם (13) בן עדן יקיים עליהם והמשכילים (14) זיהירו וג' וירחם
על מיתני ומיתכם (15) ומיתי כל עמו בית ישראל יברך וישמר ויעזר
(16) מורד אדנינו ותפארתינו ונורנו (17) ובחרינו ועטרת ראשנו הנשיא
(18) הגדול יחזקיהו נשיא ישראל ויהודה (19) וראש כל בני הגולה החכם והגבון
(20) הממלא בכל מדות השבח אל שדי (21) יברכהו וישמרהו ויעזרהו וינצרהו
(22) ויוכחו בזכרון טוב וגם יברך (23) וישמור ויעזר ויזכור בזכרון (24) טוב
את כב גק מורד שני הנשיאים (25) היקרים דוד בן יאשיהו הנשיא (26) . . .

Joshiāh at the beginning of the part preserved is probably the grandson of 'Anan, while Bo'az is the former's grandson. We learn here that he died a martyr. When the memorial list was written Ḥezekiah (1064, no. 4) was still alive. Good wishes are also expressed for his nephew, David b. Joshiāh, and (in the missing part) probably for his own son Ḥasdai. Joshiāh, Ḥezekiah's brother, seems to have been no longer alive, else he would have been included.

(8) A long list of the lineal descendants of Ḥasdai Nasi b. Ḥezekiah (1111 C.E., no. 5) is found in T.-S. 8 K 22³ consisting of a quire of two leaves, faded and damaged, size 6½ × 5½ inches, forming a part of a Karaite prayer-book for the Day of Atonement. Fol. 1, verso, contains a memorial prayer for the Nesiim, the descendants of 'Anan (תרחים אלנשיאים).

(fol. 1, verso, last line) ויחמול על פליטת עמו . . . [וירחם]
(fol. 2, recto) אלהינו על כזק מ' ור' נו' וכ' וע' רא' וצ' תפ' | הו' וה' אד' הנ'
הנ' ענן ראש גליות כל בית | ישראל הצ' וה' אשר פתח דרך היתורה³
והאיר | עיני בני מקרא והאיר והזהיר ולמד אותם⁵ | בישראל חוק ומשפט

¹ = והמשכילים.

² Dan. 12. 3.

³ כבוד גדלת קדשת מרנו ורבנו וכתרנו ועטרת ראשנו וצניף תפארתנו
הודנו והדרנו אדוננו הנשיא הגדול. Another leaf (T.-S. 8 K 224) contains these titles in full.

⁴ = הצדיק והחסיד.

⁵ To be deleted; missing in the other fragment.

ונאסף למנוחתו בים | טוב וזכר טוב ומעשים טובים רוח יי' תניחנו | ילוח
 עליו שלום ועל משכבו יהי שלום יקים | עליו אז יבקע כשחר אורח וג' ² זל
 זחל ³ | זכר כנך מר' ור' ⁴ נז' וכת' וע' רא' ה' וה' אדונינו | הנ' הנ' חסדאי
 נשיא יש' ויהי' ⁵ ונשיא כל בני | הגולה רית יל ע' ועל מש' יה שלום זל [זחל] |
 ז' כנך מר' ור' ⁶ נז' וכת' וע' רא' אד' [הנ' הג'] | [דוד] ⁸ רית י' ע' ש' ועל
 מש' [יהי ש' זל] זחל [ז'] | אד' הנ' הנ' שלמה העובר ל[א]ל[היו מנע] וריו ⁹
 (verso) רית' יל' ע' ש' ועל מש' יהי של' זכ' זל זחל | ז' כנך מר' ור' דוד
 רית יעש ועל מש' | יהי ש' זל זחל זכנך מרור בעז רית | יעש ז' מש' יהי ש' זל
 זחל זכ' נז' מרור | ענן רית א' ¹⁰ ה' הג' אליהו יכין רית א' הנ' הג' | שלמה רית אד'
 הנ' הג' יאשיהו רית א' ה' הג' | אלעזר צמח רית אדו' הנ' הג' עזיהו רית | א' הנ'
 הנ' יאשיהו רית א' ה' הג' דוד רית | א' הנ' הג' יהושפט ¹¹ רית א' הנ' הג'
 [אמץ] יהו' | רית' א' הנ' הג' אליהו יכין רית' א' הנ' הג' כניהו ¹² | משה רית א'
 הנ' הג' עזריהו ענן ¹³ רית' א' | הנ' הג' אמציהו יוסף רית א' הנ' הג' חנניהו |
 אברהם רית' [י] לוח עליו שלום ועל משכבו | יהי שלום יקים על המשפחה
 הגדולה הזאת | יעלו ¹⁴

¹ The Divine Name.² Isa. 58. 8³ = זכר צדיק לברכה זכר חסיד לברכה =

⁴ The other fragment, which is only preserved till the end of the passage dealing with Ḥasday Nasi reads here הנשיאים (i. e. 'Anan's) [בנין] ועל כלל בניו ובני הנדולים עד כנך יקרת צפירת תפארת מור.

⁵ ישראל ויהודה =

⁶ Supply = שלום; all these abbreviations are clear by comparing the passage following the mention of 'Anan's name.

⁷ זכר =⁸ See no. 6 for a letter to him.

⁹ Also mentioned in no. 6. The same qualification 'who served God from his youth' was first given to Ḥasday's grandfather Solomon (no. 4, see Pozn., l. c., 129, no. 6).

¹⁰ From here the formula is shortened and each new item begins with 'א' = אדונינו.

¹¹ This Nasi was the owner of the Bible codex the title page of which is reproduced in Gunzburg and Stasoff, *L'Ornement Hébraïque*, Plate XVII, משקנה | אתו מר' ור' | אד' הנ' הג' יהושפט | בן מר' ור' אד' הנ' | הג' דוד מנוחתו | כבוד || קדש | ליהוה אלהי | ישראל לא | ימכר ולא ינאל.

¹² See Jer. 22. 24.¹³ The reading is not certain. Can perhaps be יכין.¹⁴ Ps. 149. 5.

(9) Our memorial list mentions only the founder of Karaism, 'Anan, and, omitting seven generations of his descendants (see about them, Pozn., *l.c.*, 127-9), proceeds to Ḥasdai who is mentioned in a Ketuba of 1109 C.E. (no. 5). We are able to draw up a genealogy of 'Anan's descendants for twenty-eight generations :

- | | |
|---|--|
| 1. 'Anan I | 15. Elijah Yakin I (the first to have two names) |
| 2. Saul | 16. Solomon III |
| 3. Josiah I | 17. Josiah III |
| 4. Yehoshaphat I | 18. El'azar Şemaḥ |
| 5. Bo'az I | 19. 'Uzziah |
| 6. David I | 20. Josiah IV |
| 7. Solomon I | 21. David V |
| 8. Hezekiah (1062) Josiah II
David II | 22. Yehoshafat II |
| 9. Ḥasdai (1109) | 23. Amaşya |
| 10. David III | 24. Elijah Yakin II |
| 11. Solomon II | 25. Konyah Moses |
| 12. David IV | 26. 'Azarya 'Anan |
| 13. Bo'az II | 27. 'Amaşya Joseph |
| 14. 'Anan II | 28. Ḥananya Abraham ¹ |

Of course several of the above Nesiim had more than one son who also went by this name. Thus the early Karaite Nesiim in Fustāt Yefet, Asa and Şemaḥ (1030), must have traced their descent from the founder of Karaism. We also notice the preference for names borne by the Judean kings, the descendants of David.

Nos. 22-3. *Letters from Daniel b. 'Azarya, Nasi and Gaon.*

22. [Vol. I, pp. 179-80.]

[MS. Adler 3765, fol. 1, paper, square writing.]

(recto)

על ידי
הלא זה ת. . גדול ודבר אחר הלא גלוי וידוע כי ראשי הנלות אבותינו
זכרם לברכה
הם בעלי רשותם והמנהגים אותם והיה להם לילך בדרך אבותם הנכבדים

¹ Bodl. 2849³ mentions a Nasi (evidently a Karaite) Ḥananya b. Solomon who must have belonged to another branch of 'Anan's descendants.

המשכילים זכרם לבר¹ ויתו כי שררות ביד דוד היא
5 שררות הצד[ק] זה יי מצוים ולא ראינו בתורה ולא
בנביאים

ולא בכתובים ציווי בשררה אלא . . . בית אבותינו וחלילה לאחינו המערבים
עם דעתם שיעברו על מצות בוראם ונקוה שיחזרו לדרך הישרה ויזכרו
מאמר הכורא ויקראו אחר ישובו בני ישראל ובקשו את יי אלהיהם ואת דוד
מלכם וגו'² וכן יהי רצון ומיום שבאנו לזה המקום הקדוש אנחנו מנהיגים את
10 כל ישראל בעזרת שמים אשר בכל ארץ צבי וסוריה ושופטים ביניהם גם לכל
בני המרחקים והתפלה עלינו בכל המדינות והעירות והחבריים והשופטים
אשר בכל מקום ומקום מתחת י[דינו] חולחנו אין לו יד ואפילו על עיר קטנה
ובלא ספק הניע אליך³ [אחר ה]מועדים וכי לא היה בין שנים מישראל
מלה רעה אבל עלו החוננים ברנה והתפללו והלכו אל אלהיהם שמחים וטובי
15 לב ויי ישפות השלום בכל הקהלות ויביא משמיע שלום⁴ וישים לך נכבדנו
חלק נעים בימיו ויוכך לראות בהודו והדרו ואתה נכבדנו תפתח עיני אוהביך
אבל
ודע כי אין לך חסרון בדבר [יש] שכר לפעולתך וכתביך אל תאחרם
מידעת כעת באחיותנו שלומכ[ן] ככן נרון ונשמח ושלומך ירבה לעד
נכתב בירח טבת שנת אלף שסג לשטרות ישועה

23. [Vol. I, pp. 179–81.]

[MS. Adler 3765, fol. 3, paper, square writing.]

(recto)

.
ויתרחו עלינו בשאלותם אבל נעשה כפי היכולת
לחשיב דברים טובים ולהעביר העתים ולחתך הזמנים
עד אשר תנוח דעתם ויתרצו בדיבור אומר ונעשה
עם נכבדנו החבר המעולה מה שהוא ראוי לו ולא נניח
5 יגיעהו לריק ונאכילוהו פרי אהבתו לנו יבטח על אהבתינו
וידע כי מקומו חשוב ויקר וידוע כטוב פועל לא שכחנו
ולא נשכח לא עזבנו ולא נעזוב חס ושלום כי אם
נשלם בעזרת אלהינו אם יתן חיים תמור הפרומה
שקלים חילוף השקל כמה מנים [א]בל טוב ארך אפים
10 מנבור ומושל ברוחו מלוכר עיר⁵ ואשר נתירא שמה
תומעט אימתו על הצבור ומלתו לא תשמע הנה בעזרת
צור נשגר כתב אל הקהל בתינוי שבחו וזכר אשרו

¹ לברכה =

² Hos. 3. 5.

³ מכתבי Supply.

⁴ Cp. Isa. 52. 7.

⁵ Prov. 16. 32.

ונצום לחזקה ולאמצה ולסעדו כדי להוציא הדין לאמתו
 ולהיות משפטיו מקובלים ומי שיעזו פנים נשלח בו חצים
 15 שוננים ישתדל ואל יתדשל ובטח ב. 1. והוא יסעדנו ישלך
 עליו יחב ולא יתן למוט רגלו² ודי לבמותו מה שחקקנו
 ראוי לו להתדיר כתביו בלב טוב וחזק ואמיץ בעזרי צורו
 ויזכור שלומותיו וטובותיו וצרכיו ו. 1. יפיקהו לרצון ושלום
 שלום ישא. מהאל רם ונשא. נצח סלה ישועה³
 דניאל הנשיא ראש ישיבת גאון יעקב

23^a. [Vol. I, pp. 181-2.]

An epistle from Fustāt.

[Oxford MS. Heb. d. 79, fol. 34, recto, contains a letter of which both the beginning and the end are missing.]

... צך' פועלי רצונך אל משמעתך סרים' ואחר כך נגדירים'
 שוקדי שלותך' השמחים במ[לכותך] והמתפארים במכתבך' ושבים אל מלך' .
 בלי דרוש זולתך' ומתאווים בחיקון . . ו ומודיעים לפני אורנו נט רח
 כי בחמלת קדושנו וחיסתו' ובתפ[לת עזנו] ועתירתו' אנו שרויים בטח ושקט
 5 אף על פי שעברו עלינו צרות' בשני הבצרות' מכולם הצילנו אלהנו להרות'
 יתברך לעד שמו' תמיד לרוממו' במלאכי רומו' ובשוכני הדומ[ו] 6 יראי יי
 וחושבי שמו' אשר לא כמעשנו גמלנו' ולא כפעלנו השיב לנו' ול[א כ]רשענו

¹ כַּיִּי, so also in l. 18.

² Cp. Ps. 55. 23; 21. 3.

³ From the ending ישועה it appears that the following defective fragment originates also from Daniel Nasi. T.-S. 6 J 3¹⁴: [ש'מו: (2) . . . (ב)ריתו] (1) . . . (1) ואנחנו שמחים (3) [ויתן ש]לום לכבוד גדולת קדושת מרנא (4) חלפון הנדיב סגולת הנשיאות ראש הקהל יברכהו וישמרהו (5) ויתן שלום לכבוד גדולת קדושת מרנ' מרדכי הזקן (6) הנכבד ידיד הנשיאות יאמצהו בוראנו ויברך שלוש (7) חמודיו הנחמדים וגם כבוד קדושת מרנ' שלמה (8) הזקן ושני חמודיו וכל האוהבים לנו ישמרו (9) ויעזרו וינצרו ויעודרו שלום כל הקהל ירבה (10) . . . לעד ישועה. As Nasi, Daniel bestowed appropriate titles upon elders such as 'the choice of the Nesiut', 'the friend of the Nesiut'. We know also of the titles הנשיאות, ימין הנשיאות, עזר הנשיאות, &c. (see vol. I, p. 272). Likewise Oxf. MS. Heb. d. 75, fol. 24 contains the end of a letter which seems to have come from Daniel. The date is [י]שנא (1050 c. E.). The postscript reads תבץ מחמד עינינו ולך יגדלהו אלהינו גידולים נעים ענא | באלפי שלום ואלהים [י]ראנו פניכם בשמחה וי[ע]דנו בקרוב | בששון ובמילוי כל שאלה

⁴ I. e. to one of royal descent, from King David (cp. also Hos. 3. 5).

⁵ I. e. the earth (cp. Isa. 66. 1).

. . . וכנך' [מ'ו] ר' נתן החבר בם גדו ביר' ישועה [ר' יוסף] החזן בר יפת המלמד ר' צמח ביר' אל[עזר] ר' ונכך מ' רב יאשיהו הכהן בן כבוד גדול קדו מרנו ורבנו עזריהו הכהן

ראש הישיבה שלעיר מחסייה דחתמין בחתימת ידיהון בסימני[ה]ון שמואל ברבי שלה

נתן בן ישועה יוסף בן יפת המלמד צמח בר אלעזר [י] אשיהו הכהן ביר' עזריהו נאון ומדאיתברר קדמנא דחתמות ידי שהדי אילין והני אנין בסימוניהון אשרנוהי וקיימוהי

כדחי דניאל הנשיא ראש ישיבת נאון יעקב ביר' ע[זריה] . . .
יהודה החבר בסנהדרין גד ב' חוצפית תנצב

בחמשה בשובה¹ שתא יומי T-S. 13 J 1¹⁴: a document drawn up במרחשון שנת אלפא ותלת מאה ושתין וחמשה שנין לשמרות ברמלה בן הזה After the signatures the following testatum is in different handwriting, דכנך מ'רוז אברהם ביר' יצחק יסוד הישיבה נז וכו' איתקיים שמר הרשאה דנן בקדמנא בבית דינא דדניאל הנשיא ראש ישיבת נאון יעקב דנוסחיה ושהדי כתיבין לעילא וקוימיה מניה וביה לתתא בכתב ידי שהדי אילין וחתימין עלוהי כנך ר' חיים הח[בר] בם גדו ביר' שלמה וכו'

(3) Blau, *Jüdische Ehescheidung*, II, 102-3, published a document of divorce, ביום ערובתא עשרין וחמשה יומין בתשרי (2) שנת אלפא ותלת מאה, ושתין וחשע שנין (3) למנינא דרגילינא ביה לשמרות בירושלם (4) קרתא קדישתא תחבני בפרע . . . (17) אנא [צ]מח ביר' אלעזר נכע כתבת שהדיית (18). Şemah b. El'azar signs the document no. 1.

. . . דניאל הנשיא: T-S. 13 J 13¹³ (verso): Daniel had three sons. בן כב גד קד מור עזריהו הנשיא נשיא ישראל . . . [וש]לשת הנשיאים חמודיו (3) גדולת קדושת מרנו ורבנו דניאל הנשיא הגאון (evidently from Fustāt) to ושלשת חמודיו הנשיאים . . . (5) . . . יבא למושב אדון[ננו] יחי לעד ר' נתן השלחני ובנו חמודו (6) ועמהם מתום ('people' מ'תים) יצוה להרבות יקדם ולהגדיל כבודם ולהמשיך לבם אליו (7) כי הם מאוהביו ודרשים שלומיו תמיד והם מלאים מרוברבים זהובים¹ (8) ואל מושב יקרו באו ובטוב שמחה יראו The signature is illegible. יקרת אדוננו ויטה לבם (9) אליו . . . Another fragment (in a box belonging to the Cambridge University Library Collection) is a letter to וראש ישיבת נאון יעקב מידנא הנשיא הגדול הנשיאים הנדול האל עד עולם סלה . . . מיד אבי אצחאק אברהם המשוש שצ' נשיאי ישראל ויהודה

¹ 'Week', see Jastrow, s. v. שב II.

and Nathan Hallevis the Haber. The latter is no doubt identical with the signatory of the Ketuba, Nathan Hallevis the Haber b. Yeshu'a, (Bodl. 2875¹⁹ b) together with Sahlān b. Abraham (see above, p. 103, note 1). Another contract, dated 1041, is signed by him together with Ephraim b. Shemarya (Bodl. 2876²⁰). See further A. D. 3, 1. Bodl. 2873⁹ is a legal question evidently addressed to Daniel. שאלה ילמדנו אד[ו]נינו נשיא וגאון נטרוהי משמיא וגברוהי לסריה ומזליה. Mentioned are the courts of Fustāt and Ṭarābulus.

In conclusion, attention should be drawn to Or. 5557, K, fol. 8, which contains a long *Kasida* composed יום אלמעה אלהאלת עשריין ניסן (i.e. the day after Passover). Recto begins קויתי יי לישעתך. The first seven lines yield the acrostic Elijah Kohen. Of interest are the following lines החידה חדתי ואקשה המליץ יפרש כמנשה החתום (recto, ll. 6-7) כגלוי יעשה הנערץ בסוד קדושי נשיאנו גאוננו המרשה נצח ישראל אדרשה . . . (verso, l. 31) בגדולת אדוננו העתיקה בקדושת נשיאנו החקוקה בשיבת גאוננו החזקה (32) בחר יי להבהיקה . . . (36) הדורה איומה כנדגלות המהללה בכלל התהלות התפארי באדון הכלילות ובשני כפרי האשכולות ובדרי שרי המנדלות. It seems that the Nasi here combined also the dignity of Gaon and therefore Daniel b. 'Azarya is meant.

(5) Of Daniel's three sons the best known is David, the opponent of Ebyatar Gaon. A few more data are given here. Or. 5545, fol. 7, contains (recto) a document dated Iyyar 23rd, 1400 Sel. (1089 c. E.) at Fustāt, אדוננו (3) . . . ח[ו]צר בבית דין הגדול (4) של מרנו ורבנו אדוננו נשיאנו דויד הנשיא הגדול (5) של כ[ל] ישראל נטרוהי מש[מי]א וגברוהי למזליה בן כבוד גדולת (6) קדשת מרנו ורבנו אדוננו דניאל הנשיא הגדול ראש ישיבת (7) גאון יעקב מנוחתו כבוד מר אברהם הלוי בן מר טוביה הלוי (8) וקאל לי שהאדה מע אלשיך אבו עמראן מרז משה סגל (9) הישיבה בר מר אבו אלחיי נע ומע אלשיך אבו עלי מר (10) הכהן בר מר סלאמא . . . (the agent) אלדלאל. Or. 5566, B, fol. 7, contains a deed, dated probably 1400 Sel. (l. 1 contains only the word . . . וארבע, i.e. אלפא) at Fustāt, stating that before the court of David Nasi b. Daniel, Nasi and Gaon, appeared Meshullam אלמערופ באבן שריק אלרמשקי (7) במדינת דמשק אלמנאורה ללכניסה אלכברי, who referred to his property situated

¹ Perhaps one of the signatories of a document (*Sa'adyana, J. Q. R.*, XIV, 450, note 2), dated 1092, and issued by the court of David Hannasi b. Daniel, ר טוביה הלוי בן אברהם ס"מ, is a son of this Abraham Hallevis b. Tobias.

Petaḥya of Ratisbon tells us in his *Itinerary* (ed. Grünhut, p. 35) of a 'great' synagogue inside the city of Damascus where people pray.¹ Evidently this synagogue is meant in the above document.

(6) Daniel's second son was called Samuel and resided at Damascus. Oxford MS. Heb. d. 75, fol. 11, damaged, contains a deed dated Tishri 25th, 1396 Sel. = 1084 c.e., at Damascus with the following testatum, (10) אִתְּקִיּוּם כְּתָבָא דְנָא קְרֻמָּנָא בְּבִי דִּינָא דְשִׁמְוֵאל הַנְּשִׂיא הַשְּׁלִישִׁי (11) בַּחבֹּרָה שְׁמוֹאֵל הַנְּשִׂיא הַשְּׁלִישִׁי Signature (l. 15) בִּירְבִי דְנִיָּאֵל הַנְּשִׂיא נָאוֹן וְעָל . . . בַּחבֹּרָה בִּירְבִי דְנִיָּאֵל נָאוֹן וְעָל.

(7) The third son of Daniel seems to have been called Isaiah. See *R.É.J.*, LXIV, 120, no. 34: Samuel b. Shekhanyah and Isaiah b. Daniel b. Ahwath Gaon (for Ahwath(?) no doubt read 'Azarya, while Gaon should refer to Daniel).

24^a. [Vol. I, pp. 183-4.]

A letter to the Nagid Yehoseph b. Samuel (b. Paltiel).

Oxford MS. Heb. a. 3, fol. 43 (cp. Bodl. 2873⁴³) contains on recto a Ketuba drawn up at Fustāṭ in Marḥeshwan, 1371 Sel. = 1059 c.e. The last of the signatories is עֲלִי הַחֹבֵר הַמַּעֲוִלָּה בְּרַבִּי עֲמֶרֶם וְלִי (of the dotted letters only the tops are preserved). Verso contains a long letter, from a scholar, to the Nagid Yehoseph b. Samuel Nagid. The letter is written in two columns, and it seems that originally the vellum was folded into two halves and was afterwards flattened out when used for the Ketuba on recto. The epistle seems to have been continued on part of recto and subsequently the marriage document was written between the lines in large letters (cp. Catal. 2873^{43 b}).

(verso, col. 1, l. 1) מִי יִמְלֹל גְּבוּרוֹת צוּרֵנוּ קְדוּשָׁנוּ . . . (9) . . . עוֹשֶׂה נִפְלְאוֹת הַנִּישָׂא הַנְּעִלָּה הַמֶּרֶ' עַל כָּל בֵּר' וְתֵה' ² שְׁלוֹם אֵל אֲדָר הִיקָר עֲטָרַת הַתּוֹרָה . . . (10) . . . דָּגַל סְנוּלָה . . . (12) רֹאשׁ הַנְּבִירִים . . . שֶׁר הַשְּׂרִים (13) . . . הָרֹאשׁ לְכָל הַנְּגִידִים . . . (15) הוּא הָאֲדוֹן הַגְּדוֹל וְהַשֶּׁר' הַנָּאוֹן ³ וְהַנּוֹר' וְהַצִּפִּיר' וְהַכֹּתֵר . . . (17) . . . הוּא כְּנֶגֶ' מֶר' וְר' יְהוֹסֵף נָגִיד הַגּוֹלָה . . . (18) בַּחֲרוֹ אֵל הַנִּפְלֵא' נָגִיד לְסוּרָה וְנִי' הַקְּרוּאָה חֶבֶל וְנִחְלָה . . .

¹ ובאמצע (העיר) בית הכנסת גדולה ובה מתפללין. For a better word would be (העיר) ובתוך, as two lines before Petaḥya speaks of לעיר.

² = המרום על כל ברכה ותהלה.

³ Of course this does not indicate that he was also Gaon. The head of the school was then Daniel Hannasi (l. 44).

⁴ = וְנִחְלָה, i. e. Israel, cp. Isa. 49. 21.

אלכרוֹן (17) אֶלְאֻמְצִיעַ צוֹר סְנִירָה לֹא יוּכַל אֶדֶם לְצַאת מִירוּשָׁלַיִם אֶל רִמְלָה וְכָל הַדְרָכִים (18) בַּחֲזֹקַת סִכְנָה וְקָר תִּבְתּוּ וְלִיּוּצָא וּלְבָא אֵין שְׁלוֹם וְהַשְׁמוּעוֹת מִכָּל צַד וּפִינָה (19) רַעוּת . . .

Conclusion: כּוֹז לְעוֹמֵר עֲבָרָה עָלֵי הַכֶּהֵן בֶּר יִחְזָקָל הַחֹזֵן זִבְעַ.

The Nagid mentioned is Yehuda b. Sa'adya and his brother Meborak, the famous successor to the dignity, styled here Ḥaber, Alluf הַבִּינוֹת and the scholar of the academy (see *infra*, p. 250). The writer 'Ali Hakkohen signs a Ketuba at Fustāt (1107 c.e.) as גִּדְּרָה בֶּר יִחְזָקָל הַחֶבֶר בֶּר גִּדְּרָה (T.-S. 28, 6, recto), and another dated 1128 c.e. by authority of Maṣliḥ Gaon (Bodl. 2873⁴⁰). We thus learn that 'Ali followed his father's calling as a Reader, and that the latter was also a Ḥaber of the academy. A relative of our 'Ali was probably Ezekiel Hakkohen בֶּר גִּדְּרָה הַחֶבֶר בֶּר גִּדְּרָה who is found among the signatories of documents at Fustāt, dated 1095 and 1102 (Bodl. 2875⁴¹ b-26; cp. also 2877²; Merx, *Documents, &c.*, 36-7). 'Ali the Ḥaber, the father of this Ezekiel the Ḥaber, was no longer alive in 1095. He was a contemporary of the important physician Abraham Hakkohen b. Isaac (b. Furāt, see vol. I, p. 84 ff.) whom he congratulated on the occasion of his marriage (T.-S. 18 J 4¹¹). He signs his name 'Ali Hakkohen the Ḥaber b. Ezekiel Hakkohen b. Solomon the Ḥaber. We thus hear of two persons named Ezekiel Hakkohen both of whom were Readers. A liturgist Ezekiel Kohen is mentioned in Bodl. 2730⁴² d, 2853⁴³ n; in the latter place the acrostic is כֶּהֵן (חֹזֵן = חֶזֶן). יִחְזָקָל חֶזֶן (= חֹזֵן). He is very likely identical with one of the above Readers. See also vol. I, p. 97, note 4.

(2) The responsum of the Gaon Elijah Hakkohen to Meshullam b. Moses is very damaged. (1) . . . נְבוֹנִיּוֹ מֵרַב מְשׁוּלָם בֶּן מֵרַב מֹשֶׁה זִבְעַ. עֲבוּר מֵ[ה] לֹמֵר וְהִשְׁיֵאנוּ אֶת בִּרְכַּת . . . (2) . . . כְּבִנִי מִקּוֹמְכֶם חֵם וְשְׁלוֹם שִׁי[א] בְּדִבְרֵי[א] זֶה הַחִילּוֹק שֶׁכֵּן אֲנִי נוֹהֲגִין בְּתִרֵי מְתִיבְתָּ[א] דְּאַרְעָא [יִשְׂרָאֵל]¹ . . . (4) . . . וְכֵן הִלְכָה[א] וְאֵין [לְשִׁנוֹת] . . . (5) . . . לְבַעַר אֶת הַחֲמִץ בִּשְׁבָה . . . (7) . . . הַדֶּרֶךְ שֶׁבִּרְרוֹר וְדָאִי שְׁאֵין בִּיעוּר חֲמִץ אֶתְרָ[א] שֶׁרִיפָה וּמוֹתֵר . . . (8) . . . וּמִנְהֵנָא דְּמְתִיבְתָּא מְעוּלָם בְּרוּר כְּשֶׁמֶשׁ שְׁאוּכְלִי[ם] . . . (9) . . . וּמִתְנִיתִין רוּחַת הָיָא וּבְרוּרָה . . . (12) . . . וְהִלְכְתִּי אַחֵר אָבָא וּבְעֵרְנוּ אֶת הַחֲמִץ² וְכֵן הִלְכְתָּא וְשִׁ[א]מְרָתָ[א] . . . (15) . . . וְכֵן נוֹהֲגִין לְפָנֵינוּ בְּמִתִּיבְתָּא

¹ Elijah speaks here of *two* schools in Palestine (? after יִשְׂרָאֵל, another country may have been mentioned). We only know of one school in the Holy Land. Where the other was situated is obscure. Perhaps the Bagdād school is meant. Hence read בְּתִרֵי מְתִיבְתָּא דְּאַרְעָא [יִשְׂרָאֵל וּבִבְלָא]. If this suggestion be correct, then the Bagdād school was re-constituted not long after Hai's death.

² See Pes. 49^a.

ושאמרת למה . . . (16) . . . וששאלת . . . (18) קוברין . . . (20) אינו חל על העבדין ומה שאמרת . . . המשחרר את עבדו . . . (21) . . . ומה שאמרת לעי[נין]¹ הקדש . . . (22) . . . [ה]קדישה מנכסי מלוג תחת בעלה² . . . (the same subject is continued till l. 30) וכן הלכתא [ומה ששאלת] . . . (33) . . . ביום טוב . . . (34) . . . רב יהודאי נאון זכ³ לברכה מפני שמצאנו מצורת היה ועופות⁴ . . . Greetings are sent to Meshullam and his son Moses (l. 58, [מו]י ר' משה, 58). Conclusion: מלך הכבוד יכתרוך (ולא)⁵ [מו]י ר' משה, 58). Conclusion: מלך הכבוד יקשור לך . . . (59) . . . מנחל עדנו וחפץ יי בידך יצלה ולכל חכמי התורה נצח סלה אליהו הכהן ראש [ישיבת נאון] יעקב אביתר הכהן הרביעי ביר . . .

25^a. [Vol. I. p. 191, note 1.]

*Note on liturgical compositions, probably by the Nasi
David b. Daniel (b. 'Azarya).*

David b. Daniel may be identical with the author of several liturgical compositions. Lewin, *Tahkemoni*, II, 1911, 48–52, edited two poems (Bodl. 2821^{10c} and 2722^{1c}) having the titles והדיה and שבח לדוד הנשיא respectively. Both compositions are alphabetical, the first being incomplete. The author exhorts his soul to curb its pride and keen desire for aggrandisement (so in the והדיה, but no details as to his own experiences in life are to be found). The first may have been written by David b. Daniel after his deposition in 1094 c. E. The writer alludes to his degradation (הנה כבודי בקלון המיר) and to the death of several members of his family. The last line preserved reads, 'I have become faint on account of the heat (i.e. God's punishment) because I loved dissension' (סיעוף, cleavage, a synonym for מחלוקת). It appears as if David regretted then his former behaviour which resulted in his loss of office.

T.-S. Box K. 6 has a leaf beginning סליחה לרבי' דוד נשיא הגולה זקל' T.-S. Box K. 27 contains a parchment leaf wherein we read (verso) בשם יי ארויך נפשי בני אשר מחר מתה וכו' ; alphabetical, only first two letters preserved. Recto has the following colophon זה הדפטר לחסן הזקן השליח לאדונינו דוד הנשיא נשיא ארץ ישראל ויהודה

¹ = לענין 'concerning'.

² Cp. on the subject the responsum in תרומת הדשן, no. 272.

³ = זכרוננו. It is interesting to find the Palestinian Gaon quoting R. Yehudai Gaon.

⁴ See Bēṣah 24^a.

⁵ = ולחמודו.

ונשיא כל בני הגולה יחיה ויזכה לחיי עד אמן סלה. Accordingly this liturgical poem by David Hannasi belonged to the elder Hasan, the 'representative' (of probably the Nasi's school, see vol. I, 190-1, and cp. p. 202). T.-S. Box H 5 contains four paper leaves of liturgical compositions. On fol. 4, verso, we read 'אם אמנם עונותינו הגדלים וכו' סליחות לדוד הנשיא. Finally, T.-S. Box H 15 contains ten paper leaves with the following poems by David 'the son of the Exilarch'. Fol. 1, verso, 'אין לי דורש', alphabetical, ends on fol. 4, recto; fol. 4, verso, 'אבלה', alphabetical, ends on fol. 7, recto; fol. 7, recto, 'איהודה כי שממו עריה', alphabetical, ends on fol. 8, verso; fol. 9, recto, 'שבח', alphabetical, probably by David, ends on fol. 9, verso; fol. 10, recto, 'אילת השחר אשר בצמא צומחה', alphabetical and incomplete, preserved only till letter 'ל'.

26. [Vol. I, pp. 191-2.]

An epistle from Shelah the 'Sixth' b. Nahum to Ephraim (Abū Khair).

[T.-S. 20. 106, vellum, rough square, size 42 x 17 cm. A part of recto contains marriage congratulations in rhymed prose in a different hand; faint ink.]

(recto)

[אני] שלה הששי בן נחום חרטתי שורותיים הללו במשאת
[חן וחסד] וברכה ותפארת וגדולה וחיים עד העולם למרינו ורבינו
[אפ]רים הוא גם הוא הנקרא בשם אבוכייר¹ יהי רצון צורו
[להתמיד] שם תפארתו בימי דוק² עלי חלד אמן ואכן הוצרכתי
5 [לו כ]י הושמעה אזני³ כי יאמרו האומרים שאין אשקלון
[מארץ פלשתי]ם זה הדבר הזכרנו לפני אדונינו הנאון
[והשיב כי כל מי ש]למד ספר שופטים לא יאמר כזה
[כי בספר שופטים כ]תוב⁴ וישאלו בני ישראל ביי לאמר
[מי יעלה לנו אל הכנ]עני בתחלה להלחם ויאמר יי יהודה
10 [יעלה הנ]ה נתתי את הארץ בידו וכת בתוריה⁵ וילחמו בני
[יהודה ביד]שלים וילכדו אותה ויכוה לפי חרב ואת העיר
[שלחו בא]ש וכת⁶ וילך יהודה את שמעון אחיו ויכו את הכנעני
את
[יושב צפת] ויחרימו אותה ויקרא שם העיר חרמה וילכד

¹ About this name, see Steinschneider, *J. Q. R.*, XI, 124.

² Cp. Isa. 40. 22

³ Cp. Job 4. 12.

⁴ Judges 1. 1.

⁵ Ibid., 1. 8.

⁶ Ibid., 1. 17-18.

[יהודה את] עזה [ו]את גבולה ואת אשקלון ואת [ת] גבולה
 15 [ואת עקרון] ואת [ת] גבול[ה] • וגם מצודת ציון היא עיר דוד
 [לא כבשו] עד ש[בא] דוד ולכדוה והוריש את היבוס אשר
 [בה כמו שכת] בדברי ה[י]מים¹ ו[י]לך דוד וכל ישראל
 [ירושלים היא] יבוס ושם היבוס יושבי הארץ
 [ויאמרו יושבי יבוס] לדוד לא תבא הנה וילכד

(verso)

דוד את מצודת ציון עיר דוד ואם כדבר[ם] שא[שקלון]
 אינה מארץ ישראל מפני שלכדוה בני יהודה ל[א]
 יהושע אם כן גם ירושלים שלכדו הם עם אשקלון [וכן]
 עיר דוד
 ציון שלא נלכדה עד שלכדה דוד וכאלה רבות
 5 שאינן מארץ ישראל • ואם יעלה על לב ה[אומרים]
 שאשקלון היא מארץ פלשתים כמו שכתב [שמשון]²
 ותצלח עליו רוח יי' וירד אשקלון ויך מהם [שלשים איש]
 ויקח את חליצותם וכו' מפני שלאחר שלכדו [בני ישראל]
 את אשקלון ואת עזה הוסיפו בני ישראל לעש[ות הרע בעיני]
 10 יי' בימי השופטים ונתנום ביד פלשתים ולכ[דו הערים]
 הטובות שבארץ ישראל גם אשקלון גם עז[רה דכת]³
 ויוסיפו בני ישראל לעשות הרע בעיני [יי' ויתנם]
 ביד פלשתים ארבעים שנה [ו]אם [תאמר שאינה]
 מארץ ישראל מפני שבאו פל[שתים באשקלון]
 15 גם כל ערי ישראל מתוך [שלכדום האויבים]
 בימי השופטים ובימי המ[לכ]ים [אינן מארץ ישראל]
 דבר
 ככת⁴ ברחבעם בן שלמה ויעל ש[ישק מלך מצרים]
 על ירושלם ויקח את אצרות בית [יי' ואת אצרות]
 בית המלך ונאמר ויהי בשנה החמ[שית למלך]
 20 רחבעם עלה שישק מלך מצרים על [ירושלם כי מעלו]
 ביי' וכו' וילכד את ערי המצרות אשר ליהודה
 ויבא על ירושלם⁵ • ואומר⁶ בדברי הי[מים ועוד]

¹ 1 Chron. 18. 4-5.² Judges 14. 19.³ Judges 13. 1.⁴ 2 Chron. 12. 9 ; בדברי הימים probably stands for דבריה.⁵ 2 Chron. 12. 2-4.⁶ 2 Chron. 28. 17-18.

אדומים באו ויכו ביהודה וישבו שבי [ופלשתים]
 פשטו בערי השפלה והנגב ל[יהודה וילכדו]
 25 את בית שמש ואת אילון ואת [הגדרות ואת שוכו]
 ובנותיה ואת תמנה ובנתיה וא[ת גמזו ובנותיה]
 וישבו שם. ואם כרברי האו[מר שאשקלן אינה]
 מארץ ישראל גם כל ערי [יהודה אשר לכדו]
 פלשתים מיהודה ויש[בו בהן אינן]
 30 מארץ ישראל גם הם
 לכל ש.ל.ת מארץ מ[צרים] ?
 מארץ ישראל בכל אלה הע[רים]
 ובעזה אתם עושים א
 לפי שכל ארץ יש[ש] אינם שומרי
 35 אחרי ואפילו אלו היה כרברי ה[אומרים שאין]
 אשקלן מארץ יש[ש] והמין
 אנו קודם שיבוא באשקלן באנו בש
 בית דין וכל הישיבה מגזירתו כמצ
 ובאנו בחיפה וגם התפללו על ש ב
 40 והכל מודים כי חיפה מארץ ישראל היא א
 מדנים ואין קץ לדברי רוח ואתה חכם ב[תורה]
 וכל רז לא אנס לך ומימות שהיתה הישיבה ב
 הם ממנים ששי ושביעי ואב בית דין וא
 בין בארץ ובין בחוצה לארץ מזכר
 45 אבל סמיכה הוא דבר אחר כדתנן [בסנהדרין]
 בפרק ראשון¹ תאנא סמיכה וסמ[י]כת זקנים [בשלשה א"ל]
 רב אחא בריה דרבא לרב אשי היכי סמכ[י]ן להו מניח
 להי ידיו ארשיהון וסמכין להו [אל סמכין ליה]
 בשמא דלמא קרי ליה רבי ויהי [ליה רשותא למידן]
 ומשמדא

¹ Sanh. 13^b bottom; the reading here is different from our text. See also *Dikduke Soferim*, a. l.

26^a. [Vol. I, pp. 192-3.]*Fragments of letters from Ebyatar Hakkohen Gaon.*

T.-S. 10 J 24¹ contains two paper leaves, very damaged, which form a part of a collection of letters from Ebyatar Gaon. We can only extract a few passages.

?? (fol. 1, recto)
 כבודך ותורתך | מה ש[גם] כולנו חייב[ים] לעזור ממים ומכים כל שבי עיר
 אלוהינו מקו[ם] ת[פ]לתנו | ההיה [בי]ת חיינו . . . | כי לעת כזה הקדימו אלהינו
 להיותו מליץ לביתו ולמקדשו ואמנם בי[ר]בנן יזכור ק[דו]ש המקום ומצות
 עזרת שוכניו ויבינו לאהבתינו | וכתבינו זה . . . | ותחזק [נושא] כתבינו זה
 הפרנס הכהן הצדיק ונאמן רוח אש[ר] | מרוב צרתם שם [נפשו בכפו] אולי
 ימצא חנינה לחון שאיריתם וכשר | [ל]רבנו [שי]וכה בהם . . . להרחב לו
 לפני י' את | אשר עשה ומן השמים יקב[עו] לו | שכר גדול . . . ושנות חיים |
 [ושלום יוסיפו לו] . . . | עלי[ו] הפרנס הכהן רבנא . . . | ירום הודו . . . |
 אבו אלרצא¹ שהוא יוד[ע] . . . | ואחריו לחזון | אלגליל אבו אלמעמר אהובינו
 וכלל . . . | שלום ליועצי שלום כענין וליועצי שלום ש[מחה]²
 חצי ירח תמוז אהב

(Address)

למושב הנחשב מושב לעולם ועד של כנע
 מרנו ורבנו יצחק הרב הגדול יהי שמו
 לעולם ביד זל
 מישער הישיבה [הנ]עור בשם י' |
 לחזות בנועם י' [אמ]ן לעולם
 4 ישע רב

(verso)

[עזרי מעם] י' [עשה] שמים וארץ³
 מן אביתר הכהן הנק[רא] ב[נ]און י' אשר נקרא שם [י' עלין]
 [בן] נאון נין נאון בן יוסף הכהן בית דין כהן צדק זל
 לפני חכמי החורה . . . | מחס[יה] ופום | בריחא' ועד . . . | יהוכל . . .
 התרשתא⁴ | חכם רזים | ברשות . . . רבנו יחזקיהו ראש ה[גולה] . . . |
 אל השרים והחורים וראשי כנסיות אשר . . . | ושלחי עבד[ך] ומלמ[ד]י⁵ | של
 בית רבן ופרנסי הקהל[ות] ושאר[ה] העם זקן [ושב] וכל בחור ונחמד עם כל
 מן ועוללים | . . . | השוכנים שמה קדושי האלהים הולכי | [וישר] . . . | ישמרם

¹ Perhaps this Parnās' Arabic name was Abu'l Ridha. See Bodl. 2876^a: a letter from Abraham b. Nissim addressed אבו אלרצא אל בית הבה מקאבל דאר אבו אלרצא אל פרנס.

² Prov. 12. 20.

³ Ps. 121. 2.

⁴ Cp. Neh. 8. 9.

⁵ Supply תינוקות.

אלהינו . . . (after a few lines) . . . וממנו אנו פליטי נאוני ארץ העבי
 . . . ושני חמודנו פרחי הכהונה אליהו הכהן השושן תקוים עליו . . .
 . . . וחיים וצדוק הכהן הסגן ימנה עם כל הכתוב לחיים וחתנינו עמרם
 הכהן מחבר המעולה [ים] ור השיבה איש ירושלים יעזרהו אלהינו . . .
 . . . [ומכל] החברים והסמוכים . . . [שומרי] משמרת הקודש ושרי ארץ צבי
 . . . וכל בני הנולה . . . תלמיד ומבין . . . | . . . הניענו כתב נכבדנו בן
 מרינו (fol. 2, recto) . . . יוסף הכהן אב השיבה שלנו . . . את עם ין' . . . |
 . . . ש[נ]אם[פ] למחיצתו בירה סבת שנת אחא לשטרות ושניה . . . | לפני
 . . . בעלה מאביו כגן מרב שמואל היקר בן מ' אהרן נע השולחני | . . . ועוד
 שזכר נכבדנו כהן צדק נט רח' כי ה . . . | הנאסף ירושה . . . ביד אלשיך
 אבו עלי חסן הנודע אלהאל שצ' . . . [אחר] הגעת הכתב שלחנו והצאנו
 את הזקן היקר . . . אלשיך אבו . . . לפי מוסר התורה וקראנו עליו [הכתב] |
 של נכבדנו כהן צדק מילה מילה¹ וקשה עליו הדבר הרבה . . . יפת אחיו |
 ועוד נעצבה נפשו על הענונה . . . היבמה וככה אמ' אלשיך אבו טאהר | יא
 There follows his whole declaration and a Talmudic discussion about the question of levirate
 (fol. 2, verso).

27. [Vol. I, pp. 194-5.]

*Letters to Elijah Hakkohen b. Ebyatar Gaon and
 Nathan Ab b. Abraham.*

[Or. 5557, N., fol. 13, square writing nearly cursive, size 17 x 13.4 cm.]
 (recto)

² מחללו צור להשפיעי ברכותיו בקבעי נפלאותיו בירעי
 המופשי ומריעי³ ובחר בין[ם] ביני בו ברא מאורות
 לשעשעי⁴ והבריל בו עתי שעי' וזמני רנעי' והכתיר
 בקדושה
 במלוכה בן רביעי' ומימים קידש יום ש[בי]עי' וקרא בשם
⁵ רביעי' הוא⁵ כגן' מרור' אליה הכ' הרביעי ינצרו בשם קראהו
 כמו חק ברשמהו סימן טוב עליו ישימהו ועל כל אוהבי

¹ = 'word by word' מלה מלה.

² On the top there are a few words in Jewish Arabic of which I could only decipher . . . עלי . . . [מ]לאי . . .

³ 'Who gives me rest and (also) causes me evil', i. e. who rewards and punishes me. מופיש is a Hiph. of פוש (= נפש, see Levy, s. v. פוש, I).

⁴ Cp. Gen. I. 14 ff.

⁵ All the following indications of words abbreviated are not in the manuscript.

⁶ = הכהן.

שלומהו' זקנה מפארה יעטרהו' לאייל כוחהו' מטובו
 [י]צוהו' לטובה יותירהו' כדי לרעות עמו בלאט לנהלהו'
 בן בנק' אדוננו הגאון ה' ירחמהו אל עליון וכן יהי רצון
 10 ומודיע פני מור' בו [תה]לי אדע' בהגיע השמע הרע'
 באסיפת בנק' מור' השליש[י] אשר הכפוף ראש[י]. ואבל קבעתי
 בחל שיר מדין וחדוה הפרישי. ואנח ויגון בגדשי ואוי ואבוי
 הרבתי בלחשי וקרעתי מלבושי ונכנסתי למקדשי ומיו[ם]
 סוף
 שמונה באדר עד יום חמיש[י]. קנים ונהי בחדשי ונועדו
 15 עמי רבי עדתי ובשורה אותם העמדתי וכהלכה עשיתי
 ובכל לבי אני מתקנם¹ ואיך אנחם ואפס מנו המ[נ]חם אשר
 בכתביו הייתי שמח ובו תמיד משתבח קונו עם
 תומתו להנהיגו באיריתו² וגם על רבותי שני חמודי לבי
 נכאב כמו על הבן אב אכן אשוב אל לבי לשבח למשגביו
 20 המקדים רפואה לכאבי כמו הותר להם שני שרים כוהנים
 ישרים לשותם בתורה מהיר[ים] בל[ב] נמהרים לשותם
 חברים להורותם דרך ישרים משנה קורים ותלמוד
 גומרים לקיים על[יה]ם ת[ח'] אבו בניך וכו'³ יהיה בחיר . . .
 ושלום ואם ירצה להתמיד חרותיו ישימנו כתר
 אוהביו

25

(verso)

אהיה מתדיר שבחותיו וכשמעי [ש]לוחיו אשאל לקוני
 להעדיפה ושלום רב ימצא כורע ומצא ושלום כל
 אוהביו יועצם

verso (reversed)

4 שלום משמי מרומים וברכות מקוימים
 וטובות מותאמים עם אריכות ימים [ו]השנת
 שני עולמים לכנק' מרור' אדוננו [נז]רנו ובתחנו
 נתן אב הישיבה ההונה באהבה נפש משיבה⁵
 5 ומורה בנדבה ליוצא ובא בן כנמור⁶ אברהם
 חסיד דוד גן עדן יהי דיורו וכן יהי רצון ישא האדון
 שלום מותמד בחן וחסד נצמד מהאל המיוחד

¹ מתקנן for מתקנם.

² Read באוריתו 'in his light'. A paṭṭanic noun אוריתו.

³ Ps. 45. 17.

⁴ On the top there is written in a different hand . . . ען אלרא[ם] אלמתיבה עלי . . .

⁵ I. e. the Torah which 'restores life' (cp. Ps. 19. 8).

⁶ כבוד גדולת מרנא ורבנא.

גם מחלמיד נזכר. בשבחו נדרב'. צור ימלא סברו.
ויהרש עזרו. ולטובה יותירו. וכן יהי רצון. ומודיע
פני אדירנו. ישמרו משנבנו. כי כבוא השמע הרע
פטירת רב' השלישי נ"ע לבי הכאבי וכוחי האביד
ולמאור צוחתי. מדלי עלץ צרחתי. ולבית הכניסה
נתועדתי. ותענית קבעתי. ובהספד התחלתי. ביום
שני ח' באדר קוננתי. ועד סוף יום חמישי נמרתי.
ולפני קרושי נשתטחתי. לחוס על השארית.
לתת להם תקוה ואחרית. ולב רבינו האב ינחם.
ועליו ירחם. וגם באברהם החמוד ישמח. ועותו
ימח. וישע בימוי יצמח. וכמונע מכתבו באימות
נוסח השמוש¹ ואחרי הנתבע שגרתי ונתע. . .
עם המורשה יהודה כמדינה ונתברר הדבר
בעדים ליטול ההודא | ב . . . חה
שיהיה אלי מוטב אכתוב כן

28. [Vol. I, p. 194.]

*Data relating to Abraham b. Nathan Ab and some of
his colleagues.*

(1) A number of data are collected here about Abraham b. Nathan Ab and his colleagues of the Bet-Dīn of Cairo-Fuṣṭāṭ. Above (p. 201) we found Abraham signing a document at Ramlah together with Joshu'a the Ḥaber b. 'Ali (1096 c.e.). A testatum (T.-S. 8 J 4¹⁹), dated Adar, 1413 Sel. = 1102 c.e., is signed by Abr. b. Nathan אב הישיבה ז"ל, Abr. b. Shema'ya the Ḥaber and Solomon Hakkohen b. Joseph Ab נין שלמה ז"ל. The former two sign also a document (T.-S. 6 J 1²⁰), dated 1414 Sel. (1103 c.e.) together with Isaac [b. Samuel the Spaniard].

¹ שמוש is a legal record containing, as it seems, reports of evidence given and other details in connexion with lawsuits. Hai in a responsum (printed by Goldberg, *Sherira's Letter*, p. 64) describes a lawsuit between Nissi, the Exilarch's son, and the Gaon Sar Shalom, שמוש ועינו ביניהם מחסיא ותתא דרבנן ואתרמו מוכחרים ודברנן שימוש בית דין ושימוש אלמנעו Alfasi also uses the expression to denote the minutes of the court and of the community (*Responsen der Geonen*, ed. Harkavy, no. 125, cp. note 6 and p. 390 [to p. 291]). R. Hananel to B. M. 20^a explains שמר טענתא as שמוש ביד. A different view is held by Rabed (quoted by R. Nissim (ר"ן) to Alfasi, Gittin, הנוקין פ' בעה"ב, פ' המגלה לפרטיו). ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן כל שטרות לאפוטרופוס ואחד לקרובים של יתומים כתב הראב"ד דכותבין ב' שטרות א' לאפוטרופוס ואחד לקרובים של יתומים (מסנה יתומים שסמכו אצל בעה"ב, פ' הנוקין, גיטין, ר"ן) to Alfasi, Gittin, הנוקין פ' בעה"ב, פ' המגלה לפרטיו). ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן כל שטרות לאפוטרופוס ואחד לקרובים של יתומים כתב הראב"ד דכותבין ב' שטרות א' לאפוטרופוס ואחד לקרובים של יתומים (מסנה יתומים שסמכו אצל בעה"ב, פ' הנוקין, גיטין, ר"ן) to Alfasi, Gittin, הנוקין פ' בעה"ב, פ' המגלה לפרטיו). ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן כל שטרות לאפוטרופוס ואחד לקרובים של יתומים כתב הראב"ד דכותבין ב' שטרות א' לאפוטרופוס ואחד לקרובים של יתומים (מסנה יתומים שסמכו אצל בעה"ב, פ' הנוקין, גיטין, ר"ן) to Alfasi, Gittin, הנוקין פ' בעה"ב, פ' המגלה לפרטיו).

(2) Abrah. b. Nathan, Abr. b. Shema'ya, and Isaac b. Samuel were the Dayyanim of Cairo-Fustāt as we read in T.-S. 8 J 5¹ which begins (1) חצֵרְנָא אֲנִי שְׁלֹשַׁת הַדְּיָיִינִים הַקְּבוּעִים בְּעִיר אֶלְקָאֲהֲרָא (2) וּבִפְסָטָא מִצְרַיִם יוֹם אֶלְתֵּלְאֲתָא אֶלְסָבַע מִן חֹדֶשׁ אֱלֹל (3) שְׁנַת אֲחֻכָּהּ לִשְׁמִירוֹת. Signatures: Abr. b. Nathan לְבִרְכָּה זָכְרוּ אֶבְרָהָם וְיִשְׁחָאֵל כָּל יִשְׂרָאֵל דִּין [שֶׁל] אֲבִי בֵּית דִּין, Abr. b. Shema'ya הָחֵבֶר נָאֻן, Isaac b. Samuel the Spaniard. Other signatories are Mebasser Hallelevi b. Yeshu'a, Joseph b. Sa'adya, Hālfon Hallelevi b. Menasse.

(3) Abr. b. Nathan Ab is referred to as הרב הגדול המובהק in another document, dated 1427 Sel. (1116 c.e.) at Cairo (T.-S. 18 J 1¹⁸). Menasse b. Sa'adya בחבורה המעולה addresses him (in a letter, T.-S. 13 J 5²¹) (4) אֲבִרְהָם הָרַב הַמּוֹבָחָק יִסּוֹר הִישִׁיבָה וְסָנְהָ נִין . . . (5) . . . אֲדוּנִינִי נָתָן (נִין stands here for son). In another epistle (T.-S. 13 J 22¹⁰) he is styled הנשיאות עזר הנשיאות. Mentioned are also the Rais Solomon, R. Šadoḳ the Third, and the Nasi חצֵרְנָא (אֲדוּנִינִי וְנִשְׁיָאוֹת שֶׁצֶּה אֲבִי בֵּית דִּין). In Bodl. 2878⁸⁶ for בִּיר [פִּינָח] בִּיר [פִּינָח] בִּיר [פִּינָח] B. 2836²⁸. Cp. also Bodl. 2836²⁸.

(4) Abr. b. Shema'ya the Hāber signs several documents (see Bodl., Index, s. v., besides those mentioned before). Also Papyrus Erzherzog Rainer, no. 1242 (see Karabacek, *Führer durch die Ausstellung*, 1894, p. 266) contains a document, dated Marḥeshwan 1400 Sel. (1088 c.e.) at Fustāt, with the signatures Abr. b. Shema'ya, Isaac b. Samuel the Spaniard, and Hālfon b. Ghālib the Hazzan. The suggestion of Müller and Kaufmann (ibid.) that Abraham's ancestor, *Shemaya* Gaon, is identical with *Shemarya* b. Elḥanan requires no further refutation. We know now that Shemaya presided over the Palestinian school at the beginning of the eleventh century (see *infra*, Supplement I). In Bodl. 2862²⁸ read Abr. b. שְׁמַיָּה הַחֵבֶר נָע. Afterwards the volume was acquired by Samuel Hallelevi b. Sa'adya (see also vol. I, p. 195, note 1). A brother of Abraham was Joshiah (see *Kaufmann Gedenkbuch*, 241, XV). A son of Joshiah is the signatory of documents, dated 1451-2 Sel. (1140-41 c.e.) at Fustāt (T.-S. 13 J 2^{21,25}). The signature reads יִשְׁוֹעָה בֶּר יִאֲשִׁיחוּ נִין. שְׁמַעִיָּהוּ נָאֻן זָל. He is perhaps identical with the person mentioned in the colophon of Bodl. 2634¹¹.

(5) Isaac b. Samuel is also styled (just as his colleague Abr. b. Nathan) Resh bē Rabbānan, 'help of the Nesiut', and also בית דִּין הָנֻן (above, p. 203). He was probably Ebyatar's correspondent in 1091 (above, p. 228) and the author of an Arabic commentary on the first prophets (see Margol.,

J.Q.R., X, 385 ff.; *Catal.*, I, 125 ff.; cp. also above, vol. I, p. 166, note 3). This commentator is also known as Isaac אלכנאי (or הכנאי) as shown *infra* (p. 311, note 1). In 1153 c.e. he was no longer alive. Besides the documents mentioned before, his signature is found in Bodl. 2807¹, 2876⁶⁸, 2873⁷, 2877⁸⁹, 2877²⁶, 2821⁴⁰ (Kislev, 1436–38 Sel. = 1124–27 c.e.), and also (without the indication ‘the Spaniard’) in Bodl. 2859^{3a-b}, 2875^{4b-c}, 2878^{46.64}. See also *infra*, p. 247. Finally, two leaves of documents in the Cambridge University Collection, dated 1419 (?) Sel. (1108 c.e.), are signed by Abraham b. Shema‘ya, Isaac b. Samuel the Spaniard and Meshullam b. Menasse the Haber. One document begins חצר אלי בית דין אלשיך אבועלי אלתפארת וקאל אלי חצר אלתפארת; שהארה וכו’ stands for תפארת הישיבה (see vol. I, p. 279).

29. [Vol. I, p. 196.]

*A letter from Solomon Hakkohen, Gaon of Hadrak, to
‘Ulah Hallevi b. Joseph.*

[Or. 5535, I, cp. Margoliouth, *Catalogue*, III, 559.]

Address (verso)

לנכבדנו אוהבינו יקירנו כבוד מרז ורבנא משער הישיבה הנשגב בשם יו' צבאן[ת]
עולה הלוי הפרנס היקר בן נכבדינו משגב לנו אלהי יעקב ס[ל]ה
כ[עו]דו מרז' ורבנ' יוסף הזקן היקר נע' ישע מעוזינו מבטחינו לעולם ועד
(recto)

כי רם יו' ¹

מן שלמה הכהן הנקרא בנאון יו' ונשגב
בשם קדשו משגב לנו אלהי יעקב סלה ²
ביר גאון נין גאון נכד אהרן קדוש יו' זקל
ברכות שמים מעל וברכות תהום רובצת תהת ³
5 יחד יאתיו בשלומות מאודרים • ובשלות נעם[רי]ם •
לנכבדינו אוהבינו יקירנו כבוד מרז ורבנא עולה הלוי
הפרנס היקר יברכיהו אלהינו וישמריהו ויתן לו אחרית
שלום ותקוה ישרה בן [נ]כבדנו וחשובנו [בע]דו ⁴
כבוד מרז ורבנ' יוסף הזקן היקר נע' אודות א[לה]
10 האותיות כי שאל מלפנינו אדירנו חמדת ליבינו
אלשיך אלסייד אבו אל פצאיל חמדת הישיבה כליל היופ[י]
נטר רחם ⁵ שלא לפסוק כתב[י]נו מנכבדנו והודענו

¹ Ps. 138. 6.

² Ps. 46. 8 and 12.

³ Gen. 49. 25.

⁴ = 'while he was still alive' בעורו בחיים.

⁵ = נטרוהי רחמנא.

בביאור אהבתו [לנו] ולפי ידעינו כי אוהב אותנו הוא
 בכל יכלתו וזריו בכל דרכיו שמנו עליו ב[כ]ל בכל
 15 צרכנו וגליון כתבינו [ע]ם איש
 שמו יצחק בן ברכ[יה] אה בן ברכית
 בן אלנורה כבר
 ושמענו כי דינו לכן
 והאורכתא¹ בשמו | היא יעמוד נכבדנו | עליה ויראה מה יעשה | עמו אם
 יצא אליה |
 20 אם ישקול מאוחרת | ואל יתחשל בזה | ויודיענו כל המתחדש | ושלוש נכבדנו
 הפרנס | היקר ושלוש
 כל נליו | ואוהביו ירב לעד | ישע מעוזנו מבטחינו | לעד | י"ט אדר אתכו |
 חדרך | סוריא²

30. [Vol. I, pp. 196-7.]

*Fragments of letters to Solomon Hakkohen Gaon and
 his son Maṣliāḥ.*

MS. Adler 2806, fols. 3, 4, and 2, contains copies of letters to the Gaon Solomon and his son Maṣliāḥ. Fols. 3 and 2 are torn across their whole length, so that only half-lines are preserved. The school (ישיבה) is addressed in the feminine. Fol. 3^a contains the end of one letter, (l. 10) ושלום הר' הג' ושל חמו[דיו] . . . (11) כלל נלוייהם ואוהביהם . . . (14) וישכן בטח ולהתמיד מכו[נו] . . . (15) רבינו הרביעי חמוד והמ . . . Fol. 3^b seems to begin a new composition. The last two lines read מבשר . . . כי לא אלמן | . . . מושיע | (1) ממכאובי (2) להפנות אליה כל לב חיו[דע] גדר במשך מי צינוריה (3) ואשען על צור וגודל חס[דיו] . . . הדרת אד³ (4) נשיא הלוי שבט המע' למציל כִּזְק מוֹר מצל⁴ (5) הרביעי המע' לשיב⁵ תושע . . . ברית (6) האהבה . . . (9) שיהי רצון מלפני צור יש[ראל] להרבות יקרה ולהגדיל שמה (10) לפאר כסאה ולכונן ממשלתה ושלום יקרה ירבה (11) ושלום חמודה כִּזְק מוֹר אד נזרינו מצל⁴ הכהן הרביעי (12) נשיא נשיאי הלוי המעותד לשיב⁵ ושלום כל נלוייהם (13) ואוהביהם ומשרתייהם ירבה מאד ישע רב

¹ אורכתא is a deed of attorney (הרשאה), cp. Harkavy, *Responsen der Geonen*, p. 359, note to p. 90.

² = אדוננו.

³ = הדרת הגאון.

⁴ = המעותד.

⁵ = מצליח.

⁶ = המעותד לשיבה.

(1) כו לפני נאון נר דמשק ען בעץ אלי¹ fol. 4^b A new epistle begins on fol. 4^b צדקה אלחבר (2) יטא אר נא¹ שלום מתמר ובברכות מועמר וחו וחסר (3) מלומר לעשות פרי נחמד אנשי משמר ומעמר לא (4) ספר ולא . . . [יטד]. Fol. 2^a seems to continue this letter which ends at the bottom; הדרת אר הנאון is mentioned. A new composition begins on fol. 2^a. Therein are mentioned Mebasser the Parnās, Ṣadaqa the Parnās, and Meborak.

31. [Vol. I, pp. 198-9.]

An epistle from Baruk b. Isaac to Joseph b. Samuel.

[T.-S. 20. 141, square writing, paper, contains the following letter, dated 1405 Sel. = 1094 c.e.; cp. *J.Q.R.*, XIX, 724, IV. Addressed (in Arabic) to Abū Yaḥṣub Yusuf b. Samuel at Fustāt, Miṣr.]

(1) בשם רחמנא (2) פינת יקרת הושת בישרון לתלות עליו כל (3) כבוד משפחות ארץ צבי . . . (9) . . . הוא כנק מרנ' (10) ורבנ' יוסף הוד החברים ותפארת המשכילים (12) בן מר ור שמואל נז . . . (15) יקבל שלומות כטיפי הדומות (16) ממני ומן חמודי יוסף אשר לעתותי רנעיו אליו (17) כוסף ומרעיו אשר נתחברו להועד אחו כי (18) בשלום המה שריום ועל מי מנוחות כפי העתים (19) נהלים ושואלים מצור מעון ישראל לשית וויטורינו (20) יחד כאשר בתחלה בחילין עצמות ושמתח (21) לבב הניעה אנרתו בחודש אדר שלשנה הזאת (22) ועמדתי על כל פרקיה וששתי על אודות שלומי (23) ונתתי שבח והודיה אשר לא עוב חסרו לנהלו (24) לאט כאשר בלבבו להמציאו תאוותיו בלימוד (25) תורתו ובהשגת רצונו ולא הודיעני בכתבו אם (26) במצרים עצמה הוא שריו ושמה קבע מקום (27) לתורתו ואם בעיירות הסמוכות על הנבול (28) ואשר זכר והזהירנו לשית עתותי תדורות בריבון (29) התורה ידעתי כי מרוב אהבתו דבר ככה (30) אך הנו יודע את רצוני ותאותי כי כל עצמי לא (31) שמתי פני להעביר עתותי בהבלי העולם הזה (32) לא על יתר מלבוש כשאר בני גילי ולא על תענוגי (33) מאכל כי אם לקבוע עתים מוזמנים בלי ריפוי (34) ידים על תלמוד תורה כי באהבתה אשנה (35) חמיד וחמודי יוסף אשר זכר להשתדל עמו (36) כאשר עשו עמי אבותיי כבר עשיתי כאשר (37) בלבבו ואם רך הוא בשנים כבר הנחצתיו אל (38) המלאכה לעשות אשר ילאו ממנה מי² ששנותיהם (39) כפלים כיוצא בו ועל כל צד ופינה מחזיר (40) אנו על כל צדדיו לאוספי ליה כי תורא וכל זמן (41) שאני עסוק בצרכי הצבור שונה הוא את (42) פרקו לרעיו ואין בית המדרש בטל שעה (43) אחת ואודותיו נכונים על ריבון התורה כאשר

¹ ארוננו נאוננו -

² More correct אלה.

(44) אהב וכל הקהל דורשים שלמותיו (45) וחמודי יוסף וכל חבריו ומשחרים פניו בריבוי (46) שלומי שיהי רצון להרבותם עד עולם | ברוך ברבי יצחק נבתיא^א | באיר אתה^א. He is probably identical with the writer of the letter, printed in Wertheimer, גנוי ירושלם, II, 16^a–17^a = Bodl. 2873¹. Verso reads according to Bodl., האגרת הזאת כתב אותה בירו^ב רב[ינו בר]ך הרב, הגדול והמובהק נט' מש' בן [רבינו יצ]חק נע' ויכתוב רבינו ברוך את האגרת הזאת להיותה ביד עובדיה הגר אצל כל קהלות ישראל אשר הוא הולך . . . אליהם. Cp. also Bodl. 2878²: letter in Arabic signed by ברוך ברבי יצחק נבתיא; 2878²: a responsum in Arabic by our scholar.

32. [Vol. I, pp. 200–1.]

Letters from a Haber in Syria to a Gaon.

[T.-S. 13 J 16¹⁷, paper, square hand, badly preserved.]

(recto)

.
 אבא לכך להיצר לי עד התאר אהובי אש[ר]. . .
 אמר לא לקחתי כלום אז [אמר]תי לו למה [אמרת] כך ואמר לא כן
 אמר[תי] . . .
 אחר כל זאת מסרתי לו ה[ז]הוב ההוא שה . . מבני בעלת הרי . .
 ממין לרב נאון
 והאחר תנהו לו ואנו נוסף עליו אחר ו[אמר] לו כי בדוחק הוא שריו עכש[ו]
 5 ואחר כל צרה ה . . . ני על אחד מן . . . בקשתי למי . . .
 ולא מצאתי למי ונתחננתי למר תמי[ם] . . . על רב אברהם שצ' ואמר
 תנה לך
 יפת בן אלשיגרי יבוא ל[כמ]ות י[מי]ם ובכתבך דין ליתנם לו והנה השני זהובים
 מונחים אצל אדם נאמן בשעה שיבוא י יפת יקחם אם נזר המקנה
 והשליח שבא
 לאצלק במכתבי אמר כי אברה התשובה [ע]ם כתב ר' צדיק וצר לי עד למאד
 10 וזא כתב ר' צדוק ולא הם כלומר שא[ינו]
 אליו שני כתבים בנסח אחד משום שלום הדרך והודעתיהו כן דברים
 רבים ו[אף]
 על פי שדרך קצרה הלכתי בהם כללו של דבר שאיני רואה לעיין בדינן
 ולא בכל
 צרכי ציבור כי לא יתיאת לאחד שיקנים עצמו ויגדה שינה מעיניו ויצער עצמו
 ויבקש לעשות מצוה והנה היא עברה לנגדכם כי אתם שומעין מהמכובד

¹ Cp. further my remarks in *R. E. J.*, LXXI, p. 89 ff.

15 ומהמלשינין ואד' נא¹ יודע מה הי בני מק² מרכילין לפני אנ³ זל באותם [הימים]

והייתה אתה כתב אלי תוכחות ואני הייתי הולך בתום לבבי ובניקיון כפי ולא היו מאמינין לי עד שנתברר לאור יומן ונתורה לכם הודאי ונתחקר ועכשיו כך הוא כי הרכילו בי כלם מאחר שעשונן כראוי והם שהרשונו להוביל בני בית שלנו וכבר נתחר[טתי] לזאת מפני שאתם שומעין להמרכילין שאלולי באו בני ביתי 20 הייתי הו[פ]ך את פני ללכת לאצלכם או למצרים כי אין יכולת בהמצעים בלא העלה ובשעה נחיצה כי השורה יועמה אבל כבר כתבתי לך צדוק שישלח לך האחד מהנסחים כי אין פניי להגיד ולספר ואם ינזור בה נתועד ותדעו אם אמת הוא ואמנות שמעכם מהמרכילין אם לאו ולפי שאני חפץ לעיין לפיכך לא

לקחתי אגרת מהשליט כי אילו תבעתי לקחתי כי עמדותי לפניו ארבעה פעמים 25 ובירכתיהו ושמה בי וסבר פנים ומחרת אני יו[רד] לכלנה⁴ כי שיגרו אלי לומר

כי נפלה קטטה ביניהם שהן אל ערקי רוצה להיתמנות עליהם כי נפטר השופט שם וכשאחזור ברחמי שמים אראה מה יתאית מאהינו⁵ אעשה וכסבור אני שקטטה תעלה ביניהם כשאלך מאצלם לפי שאני הוא המשיקט ריב וחרחור ואותם אנשים שמניתם לא יכלו לישב בבית דין מאותו זמן 30 רגנו המערערים כי יש דברים לא כן ואין לי לפרש עכשיו כי לא עד עתה שמעו מפי אני שום דבר תוכחה וסבור הייתי שלצרכיהם אני הנה כרי לשא[ת] מעליהם ולחקל והוא הנותן לי כלבבי וישלם לאיש כפעלו ולא הזקנים שהנה לא⁶ פתאים כי אם נבונים ולא יקבלו על נפשם אלא מה שיתברר להם שהוא ראוי להם

ואילולי שאלוני כלם בשעה שנמלתי מהם רשות לא הייתי מסכן ברשים 35 להוליכם בים וביבשה וכל עת שיש צום מתיעצים עצות ללא יועילו ולא יעשה אהינו⁷ ז[א]ת שיתן להם שאלתם ואני שואל מאד נא שתכתוב [תשובה] תמורת התשובה שאברה ויכליל עמה תשובת זו יודיעני חפצו אם לבוא לאצלו אבוא ואם יאמר לי לישב אעשה כרצונו כי אנ⁸ הוא האב וה . . . והשר והראש והענינים והתפארת ומי הוא מספר ומגיד ומבשר 40 אותי שאראה כיום | זה וכשסברתי לראות אור והנה אפלה | לנו ותחשך⁹ עם עיפתה⁹ | ויחיהו דרבנן | לא זה לפיים להעלה כי אם כן אמצא | בלבי שהוא . . . שהמים הפנים | לפנים וז¹⁰ שאם דעתכם שאניח | להם או למי שתרצו לנער או לבער אז | למצער כתבו אלי בדרך | כבוד ואמרו שאתם מברכים לי ואד' ז | תעשו מה שתרצו .

¹ אדוננו נאוננו .

² היו בני מקומי = .

³ אדוננו נאוננו = .

⁴ See vol. I, p. 245, note 1. .

⁵ מאלהינו = .

⁶ This word is superfluous.

⁷ אלהינו = .

⁸ From here on the margin.

⁹ Cp. Job 30. 26 ; 10. 22.

¹⁰ Prov. 27. 19. For כמים r. שהמים .

T.-S. 12. 17, damaged and faded, verso blank, is similar in handwriting to the above letter. The style and contents of the fragment leave no doubt that it is a part of a letter from our Ḥaber to the Gaon protesting against the false accusations levelled against him by slanderers who find credence with the Gaon. The writer points out that he is serving the community without any remuneration, as he supports himself by business (ll. 15-16).

(recto)

.
. ונסים
. בעצמי עלי לפניו ובשרי
. בוראינו כן לב האדם לאדם מרגשים ומנידים
. אד¹ גאון [והנ]ה לנצה תריב בלא חטא ותמור בלא עון ולא תנצור [לי]
5 האהבה אשר מקדם ולא הפילפול וחש כי אם על עצת רשעים
. על המרכילים ועל תביט בני בלעל תאמין כל
השקרים ואיך יהיה הראש אשר הוא מקור החכמה והדעת והתבונה וכל
. אח שך יתיאת להתנהג אחר הרגלים המיפשים המהלכין על כל
טנופים כי אין בהם לא דעת ולא תבונה כזאת לא טוב חלילה חלילה
10 ואד כמלאך יי צב² הוא ולא [יכחד] ממנו כל מאום כי דרכיו של אדם
מוכיחין על כונת לבו ולמה לא ידרש ויחקור
על דרכי ומעשי מכל בני המדינה מהפקידים והזקנים והת[למידים] ויגא
הקהל בכלל ובפרט עד שיודע לך אמיתת האמת ו להם רים
לחטאי וריעת השלום בין הקהל והטורה שאני מטריח על
15 עצמי יומם ולילה ועומד בכל צרכיהם בלא כסף ולא זהב כי מִפְחִינו*
משכרתינו ואף על פי כן אם יראת כי תורותם ונסתרה ממני
ו[י]הורני גאון ויוריני בדרך זו אלך ולא אטה ממנה ימין ושמאל
ואל ישיאני חטא ואני נקי כפים המעט לי ההפסד שאני מפסיד
עצמי במיעוט מלאבתי בבטלה וצימצום מזונותי ונקיט עצמי
20 עד שאקוץ בחיי ואכבוש את יצרי מלנטור לרצון יוצרי
אחר כל זאת אהיה לפניך כחוטא גמור שהייתי מתחטא ל
ולא תק אם גאון
את האהבה והחברים
ואד גאון במקום הזה על ידי
והתאוה בטובו לעמוד

¹ ארוננו .

² צבאות .

³ Read 'our business' מסחרינו .

APPENDIX D

(to Vol. I, Chapter V).

1. [Vol. I, pp. 202-4.]

A letter to 'Ali b. 'Amram.

(1) [T.-S. 13 J 11², paper, square writing, size 27.6 × 19 cm.]

Address (verso)

לאבירי וכבירי כִּנֵּק מרֹדֶר עלי החבר
המעולה בחבורה בִּיר עמרם הזקן זל
יברכהו עליון נורא
ויהי עליו צל וסתרה
ישע רב

(recto)

שלומי אדירי ואבירי כִּנֵּק מרֹדֶר עלי החבר המעולה בחבור[ה]
ירבה אלהי השמים לנזות אליך חנו וחמלתו ברחמי בר'
עמרם זל. הקדמתי פני אדירי החבר בשתי שורות הודי[ע]¹
כבודו כי בא אל ארצנו איש אחד מארץ ספרד עם שלוחו
5 של מלך מִקְצָמָא² אֶלְדוּלָה מאי צקליה שמו כִּנֵּק מרוד'
משה בר' יוסף הספרדי שֶׁצ ועמד בספינות עד שאצל
עלי שִׁמְעוֹ³ הלכתי ושאלתיהו לדרת מן הספינה לעשות
אצלנו יום הזכרון וענה שאלתי וירד עמי ועמד אצלנו חמשה
ימים וחפשתי חדריו והנה הם מלאים כרמון חכמות ובינות
10 והדעת אשר בו מכריעות את כולם ויראת שמים וענוה
יתירה ואם אבקש דבר מהמקרא והמשנה והתלמוד
וחכמות חיצוניים אמצאהו מכל חכמה מלא אלהינו ירבה
בבני גילו כמותו וקבעה בלבי אהבה יתירה ונקשרה
ידידותו בנפשי וציירתיהו שתי שורות הללו לפני אדירי
15 החבר המעולה להודיעהו מעלתו מן החכמה ויראת

¹ להודיע =

² Read (سيف) 'sword of the realm'.

³ 'The report of him reached me'. אָצַל in Biblical Hebrew means 'to lay aside, reserve'. Cp. Num. 11. 17; Gen. 27. 36, &c. But here the verb is used in a sense similar to that of אֶצִּילוֹת 'emanation'. Thus 'the report of him descended upon me', i. e. reached me. See also above, p. 16, note 14.

⁴ Correctly בשתי 'I described him in those two lines'.

שמים כדי לכבדהו וליקרהו ואינו צריך למתנת בשר
ודם ולא להצטייד בהנאותם והוא מהנותנים ולא
מן הלוקחים אלהינו ישביעהו ממובו וישקהו מנחל
עדניו הנה הודעתיהו והגדתי לו מה שנתברר לי
כדי לעשות עמו כראוי כי חובה עלי ועליו כיבוד ²⁰
[תלמידי חכמים וממנו] יתבוננו עמי ארץ כן יסיפין לכבוד¹
בני תורה | ושלום אדירי ואבירי | החבר המעולה יתלבה לעדי עד
ולנצח | נצחים *

(2) A document (T.-S. 8 J 44), dated Tishri 1369 Sel. (1057 c.e.), is signed by Ghalib Hakkohen b. Moses, 'Ali Hakk. b. Ya'ish and 'Ali **החבר המעולה** b. 'Amram who is styled in T.-S. 13 J 13² **החבר המעולה** השליח. 'Ali is the author of a long poem in honour of 'Ali b. Mebasser (T.-S. 24. 10). In Bodl. 2873⁴⁸, containing a Ketuba dated 1060 c.e. at Fustāt, supply ['Ali] b. 'Amram. Likewise Bodl. 2874⁴⁹, a Ketuba dated 1063 c.e., is signed among others בר דם עולה רבי עמרם (?). No doubt read 'Ali **החבר המעולה** רבי עמרם. See further, Bodl. 2876⁵⁰.

Nos. 2-2^a. *Epistles from Yeshu'a Hakkohen b. Joseph, of Alexandria, to Nahrai b. Nissim.*

2. [Vol. I, pp, 204-5.]

[T.-S. 12. 338, paper, Rabbinic square writing, size 28 × 16.5 cm.]

Address (verso)

כָּךְ מֵרֹד וְרָנְהָרָאִי הַחֲכָם מִנִּי קִמּוֹן בְּנֵי בְרִית יִשׁוּעָה הַחֶכֶן הַחֲבֵר
נִינִים בִּירָם נֹסִים זֶל וְזֶל בִּיר יוֹסֵף בֵּית דִּין הָאוֹהֲבֵוּ כִנְפָשׁוּ
מַעַל וְצִלִּיחַ בְּכָל מַעַשׂ וּפּוֹעֵל

ברית שלום

(recto)

שָׁלוֹם אֲבִירָנוּ נִכְבְּרִינוּ כֹּךְ מְדֹרֹךְ נִהְרָא פֶּאֶר הַתְּלִמִּידִים
 [ו] כְּתֹר הַנְּבוֹנִים יִרְבֵּה אֱלֹהֵינוּ הַשּׁוֹכֵן מְרוֹם לִנְטוֹת
 עֲלֵיו חוֹט חֲסָדוֹ יוֹמֵם וּלְיָלֵה כִּי עֲמוּ שִׁירֵי² לַפֶּתַח
 לְלוֹ [ו] צִרּוֹת הִישַׁע מֵאַרְבַּע נִשְׁכָּחוֹת⁴ בֵּינָם נִסִּים אֵל

¹ Read לְכַבֵּד.

זכרוננו לברכה ולתחיה² =

³ Ps. 42, 9.

⁴ From נשב 'to blow'; here 'winds', a paitanic rendering of מארבע רוחות העולם.

5 ממני אהבו * הדורש לאלהים יתרומם בעד
 שלמותיו כרי להרבות * ומעתיר לפניו כרי
 [ל]האריך ימיו בטוב ושנותיו בנעימים * והוא בחנו
 [י]עניקו חסד * יכלילו רחמים באמונתו העצומה *
 וישמע פלולי למענו ויכלילנו ¹ ואנו שמחים
 10 להמתיק סוד בביתו להלך ברנש ² ולו הגדתי
 לאבינו רוב כספי ³ למראיתו ועוצם תאותי
 לקחותו אזי אמלא כמה גליונים והאלהים
 יתברך הגשאל לקבץ הפירור ולכנס הפיזור
 בחנינתו * . הוצרכתי בעת הזה הודיעהו ^{שצ}
 15 כי נחתמה שנת עוני ועצבון מזון ⁴ וצמצום
 פרנס ⁵ וחמם סיקריקון ושלימי מדינה זו עלינו
 בביאת שלשה שבויים עם אדונים קשים
 מסוחר מלך הודיעו כי מצאנו אילו שלשה
 אנשים נלקחים מספינה שדרום חיילי רום

(margin)

20 מכל והערימום | סחורה [וכסף] | ועשום [ריקים] |
 וזממו [ל]הרגם
 והבאנום | אליכם לק[נותם ממנו] | ולעשות עמם טובה |
 כמו שעשינו אנחנו | עמם לקחונם | מהם ועמדנום | במזונותם |
 ואפעלפי | שהזמן בגד | בנו

(verso)

וריק בתינו מכל טוב הכברנו על צוארינו עול
 מזונותם כמו ירח ימים ויגענו הרבה לבקש דמי
 אחד מהם ולא מצאנו כי אם עשרה זהובים
 נדרים ואנו נחפוץ לצרכיהם חמשים זהובים
 5 ישאר על קהלות מצרים שצ' ארבעים זהובים
 יהיה הכל חמשים זהובים עקר דמיהם . . .
 על אדותיהם ארבעים וארבעה זהובים וחצי
 שנים מהם בשנים ושלשים זהובים וחצי והשלישי
 בשנים עשר זהובים האדון של אחד מהם אמר לנו
 10 אני אקח הקרן שלי ששה עשר וחצי אתן לכם

¹ 'And should crown him'. See Jastrow, s. v. כָּלַל.

² Cp. Ps. 55. 15.

³ 'My desire'. To be pronounced בִּסְפִי, the noun being בִּסְפָה.

⁴ 'And hard struggle for maintenance.' Cp. Gen. 3. 17.

⁵ פרנסה =

[ב]מתנ[ה] חצ'י זהו[ב] ותנו לי ששה עשר זהובים והשנים
 [הא]חרים אמרו לא נקח בשנים האחרים אלא ששה
 [ושל]שים זהובים ועוד ואנחנו משתדלים עד שיתן הקב"ה
 . . . קנם וראוי להתקבץ עם כל חרד ברברי אלהינו [ו]לדבר עמהם
 15 . . . ם לשנס מתנ¹ ולחמש חלק² עד שיפדו כי אירע לנו עכורם עזרה

(margin)

השר . . . | ושלמותיך | ירביון | לעדי | עד ולנצח | נצחים .

2^a. [Vol. I, pp. 205–6.][Oxford MS. Heb. c. 13, fol. 20; cp. Bodl. 2807¹⁶.]

(recto)

שלומות להשלימן . וטובות להקדימן . וישועות להעצימן .
 והצלחות להתמימן . וברכת אב להנאימן .³ לגוע נין
 אכל מן⁴ בנין כלכל [והימן .⁵ מ]רב נהראי אשר חומן .
 לכל טובה להיתמן .⁶ ולכל חכמות להחכימן . וכל מצות להקימן .
 5 בכנ יזכה למנותו היות פרנס דורו ומוריהו ביד נסים נע
 שלום רב . מהאל הרב . אליך יתרברב . ממזרח וממערב .
 נצח סלה . הגיעה אגרתו היקרה . המשובחה והמפוארה .
 במליה מעוטרה . כצנה סוחרה . וקראתיה בשמחה . ואשר
 הזכיר עסק תשובת הש[אלה שנ]שאלה היא נסח השאלה אשר
 10 שאל החבר שצ' מלה מלה ולא היא השאלה אשר שאלתי ואשר שגר[ו]
 אליך . ואמת אשר השיב אדוננו הרב נט' מן שמי⁷ הוא פירוש התלכה
 ותחלת התשו⁸ אשר שאל והזכיר כי קידשה אבוהא והי⁹ קמנה ואחר
 כך נתרצ¹⁰ אה

¹ Sing. of מתנים, cp. 1 Kings 18. 46.² Sing. of חלצים 'loins'; חמש is here a verb formed from חמישים (Exod. 13. 18) 'in battle array'. The meaning of both phrases is similar, i.e. to exert oneself.³ From נאום 'utterance'; here 'to declare to blessings (read וברכות) promised to the Patriarch'.⁴ See Mekh. to Exod. 16. 4 (cp. to Exod. 13. 17) מכאן היה רשבי אומר לא נתנה תורה לידרש אלא לאוכלי המן.⁵ Read בנין 'like the descendant of Kalkol and Hēman' (cp. 1 Kings 5. 11.).⁶ 'To perfect them'.⁷ נטריה מן שמיא =⁸ = התשובה.⁹ A lapse into Arabic. Read והיא.¹⁰ Read נתרצתה.

- מיועיל¹ זו השאלה אם נתרצת' ואם לא נתרצת האב זכאי בביתו
כבר אמרו חכמ²
יום
בקדושי בתו ובהפרת נדריה מן שיצאת מכריסה דאמה ועד
15 דבגרה לא היה לו הדבר ואשר הורה אדני
אח רח³ כי המצוה היום ליבם ולא להחלוץ כד⁴ דרבנן כי כן
מצות יבום קודמת למצות חליצה⁵ שאמר⁶
למדתונו יחיד ורבים הלכה כרבים ולא כאבא שאול ואף על פי
מצו חליצה קוד למצ יבמה⁶
שאמר רב ששת משמיה דר' אלעזר בן עזריה⁷ שאין חוסמין
דבענ⁸
לה למימר לקמן אי אמרה יבמה לא ניהא לי היבם לא מיבם
20 לה בעל כורחה⁹ אלא לא לכל הנשים ולא לכל היבמין ולא לכל
רוב העם
היבמות כי יש יבם ראוי לו ליבם ויש יבם ראוי לו להחלוץ כי היום
אינן מתכוונין להק[ים שם אחיו] קיים שב¹⁰ מקום
רשות לדבר אליו כי כן אמרה תורה ודברו אליו¹⁰ ואמ' חכמ¹¹ ודבר[ו]
עצה ההוגנת לו וז'
אליו שנותנין לו ואם היה ממרה ומסרף על פי הדין
25 והזקנים אכפינן לו בעל כרחו כי כן אמ' חכ¹² ואי אמ' יבם
יבומי [הוא ד]מיבנא לה [מ]יחליץ לא חלצנא לה אכפינן ליה מלמד
שכופי[ן] ני ואשר היה בבית דין
לאחר [ב]בית הכנסת וקנו מידם
שיקב[לו] עליהם מה שיעלה[ן] מן דין בין טוב ובין
30 רע ושלה בית דין שח בית הכנסת כגון ד'

¹ Read תועיל.

² Keth. 46^b.

³ Probably = אחדיה רחמנא 'may God gladden him' (Af'el of חדי).

⁴ = כרבנן; read רבנן.

⁵ This is the opinion of the 'scholars' (i. e. סתם משנה, see Yeb. 39^b and parallels).

⁶ This is Abba Saul's opinion, *ibid.*, and 3^a. The writer frequently corrected his copy by insertions above and beneath the lines.

⁷ Yeb. 4^a.

⁸ Read דבעינן.

⁹ See Halakot Gedolot, ed. Hildesheimer, p. 281.

¹⁰ Deut. 25. 8.

¹¹ Yeb. 44^a.

¹² This passage is in Halakot Gedolot, p. 282.

אברהם ב"ר פראח ודומיהו ארבעה זקנים אחרים והלכו והחזירו תשובה לבית
 דין כי הלכנו אצל^מ זו היבמה ואשתודענוהא בכשרי הנשים¹ ואימנו עליה ודברנו
 עליה כי מן השמים ומן התורה רמיה רחמנא עליך אין לך ממנו פירוש וחובה
 היא שתתיבמי לו בעל כרחיך אל תסרפי ואל תמאני עליו ואל תשמיעי ממך
 יפתוך וישנך ואם תאמרי שמא לא יתרצא אבוך ולא יתן לך נדוניה עלינו כל
 מה שתחפוצי מן אבוך השיבה אלינו וכן ענתה ואמרה אחי

(verso)

אחי² שנפטר ואף על פי [שהיה פנוי] וכל שכן זה שיש לו
 אשה ובנים תכנסוני על ה[צר]ה . . . תחתכו [את] בשרי לא אבו³ אל
 דברכם ולא אשמע מליכם שתכניסוני אצל צרה יש לו אחים פנוים
 אם יבמו יבמו ואם יחלצו יחלצו ואל תכריחוני שמא תוציאוני לתרבות
 בית דין והזקנים הנשרים
 5 רעה ויהי עוני בצורכם⁴ וכששמע⁵ את דברי הזקנים אמר בית דין ליבם מה
 תאמר נפשך הרי אמרה [לא נ]חא לי שאכנס אצל צרה עמד אותו היבם
 ונשבע שאין⁶ אחלוי [ל]ה יחינו ומה שהיה כבר פירשתי
 אליך ונתבזה בית דין והזקנים בזה המקום כי לא יאבדו לשמוע אל דבריהם
 כי יש ביננו אנשים לא ידעו עומק הדינים והם ממרים על פי בית דין
 10 ומסרפים לכל מה שישפטו ויחזקו ידי בעלי הדינים כדי להכעיס
 והם לא ידעו כי לא כל היבמות יחלצו ולא כל היבמות יתיבמו ויש לבית דין
 שידין לפי העת ולפי הזמן ולפי בעלי דינים ועתה שואל אני מלפניך
 שתנלה אוון אד⁷ הרב ותאמר לו איזה הו⁸ טוב שנכריח זה היבם ששיש⁹
 לאחיו
 לו אשה ובנים ותהיה הפנ[וים] רצו ייבמו ואם רצו יחלצו ונשכית
 15 קטטה ומחלקת או שנכריחה היבמה על כרחה ונכניסה על הצרה
 אם¹⁰ תתבייש ולא תצא לתרבות רעה ילמדנו רב¹¹ הרב מה נעשה כי
 יש במקום הזה אנשים שיחזקו את זרוע היבם למען שימרו על פי
 לי
 בית דין ותנחץ התשובה כדי להשקיט מדון ומריבה ואשר זכר

¹ See Yeb. 39^b.² Repeated in the manuscript.³ From אָבָה 'consent', read אָבָה.⁴ Probably read בצדכם 'my sin will be at your side', i. e. fall upon you.⁵ Read וכששמעו.⁶ More correct שלא.⁷ = אדונונו.⁸ A lapse into Arabic. Read הוא⁹ Read שיש.¹⁰ Better אולי.¹¹ = רבנו.

עבור הקלמוסים מקני מריוט¹ כי הזמן² הזה הם לחים ולא יחתכום
 20 אלא עד אב עים³ בצ ואני אשגר ואביאם ואחתכם קלמוסים
 ואשגרם אליך ב [וב]ל חשחושך⁴ וצורכיך הוריעוני
 כי אני שמח בהם ומה שנשאר לך מדמי ההלקי⁵ הוריעני או הרשני אצל
 מי אשגרם אליך וכן תתן רוב קידה ושתח⁶ ממני לרב הרב אה רח
 ושלום לך ושלום לאנשי ביתיך והשרים⁷ אל משמעתיך ועקב שלום

Address (Bodl. 2807¹⁶ is to be corrected accordingly)

לכבוד מר ורב נהוראי ב[יר] נסים נע] [ממני יש]עיה ביר יוסף נע
 החכם [וה]נבון [הי]רא לאלוה[יו] ישמר]ו שומ נפשות חסיד מיד רשע סלה⁷

3. [Vol. I, pp. 206–7.]

Data concerning Nahrai b. Nissim and his son Nissim.

(1) T.-S. 20. 7 (cp. *J.Q.R.*, XIX, p. 736 top) contains a marriage document, dated Shebat 20th, 1361 Sel., at Fustāt, the bridegroom being Abraham b. Isaac התלמיד. Signatories: Nathan Hallevi b. Yeshu'a, Abraham b. [Mašl]iaḥ, Menasse b. David, Yehuda b. Sa'adya the physician נע, Nathan b. Sason, Nahrai b. Nissim נע, Maṣṣur b. Meir הש (either [הש]לישי or [הש]ולחני, the banker), Khalaf b. Sa'adya, Isaac b. David, Ḥayyim b. Moses and Aaron b. Tobias the Third. The latter's brother was probably Solomon b. Tobias the Third, a signatory of a document (Bodl. 2878⁴).

(2) Oxford MS. Heb. c. 28, fol. 6 (cp. Bodl. 2876⁶) contains the following list, evidently emanating from the Babylonian synagogues of Fustāt and Cairo. R. Nahrai, who heads the list together with the Dayyan, is probably identical with Nahrai b. Nissim.

¹ The reeds that grow by the Lake Maryūt (near Alexandria). About these feet-long vegetations at the shores of this Lake, see Ritter, *Erdkunde*, I, 872.

² Read בזמן.

³ 'Your needs' (Aram. חשח, cp. Ezra 7. 20 חשחות).

⁴ ?; read perhaps ההלקי; 'hilḳ' in Arabic means a signet-ring.

⁵ A noun formed from השחחוה.

⁶ = והסרים.

⁷ Cp. Ps. 97. 10.

אלקאהריין ¹³	בנא חורה כתרםם אללה	
	רבי' נהראי	אלדיין ¹
אלרים בן מאיר חזן	ר' אברהם	אלחזן אלבנדאדי
אלדיין אלבנדאדי אל מזלם	אלחבר בן שמעיה ²	
אלחבר אלחלאל ובנה	אלחבר שלם ³	5
בן אלבנדקי ⁴ בן אלמושטב	אלחבר בן אלכאמכי	
בן עריסת ⁵ כארם אלכניסה	אלחבר בן עלי ⁴	
אלכהן ובנה אלחזן אלנושי ¹⁶	ר' יוסף אלדמשקי	
	ר' יוסף אלדומי ⁵ אלידיד	
	אלחזאנין ⁶ 'אלכהן ובנה' ⁷	10
	בן שכניה ⁸ בן אלשופט	
	בן יחיה בן אלכאמכי	
	בן נפנע אבוסעד אלעכברי	
	אבוסעד אלצריה ⁹ אלעסקוי	
	אלמעלם אלעכאו ¹⁰	15
	ליחזמן ¹¹	
	אלחזן אלרומי	
	אלכראם ¹² הארבעה	

¹ This Dayyan is a different person from R. Nahrai, see the next list (= T.-S.), ll. 6-7.

² Probably identical with Abraham b. Shema'ya (above, p. 232).

³ Perhaps identical with Salim the scribe in T.-S., l. 18.

⁴ See T.-S., l. 10.

⁵ Probably = Joseph al-Franji in T.-S., l. 8. The title אלידיד is probably ידיד הישיבה =

⁶ The following persons (ll. 11-14) were Readers.

⁷ Angular brackets indicate that the words enclosed are crossed through in the manuscript. See next column, end.

⁸ Probably = Yefet b. David b. Shekhanya, above, p. 97, note 1. In T.-S., l. 13 he is called אלמטחה.

⁹ Read אלציר (قير) 'the blind', as in T.-S., l. 17.

¹⁰ The teacher (המלמד) of Akko, see T.-S., l. 14.

¹¹ In T.-S., l. 4 אלומן 'the invalid'.

¹² אלכראם, pl. of כרים 'the four benefactors', see T.-S., l. 17.

¹³ Probably the people mentioned in the first column lived in Fustāt, while the following persons resided in Cairo.

¹⁴ In T.-S., l. 15 אלברקי, read perhaps אלברקי, of Barḡah.

¹⁵ See T.-S., l. 19.

¹⁶ Of Jūsh (Giscala).

T.-S. Box K. 15 contains a similar list (1 leaf) wherein several of the above names recur.

אלכחן אבו נצר בן אלכאמני ד	בשם רחמ
אלחון אלאנדלסי ה נתן ו	אלדינר ¹ ז בן סאיר ² ו
אלממחה בן שכניא ה	אלגד ³ טו לוי אלפרנני ה
ר משה ה אלמעלם אלעכאוי ה	רחן ⁴ אלמחלה ה אלזמן ה
אלחון אלחלבי ז אלברקי ד	אלמחבוס ⁵ טו אלחון אלצורי טו
מסאפר אלחון ז יוסף אלכחן ז	רבי נהראי כה ר הלל הנז ⁶ ז
אלכארמין ז אבוסעיר אלצירי ז	מולאי אלדיין ו
אברהים אל שומר ז שלים אלסופר ד	אלחבר בן שמעיא ו יוסף אלפרנני ו
חמאם ז בן עריסאח ז	אלחבר בן אלכאמני ה ונדה ה
אבו סעיר ז	בן אלקצאעי ה בן עלי ה

(3) Numerous letters to and from Nahrai b. Nisim and his son Nissim are preserved in the Genizah. Nissim's time can be fixed by T.-S. 8 J 4¹⁴ containing a document, dated at Fustāt, Elul 1409 Sel. = 1098, signed by

יצחק בר שמואל ננץ
נסיים ברבי נהראי הרב זצל

We see that in 1098 Nahrai was no longer alive. But in a letter to Ebyatar Gaon (Bodl. 2878²⁷) הישיבה גדול נהראי הרב is mentioned as well as his son Nissim. As Ebyatar assumed the Gaonate in 1083, Nahrai's year of death can be fixed between 1083-98. Nahrai's father seems to have been a native of Jerusalem (see the Arabic address, *J. Q. R.*, XIX, p. 737, no. 58:—Nahrai b. Nissim al-Muḥaddasi; on the other hand, in no. 50 (p. 736) 'Nahrai b. Nissim al-Miṣri' refers probably to Nahrai who resided in Fustāt). T.-S. 10 K 18⁶ contains two paper leaves of which the bottoms are torn. A liturgical composition

¹ Read perhaps אלדניר (نَجِير) 'adopted son'. In this list are indicated the amounts of money each person gave.

² 'The son of the lord'. Or, if we read נדאיר, 'the son of the traveller'.

³ Probably meaning 'the grandfather' (جد).

⁴ Read perhaps רהן 'the steward' (of an estate) of Maḥalla.

⁵ This person was then in prison.

⁶ = הנאמן ?

⁷ Two leaves in the Cambridge University Library collection contain one document of the Bet-Din at Fustāt, dated 1410 Sel. (1099 c. E.), signed by Isaac b. Samuel, Hillel b. 'Ali, and Konyah b. Moses, another has the same signatures as T.-S. 8 J 4¹⁴, while a third has instead of Abr. b. Shema'yah the signature of Ḥayy b. Joseph.

covers fols. 1^b and 2^{a-b}. On fol. 1^a we have the following colophon כתבתי אני נסים ברבי נהראי נט רח לעצמי בכיר ידי זו הקוטראם (הקונטרס). בעצן מצרים בקצר אלשמע אצל (אצל ר.) ה' Accordingly this was written in the lifetime of Nahrai. Nissim, Nahrai's son, was probably the father of Isaiah who is mentioned in a colophon at the end of a work (in Jewish-Arabic) on Bible exegesis (Or. 5563, I, fols. 1 and 2). (2^b) נשלם בעזרת הבורא ובאן אל פראק' מנה ליל שלישי טו חדש מרחשון שנת אהנא לשמרות וכתב ישעיה ביד נסים הרב זל לנפשיה רחמ' למיכה למילף כל אורייתא הוא זורעיה זורע ביד נסים הרב זל לנפשיה רחמ' למיכה למילף כל אורייתא הוא זורעיה זורע. Isaiah was not the author of the work but only copied it for himself.

We have thus the following genealogy: Nissim I (died before 1050), Nahrai (died between 1083-98), Nissim II (1098), Isaiah (1146).

(4) Both Nahrai and Nissim (II) must have been very important people in Fustāt. In the Dukran Ṭab (above, p. 101) they are mentioned as הנֶהרַאי הרב הגדול הישיבה וחמורו . . . נסים החכם והנבון. Numerous letters have been preserved either addressed to or emanating from these scholars. See Bodl. Catal. II, Index, s. v. Nahrai, Nahrai b. Nissim (Abū Yahya); Oxf. MS. Heb. d. 75, fol. 20; Worman, *J. Q. R.*, XIX, 735 ff., nos. 46, 49-53, 55-7. A considerable number of epistles are contained in MSS. Adler 2805 and 2806; four letters are to be found in Or. 5554, B, fol. 30, 5566, B, fol. 20, 5566, D, fols. 3 and 4; see also *R. É. J.*, LV, 54-5, 317; one letter has the address מולאי אלשיך אבו נהרַאי; סֵעֵר נִסִּים בֵּיִד נֶהֱרַאִי בֵּית רִין הַגְּדוֹל שֵׁם צוֹ LVI, 125, no. 5.¹

(5) Nahrai's correspondents hailed from Andalusia, Kairōwān, and Byzantium (Rūm). Of interest is T.-S. 13 J 16^a containing an epistle from Israel b. Nathan to Nahrai b. Nissim. The writer was imprisoned in Constantinople and after his release visited Tyre and Jerusalem. What he thought of Byzantium can be gathered from these lines: (3) מן בעד וצולי מן בלד אחרים אלהי ישראל ישימה שממה . . . (7) וקר אכרנני אללה מן אחרים מן אלקצמנטינה וכנת אקול ואני פי בלד אחרים אן . . . כל צני אללה אקים בה . . . He also mentions that a letter reached him through Yedayah of Narbonne (קד כאן וצל עלי כתאבי מע ידעיה) (הנרבותי).

¹ Also T.-S. Box J 2 contains a letter from Nahrai b. Nissim (תוכרה וליה) (נהראי בן נסים נע).

4. [Vol. I, p. 207.]

The family of Meborak Nagid.

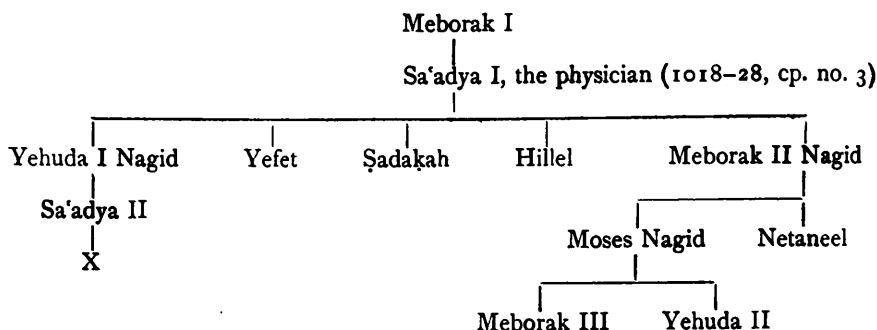
(1) From the Dukran Ṭab (above, p. 100 f.) we learn of a Meborak whose son was Sa'adya the physician (styled in *J.Q.R.*, N.S., I, 49, ll. 14-15, *השר האדיר בישראל*). A son of his was Yehuda Nagid and Resh Kallah who in his turn had a son called Sa'adya *סגן הישיבה* (fol. 2, r., ll. 4-9; *השר האדיר* in *J.Q.R.*, *l.c.*, I, 19). A son of the last (חמודי) is not mentioned by name. 'The four sons of our lord' (וארבעת חמודי אדוננו) (ll. 9-10) probably go back to Sa'adya, the physician. These are Yefet the elder, Ṣadaḡah, Hillel, and Meborak Nagid. Hence read in l. 10 *כמוד' כמוד'* for *כמוד'*. Meborak bore the titles 'the banner of the Nesiut, the crown of the lords and their glory, the great one of the academy and the Nagid of the Diaspora' (l. 14 ff.). Between the lines we read 'And life to our lord Moses'. This is one of Meborak's sons who succeeded to the dignity of Nagid. Evidently this Memorial List was written in his lifetime. T.-S. 13 J 14¹ contains a letter to Meborak Nagid b. Sa'adya the physician. It continues (5) . . . ויחיה (sc. God) שני השרים (6) הנכבדים ברוש (בראש) ובת[ח]לה כִּנֵּק מִדֹּר אֲלֵרִים אֲבוּ אֲלֵבִיאן¹ מֶשֶׁה וְאֲחִיו אֲלֵרִים אֲבוּ אֲלֵבִירָאָה. (In this letter the 'people of Tyre' are mentioned in connexion with a lawsuit.) From A. D. 7^a,² l. 21, we learn that the Hebrew name of Meborak's second son was Nataneel. Moses Nagid had in his turn two sons, Meborak and Yehuda styled 'candidates for the Negidut' (סגני הנגידות, A. D. 8). But so far no information is available whether one of them actually attained the dignity. It is unknown when their father Moses died. The next Nagid was probably the famous Samuel b. Ḥananya who is mentioned as such in a document dated Elul, 1142 c.E. (A.D. 17, 3^a).³

¹ Chapira, *Mélanges H. Derenbourg*, 1909, 121-30, edits a Genizah fragment wherein are mentioned, besides the synagogues of the Babylonians and the Palestinians, al-Sheikh al-jalīl Abū'l-Faḡl 'head of the congregations', the Raīs Abū'l-Bayyan and Joseph Hakkohen the Ḥazzān (b. אֲלֵמִנָּם). Very likely by Abū'l-Bayyan, our Moses is meant. The same 'head of the congregations' Abū'l-Faḡl is mentioned in T.-S. 18 J 2¹⁸, being a document, dated Tammuz, 1428 Sel. (1117 c.E.), at Fuṣṭāt. It begins אֲנִי שֹׁנֵי הַדִּין הַקְּבֻעִים בַּפִּסְטָאט . . . תַּפְאֶרֶת מֹדֶר שְׁהִיא מְנַהֵג דֹּרֵנוּ . . . [מְבֹרָךְ] . . . מִנְחָתוֹ כְּבוֹד . . . וּמִפִּי חֲמוּדוֹ כִּנֵּק מֹדֶר אֲדוֹנֵינוּ מֶשֶׁה הַנֶּגִיד הַגָּדוֹל נָגִיד עִם יְיָ צְבָאוֹת דָּגֵל הַנְּשִׂאוֹת עֲמַרְתָּ הַשְּׂרִים וְתַפְאֶרְתָּם נָגִיד הַגָּדוֹל שֶׁר הַשְּׂרִים וְנָגִיד הַנְּגִידִים עוֹן כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל אֲדֹר הַיְּשִׁיבָה תִּכּוֹן מִשְׁרָתוֹ לְנֹצֵחַ. Abū'l Faḡl is very likely identical with Yakīn b. Netaneel (vol. I, p. 213 ff.).

² *Infra*, p. 257, top.

³ *Infra*, p. 286.

(2) We thus obtain the following genealogical table:



Our list completes the defective *Dukrān Ṭab*, published by Greenstone, *J. Q. R.*, N. S., I, 49, l. 10 ff. Netaneel *בְּחִיר הַיְשִׁיבָה* . . . *הַשָּׂר הָאֲדִיר* (*l. c.*, 50, ll. 6-7) is no doubt identical with Abū'l-Barakāt, the brother of Moses Nagid. The latter is very likely meant on p. 59, l. 47 ff. 'And may our God bless all this holy congregation . . . headed by . . . our Nagid Moses, the great Nagid . . . who came to do an act of loving-kindness' (by visiting the mourners). We thus learn that Moses survived his brother. (Greenstone's identifications, some correct while others the reverse, require no further comments.)

(3) Several members of the Meborak family are mentioned, as we have seen, in the Memorial List wherein other dignitaries of the Babylonian community of Fustāt are enumerated (above, p. 100 f.). They probably belonged to that congregation. This is also apparent from above, p. 98, where the minute of the court, dated Adar 25, 1339 Sel. = 1028 c. E., is signed among others by Sa'adya b. Meborak, evidently the father of the two Negidim Yehuda and Meborak. His signature is also found on the document (T.-S. 13 J 1^a), dated 1018 c. E. at Fustāt, together with that of Jacob b. Joseph Ab (vol. I, p. 37). From above, p. 200, we learn that Yehudah Nagid died before Meborak (ll. 5-6). Thus the latter was the former's successor to the dignity. The two brothers are probably referred to in the letter (above, p. 222, ll. 15-16) *לְסִירְנָא אֶלְנִגִּיד נָטָר וְלִמְוֹלָא* . . . *אֶלְחָבֵר אֶלְוָף הַבִּינּוֹת חָכֵם הַיְשִׁיבָה שְׁעָ* . . . *אֶלְוָף הַבִּינּוֹת* Meborak is styled *אֶלְוָף הַבִּינּוֹת* above, p. 200, l. 4, and also in a fragment (*J. Q. R.*, N. S., I, 54) *נִכְּךְ מָרְנוּ* . . . *מְבוֹרֵךְ הַחֲבֵר הַמַּעֲוֵלָה* . . . *אֶלְוָף הַבִּינּוֹת חָכֵם הַיְשִׁיבָה סִנְהֶרָא* . . . *רַבָּא נִטְרוּהִי מִן [שְׁמִיָּא ד'] מִמְנָא מְבִי רִישׁ גִּלּוּתָא בֵּן כָּב קֹד מְרֹד סַעֲרִיָּה* [הַחֲכָם].

(4) Yehuda b. Sa'adya, the physician, is mentioned (*infra*, p. 253, ll. 10-11) together with Isaac b. Abraham, Nathan b. Sason and Isaac b. David in a document of 1043 c.e. The last two were his co-signatories of the deed dated 1050 c.e. (above, p. 245). We have seen (vol. I, p. 184) that the Nagid Yehoseph b. Samuel was still alive when Daniel b. 'Azarya was already Gaon (1051 c.e. and onwards). As has been shown in vol. I, p. 254, Yehuda probably attained the dignity during the Gaonate of Elijah Hakkohen (from 1062 c.e. and onwards). About 1070, when the Seljūks invaded Palestine, he very likely was already the political head of the Egyptian Jewry (see vol. I, p. 186). Bodl. 2878^{10a} contains a deed, dated 1386 Sel. = 1075 c.e., before the Nagid Yehuda b. Saadya (for זלל r. זלל). He was still alive when the Turkomans were defeated before Cairo in 1077 (vol. I, p. 280).

(5) A few details bearing on him should be added here. In a letter (T.-S. 13 J 8¹⁶) he is addressed נגיד ישראל ועון ממשלחו כב נגיד (6) קד מרנו ורבנו יהודה הנגיד גדול עם יי ופרנסו (9) . . . בן פנק מרוד (7) סעריה החסיד. His son Sa'adya is also saluted. A poem on the occasion of Yehuda becoming Nagid is edited in *J. Q. R.*, VIII, 556 (cp. *ibid.*, IX, 360-61). The acrostic is 'Yehuda Hannagid ḥazak'. Lines 4-5 read, ושמעו (sc. God) אב לכל חכמי רפואות ונמנה ראש לכל מבין פלאות והוא רפוא לעצמות יבשות המוני עם בשם אל הודו וברכו שיר לנשגב ביחודו אשר בחר בנגיד זה לעבדו.

(6) More famous became his brother Meborak who was already Nagid about 1080 when David b. Daniel came to Egypt (vol. I, pp. 187-8). Through David's intrigues, he suffered banishment to Fayyūm and Alexandria for a year. But he was subsequently recalled to power and in 1094 succeeded in overthrowing his opponent David Hannasi. He is greatly eulogized both in documents of the Bet-Din and in letters addressed to him. For documents drawn up at Fustāt and issued by his authority, see T.-S. 13 J 2⁶ and *J. Q. R.*, IX, p. 116 top (1097-8 c.e.). As court physician he resided in Cairo. Hence the address of the letter to him (*J. Q. R.*, VIII, 556-7) reads יגיע אל קארהרה.

As illustrations of the great reverence Meborak was held in, the following lines are cited. In a letter (T.-S. 12. 230) to Elijah b. דין מ[נחם ב]י[ת] דין, the Nagid is styled סנהדרא הנהגת השירים נגיד הנגידים סנהדרא הנהגת השירים רבה פטיש החוק עמוד הימני הנר המערבי ראש הסדר המשנה למלך מצרים (cp. vol. I, p. 80, where Abū Sa'ad al-Tustari is also styled למלך משנה). Bodl. 2873³ begins חתאבא אנו שני הדיינים הקבועים בפסמאם מצרים הממונים

מפי כִּנָּק מִזֶּמֶר מְבוֹרַךְ אֶלֶף הַבִּינֹת חֶכֶם הַיְשִׁיבָה מִנְהַרְרָה רַבָּה שֶׁר הַשְּׂרִים וְנָגִיד הַנְּגִידִים וְעוֹזֵב¹ לְבֵית יִשְׂרָאֵל הַנְּגִיד הַגָּדוֹל נֵר הַגּוֹלָה שֶׁבַח הַסְּגוּלָּה גּוֹרֵן . . . עֲגוּלָּה² רֹאשׁ הַסֹּדֵר . . . בֶּן כִּנָּק מִזֶּמֶר סַעְדִּיָּה הַשֶּׁר הַגָּדוֹל . . . The letter is sent to a 'judge' in a provincial community. Therein is mentioned a deed drawn up in Cairo and ratified by בְּאַלְקָאֶהְרָה רֵינ בֵּית דִּין רַבְּנֵי אַבְרָהָם (above, pp. 231–3). T.-S. 12. 341 contains a letter of greeting to Meborak from Samuel b. Solomon b. Abraham b. Solomon, from Lucena, Spain, (סַפְרֵי אוֹלִיסְטָאֵנִי), אֹהֶבֹו . . . so on the address, verso).

Nos. 5–7. *Fragments relating to Meborak Nagid and his brother Yehuda Nagid.*

5. [Vol. I, pp. 209–10.]

[Oxf. MS. Heb. c. 28, fol. 41, verso; cp. Bodl. 2876⁴¹.]

מַעֲשֵׂה שְׁהִיָּה לְפָנֵינוּ אֲנִי בֵּית דִּין הַקְּבֹעַ בְּמִצְרַיִם וְהָעֲרִים הַחוּתָּמִים עֲדוּתָם
מִטָּה בְּכַתֵּב הַזֶּה אֵיךְ מֵרֵב יוֹסֵף הַמְּכֹנֶה אֲבִי אֶלְפָּצֵל [ב]ר מֵרֵב
אַתָּה קִדְמָנָא
פְּרַחִיָּה קוֹבֵל עַל מֵרֵב
צְבִיאָן הַכֵּהן בֶּר סַעְדִּיָּה³ וְכֵן אָמַר דְּעוּ רַבּוּתִי כִּי מִ צְבִיאָן זֶה מֵאַחֵר
קְרוֹבִי אֲבֵל

הִקְשָׁה דִּיבּוּרֵי עָלִי מִפְּנֵי שִׁנְתֵּן בְּבֵית אֲבִי פָנִם בְּפָנֵי עָרִים נֶאֱמָנִים וְכֵן אָמַר
כִּי אֲנִי וְאֲבִי נָע בְּנֵי עֲבָדִים וְכִמּוֹ שִׁמְעָתִי כֵן קִרְעָתִי מַעֲלִי וְנִשְׁבַּעְתִּי בִּשְׁם
שְׁאֵהִיָּה בְּתַעֲנִית עַד שִׁילָקָה דִּינִי מִמֶּנּוּ וְעַתָּה חוֹסֵר עָלַי כִּי יִגְעָה נַפְשִׁי מֵרֹב
הַתַּעֲנִית וְלֹאִי הַשְּׁבוּעָה הַיִּתִּי מוֹחֵל לוֹ אֲבֵל מָה אַעֲשֶׂה וְכִשְׁמַעְנוּ כֵּן שִׁיגְרֵנוּ

¹ 'The repairer of the house of Israel' (cp. Neh. 3. 8).

² The Sanhedrin sat in such a circle (Sanh. 4. 9). But the expression is applied also to a king's Privy Council (cp. Jastrow). Here probably the Caliph's *Dīwān* is meant.

³ He is mentioned in a document, dated Nisan, 1357 Sel. (= 1046 c. E.) at Fustāṭ (T.-S. 10 J 27⁶). He is probably also identical with the signatory of the document of 1034 together with Sahlān b. Abraham (above, p. 103). In Bodl. 2859³⁰ he is styled Abū Sa'ad Ṣabyān Hakkohen the banker (אַלְצִירֵפִי). His father-in-law Abraham Hallevi b. Nuṣair, the perfumer, is perhaps identical with the person mentioned in a document of 1075 c. E. (Bodl. 2878¹⁰).

אחר מ' צביאן ונתעצמו לדין וטען יוסף זה לצביאן במה שזכר השבית
מ' צביאן¹

ואמר ל' גם הוציא מ' יוסף זה מעשה (שבו חתמות ארבע שהדי כאשר)
10 (נצטרפא עדותם והם מרב יצחק בר אברהם נ' יהודה הרופא בן סעדיה הרופא)
(נתן בר ששון נ' יצחק בר דוד נע')² זכור בו בעדות חקוקה באמיתת טענת
יוסף זה אמנם נתוכה צביאן זה ונתביש והשיב ואמר דעו רבותיי מרוב
החרטה (לי')³ עת המצות לא הבנתי במה שיצא מפי והעדים נאמנים אין לי
עליהם אכן נ' לו בית דין⁴ והנה (צורי פ')⁵ אני פושט צורי⁶ אכן נ' בית
דין תחילה

15 חפיים הלה שלך ותתודה ממנו ומאחר כן תכנים עצמך תחת דין
שמים אמר

הין אז השיב יוסף ואמר כבר אמרתי לפניכם כי לי' השבועות⁷ הייתי מוחל
לו על הכל ובעבור השבוע⁸ שאנצל ממנה קבת הדין יוקח ממנו ואני
אמחול לו

על הכל לפי כן הכניסו בית בנידו⁹ והנהיג עצמו מנהג אבלים כחוק מיום
ששי בשבא עד יום חד בשבא ומאחר נתודה כהוגן וכשורה ונאמר לו דע כי
20 נאמר עליך כי גם הזכרת זקנים ראויים לזכרם בשבח הזכרתם בוולחו ואנו
מתרים בך אם יעידו שנים הגונים כי הזכרת אחד מן הזקנים נוסף
נקח ממך

דינם וגם מהיום יהיה זכרך לכל בטובה השיב ואמר קיבלתי על עצמי כלל
מה שאמרתם וגם אם אין שם עדים הוציאו ספר תורה והחרימו עלי אם כן
הזכרתי חד מהזקנים בגזו¹⁰ וכל מי שהוציא דבה (והלשין)¹¹ בשקר וקנינו
מיד צביאן[ן]

25 כהנא בר סעדיה ברצון נפשו בכל התנאים הזוכרים מאחר (שחשדנו נידויו)
שחשדינו לו והתרנוהו מנדויו כראוי והתפללנו עליו כמו קיבל הדין
וכן היה ביום

אחד בשבא שהוא עשרים ואחד יום בחודש כסליו שנת אלף שנה
למנין שמו¹²

¹ The marked words are to be deleted.

² Angular brackets indicate that the words enclosed are crossed through in the manuscript.

³ Read perhaps עורי, i. e. I submit my body to the punishment I deserve.

⁴ = לולא.

⁵ Read השבועה.

⁶ This is corrupt. Probably read לביתו בנידויו.

⁷ = בגנות.

⁸ = שטרות.

6. [Vol. I, p. 210.]

(1) T.-S. 13 J 15⁴ is either sent to Yehuda Nagid or to Meborak Nagid.

[וכן יהי]

רצון בן רבנו סעדיה בן רבנו מבורך תנצבֿה ישאו הרים אלפי
 שלום לקדם בם מושב רבנו חכם התורה שר השרים מלפני יוצר הרים
 ומה[ר] מרומ הרים ומציון ומירושלים הבחירים ומאצל האבות הברורים
 5 ומכל בני ציון היקרים אשר באהבתו נכתרים ובגדלותו משוררים ולחסדי
 האלהים על ידו משחרים . . .

Signed by [צדק]ה החבר יסוד הישיבה אוהבו וידידו ובעל סודו

(2) Yehuda b. Sa'adya and his brother Meborak are also mentioned in the following epistle (Oxford MS. Heb. c. 28⁷⁰; cp. Bodl. 2876⁷⁰).

(1) בשמך רחמנא (2) שלום שלום לדורש [לומן] ואוהבו וישע והצלח וחן
 (3) וגאולה ויקר וגדולה לא[בי]רנו וזקינינו כֶּסֶךְ מֶדֶד וְ (4) עלון הפרנס
 [היש]ר החסיד ביד חייא נַע הניע מכתבו (5) היקר בעוז ויקר ושמחנו
 בשלומן והודי[נו] לאל על כל (6) טובותיו אשר גמלו וידענו אהבתו . . .
 (7) וע[וצם] שרותו ומה שזכר . . . עשה . . . (8) וטרחו וסבלו אשר סבל לא
 ייגע לדיק ומעשיו יושמר[ו] (9) ויוחקו בספר זכרון לקבל עליהם רוב שכר
 ועוצם (10) גמול מלפני בעל הגמול ומודיעים אנו לאדירינו (11) שֶׁזְכִי
 המרי[נו]ת שעברו עלינו בחורף זה אשר כתבנו (12) להודיעכם . . .
 הע . . . ה . . . הגדולה עולה אליכ[ם] (13) ותעשת אדירנו לגמליהו
 [כרע]תו ולגלות קלונן ולבאר (14) חרפתו ולהודיעו לפאירינו ואהובינו כב
 גדו קד מֶדֶד (15) ורבנן יהודה החבר היקר ריש כלל המעולה בחבורה
 (16) ואחיו אלוף הבינות רב החכמות המעולה בחבורה (17) ולכל אחינו קהל
 מצרים לנהוג כמנהג שהוא . . . (18) לכמותו ושמו שמריה בן משולם הנוכר
 כא ושנה אשר [כ]עת | בתטאי¹ ושלומן יעצים | אל והוא יעשה כחכמתו

7. [Vol. I, p. 210.]

[T.-S. 10 J 14¹⁰.]

Address (verso)

לכבוד רבנא יוסף בן כבוד מרנא יאשיה

ממני יוסף זכור לטוב² נט רח¹ Is this the place mentioned above, p. 119? See also vol. I, p. 109, note 1.² This epithet must refer to Josiah, who was no longer alive, whereas the next two words go back to his son Joseph.

(recto)

(1) פי¹ א[דו]ני הנדיב והשוע והנכבד מכל בית אביו (2) יברכך האל כי² ראוי לעשות לאיש מכובד (3) כמוך לאחר שנדרתה לי נדר ונתתה לי מתנה (4) כנרבותך הטוב³ חזרתה ולקחת אותה ממני (5) ומי ישמע כזאת מה יאמרו עליך כי כמוך (6) חשוב ידוע בצדקות ובנדיבות יתכן כזה (7) לעשות וכל השומעים דבר זה יאמרו אנו (8) נדע כי י יוסף הוא נדיב ומכובד ומכבד כל (9) בעלי תורה ועתה היאך הפך מנהג הטוב וכן (10) אמר הנגיד ראש כלה אדונינו ורבינו החבר (11) אחיו שניהם אמרו היאך יתכן דבר זה לעשות (12) לר' יוסף בן מרנה יאשיה וכן סיברי (13) אבן פאדל לאחר שנחנך לי מן כספים (14) בעבורך כאשר צוייתה לו חזר ולקח אותם (15) ממני כי היה לי אצלו כמו מן כספים ממקום (16) אחד בידו חזר ולקח אותם וחשב לי בחשבון (17) כי אמר י יוסף אבן דהבי לא יתן לי כלום ואני (18) לא אוציא אותם מכיסי כי אפחד כי [ל]א יתן לי (19) כלום כן אמר אבן סברי ועתה אדוני י יוסף (20) הנדיב יתכן כזה לעשות כמוך מה שנדרת לי (21) חזרת בדבריך ואם ימינך האל השיבני על (22) דברים אלו אם יש בנפשך לעשות עימי⁴ (23) חסד כאשר מנהגך הטוב עם כל בעלי תורה (24) הודיעני ואתה חי רבנא י יוסף יודע אתה כי (25) העת קשה ומר⁵ עד למאד ומרוב שיחי וכעסי | דברתי עד הנה⁶ ועשה כחכמתך ונרבותך⁷ ואם אתה טוב עם אחרים | בעלי תורה תהיה גם לי טוב למען יטב לך ולמען יאריכון ימיך אמן סלה⁸.

7^a. [Vol. I, p. 210.]*An elegy on the demise of Meborak's wife.*

[Oxf. MS. Heb. e. 74, fols. 57–8 (cp. Bodl. 2862²⁰); fol. 57, recto, contains scribbling.]

(fol. 57, verso)

(1) בשם מנחם אבילים אצדיק דינך ונ' (2) אצדיק דין דיין האמת ונ' להגיד כי יש': (3) הצור תמים: אשר לא נשא פני: (4) כבודי מעלי: ⁹ תעדידה עמלת עלי (5) אלגבירה זכ' לבר' ¹⁰ וזן מפאעלן¹¹

¹ 'to', פי.² Read הכי בן.³ Read הנרבותך הטובה.⁴ In the meaning of 'by Rabbi', &c.⁵ Read עמי.⁶ Read ומרה.⁷ Read ונרבותך.⁸ This is the formula of Sidduk Haddin.⁹ Ps. 92. 16; Deut. 32. 4; Job 34. 19, 19. 9.¹⁰ 'A recital of the merits (of a dead person) which I composed for the lady (the Nagid's wife)'.¹¹ Indication of the metre.

(— — — | — — — | — — —)

עלי לחיי כמו מימי אמנה^{1a}
 והנפש בנחלתו עשנה
 אשר נסעה מעודנת בזקנה
 תיחל לה ואוי לי מחנונה⁴
 במר נפש ונודי באניה⁵
 ואיכבה⁶ בחלחלה עשי נא

דמי¹ עין במסתרים חולים
 והלבב אזי יחם כאתון^{1b}
 עלי אשה גברת כל גברת²
 ונטשה את יחידתה³ תיילול
 5 בכי נפשי והאנחי וספדי
 בקול הויה נהי נהיה ואיכה

(fol. 58, recto)

כסיל שחר ושמש עם לבנה
 ועל חמדת וגברת המרינה
 ואיכה נהיתה כזאת עדנה⁷
 ונעדרה וגלה הוד ופנה
 והעצה ויושר האמונה
 ויתר ממקומו באינה⁸
 ענו עמי בקול הגה וקינה
 פשוטה וחגרת⁹ שק שאו נא
 בבכיותי¹ כבת איה ויענה

הלא יד אד נטויה בעדי פי
 ועברתו שפוכה על אדמה
 חמת מלך בחכמתה חכפר
 10 לקוחה בעון הדור ומעלו
 [צפ]רת דור במושכל ומדע
 [בזא]ת יחרד לבבינו וימס
 [מת]י חכמה מתי מלה נעימה
 נשי עמי קראנה לחכמות
 15 שעו מני אהי מוסר¹⁰ אמר

(verso)

ועם סופדים והנוהים בכי נא
 יחיה לך עטרת התבונה
 נגיד עם אל ברעיה וחנינה
 ביד נבור עלי קשת נכונה
 בחיי בן מנדל¹¹ ממעונה

עדת צוען רדי ושבי ע[פרים]
 וקראי לאלוה חי בחסדו
 פאירינו ונזר¹נו מבורך
 אמרותיו ומדבריו כחצים
 20 ונחם אל אלהינו לבבו

¹ 'Wail' (cp. Isa. 23. 2).^{1a} Cp. 1 Kings 5. 12, where the קרי is אמנה^{1b} 'As a furnace' (see Dan. 3. 6).² Just as the Nagid was styled הנגידים.³ יחידה usually means soul (cp. above, p. 85, note 6). But here it may be a poetic expression for Israel.⁴ 'And woe is to me owing to her (i. e. Israel's) supplication.' Evidently a noun חֲנִי is used here. But the metre demands the reading מְחַנֵּנָה.⁵ Mourning, cp. Isa. 29. 2; Lam. 2. 5.⁶ Phrases of exclamation in distress; הויה for הוי to suit the metre, cp. Jer. 34. 5, Amos 5. 16, Mic. 2. 4, Lam. 1. 1, Esther 8. 6.⁷ 'Hitherto', Eccles. 4. 2.⁸ 'With grief'.⁹ Read פשוטות וחגורות.¹⁰ See above, p. 18, note 10.¹¹ MS. מְנֹדֵל 'made great from heaven', a poetic allusion to Moses the namesake of the Nagid's son Moses.

והאדיר והחכם נתנאל
 והקהל בראשם החכמים
 ינחם ¹ אלהי האמונה
 וחב[ר] בעלי מקרא ומשנה
 וזכם אל לבנין בית מנוחה
 ושו[ב] בנין אלי קרית חנה ² כב'
 חזה ציון וז' ³ מנחם יצמח וז' ⁴
 עבדה אלמעלם צדקה
 בן יהודה נע

8. [Vol. I, pp. 212-13.]

*An epistle from Abraham b. Sabbatai, the Haber of
 Minyat Zifta, to Moses Nagid b. Meborak.*

[T.-S. 32. 8, square writing, paper ; cp. *J.Q.R.*, XIX, 728, XVIII.]

Address (verso)

יגיע' להרגיע' אל מושב הדרת יקרת [מ]רנו ורבנו
 אדוננו משה הנגיד הגדול נגיד עם יי צבאות
 שר השרים ונגיד הנגידים עטרת השרים
 ונפא[ר]תם
 אברהם ברבי
 שבתי תלצב'ה
 ישע' יקרב
 5
 ינוננהו אלהינו ויחיה שני חמודיו סגני הנגידות
 ב' כבוד גדלת קדשת מרנו ורבנו מורינו אדוננו
 מבורך צורבא מרבנן סנהדרא רבא דגל הרבנים זל

(recto)

בשם רחם
 עזרי מעם יי וז' ⁶
 ישמחו השמים ותגל הארץ וההרים רנה יפצחו וכל
 עצי השדה ימחאו כף ותרון לשון כל לאום ולאום
 וישבחו ויודו למוריד מלך חנף וז' מכסאו והפילו
 והשפילו והשיב בראשו נמולו' הוא חשב להכרית
 כל נשוא פנים וק[ו]ן לרמוס ב[רגלי]ם על חוסים ו . . .
 5
 ושרים יקראו לפניהם ויי לא רצה גם שם פניו לבח
 ולשלול לנקום נקם למלאות תאות לבו ויי לא נתן
 הרשע
 מאויו ולא הפיק זממו של שיפץ אשר רבים ריציץ

¹ Supply אל to complete the metre.

² The metre is faulty here, probably due to the quotation from Isa. 29. 1.

³ Isa. 33. 20.

⁴ There is no such verse ; the reference is probably to Zech. 6. 12.

⁵ The feminine suffix refers to הדרת (l. 1 of address).

⁶ Ps. 121. 2.

ונִפְּץ וַיֵּי אֱלֹהִים רִיבְצוּ ונִפְּצוּ וְכָל חִילוֹ נִפְּצוּ מֵעַלְיוֹ
 10 כ[י] הָרִים יָד בַּמֶּלֶךְ וְהָאֱלֹהִים הִסְגִּירוּ בִיד אֲדוֹנֵנוּ ונִפְּשׁוּ
 לִשְׁחַת קִרְבָּה עָלָנוּ בְּכָבֵל רָגְלוֹ בָּרוּל בָּאָה נִפְּשׁוּ¹ וְהָקְבָה
 יֵאבֹד² זָכְרוּ מִדְּרֵי עֲלָמָה³ וְלֹא נָתַנוּ אֱלֹהִים לַהֲרַע עַל עַמּוֹ
 ונִחַלְתּוּ כָל שָׁנָה לִשְׂרֵי יִשְׂרָאֵל וּבִרְוֹךְ יְיָ אֲשֶׁר הִצִּיל נִפְּשׁוּ
 אֲדוֹנֵנוּ מִיַּד מִרְעִים וּבִרְוֹךְ יְיָ אֲשֶׁר לֹא נָתַנוּ ב[יִדֵּי] הֵם
 15 אֶל הָדָרֶת יִקְרַת צִפִּירֶת מִרְנוּ וּרְבִנּוּ⁴ [א] וְרַעֲיִינוּ
 גִּיָּה⁴ עֲפַעֲפִינוּ מִשּׁוֹשׁ לִבְבִּינוּ רוּחַ א[פ]יֵנוּ עֲטַרֶת [רֵאשִׁינוּ]⁵
 שֶׁר הִיטְרִים וְנִגִּיד הַנְּגִידִים
 אֲדוֹנֵנוּ מֹשֶׁה הַנְּגִיד הַגָּדוֹל דָּגַל הַנְּשִׂאוֹת עֲטַרֶת
 הַשְּׂרִים וְתַפְאֶרֶתָם מִרְדְּכִי הַזֶּמֶן הָאֱלֹהִים יִבְרַכְהוּ
 יִגְדְּלוּ יִרְוֹמָהוּ יִנְשָׂאָהוּ עַל רֹאשׁ מַלְכִּים וְקִצְיָנִים
 20 וַיַּעֲלֵה מִזֶּלֶק לְמַעֲלָה וַיַּחֲיֶיהָ שְׁנֵי חֲמוּדֵי הַשְּׂרִים
 הַנְּדִיבִים סִגְנֵי הַנְּגִידוֹת מִרְנוּ וּרְבִנּוּ מְבוֹרֵךְ וּמִרְנוּ
 וּרְבִנּוּ יִהְיֶה יִשִּׁימָם אֱלֹהֵינוּ לִשְׁם וּלְתַהֲלָה כֹּאֲפָרִים
 וּמִנְשָׁה וַיִּזְכְּהוּ אֲדוֹנֵנוּ לְרֹאוֹת תּוֹרָתָם וְחֻפְתָּם
 בֶּן כְּבוֹד גְּדוּלַת קְדוּשַׁת מִרְנוּ וּרְבִנּוּ אֲדוֹנֵנוּ מוֹרְנוּ
 25 נִזְרָנוּ וְכַתְרֵנוּ מְבוֹרֵךְ אֱלֹף הַבִּינּוֹת חֲכָם הַיִּשִּׁיבָה
 שֶׁר הַשְּׂרִים וְנִגִּיד ה[נְּגִידִים מַעוֹ] כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל
 סִנְהֶדְרָא רַבָּא רוּחַ יְיָ תִּנְיַחְנוּ עִם שִׁבְעַת כִּיתוֹת שְׁלֹצִדִּיקִים
 בֶּנֶן עֵדֶן נִשְׁקֵת כָּפִים וְכָרִיעַת בֶּרֶךְ [אֵל] אֲדוֹנֵנוּ
 מִמֶּנִּי אֲנִי אֲבִרְהֵם עֲבָדוֹ בְּרַבִּי שְׁבַתִּי תִּנְצֵלָה
 30 הַמִּתְפַּלֵּל בְּעֵדוֹ וּבְעֵד חֲמוּדֵי תְּמִיד וּבְעֵד כָּל אֲשֶׁר
 לוֹ מִסְבִּיב הַמִּקּוֹם בָּהּ⁶ יוֹסִיף כְּבוֹד עַל כְּבוֹדוֹ וְאֲנִי
 עֲבָדוֹ וְכָל אֲנָשִׁי הַקָּהֵל מִנִּיה זִפְתָּ מַהֲנִין לְאֲדוֹנֵנוּ
 בִּרְכָּה בְּאֵילֵי הַיָּמִים שְׁעִשָּׂה נִסִּים עִם אֲבוֹתֵינוּ
 עִם אֲדוֹנֵנוּ שֶׁר הִרְשַׁע
 הוּא עִשָּׂה נִסִּים וְעִמְּנוּ נִסִּים וּנְבוֹרוֹת וְא[בֶּר] מִשִּׁפִּץ
 35 זָכְרוּ אֲבָד מִנִּי אֶרֶץ וְלֹא שָׁם לוֹ עַל פְּנֵי חוֹצֵת⁶

¹ Ps. 105. 18.² Read אֲבֹד 'destroyed'.³ = עֲלָמָה 'world'.⁴ From נָגַהּ 'to shine'.⁵ = בִּרְוֹךְ הוּא.⁶ Job 18. 17.

תהרגו לשון אפעה¹ הוא ביקש ל די . . .
 ולהרג עצומים לשום שפלים למרום ועש['רים]
 בשפל יסבו² ואל שפך חמתו וזעמו עליו ועל
 עוריו וסומכיו והארץ שקמה ושמחה
 40 ליהודים היתה אודה ושמחה וששון ויקר³
 כי עמד על ישראל כהמן ואיבד שמו כמו
 שאיבד להמן פתאום . נחלים ה'ה על ראשו'
 כן יאבדו כל א'ביך יי⁴ ושונאי עמך יחדו יכליון
 ואדוננו ושני סגני הנגידות יחיו לעד יזכה לראות
 אם⁵
 45 תורתם וחופתם וחמורינו מנשק כפות אדוננו
 ושלומה ושלום כל הנלויים אליה יגדל ואל ידל
 אברהם ברבי שבתי הנצב⁶

¹ Cp. Job 20. 16.² Eccles. 10. 6.³ Esther 8. 16.⁴ Cp. Prov. 25. 22.⁵ Judges 5. 31.⁶ We have seen above (pp. 255-7) that his mother died before his father. Read here אשח.

אל הקהלות הקרושות (T.-S. 13 J 13²⁰) sent Abraham b. Sabbatai signs a letter. The signature is ברובים יהיו לשמים בילבם וסנית ובנהא וצהרגת דמסים וסמבסט. T.-S. Box F 3 contains a fragment consisting of four pages of which the first one is blank. Fol. 1 verso begins שרוט פי גזירה שוה עיין במס' נדה פרק המפלת פיס המפלת מין בהמה וכול (Nidda 22^b f). There is a gap between leaves 1 and 2 which is also in different handwriting. Fol. 2 recto begins מהא ר' הונה אמר ר' סחורה אמר ר' הונה מהא (cp. Erub. 54^b) משנה. Verso has the following colophon, לשלם זה הדיפתר לאברהם ברבי שבתי הנצב בשנת ד'תתנ' הקב'ה יזכהו וללמוד וללמד ולשמור ולעשות ויזכה לשמוח בשמחת ביאת הגואל ויתן חלקו עם מצוקי ארץ וינחילהו שני עולמות כדכת כי בי ירבו ימיו (Prov. 9. 11) ויוסיפו לך שנות חיים. T.-S. 10 J 27³ contains two paper leaves, damaged, wherein we read on fol. 1 a that Joseph Hallevi b. Berakot betrothed a lady at Cairo in Sivan, 1418 Sel. (1107 c. e.). . . . [יכתב] פי אלכתובה מתנה (1107 c. e.). . . . ונדרוניתה תכתב כמנהג בני ארץ ישראל דאם חס ושלום תתפטר בלא ולר' יחזיר. The document is signed among others by Abraham b. Sabbatai הנצב, just as in the above epistle. A contract, dated Ab, 1465 Sel. = 1154, at Mena' Zefata (Bodl. 2874²²), is signed among others by ברבי אברהם החבר הדין הנצב (l. 45). He is evidently Abraham's son referred to in our letter (l. 45).

9. [Vol. I, pp. 213-5.]

Poems in honour of Yakin b. Nataneel.

[Oxf. MS. Heb. d. 68, fols. 27-30 (cp. Bodl. 2836¹⁰). Fol. 27, r. and v., ll. 1-12, contain verses; the poems begin from fol. 27, v., l. 3 ff. Poem I (ll. 3-6) runs on in the MS.; it is edited here in the usual way, indicating the metre which consists of five syllables in each hemistich, while the moving Shvas are entirely neglected. On the other hand occasionally the latter have to be made full vowels for metre's sake.]

I

צָדֶק בְּנִיב מַעֲנִי	יִחְנֵנִי שִׁירֹתַי
אֲשֶׁר פָּעַל לְעֵינַי	חֹסֶן פְּעוּל [וְ] אֵל
עַל נִסִּיכִי וְרוֹנִי	קוֹ חֶסֶד הַטָּה
עָדִי פּוֹכְבֵי מַעֲוִנִי	לְרוֹמֵם מַעֲלָה ¹
סוֹב שֵׁב לִימִינִי ²	נָאֻם יְיָ לְאֹדְנִי ⁵
חַת הַיְכָלִי ³	לִיכִין מִשָּׁפֹׁ
נִמְ ⁴	

II

(fol. 27, verso, l. 8)

שֹׁאֵר מַרְעִית צֹאנִי	צָבָא אֵל וְהַמּוֹנִי
וְהַצְדִּיקוּ דִּינִי	הוֹדוּ לְעוֹז גְּאוּנִי
זֶלֶת ⁶ אֲבִיוֹנִי	אֲשֶׁר שָׁר מַפְעוֹנִי ¹⁰
בָּאֵפוֹ וְחִירוֹנִי	וְהַכְחִיד מִשְׁטֵינִי
לְהַכְחִיד זְכָרוֹנִי	אֲשֶׁר קָם בְּאֹנִי
אֲשֶׁר שָׁמוּ קְצִינוּ	וַיִּבְנֶה בְּאֹדְנִי

¹ For מַעֲלָה to suit the metre.² Ps. 110. 1; סוֹב has been added to suit the metre. But in the first hemistich יְיָ is taken only as one syllable. The whole line could just as well read נָאֻם אֲדִינִי לְאֹדְנִי שֵׁב לִימִינִי.³ Num. 26. 12. The vocalization given above is demanded by the metre.⁴ This abbreviation is not clear to me. (But see Addenda.)⁵ 'Who espied from His dwelling the low status of His poor' (people), cp. Ps. 12. 9.

(fol. 28, recto)

עִם אֶחָיו ¹ וּבְנוֹ	הַצְמִיתוּ קוֹנוֹ
וְהַפְּכוֹת עֵינָיו ²	וְשָׁב עָלָיו אֹנוֹ
בְּשִׁמְעוֹ קוֹל שְׂאוֹנוֹ	וּמִלְכֵי בְּאַרְמוֹנוֹ
לְהַשְׁפִּיל מִמְּרוֹם קִנּוֹ ³	קָנָא לְאֵל קְנוֹא
בְּעִזּוֹ אֶל אֲשֶׁר הִכִּינוֹ	וְשֵׁם לוֹ בְּטַחוֹנוֹ 5
לִיכִין נְאֻמָּנָיו ⁴	וְנִלְה מַצְפּוֹנוֹ
וְעִשָּׂה כְּרָצוֹנוֹ	נִטְרוֹ לְיוֹם אֲסוֹנוֹ
וְרִשְׁעוֹ וְיִדְרוֹנוֹ	לְכָדוֹ בְּעִזּוֹ
מִדְּרָכֵי הֵן הִנּוּ	אִם הוּא קָם בְּהֶמְן
עֲפֹד הַיָּמִינִי ⁵	יָכִין מְעִזּוֹ רֹאשִׁי 10
חַת הַיָּדַיִם ⁶	לִיכִין מְשַׁפֵּה

III

בַּיּוֹם אֲזַכִּירָה	חֲסָדִים אֲשֶׁר נָדְלוֹ
בְּנִיב בְּרוּר אֲבִיָּרָה	וּטוֹבוֹת אֲשֶׁר נָבְרוּ

(verso)

אֲחֲבִיר נְעִים שִׁירָה	וּמִשִּׁירוֹת נְעֻמּוֹ
מָאֵד עֲזָרָה בְּצָרָה ⁷	לְאֵל אֲשֶׁר נִמְצָא
הַצִּיל שָׁה פְּזוּרָה	אֲשֶׁר מִפִּי אֲרִיה
עָתוֹ לֹא עֲבָרָה ⁸	שִׁמְעוּ עַל מִי רַ
נִזְרָתוֹ נִנְוָרָה	עַל קְבֻרוֹת מְתִים 5
וְכָל לִשְׁכָּה וְטִירָה	לְנִתּוֹן כָּל צִיּוֹן
רָם תּוֹפֵעַ נִהְרָה	וּמִטָּה לְצֹאת טַ
כָּל הוֹנֵם בְּעֵבְרָה	וְעַל חַיִּים מַחַת
עַד לֹא מָצָא נִירָה	וְכָל בִּסְפָם לְבוֹז

¹ Can also be read אֶחָיו.² לבו would be more suitable for the sense, i. e. the perversities of his heart. But עֵינָיו is necessary for the rhyme.³ For קִנּוֹ 'his nest', to suit the metre.⁴ For נְאֻמָּנָיו, to suit the metre.⁵ Cp. 1 Kings 7. 21.⁶ MS. has here only מְשַׁפֵּה חַת. But the full refrain is necessary here to rhyme with the former line into חַת, whereas the rest of the poem ends in חַת.⁷ Cp. Ps. 42. 2.⁸ Cp. Nahum 3. 19.

בְּשָׁר לְאֹם סוֹעֶרָה ²	10 וְנָר בְּלִתִּי ¹ שְׁחוֹט
הִיא לָנוּ לְזֹרָה	וְאָמַר שְׁחִיטָתְכֶם
וּלְדַבָּר סָרָה	וְהַגְדִּיל עֲשֵׂה חֲנָף
פִּילֹו בְּבוֹד בָּרָה ³	בְּרוּךְ אֵל אֲשֶׁר הִ-
מְרוֹם שְׁמִי שִׁפְרָה ⁴	יְבָרִיךְ אֲשֶׁר הָטָה

(fol. 29, recto)

הָנָר וְקִטּוֹרָה	לֵב מִלֶּךְ כָּל בְּנֵי
אֹם גּוֹלָה וְסוֹרָה ⁵	לְפָאֵר רֹאשׁ קְהִלּוֹת
וְכָל עוֹז וְחִפְאָרָה	בְּכָל בְּבוֹד וְהָדָר
בֶּן נִתְנָאֵל מְקוֹרָא	הוּא יָכִין הַגְבִּיר
שָׂרִים לוֹ יִתְרָה	5 רֹאשׁ בֶּן רֹאשׁ וְעַל כָּל
סִגְלָה מֵאֵד יִקְרָה	הַסִּגְלִי מִלְכּוֹ
מִזֶּהָב אוֹפִירָה	בְּבִגְדֵי שֵׁשׁ הַזָּהָבֹו
פִּנְחָס ⁷ הַגְבִּירָה	וּבְחֻטִּיבוֹת אֲטוֹן ⁸ תַּח-
וּלְיוֹם קָרָא מְקָרָא	לְיָמִים וּלְמוֹעֲדִים
עַל הַיָּאוֹד בִּירָה	10 וְאָחִי צָר ⁹ בָּנָה
וְהִיתָה לוֹ לְדִירָה	נִתְנָה לוֹ מִלְכּוֹ
וַיָּבֵא גְבִיר מִשְׁרָה	וְנָם לוֹ צֵא אֶתָּה
מִלְכּוֹ לֹא מָרָה	אֲשֶׁר פִּי אֲדִנִּי וּפִי
אֲדִנִּי ¹⁰ אֲשֶׁר יִקְרָה	זֹאת נִחַלַת עֲבָדִי

(verso)

חַלַּת מְרִדְכִי שִׁפְרָה	נִחַלַת יָכִין כְּנִי
כְּאוֹמֵן אִישׁ יְמִינִי ¹⁰	יָכִין בְּדוֹרֵינוּ
חַת הַיְכִינִי	לְיָכִין מִשְׁפָּחָה

¹ Between the lines the manuscript reads לְבִלִּי, i. e. another version has לְבִלִּי instead of בְּלִתִּי.

² Cp. Isa. 54. 11.

³ Cp. Isa. 32. 6; 59. 13; Ps. 7. 16.

⁴ Cp. Job 26. 13.

⁵ Cp. Isa. 49. 21.

⁶ Cp. Prov. 7. 16; a construct אֲטוֹן is formed here from אֲטוֹן to suit the metre.

⁷ תַּחפִּנְחָס (Jer. 43. 7, &c.) stands here for the whole of Egypt.

⁸ Either the brother of the foe (see fol. 28, r., l. 1) or אָחִי צָר is a poetic expression for the enemy (cp. אָחִי מוֹסֵר, p. 18, note 10).

⁹ Cp. Isa. 54. 17.

¹⁰ Mordecai the Benjamite and the guardian of Esther (cp. Esther 2. 5, 7).

IV

נְסִיכֵי וְגִבֹּרֵי	קְדֻמוֹת שָׁרִים
וְאֵין בָּם שִׁיר בְּשִׁירִי	5 וְלִשְׁרֵי בֶדֶךְ שִׁירֹת
וְלִשְׁרֵי עֲשָׂה פָרִי	שִׁרָם עֵץ וְחֶלֶף
יְשֵׁי תוֹר וְאֵנִי מְרִיא	יֹבִילֹ לָךְ הֵם
יְכִין אֲפִירִי	שְׁמָעָה גִבִּיר עֲמִי
לְמֹאשֶׁעַ בְּרוּרִי	דַּע כִּי הִמְיָדָה אֵל
וְלִכְאֹב וְמִנִּי צָרִי	10 וְתַחְבּוּשַׁת לְצִירִי ¹
אֲתָה כְּמֶר דְּרוּרִי ²	כִּי בְקוֹם צָר קָמָתָ
קָמָתָ אֶת פְּאָרִי	קָם הוּא כְּרוֹב שְׂפוֹל
שְׁמִים בְּעוּרִי ³	וְנִמְתָּ לֹו רֹכֵב

(fol. 30, recto)

לָךְ אֵלֵי צוּרִי	וְכֵן עֲשָׂה בְּחֶסֶדֹו
בְּגִי בֵית הַמָּרִי	[וְהַ]שְּׁפִיל צָרִיד
בְּמֶרוֹם תִּמְרִיא ⁴	וְאֲתָ מַעֲלָה מַעֲלָה
כְּלִיל רֹאשֵׁי הָדָר[ִי]	לָךְ בְּרִכּוֹת שָׂדֵי
כְּאֶבְרֶם הָעֶבְרִי	5 יְסוּבְבוּדֶי יוֹם יוֹם
וְנִעְקָד בְּהַר מוֹרִי ⁵	וְחֵם פָּצַל מַקְלוֹת
שְׁנֵי תֵּאֲמִי עֲפִרִי ⁶	וְלִשְׁנֵי חֲמוּדִידֶי
וְתִנְאָל שָׂרִי	מִבְּשָׁר הָאֲדִירִי
כְּבָשְׁמִי וּמוֹרִי	רֵיחַ שְׁמֶם יִרְחַח
מִבְּשָׁר טוֹב לְעִירִי	10 בְּיָמֶיכֶם יָבוֹא
וְלִשְׁכָּלֵל דְּבִירִי	לְבָנוֹת הַיְכָלִי
יֵשֶׁב אֲרָמוֹנִי ⁷	וְגַם עַל מִשְׁפָּטֹו
חַת הַיְכִינִי	לְיָכִין מִשְׁפָּ-
כְּעֵנִין שֶׁנ' וּנְבִנְתָה עִיר עַל תֵּלָה וְאֲרָמוֹן עַל מִשְׁפָּטֹו יֵשֶׁב	
15 בְּיָמָיו תּוֹשַׁע יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל יֵשֶׁב לְבֵטַח חַה שְׁמוֹ אֲשֶׁר	
יִקְרָאוּ יִי צִדְקִינוּ ⁸	

¹ sing. of צִירִים 'pangs' (cp. e. g. Isa. 21. 3).² I. e. Mordecai. See Hullin 139^b דְּרֹוֹר מִן דְּכְתִיב מִן הַתּוֹרָה מִנִּין וּמִתְרַגְּמִין מִרְא דְּבִיא.³ Cp. Deut. 33. 26.⁴ Cp. Job 39. 18.⁵ Abraham, Jacob (Gen. 30. 37), and Isaac; הַר מוֹרִי = הַר מוֹרִי.⁶ Cp. Cant. 4. 5.⁷ Cp. Jer. 30. 18.⁸ Jer. 30. 18; 23. 6.

10. [Vol. I, pp. 215-17.]

Poems in honour of Abū'l Munajja b. Sha'ya.

[Or. 5554 B, fols. 21-2, separated, square hand, with a turn to cursive size 16.4 x 11.8 cm.]

I

(fol. 21, verso)

ולמא רפע פי אלשיך אלאגל אבו אל מנגא
 סני אלדולה ועזל מן דיוא[נ]ה וכאן פי אלריף
 יכשף אלאעמאל ודכל וואקף באומה
 אצחאב אלדואוין בין ידי אלכלאפה ואכדבהם
 5 וטפר בהם ואעיד אלי דיואנה פקלת פי דלך
 שירה וערצת בכרראה
 וכאן מעחקל (?) אול דלך

— — — | — — — | — — —

מעון עולם ואין עולם מעונך ²	בכח נאדרה עצמת ימינך ¹
פתאים מאנו ³ דעת צפונך	[ועצם] ירך כל יחיוין
משנאיד באש עברת חרונך	.. חשו בק. . תעם ויכלי
ומאפם וכתוהו בעינך ⁴	וכל גוים הלא נגדך ב[א]ן
וכל יוכלו למען רום נאונך	5 אשר חשבו מזמות ⁵ [ע]ל קדושים
ונעלית במחש[ב]ת תבונך	ונפלאת אמת מעין יצורים
וחמרת לשונך	ותנית בלבות ⁶ ידרשוד
ובלשונות יספ[ר]ך ⁸	ונמצאת בפיות הללך ⁷
תחיהו ותודיע ⁹	ופעלך בקרב עם ושנים
ואיתנים ת[ס]לך ¹⁰	10 להוליד יועצים שולל נבוכים
בשפכו תתנן בינו לבינך	והצליח לעבד לך להשפיל
ארוות שואנים מורפים בצא[נ]ך	אשר מעוז הקימותו לנגד

¹ Cp. Exod. 15. 6.² I.e. God comprises the world but not vice versa. The idea is already expressed by R. Isaac (Gen. R. c. 68. 9).³ MS. מיאנו.⁴ Cp. Isa. 40. 17.⁵ MS. מזימות.⁶ MS. בליבות.⁷ MS. היללך.⁸ Cp. Hab. 3. 2.⁹ MS. תחיהו, cp. Hab. 3. 2.¹⁰ Cp. Job 12. 17, 19.

לְשׁר שְׂרֵי יִשְׁוֹרֵן עִם הַמוֹנֶה	וְהִיִּיתָה לְמִבְטָח מַחֲסֶה עוֹ ¹
וְכַח הַחֲלָפְתָּהוּ ² בְּאוֹנֶה	אֲרִי יִשְׁאֵג וַיִּנְסוּ כְּפִירִים
אֲשֶׁר עָלִיו אֱלֹהֶיךָ נִתְּנָה ³	לְךָ שֶׁר אֶל גְּבִיר כָּל הַקְדוּשִׁים ¹⁵
עֲרַת קָמִים וְרֵם רָמִים חֶסֶם[יָנֶה] ⁵	גְּבִיר עֲפִים וְנֵם אֲמִים ⁴ הִתִּירָה
	(recto)
עָלִי חֲרָבֶךָ וַיִּתֵּר עַל אֹנֶךָ ⁶	וַעֲזוֹ ⁶ נִשְׁקָה מִשְׁתָּהּ וְחִלָּה ⁷
וְתוֹחַל מְדַבֵּר רוֹזְנִים וְאוֹנֶה	יִמָּה תִירָא וְתַפְחֵר מִפְּלָכִים
לְךָ גְּבֵרַת וְצִירָהּ הָאֲמִינָה	דָּבַר אֶל שְׁמֶעָה בְּבֵרִית אֲמוֹנָה
דִּרְוֹךְ וְרֵמוֹם כְּפִיר תַּעֲזוֹ ⁹ וְעִוְנָה	וְאָמַר לְךָ עָלִי שַׁחַל וּפְתָן
וְאֵל תִּרְהֵב וְהַפִּיץ מַעֲנֶנֶךָ	אֲשׁוֹ ¹⁰ בְּפֹזוֹ וְקֹשׁ חֲבֹן יִסְעֶר ⁵
וְטַל חַיִּים לַעֲוִשִׁים אֶת רְצוֹנָה	חֲזִיו קוֹלוֹת וְאֵשׁ לְמַחֲרָרֵי רִיב
נָאוֹת שְׁלוֹם וְהוֹדוּ הַתְּסִינָה	שְׁלָמָה אֶת אֲשֶׁר הַשָּׁלִים לְךָ אֶל
וַיִּרְאֵת צוּר בְּתוֹךְ בֵּיסָד מְמוֹנָה	הָדָר יַעֲקֹב וְתַפְאֶרֶת יִשְׁוֹרֵן
בְּחִבְמָה הַחִיָּה מַעֲנָה לְשׁוֹנָה	הַקִּימוֹת שְׁלָמָה מַעֲפָרִיו
וְדוֹלָה ¹¹ כָּל בְּנֵי קֶדֶר וְחִנָּה ¹²	קְרִיאָה ¹⁰ סִנִּי הַפְּהִלָּלִים
וְחֵן יוֹסֵף בְּיוֹם פְּעֻנַת סְפוֹנָה	בְּחֵן דְּוִיד בְּיוֹם מַלְכָּה בְּחִבְרוֹן
וְנֵם מַקְלוֹ וּמִטָּה אֶהְרֹנָה ¹⁴	וְאִימַתָּה ¹³ גְּבוּרֹת אִישׁ אֱלֹהִים
וְשַׁחַק מִי תִהְיֶה רַבָּה אֲבָנָה ¹⁶	וְשָׁבוּ לְךָ יְמֵי מִשָּׁה בְּעַמּוֹ ¹⁸
וְאוֹר לָהֶם מְאוֹר אוֹר סֶהְרֹנָה	וְעֵרְבָתָּ מְאוֹרֵי רוֹם בְּאוֹרָה
וְעֹלֶיךָ תַּפְּוֶה אֶת לֵב אֲדוֹנָה	[וַעֲתָ] אַרְחוֹ לְחִבְרָה צוֹרְרִיךָ ¹⁵
וְקֵם נִגְדָם דָּבַר צִירָהּ וְקוֹנָה	[וְ]עַתָּה קָמוּ בַּפְּחוּזוֹתָם לְקוֹמָם
וְהֵב אוֹפִיר מְצֹאוֹךָ בְּבִחְנָה	בְּעַמּוּדָה אֶת פָּנֵי מַלְכָּה בְּסוֹדָם
וּמִלֵּאָה חֵן בְּחֶק ¹⁸ חֲמִלָה אֲמָנָה	וְאִיל ¹⁷ אֶת פְּעֻמֶיךָ אֱלֹהִים

¹ Cp. Ps. 46. 2 ; 61. 4.² Cp. Deut. 26. 19 ; 28. 1.³ mighty one', cp. חֲסוֹן, Amos 2. 9.⁷ MS. ותלייך, cp. Gen. 27. 2.⁸ Cp. Deut. 23. 14.¹⁰ Shortened from אֲשֶׁנָּה.¹¹ 'the exalted one of the state' (l. 2) סִנִּי אֶלְדוּלָה, alluding to the hero's title דְּוִלָה = סִנִּי = סִנִּי.¹² MS. וחניך.¹³ For ואימת to suit the metre.¹⁴ David, 2 Sam. 2. 4 ; Joseph, Gen. 41. 45 ; Moses and Aaron, Num. 17. 16 ff., 20. 7 ff.¹⁶ Cp. Isa. 63. 11.¹⁸ Cp. Job 14. 19.¹⁷ MS. ואייל. A Piel formed from אָיִל 'strength'.¹⁸ MS. בחיק.

אֲדֹנָי¹ צִלְקָה עַל יָד יְמִינָהּ
בְּכֹר נִרְחַב בְּצִחִית² רַעֲיוֹנָהּ
וְהִפִּיחוּ⁴ בְּשָׁמִי קִנְמוֹנָהּ
וְעִלְקָה עַל יָמֶר בָּלָם וּמִנָּה⁵

וּמִיכָאֵל יִכְרָקָה וְיֹאמֶר
חֲלָשְׁתָּם בְּחִלּוּשׁ אֶרֶיָּה עֲנָלִים²⁰
וְדָם בָּאֵשׁם וְעִלְתָּה צִחְנָתָם³
[וְ]אָמַר מִלְכָּה זֶה הָאֱמֶת הוּא

II

(fol. 22, recto)

לִפְנֵי יָמֶר עֹז⁶ הָלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה
וּבְחִינָה⁷ שְׁמֹשִׁי הָלֹא זֹרַחַה
לְחַבְלוֹ שׂוֹזֵר מִכָּה אֲשֶׁר סָרַח[ה]
אוֹת גַּם אֲמַנִּינוּ⁸ אֲשֶׁר נִשְׁלַחַה
וְתַעֲמוֹד אִמָּה⁹ אֲשֶׁר שְׁתַּחֲוֶה
וְנַעֲנֵנוּ חֶפֶל רָאוּ נִדְחָה¹⁰
אוֹתָהּ בְּמֹזֵר בְּשִׁמּוֹ הָלֹא הִרְסָהּ¹²
חֲכָמָה לִמְעוֹז לָהּ בְּנִיל מִשְׁחָה¹³
פִּרְחָה בְּמִטָּה אֶהְיֶה פִּרְחָה¹⁴
חֲמִדַת בְּנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר לָהּ שָׁחָה
נִפְלָה וְנִדְוָקָה וְגַם הִכְרַחָה¹⁷
אִיפֹה יַעֲשׂוּ חֲ[סִד] וְבוֹ הַמִּתַּחָה¹⁹

שֶׁר הַיָּקוֹם מִכְּחַר צָבָא הַפּוֹהֶלֶל
לֵאמֹר בְּךָ שֶׁר אֵל חַיִּיתִי נִבְרָאָה
הָאֵל שְׁלַחָה צִיר לְחַלִּי נֶאֱמָן
אִתָּה שְׁלֹמֹה בֶן בְּנֹז יֵשִׁי וְאִתָּה
5 חַיָּה בְּךָ חֶסֶד וְנִרְפָּא הָאֱמֶת
עַד קוֹסְמִיּוֹת הִיא בְּאִימָה הִלְכָה
רָמָה בְּמִי וּבְמִי יָמֶר עֹזָה¹¹ וּמִי
וְיַעֲנִים בּוֹכְבִי שְׁחָקִים כִּי אֲדוֹן
הַיֵּשֶׁר אֲשֶׁר כִּנְתָּ אֱמֶת בּוֹ נִטְעָה
הַפֶּסֶס חֲזוֹן מִשְׁאֵה בְּעֹזָה¹⁶ שֶׁר יָמֶר
10 אֲמַצְתָּ זְמַן עֲרִיץ¹⁵ וְתַחַת רִנְלָהּ
שֶׁר מִיָּקָרוֹ הַחֲסָדִים¹⁸ לְמֹדִי

¹ MS. 'י', cp. Ps. 121. 5.² 'With the lucid (words) of thy thought' (cp. Isa. 32. 4).³ Cp. Joel 2. 20.⁴ MS. והיפּיחוּ.⁵ MS. ומִינָהּ . . .⁶ MS. עֹזוֹ. 'The renowned host', i. e. Israel, bow before their exalted dignitary.⁷ MS. ובְּחִינָה.⁸ Can also be read אֲתַנִּינוּ 'our Patriarchs', cp. Abraham = אִיתָן הָאוֹרָחִי. The meaning is obscure.⁹ MS. אִמָּה.¹⁰ נִידְחָה, MS. נִידְחָה; רָאוּ לִי רָאוּ to suit the metre;¹¹ MS. עֹזָה.¹² MS. הוֹרַחָה.¹³ For מִשְׁחָה to suit the metre.¹⁴ Cp. Ps. 80. 16; Num. 17. 23. This indicates perhaps that our hero was a priest.¹⁵ MS. חֲזוֹן . . . בְּעוֹךְ.¹⁶ 'Thou precious choice of the children of Jacob, to whom tyrannical time's might bows down', i. e. you overcome the dangers of a critical period.¹⁷ MS. הוֹכְרָחָה.¹⁸ Read perhaps הַחֲסִידִים 'the benevolent learn from him how to do kindness'.¹⁹ MS. הוֹמַתָּה.

מופת יקרו על שמייהם כי ליד
נפנם עלי מים ועלתה על מרום
15 שר הנדיבות משעליו² נבראה
על כן עבדוהו בנות ימים^{2a} ושח
חסד לאברהם בעזו נאצל
על כס שדרותו ונר תרה⁶ ולו
מנו ויראה פן תרונו יעלה
20 שר הפלכים בו יקדם יעלון

(verso)

כי מחלצותם בעזו⁷ העטיר
הפחלצת עת אשר אותו בהוד
שר הפלכים לעצתו ייחלו
השר אשר פלשו⁹ ענני הוד ושם
25 עזרת אלהים את פני עזו בצא
קבל תשובת מלאכי מרום אשר
מנחת הדר מלכות במלבוש היקר
וקחה יס[ר]האל וההוד נחלה
שמחה מאד צוען בנילה צהלה
30 [ה]אל יהי ע[ו]ר[ו] וישא[ר] שר יקום
יחמיד שדרותו וממשלתו עדי
... ת שרו ו... ל על מכון
לעד יהי

ויעדם נורו ובו נסרחה
לבשו ומפורו הלא נרקהה
עד יאמיר⁸ עצה ואז הצליחה
חפת¹⁰ יקר חסד לעד נמתחה
תו תאזור חיל וזו נמוחה¹¹
שלחו לה היום כפי¹² יה וקחה
מאת אלהיה לה שלחה¹³
מלבוש לה מאת עלי מלתחה¹⁴
כי הן מאור שמשוה אמת הורחה
תבל אשר בשמו הלא נרוחה¹⁵
ביאת בנו ישי אשר יצמחה¹⁶
עזו¹⁷ ומלכותו ובו ישמחה
וקרו וזכרון¹⁸ לאות ומנוחה

¹ MS. עזו.² 'From his steps (i. e. his example) generosity has been created'.^{2a} 'The vicissitudes of time' (see Goldziher, *J.Q.R.*, XIV, 721, and Davidson, *J.Q.R.*, N.S., IV, 66, note 39).³ Cp. Isa. 28. 5.⁵ Cp. Prov. 6. 23.⁴ Cp. Mic. 7. 20. MS. בעזו.⁶ MS. למליחה.⁷ MS. בעזו.⁸ For metre's sake, cp. also Deut. 26. 17, 18.⁹ Cp. Job 26. 9.¹⁰ MS. חופת.¹¹ 'Is girdled', cp. מזח, Ps. 109. 19.¹² For כפי 'the hands of', to suit the metre.¹³ MS. שולחה.¹⁴ 'From him who in over the wardrobe', i. e. the Keeper of the Robes, cp. 2 Kings 10. 22. About the garments' store of the Fātimid Caliph, see Kalkāshandī's *Geographie u. Verwaltung von Ägypten* (tr. Wüstenfeld in *Abhandlungen Ges. der Wiss. Göttingen*, vol. XXV, 174-5; cp. also p. 193 top).¹⁵ MS. נרוחה.¹⁶ For תצמח, to suit the metre. Likewise in the next line יצמחה for תצמח.¹⁷ MS. עזו.¹⁸ MS. חיכרון.

לִיקַר שְׁרֹוֹתַי בְּנִיל וְהִנָּחָה² . . . תְּשָׁרִים לְהוֹדִי שְׁחָרִי¹
 שִׁיד יַעֲנֵנִי לֹאֵל וְרוֹן אִפְצִיחָה 35 נִאֲלֹתִי וְאִו
 שִׁירוֹ לְמַצְרַיִם אֲשֶׁר הִשְׁלַחָה³ שִׁירָה אֲמַרְתִּיהָ לְשִׁיר כָּל הַיָּקוּם

III

ולא איצא והו ימרחא וכאן קד פאר פי כרמא
 ועאר סאלם וקד תופי ולרה פעזאה והנאה
 פקאל

— — — | — — — | — — —

חֶסֶד וּמִשְׁפָּט בְּאֵמֶת אֲשִׁירָה אֵל הַמְרוֹמָם עַל דְּבַר כָּל שִׁירָה
 מוֹחִיץ וְרוֹפֵא מָאֵם . . . [מֵת]־וְ הֵן אִם לְשֶׁבֶט אִם לְחֶסֶד קָרָא

IV

[Oxf. MS. Heb. a. 3, fol. 22, recto (cp. Bodl. 2873²²) contains the following epistle.]

(recto)

יעֲנֵךְ יי בְּיוֹם צָרָה וּג' וְאֵל שְׂדֵי יִבְרַךְ אוֹתְךָ וּג'
 מֵאֵל אֲבִיךָ וַיַּעֲזִיבֵךְ וּג' מֵאֵל אֲבִיךָ וַיַּעֲזִיבֵךְ וּג'
 וַיִּתֵּן לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל וּג' וַיִּתֵּן לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל וּג'
 וְהָיָה רֹאשִׁיתְךָ מִצֶּעֶר וּג' וְהָיָה רֹאשִׁיתְךָ מִצֶּעֶר וּג'
 וּרְבִצָּתָ וְאֵין מַחֲרִיד וּג' וּרְבִצָּתָ וְאֵין מַחֲרִיד וּג'
 כִּי אֶרֶךְ יָמִים וּשְׁנוֹת חַיִּים כִּי אֶרֶךְ יָמִים וּשְׁנוֹת חַיִּים
 בִּשְׁם רַחוּם וַחֲנוּן בִּשְׁם רַחוּם וַחֲנוּן
 וּשְׁלוֹם יוֹסִיפוּ לְךָ⁴

⁵ (— — — | — — — | — — —)

אֲרוֹן הַכֹּל אֲשֶׁר הַכֹּל עֲבָדִיו וְלֹא הַכֹּל וְעַל הַכֹּל חֲסָדִיו
 בַּחֲזוֹן חֲנוּן אֲדָמָה עַל בְּלִימָה הַכִּינָה עַת אֲשֶׁר הָרָה יִסְדֵּי[וֹ]⁶

¹ MS. שיחרו. ² Instead of וְהִנָּחָה, to suit the metre. ³ MS. הוּשְׁלַחָה.

⁴ Ps. 20. 2; Gen. 28. 3, 49. 25, 27. 28; Job 8. 7, 11. 19; Prov. 3. 2.

⁵ The metre is used only for the first ten lines which are alphabetical. The rhyme is carried on for the next five lines.

⁶ Cp. Prov. 8. 27; Job 26. 7; for הָרָה more suitable would be יָרָה, see Job 38. 6.

לְעֵינֵי כָּל בְּרֵאיוֹ שֵׁם לְעֵדִי[ו]	נֶאֱמַר עֲזֹר וְתַפְאֶרֶת פְּלִאָיו
וּמַפְעָלָיו וּמַעֲנֵל[וֹ] בְּיָדָיו	דְּבָרָיו שׁוֹמְרִים כָּל מַלְאָכֵי רוּם
וְחֹזֶק שְׂאוֹן מִטָּר לְאִידִיו ¹	הַמֶּזֶן מִים יִנְרַע נִטְפֵי יָם
וְכֶם כָּל עֵץ פָּרִי יִתֵּן מִנְדָּיו	וְכֶם חֲצִיר וְצִמָּח לְבִהמָה
בְּהַעֲרִימוֹ בְּתַתּוֹ קוֹל פְּחָדָיו	15 וְכוֹר כִּי פָעָלוֹ תִשְׁנִיא וְתַתַּח
יְבוֹאוּן לוֹ בְּכָל עֵבֶר וְעֵדָיו	חֲסִין כַּח יִשְׁלַח הַבְּרָקִים
וְאֵל גֹּאֵה וְיִרְאֶה אֶת חֲרִיד[וֹ]	טְהוֹר עֵינָיו וְלֹא יִבִּיט לְעַמָּל
וַיְבִין מִחֲקָרֵי הַלֵּב וְסוּדָיו	יַחֲפֹשׁ מִחֻשְׁבוֹת אָדָם בְּקֶרְבּוֹ
כֹּאֵב חוֹמֶל עַל יִלְדָיו	וַיִּתֵּן לוֹ מִשְׁאֲלוֹתָיו וַיַּחמַל
לְכַבּוֹ עִם כָּל רַעֲיוֹ וְדוּדָיו	20 וַיִּטִּיב לוֹ אַחֲרֵיתוֹ וַיִּגַּל
אֲשֶׁר נָאֵל נַפְשִׁי וּנְפִשׁוֹת עֲבָדָיו	הוּא אֲדוֹנִי שְׁלֵמָה הַשֵּׁר
וַיִּצִּילוּ מִיַּד הַסֵּרִיס וְעֲבָדָיו	יַחוּס וַיַּחמּוֹל עָלָיו עֲבָדוֹ
בְּבֶן זָכָר וַיִּגַּן עָלָיו בַּחֲסָדָיו	יֵאמָצֵךְ אֱלֹהֵינוּ וַיִּנּוּעֵךְ
	קֵד נַעַל אֱלֹהֵי תַעֲאֵלִי חֲצִרָה כְּבוֹד גְּדוֹלָת
	25 קְדוּשַׁת מֶדֶד וְזֶה שְׁלֵמָה הַשֵּׁר הָאֲדִיר הָאֲצִיל
	הַנִּכְבָּד הַחֲכָם וְהַנִּבּוֹן הַקָּרוֹי סִנִּי אֱלֹדוּלָה
	וְאִמְנִיחָהּ יַחֲיֶיהָ אֱלֹהֵינוּ וַיַּעֲזֵרוּ
	קְדוּשֵׁינוּ מִלְּנֶאֱמַר לְכָל מַלְחָמָה וּכְתַפָּא
	לְכָל מַסְעוּף וְאֱלֹהֵי תַעֲאֵלִי יִרִי כִלְהָא
	30 אֶלְסַעֲאֲדָה וַיַּתְּבַּחְהָא וַיַּסְתַּנִּיב מִן
	מַמְלֻכְהָא מֵאֵי יַדְעִיָּה לְלַחְצָרָה
	אֶלְסַאֲמִיָּה בְּדוּאָם אֶלְנַעֲמָה וְטוֹל אֶלְבָּקָא
	וְחָסֵן אֶלְתּוּפִיק כְּרַכְתִּיב וּמַצָּא חֵן
	וַיִּשְׁכַּל טוֹב בַּעֲיֵנֵי אֱלֹהִים וְאִדָּם ²
	וְשְׁלוֹמֵךְ אֲדוֹנֵינוּ הַשֵּׁר יִגְדַּל לְעַד
	נַחַח סִלָּה
	וְשָׁלוֹם

¹ The author here, just as in l. 15 ff., skilfully paraphrases Elihu's words by putting them into metre. Cp. Job 36. 27; Ps. 104. 14; Job 36. 24, 37. 5; Hab. 1. 13; Prov. 20. 27.

² Prov. 3. 4.

11. [Vol. I, pp. 217-18.]

The family of Joshu'a b. Dosa.

(1) From the next letter we learn of a highly influential person Joshu'a b. Dosa whose genealogy can be traced for several generations. A leaf in T.-S. Box K. 15, recto (verso blank), reads as follows

בִּתְּ רִבְנָא דוֹסָא | בֶּר יְהוֹשֻׁעַ בֶּר מִשָּׁה בֶּר יְהוֹשֻׁעַ בֶּר | דוֹסָא בֶּר יְהוֹשֻׁעַ בֶּר
 דוֹסָא בֶּר עֲלִי בֶּר | יְהוֹשֻׁעַ בֶּר עֲלִי בֶּר יִפְתָּ שֶׁר קְהֵלָת | הִימִינִי נוֹחַם עֶרְן
 מִישָׁאֵל בִּנָּה וְאֲחִיו דַּנִּיאֵל | בֶּר יִשְׁעִיהוּ הַחֲסִיד בֶּר יִ מִישָׁאֵל הַרּוּפָא בֶּר דַּנִּיאֵל |
 בֶּר יִשְׁעִיהוּ בֶּר דַּנִּיאֵל בֶּר | יִשְׁעִיהוּ רֹאשׁ הַסֵּדֶר זָכָרָם לְכַרְכָּה וּלְתַחִיָּה

Accordingly this lady, the daughter of Dosa b. Jacob, &c., had two sons Mishael and Daniel. Their father was Isaiah b. Mishael, &c. The last four persons we find in the memorial-list (published by Pozn., *R.É.J.*, LXVI, 72, l. 15) לִיִּם מִישָׁאֵל וְחָמוּ (= וְחַמּוּדוֹ) יִשְׁעִיהוּ וּשְׁנֵי חָמוּ (= חַמּוּדִי) מִישָׁאֵל וְדַנִּיאֵל. Isaiah Halleli b. Mishael, the author of a philosophical work, was one of the signatories of the will of Masliāḥ Gaon (see vol. I, p. 226).¹ It is thus quite in accordance with the chronology that he should have been a son-in-law of Dosa the father of Joshu'a who had some influence with al-Afdal (died 1021). Moreover, MS. Adler 4020 contains a piece of parchment which forms a document, dated 1144 C.E. at Fustāt, wherein the court is mentioned as being under the authority of Joshu'a.

(1) . . . דִּשְׁנָת אֶלְפָּא וְאַרְבַּע מֵאָה וְחֲמִשִּׁין וְחֲמִשָּׁה שָׁנִין לְשִׁמְרוֹת . . . בְּפִסְטָאט דְּעַל נִילוֹס נִהְרָא מוֹתְבָה רְשׁוּתִיהּ (2) . . . [יִקְרַת] צִפִּירַת תַּפְאֶרֶת מְרִנּוֹ וּרְבִנּוֹ יְהוֹשֻׁעַ הַשֶּׁר הַגָּדוֹל אֲבִי הַחֲכָמָה מוֹדַע הַתְּבוּנָה שֶׁר כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל . . . נִטְרוּהִי מִן שְׁמִיא . . . When Yehuda Halleli visited Egypt he found our scholar in disgrace and imprisoned. He composed a poem for הַשֶּׁר Abū Sa'id b. Dosa, known as קֶרֶקָה בֶּן, when in prison (*Diwān*, ed. Brody I, no. 71, pp. 103-5). In the accompanying letter (II, pp. 328-9) Joshu'a is addressed as הַחֲכָם הַמוֹפְלָא הַחֲבֵר . . . בֶּן כֵּן הַחֲכָם הַמוֹפְלָא הַחֲבֵר הַמְּעוּלָה מוֹרְ דוֹסָא . . . אֵל הַשֶּׁר אֲשֶׁר שְׁמַעְנוּ שְׁמַעוּ יוֹצֵא בְּכָל הָעוֹלָם מִבְּעוֹ . . . וּמִשְׁכִּיחַ בֶּן הוֹרְקָנוֹס . . . יוֹצִיאֵהוּ (ד' . . . מִכְּלָאוֹ וּיְשִׁיבֵהוּ עַל כִּסְאוֹ . . . וְאֵל עָמוֹ יְבִיאֵהוּ וּבְאֹרֻי יֹאדוּרֵי וּבְמִשְׁרָתוֹ יִשְׂרוּ . . . It appears from the letter that Joshu'a was an important dignitary and a scholar.

(2) In view of the above genealogy it is evident that the Dukrān Ṭab (edited by Pozn., *R.É.J.*, LI, 53 = Margoliouth *Catalogue*, III, 561^b) does not represent a lineal sequence. It reads בִּיתָת בֶּן דוֹסָא | כֵּן מוֹר

¹ See also *infra*, p. 319, fol. 2, recto, l. 9 ff.

דוסא השר הנכב וכנץ מוֹרֵי יהושע החבר המעולה וכנץ מוֹרֵי אברהם השר הנכב | וכנץ מוֹרֵי יצחק השר הנכב וכנץ מוֹרֵי יעקב השר הגדול ביש | עמרת החכמה כליל היופי וכנץ מוֹרֵי יהושע השר האדיר | בישראל אב החכמה מורע התבונה וכלל נפטרי המשפחה | המיוחסה. Two Joshu'as are mentioned, but it is apparent from the qualifying titles that the second is the scholar and influential person eulogized both by the writer of the next epistle and by Yehuda Hallevi (cp. also the identical appellations in the document of 1144). Now this Joshu'a was not a son of Jacob, who precedes him in the list, but of Dosa (probably the one mentioned at the head). These four persons, Joshu'a, the Ḥaber, Abraham, Isaac and Jacob (the latter an influential man) were members of this family but their actual relationship cannot be determined. Another Memorial List (in *R.É.J.*, LXVI, 72, ll. 6-8) has Dosa the Ḥaber—Joshu'a—Dosa—Moses, and the latter's four sons Abraham, Isaac, Jacob, and Joshu'a. After a lacuna we read וחמו משה וחמו הבחור וכלל. (The following *בית ישראל אלניד* no longer refers to this family, as Pozn., *l.c.*, p. 73, thinks, but to the subsequent genealogy of Samuel Hannagid.) Here we have another branch of the same Dosa family. In l. 16 we read ובית דוסא בית מעליה. Indeed Maṣṣliah Gaon seems to have been connected with the Dosa family (see vol. I, p. 220 f.). Finally in the Memorial-List (*J.Q.R.*, N. S., I, 50, bottom) וכנץ מרנו ורב דוסא השר האדיר בישראל הח' והנב' probably the father of Joshu'a, discussed here, is meant.

If the assumption that our Joshu'a was the brother of the lady in no. 1 be right, then we are able to trace his ancestors for thirteen generations. Thus Yefet ('dignitary of the congregation of הימני', Jerusalem that was in the territory of Benjamin?)—'Ali I—Joshu'a I—'Ali II—Dosa I—Joshu'a II—Dosa II—Joshu'a III—Moses I—Joshu'a IV—Dosa III—Jacob—Dosa IV.

12. [Vol. I, pp. 218-19.]

A letter from Isaac b. Benveniste to Joshu'a b. Dosa.

[T.-S. 20. 114, damaged at top and bottom, paper, square writing.]

(recto)

אש
 עם גבורי[ת]
 צעדים העור לשית לרגלים כרו
 וחעל[ה]
 יוכנונו והנרמה לעשות מזמות 5

. כי לבבו לא כן ידמה ולא כן יחשב¹ נם
 [שלו] ורענן בהיכלי תענוגותי² ואחשב בשלוי
 מכשול ולא בינותי כי שלחתי ברשת ברנלי
 יקושים ברחללכי על שבכה³ ובחבלי החטא
 10 [נמ]שכתי ואכשל ברחבה בהשג אותי עונותי והרעה קראת
 אותי אך כי יש לי הודוח לגובה הפשעים בחסדו מעשיר
 . . בשורו ומעני בשן וכל⁴ אשר חשך למטה מענותי ולא כחט⁵
 עשה לי אך כי ענה בדרך כחי ותלאה מצאתני ושמחה לבי
 [והוד]תה לשמו אשר הוכיחני בנגעי בני אדם וחסדו לא
 15 [חסיר] מעמי וחסדו ואמתו תמיד יצרוני ואשר נתן ולקח יהי
 [שמן] מבורך ומרומם על כל ברכה ותהלה⁶ על התעודי על
 חלמיש אהבתך ושמיר חכמתך השלמה המסוכה ביראת
 חטא עונה וחסידות באתי דרך חול בשתי שורות אלה לפניך
 המבין הפלא ופלא⁷ החכמני אבי כל מורים⁸ וראש לכל אבקה
 20 ומורים⁹ יחשב להבין חצי מורים ואין על דברו מורים אדננו
 עטרת תפארת תופשי התורה רזוננו נסיכנו דברנו קברנמנו
 רועה דעה והשכל נדיבנו הרב הותיק ר יהושע נט רח בן הרב
 הישיש מז כב¹⁰ [מרנא ו]רבנא דוסא אשר ברכו יוצ¹¹ אני שמשך
 תלמידך נאמן ביתך וישיבתך יצחק בר בבנשתי יש¹² [המלא]
 25 מרורות השבע רעות השבור תלאות אשר לא הכיל בהני¹³ את
 ספורותם בכתב כי ממגלות עצמו אכן אדננו החסדים אשר
 הרגלת עמי מיום היו¹⁴ לפניך אל תכלאם ממני לעת מצוא
 והתאמץ
 בזריוותך ועשית בחכמתך וידעו אחינו כי יש נביא בישראל
 30 ונשוא פנים בגלות עלית ובגלות תחתית¹⁵ בן דוסא כבן דוסא¹⁶ כי

¹ Cp. Isa. 10. 7.² Cp. Dan. 4. 1.³ Job 18. 8.

⁴ Hos. 9. 12 בשורי is one of the מסורות כתבין שין וקריין סמך. The meaning is here when God looks favourably on a man (בשורי), he bestows upon him riches. But when He turns away (בסורי) from him, the result is poverty (ומעני בשין).

⁵ כחטאי.⁶ Ezra 9. 13; Ps. 103. 10, 102. 24; 2 Sam. 7. 14-15; Job 1. 21; Neh. 9. 5.⁷ Cp. 2 Sam. 23. 8 and on it M. Kat. 16^b bottom.⁸ מנוחות כבוד.⁹ יוצרו.

¹⁰ = ישרהו רחמנא, or perhaps, = ישא רחמים, thus Benveniste was already dead. But the usual expression is ימצא רחמים.

¹¹ 'My thumb', i. e. my hand.

¹² Play upon words (cp. Joshua 15. 19 = Judges 1. 15). Here, of course, גלות means 'Diaspora'.

¹³ I. e. R. Haninah b. Dosa.

[כש]מו כן הוא וכך אבהו בית קיסר¹ ויעשה אדננו לשמים וישחדל
 עם אדננו המלך השלטון מלך החדס אלאפדל ישיעהו צורנו וישביע
 בטוב עדיו² בשיבה טובה ואחרית כל מ[וב] ותהי אחריתו ומנוחתו
 כבוד עם [חס] ידי מלכי בית דור כי לא נשמע מלך כשר כמה[ו]
 35 למומן בן אסוירוס:³ ויבקש אדננו מחסדו שיצא דבר מ[את]
 [ה]מלכות [שי]בא לכאן לעיר דמיאת כתב חתום מאתו אל הק[אצי]
 אלאמאנ[י] דמיאת ויאמר בכתב עלי דברים טובים דע כי זה [האיש]
 נחברר לי עליו שהוא איש חם ואין בו מרמות ותוך אך מומו
 לא
 [ה]חוסר והעוני אך דבר רע ולא שמץ דבר נשמע בו אך כי
 40 ימצא בו דבר טוב ואם ירצה ללכת הן לטרבלוס או לנבלא או
 לארץ אדום או לארץ ישמעאל אל תמנע ממנו ואל תכלימהו
 בשום דבר אך כי תצוה לבני הספינות ולחובלים לבלתי נגעו
 ובלתי עשות לו מאומה רע אך כי לכבדו ולעשות לו חפצו
 [וא]ני אין בי השגת הדעה לכתוב לפניך טופס הכתב כמו
 45 [שצ]ריך לי אולם ישמע חכם ויוסף לקח ועמך תעלומות
 [חכמה בפלים] לתושיה⁴ שאני איני יודע להסדיר ולכתוב לך

 שיהיה לי וי ראש ומליץ יושר
 ל וכתב זה בחסדך
 מנות לנסוע כל
 50 איש מיד

13. [Vol. I, pp. 219–20.]

A fragment of a letter from an imprisoned government official.

[Oxf. MS. Heb. c. 28, fol. 35; cp. Bodl. 2876³⁵.]

(recto)

כל
 וגם [לא עשיתי מ]אומה כי שמו אותי בבור או
 עשיתי [ב]נפשי שקר וכל דבר לא י[כחד] מי צבאות
 ולא היו מעשי רעים שחייבתי כל זאת ולא אשבח
 5 את עצמי כי אמר שלמה בחכמתו יהלך זר ולא פיר⁵
 ואולם כשנצרך איוב על השל⁶ לערוך מעשיו

¹ See Hag. 14* and Bacher, *Palest. Amoräer*, II, 94–5.

² Read עדניו.

³ Antoninus, the friend of Rabbi.

⁴ Cp. Prov. 1. 5; Job 11. 6.

⁵ Prov. 27. 2.

⁶ = עליו השלום.

בצרתו אמר אב הייתי לאביונים ונ[ם] עינים הייתי
 לעור ורגלים לפסח אני ויחלו כמטר לי וג' ¹
 וכן עובדיה הנביא על השל ² כשפחד על נפשו
 10 אמר לאליהו התשבי על השל ² לנלות צדקתו לפ[נ]ו
 הלא הוגר לאדוני את אשר עשיתי בהרוג איזב[ל]
 את נביאי יי ואחביא מנביאי יי וג' ³ וכמו שאמר
 יחזקיהו בתפילתו אנא יי זכור נא את אשר התהלכתי
 לפניך באמת ובלבב שלם והטוב בעיניך עשיתי וג' ⁴
 15 וכבר מעשי הטובים ידועים עם הרבנים
 ועם הקראים. וענתה בי צדקתי ביום מחר ⁵
 ולא נתעסקתי בשירות המלך כי אם למען
 שלא אצטרך לבריות ולקחת דבר מישראל
 אבל לכלכל נפשי ולהיטיב לישראל מן הטוב אשר
 20 ייטיב יי לי ואף על פי כן לא אהלל את נפשי כי
 אם ביראת יי ובייחודו וידוע אותו כאמור כי אם
 בזאת יתהלל המתהלל וג' ⁶ ואבי ימצא רחמים
 גדלי על המצוות ויורני ויאמר לי יתמך דברי לבך
 שמור מצותי וחיה והיו בפי מתוקים מדבש ונופת צופים
 25 והיה אבי ישרת למלכות במדינת אלכסנדריאה
 והיה על שער הים כמו חמש עשרה שנה והיו
 כלל הסוחרים הבאים מארץ ארם וממזרח וממערב

14. [Vol. I, p. 221.]

Maṣliaḥ Gaon.

Maṣliaḥ's activities in Fustāt date from 1127–38 (see *J.Q.R.*, XVIII, 14, note 14, and Pozn., *Babyl. Geon.*, 102). We add here the following data in addition to those discussed above (vol. I, p. 196 f.).

(1) In a letter addressed to him (Oxf. MS. Heb. d. 74. fol. 37) his two sons are greeted (שני חמוריו הפרחים). Their names are unknown. None of them succeeded their father to the Gaonate.

(2) A loose leaf (in MS. Adler 2806) contains the end of a document, dated Ab, 4889 A.M. (1129 C.E.) at Alexandria מצליח ראדונינו [שוותיה]

¹ Job 29. 15. 16. 23.² עליו השלום.³ 1 Kings 18. 13.⁴ 2 Kings 20. 3; Isa. 38. 3.⁵ Gen. 30. 33.⁶ Jer. 9. 23.

. . . [קב] יע. Signatures: Aaron b. Yeshu'a זל, הרופא זל, Isaac b. Joseph זב, Sadok b. . . . The first is no doubt identical with the Alexandrian Dayyan Aaron (Ben Šion) b. Yeshu'a whom Yehuda Hallevi eulogized in his poems (see *infra*, pp. 286, 305f.). T.-S. 10 J 26¹¹: dated Iyyar, 1440 Sel. (1029 c.e.) and signed by Nathan Hakkohen b. Solomon Hakkohen, Nathan b. Samuel the Ḥaber, Ḥalfon Hallevi b. Menasse. T.-S. 12. 703, end of a letter or document, reads (1) . . . ושלומכם ושלום גר קר מדינו ורבנ מצליח הכהן נכר הנאונים יגדל (2) לעדי ולא ידלי יעצם ואל יצמצם אמן סלה ונכתב בחודש אולול שנת (the date is clearly 4893 A.M. = 1133 c.e.). Signatures: Jacob b. Moses Kohen, Israel b. Tobias, Naḥum b. 'Ezra, Samuel b. Abraham Hakkohen, Moses b. Abraham . . . , Mattatiah b. Moses. Mašliaḥ is also mentioned in a fragment of a document, dated Sivan, 4895 A.M. (1135 c.e.), at Alexandria (MS. Adler 2806, fol. 11; fols. 8 and 13 contain also fragments of documents wherein the Gaon is referred to, but their dates are not preserved). T.-S. 13 J 2²³ contains a document dated Kislev 1449 Sel. (= 1137 c.e.) at Fustāt. T.-S. 10 J 26⁹ contains (recto) a document which is hardly legible. Verso, in different handwriting, evidently contains the testamum בת[י] דינים אלמושב . . . המשמונים משער [הישיבה] יתרום. Dated Marḥeshvan, 1450 Sel. (1138 c.e.) at Fustāt, by authority of Mašliaḥ Hakkohen Gaon. Signed by Nissim b. Abraham. The other signatures are illegible.

(3) As head of the former Palestinian school Mašliaḥ naturally officiated in the Palestinian synagogue at Fustāt. Thus a deed, dated 1132 c.e. at Fustāt, was drawn up before the Gaon and his court held in כניסת (Bodl. 2878⁷). His official letters would begin as follows (MS. Adler 2806, fol. 6): (1) עורנו בשם י' עושה שמים וארץ: (2) מן מצליח הכהן ראש ישיבת גאון יעקב (3) החוסה בשם י' אלהיו מן הוא לכל החסיד בו (4) ביר' שלמה הכהן ראש ישיבת גאון יעקב (5) בן אליהו הכהן ראש ישיבת [ג] גאון יעקב (6) נין ש[למ]ה הכהן ראש ישיבת גאון יעקב (7) גו[ע] יהונ[ס]ף הכהן בית דין בהן צדק (8) נכר אהרן הכהן הראש קדוש [י] קל. Only one line more of this epistle is preserved indicating that it was sent to a Ḥaber Abraham b. X. For this heading see also *J.Q.R.*, XIV, 450, note 2 (dated 1131, also addressed to an Abraham); correct accordingly Bodl. 2878³³. Cp. also the heading of his father's letter, above, p. 233. Also Ebyatar begins his epistles with עורי מעם י' עושה שמים וארץ (*Saadyana, J.Q.R.*, XIV, 458 and 475; above, p. 228).

¹ Probably read לעלם = לעלמא, A. M. The next two words, 'true repentant', must refer to the writer of the fragment.

(4) A loose leaf, very damaged (in MS. Adler 2806), contains a rhymed poem in the Gaon's honour. Its beginning reads

[אלהינו] ישועתינו ישליח בימי אדוננו מצליח.
 בימיו משיחינו יצמיח צדקותינו להוציא ולהזריח.
 מוטותינו יתר ויפתח בני תמותה לפ[ת]ח.
 אורך יעלה ויזריח ועל כל אור . . . ח.
 5 נאוננו ונזרנו מצליח יעלה מעלתך יוצר (6) הרים ובורא רוח.
 שרשך ישריש ויפריח (7) אל ביתך ב[רכה] להניח וכו'

T.-S. Box H 11 contains two paper leaves (tops torn) of poems one of which is in honour of Maṣliḥ Gaon.

(fol. 1, r., l. 9 ff.) ריח בשמים וזנים הריחה צולעה. . . מריח אהרונים
 שמשם הופיעה לעת שני הגאונים עלו לראש הגבעה והקדימום תחכמונים בקול
 רנה וישועה ובחרוה ותורעה. . . מראש גבעה ענה גאון יעקב לקהלו שרים
 בואו הנה ולגדלו לאל סגני כהונה אני מקריב עתה לו עליה אב התבונה.
 יסוד הבין ואצילו. . . (verso, l. 8 ff.) נאוינו מצליח יגדיל אל תעצומך.
 ומטה שהפריח והוציא ציץ מימך יהיה לעד זריח והקים זכרך ושמן
 ושכנו במרומך שניהם איש על דגלו כמלת ואל חמד ללה תעאלי.
 ולה פי אל מילה פזם
 ל(=פזמון לחן) תרון קהלת שבטי אמונים הנה נחלת לי בנים

(5) MS. Adler 2806 contains a few fragments of letters to the Gaon. Fol. 1 is from Abū'l Maṣṣūr b. Abū'l Faraj; fol. 12 (recto) from חצרתה (the feminine ending עברה refers to . . . חצרתה with which the epistle begins); verso: a few lines in Jewish Arabic with a poetical introduction sent to Ṣadaḳah השיבה החכם והנבון חמדת החכמה. T.-S. 8 J 22³ contains also a letter to Maṣliḥ.

(6) Finally T.-S. Box K. 6 contains two vellum leaves forming the beginning of Babli Erubin (fol. 1, verso, ff.). Fol. 1, recto has the following colophon | מסכת עירובין גמרא יוכה | בעלה ללמוד וללמד לשמור | אנחל באלשרי
 חזיה ליקר הדרת אדונינו נאוינו מצליח הכהן | ראש ישיבת גאון יעקב יהי שמו
 לעולם כירח יבן עולם | בפנינו אנו חתומי מטה ודלך פי אלעשר אלעזר מן
 כסליו | שנת אהמא לשטרות המקום ברוך הוא ישימהו עליו סימן טוב | וסימן
 ברכה וכתבנו לזכו ולראיה נתן הכהן בר שלמה הכהן נע | חלפון הלוי ביר
 מנשה נע | (in different writing) אנחל באלשרא פי חזיה | לט מנחם ביר
 ברכות נע | מירושת הגאון זל | שנת אהנו לשטר
 This volume was first copied for Menaḥem b. Samuel and subsequently bought by Maṣliḥ in Kislev, 1448 Sel. (1136 C.E.). The witnesses recur frequently on the

documents issued by the Gaon's court. After his death it was finally acquired by Menaḥem b. Berakot in 1146 c.e. Menaḥem b. Samuel is perhaps identical with one of the parties mentioned in Bodl. 2836²⁸. The time would fit in as Abraham b. Nathan Ab, who is also mentioned therein, lived at the beginning of the twelfth century (above, p. 231 f.).

Nos. 15-16. *Letters from Nathan b. Samuel.*

15. [Vol. I, pp. 225-6.]

[MS. Adler 2806, fol. 9, paper, square writing.]

(recto)

[וקוי יי יחליפו]
 כח יעלצו וישישו בשמחה¹ בהתיחשם לשבט
 מושל תמימותם למשפחותם לבית את אשר
 עדין המתפאר יתפאר בשמם לסחור ולרקוח
 ממור דרור בשמם ובצוען וחדרך רעיוני
 5 חוסן קנאתם מתגברים הם המדברים
 יען כי נמצא טבעם עובר לסוחר בוא יבוא
 לא יאחר בהציען מגועם פרח ממחמדי
 ננועם² הכוכב המנהיר אשר עלה והאיר על
 בני גילו ופאר מהללן אשרי מחולליו הגביר
 10 מולו האצילו והנחילו חן והדר וכבוד ויקר
 מאת פני מלך במסיבו לשגבו ולהתניבו
 באור פני מלך חיים אדונינו נאוינו אברהם
 ראש ישיבת גאון יעקב אשר אהב סלא³
 יכון כסאו לעדי עד בן אדונינו מזהיר השר
 15 הגדול יסוד הישיבה מנוחתו כבוד וארוחתו
 ארוחת תמיד ניתנה לו מאוהל העידות
 ומשכן החסידות מכון היסודות וכן התעודות
 לדבר בו נכבדות ולשלוח ים רפסודות לאיש
 חמודות ושמו חכרו לטוב תדיר לפני
 20 אדונינו הגאון הגדול בכל עת ועונה

¹ Isa. 40. 31; Ps. 68. 4.

² הננועם Read.

³ Read סלה. See also in *Sa'adyana*, XLIV (*J. Q. R.*, XIV, 485. II. 6-8)
 אדונינו מצליח הכהן ראש ישיבת גאון יעקב אשר אהב סלה

(margin)

וכל חרש | ושבת ומועד ועצרה | לתאר מהלליו
 בכלל ופרט | אשריו ואשרי יולדיו | ואשרי פליטיו
 ושרידיו | כי מה מאוד נפלאו | מהלליו וטובו אוהליו |
 יקומו וממיו | ויכלו | משנאו וקמיו | יראה זרע יאריך |
 ימים לחיות במנעמיו | ושכלול | היכלי הדומיו | ואיליו |
 25 ואולמיו | וכן יהי רצון | ושלוש עד לאין קצה | ותכלית וחדוה |
 ועצב והטבת |

(verso)

ישא ידידי שלום בברכה מעורב מאדון השלום
 וממלאכיו המהורים ומאת אוהבו הנכסף לחוותו
 ושוחר טובתו הנכסף לוועודו חקרב העת והעונה
 נצח מודיע להדרתו כי בכל יום ויום אני משתדל
 5 לספר שבתו ומבאר קצה מהלליו ורוב אהבתו
 ועוצם שירותו למושב הישיבה הקדושה ושמה¹
 נרשם ונחקק בפניקסי ישיבתה לפארו ולאמצו ולקראו
 בשמו ולגדלו לפני קהלות הקודש יעזרם קדושי
 וגם יש להודיע ליקרו כי יש צורך ותאווה
 10 באה להצטרך לרוב ביתו ועוצם עצתו
 לעשות במ על נכון ולמלאות חפציו כראוי
 בעסק הצואה הנזכרת לפני מושב אדונינו
 הנאון יכון כסאו אשר צוה אותה אדונינו
 מצליח הכהן גאון בן גאונים זל בעסק
 15 מה שיעשה אחר מותו על עזבוניו
 ומה שיניח אחריו וכי יש אנשים שמעו
 מפיו אותה הצואה וכתבו וחתמו וכי
 רבי נתן הדיין החבר המעולה נט רח²
 עידותו חקוקה עליה והוא יודע טובה³
 20 וסודה ומתכונתה ממה משמע³ מפי
 אדונינו מצליח וגם עידות רב ישעיה
 הלוי ביר מישאל הלוי גם חקוקה עליה

¹ Read וישמו, but perhaps the feminine ending refers to להדרתו (l. 4).

² This Dayyan is identical with Nathan b. Solomon Hakkohen, who is a signatory of documents under the authority of Maṣliāḥ (see vol. I, p. 226, note 1).

³ Read ששמע.

(margin)

.
 . . . | דורו שכה . . . | נצח סלה וקדם |
 לכן הרגלתי | כתבים אל הדרתו | המהורה
 ואל | הדרתך יהי | רצון

16. [Vol. I, pp. 226–8.]

In the same handwriting and style is further Oxf. MS. Heb. c. 28, fol. 16. See Bodl. 2876¹⁶ where the MS. is wrongly described as a 'letter to the Nagid, not named, from his three sons'. It is an epistle addressed to . . . (recto, l. 17) בִּנְק מֶרְנָא (18) וּרְבִנָא פִתְחִיּוּ הֶכָּהּ הַחֲבֵר בִּסְנ' גִּד' . . .

22 בִּן מֶלְמֵדִי וְשֶׁהָרִי וְעִידִי הַמְּחִזֵּק יָדִי בְּעוּדִי בִּנְק מֶרְנָא וּרְבִנָא עוֹבְרִיהוּ
 הֶכָּהּ הַמֶּלְמֵד הַצָּדִיק אֵל אִם אֶתְלוֹנֵן עַל הוֹמֵן אֲשֶׁר לֹא יוֹמֵן¹ וְלֹא
 נֶאֱמַן מִפִּיר חוֹק אַחֻהּ וְגִידוּלָה מִמְצִיא חֲלִישוֹת וְדִלְדוֹל בְּחִיבַת
 25 רִיעִים וְחֶשֶׁק מוֹרְעִים זֶה מִנְתּוֹ מִיּוֹם הַיּוֹתוֹ קוֹרָא פִּירוֹד וְדִלְדוֹל וְאִין
 קֶצֶה לְקִרְיָאָתוֹ בּוֹגֵד וְשׁוֹדֵר וְעֵלְיוֹ נִיבָא עוֹרֵד² וְאִם לְבוֹת צוֹרֵד
 הֲלֹא צָדָה יִרְהִי וְקִיר עִירָה וְעֵבֶר בִּים צָרָה וּבִיבֶשֶׁה רֹב וּמוֹרָא עַד
 הַיּוֹמֵר אַחֻתְךָ³ אֵתָּה רִיעִי וְאֶהוּבִי אֲשֶׁר גִּידְלַתְךָ⁴ עַל בְּרִכִּי וְשִׁמְחַתְךָ
 כַּעֲרִכִּי בְּחִיבַת אֶהָב וְרָצוֹן שׁוֹכֵנִי סֵנָה זֶה כִּמָּה שְׁנִים אַחֲרֵי אֶפִּיסַת
 30 נָאֻן כָּל יִשְׂרָאֵל זָקָל לֹא עֲמַדְתִּי לָךְ⁵ עַל כֵּתָב וְאֶפִּילוֹ קִרְיָאָת שְׁלוֹם עַל פִּי
 אַחֲרִים אִם אֱלֹהִים הַסִּתִּיר יִרְחַ מִנְחָה וְאִם בְּנֵי הָאָדָם אֵל יִמְצָאוּ מִנְחָה⁶

(right-hand margin, reversed)

וְעֵלֶיךָ | הִיִּיתִי נֶסֶמֶךְ כִּי | תְּהִיָּה לִי לְעֵינִים | לְהַחֲוֹתִי | כָּל דְּבָרֶיךָ עַל נֶכּוֹן
 וְהַמְּתַחֲדֶשׁ | בְּאַרְץ עֵבֶר כָּל הַדְּבָרִים כִּי | לְבִי יֵאֱמִינֶךָ וּמוֹרֶשׁ לְבָתִּי | רֵאשִׁית
 מִמוֹנֶךָ וְאִם זְמוֹת כִּמָּה | לְמַעַן הִשָּׁב יָד כְּבוֹצֵר | לְמִי וְלָמָּה וְעַל מָה
 עַל בְּלִימָה | בְּנִיתָה יִסוֹד וְהִשְׁלָה רֶפְסוֹד | עַל פִּנִּי מִי עֲרֻמוֹתוֹךָ שׁוֹב |
 5 עֲתָה וְהִשָּׁב אֶת אֲחִיךָ חֶסֶד | וְאִמָּת וְהִנֵּעַ כִּתְבְּךָ עַל יָד | הַשֶּׁר הַגְּדוֹל
 רַב־נֶאֱמָר | בְּרוּךְ אִישׁ | הַמְּזִימָה נִטְרוּהִי מִן שְׁמִיא | אֵל הַדְּרַת אֲדוֹנֵינוּ הַנָּגִיד |
 הַגְּדוֹל גְּנִיד יִשְׂרָאֵל וְיֵה[וָה] | יִשְׁמְרֵהוּ שׁוֹמֵר נַפְשׁוֹת חֲסִידָיו | וּפְתַחְתִּי אוֹתוֹ |
 לִפְנֵי וְקִרְיָתִי | אוֹתוֹ כִּמוֹ שְׁלֹשָׁה פַּעֲמִים | לְמַעַן הוֹדִיעַ שְׁבַחְךָ וְתַהֲלֹת | בִּינוֹתֶיךָ
 בְּקָהֶל רַב וְשִׁמְחָה | הִיא⁷ לְקִרְאָתוֹ גַּם הָיוּ | בְּמוֹשְׁבוֹ מִקּוֹם

¹ From Aram. יִמֵּן = אֶמֶן.² Evidently referring to 2 Chron. 15. 3 (cp. v. 8!).³ 'Thy friendship'.⁴ Read גִּידְלַתְךָ.⁵ An Arabic phrase وقف على and accusative.⁶ See 1 Sam. 26. 19.⁷ The feminine refers to הַדְּרַת (l. 6).

(verso)

אל תתמהמה¹ על החפץ ואם גבוה מעל גבוה וראה מה תעשה כי לאורך
ימך לא יפול על ירך כזה המקרה לחלוק והחסר אליך ברנליו ולעשות לך גם
בשירות חכמים ודי לבנון דבריו מקצת דבריו גם לא ידעתי הרבות ידי
קהלות הקדש אשר במעמירה אחי וריעי . . . ני על מה וכמה כתבים
כתבתי אליהם.

5 כתבתי ותשובה לא הניעה אל השר הנכבד רבנא אלעזר אהוב הישיבה וידידה
פאר הריעים וכתר השועים ישמרהו אלהינו והו אלשיך אלכרים אבן מנצור
נאלב וגם אל השר הנחמד רבנא מנשה הנכבד בן אדוני החבר המעולה זל
ולא ידעתי על מה העדירו כתביהם ממני ושכחו את חבת נוער וחובת
אחזה ועליך הדבר לגלות את אזני ולהודיעני גם להודיעני דברי
10 שאירי הורתי ואחותי וגדול תהילתם שר חמדתם וחמדת כל בית ישראל
השר האדיר שר בית ישראל יחי לעד ואיך דברם על נכון וכל אודותם כי חי יו'
זה שנתים ימים נעדרה שמועתם ממני ולבי טרוד עליהם ודבר אחר לא
שאלתיך ולא השאלתיך תחת התפוח עוררתיך ובינתך האמרתך.
וברכתך הזכרתך אומר הדרך ואניחך . . . וכל [ה]מאורע בר . . .
15 נמצאו ואוכלם [והיו] בפי כדבש למתוק
שלשת חמודי בניך² מבורך וסעדיה ו . . .³ ויהוסף מנשקים עיניך ומעצמים
שלומיך ושלום השמים יופרם עליך ועל כל נלויך ואהביך והנלויים עליך.
יגדל לעד מרחשון א[ת]נג צוען ישעיני ישעיני
הוא ישעיני⁴

¹ See Eccles. 5. 7! Here 'do not delay in the matter', viz. to go to Egypt.

² 'My three children, thy sons', &c.; בניך is only a complimentary expression.

³ The lacuna probably did not contain a new name, as four sons would be enumerated.

⁴ This concluding phrase is evidently corrupt. Probably read ישעני ישעני הוא.

17. [Vol. I, p. 230.]

The family of the Nagid Samuel b. Hananya.

(1) The genealogy of the famous Nagid, eulogized by Yehuda Hallevi, has been preserved in several forms. Pozn. (*R.É.J.*, LXVI, 72, ll. 8-13) edited one version. וכלל בית אלנניד ישראל שמואל החבר בסנהדרין גדולה זל וכלל חמו (= חמודיו) זל וחמו (= וחמודו) שמריהו הששי בחבורה . . . זל וכלל חמו (= חמודיו) ברא' (= בראשם) מר' ור' חנניהו השר היקר הרופא ושני חמו (= חמודיו) השא . . . הש (= השר) א[ברהם] (r. זכ' (= וכבוד) זל שמואל עזר הנשיאות מרדכי הזמן ימין המלוכה ושני חמודיו וכלל יחיה הח (= החכם) והנבון בקצרות מרדכי הזמן ימין חנניהו הש' (= השר) וחמו שמואל וחמו הבחור This list is clearly abbreviated, leaving out several members of this family.

Two more complete genealogies are to be found in Oxford MS. Heb. f. 61, fol. 46, and f. 56, fol. 122 (cp. Bodl. 2855⁸ and 2821³⁵) which are given here (pp. 282-3) in parallel columns. The former gives the maternal (recto) as well as paternal (verso) genealogies of a certain al-Raïs. He was a descendant of Samuel Nagid from the maternal side.

Oxf. MS. Heb. f. 56, fol. 122 (Bodl. 2821³⁵).

[ב]שר' ¹

משפחת הנגידים השירים החכמים

אשר נהנו שררה בעם יי' צבאות

עד כִּנָּן יקרת מרי אדוני' שמואל

⁵ החבר וח' . . . וכ' ² כנק'

שמריה הששי בחב' ³ הנבון

וח' נתנאל הש' הג' בש' ⁴ גדול

הישיבה ונ' חמו' סענדאל ראש

המדברים וצדקה הח' המע' ⁵

¹⁰ ושמואל החבר וח' חנניהו

הש' הנג' חמו' השר' והד' הרפאים ⁶

וב' חמו' הש' אברהם הש' האדיר

הרפא עוז שר בית ישר' ⁷

ויהודה החס' בענ' ⁸ ואחיו שמואל

Oxf. MS. Heb. f. 61, fol. 46 (Bodl. 2855⁸).

(recto)

עתרת' ¹ אלרים שֶׁצ

עתרת אמה

[מ]רנו ורבנו שמואל

החבר אֶל וח' ² שמריה

⁵ הששי בה' [צ]ק[ל] ³

וח' נתנאל גדול הישיבה

אֶל ו[ב]ח' ⁴ סענדאל

אֶל ואחיו צדקה

וא[חיו] חנניהו

¹⁰ הרופא אֶל ושני ח'

אברהם הרופא

החסיד בע' ⁵

עוז התעורה

אֶל

(verso)

אלעזר וואַ בר[כנ]ת	בית אבוא
וכלל	נחנאל וואַ צמח
סעדיה וואַ נת[נאל]	וואַ ח' יהודה
וכלל	ויפת ומשה
שלה ושני ח' שמן[אל]	5 ואבר[ה]ם ועמרם
ונסים	וואַ ברכות
רצון וואַ עובדיה	וארבעה ח'
ושני ח' מאיר ושלמה	ישעיה ועולה
וואַ רצון	ועמרם וואַ אלעזר
.	10 ונחנאל [וואַ ?]

1 'פִּי' 'family'.

2 = וואַמורו.

3 = בחבורה זכר צדיק וקדוש לברכה.

4 = וואַ חמורין.

7 = וואַ חמורין.

8 = צבאות.

8 = וואַ חמורין.

15 הנגיד הגדול יסמן המלכה עוד

הנשיאות מרדכי חזמן צננת

9 חמן העושה כמה חס'

ועם קדושים נאמן נגיד עם

לא אלמן ובה' יהיה הח' בעודו

20 וחנניו השר העו' כ' ט' 10

11 חו' שמואל החס' בעו' נכד הנני'

נגיד החסדים וב' ח' יהיה וישעיו

1 = בשם רחמנא.

3 = בחבורה.

6 = החכם המעו.

8 = השר הגדול חמדת השרים והדרת הרפאים.

(T.-S. 13 J 33⁹) from Alexandria to Samuel Hannagid his father Hananyah is styled נקר חנניאל
השר הגדול והאדיר ביישראל
השרים שר ה' קהל]ות נגיד המקהלות

7 = ישראל.

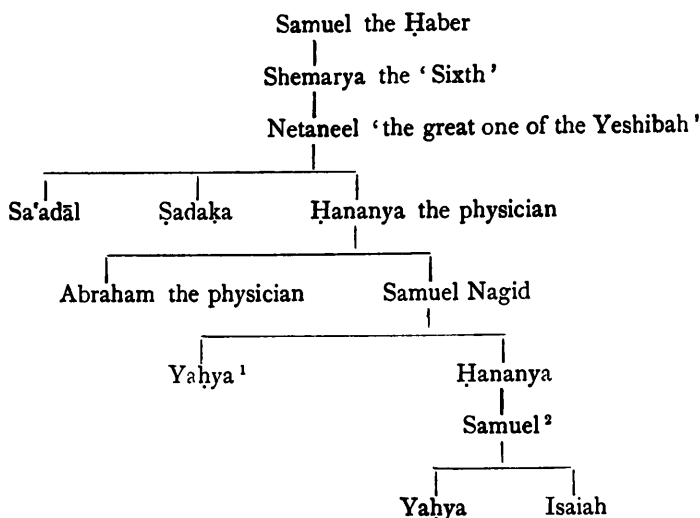
8 = החסיד בעודו.

9 = חסדים.

11 = הנגידים.

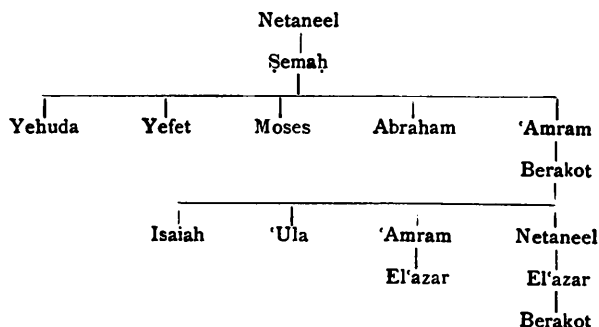
10 = העושה כמה טובות.

We thus have the following genealogical table of the Nagid's family.



¹ Yahya's Hebrew name must have been Moses. T.S. 13 J 3⁷ contains a statement of evidence, dated 1459 Sel. (1148 c. E.) at Fustāt, wherein we read . . . אקניא אנן חתומי מ[טה] מן כנק' הדרת יקרת צפירת תפארת מרנו ורבנו אדונינו משה השר הגדול בע[ם] יי ש[ר] התעודה ונור[ה] התפארה עמרת השרים ותפארתם עוז ישראל ויהודה המעותר לנגידות . . . בן אדונינו שמואל הנגיד הגדול יהי שמו לעולם כירח יבון עולם. As none of the memorial lists mention this Moses, he must be identified with Yahya which is really an Arabic name.

² Evidently the mother of the dignitary (Bodl. 2855⁸) was a daughter of this Samuel. The paternal genealogy of this person is as follows :



Hence his father's name was Berakot. In addition there are mentioned (evidently members of this family) Sa'adya and his son Netaneel, Shelah and his

(2) Yehuda Hallevi, when visiting Egypt on his way to Palestine, was greatly honoured by the Nagid Samuel. He composed several poems in his honour. They are here indicated in the order printed in the *Diwān*, ed. Brody.

Vol. I, no. 57 (pp. 76-7) . . . יום יעמד על שר שרים (l. 10)
 (15) כנען למצרים חמד כי מאור פניו יאור' שנער מהלכיו למד ושאל מאדיר
 (1) . . . ושיר השירים לשר (pp. 85-7) no. 61 (pp. 81-2); no. 59 (pp. 81-2); ונאור
 השרים . . . (4) וראה מרכבת שמואל הנגיד . . . (7) יצא באלפיו וכן יהיה
 תמיד (8) להציל נמסרים והתר נאסרים . . . (13) . . . בצלך חיו עם נוי
 מעבדים כשושנים ברים בין הדרורים . . . (21) לב נאני שנער לחזותו
 . . . no. 76 (pp. 110-11), to Samuel Hannagid and his sons; from l. 1, יוועצי מצרים אחרי פיו נהים . . .
 ליהודים היתה אורה בשלשת קני, Kaufmann maintained that Samuel himself was included in the number three. The latter view is now confirmed by our genealogy list (so also Pozn., *R.É.J.*, LXVI, 73); no. 77 (pp. 111-12) יאחה ממשלה (ll. 2-3)
 (3) . . . לנאון יעקב הנאהב האוסף גדולה ותורה no. 90 (pp. 121-3);
 (6) לבו הקבצו אלי אשימכם עדי ונאון וחדעו כי no. 97 (pp. 144-8)
 נאיתם. It is doubtful whether vol. II, no. 94 (p. 310), is addressed to the Nagid Samuel. The subject of the poem is alluded to only as a scholar and not as Nagid.

In addition Yehuda Hallevi's letter to Samuel, sent from Alexandria, two sons Samuel and Nissim, Raṣon-'Obadya-Meir and Solomon, and the latter's son Raṣon.

Or. 5549, fol. 2 verso (cp. Margoliouth, *Catalogue*, III, 562, col. 2) contains a genealogy list of some members of Samuel Hannagid's family. It reads, as re-examined by me, (1) . . . העושה (2) [כמה ח] סדים וכמה (3) [טובות ו] ח, (4) האדיר בישראל החכם (5) והנבון החסיד בעורו (6) זכר צדיק לברכה וח (7) זכר צדיק לברכה זכר (8) כִּנָּק הדרת צפירת (9) תפארת מרינו ורבינו (10) אדונינו שמואל השר (11) האדיר בישראל (12) החסיד בעורו נכר (13) הנגידים נביר החסידים (14) זכר צדיק לברכה (15) ושני ח בראשם כִּנָּק (16) מרינו ורבינו ישעיהו (17) החכם והנבון התלמיד (18) הרופא זכר צדיק לברכה (19) וא מרנה ורבנה יחיה (20) וא^a כִּנָּק מרנתו (מרינו. r.) ורבינו (21) שמואל השר האדיר (22) הרופא זכר צדיק (23) לברכה וכִּנָּק מרנה (24) ורבנה שמואל ושני (25) [ח] ישעיהו וא אלעזר (26) וח ש[שון];

To recto (l. c., col. 1) the following corrections should be noted. The remainder of the first list is יש[עיהו] וא יואל וח | פרחיה הבחור וכלל. The beginning of list 2 is . . . ובן חרדי | [ש]למה ו[ח] מאיר וכלל | [ח] שאירית וא יעקב is

* Read וח 'and his son', i. e. Yaḥya's

has been preserved (*ibid.*, vol. I, 211 ff.), thanking him for his invitation to visit Cairo. The poet had to delay the journey on account of business obligations (p. 213, l. 59 ff., כי כבודרלעבדו' ימחול על כבודרלעבדו' כי נטרד בעסק יתמהמה במעט ויתנהל לאט' ויעכב את ארחו' בעל כרחו' כי נטרד בעסק . . . (סחורה). He sent greetings to the members of the Nagid's school as well as to the 'three congregations' (i.e. Babylonian and Palestinian in Fustāt, the third in Cairo, p. 214, ונשי המקרא ובעלי (המשנה . . . ולשלש הכנסיות . . .). The secretary of Samuel's school was Nathan b. Samuel with whom Yehuda Hallevi also corresponded (see vol. I, p. 225, note 1). From Cairo the poet wrote to his friend Aaron b. Yeshu'a (Ben Šion b. al-'Ammāni) greatly eulogizing the Nagid (vol. I, 207 ff.) ואבא מצרים' ויראו העינים' כפלי כפלים' . . . מאשר שמעו האזנים' אצל כבוד שר השרים ונגיד הנגידים . . . ראיתי איש חמדות . . . נאמן עם קדושים' וטוב עם אנשים' אסף גדולה ותורה וזוכה לשתי שלחנות' אבל הוא בענותנות . . . ויפור את מטמניו' ברצון אדוניו' (cp. also Brody, *Msch.*, 1908, 247 ff.).

(3) Samuel's period of activity as Nagid dates from 1142–59. This can be determined by means of the following data from documents wherein it is indicated that they were issued by authority of the Nagid.

(a) T.-S. 13 J 3¹: a document of the Bet-Din, dated 1453 Sel. (1142 c.e.) at Fustāt ישראל נגיד הגדול הנגיד שמואל ראונינו שמואל הנגיד הגדול נגיד ישראל (1142 c.e.) at Fustāt.

(b) T.-S. 13 J 3⁸ at Fustāt, 1454 Sel. = 1143 c.e.; T.-S. 13 J 3⁴: at Alexandria, 4903 A.M.

(c) T.-S. 13 J 3⁵: at Fustāt, 1455 Sel. = 1144 c.e. (Worman, *J.Q.R.*, XVIII, 15, note 1).

(d) Bodl. 2805⁸: at Fustāt, 1456 Sel. = 1145 c.e. in presence of Samuel Hannagid. Bodl. 2877⁴³: at Fustāt by authority (= רשותיה) of Samuel Hannagid. Bodl. 2878¹¹: at Fustāt, the parties being Joseph the goldsmith (אלצאי) b. Yehuda אלשומר and the Sheikh Abū 'Ali Yefet the Parnās b. Shemarya. Witnesses: Sa'adya b. Meborak and Solomon b. נאני the Parnās.

(e) Bodl. 2878¹⁷: dated 1458 Sel. = 1147 c.e. Bodl. 2878⁴⁸ b, headed [below] הדא נסכה מלאך אבו מנצור צמח בן רבנא יפת [בר מזיור תקוה נע אלשיך אבו עלי אלעטאר עלי סת אלכאצה אבנא אלשיך אבו אלברכאת בן אללברדי T.-S. 10 J 26¹⁰: at Fustāt [14]57 Sel. (1148 c.e.) For a document of 1459 Sel. = 1148 c.e. see above, p. 284, note 1.

(f) T.-S. 13 J 9⁸: dated 1460 Sel. = 1149 c.e. בעיר פונבא הסמוכה על נילוס נהרא.

¹ Of Lebda (see vol. I, p. 23, note 2).

(g) Bodl. 2874⁹: dated 1461 Sel. = 1150 C.E. at דסמיכה (Menaḥem Halleḇi) b. Netaneel (?) and the parties being Ṣadaḡa b. Netaneel (החזן הידוע באלדרובי) and Samuel השר b. Yehuda אסר. Bodl. 2878¹⁰ and T.-S. 13 J 7¹⁷ (Worman, *l.c.*).

(h) Or. 5551 (printed in Margoliouth, *Catalogue*, III, 564-5): at Fustāt, 1462 Sel. = 1151 C.E. There are mentioned the Sheikh Abū'l Faraj אלשמע (Menahem Halleḇi) b. Shemarya, the Sheikh Abū Ya'kub Joseph the cloth merchant (אלבואי, Joseph b. Munajja) and the Sheikh Abū 'Ali, the perfumer from Askelon (אלעטאר אלעסקלאני, Yefet b. Tiḡvah בחריר השיבה, see sub. e). Bodl. 2873⁶: at מניה אשנה (see sub. g). T.-S. 13 J 3⁹: at Fustāt.

(i) Bodl. 2836²¹: dated 4912 A.M. = 1152 C.E. Also T.-S. 13 J 8⁸ and T.-S. 8 J 5¹⁵ (Worman, *l.c.*).

(j) T.-S. 13 J 18²⁵: a letter, dated 1464 Sel. = 1153 C.E., signed by . . . ואלמקדמין (our Nagid) to a certain community, שמואל בן חנניה ואלשופטים ואלחוזאנין . . . פי נמיע אלריף יעזרם קרשנו . . . חאל אברהם בן מנצור אלני . . . במושבינו שטר מוחק בכמסה מאיה דרהם לשרנו ואדירנו רבנו הלל השר האדיר בן אדוננו צדוק הצדיק אב בית דין של כל ישראל וצל Bodl. 2806⁴: a document at Fustāt.

(k) Bodl. 2874²²: at Miniyat Zifta, 1465 Sel. = 1154 C.E. Bodl. 2874³⁵: parties, the Sheikh Abū Sulaiman Daūd b. Abū'l Naṣīb (David b. יזרעה) and the Sheikh Abū'l Ma'ālī the merchant (אלחאמר) b. Abū'l Ḥasan אסר (Samuel השר b. Yehuda, see sub. g).

(l) Bodl. 2876⁶⁹: at Miniyat Zifta, 1466 Sel. = 1155 C.E. T.-S. 10 J 24⁶: document, dated Ab, 1466 Sel. (= 1155 C.E.) at Cairo. The testatum of the Bet Dīn is signed by Sason b. Meshullam, Joseph b. Yehuda, and Hillel b. Joseph the Babylonian.

(m) Bodl. 2877²¹: at Fustāt, 1467 Sel. = 1156 C.E.

(n) Bodl. 2874³⁴: at Fustāt, 1468 Sel. = 1157 C.E., the parties being Makārim b. Salāmah and his brother Abū'l Surūr. Or. 5536 (cp. Margoliouth, *Catalogue*, III, 560, col. 1): at Fustāt; Samuel is styled 'Nagid of the Diaspora'. Mr. E. N. Adler (*M Schr.*, XLI, 424) cites a Ketuba dated Nisan 1[4]68 Sel.² T.-S. 8 J 5¹⁸ (Worman, *l.c.*).

¹ Read perhaps עזרא, Ezra.

² Kaufmann (ibid., 504) quoted a few lines from a document drawn up במדינת נוא אמון (= Alexandria) . . . [רשותיה ד]שרינו ועטרת ראשינו שמואל הנגיד הגדול . . . שר השרים . . . [מעון] כל בית ישראל נביר הנבירים ימין המלכות מרדכי הומן (probably r. עזר). His contention that there existed no Mordecai Nagid is now generally accepted. See also *infra*, p. 329, note 1.

Bodl. 2806^b: a document concerning a certain Joseph אלרומי who arrived at Damietta in a ship on Friday evening (eve of Tabernacles); 1469 Sel. = 1157 C.E., bearing a letter from the Nagid.

(o) T.-S. 13 J 3¹⁰ (fol. 1 b): dated Adar II, 1470 Sel. (1159 C.E.) at Fustāt.

18. [Vol. I, pp. 230-31.]

An epistle from Elijah b. Kaleb b. Leon to Samuel b. Hananya.

[T.-S. 10 J 9¹⁴.]

Address (verso)

יובל לכבוד אדוננו ומרנו ורב[נו] ש[מואל] מואל נניד
הננידים ושר השרים רכב יש[ראל] ופרשיו
עמרת ראשנו. כליל תפ[ארתנו]. מנדל עוזנו.
מני אליה בך כלב ביד ל[און] תנצח עבדו.

(recto)

לקראת יקרת צפירת תפארת גדולת קדושת מרנו ורבנו. נבירנו תרים דורנו.
קריית מעוזנו. מאור עינינו. ועמרת ראשנו. הוא איהו ניהו¹ אדוננו רב שמואל
נניד עם אלהינו ארון הקודש ודביר ההיכל צור ישראל זכהו חזות בבנין
אריאל ובימיו יבוא נואלנו לקבץ שה פזורה מיד נחזיה וזכה ראות את
5 אדוננו נזכר ואמרכל בלשכות חשאי בית אלהינו² החקקתי אני החותם
בסוף שורותיים להודיע להדרת אדוננו כי הנני באתי באשר נזר אדוני אל
עבדו והנה אני בְּנֵהָא³ ואני אמרתי בבואי באלכסנדריא⁴ וראיתי מעשיהם
כי מפני שהם רחוקים מכבודך הסכך⁵ ואמרתי אולי הקרובים אצל אדוננו
נתבסמו מרחיו והנם בנללם ומצואתם לא רוחצו ואנשי החכמות בעיניהם
10 כבהמות והתעורה והחוקים זולין בעיניהם ולפי שעה נכאב לבבי ונשתוממתי

כאן

על השינוי שראיתי מכל קהילות ישראל ונשאתי ונתתי ברעתי למה הם ככה ואיך
סובלין הם את עצצן ואיך יתן לבם לאכל לחםם בלא תפלה וחזרתו ונחמתי
את עצמי ואמרתי הואיל ולא נתיישבו ביניהן תלמידי חכמים להורות [לחם]
את הדרך

אשר ילכו בה הַקְבָּה הן אותן כשונגים וכן יהי רצון מלפני שוכן במרומים שירינם
15 כשונגים ולא כמזידים כי מכל מקום בניו הם וירחם עלינו ועלי[הם] אם נא
מצאתי חן בעיניך אדוני אל תאחרני יותר אלא עשה בעבור כבוד שמים שאעלה

¹ איהו, ניהו are Aramaic synonyms of הוּא 'he', 'he himself'.

² See Shekalim 5. 6.

³ Read בְּנֵהָא, Benhe al'Asal (see *infra*, p. 290, note 9).

⁴ לֵאלֵכָא would be more correct.

⁵ הסכך 'that covers', protects.

להקביל פניך ולהשתחוות להדרתך אפים ארצה ואל ימעט בעיני אדוני צערי
והוצאתי מאלכסנדריה ועד הנה וזה האיש השכירות[ו] מִמְחֶלֶה עד הנה ואני
שכרתיו עוד מיכן להגיע כתבי אלי כבודך כי אלה האנשים אפילו כשור
20 האי־סמדין לא חישבוני וכתב כבודך אקבל עם שלוחי זה וגם הוריעני על מקצת
ספרים שיש לי איך אכניסם ואם אוכל ליכנס עם מלבושי כי בני אדם
מפחידים אותי על הלשון ועל המלבוש וכבר אדוני יודע כי מראש חדש
ניסן ישבתי

באלכסנדריאה ועבר עלי הקייץ בלי¹ כי² בבכיה וצער גדול ועתה אם נא
מצאתי חן בעיני אדוני אל נא אצטער יותר וְהִקְבֵּה יהיה לך עוזר וסומך בכל
25 עת ש[ת]קראהו ויגדל אחריתך מראשיתך שז והיה ראשיתך מַצְעֵר
ואחריתך יִסְנֵא מֵאֵר³ אליה בר כלב ביר לאון הַנְצִבָה

19. [Vol. I, pp. 232-3.]

*A collection for the ransom of prisoners, made by order of
Samuel b. Hananya.*

[T.-S. 8 J 17¹⁸, a quire of two leaves.]

(fol. 1, recto, middle of page)

גְּמַל בְּמֵא גְבִי מִן פְּסִיקָה
אֶל שְׁבוּיִים יִתְּרוֹם אֱלֹהִים פִּי
אֶלְרִיף

(verso)

בְּשֵׁם רַחֲמֵ
מִבְּלֵג מֵא גְבִי מִן אֶלְרִיף מִן פְּסִיקָה אֶל־שְׁבוּיִים
יִתְּרוֹם אֱלֹהִים מִמֵּא אִמְרַת בְּנְבִאִיתָה הַדְּרַת
כְּבוֹד גְּדוּלַת קְרוּשַׁת צִפְרִית תְּפֹאֶרֶת מִרְנֵי¹ וּרְבֵנו
אֶדְוֹנֵנו ש[מ] וְאֶל הַנְּגִיד הַגְּדוֹל שֶׁר הַשְּׂרִים נְגִיד
5 הַנְּגִיד[ד] יִם גְּבִיר הַגְּבִירִים יִמִּין הַמְּלוּכָה נֹר² הַנְּשִׂאוֹת
יְרוֹם הוֹדָה וַיִּגְדֵּל תְּפֹאֶרֶתָה מִמֵּא תוֹלָא גְּבֹאוֹתָה
עֲבֹדָהּ אֲבוֹ אֶלְסְרוֹר בֶּן טְרִיף נָע וְאֶלְשִׁיךְ אֲבוֹ
אֶלְמַעְאֲלִי כֵּב מִרְ וּרְבֵנִי שְׁמוּאֵל הֶזְקֵן הִיקָר בֶּר מִרְנֵ

¹ Read כלו.

² Supply אֶם.

³ Job 8. 7.

יהודה הזקן הנכבד נע

מן אלעין ואלורק צרף ארבעין 10

דרהם בדינר מאיתין וכמסה

ועשרין דינר ורבע ותמן

תפציל דלך אלמחלה¹ ארבעין דינר ורבע

מניה זפתא² סבעה ותלתין דינר

(fol. 2, recto)

סמבוטיה³ סתה ועשרין דינר

דמסים⁴ אתני עשר דינר

סמנוד⁵ אחרי עשר דינר

מליג⁶ תמאניה ועשרין דינר

5 דמירה⁷ ארבעה עשר דינר

תנים⁸ תלאתה דנאניר

אלשיך אבו סעד

ואלשיך אבו אלמעאלי עשרין דינר

כנהא⁹ אלעסל ארבעה עשר דינר ותמ[י]

10 דמיאט¹⁰ עשרין דינר

פדלך אלגמלה מאיתין

וכמסה עשרין דינר ורבע ותמן

אלמורוד מן דלך מן יד אלשיך אבו אלמעאלי

אלי מצר אלי מודע אלשיך אבו סעד סבעה ותלתין דינר

¹ Maḥallat al-Kubra, עיר אלמחלה הגדולה, see *J. Q. R.*, XVIII, 10; *infra*, p. 293; Bodl. 2877⁴¹: a Gef. dated 1143 c. e., נהרא בעיר אלמחלה הגדולה דעל נילוס וזומא מוחבה. It is half-way on the railroad between Alexandria and Damietta (Gottheil, *J. E.*, V, 62, col. 2).

² Miniyat Zifta, cp. above, p. 259, note 7; Bodl. 2876^{68,69}: dated 1126 and 1155 c. e. respectively; *R. E. J.*, LXV, 43; above, p. 287.

³ Near Fustāt, see Bodl. 2875¹: a Ketuba, dated 1134 c. e., at הסמוכה לפצטאט.

⁴ Damsis, see above, p. 259, note 7.

⁵ Read perhaps סמנוד, Sammanūd; cp. *infra*, pp. 308, l. 23 and 317.

⁶ Milij. Elḥananan b. Shemarya corresponded with this community. A letter dated Fustāt, 1131 c. e., was sent to R. Abraham of Milij (מליג), cp. *J. Q. R.*, XIX, 729, no. XX and 723, no. 1). T.-S. 13 J 16²¹: a letter to R. אברהם אשר בעיר מליג. . . ובראשם כק מור אלעזר הכהן החזן הממחה בר יהודה נע

⁷ Damirah. Cp. *J. Q. R.*, XVIII, 10-11; T.-S. 8 J 5¹⁹: עיר דמירה הקטנה.

⁸ Tinnis, see vol. I, p. 89; *R. E. J.*, LXIV, 124, no. 1: Arabic letter to the members of the synagogue of Tinnis, dated 1 Adar 30th, 1480 Sel. = 1169 c. e.; Bodl. 2878⁹⁸.

⁹ Read בנהא, Binhāt al-'Asal.

¹⁰ Damietta (Dimyāt).

(verso)

ומן ידה איצא ממא אקאם בה הו ושריכה
 אלשיך אבו סעד נט רח אלי אלשיך אבו אלמנא
 מן אלעין עשרין דינר
 מא קבצוה אלשבויים בכתאב
 5 הדרת הננידות תיכון משרתה נצח סלה
 מן אלעין תלאתה ותסעין דינר
 מא הו באק ענד אלשיך אבו מנצור אלמעוה¹ ברמיאט
 נט רחמ מן אלעין עשרין דינר
 מא ורד עלי יד אבו אלסרור בן טריף נע אלי
 10 מודע אלשיך אבו סעד כמסה וכמסין דינר
 מא ורד עלי יד מעמר סגולת קהלו²
 אלי מגלס סידנא יבון לעד אנצרף ללשבויים אלוהם
 ורק ען כמסה וארבעין דרהם דינאר ותמן
 פדלך אלגמלה מאיתין וסתה עשרין
 15 דינר ותמן

19^a. [Vol. I, pp. 232-3.]*A Calendar for the years 1153-6 C.E.*

[T.-S. 10 K 20¹, consists of three paper leaves, damaged, square writing, size $6\frac{1}{2} \times 5$ inches, of which fol. 1 is blank.]

(fol. 2, recto) השנה הזאת יב פ[י מחזור] ר[ח] נט[ה] והי . . . אלגדול אלגוד³
 יא והי ליצירה דתתקיד [והי] י [ל] שטרות אתסה והי לחרבן⁴ יבנה [א] פו והי
 אלז לשמנה ופי אליוב[ל] יד[] ופי אלמחזור אלשמסי יד והי | פשוטה וחסירין
 סימן בחזן | אול רנב שנת תקמח ללגונים | מ[ח] רחשון גז כסליו ה חנוכה א
 טבת ז | צ[ח] א שבט ז אדר אב פורים א צום פורים ה | ניסן ז אייר דה
 סיון [י] עצרת ד תמוז זא צום | ז אב ז צום ז אלול גז תשרי סוכה⁵ |

¹ 'Designate' for some dignity. Cp., e. g., the title לחבורה, vol. I, 278. Perhaps our Abū Maṣṣūr was an aspirant to the title Ḥaber.

² Evidently this Mu'ammar held the title 'the choice of the congregation of' X. (. . . סגולת קהל, cp. vol. I, p. 259, no. 5).

³ Can also be read אלניר. The meaning of these two words is not clear to me.

⁴ Supply המקדש בית המקדש to which the next word יבנה 'may it be rebuilt', really refers.

⁵ Supply ה 'both', i. e. the first day of both New Year and Tabernacles falls on Thursday.

אלוית ברסם אלכניסה | [אבו עלי] בן צדקה מרחשון אבו אלחסן בן חשוש
[כס] לוי | . . . טבת . . . שבט אל[שיך] . . . | . . . [אלשיך אבו אל] ביא[ן]
ס[ני]ן ו[עצ]ר[ת] | . . . [אלו]ל וראש השנה . . .

(verso) השנה הזאת יז פי [מח]זור רזנט והי ל[יצירה] | [דח]תקז ולשטרות
אתסו ולל[ח]רבן אפ[ח] | [והי] אל א פי אלשמטה ופי אליובל טו וללמחזור
אלשמ[סי יז] | והי פשוטה ושלמים סימן הש[א] | אול רנב תקמט ללגוים |
[מרח]שון וז כסלוי אב חנוכה ה טבת זד צום [ז] שבט ה [צום א] אדר וז
פורים ו ניסן א פסח א | אייר בז סיון ד עצרת ב תמוז הו צום א אב |
ז צום א אלול אב תשרי סוכה . . . ז² | אלוית ברסם אלכניסה | אלשיך אבו
עלי בן צדקה מרחשון אלשיך אבו אלחסן בן חשוש כ[סליון] | אלשיך אבו
אלרצא טבת וחנוכה אבו אלחסן אבו סעד שב[ט] | אלשיך אבו אלכיר צדקה
אדר אנא ניסן ופסח אלשיך אבו עלי | [צה]רי אייר אלשיך אבו אלביאן סיון
ועצרת אלשיך הלאל | תמ[ו] ו[אב] אלשיך אבו אלמפוצל אלול [ור]אש
השנה . . .

(fol. 3, recto) ³ השנה הזאת יז פי מחזור רזנט | והי ליצירה דתתקז ולשטרות
אתסו וללחרבן אפח והי אלתאניה פי אלשמטה | ופי אליובל וז וללמחזור
אלשמסי וז | והי מעוברת וכסדרן סימן גכו | מרחשון דה כסלוי ו חנוכה ב |
טבת זא עשרה בו ז שבט ב אדר | ראשון גז אדר שני הו פורים ה | ניסן
ופסח ז אייר אב סיון ג | עצרת ג תמוז דה צום וז א | אב ז ט בו [א]לול זא
תשרי וס[וכה ב]

(verso) אלוית אלחמיד אלשיך אבו סעד ואל[שיך] | אבו עלי צהרי מרחשון
אלשיך אבו עלי | בן צדקה כסלוי אלשיך אבו אלחסן בן חשוש | טבת וחנוכה
אלשיך אבו אלרצא שבט | אבו אלחסן אבו סעד אדר ראשון | אלשיך אבו אלכיר
צדקה אדר שיני | אלשיך אבו סעד ניסן ופסח ורתה אלחבר | רחמה אללה אייר
אלשיך אבו עלי צהרי | סיון ועצרת אלשיך אבו אלביאן תמוז | ואב אלשיך אבו
אלננס הלאל אלול | וראש השנה אנא ושלום עלינו | ועל כל ישראל

20. [Vol. I, pp. 234-5.]

The family of the Gaon Sar Shalom Hallevi.

(1) Netaneel Hallevi Gaon was probably a brother of Sar Shalom. The period of his activity can be traced by means of the following data :

¹ Angular brackets indicate that the words enclosed are struck through in the manuscript.

² Tuesday evidently refers to New Year and Tabernacles (תשרי סוכה). Perhaps in the lacuna was also mentioned עצרת שמיני.

³ On the top of this page we read שרח and also the indication of the Muslim year ??
ללגוים תקנ רנב אול וענה.

(a) T.-S. 8 J 5²¹: a document, dated Sivan 24th, 1471 Sel. בעיר אלמחלה הגדולה הסמוכה לפסטאט מצרים רשותיה דאדוננו נתנאל הלוי. Therein is mentioned a certain הישיבה ירדי. Likewise T.-S. 13 J 6²⁷: Adar, 1471 Sel. = 1160 c.e. A document (T.-S. 18 J 1²⁶) of the same year, drawn up at מחלה near Fustāt, by authority of Netaneel Hallevi, mentions Sheerit החזן הוד החזן b. Shemarya פאר החזן.

(b) T.-S. 8 J 5²²: at Fustāt, 1473 Sel. = 1162 c.e. T.-S. 8 J 32³: at Fustāt on Ab 14th, 1473 Sel. = 1162 c.e. Or. 5542; fol. 3, נקול (1) נחן אלשהוד . . . (2) אלשך אבו אלפכר אלעטאר הירוע בן (3) אמשאטי מור סעדיה הוקן בן מור אברהם הוקן היקר (4) גבא אלמונות פי אלעשר אלאוסט מחודש כסליו דשנת אלפא (5) וארבע מאה ושבעין ותלת שנין לשטרות בפסטאט מצרים (6) דעל נילוס נהרא מותבה ר[שותיה] דהדרת יקרת צפירת (7) תפארת כבוד גדול[ת] קדוש[ת] מ[ר]נו ורבנו יחיד דורנו (8) נסיכנו ונשיא אלהים בתוכנו אדוננו נתנאל הלוי רכב (9) ישראל ופרשיו . . . Signed by Tikvah b. Simḥa b. Mebasser the Ḥaber. Or. 5542, fol. 23, contains a letter to the above perfumer Sa'adya (Abū'l Fakr).

(c) Merx, *Documents de paléogr. hebr. et arabe*, Plate III, prints a Ketuba, dated Adar, 1475 Sel. = 1164 c.e. at Fustāt. Netaneel is mentioned therein as נאוננו נתנאל הלוי ראש ישיבה של גולה (see Kaufmann, *M Schr.*, XLI, 214). Signed by Jacob Hakkohen b. Joseph, Meborak b. Nathan the Ḥaber, Hillel b. Šadoḳ Ab (cp. above, p. 287). The latter was probably the father of the author of the *Zuṭa Megillah* (see Pozn., *R.É.J.*, LXVI, 70).

(d) T.-S. 13 J 3¹²: a document, אלאתאסע אלתאנן אלאתאסע (1) למא כאן יום אלתאנן אלאתאסע (2) בפסטאט מחדש כסליו שנת אלפא וארבע מאה ושבעין ושבע שנין לשטרות (3) אדוננו נאוננו נתנאל הלוי רכב ישראל ופרשיו יחיד הדור ארי התורה ראש הישיבה של גולה (4) יהי שמו לעולם (cp. also T.-S. 13 J 5²).

(2) That Netaneel was Nagid is mentioned nowhere. Only Benjamin of Tudela calls him שר השרים, a title given to the Negidim. *Itinerary*, ed. Adler, 63: שר השרים (Epstein's MS. reads חננאל) וביניהם נתנאל (ר') חננאל (ר') הוא ראש לכל הקהלות של מצרים להקים רבנים וחזנים והוא משרת פני המלך הגדול היושב בארמון צוען המדינה Benjamin does not however mention that he was a Levite.

(3) Bodl. 2876¹⁴: a deed in Arabic wherein הלוי נתנאל is mentioned. Bodl. 2787²⁷ contains a poem wherein the following lines occur: נתנאל בן נאוננו בורחו בבשחה כסתה שמש עננים והוא נגיד ואמין: בחכמים. Does this refer to his title of Nagid? Probably our Netaneel

is meant here. Hence his father also occupied the dignity of Gaon. Indeed Mr. E. N. Adler (*Msschr.*, XLI, 425) mentions a Genizah fragment in his possession which seems to be an account of the installation of Netaneel as Rosh Yeshiba of מדינות בית דין הגדול בכל מדינות ארץ מצרים. Amidst a host of other titles he is introduced as נאונו אחינו נתנאל ראש הישיבה שלגולה . . . בן הדרת מרנא ורבנא משה הלוי הראש המובהק הגאון הגדול מנוחתו כבוד את אלהי.

(4) While Netaneel is styled ראש ישיבה שלגולה, Sar Shalom Hallevi b. Moses styles both himself and his father יעקב גאון. The latter is also addressed thus in a legal question (T.-S. 13 J 31²) which begins (1) מא יקול אדונינו נאונו משה הלוי רא[ש ישיבת] (2) גאון יעקב (1) פי רגל תופי. Claims are advanced on the property of the deceased by a creditor possessing an IOU and by the widow claiming her Ketuba. The question ends ויכפיל שכרו ויכון משרתו וירבה תורתו. ראש ישיבת ארץ הצבי. *Infra*, p. 299, Sar Shalom signs as ראש ישיבת ארץ הצבי b. Moses, the descendant of the Geonim.

(5) Sar Shalom's period of activity can be approximately determined by means of the following data:

(a) T.-S. 13 J 31⁴: a document dated Adar, 1481 Sel. = 1170 c.e., at אלמעזיה אלקאהרה הסמוכה לפסטאט מצרים דעל נילוס נהרה מותבה רשותיה אלמעזיה [דאדונ]נו [גאון]נו שר[ש] שלום הלוי גאון יהי שמו לעולם (cp. T.-S. 13 J 71², verso). In the following year we have a document (1482 Sel.) at Fustāt (T.-S. 13 J 31⁶, cp. Worman, *l.c.*, note 4), מותבה רשותיה דאדוננו משה (i.e. Maimonides). Likewise T.-S. 10 J 26⁴, dated Tishri, 1483 Sel. (1171 c.e.), and T.-S. 10 J 26¹³, dated Adar I, 1483 Sel. (1172 c.e.).

(b) Bodl. 2834²¹: dated 1488 Sel. = 1177 c.e. in the presence of שר שלום ברבי [משה] ראש ישיבת גאון יעקב זצל.

(c) Bodl. 2878⁹⁴ and 2875³²: dated 1494 Sel. = 1183 c.e.

(d) Bodl. 2821^{16 h} and 1: marriage documents, dated 1496 Sel. = 1185 c.e. at Fustāt. T.-S. 18 J 1²²: a document dated 4945 A.M. בנא אמן דעל כף י[מ]א רבה רשותיה דאדוננו שר שלום הלוי ראש ישיבת ארץ הצבי.

(e) Bodl. 2805⁹: at Fustāt, Kislev, 1500 Sel. = 1188. A fragment in a box belonging to the Cambridge University Library Collection, dated Tebet, 1500 Sel. at Cairo by authority of Sar Shalom Hallevi Gaon. Signatures: Solomon b. Zakkai and Netaneel b. Joseph Hakkohen.

(6) Our Sar Shalom is perhaps identical with the Ab of the Damascus academy whom Benjamin mentions in his *Itinerary* (ed. Adler, p. 31) ושם ראש הישיבה של ארץ ישראל ושמו ר' עזריה ואחיו שר שלום אב בית דין. For 'Azarya another reading (ibid., note 12) has 'Ezra. But this is probably a confusion with the later Gaon, perhaps 'Azarya's son, whom Petaḥya met when visiting Damascus (*Itinerary*, ed. Grünhut, p. 28). This 'Ezra received his diploma from the Bagdād Gaon Samuel Hallevi b. 'Ali. Thus Netaneel, 'Azarya, and Sar Shalom were the sons of Moses Hallevi, Gaon of the Palestinian school situated then at Damascus. Netaneel emigrated to Egypt where he became ראש ישיבה של גולה at Fustāt. 'Azarya succeeded his father as Gaon at Damascus while Sar Shalom was Ab. After Netaneel's death (between 1166-70) the Ab of Damascus settled in Fustāt and became president of the school. He gave himself the title of ראש ישיבת ארץ הצבי, ראש ישיבת גאון יעקב, probably because of his having been Ab of the Damascus school. 'Azarya was probably succeeded by his son 'Ezra to whom perhaps T.-S. 8 J 8¹⁵, containing a very damaged letter, was addressed. הדרת יקרת רום תפארת (l. 5) צפירת עמרת כבוד מרינו ורבינו (6) אדונינו עזרא ראש ישיבת גאון יעקב חרומ ממשלחה ותגדל (7) ממלכתה . . . (last two lines) . . . בן אדוננו | .הגאון הגדול מנוחתו כבוד וזכרו לחיי העולם הבא.

(7) Ḥarizi, when visiting Safed about fifty years after Benjamin's travels, found there a Ṣadoḳ ראש ישיבת גאון יעקב who lost his position and wandered about from one place to another. *Taḥkemoni*, ed. Kaminka, p. 354, ועברתי על צפת ומצאתי שם בחר האל . השר וגדול מיישר . . . כל עקוב . צדוק הצדיק ראש ישיבת גאון יעקב . אבותיו היו ראשי הישיבות . . . רק אפפוהו צרות רבות . והתגלגלו עליו סבות . והורד מכסאו אחרי מלך . . . והורק מבלי אל כלי ובגולה הלך . . . It may be that he was a member of this Gaonic family. Probably this Ṣadoḳ is identical with the person mentioned in an interesting responsum of Maimonides (Kōbeš, I, no. 148). A number of people in a certain community bound themselves by means of a ban to discontinue the honorary mentioning of 'the head of the school' and other people in the synagogue during prayers and on other occasions. This used to be called by the technical term of רשות (see above, vol. I, p. 237). The wording of the ban was, according to some correspondents, אבל אם היתה השבועה כמו ששאלו ממני מקצתכם וכתבו

¹ A Siddur by Solomon b. Nathan of Sijilmissa (copied in 1203 at Barka by 'Amram b. Sa'adya) contains an entry בבית דינו של רבינו עזרא ריש (Steinschneider, *ב"ח*, IX, 39; Bodl. 896; cp. also Pozn., *Bab. Geon.* 110). Both father and son are entirely unknown.

נוסח החרם ואמרו שכך החרמו על מי שיחזור מהיום והלאה ישמע לאדם רשות לא בטבה ולא זכר ולא תסמיה לא עלי ספר תורה ולא על פי כתב ולא עלי שום מן הברכות עד אתקפ"ח שנה זהו הנוסח ששלחו לי. If Sel. is meant here, which would correspond to 1277 c.e., then the ban was declared in 1177 c.e. for a period of a hundred years. But it is also possible that אתקפה is a corruption for תתקפה. Hence A.M. is meant = 1228 c.e. and the event took place in 1178, forbidding the mentioning of רשות for half a century. Maimonides continues (*l.c.*, 30^a top), ואף לפי נוסח זה שכתבו אם אירע דבר לזה הש"ר הנכבד רב צדוק ש"צ להזכיר שמו ושם אבותיו נע כגון שישא אשה או יולד לו בן זכר או יעלה לקרוא בתורה מברכין אותו ומקלסין אותו כראוי לכבודו ומזכירין אותו בכל מיני כינויים שירצה ושם אבותיו הקדושים זצ"ל ואומרים בן פלוני הנאון ראש ישיבת ארץ הצני וכ'. Thus this Şadoğ was a son of a Gaon, the head of the Palestinian academy. During the period from 1177-8 c.e. to Ḥarizi's visit of Safed, this Şadoğ probably assumed himself the title of Gaon and experienced adverse changes of fortune.

What militates against the above identifications is the fact that none of these people are styled as Levites. But it should be borne in mind that Netaneel, who undoubtedly was a Levite, is not mentioned as such by Benjamin of Tudela.

(8) In dealing here with the Damascus school, a few remarks should be made about the scholar Joseph b. אלפלאה (אבן פלאה) whom Benjamin met in Damascus during his visit. Joseph had the title יסוד הישיבה. He is perhaps identical with the scholar whom Maimonides mentions in a responsum (Kobes I, 5^c, no. 23), וזה העניין הפכו ר' יוסף בן פאלט זצ"ל באותם הקונטרסים אשר שלח לנו ולכך תראה אומרו תמיד חייב מדאורייתא חייב מדרבנן. We see that Joseph corresponded with Maimonides and sent him some of his writings (קונטרסים). However, when the above responsum was written, he was no longer alive. The real name of his father was Paltoi, as we learn from Peraḥya b. Nissim's commentary to Babli Sabbath (Bodl. 438¹) who cites this scholar a few times. Fol. 21^a אמר רבינו יהוסף הלוי בן פלטי (מתני' תנור שהמיקוהו (to Sabb. 38^b בפירושו ששאלו רב נחשון גאון זל ואמרו לו ששמענו שבשתי ישיבות משהין סיגלי (Sabb. 50^b) יש מי שפיר בלשו; fol. 25^a; בתנור ואמ' כך עושין עדיין ישן=בלשון ישמעאל) אלגאסול (saffron) ורבי יוסף בן פלטי פיר בלשו ישן גם קישרו (Sabb. 66^b) רבי יוסף בן, fol. 32^a; (see Lane, s. v.)²; סעדה

¹ The stroke over the word is in the manuscript, and probably denotes that it should be deleted.

² See Addenda.

פ' (פלמוי r. משום רבי שרירא פי' T.-S. Box F 3 contains a leaf of a Talmudic commentary which begins on recto (פ' = פירוש) (1) ראיתי לזכור פ' (= פירוש) זה (!) הדרשה הכתוב (!) בנמ' להשלים (2) בו הפרק שראיתי בו פ' לרב הגדול בישראל הרב רבינ' [נ] (3) אברהם בר הרב הגדול רבינו משה בעל החיבור [ר] (4) מנוחם כבוד אמרי בנמרא דרש ההוא נילאה וכו' (Sabb. 88^a) . . . (verso, l. 4) ורבינו יהוסף בן פלמוי זצ"ל (5) מפרש פול מצרי וכו'. Joseph b. Paltoi seems to have composed a commentary on Sabbath which Perahya b. Nissim used.¹ Most likely פלמוי and פאלט are variations of the same name, the former being the original; אלפלאח, אלפלאח, אבן פלח, אבן פלח would be corruptions of this name, provided the Damascus scholar is identical with our Joseph b. Paltoi. Whether this dignitary of the Damascus school is identical with Joseph ibn Plat mentioned in the Pardes² is still doubtful. The reading יסוד הישיבה is to be preferred to סוד הישיבה; the former was an honorary title bestowed upon well-wishers of the academy (see vol. I, p. 278). Accordingly Joseph was no 'Vorsteher des Lehrhauses' as Graetz (VI⁴, 244, note 3) states.

¹ Perahya also cites Abraham Maimuni. See also Kōbeş I, 53, a, b where a statement of Abraham is excerpted מפי' מסכת שבת להר"ר פרהיה בר נסים זל' שחבר שנת ה' ז' ליצירה (1247 C. E.). A document (Bodl. 2873⁸), dated 1551 Sel. (1240 C. E.) at Fustât, mentions our commentator as one of the parties (see also above, vol. i, p. 248, note 1). In dealing with Perahya's commentary, the following excerpt from Bodl. 480^a, fol. 26^b, will be of interest. On אי הכי אמ' אבא אוט' רבי יוסף (Sabb. 53^a, see Rashi a. l. and in *Hullin* 45^b) Perahya remarks הלוי זל' שקיבל טרבי יצחק בעל מגלת סתרים כי שם רב אבא הוא והו' קוראין אותו רב אבא וכיון שיש בו טורח חורו לקרותו רב בלא אבא ושמואל היה תלמידו וחבירו והיה שמואל קורא לו אבא בלא רב. Now Joseph Hallevi is most likely Joseph ibn Migash who reports in the name of his master Isaac (Alfasi). But the author of the Megillat Setarim was not Alfasi, but, as is well known, Nissim b. Jacob of Kairowân (see Pozn., אנשי קירואן, 38-40). By-the-by, another disciple of Alfasi was Joseph b. יוסתו of Jian. Bodl. 438⁸, containing Yehuda b. Eli'ezer Hakkohen's commentary on 'Ab. Zara, reads on fol. 126^b וכן נמצא בכתב מר יוסף זל' בן יוסתו ממדינת ניאן שהעיד על רבו הרב אלפאסי זל' שחזר בו בסוף ימיו וכו' (See Addenda.)

² See also האשכול, ed. Albeck, p. 15, from MS. Paris, ואני הכותב שמעתי בשם רבי יוסף אבן פלח שהיו נוהגין באליסונה (Lucena) שהיו אומרים שמע יחד בקול ובנועם גדול ובמתינות והיו מפסיקין בין כל תיבה ותיבה עד אחד. Albeck thinks that this is a later addition by the author of the *Eshkol*. See further Epstein, *Mitschr.*, XLIV, 289 ff.

Nos. 21-3. *Letters from and to Sar Shalom Gaon.*

21. [Vol. I, p. 237.]

[MS. Adler 4020, paper, square hand, top torn off and also damaged on left hand.]

(recto)

. . . יוע¹

[מ]ן שר שלום הלוי ראש ישיבת

גאון יעקב ב"ר משה הלוי ראש

ישיבת גאון יעקב בן הגאונים

זקל²

למא צדר כתאב אלגמעה אלכרימה הדרים בעי[ק]לוב³

ברוכים הם לשמים למושבו יירומם וו

ותחקקנא רנבתכם וחסן עאטפתכם פי

מרנא ורבנא משה החזן היקר כיד החזוני[ם]

מרנא ורבנא לוי החזן היקר אהוב הישיבה

והו אהל למא אהל לה דון גירה ממא לא

לכונה בקי בשחיטת חולין ורגיל פי אלחפלות פי סאיר

אוקאת אלסנה [ו]נחן נעלם אנה מא תעטל ענכם אלא בסבב מרצה

שר שלום הלוי ראש ישיבת גאון יעקב

בירבי משה הלוי ראש ישיבת גאון יעקב

בן הגאונים

(margin)

. . . פעליכם אלקים בחקוקה | ומחאפטה אלכונה יעלם אולארכם נר תורה |

[ו]נ[כ]רנכם מן ידי חובה ותתכלצו מעונש האיסור | ושלום אחינו יגדל | אמן נצח

סלה | יהפך לש[שון] |

¹ Of this heading only the last three letters are legible.

² זכר קדוש לברכה =

³ Read קלויב (see *J. Q. R.*, XVIII, 10-11, עיר קלויב; *infra*, p. 302, note 10, l. 6). Kalyub is $8\frac{1}{2}$ miles north from Cairo by railway.

22. [Vol. I, p. 237.]

[T.-S. 13 J 31³.]

(---○---○---)

(recto)

[כמ]גדלות בשם¹ אשר ריחו. יעזר פאת תימן וגם צפון.
 משה סגן הכהנים (2) וגביר. כל הנדיבים הוא בנו חלפון.
 את אוהבו יהיה כבן יאיר². גם אויבו (3) יהיה כאב דלפון³.
 לגפן אדרת. וצניף התפארת וציץ הכותרת. אווז מעל
 (4) היתרון. ועוטה רביד הכשרון. נחל עדני. מבחר זקיני. נין
 אהרן קדוש יי'.
 5 אשר מפעל הזרמים. ומתנותיו כמימי הגשמים. יישר ארח[יו] וייטיב שבחיו.
 ויפיחו נזלי מרקחיו. מה יקרו לשמיד⁴. ומה יפו כרמיך. [ומה] נחמדו
 גנות בשמיד.
 לריח שמניך טובים שמן תורק שמך⁵. לא נעלם מיחידתו⁶ היקרה.
 כי לי מברכת הסחורה. בכל פעם תשורה. תובל ב[סת]ר בסבר ותקוה.
 לחק ולמצוה. רוח נדיבה אל תבצור. והתשורה משליחותה אל תעצור.
 10 ש[י]מנה כחקה מבלי להוכח. ברית עולם לא תשכח. א[נן] מזכירים ח[ביבנו]
 דברי חכמי התורה זכ לב כל העושה מצוה אחת מטיבין [לו] ומאריכין את ימיו
 ונוחל את הארץ⁷. וכל הזהיר במצית ציצית זוכה
 ומשמשין אותו שמונת אלפים ושש מאות עבדים⁸ שז בימיהם ההם ובעת
 ההיא אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגוים והחזיקו בכף
 15 איש יהודי לאמר נלבה עמכם כי שמענו אהים עמכם⁹ ואתה אדירנו
 ידוע בזהירותיך במצות וזריותיך ליטול שבר וכבר ניסיתי בכל פ[עם]
 ופעם שחשוב בשלום שחשנר לי טלית שאעשה בה מצות ציצית ואתה
 אמר וקיים דבריך והמקבה יכפיל שכרך ויהיה בעורך וישמור לך
 החסד והשלום כענין שז וחסד יי מעולם ועד עולם על יראיו וצ לב ב¹⁰
 20 ושלום חמודנו יגדל. כעוז המגדל. ואל ידל אדם¹¹ ישע לנו יקרב
 שר שלום ראש ישיבת ארץ הצבי ביר משה הלוי
 ראש ישיבת ארץ הצבי נין הגאונים זקל

¹ Cp. Cant. 5. 13; 4. 16.² I. e. Mordecai (Esther 2. 5).³ I. e. Haman, cp. Esther 9. 7.⁴ לְשִׁמָּה, cp. Exod. 28. 19; 39. 12.⁵ Cant. 1. 3.⁶ מנפשו = Cp. above, p. 85, note 6.⁷ Kiddushin 1. 10.⁸ Sabb. 32^b; our text reads שני אלפים וח' מאות עבדים.⁹ Zech. 8. 23; the verse seems to have been quoted from memory, hence בימיהם ההם ובעת ההיא.¹⁰ Ps. 103. 17.¹¹ אמן נצח סלה =

23. [Vol. I, pp. 237-8.]

[T.-S. 13 J 20¹⁸.]

Address (verso)

וויגייע להדרת גאוננו שצ

(recto)

בֶּשׂ רַח זֹה

שְׁלוֹם רַב לְאוֹהֲבָיו¹ וְג' שְׁלוֹם שְׁלוֹם לְרַחוּק² וְג' וּלְלוֹי אֲמֹר וְג' יוֹדוּ מִשְׁפָּטֶיךָ וְג'
יֵשׁוּמוּ קְטוֹרֶה בְּאַפֶּיךָ וְג' בְּדֶךְ יְיָ וְג' מִחֵץ מִתְנִים קִמּוּ³ וְג' כִּי יְיָ יִהְיֶה⁴ וְג'
כִּי אוֹרֵךְ יִמֵּם⁵ וְג' יְיָ עוֹז⁶ וְג'

⁷ בחיר האל וכתר [ה] גאונים אשר בו נכפלו חכמות ובינים ⁸

והוא כתר לכל גאון ופטיש
והוא גיבור בתורת דר עננים⁹

[ו] נבחר בשררה היקרה וגם ישב במושב הקצינים

אלוה חי יחיי ¹⁰ את חמוריו וגם יזכו אלי ברכת חתנים

5 ימלא אל שאילות לבך רגש¹¹ וגם תזכה אלי שמחת אמונים

וְאִשֶּׁר יוֹדִיעַ הָעֶבֶד לְהִזְכֹּרֶת יְקָרָת צִפּוּרֶת תְּפֹאֶרֶת הַיְּהוּד וְעִמְרָת וְצִנּוּף כֹּתֶרֶת •

מרנו ורבנו * אדוננו גאוננו * ונזרינו וכתרינו * ועטרת ראשינו * האור

הבהיר • והכוכב המזהה [יר] • שר שלום הלוי הגאון ראש הישיבה יחייהו

דגול מרבבה • ויוכה לשמחת בית השאבה • וקיבץ ¹² חבת השובבה •

10 בשמחה רבה • כי הוא נכסף לראות פניך • ולהשתחוות לפניך • ולהיסתופף

בארמונד • האלהים יגדל ששונד • ייחזיק [ב]ניד • ותחיה ותזכה ראות

בָּנִים לְבָנִידֹ . כְּדַכְתִּיב וּרְאֵה בָנִים לְבָנִידֹ שְׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל : ¹³

מזומן *

ולא עיבני מלהבנים בכל יום לשרתך [רק] חבלי הזמן. ואין לי בגד

כי אם חסד אל הנאמן: וחזן מזה כי משבוע ימים נולד בעיר אשר

15 אני דר בו ילד לאיש עני יקרא שמו בלשון הישמעאלים מעאני:

ואמר אבי הנמול ב[י] לא ימול את בנו רק אם יפת הקצצר ושלח

אחריו והביאו לאחר [צאת] יפת הנזכר בא יפת בר שלמה הרופא

שיקרא לו אבו אלטפאל [ו]עמו אגרת ואמר [כי] היא מלפני הדרת גאוננו

ובה כתוב כי קבעתו למילה בכל הכפריים[ם] ושלא יחזור אחר

20 ימהול אלא הוא וקראתי אותה והתבוננתי בה [ו]הסימן שדרך גאוננו

לחתום בכל ספר שיצא מלפניך ולא מצאתי בה סימן ואמ[רתי]

לו בני אין זה הספר אמת ועוד לך אצל בעל המילה אולי ירצה

¹ Ps. 119. 165.

² Isa. 57. 19.

^s Deut. 33. 8-11.

⁴ Prov. 3. 26.

⁵ Prov. 3. 2.

⁶ Ps. 29. 11.

⁷ The metre of the following five lines is — — ∪ | — — — ∪ | — — — ∪.

⁸ For ובינות to suit the rhyme.

⁹ I. e. God.

¹⁰ Read יחיה.

¹¹ The metre is here faulty. Read חַיִּשׁ 'quickly'.

¹² Read וקִיבוץ.

¹⁸ Ps. 128. 6.

בלי שכר אלא לשם שמים
 כך הלך אליו ולא רצה בו ומל אותו יפת הקצר לאחר זמן הגידו לי
 אנשים כי מסר בי יפת הידוע אבן אלטפאל עמך ודבר עלי דברים שלא
 25 דברתי וחרה בעינו נאוננו ולא האמנתי אליהם ואמרתי [אי]ך
 יחרה עלי נאוננו ועוד יעשה משפט בלי בלא¹ עדים
 וישמע דברי מוסר בלי עידים ולא ראיות² חלילה לנאוננו מעשות ועוד
 מי אני שיחרה עלי נאוננו אחרי | מי יצא מלך [י]שראל וג'³ השכח חנות אל'⁴
 וג' כמנהג אבותיך הקדושים דינינו לכף זכות ואל תאשימני ואל תשפך דם |

(verso)

כי
 ולא ואל תאשימני מפני הכתיבה והניר הכתיבה אינה
 טוב (!) וכן הנייר וחיי נאוננו לא מצאתי נייר טוב מזה
 ועוד הכתיבה אינה טובה מפני כי אני חולה
 וכתבתי אותה ואני מיסב כי אני חולה במעי ועיני
 5 ולא אוכל לעמוד ולולי כי אני חולה הייתי חלף כתבתי ושלום

(recto)

שא שלום עדי אין קץ לשלום ושלום | חמודך
 עבד מעבדי⁵ עבדיו משה בן אל[יה] הלוי סט

Nos. 24-5. *Epistles from and to Yehiel b. Elyakim.*

24. [Vol. I, pp. 239-41.]

[T.-S. J 20³, paper, square writing, size 25 x 16 cm.]

(recto)

תבואתך טובה¹ ורחבה ונסבה² כך ובנחלתך³ ובכל נפשות ביתך⁴ | רעי
 אשר כנפשי מרור יפת המלמד תכון בארץ ושאננת מפחד רעה⁵

אגלה

אמרתי את אונך את כל ההוה באותו שבוע אשר נסענו ברביעי בשבת
 הפליגה ספינתנו מן מכס⁷ וביום חמישי באנו אל מחוז מנהופת⁸ בשלום
 5 כלנו ברוח נכון באין סער בים ואין מכלים דבר אך מצאתי עולם הפוך
 ואנשי המקום מבוקשים משרי מסים אשר עליהם יוקשים כצפרים
 האחוזות בפח ואני נבוכ בארץ עד ישקף וירא יי' משמים וקולי שמעה

¹ Delete בלא.

² Read ראיות.

³ 1 Sam. 24. 15.

⁴ Ps. 77. 10.

⁵ Read מעבדי.

⁶ Cp. Prov. 1. 33.

⁷ Al-maks, the port of Cairo.

⁸ Miniyat Ziftā.

בחסדך הט אונך לאמרי פי שאל נא את שלום ביתי ומה תניד להם
 שחולה אהבתם אני ואחרי דברי לא ישנו ולאט לי לנער לאליקים נהלהו
 10 לאטו בקריאתו והרגילהו לקרות מארבע הפאות מלמעלה
 ומלמטה כאשר אהבתי¹ ואל יבטל עם הנערים והרגילהו לברך
 את הברכות שהיא יודע וצוה את אמו ליטול ידיו ולברך המוציא וברכת
 היין והמים ונטילה אשר חנכנו אותו לפי דרכו והזהירם על בני הקען²
 לבלתי תניח אותו להידדות³ בחצר פן יקראנו אסון מן הסתיו ומקור
 15 הזמן ופן תפול עליו לבנה מן הקיר כי יקרו לי וילרי שעשועים המה ואף כי
 עניים אנחנו לא קצרה יד יי' להושיע ואותם הכספים אשר לויתי מאותו עני
 נהלני בחסדך עד אשר אבוא אל [ארצ]נו ואם ראיתו כי הוא נחפו ללכת הנה
 צייתי את שיך אסמעיל אלטולאטולי להלות לי וקבל בסבר פנים יפות
 העניים
 וקח ממנו שיעור החוב ותן לו ואני ידעתי כי יהיה לשם חיבוט⁴ בחילוק לחם
 20 ועשנים⁵ ואם תוכל ענוותך תרבני⁶ וחלקתו שבועים שנים או שלשה ואם יקשה
 בעיניך] יתלה עולי באחרים עד ידעו כי איש היה בתוכם וסוכת שלום פרום
 על האח הנחמד כלי יקר שפתי דעת מר ורב התלמיד בן אלדיין הוא
 אביו ובניו בקרב שנים יחיו ולבי עליהם עד אשלם אשר נדרתי עליהם
 בקריאתם ואותו הנער אבו אלביאן שצ הקריבהו אליך ורברת אליו
 25 כי לא עזבתיהו ממיעות מתנתי⁷ כי מצותו עליו⁸ והוא יתום ואין עזר לו
 ובשובי בשלום אשלים מל[א]כתו בחסדי בוראי ועשה והצליח ורודיו
 אלשיך סמואל רשיד ואחיו ר' יהושע תרום קרנם בכבוד ושלום כל
 אוהבינו ורבינו ישליו אהליהם. ובטוחות למו⁹ יחיאל ברבי אליקים הצובי¹⁰

¹ See vol. I, pp. 239-40.

² Read הקטן. His name was Moses (see *infra*, p. 320, II, l. 10 f.).

³ From האשה, used with the walking of a child. See Sabb. 18. 2, **מרדה את בנה**.

⁴ Literally 'beating out'; here in the meaning of a crush.

⁵ Probably וערשים 'lentils'.

⁶ Cp. Ps. 18. 36.

⁷ Probably read מתנתו 'his gift', or fee he was paying for a certain piece of work.

⁸ Read עלי.

⁹ Cp. Job 12. 6.

¹⁰ Probably he is also the author of the following epistle, MS. Adler 2738, paper, square writing: (1) שלום עצום תפקד אדוני רב [ת]מים (2) החכם והנבון ממני : דורש טובתך (3) ושלומך ואמרו לי בביתי כי בא כבודך (4) הנה לשאול בשלומי ולא הייתי הנה וחרה (5) לי הרבה ואני מודיע לכבודך כי בא הנה (6) אבותנא ושאל ממני לבוא [א]ל קליוב לקדש (7) את בנו ואמרתי לו כי יש הנה שתי חופות (8) אחת ביום שלישי ואח[ת] בליל רביעי ואני (9) אבוא אליך ביום ראשון ויבוקש הדבר (10) ולא נמצא כן אחת ביום שני בבקר (11) ואחת בליל שלישי ואני אבוא ביום (12) שלישי שם ותודיע לי אם אפשר לכם (13) להתאחר עד יום

והזקן אלשיך אבו אלפרג שואל בשלום ביתו והקען¹ בן בתו ומצוה עליו
ובשלום הכל שלם הוא אתנו כלנו חיים

25. [Vol. I, pp. 240-41.]

(1) Yehiel b. Elyakim is most likely identical with the author of the Genizah responsum, published by Dr. Abrahams, *Jews' College Jubilee Volume*, pp. 106-8. It contains interesting information about the internal life of Egyptian Jewry. Yehiel writes:

כאשר התעו אותי אלהים מבית אבי בחרתי לגור מצרימה
ראיתי חמס וריב בעיר ומצות ומריבות לחרחר ריב ואשבה משומם דומם
בראותי אלהים שופטים אלהים והמה לא אלהים² ומקצה (ומקצת r.) אנשי
המקום שאלוני היש אתך די השיב לשואלך דבר מעולם אשר באתי ורבות
ראיתי הנד אם ידעת דבר ואשיב אותם דבר אנכי הצעיר בבית אבי
ומשפחתי הצעירה בישראל ואם אינני בקי בתשובות ועניינים הלא לאלהים
פתרונים ספרו נא לי האותיות שאלוני אחוה דעי אף אני ויאמרו לי מה
תאמר נפשך בעד רשות הנזכרת מרשות מרינו ורבינו בשטרות שטרי
מקחים וממכרות ובסעודה שרבים מסובים בה סעודת אירוסין ונישואין וסעודת
מילה וכיוצא בה וטרם פרוס על שמע השליח המתפלל בעד העם וטרם דרש
הנדרש ברבים היש ברשות הזאת מזכרת עון הטובה היא אם רעה דבר אתה
עמנו ונשמעה ובמנהג הזה נהגו הקדמונים אשר לפנינו גבול ראשונים גבול
לא ימש אין כל חדש תחת השמש ואתנה את לבי לתור ולהשיב על ראשון
ראשון ועל אחרון אחרון על אשר סדרו המורים ויורו המורים לאסר אסר בזה
לא ידעתי מזה ועל מזה ולפי עוני דעתי נפשי שמחני מן המורים כוננתי חצי
על יתר לירות דוברי שפת יתר בעזרת המלמד לאדם דעת וזה כל פרי
הסיר התגרות מעל השטרות . . . (p. 108, l. 7 ff.) ונראה לי שתשובה זו
מעולה ושפלה איננה ואשר הראוני מן השמים הגדתי ועל כל הנעלמים והנלוצים
במענלותם והמטים עקלקלותם יוליכם יי את פועלי האון שלום על ישראל זו היא
הוראת כִּזְק מרגן ורבנן (מרנן ורבנן r.) יחיש' (יחיאל r.) הדיין במצרים החכם
[והנבון] בר אליקים החכם והנבון שנעתקה מיהוראתו אות באות ומילה [במילה]
ובזה אנו מעידין והנהגו אותה כפי היכולת ומכתיבת ידו הועתקה ואנחנו
יודעים אותה ומעיד³ אברהם ביר' הלל נע' יאשיה ביר משה זצ"ל

שלישי בכתבך תודיע (14) לי ובפה והנה שכרתי את העני הזה לבוא (15) אליכם
ולא אשקר באמונתי ושאל בשלום (16) ר' [מא]יר השר הנכבד ממני ושלום |
יחיאל בר אליקים.

¹ Read והקטן.

² Here in the meaning of Judges, scholars. Cp. Exod. 22, 27 and Sanh. 66^a.

³ = ומעידים.

There is no doubt that 'יחיא' should be read יחיא'ל, as already Dr. Abrahams (p. 103) suggested. We now know that he hailed from Aleppo. Hence the allusion at the beginning of the responsum to his having left his native place and settled in Cairo-Fustāṭ (Egypt). After some wandering he became Dayyan there and must have attained a great reputation. One of the signatories testifying to the exactness of the copy of this responsum made from Yehiel's own handwriting is probably Abraham b. Hillel, the author of the *Megillat Zuta*.

(1) שאלה נשאלה מלפני הדרת יק[רת] (2) T.-S. 8 J 8¹ contains a question (2) ורבינו יחיא'ל הרב המובהק הפטיש [חח] זק יהי שמו צפיר' תפארת מרנו (2) ורבינו יחיא'ל הרב המובהק הפטיש [חח] זק יהי שמו 'לעולם וכו'. Probably our Yehiel b. Elyakim is meant. He is also the recipient of the following epistle (T.-S. 10 J 14¹, verso, faded writing). (1) למי כל חמדת ישראל הלא מרנא ורבנא יחיא'ל הדיין לפנינו יום (2) יום ידרושון ותורתו יתפצון. לעשות ככתוב יושר דברי אמת (3) ול[כן] נדרשתי ללו שאל משא משאל¹ לחלות פני אדוני בעד (4) התורה החקוקה בדת משה לעמוד בדבר בכל לבבך ובכל (5) נפשך לבקש ממנו עד יתריצה לכוון פעמיו עיר הקודש (6) ירושלים לעשות הישר והטוב וכל הכתוב למעלה בא[רץ] (7) ובנכון הכל בידי מרנא ורבנא יוסף בן מר' ורבנ' שמואל (8) לא בררו וגם שטר כתובת אחיו לקחו בידו לבל יוכל (9) אותו האיש לגבות מנחלת אחיו יותר מכתובתו (10) ולכן אל נא ימנע מהלוך אלינו כי אז יצליח דרכיו (11) בקיימו מצות אלהיו ואז ישכיל. וכתב ידי אדוני (12) הבא אלינו בידי הזקן בא אלינו עם חסדך (13) אשר הפלאת עשות עמנו עשינו ככל (14) מצותך אשר ציוי[תנו ו] לא שכחנו. ואם . . . (15) כ . . . ת [ש]נתרשל . . . על תפוצת (16) אדונינו הנגיד חלילה שלא היה כמותו (17) וכבר שולח ביד איש עתי תבוא אל אדוני ועל הכל נודיע לאדוני (18) בכתב כי לא יכולנו עתה (19) ות . . . ח ממני תגניה ברבי יהודה (20) יראם².

(3) The following epistle (T.-S. 8 J 33¹) is either of the twelfth or the thirteenth century.³

(recto) ואחה שלום. וביתך שלום. | וכל אשר לך שלום. | [ע]ם שלום | בניכם הכנים | והחתנים הנבונים. | כנפש עבדכם | הדורש בעדכם. | בהר צבי איתנים. | יחיא'ל בר יצחק זללה | עוד יפרש אדני מורי הרב | מה יעשה באותו ההקדש | שהקדשת לעשות מקוה | כי אינם צריכים כי עשיתי | להם בביתי מקוה ואין להם | אלא זה שלי כי כבר פסקו | בעונותינו הגשמים מן הבריות | ובשילוח אין מניחים הגוים למבול | ויוכל לשנות ההקדש | על ידי שבעה טובי העיר

¹ Cp. Isa. 65. 1. משאל is probably a dittography before משא.

² Read ירחמהו אלהינו סלה = יראם.

³ See vol. I, p. 241, note 1, end.

(verso) אם יש ב[זה] צורך¹ | ועוד טו[ב] [י]ה[יה] שיטבלו | בביתנו כרי
 שתלמד[נה] | הנברת² ד[י]ן טבילה | כי פעמים היו בלא מ[ים] ולא³ | חפצו
 לטבילה ופע[מים] | בלא חפיפה כל[ל] | ופעמים | בבקר והחזרנום אותם | עד
 לערב על כן טוב להם | לטבול אצלנו והיה זה | שלום ולכל ישראל | כנפש
 חיאל | יודיענו רבנו אם הגיע לידו כתבי | מזה העניין³ על יד גוי מצוען רצען |
 ושמו עסכי ואביו הנה דר.

(4) Our Yehiel b. Elyakim is probably also the recipient of the following epistle. MS. Adler, one leaf, very damaged :

(r, l. 1) בשט רחמ עבדך יהודה המלמד ביר אהרן הרופא סט (2) אל הדרת
 נגק יחיאל הרב המובהק ירום הודו ויגדל כבודו יודיע (3) להדרתו [ה]קדושה
 כי אני נכסף לראותו הרבה ובא כתב אדוני אל רבינו שמואל שץ (4) ולא
 ראיתי אני כלום וכבר אמרתי להדרת אדוני איני חפץ שיהיה (?) מאומה (r.
 There follows a report about a certain person who has been arrested for taxes and is
 threatened with imprisonment in default of payment. The same Yehuda
 b. Aaron writes to Abraham Nagid (b. Maimonides). T.-S. 6 J 4²⁹,
 (1) עבד הדרתו הנכסף לראותו (2) יהודה המלמד ביר אהרן הרופא סט
 (3) עמאני (4) אל הדרת יקרת צפירת תפארת מרנו ורבינו אברהם
 (5) הנגיד הגדול נגיד עם יי צבא[ת] יכין אלהינו כס[א] (6) שרורו⁴ ויגדל
 (no more left) מעלתו.

Yehuda is probably the son of Aaron (Ben-Ṣion) al-'Ammani (b. Yeshu'a the physician) whom Yehuda Hallevis eulogized in his poems which he composed during his stay in Egypt (see *Diwān*, I, pp. 2-3, 10-11, 93-4, 99-102, 116, 207 ff.; II, 226, 257-60, 287). We know that Aaron had five sons, viz. Meborak, Yeshu'a, Yehuda, Samuel, and Ṣadoḳ (see Brody, *ZfHB.*, VI, 18-24). We now learn that of these Yehuda was a teacher (מלמד), while Yeshu'a followed his father's profession as doctor (see *J.Q.R.*, XIX, 732, no. 34: a letter from Abū'l-Ḥasan to Yeshu'a (הרופא אלמאני (אלעמאני r. שץ b. Aaron השר הנכבד אלעמאני indicates that Aaron was a native of 'Ammān in Palestine (see above, p. 130, note 7). He may have also stayed in Jerusalem (hence his name Ben-Ṣion). But as the Crusaders were then the masters of the Holy City, his stay there must have been of a short duration. We find him in Alexandria already in 1129 (above, p. 275).⁵ It is remarkable

¹ Cp. Meg. 27^a bottom.

² הנבירות.

³ = 'matter' העניין.

⁴ שררתו.

⁵ It appears that Aaron was installed in Alexandria as Ḥaber still earlier. Reifmann published in *Oṣar Ṭob*, 1882, p. 1, an Aramaic epistle from a certain Joseph

that his son styles him only physician and not Ḥaber and Dayan as Yehuda Halleḇi did. He was also the author of a liturgical poem (Bodl. 2704¹).

Nos. 26–8. *Family Letters.*

26. [Vol. I, pp. 241–2.]

[T.-S. 13 J 11⁴, paper, square hand, damaged at the right-hand bottom corner.]

Address (verso)

חובל אינרת הלו בשמחות	מני אחותכם
וניל אלי כנך אחיי אבוסעיד	הנקראת מליחה ¹
ושלמה הנאים	

(recto)

שלום ממרומים וברכות כעשבי הדומים וכטיפי מרומים וכדני תהומים
 ועז ותעצומים וחן וחסד ורחמים ואורך ימים כאב המון בא בימים וכנ²
 ובנעקד בהר מרומים וכיעקב איש תמים ובחלם חלומים וכמזן [ה דם]
 שבעה פעמים³ וכלל הברכות יאתיו ויחולו ויואדו ויורכבו בראשי אחיי
 5 ו שלמה ואבו סעיד אחים נעים נענעים מני מליחה אחותכם
 ובתי הקטנה הנקראת זו⁴ המשתחוה לכם לחיים אנחנו ובטחוני
 ליצור ישעניו שגם אתם לששון בלי אסון ולעלצון בלי לחצון ולשמחה
 ולרווחה בלי יגון ואנחה ואם כתבתי לכם בטוב אני איני⁵ בטוב

b. Jacob with the superscription אלחבר אלמעולה בן (probably r. וכתבת) On the left-hand top corner we read (r. עז מולאי אלשיך זל אנלאבי (אלאנאל אבי r.) במצר ניאבה (נואבה r.) אלחסן בן איוב [אעזה] אללה בן אהרן יוסף בר יעקב. The reply begins נואבה אלי אעזה אללה מן אלאסכנרריה. It seems that the 'superior Ḥaber' (as Aaron is styled for example in the headings of Yehuda Halleḇi's poems in his honour) b. al-'Ammāni wrote to Joseph b. Jacob in Shebat, 4884 A.M. = 1123/4 C.E. As a reply we have the first epistle written in Miṣr (Fustāt) to the Sheikh Abū'l-Ḥasan b. Ayyūb (b. Aaron). Abū'l-Ḥasan was apparently Aaron's Arabic name, while that of his father Yeshu'a was Ayyūb. Aaron's grandfather was also an Aaron. The second epistle is the Ḥaber's reply from Alexandria to his correspondent Joseph b. Jacob.

¹ Literally 'beautiful'. Cp. Bodl. 2006²: a marriage document, dated 1119 C.E. The bride is named מלוחה, the daughter of Yefet.

² The first three letters of the next word were placed here to fill up the line.

³ I. e. Abraham, Isaac, Jacob, Joseph, and Aaron, the High Priest (Lev. 16. 14).

⁴ For this name, cp. Zunz, *Namen der Juden* (in *Gesammelte Schriften*, II, 61 top).

⁵ Read איניני.

כי בשעה שאזכור לכם נפשי הומה בלבי ומעדו קרסולי ורחפו
 עצמותיי ונמס כוחי כי נפרדתי מכם היום כמה שנים ורחבה
 אנכי מתאווה לראות קלסמור פניכם ורצתי כמרוצת הארי
 ונסתתי ואמרתי מי יתן לי אבר כיונה ואעופה ואשתתפה עם
 אחיי גם אדונינו הרביעי ולא יכולתי כי לא עמה לי השעה
 ועכשיו עם אלו תיקנתי עצמי לבוא וראיתי בספר תורה ויצא
 ולא יכולתי לבוא עמם ואי לשמים הלא תראה אנשי קהילות
 רומניא² כי אם ישבו מהם ילכו קרוביהם להשיבם ואתם
 למה לא ישים אחד נפשו בכפו לבוא אצלי ויקחני שאיני
 מנחת עצמי להכנס עם אחר כי אם אבוא אצלכם מעצמי אני
 הנה לא יעזבנו האל מכל טוב ואם אבוא לשם ותערני³ אותי
 הרעה מוטב לי שאמות כי אני מכרת אתכם מימי קטנותכם
 סחורה ובא הנה ברומניא
 ויקח אחד מכלם סחורה

27. [Vol. I, p. 242.]

[T.-S. 13 J 20⁹, paper, square hand, size 49.9 × 15.6 cm.]

(recto)

שלום רב. וישע יקרב. ממזרח וממערב. לאשתי
הכשירה והצנועה והיום ידעתי במעשיך הטובים
ואין פה לפרש ועם רובי שלומיד הנה לשלום מר

¹ The custom was also to consult a Pentateuch for such purposes. Cp. Maimonides' responsum (in *Kobes*, I, 5a^d) רבינו המחבר זל השיב בתשובה בל' ערבי שאין ראוי לבטל אותו ממינויו לפתח חומש על דרך גורלות וש"צ שעשה כן אין.

² I. e. Byzantium, see Zunz, *Die Ritus*, p. 79, note c. About conditions in the 'congregations of Rumania' see the statements of R. Isaiah de Trani the elder, who lived in Greece for several years (*J. Q. R.*, IV, pp. 95-100). In Maimonides' time there lived in Alexandria the Dayyan Pinhas b. Meshullam, who hailed from Rümāniah. Maimonides writes to him (*Kōbeš*, I, 27*) לחזור רוצה שאתה רוצה לשמעתני מצער העם הזה הזהר ואל תעשה זאת! תניח מקום שנקבע ותלך לרומניה. Cp. also Gross, *ZfHB*, XIII, 52-4, and Krauss, *Studien. B. Byz.-Jüd. Geschichte*, pp. 94, 101. The Karaite Aaron b. Elijah writes in פריצות גדולה ומנהג רע ראיתי אני לקהלות רומניה . . . וזאת עברה: 112^b, גן עדן במצות התורה ואיני יודע מאיזה מנהג באה זאת ההנהגה. He speaks here probably of Karaite congregations in Byzantium.

^s = 'בִּתְּאֲרַעְנִי' 'befall me the evil'.

לִי מֵרַעַל פְּרִידַתִּי מִכֶּם וּפְרִידַת עֵינַי¹ הַנֶּעַר
 5 בְּנִי חֲבִיבִי אֲהוּבִי יִקְרִי בֹכָה וְנֹאנָה צוּעָק
 יוֹם וָלַיִל וְעֵינַי לְאַרְבַּע רוּחוֹת הָעוֹלָם וְאֵין מִי
 יַחְמוֹל עָלַי כִּי אִם קָבָה וְאָף עַל פִּי שְׂאֵנִי
 צָרִיךְ עִמָּךְ צִיּוּי שְׂאֵי עֵינֶךָ לְשִׁמִּים וְעֹשִׂי
 לְמַעַן יִקְרוּתֶיךָ וְהַזְהִירִי בְּשִׁמְרָתוֹ שֶׁל נֶעֶר;
 10 יִקְרָנוּ חֲבִיבֵינוּ וְאֵל תְּתַרְשְׁלֵנוּ בּוֹ וְעַתָּה אֲרָאָה
 אֶהֱבֶתְךָ [ד] וְאֵל תְּ[חֲשֹׁבֵנִי] כְּלוֹם דָּבָר עָלַי כִּי אֵילוּ יִכְוֹלֵתִי
 לְרַכּוֹב עַל עֵב קָל בְּכָל דְּרָכֵי עֲשִׂיתִי וּמִהֲרָה אִם
 [י] גִּזּוֹר הַשֵּׁם אֲעַשְׂ[ה] עַל בּוֹדֹתִי וְאֲשׁוּב מִהֲרָה בְּעֹזֶר
 שְׁמִים בְּכִסֵּא לֹא מִלֵּא וְלִיבָא וְשֵׁא תִשָּׂא
 15 כְּשׁוֹא אֲהֲרֵן אֶת הָאוֹרִים וְאֶת הַתְּמִים וּבִטְחוּנִי
 עַל מִי שְׂאֵמִ² וְהִיָּה הָעוֹלָם וְאִם כָּל הַשְּׁעָרִים נִנְעָלוּ
 שְׁעָרֵי רַמְעָה לֹא נִנְעָלוּ³ וְהָאִשָּׁה אוֹסְתָנָה תִּנְהַלִּי
 אֶתְּהָ בְּדִבְרֵי טוֹבִים עַד יַעֲזוֹר הַשֵּׁם וְאִבּוֹא וְאֲשַׁלֵּם
 הַחוֹמֶשׁ יִלְהֶה⁴ וְכָל הַדּוֹרֶשׁ שְׁלוֹמִינוּ עִם אֲדוֹנֵי
 20 כְּנֹק מִרְנָא וּרְבִנָא אֲבוּ אֵל בִּיְאֵן הַחֹזֶן
 הַחֲכָם וְהַנְּבוֹן שֶׁצִּי שְׁלוֹם וְעֲלִיכֶם יִנּוּחַ גּוֹרֵל
 הַצֶּדֶק | וְהַשְּׁלוֹם כְּרָצוֹן | הַשֵּׁם וּכְחַפְצוֹ שְׁלוֹם |
 כְּתַבְתִּי בְּסִמְנוֹד יוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ | כִּסְלִיו סִימָן טוֹב |
 עֲלִינוּ וְעַל כָּל | יִשְׂרָאֵל
 25 וְשִׁבְתִּי בִּבְנֵהָ⁵ | וְלֹא בֵּא בְּפִי עַד | לֵיל שַׁבַּת מִיּוֹם | צֵאתִי
 יוֹם | חֲמִישִׁי לַחֵם וְשְׁלוֹם |

(verso)

שֶׁצִּי⁶

יִצְחָק בֶּן בְּרוּךְ כְּתַב יֵשׁ . . . לוֹ עֲצֵב
 עֵם⁷

(Address)

תּוֹבֵל הָאֵינִירַת לֵאִיתָן הָאוֹרַח כְּנֹק אֲבוּ אֵלְבִיָּאן
 הַחֹזֶן הַחֲכָם וְהַנְּבוֹן שֶׁצִּי בְּמַצְרִים

¹ This is the proper name of his boy.² שְׂאֵמֶר.³ Cp. Ber. 32^b.

⁴ Read שְׁלָה. Probably this lady had a Pentateuch written with the purpose of presenting it to the synagogue. Cp., e.g., the colophon in Bodl. 2817¹⁹: אֵילוּ שְׁמוֹנֶה סְפָרֵי הַנְּבִיאִים הַקְּדִישָׁה אוֹתָם רַחֵל בַּת שְׁלֹמֶה . . . לְכַנִּיסַת הִירֹשְׁלָמִים . . . בְּפִסְטָאט מַצְרִים שִׁקְרָאוּ בָהֶם בֵּית הַכִּנְסַת . . .

⁵ 'And I spent the Sabbath in Benhā al 'Asal', see above, p. 290, note 9.

⁶ שֶׁצִּי to his departed father. שְׁמָרְהוּ צוּר = שֶׁצִּי.

28. [Vol. I, p. 242.]

[T.-S. 13 J 21¹⁰, paper, square hand, size 25 X 11 cm.]

(recto)

שלום רב' וישע יקרב' למורי ואדוני' אור עיני' ועטרת
 ראשי' אדוני אישי' כבוד ר' שלמה הסופר זל¹ קבל
 רוב שלום' מאדון שלום' ומני דונה סורו זונתך
 ובנותיך ריינה ורחל ור' משה חתנך ורבקה
 5 כולנו ביחד מתאווים לראות פניך הנעימים
 כראות פני אלים² ואנחנו תמיהים עליך היאך לא
 שלחת לנו תשובה מכמה כתבים ששלחנו לך
 ושלחנו לך כמה פעמים שתבא ואין עונה ואין השב
 ואם תוכל לו מר לעשות עם הנכבד ר' שלמה הרופא
 10 זל שתהיה פטור מן המס שכרך הרבה מאד ויהיה³
 זאת המצוה יותר גדולה מכל החסדים שעשה עמך
 והש' ישלם לו שכר טוב בעולם הזה ולעולם הבא
 ויזכה בנו לתחמט⁴ ועתה נחזור לראשון באנו כלנו
 אנחנו אשתך ובנותיך ומשה חתנך לחלות ממך
 15 מאד מאד שלא תרחק ממנו לא בים ולא ביבשה
 כי שמענו שרעתך ללכת לטורקיה חי הש' צבאות
 שאם תעשה הדבר לא תדבר עמנו וכי אתה רוצה
 לעשות דבר שיבזו אותנו כל העולם ותשים
 מחלוקת בין חתנך ובין בתך והיא מעוברת
 20 [ו]תצטער בתך ושמא [ת]פילה לבר מינן וגם תפסיד
 מולה של רחל בתך שהיא גדולה ויפה וטובה
 וצנועה כי יאמרו העולם תראו אדם טוב וזקן
 וסופר הניח אשתו ובנותיו לאחר כמה שנים אינו
 שמא נשתטה כי הוא הולך לארץ מרחק ואתה
 25 יודע מה שאמר הפסוק ועיני כסיל בקצה
 הארץ⁵ ועל כן תחלה פני הנכבד ר' שלמה הרופא
 זל ש[מציא] לך כתב מן המס שתהיה פטור ואם
 לאו תבא ברוך' כי נעבור בטוב בניה⁶ ואל תעשה
 דבר אחר ושלום

¹ יחי לעד =² אלהים = Cp. Gen. 33. 10.³ ותהיה Read.⁴ והשם =⁵ לתורה חופה [ו]מעשים טובים =⁶ Prov. 17. 24.⁷ These dots probably stand for the Divine name.⁸ This abbreviation is not clear to me.

29. [Vol. I, pp. 243-4.]

The period of Maimonides (died in 1204 C.E.).

A number of data are collected here about scholars and dignitaries in Egypt during this period.

(1) A contemporary of Maimonides was the scholar Jacob Rosh bē Rabbanan, whose son Joseph Rosh Hasseder became known at the beginning of the thirteenth century as an author and prominent Rabbi. MS. Adler 1267, fols. 2-5, contains responsa by Joseph, dated 1522 Sel. = 1211 C.E. He is addressed *מא יקול מרנו ורבנו ואדנינו יוסף הרב הגדול ראש [הס]דר ירום הודו ויגדל כבודו חמוד מרנו ורבנו ואדנינו יעקב הרב המובהק ראש בי רבנן זל*. In the same year Joseph compiled a commentary on the *Haftarot* (Bodl. 2624¹⁷). It is of interest to cite here the colophon (fol. 83, recto) *תפסיר אלפאטיר | גמע מרנו ורבנו ואדנינו יוסף הרב הגדול ראש | הסדר ירום הודו ויגדל כבודו חמוד מרנו ורבנו ואדנינו יעקב הרב המובהק ראש בי רבנן זל | גמעה בצוען שנת אהלקב לשמרות למא וקף עלי תפסיר | אלתורה אלתלתה מן בראשית עלי ויצא ומן ואלה שמות אלי במדבר | לרבנו סעדיה ומן ויצא אלי ואלה שמות | ו[מן] במדבר אלי שפטים לרבנו שמואל בן חפני | ומן שפטים אלי אכר אלתורה לרבנו אהרן בן סרגאדו | [ו]לם יקף להם ולא לגירחם עלי תפסיר אלפאטיר | מע. ון. אלחאנה דאעיה כלאם בוע אלי אלוקוף עלי | תפסיר אלפאטיר בעד אלוקוף הדא אלתפסיר מן | תפסיר ארבעה אלמול לרבנו יצחק אלכנאי ותפסיר | ירמיה ותרי עשר לרבנו ברכאל ותפסיר יחזקאל | לרבנו יאשיהו בן חסכוי ותפסיר ישעיהו לרבנו סעדיה. | בשם רחמ' תפסיר אלפאטיר | ישרים וחמימים ספון | פתר זנו || נעימים* ¹ *אשכנו עזוז קודש זנו* (the acrostic is 'Joseph ben Jacob')

We learn thus that our Joseph had before him a complete commentary on the Pentateuch, viz. that of Sa'adya on Gen. 1-28. 9, Exod. and Lev., that of Samuel b. Ḥofni on Gen. 28.10-end, Num. and Deut. 1-16. 17, while the second half of Deut. (16. 18-end) was by the Gaon Aaron b. Sarjadu. In editing his work on the *Haftarot* Joseph made use of the commentaries of Isaac ² *אלכנאי* on the first prophets (i.e. Joshua, Judges, Samuel, and

¹ A part of this colophon has been discussed by me in *J. Q. R.*, N.S., XI, p. 426, where the date 1111 should be corrected as 1211. See further my remarks in *R. E. J.*, LXXII, pp. 167-8.

² This author is most likely identical with Isaac b. Samuel the Spaniard,

Kings), of Berakeel on Jeremiah and the Minor Prophets, of Josiah b. Chaski on Ezekiel, and finally that of Sa'adya on Isaiah.

Derenbourg (*Oeuvres complètes de R. Saadia*, III, 121) edited Bodl. fols. 83^b–89^a (from *בשם רחם תפסיר*) and remarked on the introductory poem, which has the acrostic *יוסף בן יעקב*, 'Therefrom it is clear that the leaves, found in the Genizah, come from a volume which contained the Haftarot with Sa'adya's commentary. 'Joseph ben Jacob' in the acrostic refers to the Gaon's 'father' (ibid., note 2). We know now who this person was, viz. the editor of the commentary on the Haftarot who lived in Fustāt in 1211 C.E. For the Haftarot taken from Isaiah he used Sa'adya's commentary. Thus he quotes him, *l.c.*, p. 123, ק' (= קאל), רבינו סעדיה זל. But the fragments, edited by Derenbourg, are not by the Gaon himself. Or. 2583–4, containing commentaries on the Haftarot of Exodus and Numbers (see Margoliouth, *Catalogue*, I, 185 ff.), are probably parts of this work. The latest authority mentioned is Maimonides. That the author lived in Egypt is evident from the phrase *ענרנא במצר* (see p. 185, col. 2, bottom). Finally the fragments (nos. 7–14), printed by Harkavy, *חרישים גם ישנים* X (in *Hebrew Graetz*, V), pp. 25–8, are very likely from our Joseph's work. Harkavy wanted to assign them to Tanḥum Yerushalmi, but, as Poznański (ibid., p. 50) pointed out, Tanḥum in his Jonah commentary (see *R. É. J.*, XL, 129 ff., XLI, 45 ff.) did not mention Ben Berakeel. On the other hand we have read in the colophon that Joseph b. Jacob used the work of R. Berakeel on Jeremiah and Minor Prophets. And indeed in the fragments from Jonah (printed by Harkavy) Ben Berakeel is cited four times. In the above colophon he is called R. Berakeel. Probably his grandfather was also a Berakeel and his family was known as Ben (Ibn) Berakeel.¹

a portion of whose work on Samuel has been edited by Margoliouth (see above, p. 232). He was an eminent Dayyan in Fustāt and held the title of Rosh bē Rabbanan. A son of his, Yehoseph, also went by this honorary name. A colophon in T.-S., Box K. 6 (vellum, verso blank) reads *ש[ל]מח ביר יה[ו]סף ריש בי רבנן | [המובהק מרינו ו]רבינו יצחק הכני זללה | העז המנדול בן הרב | והמעזי מרינו | ורבינו שמואל הכהן ראש אלמחבתה*. It seems that the work was one of Samuel b. Ḥofni's. Yehoseph is probably identical with the signatory, *יהוסף ביר יצחק הרב זל*, of a document, dated Marḥeshwan, 1465 Sel. = 1153 C.E. (Bodl. 2874¹⁵). Cp. also Bodl. 2643¹⁷ where *רבינו יצחק הרב כני זל* is quoted, and also the Book List (*J. Q. R.*, XIII, 55, no. 84) *ברארים מן פיר' חולין ללכני*, and no. 85, *ינ' ברארים מן תפסירה אלכני*. Thus besides his Biblical commentaries he also wrote one on Ḥullin.

¹ See also *R. É. J.*, LXXII, p. 168.

Or. 5554, A, fol. 55, verso, reads | מן אלשרח אלכביר | תפסיר כי תצא | תאלף אדנינו יוסף ראש ישיבת גאון | עקב | חמוד אדנינו יעקב ראש בי רבנן זל | תפסיר כי תצא | לראם אלמתיבה בן אלגניד | On the margin we also read | There is much scribbling on the page and the whole heading seems to be incorrect. The commentary on כי תצא is probably on the *Haṣṭarot* of this weekly portion, being a part of Joseph's large work on all the *Haṣṭarot*. The author's title Rosh Hasseder was evidently misunderstood as denoting 'head of the Yeshiba',¹ while his father Jacob Rosh bē Rabbanan became a Nagid (ראש = Raīs was erroneously taken as being the equivalent of Raīs al-Yahūd, the real title of the Nagid, see vol. I, p. 255). Similar scribbling is to be found in T.-S. 12. 826 which contains fragments of our Joseph's writings. One heading reads עזרי מעם יי עשו² יוסף ראש המדרש בן יעקב ראש כלה בן עלי ראש הקהל זל | יוסף ראש הישיבה שלגולה בן יעקב הדיין הגדול זל | while in another one he is styled ראם אל מדרסה Joseph. All these are exaggerated titles. His real one was Rosh Hasseder. Joseph's grandfather was called 'Ali. His father, Jacob Rosh bē Rabbanan, was the author of a treatise on the laws of Sheḥīṭa. One page of this work is preserved in T.-S. 8 F 3¹, verso (recto blank), which has the following heading הלכות שחיטה תאלף מרנו ורבנו ואדונינו יעקב הרב המובהק ראש הכות שחיטה | תאלף מרנו ורבנו ואדונינו יעקב הרב המובהק ראש הכות שחיטה | בי רבנן בן רב עלי החסין | זל | Likewise T.-S. 8 K 22⁹ is a piece of scribbling whereon the following three lines are repeated several times (1) עזרי מעם יי עושה שמים וארץ (2) יוסף ראש הסדר שלישיבה (3) בן יוסף ראש הישיבה שלגולה | יעקב ראש בי רבנן זל | which is at once followed by line 2.

(2) Our Josephi is probably also the author of the following work of which the beginning only is preserved. Or. 5554, A, fol. 18, recto (large square hand, damaged; lines cross and recross the whole page because some person used the margins for Talmudic sayings continued from fol. 17) reads אחר שחיברנו ספר חינוך בשם רחם אמר יוסף ברבי יעקב הבבלי | כולה בלשון ערבי הבטנו בתלמוד ועיינו בדרכיו שפירשנו בו פשוטה שלמשה | וכלה בלשון ערבי הבטנו בתלמוד ועיינו בדרכיו ומצינו | ענייני ארבעה | העניין הראשון פתרון המשנה וביאור | עניינה | והשני חותך . . . [והשלש] השישענותות | והמימראות הדומין [ם] . . . והרביעי הדרשות | . . . [מב]דרין על המשנה . . . ואילו הארבעה | . . . הוא סתם ומצינו | שעל חמשה ושלשים מסכתות המשנה יש עליהם תלמוד ושאר

¹ See also Pozn., *Babyl. Geon.*, 104, note 1.

² = עשה שמים וארץ, Ps. 121. 2.

מסכתות | המשנה אין עליהם | תלמוד • סדר זרעים כולו אין עליו | גמרא חוץ
מברכות | וסדר טהרות כולו אין עליו תלמוד | חוץ מנדה וכן שקלים | מסדר
מועד וערייות ואבות | מסדר נזקים ומדות וקנים מסדר קדשים כולם אין עליהם |
תלמוד ומראין הרבנים כי הטעם שבעבורו לא הוצרכו | לערוך תלמוד על שאר
מסכתות המשנה מפני שרוב | הלכותיו נחפרשו בחמשה ושלשים מסכתא
(מסכתות r). שסידרו | עליהם תלמוד הלא הראה (תראה r) כי מסכת תמיד ששה
No more is preserved. פרקים | סידרו תלמוד על שלשה מהם והניחו השלשה האחרים
preserved. Verso contains, besides scribbling, explanations of Ber. r¹
which may be a part of this work. The appearance of the fragment
is that of the thirteenth century. If our identifications be right, then
Jacob, Joseph's father, was a native of Babylon.

It should be noted that Maimonides in the introduction to his Mishnah commentary defines the contents of the Talmud also under four headings. See ed. Wilna, 55^a, והיתה כונתו בו . . . התלמוד . . . רב אשי לחבר התלמוד . . . וארבעה דברים האחד פירוש המשנה . . . והשני פסק דין . . . והשלישי בחידושי הענינים שהוציאו חכמי כל דור מן המשנה . . . והרביעי דרשות . . . Maimonides also mentions that only thirty-five tractates have Gemara in the Babylonian Talmud. It seems that Joseph b. Jacob Habbabli used Maimonides' Introduction, which would be only natural if the author is identical with the above Fustāt scholar. Why he found it necessary to write a new commentary on the Mishnah in Arabic after the great sage is difficult to say. But our Joseph's literary work seems to have been chiefly that of compilation, as we have seen in the case of his commentary on the Haftarot.

(3) MS. Adler 2592 contains the following genealogy, with which compare *Saadyana* (*J.Q.R.*, XIV, 451, note 6). (1) אלמעוטר [בית] (2) [י]שראליס (3) [חל]פן המעוטר לחבורה [זל] (4) וח פרחיה החבר חמרת הישיבה (5) ראש הנדיבים זל וארבעת (6) חמ יהודה החבר ראש (7) החכירים דגל הישיבה (8) ואחיו נתנאל חמרת הישיבה הרר הנדיבים ואחיו משה (10) רציו הנשיאות וח מבורך (11) המעוטר לחבורה וכנך מ (12) עולה הנאמן נאמן בית דין (13) וב ח חלפון נאמן ב' (14) [דין] ואחיו זל עובדיהו (15) [הנ]גיד הגדול שר התעודה (16) וגנ[ד] ארץ ישראל ויהודה זל . . . (17) אלריס בו (= אבו) אל רצא (18) . . .

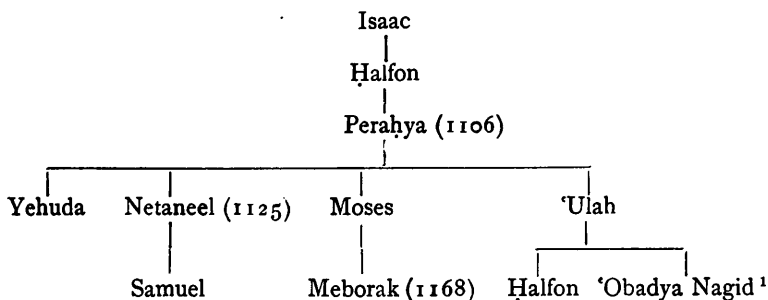
'Obadya's grandfather, Perahya, signs a deed, dated 1106 C.E., at Damietta, כַּטְּ הַמַּעֲתֵר בִּיר חַלְפֹּן הַמַּעֲתֵר (Bodl. 2878⁸; Perahya b. Halfon הַחֲכֵר, and not a *candidate* (Bodl. 2878⁷), who signs a deed of 1132 at

Fustāt, is evidently a different person). Perahya was no longer alive in 1125 C.E. See Bodl. 2807¹: a deed of conveyance from Tiḳvah Hallevi b. Perahya to פרחיה חמדת ז"ל מר"ו נתנאל ז"ל פרחיה חמדת . . . הישיבה¹. A colophon of Petrograd Codex 111, supposed to date 1088 C.E. (see Harkavy-Strack, *Catalogue*, 145 ff., and cp. Pozn., *ZfHB.*, N, 146, note 1), states that the owner is כבוד גדולת קדושת מרנא ורבנא השם הטוב רבי נתנאל השר הנכבד . . . בן כבוד גדולת קדושת מרנא ורב' פרחיהו החבר המעולה בחבורה חמדת הישיבה ראש הנדיבים שר המנוחה בן כבוד גד' קר' מרנ' ורבנ' חלפון החבר הגדול המעולה בסנהדרין גדולה ביר' (ביר'. r. יצחק החסיד בעורו). A son of Nataneel, Samuel, is also mentioned (p. 147). Perahya is no doubt identical with the above-mentioned namesake. But his father Ḥalfon was only a candidate (מעותר) but no 'great Ḥaber, &c.'. The latter title is probably due to Firkowicz's benevolence, just as well as the date 1088 for Nataneel b. Perahya is the result of his magic pen. The latter was still alive in 1106, while his son Netaneel we have found in 1125.

Meborak b. Moses, 'Obadya's cousin, is probably identical with the writer of the colophon (Bodl. 2852¹²) כט מבורך בירבי משה שצ' תמת (563 A.H. = 1168 C.E.) בחמד אללה פי שחר רמזאן סנת תלת וסחין וכמס מאיה). A colophon in T.-S. Box K 6 (one leaf, recto, verso blank) reads as follows צלוה מוסף ראש השנה שלמה ביר אליהו סט | למבורך בירבי משה בחיר | הישיבה חמדת הנדיבים שצ' | בירבי פרחיה החבר | המעולה בחבורה ברבי | חלפון החבר ברבי יצחק החבר | בסנהדרין גדולה חנצכה סמן | טוב עליו ועל בניו | אמן ואמן. Solomon b. Elijah was evidently the copyist. Here, too, Ḥalfon b. Isaac is made a Ḥaber, whereas he really died a 'candidate'. Moses, Meborak's father, holds here two more titles in addition to the one mentioned in the genealogy list. Finally, Bodl. 2876¹⁸ contains a contract signed by 'Obadya b. 'Ulah עמשי (either = על משכבו ינוח or = ער מאה שנים יחיה). He is most likely our Nagid because the other signatories Samuel b. Sa'adya and Meborak b. Nathan were Dayyānim in Fustāt-Cairo in the middle of the twelfth century (see Bodl., *Index s. v.*). Whether he was then already Nagid is not indicated. His exact position as נגיד ארץ ישראל ויהודה, also held by Hillel b. Moses in the thirteenth century (see Pozn., *R. É. J.*, LXXI, 66 and 70), has been discussed in vol. I, p. 257.

¹ T.-S. 13 J 18⁹ contains a letter from Sabbatai b. Moses to Perahya הישיבה חמדת who is also the father of four sons. But his first son was called El'azar פאר החזנים. Hence the namesakes cannot be identical.

We have thus the following list of 'Obadya's family :



(4) Oxf. MS. Heb. c. 28, fol. 66 (cp. Bodl. 2876¹⁶) is probably addressed to Maimonides. The top is torn off. From l. 3 the following can be read :

... ומ[ל]א אוכל טוב כרמונים ומה ארמה בדמיונים למורה צדק
 ומומ[חה]
 הגדול אשר לא יבהו עבים ועננים הקונה שלשה קנינים כתרים הכתורים
 בכתם פז
 5 וכבוד וחפצים מאבנים ושירים נאים יקירים נכונים והתבונ[נת]י בכולם
 והנה הם מו[ב]ים ונא[ים]
 ובאהבה חקק ובחכמה חוסף לאשר הוא קל מתלמידיו הקטנים ישמרו
 אלהינו ויפדהו מצרים וידינו
 כי הוא שומר אמונים יקר מקורו וירבה יקרו ויוערך נירו ויחיהו
 וי[נצ]רו ויעזרו ויסמכו ויאדרו והנה
 אהבתי להדרתי פשוטה ואפס מראשיתה יתבונן אחריתה כי על טוהר לבבי
 יסדה המפליא לעשות
 וששתי ושמחתי והשתחויתי לפני יוצר הכל על אשר השאיר בקרב עמו
 ברכה
 אשכול כמוהו כענין [שבת]
 10 כה אמר יי כאשר ימצא התירוש באשכול ואמר אל תשחיתו כי ברכה בו
 כן אעשה למען עבדי יי
 לבלתי השחית הכל והטורים הללו כתבתם בלב טוב ובנפש חפצה להודיע
 אהבתי ולפרסם ידידותי
 שבנחץ כתבתם ובדוחק שגרתם ובבקשה ממני שדינני לכף זכות כי אין
 לי פנאי כל עיקר ודבר
 זה ידוע לכל ונחקר ולא נתבונתי אלא שלא להפר את האחוה אלהינו היושבי
 בשמים יאריך ימי

¹ His Arabic name was al-Rais Abū'l Ridha. See, however, *infra*, p. 320.

² Isa. 65. 8.

ושנותיו¹ וישמעוני שלוחתיו ושונוותיו¹ ויסעדיני ביחדותו¹ וישמחיני באחותו¹
וכן יהי רצון

15 ושלומיו ושלום חמודו וקרוביו ואהוביו ונלויו וכל אשר לו יגדל ולא ידל
נצח סלה¹ המקום

ברוך הוא ישמרהו ויחייהו ואשר בארץ וג' וכלל הברכות הכתובות החקוקות
הרשומות האמורות

בתורה ובנביאים ובכתובים יתקומו בו סלה ועד¹ כן יברכהו שוכן עד נצח
סלה ועד¹

רעו וידידו פיומי בירבי סעדיה תנצבה

(5) Maimonides had, besides the well-known Joseph b. 'Aḳnin, several disciples to whom he imparted knowledge in Egypt. Sa'adya b. Berakya answers in his master's name the questions of 'the scholars of Tyre', the disciples of R. Ephraim (1201 c. E., *Ḳobeṣ* I, 1^a ff.). In a responsum to the Alexandrian Dayyan, Pinḥas b. Meshullam, Maimonides mentions יש לי חיבור בלשון ערבי בענין מנין המצות והוא אצל מר סעדיה שצ תלמידי. No doubt Sa'adya b. Berakya is meant. Another disciple was Solomon Hakkohen who visited Yemen and there eulogized his master to Jacob b. Netaneel (b. al-Fayyūmi), the recipient of the *Iggeret Temān* (*Ḳobeṣ* II, 1^a ff.). R. Nissim and R. Shemarya, whom Maimonides mentions in a responsum, evidently sent to Alexandria, were probably also his disciples (*J.Q.R.*, N.S., V, 12). There a scholar from a Christian country, probably Pinḥas b. Meshullam, made himself conspicuous. P. 12, ומה ששמעתם מאחד החכמים מארצות אדום שכך הוא, ראוי בהכרח ר"ל שיתפלל הש"צ פעם אחת בקול רם וקדושה ושלא יהיה שם לחש כלל אני אומר בזה הלכתא כותיה ולאן מטעמיה מפני שראיתי דבריו ביד ר' נסים ור' שמריה שמרם צורם והם כלם דברים שיש בהם שגיאות רבות ומתנגדים להעיון . . . והביא ראיות חלושות ומשובשות מאד . . .

About his school the sage writes (*Ḳobeṣ* I, 25^e) היודע ועד שיש לי כמו שנה וחצי שלא למדו אצלי חבורי (i.e. *Mishnē Torah*) אלא באו ג' אנשים למדו מקצת ספרים ורוב התלמידים רצו ללמוד ההלכות של הרב (i.e. *Alfasi*) ולמדתי אותם כמה פעמים כל ההלכות וגם שנים שאלו ללמוד הנמרא ולמדתי . . . אותם מסכתות אשר שאלו . . . Altogether not much of Talmudic study was pursued by the circle of his disciples.

(5) In Tammuz, 1173 c. E., Maimonides writes to a community (probably in Egypt) to obtain a sum for the release of captives. בסתר כנפיו יסתירם | יברכם אלהם (אלהינו r.) עלי, *Mschr.*, XLIV, 10-11,

מא תעלוא פי אמר אלשבויים יתיר אלהינו | מאסרם וקד אנתהא (?) אנפדנא (ר. אליכם כתאב צאחבה נכבדנו כבו' | מרנא ורבנא אהרן הלוי הנ"ל הסופר . . . המהיר ש"צ . . .

Or. 5533 (cp. Margol., *Catalogue*, III, 508) contains the beginning of a circular letter by Maimonides to several Egyptian communities. The address reads, *הדור* אנשי גאולתינו נדיבי קהלותינו *הדורש* [ל]כלל אחינו וטובותם המתפלל בעדם משה בירבי מימון הרב הגדול זצ"ל הזקנים הנכבדים והישישים המקודשים והבחורים הנבחרים הדרים בעיר דמירה ונוגר (جَوَّار, ונוגר r.) וסמנור ודמסים וסמכאט (سَمَكَاط, וסונבאט r.) כהנים לויים . ישראלים ישמרים אלהינו וינצרים אמן נצח סלה אמונה אומן .

The beginning of another circular letter from Maimonides to the communities in the provinces of Egypt is contained in T.-S. 12. 238 :

Address (verso)

[הדור] רש שלומם וטובתם המתפלל לאל בעד[נ]	לכלל אנשי גאולתינו נבירי עמינו
משה ביר מימון הרב הגדול בישראל זצ"ל	[ה]זקנים הנכבדים והבחורים
אמונה	[ה]נבחרים והישישים המקודשים הדרים
אומן	אלהינו
	בכל ערי אלר[י] כהנים לויים וישראלים יברכם

On recto only the following is preserved : עזרי מעם יי עושה שמים וארץ . יעלם גמאעה אחינו אנשי גאולתינו נבירי עמינו זקני קהלותינו מחמ[די] עינינו הזקנים הנכבדים והבחורים הנבחרים והישישים המקודשים . ושאר עם אלהינו הנותרים הדרים בכל ערי אלר[י] כהנים ולויים וישראלים ובראשם החברים הנכבדים והחונים והמומחים ונקובי השמות נדיבי ה[קהל]ות ישמרים . . . דר ערבות ועזרים שוכן מרומות וישמרים . . .

(6) Contemporary scholars of Maimonides in Egypt were, according to Sambari (ed. Neub. II, 33), Anaṭoli, a native of Lunel, Ḥasdai Hallevi, a Spaniard, Pinḥas b. Meshullam, Simḥa Hakkohen b. Solomon, Joseph b. Zekarya, Eli'ezer b. Ḥalfon, Shemarya b. Abraham, Sa'adya b. Daniel b. Joseph, המלמד, and Solomon b. Zakkai, all these in Alexandria. The Dayyanim of Cairo were Maimonides, Isaac b. Sason, Samuel b. Sa'adya, and Menasse b. Joseph. In 1187 they appointed as Dayyanim Ḥalfon b. 'Ulah for רמנהור¹, Yehuda Hakkohen for Bilbais (for כולבים r. אלמחלה), and Perahya b. Yose for Maḥala (for אלמחלה r. בלבים). Several of these scholars are mentioned in Maimonides' letters and responsa.

¹ Damanhūr near Alexandria (Guest, *J. R. A. S.*, 1912, map facing p. 980).

(7) In conclusion we give here two genealogy lists that deal with several important families in Cairo-Fustāt during the period of Maimonides.

I.

[T.-S. 8 K 22⁶, paper, square hand, size $7\frac{1}{4} \times 2\frac{1}{2}$ inches.]

(fol. 1, recto)

בית אבן חפץ כהנים	בית נאנו ¹ . . .
צדוק וז' חמ' שמריה	יוסף וח ² אברהם וז' חמ' ³
וח' (אהרן) ⁶ שר שלום	יעקב ויוסף ואדונים
וכנע ⁷ צדקה וח' אהרן	וח' אברהם הנהרג ⁴
15 ואחיו נתנאל ⁸ וח' יוסף	5 ומפצל אבו סעד
וח' אלפתכאר משה	יוסף יעקב
אלשיך	אבו אלחסן אבן מפצל
אכוה ⁹ אבונצר אבו	אדונים
10 אכוה	גד מפצל לאמה ⁵
אלברכאת	10 עובדיה וח' מישאל
צדוק	

(fol. 1, verso)

משולם זל וראה ¹² ששון	עת[רת רבי יצחק זל ¹¹
דגל הדיינים זל	ישראלים

¹ Read perhaps נאני. For this name, see vol. I, p. 220, note 1. In the lacuna it was probably indicated whether this family belonged to the Priests, Levites, or Israelites.

² = וחמודיו.

³ חמודיו.

⁴ This Abraham, who met a violent death, was Adonim's son. Our list then goes on to give the Arabic names of these three brothers (ll. 2-3), viz. Mufaḍḍal (Joseph), Abū Sa'ad (Jacob), and Abū'l Ḥasan ibn Mufaḍḍal.

⁵ Mufaḍḍal's maternal grandfather was 'Obadya, and the latter's son Mishael. Only Mufaḍḍal is mentioned but not his brothers, either for the sake of brevity or it may be that Joseph and Adonim were his stepbrothers only, viz. from one father.

⁶ Angular brackets indicate that the word enclosed is crossed through in the manuscript, to be deleted.

⁷ = וכבוד גדלת קדשת. He is Ṣadoḳ's second son. He must have been a prominent man.

⁸ Netaneel is Ṣadoḳ's third son.

⁹ A brother of Moses was Abū Naṣr Netaneel.

¹⁰ Moses' second brother was the Sheikh Abū'l Barakāt Ṣadoḳ.

¹¹ The family of the Dayyan Isaac b. Sason, the colleague of Maimonides. Schechter (*J. Q. R.*, XIV, 451, note 6) has evidently copied the names mentioned there from our list.

¹² Meshullam's grandson was Sason, styled 'the banner of the Dayyanim'.

וה שלמה וה אברהם	וה ¹
סגולת הישיבה וג חמ	5 מדר יצחק הדין ראש
שלמה סגולת הישיבה	כל הדינים זל וה
15 ויחיה ראש הנדיבים	מוז מנחם ² לה ולדין
ואחיו נתנאל ואברהם ⁵	צנאר ששון ויצחק
אבו אלעפיה ואח ⁶ ישועה	ויוסף ויצחק ³
ושני חמ	10 בית אלעמיר ⁴ ישראלים
יחיה ודניאל	שלמה וה דוד השופט
	(fol. 2, recto)
וה דניאל וה ישעיהו	ערת רבי משה זקל ⁷
וה דניאל וה מישאל הרופה ¹⁰	ישראלים
וה ישעיהו החסיד בע ¹¹	עובדיו וה שלמה וה
15 ושני חמ דניאל החסיד	עובדיו וה יוסף וה
וחמ חננאל ¹² ואלשיך אלתקה	5 יצחק וה יוסף וה מימון
מישאל ¹³	ושני [ה]
וחמשת חמ אלשיך בו	דוד ומשה זקל וה
נצר אבו אלמעאלי	אברהם ⁸
עזיאל ישעיהו ²⁰	ערת אלשיך אלתקה
אבו מנצור אבו אלטאר	10 זל ⁹ (ישראלים) לויים
דוסא אליהו	ישעיהו ראש הסדר זל

¹ וחמורו.

² Evidently identical with the Dayyan Menaḥem b. Isaac whom Harizi met in *Fuṣṭāṭ* (vol. I, p. 247, note 1). When our list was written Menaḥem's children were still young. They were Sason, Isaac, and Joseph.

³ This is evidently a dittography from the end of the previous line.

⁴ The head of this family had the title 'Amīd ad-daula, 'the stay of the realm' (see vol. I, p. 220, note 1).

⁵ This Abraham (Abū'l 'Afif) seems to have been a son of Netaneel. Abraham's two sons were Yaḥya and Daniel. His brother was called Yeshu'a.

⁶ ואחיו.

⁷ The family of Moses (Maimonides).

⁸ When the list was written Abraham Maimuni's son David was not yet born.

⁹ The family of the Sheikh al-Thiḡat, i. e. Mishael b. Isaiah. The latter was a brother-in-law of Joshu'a b. Dosa (see vol. I, p. 226, and above, p. 270). Angular brackets indicate that the word enclosed is crossed through in the manuscript and should be deleted.

¹⁰ = הרופא 'the physician'.

¹¹ = בעורו. This is the brother-in-law of Joshu'a b. Dosa. See note 9.

¹² Ḥananel was Daniel's son.

¹³ This is the second son of Isaiah. This Mishael had five sons, viz. Abū Naṣr Isaiah, Abū Maṣṣūr Dosa, the Sheikh Abū'l Ma'ālī 'Uzzīl, and Abū'l Ṭār Elijah. The fourth son Abū'l Ma'ālī died in 1222. He was probably the brother-in-law of Maimonides (see *infra*, p. 328, note 1).

Fol. 2, verso, contains on ll. 1-20 the genealogy of Ḥalfon המעותר as MS. Adler 2592 (see sub 3, pp. 313-15) with a few variations, viz. Netaneel b. Perahya is styled merely Ḥaber, but his brother 'Ulah has in addition the titles הישיבה הרר הנריבים רצוי הישיבה. The latter's son 'Obadya the Nagid is also called לחבורה המעותר. But the chief difference consists in the Raïs Abū'l Ridha not being the Arabic name of the Nagid as in MS. Adler, but that of his son,¹ who in his turn had a son called Abū'l Surri.² Our list concludes with the genealogy of another family (ll. 21-3).

אבן אלדבאי ישראלים
הלל וח נתן וז' חמ סעדיה
ויוסף³ ומשה הו אלשיך אבו עלי

II.

[T.-S. 8 K 22¹, paper, square hand, size $7\frac{1}{2} \times 5$ inches.]

(recto)

4 בית נפים אלשראבי⁵ ובית קוא⁶
חלפון חבר ונ' חמ שמואל חבר וא'⁷ אברהם וח' . . .
ויפת דין⁸ ונ' ח' יחזקאל תלמיד ומשה וחלפון
תלמיד ונ' ח' חמ' יפת תלמיד ומשה וח' אפרים
כהנים חבר ר' יחיאל⁹ . . .
5 נתניהו וב' חמ ישועה וסעדיה
10 ושמואל וסעדיה ויפתח וח' נריב
וב' נתניהו¹¹
בית ר' יחיאל¹²
10 אליקים וח' שבתי וח' אליקים וח' יחיאל וב' [ח']
אליקים ומשה

¹ It may be that in our list וח' is a mistake for וחיו, i.e. 'Obadya Nagid is the dignitary known as al-Raïs Abū'l Ridha. It will thus agree with MS. Adler.

² Abū'l Surri's Hebrew name was perhaps Joseph (see vol. I, p. 243, note 1).

³ This Joseph is perhaps identical with Joseph דהבי אל mentioned in an inventory, dated 1080 c.e. at Fustāt (*J. Q. R.*, XX, 459, ll. 21-2). Cp. also above, p. 255, l. 17, where Joseph b. Josiah is called Joseph דהבי אל.

⁴ This line is in black ink but the following ones are in brown ink.

⁵ The wine merchant.

⁶ The silk mercer.

⁷ = ואחיו.

⁸ Dayyan.

⁹ This ought to read וב', unless we alter אפרים וח' into אפרים (= ואחיו) וא'.
¹⁰ These persons are not the sons of Netanya but relations.

¹¹ Read either וח' or וא'.

¹² This is the family of Yehiel b. Elyakim (vol. I, pp. 239-41; above, pp. 301 ff.).

30. [Vol. I, pp. 245-6.]

An epistle from Raḳḳah (Kalne).[T.-S. 18 J 4²⁰, paper, square hand, very faded.]

(recto)

אב להם לגדליהם וקטניהם וספק צורך העת
 בהתר ולא באסור בבטח ולא בפחד
 ועצבי ושקטתי מ[נא] קת לבי אומר זאת
 מנוחתי עד¹ ולא ראיתי לאדוני נשתן עד עשרים
 5 בסיון [ואז הניעו] שתי אגרות מכל יקר יקרות האחת
 מחט[בה] רשומה והשנית בנחמה מסומה ותגל בשורם
 נפשי וירם בראותם ראשי ויהיו לי כמשלי
 2 כעשר אחרי דלות ו[שם] רב אחרי קלות
 ושל[ו]ת אחרי שפלות וישע מזמן [ג]לות
 10 וכאשר קראתים והבינותים ק[ט]נתי בעיני ונקלתי בעיני
 ואומר מי אנ[י] ומה ח[יי] כי ידבר בי אדוני נכבדות ו[מ]זקק
 במהללי חמודות ואני בער ולא אדע בהמות אדמה במד[ע]
 מה אענהו במלי ומה אשיב לו על כל תנמולוהי עלי אם להוביל
 שי ותשורה כדי הראוי לו קצרה² ואם בשבחו חרוצים אמלא
 15 אני בשיר חשבתי בת[מ]ימות אשוב
 אטרתו עדי אמות אבל לא כפעם הראשון אעשה שיהיה
 לכל טרחי משא אלא עד שיקל מן הילדים טרחי ואכין
 צדה לארחי והנה זה הדבר בלבי אם יעזרני אלהי אבי
 יאמן לאדני כי חסד[ו] ל[מ]ול עיני אם [אש] כחו תשכח ימיני
 20 יעזבני כוחי אם לא בריתי נכחי ול[ו] יכולתי לעשות חפצו
 בירח אחד עשיתי אבל קשתי חתה ול[א] נחתי עד עתה
 וכבר כתביו בלבלו רעיוני וחסרו חשבוני ומאסתי בעבורם
 אלו הארצות ולו יש לי בהם שוקים וחוצות אולי אעשה
 ר כבראשונה שם בשיר ואשר שאל על אודות הסודות
 25 [היק]רות שהנהיר רבינו על ההלכות שאלתי את ר' יוסף עליהם

¹ Ps. 132. 64.² The metre of lines 8-9 is — — — | — — —.³ Supply ידי.

. . . עניניהם. לא היו דברים מעולם. וזה מרבינו נתעלם.
 [ולא] הוצאתים מאתו. ולא זו מביטו. ושגר לו נייר בעבור
 הנוסחה החמודה. אשר דבר אמת מנידה. ואשר צוה על הפירושים.
 [שנ]רתי עם שליחים חשים. למדינת צובה. רבת הצבא. לר' שמואל
 30 ולר' אברהם ואחר שהלכו הכתבים הגיע ר' שמואל אל כלנה
 בדרך אחרת ובא עמו פי' ברכות בלבד ושאל על שלום אדוני
 ושש בנשואו הרבה ובירך להדרתו ולביתו ושאל על שלום
 רבינו ופרט מכסיפתו אליו ולכלל קרוביו ואשר זכר מענין
 המצנפת ל[א] ישר בעיני שלוזה כי לא נפל בידי כמותה שגרת
 35 אותה להדרתו וכבר נהדרתני על עסק הכספים שלקחתי
 אותם מן הזקן ר' עלי בשביל בגד השועלים ששאל עתה אם
 יתכן שיקח [א]ותם מנושא זאת האגרת יקח וידיני לזכות
 . . . הוא בדמשק א[צ]ל אבו אלוהק
 והמצנפת לא אוקק לה. והשבעה דינרים שצוה לי לקחתם הגיע
 אלי מהם חמשי[ם] כספים ואיני רוצה לקחת דבר אחר
 40 אלא אם אכתוב ולא יאמר אדוני שזה דבר מי . . . יע מלכו
 . . . [אכ]תוב הקבה עד ודיין עלי אמצא רוח יגיע לידי
 קלפים נקיים¹ אכתוב כל מה שאוכל כי אני מתאוה לזה
 יותר ממה אדוני מתאוה ויאמן להדרתו זה הדבר ושלמו
 ושלום ביתו יגדל

(margin)

45 ישיא שלומי ל . . . כמים | רבינו משה מורה צדק ינון שמו לעולם |
 ולחמודו ישמרו צורו. ויאיר נרו. ויהי בעזרו. | ולר' חלפון וחמודו
 יראה בו תאותו ולר' עלי וחתניו יבורכו | ולחכם חרשים ר' מישאל
 מהולל על כל מהלל ולחמודיו | יפרו וירבו ולבן | אחיו צור ישמרהו
 ויחייו | ול[ש]אר נפשות בית . . . [חכם] הרוים | ולכל התלמידים
 50 בראשם [יו]סף התלמיד | ו . . . | התלמיד המבין ירבו לאשר יזכון
 ול . . . הטוב ר' מנחם העניו כי ששתי | בשלמו [ושלום ח]מודו ולי עתה |
 . . . וחמודיו . . . | ולכל . . . | אהק²

¹ What monetary value these קלפים (pieces of parchment?) represented is not clear to me. But חתיכה is used by Hai and others to denote a small coin (see Zunz, *Zur Geschichte*, p. 542).

² The ה can also be taken as מ or ד.

30^a. [Vol. I, pp. 246-7.]*Concerning Joseph ibn 'Aḳnūn.*

[T.-S. Box J 2 contains a letter (handwriting of the twelfth century); marked on wrapper 74.]

(recto) יי נָסִי¹ | באתי בקצרה להגיד לאדוני ואור עיני. ועין ימיני ובבת אישוני. | כִּנֶּק מרנו ורבנו יהוסף תפארת חכמי ישראל החכם המובהק | איש הדעת והתבונה. וחכם נתמנה. יברכהו אֵל ויחייהו. ויארז | בטוב ימיו וירגילהו וישעשהו. בחיי חמודי. ירדו ויחידו. לחזק | בו אמדו.² ולהעדות רבידו וצמידו. וקרנים מידו.³ מקצת | כסיפתי אל הדרתו. וחזנתי. על פרידתו. ודוות לבבי על | איחור עיני מלבוא ולהסתופף בבית אֵחַ ולהתעד עם רבותי | חכמי ישראל ליאור באורם. ולשקוד על דברים. כי עדיין | לא נודמן לי יציאה מן המדינה מכמה שבושים וחליים | ונתאחרתי בעבורם ומלפני מעוזי אני מבקש לעזרי ולצאת | בזה הקיץ אולי נוכל להתלות בשולי רחמיו ולהדבק בחכמו | ואיני צריך לפרוט לך עיני אדוני הרב רבנו יוסף | בדמשק שמאחר שהשקיף הקבֵה ברחמי ונתרפא מחלי | בבעלת⁴ ובא וכבה אש לבבי הדולקת שהיתה שורפת את | הגוף יומם ולילה ואין בידי יכולת מרוב הקור והשלג להגיע | אליו והשם עשה בחסדו ובא אלינו בשלום ובקשנו להעמיד | גבא⁵ ולעשות דברים שנאמרו קודם לכן בשביל כבודו | לעצמו ולעורר את הקול להעל. . . | חיווק המדרש עשה הדין עלילה ורחה. . . | שיבא העד עמכם. . .

The last three lines are damaged; no more preserved. Verso contains in different handwriting the end of a letter of condolence to a Nagid on the death of R. 'Uzziel.

(l. 16) כך דרש ר' תנחומא⁷ מי גבר יחיה⁸ מי גבר כאהרן קדוש י' שעמד בין המתים ובין החיים וכי עצר את המגפה כלום היה לו למות מי גבר כמשה רבינו שעמד בפרץ להשיב חמתו מלהשחית. . . ולבסוף כשהגיע קצו להפרד מן העולם מה נשמע בו כי יגורתי מפני האף והחמה וגו'.⁹ על כן עתיד הק' להחיותו בראש כולם בעת שיעורר הק' ישועת | משיח צדקנו ויבא משה וכל מתי מדבר עמו בקרנו. . . כן נזכה גם אנחנו לבא אחרי עקבותיהן לחדות עמהם וגם ר' עוזיאל יהיה למנוחה ולתחיה עם שאר חכמי ישראל וחסידיהם ולאדוננו הנגיד עם אחיו ואחיותיו וכל משפחתם וכלל המתאבלים עליו יסיר (sc. God) יגונם וינחם את אבֵלם. . .

¹ Exod. 17. 15.² See above, p. 82, note 3.³ Cp. Hab. 3. 4.⁴ 'My grief', formed from Arabic حزن.⁵ Baalbec, see vol. I, p. 246, note 1.⁶ Probably read יָבֵן 'with us'.⁷ Cp. Deut. R., c. 9, 'מי גבר כמשה וכו'', but Aaron is not mentioned. Our writer seems to have had a fuller text of this Aggadah.⁸ Ps. 89. 49.⁹ Deut. 9. 19.

Nos. 31-2. *Letters to Anatoli b. Joseph.*

31. [Vol. I, p. 247.]

[T.-S. 13 J 9⁹, paper, square writing, size 40.5 × 12.5 cm.]עברו
מנחםבש רח¹

מרוב כאני ו[ע]צני לא יכולתי להסדיר שבח
 רבי אודיע לאדוני מרי ורבי פרשי ורכבי
 אנטול[ני] הרב המובהק הפטיש החזק בר
 כבוד גדולת קדושת מרנו ורבנו יוסף הרב
 5 המובהק הפטיש החזק ול כי הגיעו אלי
 כתבים רבים מעם דאליה² וחבריו והם
 צועקים על איחור הנדבה שהתנדבו
 בה קהל רבנו ואומרים כי³
 הנפש אשר היה עליהם בבית הכנסת
 10 ואבדה בשבילו כל נפיש וגשארה בית
 הכנסת בלא תקרה והם⁴ מהגשמים
 פחד ומורא ואדוני בחסדו ימחול
 לעברו כי לא כתבתי להזהיר אלא להזכיר
 ולולי כי הדבר נחנן וכתבים יגיעו פעם
 15 ברחובות פעם בחוץ לא כתבתי לפני
 אדונינו זה הדבר כי אני בינוני מתעסק
 ואין לי פנאי לדבר אחר המקבה⁵ יתמיד
 שלומך ושלום תלמידך ועבדך יגדל
 לעד אמן נצח סלה
 כב כסליו אֶתְקַבֵּד

Address (verso)

מרנו ורבנו אנטולי . . .

¹ ב"ש מא רחמנא =² Read perhaps אֵלִיָּה, R. Elijah (correct thus accordingly, vol. I, p. 247, l. 22).³ Here is missing a word such as נְהַרְסָה, viz. the structure (cf. Talmudic Dictionaries, s. v. נִפְיִט) protecting the synagogue collapsed.⁴ Read ולהם.⁵ = המקום ברוך הוא.

32. [Vol. I, pp. 247-8.]

(1) [MS. Adler, paper, square hand turning to cursive.]

(recto)

(1) לחכם דוריני. המחזיק בדקיני. המסיר סדקיני. (2) הגורר פרצותינו. אדונינו ומרינו ורבינו. (3) אנטולי הרב הגדול. ה[מעון] המגדול. (4) הנכפל בצדקו כאז בציפורי ובית [רבי]¹ (5) בן כבו גרז קדושת מרינו ורבינו יוסף נזע (6) פרי צריך עץ חיים ממני עבדך שואב (7) מימך וחוטב עצים החתו² בשולי טורות[ם] (8) בקצרה באתי להודיעך בטח ובמטי (9) מכבודך עד שהשענתי משענתי על (10) כבודך כראותי חתימת טורותיך אמסור (11) מה שבידי לשליח בעל הפיקדון והנה בא (12) אלי רב אברהם הכהן מערבי ועמו כתב (13) אפיטרופות ואין חריטתך שמה כאשר (14) התויתי בכתבי כראותי חתימת אדונינו (15) אמסירנו למי שיצוה בעל החפץ ועד (16) שלא ראיתי מפי³ קיום ואפעל שהאיש (17) השליח אמור וחשוב בעיני יש עלי להקפיד (18) עד שתליתי דברי כתיבי על חתימתך (19) על אופן זה הודעתי לאדוני ואדוניעני⁴ (20) האמת והנכון ושלוש אדוני והנלום עמו (21) והכרים למשמעתו ממני קטון עבדו⁵ (22) וקטון כושרתו⁶ וישפות שלום לו ולתורתו (23) יהוסף ביד שמואל בבלי.

(2) Anatoli is the Dayyan of Alexandria who corresponded with Maimonides. On his arrival at Alexandria he sent a letter of introduction to the famous sage of Fustāt and received a complimentary answer. ואבא בנוא אמן. והיא עיר גדולה יכוננה עליון . . . והנה Kōbeş II, 36^o ff. בפיהם השבח במענם. והמהלל בלשונם . . . לאמר צאינה וראינה. בתפארת שר השרים . . . משה רבינו . . . ואנכי עבדך הצעיר . . . ולולי שמנעוני זקני קהלי יצ"ו לא הגיעה אגרתך זאת לפני רגליך וזלתי אני בעצמי . . . נשלם Maimonides answers. אגרת אנטולי בר יוסף עמשי⁷ (= על משכבו ינוח) הגיע כתב הדרת . . . הה"ר אנטולי ש"ץ הדיין המהיר . . . אל השש (37^o)

¹ Rabbi Yehuda Hannasi, known as הקדוש. ² ההתום = .

³ מפורש = .

⁴ ותודיעני Read .

⁵ עבדיו Read .

⁶ משרתיו Read .

⁷ Sambari (in Neub. I, 133) writes ר' אנטולי הר' יוסף עמשי ור' חכמי לניל . . . ר' אנטולי. No doubt the proper reading should be אנטולי. אפרים תלמידו מחכמי צור. Probably Anatoli's signature was misunderstood by Sambari, who makes thus a separate scholar of Joseph עמשי (?). That Ephraim of Tyre was Anatoli's disciple is improbable, as the former died in Maimonides' lifetime (see above, p. 316: Maimonides sending responsa in 1201 to Ephraim's disciples).

ושמח בחברותי הנכסף לראותי לפי עוצם חכמתי . . . וטוב שמעתו . משה בר מימון . ושמחתי על כתיבך ודברי שאלותיך . . . לזאת אמרתי לכל בני אמוני . . . וישמחו כלם על ביאתך בארצנו.

(3) Later on, Anatoli sent to Maimonides a legal question which reached him from Sicily. Kōbeš, I, 28^a, no. 146: הגדול הנאון יבאר לי בחסדו שאלתי זאת שנשאלתי מקהל סרק"סטא י"א מאי סיקו"לאה . . . ותבוא תשובת אדונו בכתב מבוואר אשלחנו להם בעזרת שמים שהם אינם בעלי תורה להבין היטב אם לא תהיה הכתיבה מבווארת ובחתימת יד חימה גדול[ה]: Maimonides replied: הקדוש[ה של] אדונו עם שם יקר הודו מזהתי על זאת השאלה ששאל החכם הגדול הדיין הנכבד המהיר וכו' והאל יתברך יודע כי מרוב חיבתך כתבתי טורים אלו ואני חולה וטרוד ביום ובלילה שהרי אין לי פנאי ואמרתי שמא יחשדו אותי בנסות הרוח ולפיכך הטרחתי עצמי לכתוב . . . ושלום הדרת כֶּסֶף מִדֵּר רבי אנטולי ש"צ הדיין המהיר המירה Anatoli was evidently acquainted with the cultural status of Sicilian Jewry. He must have visited the isle on his way from Lunel to Egypt (סרק"סטא is no doubt a corruption for Siracusa, on the eastern side of the isle).

Oxford MS. Heb. d. 76, fol. 53, contains a book-list wherein is mentioned בכטרב אנטולי וצל; probably our scholar is meant. Wertheimer, III, 17^a edited a סליחה לר' אנטולי זל בר יוסף . . . ננוי ירושלם. A paper leaf in T.-S. Box H 5 contains on recto a liturgical poem by Ibn Ezra, while on verso we read רנו שמחה על שר פלול יושר וכרוב . . . ממשח מהיר וכו'. He is indeed mentioned as a liturgical writer in the list printed in *Oṣar. Tōb*, 1880, 16–17. See also Bodl. 1082, III, D, 2501, V. Cp. further, Margoliouth, *Catalogue*, III, 563, col. 2, v.: ר' אנטולי שצ.

33. [Vol. I, pp. 248–9.]

Abraham Maimuni and his descendants.

(1) Abraham Maimuni was born in 1186. Nagid he no doubt became soon after his great father's death in December, 1204. The following data as to his activity till 1237, when he was gathered to his fathers, are collected here from documents.

(a) The mutilated fragment (printed by Gaster, *Kaufmann Gedenkbuch*, p. 236, IV^b), dated 1520 Sel.=1209 C.E. at Fustāt, no doubt refers to Abraham as 'our Nagid'. There is really no indication that הפמישה

means 'Patishah' and that it is the Nagid's title (as Gaster thinks, pp. 223 and 226). Perhaps it is a corruption for בפסמאט!

(b) T.-S. 13 J 3²²: at Fustāt, 1213 c. E.

(c) Bodl. 2806⁶: a document of conveyance at Fustāt, 1214 c. E., the parties being Abraham Maimuni and the Sheikh Abū Ishāq al-Abzari b. נע (כבוד מר אברהם בר הלל נע) אלשיך סיד אלאהל נע, probably identical with the author of the Zuṭa Megillah.¹

(d) T.-S. 13 J 3²⁵: dated 1215 c. E.; T.-S. 8 J 6³: 1216 c. E.; *Hakkedem*, I, German part, p. 130: 4997 A.M. = 1217 c. E.; T.-S. 8 J 6³: 1218 c. E.

(e) A fragment in a box belonging to the Cambridge University Library Collection begins שלמה הלוי הוד הלוי נע | עלי אלמון מן רבאן ר' ולדה אלשיך אבי אלפצל אלכביר ואלשיך אבוסעיר | בן אלשיך אבי אלמנצור ס'ט כמא אמר אלוני ר' נתנאל השר היקר | הרופא החכם והנבון שמצו² . . . | (1218 c. E.). The Nagid is mentioned. T.-S. 8 J 32⁵: 1222 c. E. at Fustāt.

(f) T.-S. 10 J 26⁵: a declaration of evidence, dated 20th of Adar II, 1535 Sel. = 1224 c. E., בעיר בלבים הסמוכה לארץ גשן, by authority of Abraham Nagid.

(g) T.-S. 13 J 4¹, 4²; 8 J 6⁶, 30⁴, 32⁷; 10 J 26¹²; 13 J 4³, 4⁴; 18 J 1³³: documents dated 1225-30 c. E.

(h) A fragment in a box belonging to the Cambridge University Library Collection contains זכרון עדות, dated 1231 c. E. at Fustāt. Abraham is styled אדונו נאונו ננידנו אברהם הרב הקדוש מרנא אלשיך אלבקא כנץ מרנא אלוני ורבנא אליעזר הזקן הנכבד תפארה התלמידים בר מרנא אלשיך אלבקא כנץ מרנא אלוני ורבנא אביתר הזקן היקר החשוב ראש המדברים נע Netaneel הזקן היקר החשוב נביר החשובים נע.

(i) Or. 5563, D, fol. 11 contains on recto a question beginning מא יקול ה' יק כב גר קד מרור אברהם | השר הגדול בעם אל חמדת כל בית | ישראל יהי שמו לעולם וכן יהי רצון | כי ראובן ושמעון ולוי כאנו וכו'.

¹ It is likely that Abraham b. Hillel is identical with the scholar Abraham החסיד, frequently referred to by Abraham Maimuni in his writings (see the passages cited by Eppenstein, *Lewy Festschrift*, Hebrew part, p. 53, and *Hoffman Festschrift*, Hebrew part, pp. 131, 135 ff.). Abraham b. Hillel died thirteen years before his friend the Nagid (see *infra*, p. 328). Hence the Nagid could speak of him in his writings as already departed (ול) this life. Abraham's library was sold after his demise in two portions on Adar 26th and Nisan 4th, 1534 Sel. (Feb. 28th and March 7th, 1223 c. E.) at the Palestinian Synagogue of Fustāt in the presence of Abraham Maimuni (see the list published by Worman, *J. Q. R.*, XX, 460-63, and Pozn., *Z.f.H.B.*, XII, 112 ff.).

² = שמהו צורו.

* = לשטרות.

Fol. 4, recto, records that **סידנא ר' דוד** (i.e. the later Nagid David b. Abraham) was born in Tebet, 1534 Sel. (1222 C.E.). His appointment as Nagid (**ר״מסח**) was in Ab, 1549 Sel. (1238 C.E.) a few months after his father's death. David was then 16 years old. Verso contains a few more entries with dates, but the script is very difficult to read.

(3) Abraham's son, David Nagid, was away for several years in 'Akko. This we learn from a poem composed by Joseph b. Tanḥum Yerushalmi, who seems to have been well acquainted with the Nagid and his family. Or. 2558 (cp. Margoliouth, *Catalogue*, III, 253 ff.) contains this poet's

¹ Probably identical with Maimonides brother-in-law whose sister married the great sage (see *Arab. Liter.*, p. 199). His Hebrew name was 'Uzziel (see above, p. 319, note 13).

Diwān. Fol. 6^a has the following superscription וכתב אלי אלנר ר' דוד י"צ ענר סמאעה באתנאה אלי מצר בער נכתה ענאה פי עכה מדה סנן (ענה). (see also Brody, *l.c.*, p. 17, where עכה is wrongly transcribed as ענה). The Nagid is addressed as ישי' ויהודה. His sons Abraham and Solomon are also greeted. The poet styles himself ראש ראשי התעודה. ונרד יוסף בן הרב תנחום הירושלמי. Another poem Joseph composed on the occasion of the marriage of the Nagid's son Abraham (fol. 9^a ורדה מה טוב, l. 13; וכתב אלי אלנר ר' דוד שצ' פי ערם ורדה מה טוב). The Nagid's other sons are also mentioned. Other poems in honour of David are to be found on fols. 25^a, 27^b, 28^a.

(4) T.-S. 13 J 9¹² contains a letter from a certain Benjamin to R. Hayyim, who seems to have been a respected elder. His son was a Dayyan. Greetings are sent to the Nagid David and his brother 'Obadya. David is mentioned in documents T.-S. 13 J 4¹¹: at Fustāt, 1564 Sel. = 1253 C.E.; T.-S. 13 J 4¹: at Bilbais, מותבה רשותיה; T.-S. 13 J 4¹⁸: at Fustāt, 1603 Sel. = 1292, מנהיג דורנו. ורכבינו. ודאדוננו מרנו ורבנו דוד הרב המובהק ישר השרים נגיד כל הנגידים ופרשינו. נשיא אלהי] בתוכינו. מרנו ורבנו ומורינו דוד דגל הרבנים נור החכמים תפארת היהודים מרדכי הזמן¹ הרועה הנאמן. ראש ישיבתה של תורה בימיו תושע ישראל ויהודה ובימי בנו היושב בישיבתו הדרת מעלת אדוננו נגידנו מרנו ורבנו אברהם הרב הגדול מקל התפארה. עוז בני תורה. צנננת המן. מרנו ורבנו אברהם הרב הגדול מקל התפארה. עוז בני תורה. צנננת המן. Add. 3124: dated 1295 (Worman, *J. Q. R.*, XVIII, 15, note 7).

(5) Of David's four sons, Isaac, Solomon, Jacob, and Abraham, the latter succeeded him as Nagid. As we have seen he held the title of Nagid already in 1292 during his father's lifetime. In his turn he had three sons, Moses, 'Obadya, and Joshu'a. The latter was the next Nagid. In 1355 Joshu'a was gathered to his fathers. But his brother 'Obadya preceded him. This is evident from T.-S. 24. 63 from which the following lines are excerpted:—

Verso has the address . . . אלי מחדוה . . . סידנא | יהושע הנגיד] . . . (recto, l. 1) שלומות נבונים . . . (3) לראשי פארי הקהלות. ושרי המקלות. אשר בחר (4) במ האלי. לישב על כסא ישראל. הנגידים החכמים (8) . . . הם כבוד גדולת קדושת מרינו (9) ורבינו רבי יהושע נין הנגידים וחבריו הזקנים (10) ההגונים . . . (29) מודיע עבדכם יעקב המשורר הדר בחברון

¹ Worman, *J. Q. R.*, XVIII, 15, note 6, makes of this expression מרדכי הזמן 'the Mordecai of the time' (i.e. the leader of Jewry), a separate Gaon (see also above, p. 287, note 1).

(30) לכבודכם עוצם יגוני ושברון רוחי. בנפול עטרת (31) ראשי. בדלות נפשי. לזאת אזעק על שברי כי רבו (32) אנחותי. על רוב עוני ועל שעצמו חטאתי אבל (33) מאורי וגלה יקירי. חשבת משוש לבי. . . (37) . . . כי על אסיפת רבי עובדיה זין הנגידים (39) כל נפש שוממה. ונפשי אני על אחת כמה וכמה. (46) . . . אלממלוך¹ יעקב המשוור אל מקים (47) פי חברון כותב בחוסר וידו אין לאל ומה ומה (repeated in the manuscript) בנהם² (48) קדיש אלי³ בגריב אן יני ואהל חברון עניים מה (אין Arabic for מא, r.) (49) להם חיי שעה בעלם ר' ישועה אל חכים בן ר' (50) מנחם הוא אצל⁴ אלממלוך פי אל מקאם ב' אוראמה (51) כל שחר מן דמשק בייסירוהא ואין הקומץ (52) משביע את הארי מן כרים עלם סידנא ואל (53) ממלוך אל אצנר מכתני צדק את מולאנא (54) ועדק את הקהל המהלל אל תמימה ומראחמכם (55) אל כרימה אל נצר כי חאל אלממלוך בשי אסתעד (56) בה ללעאילה לאני דו עאילה וזכות האבות יגין (57) עליכם ועל כלל הקהלות . . . (61) מודה חסדכם יעקב החברוני עבדכם בר' (62) יצחק בר' דוד מערבי דיה.

(6) Finally, reference is made to Bodl. 2834²⁶, being a letter to an Egyptian community signed by יהושע הנגיד ראש ישיבתה של תורה בירבנו אברהם הנגיד החסיד ארי התורה בירבנו דוד הנגיד ראש ישיבתה של תורה בירבנו אברהם החסיד מקל התפארה בירבנו משה הגאון בירבנו מימון זצוקל.

This David lived for some time in Damascus (see *Arab. Liter.*, § 162^b) and also in Aleppo where we find him in 1379, as we learn from the colophon of Abraham Maimuni's responsa to Daniel Habbabli (Bodl. 628, more fully in *H. B.*, VI, 114, note 1). The work was first copied for his own use by Samuel b. Yehoseph (fol. 3^a אלארני), probably identical with the signatory of the circular letter by the Nasi of Damascus in 1286 (vol. I, p. 248, note 1). It was acquired first by Isaac שמואל בר הרב (perhaps a descendant of Isaac b. Samuel the Spaniard of the beginning of the twelfth century, above, pp. 231-3). On fol. 1^a we read קניתיו מן צדקה מעתוק . . . וכתב אנני ה' בוטה באלהי ישראל ל דוד ביר' (= בירבנו) יהושע הנגיד נ'ין רבינו משה הגאון במדינת צובה בחדש מרחשון שנת א'ת'ר'צ'א לשכרות ה'ק'ם ליצירה ישע יקרה (יקרב r.) אנם (= אמן נצח סלה). Thus the work came afterwards into the possession of a certain Şedaḳah, who sold it to our David at Aleppo. A similar 'ex libris' we have in Bodl. 858, בי [דוד] וכתב עבר האל

¹ 'The servant', in Hebrew העבד.

² Read בנהם.

³ Read אלא.

⁴ Read ואל, IV of ٧٠٤.

רבינו יהושע הנגיד ראש ישיבת[תה] של תורה נכד רבינו [משה] הנאון בירבינו מן[מון] וצקל.

Another colophon of a copy of Abr. Maimuni's Pent. commentary (Bodl. 276, see *H. B.*, *l. c.*) states that the work was written in Aleppo at the beginning of 1375 for our David, who is styled therein נגיד הנגידים and ראש ישיבתה של תורה. Probably he resided then already in this city. He must have occupied the office of Nagid in Egypt for some time. But it is unknown why he had to leave this country and spend several years in Syria.¹

34. [Vol. I, p. 248.]

Concerning certain compositions ascribed to Abraham Maimuni.

(1) A number of fragments bearing on Abraham Maimuni (published by Neubauer, *Hammagid*, XVI, 151, *Israel. Letterbode*, III, 51-6, from Oxford manuscripts, cp. Bodl. 1315) should be analysed here as they have not been fully understood. The first piece (in *Hammagid*, 'א') is apparently the conclusion of an epistle to our Abraham. His correspondent intended to write to his father. But meanwhile the great sage died. Abraham is comforted and encouraged. The letter, as far as preserved, begins: מאמתו הנפורת' לחבר ממנה מחברת' להיות מוכרת' וכל לשון מדברת' ויחמיא הזמן חצי' ולא השלים חפצי' כי מלאו ימיו ויאסף אל עמיו' ימציאנו אלה צדקו וטובו' יבא שלום ינוח על משכבו' . . . וזה לך שרנו נגידנו האות כי אלהים ראה (רצה ר.) מעשהו (i. e. of the departed) ויכפול שכרו' . . . כי אתה בנו' ותעמוד על כנו' ורעיוניך כרעיונו' וכל ענייך כענינו' ובאמת הנך הנו' יתן ה' עליך חנו' . . . וירם מעלתך למענו' . . . ויתן לך לב רחב לשפוט עמו' . . .

(2) The next piece (fully printed in *Letterbode*, pp. 51-2) has the superscription כתב מר' אברהם ב' משה ז"ל אצל נאון יצחק בן שויד ז"ל. The recipient of the epistle was the Bagdād Gaon Isaac b. Israel ibn Shuwweih, who is mentioned as head of the school already in 1221 (see Pozn., *Babyl. Geon.*, pp. 42 ff.). It is doubtful whether its author was Abraham Maimuni, as Pozn. (*l. c.*, 43-4) assumes without much ado. We read in the letter (p. 52, l. 1 ff.) ישא שלום רב מחכמי מורה הסרים אל

¹ Cp. also *H. B.*, I, 21: Sa'id ibn Daud of Aden (15th century, see *Arab. Liter.*, § 202) found in Aleppo a copy of the Arab. commentary on Mishnē Torah, Book I, by Muwaqqiṭ 'Ala ad-Din which was written by our David b. Joshu'a (see especially, Margoliouth, *J. Q. R.*, XIII, 488 ff. and cp. p. 497).

משמעתו. ושואבים ממעיני חכמתו. ומאת משרת ישיבתו. עבר תורתו אחד.
מקטני התורה עבר עברי אלהי אברהם ומשה. אברהם ביר' משה. . . .

With all the customary phraseology of those times, it is not likely that the Nagid would have written in such a submissive manner, especially since his father met with opposition on the part of a previous Bagdād Gaon, Samuel b. 'Ali. It is also improbable that when writing to *Bagdād*, Abraham would call the scholars of Cairo חכמי מורה, a term applicable only when in contrast to those of Spain and the Magreb. The letter more likely came from a scholar somewhere in 'Irāq whose community stood under the authority of the Bagdād school (cp. l. 17 ff. ועתה אדוני ועתה (נאוני אני אחד מן הסרים אל משמעתך. החולקים כבוד ליישיבתך).

(3) The third fragment (*Letterbode*, p. 52, l. 3 ff., from bottom) is a copy of an epistle from a Nasi to a certain congregation. . . . נוסח אחר . . . בזאת אני בוטח להועילי לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו. . . . הוא קהלת הקודש. . . . בראשם שני השרים הברורים. יהיו בקרב הארץ ושאר העם שומרי בריתנו. . . . דורשי שלום ממלכתנו. . . . ישאו אחינו שלומות גדולות משער הנשיאות. . . . ומאדירי העדה. ושרי התעודה. אשר בחסדי דוד אבינו נמלכים. וברחמיו סכוכים. יעזרם צורם לעד.

(4) The only genuine fragment emanating from Abraham Maimuni is the copy of his letter, written in 1232 C.E., wherein interesting details about his literary work are given (*Letterbode*, pp. 53-4, נוסח כתב שנכתב אצל). Its details need not be discussed here, as they were already dealt with by others (see e.g. Steinschneider, *Arab. Litter.*, § 159).

(5) Thereupon follow two elegies on the death of a scholar Jacob (*Letterbode*, pp. 54-6). The first poem (I) has the superscription נוסח האגרת שחברו (who?) על פטירת הרב הגאון מר' ורבי' ר' יעקב זצ"ל while the second (II) begins ור' יעקב ז"ל. Neubauer is certain that the author was Abraham Maimuni, but hesitates to connect the late scholar with R. Jacob Tam of France! In Bodl. 1315 he makes the second elegy to be on the death of two Rabbis, Jacob and Benjamin. But a close examination of the pieces shows that this Jacob was no Gaon (in spite of the superscription) but Ab-Bet-Din (probably of the Bagdād school), that he was buried in *Nehardea* and also that Benjamin was one of his sons. The contemporary Gaon is also alluded to in the poems, though anonymously. We give here the essential lines in the usual form indicating the metre.

I

— — — — — | — — — — — | — — — — —

נִנְנוּ ¹ וְעָמוּ אֹר שְׁכִינָה נִעְלָה	7 בֵּית יַעֲקֹב שָׁמְעוּ אֶקְוִנוּ עַל כְּרוּב
נִפְשׁוּ בְּדִינָה דִּין אֶמֶת תַּתְּהַלֵּלָהּ	הָהָה עַל נוֹה צֶדֶק ² וְאֵב בֵּית דִּין אֲשֶׁר
יִוְרָה עֲדָתִי אִם שְׁאֵלוֹת שְׁאֵלָה	הָהָה יֵאֻמְרוּ חֲכָמֵי תַעֲוִדָה עַל גְּבִיר
דַּעֲתֶם לְהַשִּׁיג עֵינֵינוּ ³ נֹאֲלָה	הָהָה יֵאֻמְרוּ דּוֹרָשִׁים לְרִקְדּוּקֵי גִמְ' ³
עֲקֹב ⁶ שְׁפַת מוֹרִים בְּמוֹתוֹ צִלָּהּ ⁷	12 מָרָן וְרָבֵן ⁵ יַעֲקֹב יִשְׂרָאֵל לְכָל
רֹאשׁ כָּל קְהֵלָה שֵׁם קְרוּשָׁה נִקְהֵלָה ⁹	15 וּבִשְׁפָה יִתִּיב ⁸ נִנְנוּ אֶרְוֹנוּ בַּעֲבוּר
הַשְׁתַּחֲוִי לְאֵל בְּגִיל וּבְצִלָּהּ	מִקְדָּשׁ מַעֲט נִבְנָה לְגוֹלָה שֵׁם וּבֹ
עֲדָה לְעוֹל יִגוֹן בְּאֶבְלֹ סִבְלָה ¹⁰	18 גַּם אֵל יִנְחֵם אֶת לִבָּב בְּנֵיו וְלֵב

¹ Here Cherub is connected with a scholar, since he studied the Torah which was in the Ark that was adorned with Cherubim above it. Cp. also the famous elegy of Bar Kappara on the death of Rabbi, whom he compared to the Holy Ark (Ket. 104^a וְנִשְׁבַּח אֶרֶן הַקֹּדֶשׁ). The expression 'hidden' in connexion with the Cherubim refers to the well-known tradition that the Ark (and the Cherubim) were hidden by King Josiah and were not to be found in the second Temple (see Yoma 52^b, 54^a, Horayot 12^a, Keritot 5^b).

² In Jer. 50. 7 this expression is a figure of speech for God. Here it is for a scholar.

³ = נִמְרָא. The metre demands the above abbreviation.

⁴ The printed text, as no doubt the manuscript, has עֵינֵינוּ.

⁵ The printed text has מִר' וְר'. But the metre clearly requires the full spelling.

⁶ Cp. Isa. 40. 4.

⁷ Quivered (in terror), see Hab. 3. 16.

⁸ The printed text reads וּבִשְׁפַת יִתִּיב. But the above reading is no doubt more suitable. שֵׁם is the well-known place in Nehardea where an ancient synagogue has been built, according to tradition, by king Yekonya after he came to Babylon as a prisoner. See Meg. 29^a, R. H. 24^b, 'A. Z. 43^b, Nidda 13^a. Sherira in his letter (Neub. I, 26) writes אֵייתִינְהוּ לְנִהרְדַּע . . . כִּר גַּלּוּ יִשְׂרָאֵל בְּגִלּוֹת יִכְנִיָּה . . . וּבְנֵנוּ הָתָם יִכְנִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה וְסִיעָתוֹ [בִּי] כְּנִישְׁתָּא וְיִסְדּוּהוּ בְּאֲבָנִים וְעַפְרָה שֶׁהָבִיאוּ עִמָּהֶם מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ . . . וְקִרְוִיָּה לְהָהִיא בִּי כְּנִישְׁתָּא דְשָׁף וְיִתִּיב וְהָיָא בְּנִהרְדַּע כִּר גַּלּוּ יִשְׂרָאֵל בְּגִלּוֹת יִכְנִיָּה . . . The synagogue was visited both by Benjamin of Tudela and Petahya of Regensburg (see *Itineraries*, ed. Adler, p. 46 and ed. Grünhut, p. 17). The latter found it waste, without a roof.

⁹ 'For the head of all the holy congregation (it) assembled there' to attend his funeral (קהלה קרושה שֵׁם נקלה) has to be taken twice, viz. : כל קהלה קרושה (בעבור ראש כל קהלה קרושה).

¹⁰ לעול agrees with סבלה עול; in prose it would be לעול, but here לעול is required by the metre.

חֲכָמַת נְאֻמֵּינוּ פֶּלֶי² וַיִּחְלָה²⁰
 רִפְאוּת לֵבָה מְצָאָה מִמְּחֻלָּה
 כְּמַעֲט בְּרוֹב שְׂכָלוֹ וַיִּשְׁפּוֹץ סוּלָּהָ
 מִבְּעָה בְּמִלּוֹ הַנְּכוּחִים³ הָעֵלָה
 אַחֲזֹר תְּבוּנָתוֹ וְדַעְתָּם סִפְלָה⁴
 מִדָּה חֲמוּדָה שֹׁר רָאָה בָּם נִבְלָלָה⁵

II

חֲנוּךְ לֵב חֲכָם הַדּוֹר וְנָם בּוֹ נִמְעַנִּי
 יוֹבֵל⁷ מִתִּי חֲכָמָה בְּחִיּוֹ וַיִּשְׁפּוֹץ
 עָלָיו וּבְנֵיהֶם שְׁחֹרִים תִּצְבְּעוּ
 בְּתִי כְּנָסִיּוֹת לִסְפְּדוֹ חֲקִבְעִי⁸
 יִבְבוּ וְעַל אֶרֶץ דְּמָעוֹת וַיִּשְׁפּוֹץ
 רוּשָׁיו וְדִקְדֻקָּיו וְנָם לֹא נִרְעוּ
 נָדָו בְּיוֹם מוֹתוֹ וְנָם הַתְּבוּנָה¹¹

10 אֵילֵינוּ פֶּלְלָם עִם פֶּרְטָם נִבְלָלוּ
 הָיָה בְּחֲכָמָתוֹ יָחִיד הַדּוֹר וְהָיָה
 14 אִמְרוֹ לְחִלְמִידֵינוּ אֲבָלִים תִּהְיוּ
 17 עַל יַעֲקֹב הָרַב כָּבוֹ עֲרָה וְכָל
 עַל יַעֲקֹב הָרַב קָהֵלֶת יַעֲקֹב
 20 נִנְמַר בְּלָבוֹ הַמָּר⁹ כֵּלֹו וּפִי־
 תִלְמוֹד יְרוּשָׁלַּיִם וְסִדֵּר רַבְתִּי¹⁰

¹ Cp. Exod. 10. 5, 15.

² = פֶּלוּנִי. The abbreviation is demanded by the metre. The Gaon eulogized here is not mentioned by name.

³ here the הנכווחות would be more correct.

⁴ Cp. Isa. 44. 25.

⁵ The printed text has נדללה, which gives a meaning the reverse of what is expected. נבללה is obviously more suitable, i. e. 'every desirable quality is combined in them' (the Gaon's sons). לכל is required by metre; of course מדה כל מדה נבללה is more correct.

⁶ 'These' (qualities) are enumerated in the lines left out here.

⁷ The printed text reads והיוכל which gives no meaning. יובל, i. e. the period of time comprised within half a century, is a synonym of דור. Thus 'the unique (person) of the generation and the period'.

⁸ A word like יום has to be understood here, i. e. 'and in all (וכל) to suit the metre) synagogues fix (a day) for his mourning'.

⁹ = הנמרא. The abbreviation is for metre's sake.

¹⁰ What part of the Talmudic literature is designated by סדר רבתי is not clear. Of course our poet was limited in his expression by the metre. He may have meant סדר אליהו רבא. But more likely it stands for the Tosefta and Baraita. We find that the collections of R. Hoshaya, Bar Kappara, and R. Hiyya are called משניות גדולות (Yer. Hor. III, end, and elsewhere). סדר in connexion with משנה is well-known (cp. סדרי משנה). Accordingly סדר רבתי means the 'great collection' of extraneous Mishnayot (Baraitot) embodied in the Tosefta.

¹¹ From בעו 'rend', as a sign of mourning; נדו, from נדד, to shake one's head as a sign of grief. Here the mourning is done by the Talmudic literature because their great authority is dead.

גנו אשר לו כל חכמים יכרעו	26 נסעו וחיים נתנה גם לאדר ²
רי אשר מפיו תבגלות לשמעו	גאון ומלך ³ אב חכמים הוא ואשר
חכמה ובו חכמות ודעות נספיעו	31 אופור בנחמה לבנימין ורד האל פאר
לבב בכל ארץ בשמעו שמעו ⁴	מבין ומשכיל הוא וגם קמי ובר
ומשנאיו יאברו וגם יבלעו	חילו יברך אל וירצה פעלו
לבם יגוועתם ואונם יפעו	35 לבו ינחם צור ורב אחיו ⁵ יצ
עינים דמעות עד מאד יפגעו	צור יהפוך אכלם אלי ששון וצ

It is evident from these lines that the lamented scholar was an Ab-Bet-Din (I, l. 8) somewhere in Babylon. He was buried in the neighbourhood of the famous synagogue of Shafyetib (in Nehardea, l. 15). Indeed, from a responsum by R. Hai it appears that people regarded it as a great honour to be buried in Nehardea, so that bodies used to be removed to Bagdād for re-interment there.⁷ Likewise we find here our Jacob taken to Shafyetib for his last resting place. He was probably Ab of the school of Bagdād, since the poet in his elegy refers to the then Gaon who has been spared fortunately for the study of the Torah (I, 20 ff., II, 26 ff.). Jacob's sons are consoled (I, l. 18). One of them was Benjamin (II, 31) who is complimented for his mental abilities. Who the author of the poems was is entirely obscure since he fails to mention the Gaon by name. Perhaps our elegies are a part of El'azar b. Jacob Habbabli's Diwān which furnishes so much material about the Bagdād academy during the twelfth and thirteenth centuries (see especially, Pozn., *Babyl. Geon.*, p. 5 ff.). Abraham Maimuni's authorship of these poems is

¹ The late scholar 'made his last journey', but fortunately the Gaon has been spared.

² The printed text reads נסע והחיים נתנה לאדר which forms a faulty hemistich. By emending נתנה into וחיים and inserting גם after נתנה the metre is re-established.

³ In the sense of מלכא דרבנן.

⁴ In prose שמעו שמעו, here בשמעו for sake of the metre.

⁵ Or אחיו.

⁶ In the printed text ומיעינים.

⁷ Ibn Gayyat in his שערי שמחה, II, 73-4, quotes the following responsum: ואמר רב האי אין מנהגנו להעתיק את המת מקבר במקומו אלא יש שקבורין את המת בבגד (בבגד ז). ואחר זמן מוציאים אותו כמה פרסאות אל עבר פרס המערבי למדבר הסמוך לשימון . . . ולענין העתקת עצמות האשה ממקום למקום היינו שומעין מן הזקנים אומרים כמה נאה שלא לעשות כך . . . ואע"פ כשתמות אשה חשובה שולחים את גויתה [מ]בגד אל פירי שאבור אל מדבר השימון וראי איסור אין בדבר וכו'. There is no doubt that שאבור is a corruption for Peroz Shabur = Nehardea (see Bamberger, note 735 in *ירנן*).

not indicated at all, and is not likely. In diction and in thought they appear to be the product of an accomplished poet acquainted also with the artifices of the metre. So far there is no evidence that the Nagid was a devotee of the muse.

35. [Vol. I, pp. 249-55.]

Data relating to several Egyptian Jews of prominence.

We collect here data about a number of Egyptian Jews of prominence who are not mentioned in the preceding pages.

(1) T.-S. 16. 267, very faded, contains a letter addressed to (l. 3) . . . והחזן זקן תורה אלוף ה[ישיבה or הבינות] . . . (4) . . . בירבי צדוק הסופ[ר] רוח יי תניחנו תנצב[ה] (10) . . . ומשתוקק אני ליקרך שתשננרוני (שתסננרני r. כווסתך הטובה (11) וידך החמודה בכתב רישון כנף מר שר שלום השר האביר ראש הקהל ובית דין ואלוף ישי¹ בכיר ידו (12) ובדרך כבוד אל אכסנדריה כי כן כתבתי אל . . . עם הכתב הזה ואתה תתבונן בו ויש בו מענינות אנשי (13) צהרנת וענותנותם לאחור ולא כתבתי אלא מעט ממה שהזכרתי מהם ואדוני חכם כחכמת אלהים (14) ומיבין דבר מתוך דבר ואם ישפר ויכשר בעיניך תזכירו ותהיה לך עמי טובה עם . . . (15) מה שהתחלתי מעמי מקדם שבעזרת שד[י] א[חכה] שאהיה [ב]אכסנדריה בראש השנה . . . (16) . . . ויהיה הנשת[וון] אל החזן ואל הקהל [ומפני] שאתה אוהב לנו ביותר הטרחתי עליך (17) . . . [ותשיא] שלום גדול (18) לכנף מר שר שלום הש[ר] הא[ביר] [ראש הקהל] ובית דין ואלוף ישי [נטריה] רחמנא . . .

Signed by

ש מ ע י ה
נ.ני שמעיה זלחה = מנשה הצעיר בירבי
נין זלחה

T.-S. 13 K 7³ (paper, top and bottom missing, damaged and faded) contains an elegy on the demise of Nissim the 'Third'. One of the mourners is Sar Shalom Ab-Bet-Din who is probably identical with the above person. I quote here a few lines: על זאת חגרו שקים (r., l. 23) ספרו והילילו והרחיקו שנה [1] שבעו נדודים כי אפס שרינו נסים . . . בראוהו לשר שלום ואחיו בוכים ורעיוניו חרדים . . . (l. 31) יאות כיום לעשות . . . ומספר כיעני[ים] על א[סיפת שרינו נסים השלישי הנכבד בן קצינים וסגנים

¹ ישיבה =

² If this Shema'ya is identical with Shema'ya Gaon (see vol. I, p. 249), then his descendant Menasse is perhaps the author of a poem in honour of El'azar b. Joseph Hallevi (T.-S. Box K 6, הנאונים מנחם, תאלף עבר חצרתה מנשה ביר יהודה ניין הנאונים מנחם).

(v., l. 2) האל ינחנו וירפאנו רפואת . . . וכל אשר הוא עושה יי מצליח . . . [שמע] נא אדונינו שר שלום אב בית דין והטה אוזן לאמרי פי . . . לכל קהלות ישראל ורבריך מתוקים מנפת צופים . . . (l. 10) בכו שרים וגאונים בבוח דמעה וזכות על נסים השלישי [ח] סיד במדות טובות וספרו לו לפי כבודו . . .

(2) MS. Adler 3363, fols. 1–2, cursive writing, contain a eulogy from an academy to a Ḥalfon. . . (fol. 1, r., l. 5) הבד (6) אשר סיכך אשלים. ושיבר שבט מושלים. בנעם חידות (7) ומשל משלים. על כן לפניו ירונו בחלילים. ורחה שמש (8) אביר כל העולים. במעלות המעולים. הנעשה לו שם (9) כשם הגדולים. הוא שרנו אדירנו הנכבד עלינו והיקר (10) בישיבתנו כבוד וג' חלפון השר האדיר ההדרוהו הדר החל (= התלמידים) (11) המיוקר בשריידים. אשר בוש לפניו נבוני העת בלימודים . . . (14) . . . וישא שלומות נאגדים (15) בברכות . . . (18) ומשער הישיבה כסא יי . . . (20) . . . ומאת חכמי התורה העומדים על משמר . . . (I, v., l. 2) . . . מהחברים הסופרים המנידים . . . (4) . . . ומשאר (5) סמוכיה המתמידים עתר ותחנה על חיי שרנו הר[ר] (6) התלמידים רצוי היש¹ . . . between fols. 1 and 2 there seems to be) . . . (fol. 2, r., 3; a gap (4) אהובינו כבוד מר ורבנא ה' ה' הנ' ה' אהו היש (= חלפון הזקן הנכבד הלוי אהוב הישיבה) . . . בן נכבדינו זקנו (5) כנך מרנא ורבנא נתנאל הלוי הזקן הנכבד . . . (7) וראינו חשובינו הוד הלויים הנזכר מודה שבחו (8) ביותר ומאשר מהלליו וטוב מפעליו ונדיבותו הנכרה (9) . . . וסיפר אהבתו (10) לשיבתינו וחיבתו למשרתינו . . . (2, v., 6) ישא שרנו אדירנו וג' יבורך במוצאיו ומובאיו (7) שלום רב . . . (9) . . . ומש היש (= ומשער הישיבה) ההיכל הנערך המוכטח לעמוד עד עת בא מושיע (11) ורב מ' ה' והתלמי וראשי צב (= מכל החברים והתלמידים וראשי צבאות) העם ושרי האלופים (12) והחברים והסופרים ושאר הסמו (= הסמוכים) בכהונה הנצבים לשא (= לשאת) (13) את This fragment (by reason of the several abbreviations) seems to be a copy of a letter from the academy. Ḥalfon sent a donation through Ḥalfon Hallevi b. Netaneel. The latter is probably identical with the recipient of an epistle from Isaac Sijilmāsi (*J. Q. R.*, XIX, 730, XXVI; therein is mentioned Abū Sa'ad 'the Sixth'). Another correspondent of this Ḥalfon is 'Amram b. Isaac (*ibid.*, no. XXXVII). See Bodl. 2874²⁴. Bodl. 2805²⁶ is a letter to Fuṣṭāṭ from Ḥalfon Hallevi b. Menasseh. The address (verso) reads הדרת ליקר שרינו ואדירנו וגדולינו ועטרת ראשינו | כנך מ' ה' חלפון השר האדיר | הנכבד והמיוקר הנדיב והשוע חמדת הקהלות | יעזרו אלהינו ועל דבר כבוד שמו בר

¹ הישיבה =

² 'The usual donation.' It seems that Ḥalfon was a regular benefactor of the school.

כֶּנֶן | מִוֶּרְיָה הַשֶּׁר הַנֶּכְבֵּר נָדִיב הַקְּהָלוֹת נָטְרִיָּה | רַחֲמָנָא וּבְרִיכָה וּסְעָדִיָּה בְּכָל
אַרְחָאָתִיָּה || מַעֲבָדוֹ וּמִוֶּדָּה חֲסָדוֹ וּמִתַּפְּלָל לֹאֵל [עֲלִיּוֹ] | חֲלָפֹן הַלֵּוִי בִּי מְנַשֶּׁה נָע
יָפִי. In the letter the Sheikh Abū Sa'īd Ḥalfon Halleṽi b. Netaneel
is also mentioned.

(3) An important Katib in the time of Maimonides was Abū'l-Barakāt
Yehuda Hakkohen b. El'azar. Bodl. 2878³⁴ contains a letter to the
הַשֶּׁר הַנֶּכְבֵּר סוֹפֵר הַמַּלְכוּת יִבְרַכְהוּ אֱלֹהֵינוּ וְיִתְמִיד שֵׁיחַ אֲבוּ'ל בָּרַקָּאֵת
חִינָה (חִינּוּ r.) בְּעִינֵי הַמַּלְכוּת וּבְעִינֵי כָל רוֹאֵי וְיַחֲיָה כָּל חֲמוּדֵי הַשְּׂרִים . . .
Bodl. 2834²⁰ is a document wherein the witnesses testify that they went
to see the sick Sheikh Abū'l Fuḍail מֶרֶז מֶרֶז וְאִדְרִינוּ שָׂרֵנוּ וְאִדְרִינוּ שָׂרֵנוּ
וּרְבֵנָּה יִקְוִיָּאֵל הָרֹפֵא הַשֶּׁר הַנֶּכְבֵּר הַחֲכָם וְהַנְּבֹנֵן יִרְפָּאוּ אֱלֹהֵינוּ רִפּוּאָה [שְׁלֵמָה] בֶּן
זָקִינֵינוּ וְאִדְרִינוּ מֹשֶׁה הַשֶּׁר הַנֶּכְבֵּר הַסּוֹפֵר הַמַּהֲדִיר פָּקִיד הַסִּי [ח] יָרִים תְּהֵא נַפְשׁוֹ
שָׂרֵנוּ וְאִדְרִינוּ יְהוּדָה הַכֹּהֵן הַשֶּׁר הָאֵל [דִּיר בִּישָׂר] אֵל תַּפְאֶרֶת הַשְּׂרִים הוּד
הַנְּדִיבִים . . . בֶּן אִדְרִינוּ שָׂרֵנוּ אֶלְעֹזֵר הַכֹּהֵן הַשֶּׁר הָאִדְרִיר בִּישָׂרָאֵל תַּפְאֶרֶת הַשְּׂרִים
וְהוּדָה הוּד הַנְּדִיבִים וְהוּדָה. The document is dated 1176 c.e. at
Fustāt.¹

The same titles we read in a letter (T.-S. 13 J 20⁶) to יהוּדָה הַכֹּהֵן
הַשֶּׁר הָאִדְרִיר בְּעַם יִי תַפְאֶרֶת הַשְּׂרִים וְהוּדָה הוּד הַנְּדִיבִים וְהוּדָה . . . בֶּן הָרִדָּה
שָׂרֵנוּ וְאִדְרִינוּ וְנִדְוִלִינוּ אֶלְעֹזֵר הַכֹּהֵן הַשֶּׁר הָאִדְרִיר בְּעַם יִי תַפְאֶרֶת הַשְּׂרִים וְהוּדָה
זָעַל . . . וְלִוְלִידָהּ שְׁנֵי הַשְּׂרִים הַנֶּאֱהָבִים וְהַנְּעִימִים יִבְרַכֵּם אֱלֹהֵינוּ וְיִגְדֵּלֵם לְשֵׁם
וְלִתְהִלָּה . . . בְּרֹאשִׁם הָאֵחָ הַנֶּאֱהָב הַמִּיּוֹקֵר עֲטָרַת רֹאשִׁי הַמְּכֻנָּה אֶלְשִׁיךְ
סַעַד אֶלְמֶלֶךְ אֶסְעָאֵר אֱלֹהָ מְקַאֲצָדָה . . . וְאִחִי הַקָּטָן יִהְיֶה לְאֶלְפָּה . . .
Thus Abū'l Barakāt's elder son, El'azar, had the title Sa'ad al-Mulk,
'the happiness of the kingdom'. He must have held an important
position in the state. Another letter to our Yehuda Hakkohen is published
by Kandel, *Genizah Kesziratok* (Budapest, 1909, I-II). This publication
is inaccessible to me and is only known to me from the reference in
ZfHB, XVI, 92. That he was Nagid, as is stated there, is unlikely
as he is not styled as such in the preceding fragments.

(4) In T.-S. 6 J 2¹⁰ there is mentioned נָגִיד הַנְּגִידִים שְׁמָרְיָהוּ הַנְּגִיד הַגָּדוֹל
וְרֹאשׁ הַחֲסִידִים. His time cannot be ascertained from the very fragmentary
piece. Bodl. 2517 contains Ḥarizi's *Tahkemoni* with a dedication to the
Nagid Shemaryahu b. David. Perhaps the above Nagid is meant.²

¹ This Yekuti'el the physician b. Moses is different from his namesake Yekuti'el
b. Moses the *physician* (only the father and not the son is styled thus) who is
mentioned in a document dated 1409 Sel. (= 1098 c.e.) at Fustāt (T.-S. 10 J 27⁴).

² See also *H. B.*, XX, 134-5, where he is however styled Nagid of Yemen
(נָגִיד אֶרֶץ תִּימָן).

(7) T.-S. Box. K. 6 contains the following colophon: יוסף בר יעקב | ב' יוסף הדיין הממחה תנ[צ]בה | בר שמריה בית דין תנצבה |
 ל'חע תנצבה | בר מנאחם (!) בית דין תנצבה | ק[נית] היא אלמנחה סנה ד'חנצו (or i)
 Accordingly our Joseph lived in 1136-7. His father Jacob was no judge
 but his grandfather and namesake was Dayyan, while his remoter ancestors
 Shemarya and Menaḥem presided over a court (ראש בית דין = בית דין).
 Nothing further is known about them. Another colophon in the same
 box reads (recto, verso blank) (ואלוהאיק) (ואלוהאיק) (r.
 כתאב אלשהדאא ואלהאיק) (ואלוהאיק) (r.
 כ'אמל | ליוסף ב' יצחק בית דין | של צתון מצרים זל'ה עו' | זל'ה הע' ה' 2

זכרוננו לחיי עולם ועד חזרוננו לחיי העולם הבא = ²

On left-hand top corner פהרם סנה | אלהים. This work on the laws of evidence and documents (no doubt by Sa'adya Gaon)¹ belonged to Joseph whose father was president of a court at Fustāt. Joseph evidently lived in 1107-8.

(8) Bodl. 2876²⁶ contains the remainder of an epistle to an important dignitary. The first four lines preserved are in verse but the metre is very faulty. (1) [א]דונינו פאר כל בני לוי אשר שם בו אל בינה וחכמות התרומים (2) יזכיהו לראות בנין האריאל וקיבוץ עם ישינים גם רדומים² (3) ויזכה לחזות בנועם יי והיכלו אשר בנוי ברמים (4) יברכיהו אל בברכת רץ ונעקד וחז סולם וגם חלם חלומים³ (5) וכל הברכות הנאמרות והננאמות מפי כל נביא (6) וחזוה יאתיו יוצנפו ויהיו פאר ועטרה לאדונינו השר הגדול המכובד והמיוקר המכותר באר[בע]ה (7) כתרים כתר תורה וכתר לוויה וכתר יראה ושם (8) טוב וכתר מלכות קבה⁴ יתן משאלות ליבו ויתנהו (9) לחן ולחסד וריוח ורחמים בעיני הקבה ובעיני (10) המלך והמשנה והגברות והסריסים ושרי (11) המלכות ועיני כל אנשי המלכות ובעיני כל רואיו (12) א א א סלה. The person thus eulogized was evidently a Levite and was influential at the Court.

¹ About Sa'adya's אלוהאיק כתאב (probably = השטרות), see Steinschneider, *Arab. Liter.*, p. 49, no. 7, and cp. also Pozn., *J. Q. R.*, XIII, p. 329, no. 78.

² From רדם 'to slumber'.

³ I. e. Abraham, Isaac, Jacob, and Joseph.

⁴ Formed from נאם, as the prophets usually introduce their oracles with the formula נאם יי.

⁵ [ה]קדוש ברוך הוא =

אמן אמן =

SUPPLEMENT

I (to Vol. I, Chapter I).

(I, 37, note 1.) My suggestion to read **סדמור** for **תרמור** (in the Genizah letter published by Schechter in *Berliner Festschrift*) is not favoured by Prof. A. Marx who has kindly consulted the manuscript and found that the reading in the original was not **בתרמור** (communication, dated September 5, 1919). He would read **בסרמוב** but has to admit his inability to explain the word.

(I, 38-41.) Though Solomon b. Yehuda and the writer of the epistle of 1020-1 seem to have had an unfavourable opinion of Elḥanan b. Shemarya, others held him in high esteem. This is evident from T.-S. 12. 153 which contains the beginning of a letter from the Palestinian community in Fustāṭ to Elḥanan. The address on verso reads:

מנו צעירי צוענ ¹ קהל	ליקרת הדרת כב גז קד מור
הירושלמים מרבים שלומו	אלחנן הרב הגדול ישמרהו אל
ומעצמים שב[חו]. ²	[וינצרו]הו ויתמכהו בימין צדקו

הוא כב גז קד מור, After a long exordium recto continues on l. 12 ff., אורנו ונרנו. ונוד תפארתינו. עטרת ראשינו. מחמד עינינו. נשיאנו זקן הגולה אלחנן הרב הגדול המובהק יעניקהו מלך ורב² ישמרהו אל ויחיהו ויעזרהו וינצרהו ויסמכהו ויתמכהו בימין צדקו בן כב גז קד מור שמריהו הרב הראש לכל ישראל נוחו עדן. רובי השתחואות וסגירות עד אין חקר וכריעות עד אין מספר. מנו קהל הירושלמים זקנים וחזנים ופרנסים ועיני העדה³ וקטן וגדול ושאר הקהל ודע אדונינו כי דרישת שלומך לא . . . ובכל עת שתשמע שאתה שלי ושקט. No more of the fragment is preserved.

(I, 47.) According to R. Hartmann, *Palästina unter den Arabern*, 1915, p. 33, Jerusalem should have been temporarily occupied by the Byzantines during the campaign of the Emperor Nicephorus Phocas. Hartmann does not indicate his source and from the tenor of his statement it seems that he himself is not convinced of the veracity of this report.

¹ The dots above the word indicate that it should be deleted.

² Cp. Isa. 19. 20.

³ The communal leaders. For this expression see above, p. 218, note 9.

(I, 48, note 2.) The editor of the *Pesikta* seems to have also incorporated here older material. Thus at the bottom of p. 158^b we read a statement אמר רבי בר חנינא זכות של אילו מצמתת אותם ואנו הרהרנו אחריהם. It is difficult to ascertain whether this Rabbi actually made his remark with reference to 'the mourners for Zion'. He may have originally made it in quite a different connexion but the editor of the *Pesikta* inserted it here for his purpose. Moreover, the very name of Rabbi b. Ḥaninah is unknown. Bacher, *Pal. Amoräer*, I, 431, note 4, suggests the reading of R. Jose b. Ḥaninah (thus the misprint there *בר יוסי חנינא* is to be corrected).

(I, 54.) In a more recent paper (in *Schwarz Festschrift*, 1917), which has been inaccessible to me while the first volume was printed, Dr. Poznański modifies some of his former views on the beginnings of the Palestinian Gaonate. Owing to new material he dates the establishment of the Gaonate backwards from 942, the year of Sa'adya's demise, to about 918. But even the latter date is now untenable by reason of our remarks in vol. I, 49 ff. Other points arising from Dr. Poznański's article are dealt with in A. A. 15 and 22 (above, pp. 54 ff. and 73, note 1).

(I, 71.) Between Samuel Hakkohen and Joshiah we have to place the Gaon Shema'ya, whose descendants lived in Egypt towards the end of the eleventh century (see A. C. 28, above, p. 232, and cp. also Pozn., *Babyl. Geon.*, 110). The Dayan Abraham b. Shema'ya the Ḥaber was a great-grandson of Shema'ya Gaon (Shema'ya the Ḥaber being styled נין שמעיהו נאון). Thus these four generations comprise the whole of the eleventh century. Indeed T.-S. 12. 427 (paper, square writing, right-hand side torn off) mentions Shema'ya Gaon as already departed this life but *his* Ab Ḥananya Hakkohen as still alive. Now the latter we have found occupying the same position under Joshiah Gaon (vol. I, 73; above, pp. 73-4). The fragment reads as follows:

ברורה שרירה וקיימת כי אנחנו יודעים (2) . . . [ע]נין השחיטה ערום מבין תלמיד זכרנו לברכה ידעוהו מקורם לכן (3) . . . ולא האכיל חכמים (4) . . . מ . . . הטובים ולא מצרכי הציבור כי היה (5) . . . ולא האכיל טרפות ולא ספיקות מפני שהיה (6) . . . מ . . . לא זולתו ויתנהג באילו האומניות בכך עד (7) . . . בפניו שר שלום ומנוח הכהנים לעמוד בחזנות (8) . . . וה במקצת חניות להתפרש מהם בשתי כרעים או (9) . . . בה וערקיה¹ ולא כל ישראל שבמצרים (10) . . . ידם עול במלאכה זאת והם

¹ Probably meaning 'and its veins' referring to a certain part of the animal.

בכללינו בבתי כנ[י]ות (11) . . . [עמ]דו מקצת אנשים והרכילות אצל רבנא ומרנא (12) [ראש הישיבה מ]ר שמעיה זל ואצל רבנא חנניה הכהן אב בית דינו (13) [ושלח? נאון] ארץ ישראל אגרת והחרים בה על כל מי שיאכל (14) . . . ים כי הם אינם יודעים לשחוט ולא קראו הילכות (15) [שחיטה וטרפה ויהי] כראותנו כי המרכיל לא כן דבר ועמד על דם אלה (16) [האנשים וקפח] מחיתם חסנו עליהם וראינו לנקות השחיטה (מזה)² (17) . . . המרכילים שקר דברו והחל והבל נשאו אבל כי (18) . . . [ומ]ר שלמה החון וראש כלא יודעים השחיטה (19) . . . [ולא] נמצא עליהם עלה³ במלאכה זאת ולא האכילו (20) . . . [ע]ד המתן ולא כיהו⁴ במרפות בלחי על מנהגם (21) . . . מותרים אין בהם לא תרמית ולא מרמה ולא עולה (22) . . . מ בפנינו בבית שלא יעמדו בפני חכם ולא (23) [בפני מרנא ורבנא יאשיה] ראש הישיבה ואב בית דין נטרינון רחמנא (24) . . . הם ומציתים לדבריהם ולא שבים מאחריהם (25) . . . בדבֿר זולתי דרכם ולאחר שידענו דבר זה מהם (26) . . . [כת]נ[ו] וחתמנו בכך וכך בשבת בכך וכך לחדש (27) . . . [מ]ני[נא] דרגיל[נין] למני[נא] בפסטאט דעל נילוס.

Verso contains liturgical compositions and scribbling. The fragment is a copy of a document drawn up at Fustāt and dealing with certain Shoḥetīm who were accused of incompetency before the late Gaon Shema'ya and before his Ab Ḥananya Hakkohen. As a result, an epistle was issued by the Palestinian academy prohibiting the meat of animal slaughtered by these men. However, in Fustāt, the Bet-Dīn testified to their integrity and qualification. The Gaon and Ab mentioned on l. 23 and *both* referred to as still *living* (נטרינון רחמנא) are very likely identical with Josiah Gaon and Ḥananya Ab. It is difficult to explain why the latter, already Ab under Shema'ya, did not succeed him to the dignity on his demise. There must have been a special reason for the advancement of Josiah in preference to the Ab who remained in his station.

¹ נטריה רחמנא.

² To be deleted. Angular brackets indicate that the words enclosed are crossed through in the manuscript.

³ 'Falsehood, fault.'

⁴ כְּהָא means 'to be astonished, appalled', see Ben-Jehuda, *Thesaurus*, s.v. But this gives here no proper meaning. Read perhaps ביעו, a verb formed from ביעא 'an abscess', especially in the lungs, which makes the animal טרפה. Here the meaning would be 'they have not declared such cases כשר except in accordance with their general custom'.

II (to Vol. I, Chapter II).

(I. 87 ff.) Another fragment dealing with Jewish captives who were brought to Alexandria is T.-S. 13 J 34³ of which top and bottom are torn off. It is an epistle from the two Rabbinite communities at Alexandria (i. e. Palestinian and Babylonian) sent to a certain scholar who is complimented as הרב המובהק (I. 3). Perhaps Elḥanan b. Shemarya is meant as he is thus styled in the letter from Fustāt (above, p. 341). The writers report the arrival of five Jewish young men from אססרבילו (evidently a Byzantine locality which however I am unable to identify) who have fallen captive into the hands of cruel masters. After great exertions the local Jews ransomed them for 100 dinārs. Subsequently these youths became ill. Here the fragment breaks off.

It reads as follows :

(recto)

.
 נאספו .
 ומעון לבני ישראל נצח הרב המובהק שלום עצום ורב .
 מאת אלהים¹ חורב . וממנו בני הקהלות הקדושות . אשר בנא אמן²
 מאוששות³ .
 ובשתי כנים [ייתי] ה מתכנשות⁴ . לצורם מקדישות . ומעבודתו [לא פור]שות .
 5 [ו]מייחדו⁵ לא משות . ואם בכל עת הצרים מתרגשים . ואלהם . . . [ש]ים .
 עיניהם מעשישים ורוחותם מנקשים . ומהונם למו מרשישים . ואל המזבחות
 לשחוט מגישים . ולולי הנערץ בסוד קדושים . הנקדש במקלות תרשישים .
 אזי היו נואשים . ומחיים פורשים . כר⁶ לולי יי שהיה לנו וג' אזי חיים
 בלעונו [וג']⁷ .
 [וכפני זה] תמיד אנו שואלים מלפני אלהינו . להשפיר נ[חל]תנו . בחיי רבנא
 הרב . ולפאר
 10 [מקדשנו] יראה זרע יאריך ימים וחפץ יי אלהינו ב[ידו]
 יצלח⁸ והו[א]

¹ Read אלהי 'the God of Horeb' (Sinai).

² No Amon is identified with Alexandria already in Targum to Nahum 3. 8, cp. Gen. R. 1¹. See also the History of the Alexandrian Patriarchs of the Coptic Church (in *Patrologia Orientalis*, I, 105 bottom), 'a quarter of Alexandria which is called in the Hebrew language the city of Amon'.

³ 'Established, settled.'

⁴ From the Aram. קָנַשׁ to suit the rhyme. The Hebrew would of course be מתכנסות.

⁵ Read ומייחדו.

⁶ כר כתיב = .

⁷ Ps. 124. 1 ff.

⁸ Cp. Isa. 53. 10.

יען¹ המשאל בחסדו ואמונתו² מגמת שורים³ אלה להדר כבודו הודי[ע⁴ ענין]
 שאירע באילו הימים מביאת חמשה שבויים אלינו מארץ אססרבילו והם עדיין
 נערים ונפלו בידי אכורים אֱלָמִים הנג . . . והציקו את רוחותינו עד שהגיעו את
 נפשנו עד מות ונתעורנו עליהם בשליט המדינה ולא הועיל עד ששיחדנו[ם]
 15 ברבית מאה זהובים וקבצ[נו] בעניננו⁴ מאנשים ונשים ונערים ובתולות
 מז[הב וכסף]

ונחשת ופשתים חי וטווי וזרים וכסות וזולתם עד ש[נ]כלל
 וכל הגוים תומחים ממנו ואומרים אשרי העם שככה לו אשרי העם שיי
 [אלהיו⁵ כי]

נתבטלו מעסקיהם ושקדו לילה ויומם עד שהצילו אילו השבויים מידי אכנ[רים]
 ועזר אלהינו כשראה עוצם תאותינו בהצלחתם והעלינום א[ל] שכונתנו ב[שמח]ה
 20 ולא נשלמה שמחתנו בהם כי נפלו רובם בחולי קשה האלהים ישל[ח] ב[רו]
 וירפאם⁶

. ועתה א

(I. 88.) Yeshu'a Hakkohen b. Joseph, the Ḥaber of the Palestinian community in Alexandria, had at the beginning of his career to meet with a certain amount of opposition. Complaints against him were submitted to the Gaon of Palestine (probably Solomon Hakkohen, the predecessor of Solomon b. Yehuda) a fragment of whose reply is preserved in T.-S. 12. 328 (both top and bottom of which are torn off). The first six lines preserved contain greetings. From l. 6 ff. the fragment continues as follows: נעה⁷ אנרתכם החקוקה בכסלו קובלים על מר רב ישועה הכהן הסמוך בחבורה מפי רבי החבורה באשר נתאמת אצלם כי ראוי הוא וכי הגון הוא ולא נשמע דבר רע⁸ מעורו מכל הבאים מאצלכם כן מקהלותיכם כן מן האורחים הבאים כולם פה אחד יאשרוהו יתר מאביהו ויאמר הוא גדל מא[ביו] ועל דבריהם סמכו בני החבורה וסמכנוהו בשם חבר למ[רוח] בענוה ולשאת טורח משא והנה לא מינינו אותו ל[ת]לות . . . על כורחם ואחם החתומים רוב הכתובים בכיר כותב האגרת⁹ ומי יאמר שזה ברצונם כבר נאמר כי רבים מכם נוטים אליו ועל דברי אנרתכם הראשונה כתבנו והוכחנוהו וכמו כן כתבנו אל אביהו: ולא נעלם ממנו ומכם כי כִּנְגִ' מר יוסף הכהן הדיין מא וליכה מניד ומצטער עד לקהלות ומתחנן

¹ = יענה and may He (God) answer the request'.

² Read שורים or טורים. ³ = להודיע.

⁴ = בְּעִינֵינוּ 'in their affair', i. e. on their behalf.

⁵ Ps. 144. 15.

⁶ Cp. Ps. 107. 20.

⁷ = הניעה.

⁸ עליו Supply.

⁹ I. e. most of the signatures are in the handwriting of the writer of the epistle.

No more of the epistle is preserved. The Dayyan Joseph Hakkohen is evidently Yeshu'a's father then still alive.

(I, 90.) Surri, the Teacher, b. Hayyim is a signatory to a document, dated 1033 C.E. at Alexandria, together with Aaron b. Yehuda the Reader, and Menuḥa Hakkohen b. Joseph (T.-S. 13 J 17).¹

(I, 99.) The statement that Yehuda Hakkohen Rosh Hasseder was a son of Joseph Ab, the brother of Elijah Gaon, as the data discussed above (p. 101, note 2) rendered it probable, is now to be modified by T.-S. 8 K 22⁸ which mentions Yehuda's grandfather by the name of El'azar. Hence Yehuda must have belonged to another branch of the priestly family of the Ab Yehoseph Hakkohen. It seems that the latter had two sons, one Solomon Gaon, the father of Elijah Gaon and Joseph Ab, and another El'azar,² the father of Joseph, who in his turn gave birth to our Yehuda Rosh Hasseder. The latter held his degree not from the Palestinian school but from the Babylonian Exilarch Hezekiah. Yehudah was evidently connected with the Babylonian community in Fustāt. He is therefore included in the Memorial List of the men prominent in this congregation (above, pp. 100-1).

T.-S. 8 K 22⁸, which furnishes the new information concerning our Yehuda, contains three paper leaves, damaged and torn. Fol. 1^a is blank; verso consists of three lines beginning with 'יסיר מחלה מקרבנו וכו'. Fol. 2^a has the following colophon:

לתמים הכהן בר יעקב בר יעיש נזע
והי בכט מרינו ורבנו אדונינו יהודה
הכהן בן יוסף בן אלעזר³ רבי קדישא
מבוקא דמתקרי מן בית דין הגדול
5 שלאדוננו יחזקיהו [בן] דוד ראש [גליות]
[כל] ישראל⁴ הרב [ה] גדול ראש הסדר [ר]
זקל
. . . ואנבאת ומא רבי

Fol. 2^b ff. contains a list of liturgical compositions. It cannot be ascertained whether Yehuda was their author or merely copied them.

¹ See about this document vol. I, p. 89, note 1.

² This name occurs again in the family, viz. as a son of Solomon Hakkohen b. Joseph Ab (above, p. 63, C).

³ From here Yehuda is referred to.

⁴ The following titles again go back to Yehuda.

III (to Vol. I, Chapter III).

(I, 112-113.) The letter from Jerusalem to the Nasi David b. Hezekiah, the Exilarch of Babylon, is by Elijah Hakkohen b. Solomon Gaon, because T.-S. 6 J 9², a fragment of an epistle from him to David, is in the same handwriting. Only the left-hand side of the heading is preserved. On recto we read בעל המשרה . . . | יקר החן ועל שפתיו הוצק חן . . .

דויד¹
הו[ד] ות[פארה] נור | [עטרה] . . . אדונינו מרינו חזקיהו הנשיא | . . . נר
אלהים בן אדונינו יחזקיהו | . . . [עומד] בפרץ עמוד ה[ארץ] זרע הפורץ² |
On the top margin we have the signature of the writer סלה
אהבו כלבבו | אליהו הכהן | השלישי בחב³ | בן נאון | זעל

The address on verso reads :

מושב של אדונינו
ברית
הנשיא תפארת בית דויד⁴
מורשה
בן אדונינו יחזקיהו ראש הגולה יהי לעד

We know that Elijah was 'Fourth' in the academy still in 1045 (above, p. 65). Hence this epistle must have been written some time later when he had already advanced to the dignity of 'Third' (see vol. I, pp. 185-6). It is obscure where David then resided. From the address it would seem that Hezekiah was then still alive, though לעד יהי can also be taken to refer only to his son David.

(I, 114 ff.) The dissensions in Fustāt between the two Ḥaberim as well as the affair of the prisoners in Jerusalem are further dealt with in two more epistles from Solomon b. Yehuda, given here as I and II. In the first there is again a slighting allusion to Elḥanan b. Shemarya and also to a letter that arrived from the head of the Bagdād school, i. e. Hai Gaon (l. 8 ff.). Solomon b. Yehuda describes how the people in the Holy City accused him of refusing to help the prisoners though able to bring about their release. Owing to these annoyances he had to return to Ramlah after a stay in Jerusalem of less than a fortnight. The second letter is addressed to Ephraim b. Shemarya. Two consignments of donations from a certain Shemarya b. X. the Ḥaber are referred to (recto, l. 5 f.). He is perhaps identical with Shemarya b. Yefet (above, p. 130,

¹ The mistake חזקיהו is corrected on top.

² Cp. Mic. 2. 13. Evidently זרע הפורץ there is taken by Elijah to mean the Messiah (cp. also Rashi a. l.), hence a descendant of David. See also Kimhi a. l.

³ = בחבורה.

⁴ 'David' is to be understood twice, for the founder of the family, King David, and for his descendant and namesake, our Nasi David.

l. 20, and p. 163, l. 32). Then there are mentioned the 19½ d. (l. 8) for which the Nasi stood surety (see vol. I, p. 114 and above, p. 125, top). We hear of the Nasi's son-in-law Aaron (l. 9), perhaps identical with the person mentioned, *ibid.*, l. 17. Then there follows a long description of a certain building erected in Jerusalem either at the expense of Mebasser, the Babylonian, b. Hillel, or at that of a certain Mauhub Hakkohen and 'Obadya (l. 15 ff.). Solomon b. Yehuda alludes to an epistle he sent to Joseph b. Jacob Alluf (i. e. b. 'Aubal, see *J. Q. R.*, N. S., VIII, 357-8) to thank him for some favour (l. 29). Then we hear again (l. 29 ff.) of the scholar who gave up his Palestinian diploma of Ḥaber in exchange for the title Alluf-Resh Kallah. In conclusion the Gaon greets Ephraim's brother-in-law Joseph. On the other hand we hear of a Joseph who was Ephraim's son-in-law (above, p. 110, bottom) and whose death took place in 1035 (see vol. I, p. 94).

I

[T.-S. 10 J 27², paper, square writing, verso blank; top torn, while bottom was stuck on to another leaf being its continuation, but now missing. The handwriting is that of Solomon b. Yehuda.]

(recto)

.
 ושלום
 עד
 הים ידרוש בעם והק[הל][?]
 ולהעיר וב בספרים ב ולהיות כמ
 העוזרים איש את אחיהו לרדוף 5
 האנשים כאסירים אשר הם שבויים וכבר
 [ב]טחו להם על דברי שקר לאמר הנה הודית
 ו אלחנ[?] [יוד]ע את האיש ואת דרכיו וג[ם] מכתב אשר מאת
 ראש ישיבת בבל לא נכחד מיקר¹ כי [לא] בחנם בא ולו [היה] רואה בעירו
 או שמה
 10 היה מו זול[ת] זאת וזה הדבר גלוי הוא ויש יום ליי אינו על כל
 נעלם² ואם אני
 אינני אצלך דרכי לא נכחדים מכל מבינים כי לא להנאת עולם כתבתי
 כי אם מכאב
 לב ומשבר רוח ומיגונות ומדברי העם האומרים אלי עליך הדבר הזה עד להרגיש
 עלי כל בני העיר עד ל[שלח] אלי מבית הכלא מחר נכתוב פיתקין ונשליכם
 בכל העיר

¹ Read מיקיר.

² Cp. Eccles. 12. 14.

ונאמר פלו¹ יש בידו [לעזור ל]נו [ו]עוזב אותנו עד אשר כעסתי ונומיתי
 לשליח בשמתא
 15 תהיה אם לא תשיבם לא כי זבו והשלי² [כו]³ שוב נועצו עם נזים לאמר
 פלוני³ יעיד כי
 הממון על היהודים אשר בירוש⁴ ואמרו להם אם יעיד בדבר הוא נאמן בדבר
 הזה [ונש⁵ לח מי שניתן בבית הכלוא הוא ויהי כשמעי הדבר אז השכמתי
 וארד אל רמלה לא הניחוני לשבת בירוש⁶ אפלו⁷ שני שבועות כי עליתי למען
 להתפלל שמתי בנפשי שאפלו אהיה ראש יום

II

[T.-S. 13 J 34¹, paper, square writing, right-hand side torn.]

(Address, verso)

[מרנא] ורב⁶ אפרים החבר בסנהדרי גדולה
 ויהי בעזרו משונבנו⁷ ישע רב

(recto)

. חיות וטובות נחיות והצלחות חכיות וישועות
 ות המנויות תאגדנה תבואינה תהיינה ליקר פאר
 [אפרים החב]ר בסנ⁷ גדו⁷ הוריו הזהיר בשירות עמו הממלא מקומו
 [ברכ]ות שניים ינעמו⁸ בך שמריהו יניחוהו אל בבית עולמו
 5 קר וכרובין בו דיוקנאות שנים מאת מר רב שמר⁹ [ה] ישמ'
 [צו⁸ בר'] החבר נע הניעו אלי ואני בעיר הקודש ביום אחד בשבת
 אל הכתובים אליהם ובטוח אני בחסדי צור כי יקבלום
 או שלשה מכתבים בעד התשעה עשר זהובים וחצי
 ינו לשלשתם בדיוקני אל מר רב אהרן חתן נשיאנו יחי
 10 אתך בגלל¹⁰ [ם] מה נעשה אמרת כתוב דיוקני
 מו וכתבתי על ידי מר רב אהרן הפקיד זה ולא באתה
 הנשואים מן החוב אשר ערב נשיאנו בעד האסורים
 תמיד ישאלני בעדם ואחמול נכללתי עמו ושאלני בעדם
 [פ]עם ושתיים ועתה הנחיצם עד להגיעם אליו וה¹¹ [יית]י סבור
 15 בכלל הנכתב לרב מוהוב הכהן ש¹² [צ] ולרב עובדיה וזולתם אל נא
 אגרת אל מר רב מבשר ה¹³ [בב] לי ש¹⁴ [צ] בן הלל נז בעשרים
 ה¹⁵ [ה] בדלתי לשמו ולשם אחיו שני תאים ל¹⁶ [מ]עלה לקחם הבונה

¹ = פלוני, i. e. the Gaon Solomon b. Yehuda.

² A contemptuous remark to the effect that they are profligates.

³ I. e. the Gaon.

⁴ = בירושלים.

⁵ = אפילו.

⁶ = ורבנא.

⁷ = בסנהדרין גדולה.

⁸ = ישמרהו צורו.

- זהובים להיות האבנים והשיר וה השלח צ[ר] יכים ער^{??}
 לה ער להטיח¹ ננו ואתמול ביום אחד ישב אברהם בני
 שמו ושם אחיו מפותח בכתב בול[ט] והזהובים האלה אשר
 יטמ אל² הייתי מקוה כי יהיו כי המלאכה גדולה ורבנא
 אזרח נז הוא יודע כל זאת ואם ינוור רחום ויבוא מי שיבוא
 ההוצאה אשר נצרכה כי נתח[ד]שה [המ]ע[רה] ולטובתה היה
 א אשר הצריך לסתור הנשאר אישר אורך כללו קרוב לששים
 [קר]וב לעשרים אמה על רוחב עובי [ה]כותל ש.ה. אמ. ואמה . . .
 ויצרכו לשנים וששים קורות ו . . . מאות נסרים ופסי ת^{??}
 אשר אראה אתמה איך עזר האל ולולי אחינו בני צור אשר עזרו^{???}
 זהובים לא עלתה ארוכה למלאכה כת[ב] נא אל רב עובדיה
 יהי אל עזרו
 כתבתי אל מר רב יוסף שצ בר יע[ק]ב אלוף להחזיק לו טובה
 ועל אודות
 ת אל יירע לך אם ירצה להנריע את שמו מחבורת צבי הרשות
 בידו וגם אתה
 ו הניחהו במקומו הוא ובנו ואתה במקומך אין יכלת בעת הזאת
 להכריח איש
 ועל אודות האמונה אשר הוא חוב עליו כי כאש[ר] ינדל
 נעשה רשותו

verse

- ראו כי הזכיר החברים ולא הזכיר ראש כלה [ה]כי כתבי כאשר
 להזכיר את הבן במקום האב על כן לא הזכרתי את חמורו
 הנה גם הוא
 [ב]שוק [ה]טבחים דבר קצת הכי נכתב אליך מדוע ולמה אני
 אין עיני ולבי
 ע כי ישראל היום כחולה אנוש ואינם באמונת יש³ כי אם
 בשם בלבד
 הסעפים המקום ימול את הלבבות לעשות הטוב והישר עשה את
 את אינו⁴ כי אז תצליח את דרכיך [ואז ת]שכיל⁵ ועל אודות בן צבנה
 לך מלתת לו דבר מ . שרי ההרשאות אשר בידו ועשיית כחמכתך
 ושלומך ושלום רבי⁶ יוסף בן חמך ירב שלמה הצ ראש
 הישיבה ברבי

¹ Read להטיח 'to plaster up'.

² ישמרו אלהים =

³ ישראל =

⁴ אלהינו =

⁵ Cp. Josh. i. 8.

⁶ רבינו =

In this connexion the fragment edited in *R. É. J.*, LXX, 55 ff. (see my remarks, *ibid.*, LXXI, 98-9) should be discussed. It is evidently a letter to a Gaon as the writer assures his correspondent of preferring nothing but his honour and that of the 'holy academy' (p. 56, l. 26 *כבוד וחיבה הקדושה*). As the same manuscript contains liturgical compositions with the acrostic 'Ephraim the Ḥaber' (p. 63 ff.), one is tempted to identify him with the writer of the four epistles to be found on the same leaf. They are drafts of letters he dispatched to several people. This suggestion is strengthened by the fact that the first letter (p. 46) is explicitly stated to emanate from the Bet-Dīn of Fustāt, as I have shown (*ibid.*, p. 98). Moreover, the persons referred to in the third letter (p. 55 ff.), with which we deal here, were all the contemporaries of our Fustāt Ḥaber. The Gaon, no doubt Solomon b. Yehuda, reprimanded Ephraim about certain actions of his as they had been reported to Solomon. And our fragment is Ephraim's reply in defence. In l. 4 there is a reference to the Palestinians (in Fustāt). Ben Shekhanya is identical with the Reader of this community whose full name was Yefet b. David b. Shekhanya (see above, p. 97, note 1). Solomon b. Yehuda resented the correspondence between Ephraim, a Ḥaber owing allegiance to the Palestinian school, and the Babylonian Exilarch as well as Hai Gaon (l. 7 ff.). But Ephraim pointed out that in the first instance the Exilarch had been the first to write to him expressing the desire to continue their acquaintance by means of letters (ll. 10-11). The cause of the Ḥaber's correspondence with Hai Gaon was due to an epistle from Samuel b. al-Taherti whom we have found having connexions with Hai, Solomon b. Yehuda, and Ephraim (see vol. I, pp. 117, 119, 123-4, and *J. Q. R.*, N. S., VIII, 357). Ephraim adds that a reply reached him from Hai wherein the Gaon Solomon is honourably referred to (l. 14). The Ḥaber Abraham (l. 19) is probably identical with Abraham b. Sahlān who was on very good terms with Ephraim. A certain Ḥasan started an opposition against our Ḥaber, endeavouring to prevent him from acting as judge in Fustāt, or, if this prove impossible, from being the Ḥaber (of the Palestinians) (ll. 19-20). Ḥasan was aided by a certain b. al-Raḳḳi and also by b. Ṭalīon. The latter is identical with Samuel Hakkohen b. (Ab)Ṭalīon, the Rosh Haḳḳahal of the Palestinian community in Fustāt. We have found that his relations with Ephraim were not friendly and that a certain section nominated him as Dayyan in opposition to Ephraim (see vol. I, pp. 95-6, 110). This Ḥasan was probably an influential elder of the community and not a high Muslim official (as is stated in *R. É. J.*, l.c., 58, note 1). But his identity cannot as yet be ascertained.

(I, 141 ff.) A letter from a certain Shemarya b. Maṣliaḥ to the Nagid throws more light on the conflict between the two rival Geonim, Solomon b. Yehuda and Nathan b. Abraham. Shemarya, who was evidently a Ḥaber in a certain community in Palestine and a loyal adherent of Solomon, protests against the doings of Nathan and his followers. Nathan apparently claimed to have the support of the Nagid who had sent two epistles to a certain influential elder Abū'l-Ḳasam b. al-Advat recommending Nathan to the authorities (recto, l. 3 ff., see verso, l. 7). Nathan's partisans prevented Shemarya from mentioning Solomon's name in the prayers recited at the synagogue in accordance with the then usual custom of publicly acknowledging the authority of the Gaon (cp. vol. I, pp. 237 and 240). Shemarya therefore appeals to the Nagid to put a stop to the raging conflict by authoritatively upholding the position of the old Gaon Solomon against the usurper Nathan. The Nagid is no doubt identical with Yehoseph b. Samuel (b. Paltiel) who was still in office during the Gaonate of Daniel b. 'Azarya (vol. I, p. 184).

The epistle reads as follows:

[T.-S. 18 J 4¹⁶, paper, square writing with a turn to cursive.]

(recto)

.
 [אברהם] נתן בר
 1 קפץ על אדונינו הנאון נט רח עם שמציה¹
 2 במליצה. גם הודענו כי כל זאת באתנו משתי²
 [אנ]רות קצ[י]צה. מאדירינו הנגיד אצל הזקן בן אלאדוה
 5 לעזרו באמצה. אצל המלכות הנרצה. וכה נשען ויצא
 לעשוך זקן וראש דוד במרצה. וכן גם כי ממערב³ יצא לו
 בזאת העצה. וחם ושלום כזאת מכשרים יעוצה. והנה
 נהייתה שמצה. והכל נגלה לאדנינו הנגיד פנימי וחוצה.
 מכתבי אדנינו הנאון נט רח מקצה. מענייני חרותינו
 10 המבארינו כי נפשנו קצה. ולא נעלם ממנו שמצ⁴ לימור
 נחפס
 חב' זכ' לב' 5 כל מי שבידו למחות ואינו למחי⁶ וכול⁷
 ומכמה פנים דבר זה נתלה בו כי בעזרת שדי בידו למחות

¹ For rhyme's sake, really שמצה 'suspicion, libel'.

² The נ on top is superfluous.

³ I. e. Egypt, cp. vol. I, p. 30, note 1.

⁴ = שמרה צור.

⁶ Read מוחה.

⁵ See Sabb. 54^b.

⁷ = וכוליה.

מכל צד ופנה אם בכתביו אל קהלות יש¹ תחלה לקיים
 החוק הירדוע. והמנהג הקבוע. כמו לימודו רבות זכ' לבר²
 15 ואל ישנה אדם מפני מחלוקת ואם כן בדברים קלים³
 חמורים על אחת כמה וכמה וכמו הורונו זכ' לב⁴
 מחלוקת בית דין חורבן עולם ואם יכשר לכתוב אל
 האיש הקופץ לנחלה. מהאל לרחלה⁵ בלי להסיג גבולה.⁶
 לשוב מלעשות עולה. למציא⁷ מחילה. אם יחברם. . . לה.
 20 בלי היותה אמולה. זכיות לגלגלה. כמו נאמר⁸ מגלגלין
 זכיות על ידי זכאי ואנו מזכ⁹[ים] ועתה אדנינו הנגיד
 יעלם אל (תעלם)¹⁰ ממנו עין. כי מפניע זולתו אין. ועליו הדבר
 להתעשת אל המלכות לתקן דבר לחוק האמת במליצתו.¹¹
 להרחיק זולתו. אכן תשקוט הארץ. בעשותו משפט וצדקה
 25 בארץ. לנגיד הפרץ. להשבית קורצי קרץ.¹² ואמנם עיני
 כל יש¹³ על אדנינו הנגיד שמצו¹⁴ כי אנו בצרה וצוקה.
 מהמחלוקת המעוקה. ולמאד סבלנו מדבת צרינו.
 ורכילות פרוצינו. ועינינו אל אֵינו¹⁵ גם אל נגיד עמינו. ישמרו
 קדושו. יגוננו מעוננו. ולו הגדנו קצת כל הקורות אותנו
 30 מקרובי האיש מר' נתן אשר ריחינו הבאיש לא יכולם
 ספר. לפי שגדלו מספר. שיאמר בעל הרחמים בחסרו

¹ ישראל =

² Pes. 4. 1.

³ I. e. 'in light matters'.

⁴ See *Derekh Eres Zuta*, 9, אבא שאול אומר מחלוקת בתי דינין חורבן העולם.

⁵ 'To fear', from דָּחַל.

⁶ A fem. of גָּבַל, to suit the rhyme.

⁷ Read לְמַצָּא 'to find'.

⁸ I. e. by the Rabbis, *Sifre*, Num., § 133.

⁹ The writer politely says, 'we are only reminding you (of this), but we are not warning you'. Supply לא כמזהירים. See for the same phrase, above p. 324, l. 13, and *infra*, p. 356.

¹⁰ Angular brackets indicate that the word enclosed is crossed through in the manuscript. It is corrected on margin so as to avoid addressing the Nagid in the second person.

¹¹ 'By his recommendation.'

¹² 'Slanderers'. See Levy, s. v. קורצא.

¹³ = ישראל.

¹⁴ = שמרתו צורו.

¹⁵ = אלהינו.

להחזיר הרבר לישרו להשביט המצות והתחרות להשיט
שלום ואהב[ה] ורעות בעצת אדירינו הנניד ותפלתו לחוס על
עמו ונחלתו להושיבם כאח בחמלתו כהבטחת¹ וישב עמי
35 . . . בנוה שלום וגו' ושלום אבירינו הנניד וכלל קהלותיו
. . . ועוזריו ואוהביו והסמוכים [אליו] . . . יועצם
[ושל]ום נצח

(verso)

(1) . . . תצל סרע . . . (2) אליה [The first six lines are mutilated
ור[פ]ע צדר אלדי נחן פיה . . . (3) ואנפרהא יסהל אן יתגו נסכה ד . . .
(4) אלי אלשיך אבו אלקסם באן כל מא זארו . . . (5) ועיתנא מאדה
עלי אל יריק וצול מא סא . . . (6) מן תוכרהא ענא עלי כל חאל
. . . פעלמח.]

7 ויתפצל יכתב בשכר אלשיכי אבו אלקסם בן אלאדוה עלי . . .
יולינא מן אלגמיל וכחב סידנא ראס אלמתיבה קד וצלת . . .
נסכתין אלי סידנא אלנניד אדאם אללה עזה וללגמעה חרסה
10 אללה ואנפדנאהא מע אלקאפלה ואלנסכה אלתאניה פי אל
מראכב ונחן פושי לא יעלם עלמה אלא אללה מן אלמחלוות
ואלשרור ואסתטאלו האולאי אלקום עלינא במאלהם ענר
צאחב אלשרטה ומנעונא אן נ[צ]לי על ריסנא ואן נדכרה
פי כנסתנא ולולא כופנא על אל רגל מן אלסלטאן לוקפנא
15 ואסתגהנא פיה לאן קד זאר עלינא אלאמר קד מצא חמוה
ואצהארה אלי קאצי אלקצאה אדאם אללה עזה וסאלוה אן יק . . .
אחבאם אלכנאים ואלאקדאם לינטר פיהא רגל מן קבלה
וכדאלך סאלוה אן תכוון אחכאם ישר'³ עלי ידה ואן לא יחכם
עליהם אחד מן ישר' ולם ימכנהם מן דאלך ונחן כאיפין מן
20 אמר יגרי ואעוד באללה מן אלסלטאן געלנא אללה ואיאכם פ[י]
חיז אלסלאמה ושלום אדונינו הנניד ושלום חמודיו
ואחיו וכל סיעתו ירבה לעדי עד ולנצח נצחים
שמריה בר מעליו נע

¹ Isa. 32. 18.² Here as well as in the next line there are some faded letters on the right-hand side margin.³ = ישראל.

IV (to Vol. I, Chapter IV).

(I. 155.) As regards the community of Ramlah, a document, dated 1060, should be cited here. T.-S. 10 J 26¹ begins as follows:

זכרון עדות שהיתה בפנינו . . . בחדש אלול . . . בשנת [ארבעת] אלפים
ושמונה מאות וע[ש]רים [לצירה] . . . [ברמ]לה סמוכת לוד נהלת בני יהודה
כך היה כי הבה אל[מ]צרי אבן אסראיל אלאערנ¹ בא לפנינו לבית דין ואמר
מוד[יע] אנ[י] לכם כי אין² קורת רוח ולא טובת נפש ביניכם כי אני מופרד
מאשתי כי היא בארץ מצרים ואני ברמלה ולא אוכל לירד אליה למצרים ואני
חפץ שתבנ[א] אלי אל מדינת רמלה כי לא אוכל לצאת אל מצרים להביאה
אלי לרמלה ועתה יש הנה ברמל[ה] איש צנוע והולך ב[תו]ם אברהם בן דוד
אלכפרמט[די] כי האמנתי אותו להיות לי א . . . לילך אל מצרים להביא את
אשתי אלחסנה בת סהלאן אלמערוף באבן אונאנ³ . . .

Bodl. 2878⁴ contains the names of the same people. The document was probably drawn up also at Ramlah.

(I, 159 ff.) A document of the Bet-Din of Tyre, dated 1011 c. E. should be added here. T.-S. 13 J 33⁵, recto, begins:

מה שהיה לפנינו אנו בית דין והזקנים החתומה עידותינו בסוף שטר זה
בחמישי בשבת בשמונה עשרים לחוד[ש] שבט בשנה הרביעית לשבוע [בשנת]
ארבעת אלפים ושבע מאות ושבעים ואחד לצירה במדינת צור היושבת על חוף
הים מבוא הים⁶ כך היה שבא אלינו כלף בן משה בן אהרן פקיד הסוחרים
בצור הידוע בן א[ב]י קודה ואמר לנו וכו'

Khalaf made his father-in-law Solomon b. Rabi' in Fustāṭ attorney with regard to all the claims he had there on a certain person. The document is signed by Ḥabish Hakkohen b. Joseph, Solomon Hakkohen b. Aaron, Jacob Hakkohen b. Na'man, Joseph Hakkohen b. Jacob Hassofer, and Elḥanan b. Moses the Ḥaber. See Bodl. 2873⁷, being a letter from Tyre to Aleppo, dated Marḥeshvan, 4789 A. M. (= 1028 c. E.), wherein the name Jacob Hakkohen b. Na'man recurs. Samuel b. Moses the Ḥaber mentioned is probably a brother of Elḥanan b. Moses the Ḥaber of our document. Aaron Hakkohen b. Solomon in Bodl. is perhaps the son of Solomon Hakkohen b. Aaron. Finally the Ḥaber Joseph Hakkohen b. Jacob, who signs last the letter of 1028, is probably identical with Joseph Hakkohen b. Jacob Hassofer (this title referring to Jacob). This Ḥaber was very likely the recipient of the epistle from Ephraim b. Shemarya (published in *R. E. J.*, LXX, 1920, pp. 59 ff., cp. above, p. 351).

¹ 'The lame.'

² Supply לי.

³ 'The glazier.'

(I, 167.) A letter from Hillel the Ḥaber b. Yeshu'ah the Ḥazzan to Ephraim b. Shemarya deals with the case of the Tiberias sick, whose messenger, by name Khalaf of Aleppo, went to Egypt to collect donations for them and died while engaged on his mission. He is very likely identical with Khalaf b. Yeshu'a who made his last will in Fustāt in 1034 C.E. (above, p. 192). Now another messenger has been despatched to take over what Khalaf had collected and to complete the task he had to relinquish. Ephraim is requested to help him for the sake of the unfortunate sufferers. The writer, Hillel, was evidently Ḥaber in Tiberias, having as his colleague Nathan Hakkohen b. Isaiah (above, p. 195). Hillel sends greetings in the name of his son Sheerit.

The epistle continues from l. 16 ff. as follows:

[Westminster College, Cambridge, Fragmenta Hebraica Cairensia, Miscellanea.]

(l. 16 ff.) . . . מנמת שני [טורים] אל[ה] אל החבר היקר בקצור תחילה להתודע שלומי ו[להודיע] כי באו אלי אחינו הצעירים¹ בוכים וצועקים עבור שלוחם כי מקרוב לתשע חרשים חסר ויתר שלחו אל מצרים שלוח שמו בלף הצובי מיוסר ועמו אחר בריא [וב]מים האלו באת² שמיעתו כי נפטר לבית עולמו וחיי שבק לרבי ולכל ישראל וכי פסיקת אחינו נתקבץ חצייה ומת והיא תחת ידו והם מובטחים כי החבר הקר עומד בצרכי עם יי כי בחסידותו וביראתו לא נעלם מכבודו מיתת זה השליח שלהם וכבר שאלו לכתוב להם עם שליח אחר כתב אנטילר³ לקבץ כל הנשאר ולהביא אשר הניח וכי הם עניים מרודים דלים מחבקים אשפות מטת חרב⁴ מקומם נשארו ברחובות ועתה אדוני החבר היקר מצוה עליך לעשות עם הכל טובה וביותר עם אילו ואתה ידוע בחסידות ובמעשים טובים על⁵ כל עובר ושב חון אותם ורחם עליהם והאריך לשלוחם אפיים וצוה בכבודך לחזנים להכריז ולקבץ את אשר נשאר מן המת ותמצית הפסיקה ולתתו לשליחם והחבר היקר מוזהר מן השמים ואינו⁶ לו כמזהיר אבל כמוזכר לפי שהוא מוזהר מ . . . ושלומי ושלום קהלו ירבה במנין ארבה . אוהבך הלל החבר ביר יצועה החון זל תלמידך שארית חמודי מעצים שלומי . . .

T.-S. 13 J 33², brownish paper, contains a letter of appeal, signed by Nathan Hakkohen the Ḥaber b. Isaiah, on behalf of the Tiberias poor who took the cure. The epistle is addressed to Jacob b. David, probably of Fustāt.

¹ From צער 'pain'.

² Read באה.

³ Letter of attorney. See Levy, s. v. אנטילר. The same expression is found in several Genizah documents of the Bet-Din.

⁴ חרב 'dryness'.

⁵ אל =

⁶ Read ואינו.

(I, 171.) To the Galilean places wherein we have found Jews residing should be added Sepphoris. T.-S. 8 K 13⁴, fol. 2^a, contains the following colophon :

פיהא מא יכתן | בבית הקברות | צדוק דין והספר | כתבתי אני יפת החזן בר
עמרם | הממחה בר משה החזן והממחה | נוחם¹ עדן גן אלהים הנודע בן |
אלנאופיני² דממדינת תרצה | הנכרת צפורה³ מקום רבנו הקדוש זכר קדוש
לברכה ולתחייה | לאדירנו ונכבדינו כק מר | . . . [הזקן] ה[י]ק[ר] ישמרהו |
צור | ישראל ויהיה בעזרו דממדינת | . . . בן ישועה הזקן | היקר יזכר באלף
ברכות וסופיה . . . ב יזכה .

(I, 174-6.) T.-S. 8 K 22⁵ contains the following genealogy of Nesiim.

	בית אלמחפי ⁴
	דניאל רב הג ⁵
	עזריה ר' הג ⁶
	יוסף הג ⁷
	5 זכי הג
	דוד רהג ⁶
	חמודיו
	דניאל
	וחסדי
	10 ועזריה
	ושלמה
הוריהו וישי	5 יחזקיהו הג
הוריהו וישי	שלמה הג
הוריהו וישי	יושיאיהו הג
הוריהו וישי	נחמיה רה
הוריהו וישי	רה

This list is obscure. Some of the persons mentioned are styled Exilarchs, hence holding office in Babylon ; the others are called Patriarchs, a title given to those descendants of King David who lived in Palestine, Egypt, Damascus, Mosul, and elsewhere. Have we here a list of descendants from son to father or vice versa? From l. 7 of col. 1 four names are enumerated, seemingly those of the sons of David (l. 6). How then the persons enumerated in col. 2 are to be connected with those in col. 1 is again obscure. However, one may venture to suggest

¹ The plural suffix refers to 'Amram and Moses.

² The last two letters can also be read as *y*.

³ Spelt here after its Arabic name Šaffūriyah (see Le Strange, *l. c.*, 525, bottom). Evidently Sepphoris was then taken by the Jews to have been identical with the ancient Tīrṣah, which was really a Samaritan stronghold, the capital of the northern kingdom till the seventh year of 'Omri's reign (1 Kings 16. 23-4).

⁴ Read אלמחופי.

⁵ רבנו הנאון = .

⁶ ראש הגולה = .

⁷ הנשיא .

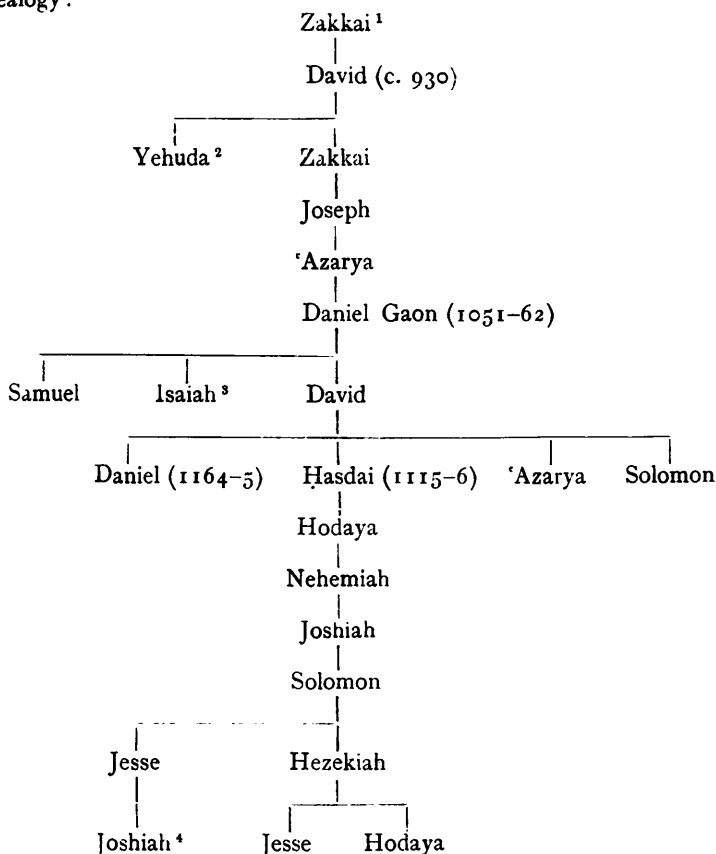
that the dead person (l. 1), whose genealogy is given here, is none else but David Hannasi b. Daniel Gaon. Hence David's father is styled in l. 2 Daniel רבנו הנאון. The genealogy of David's ancestors is continued for four generations (ll. 3-6). The Exilarch David (l. 6) could be identical with the famous David b. Zakkai, the opponent of Sa'adya Gaon, since a son of his also goes by the name Zakkai (l. 5).¹ Accordingly Daniel b. 'Azarya was a descendant of David b. Zakkai. The period of 930-1060, about 130 years for five generations, would chronologically be quite suitable. Then the dead person's (i. e. David b. Daniel) four sons are enumerated (ll. 8-11), viz. Daniel, Ḥasdai, 'Azarya, and Solomon. Of these the first may be identical with the Nasi Daniel whom we have found in Fustāt in 1164-5 (vol. I, p. 175). Also Ḥasdai, the Damascus Nasi of 1114-15 (ibid.), could have been David's second son and not that of Samuel, David's brother, as was suggested there.

As regards col. 2 of the list, Hadaya (l. 1) should be taken as a son of one of the four sons of David b. Daniel. Indeed Ḥarizi found in Damascus a Nasi Josiah b. Jesse b. Solomon b. Josiah b. Nehemiah b. Hodaya. Our list leads down to Solomon (l. 4). A son of his was Hezekiah (l. 5). In l. 6 ויש חי seems to have been added so as to indicate Solomon's second son Jesse. Hodaya and Jesse (ll. 6-7) are no longer styled Nesiim. They seem to have been the sons of Hezekiah b. Solomon. But Jesse, the brother of Hezekiah, had a son by name Josiah Hannasi whom Ḥarizi met in Damascus.² Thus our list is brought into accord with the information supplied by Ḥarizi. The fact of the residence of Josiah b. Jesse in Damascus where we found a Ḥasdai Nasi in 1114-15 suggests that Hodaya (col. 2, l. 1) was the latter's son and strengthens our suggestion that this Ḥasdai was the second son of David b. Daniel. There remains only the difficulty of the difference of titles. Why, e. g., are Hodaya and Nehemiah (col. 2, ll. 1-2) styled Exilarchs but Josiah (l. 3), &c., Nesiim? We must await further information to elucidate this point, unless we assume this distinction to have been only verbal and of no real significance in reality.

¹ David's other son, Yehuda, figures in the scene when Sa'adya refused to sign certain documents submitted to him by the Exilarchs and which was the cause of the unfortunate conflict (see Neub., *Med. Jew. Chronicles*, II, 81). After David's death Yehudah succeeded him for seven months, whereupon he was also gathered to his fathers. His small boy, twelve years of age, was then looked after by Sa'adya (ibid., 82, ll. 4-1 from bottom). This boy's name was evidently Hezekiah, who in his turn gave birth to a son David the father of Hezekiah, who became during the time of Hai Gaon Exilarch of Babylon (see the heading of his letter, dated 1020, in *R. É. J.*, LV, 51, and cp. also Pozn., *Babyl. Geon.*, 1-2).

² About the later descendants of this family, see Pozn., *Babyl. Geonim*, 123-4.

If our reasoning be correct, we may draw up the following genealogy:



¹ The ancestors of Zakkai need not be traced here as this appertains to the history of Babylonian Exilarchate.

² See p. 358, note 1. Yehuda's descendants in order were Hezekiah—David—Hezekiah (the Babylonian Exilarch in the time of Hai)—David (the Nasi whom we found in Jerusalem during the period of Solomon b. Yehuda, vol. I, pp. 112-13). A son of David was probably Hezekiah the Exilarch, mentioned in the letter of Ebyatar Gaon (above, p. 228, cp. vol. I, p. 193).

³ See vol. I, p. 185; above, p. 221.

⁴ A descendant of Joshiah was the Nasi Jesse b. Hezekiah of Damascus, who issued a ban in 1286 which decreed that all the writings against Maimonides be handed over to David Maimuni or to one of his sons (see Pozn., *Babyl. Geon.*, p. 123; cp. p. 124, note 1: the date *לציריה המז' תמוז* probably means 5046 A.M. = 1286 C.E. and not 1291, as Halberstam thinks). T.-S. 16. 377 contains a document, dated Ab 21st, 1564 Sel. (1253 C.E.), which probably emanates from this Nasi. There in

(I, 178 ff.) T.-S. 16. 128 contains the end of a letter of introduction for a certain elder. It is in Daniel b. 'Azarya's handwriting and concludes *ושלומכם ירבה לעד נכתב בתשרי שנת אלף ושלש מאות וארבעים ושלש' ישועה*. The ending *ישועה* is a further proof that the epistle emanates from Daniel (see vol. I, p. 179). The date Tishri, 1343 Sel. (= 1031 c. E.) takes us back twenty years before he assumed the Gaonate. Where did Daniel live then? On l. 2 there is a reference to the districts of Palestine and Egypt (בנואחי אלשאם ומצר). Perhaps there is a mistake in the date which should read 1363 Sel., i.e. Tishri, 1051, the very year when he succeeded Solomon b. Yehuda as Gaon of Jerusalem.

We give here three more letters from Daniel. They are all addressed to his faithful friend 'Ali b. 'Amram, the Ḥaber of Fustāt. In no. 1 Daniel assures his correspondent of his constant interest in his welfare, though the Gaon's letters are not frequent by reason of the pressure of communal duties (l. 7 ff.). A certain elder of Fustāt, Moses b. X., visited the Holy City and highly commended 'Ali for his loyalty to the Nasi-Gaon (l. 13 ff.). Daniel flatters the Ḥaber by stating that he has in him more confidence than in all the other Ḥaberim in Palestine and the neighbouring countries (ll. 24-5). In the second epistle Daniel asked 'Ali to hand over to the bearer, X. b. Moses, the amount that has been collected (in Fustāt, very likely for the school) during the third of the year, from Elul to Kislev (l. 6 ff.). The amount of the collection has already been quoted by the secretary of the Gaon, Ṣemaḥ, who seems to have visited Fustāt for a certain purpose (ll. 9-10). This Ṣemaḥ is identical with Ṣemaḥ b. El'azar who is a co-signatory to documents issued by Daniel b. 'Azarya and his Bet-Dīn (see vol. I, p. 182; above, p. 219). The third epistle deals with a certain lawsuit. The title *החבר המעולה* (l. 3), by which the correspondent is addressed, makes it certain that the epistle was sent to 'Ali b. 'Amram.

... ת אשר בבקעת הלבנון ותחת הר חרמון מותבה רשותיה [דאדונינו] נשיאנו נסיכנו מלכנו [ישי הנשיא הגדול] נשיא גליות כל ישראל נזר הנשיאים ונכר המלכים והנביאים ראש בני ארץ הצבי ירוםם [אלהינו כב] וזו חמוד אדוננו נשיאנו נסיכנו מלכנו יחזקיהו הנשיא הגדול נשיא גליות כל ישראל נבתיא. This Nasi was styled 'head of the men of Palestine' just as the Gaon of Damascus was 'head of the academy of Palestine' (above, p. 295).

(1) [Westminster College, Cambridge, Fragmenta Hebraica Cairensia, Miscellanea.]

(recto)

בשמך רחמ¹

שלום נכבדנו וחשובנו והנסגל עדינו כב גק מ' עלי החבר המעולה
בחבורת האמת והצדק יהי צור עזרו וצל סתרו לשמרו לנצרו ביד
עמרם זכ לב² ירבה לעד ישא נכבדנו החבר המעולה
ישמרהו נורא תהלות עושה פלא ברכה מאת יי³ וצדקה מאלהי הישע
5 את חוסן רוב השלום מאדון השלום וממנו ומן שלשת הנשיא⁴ים

חמודינו ומאיננו ישיבתנו ומכל א⁵ [וחבינו] . . . כי אני והמה שלום
מודים לאל על כל תנמ⁶ ולוהי⁷ ואם הכתבים נעדרים

ממנו אין זה כי אם לרוב עסקינו ואשר אנו מסתבכים בו מצורכי
ישראל ועם כל זאת איננו חדלים מלשאול שלומהו ומלשחור

10 טובתיהו⁸ וטוש נשיש בשמע שלום נפשו ואם אני יודעים
שהוא מטריח על עצמו בכל [נפשו] ומאודו בורא [העולם]

יעז⁹ [רהו] על דבר כבוד שמו
שלום ושקט ובימים האלה על [ה] לעי¹⁰ [ר] הקודש

זקיננו וחביבנו מ משה הזקן היקר ביד

15 ותינה אשרהו יופה¹¹ כו¹² [ח] הו ואישר טוב מעשיו [וסיפר]

לנו מה שהוא מאמת¹³ ומבורר אצלינו מרוב אהבתו

וההירות בחובתנו ועשית חפצינו ואי¹⁴ [ני] צריך לכך

לפי שהדבר מפורסם עדינו וגלוי לפנינו וגלוי לאל כי

חפצינו בכבודו וייקורו לפי שהדבר הזה מוסגל בנו והוא

20 שלנו ועוד פירכם לנו זקיננו מ משה דגן פרטי הרברים

אשר בשפיר¹⁵ וכלליהם והננו נו מטיבי טעם

וחושבי עצת צדק כאשר ייעשה במה שיזמן

הקבה ויורנו לעשותו תיטב נפשו ויגל [לבו בדב¹⁶] ר הזה

וייעזר בשם מלך עולמים וי¹⁷ [רע] כי יחנו¹⁸ משימים כל עליו

25 ביוחר מכל חברינו אשר בצבי וסביבותיה וי¹⁹ יפיקהו

לרצון ויברכהו פנימה וחיצון ושלום שלום ישא מהאל רם ונשא

ישועה

¹ רחמנא =

² זכרו לברכה =

³ The three dots are instead of יי, i. e. the Divine name. For the phrase, cp. Ps. 24. 5.

⁴ Cp. Ps. 116. 12.

⁵ Cp. Prov. 11. 27.

⁶ Piel.

⁷ מִאֲמַת.

⁸ I. e. Fustāḡ.

⁹ אנחנו = נחנו =

Address (verso)

לנכבדנו וחשובנו כִּנֶּק מִן עַלִי הַחֲבֵר בִּיר עֶמְרֵם זֶל יִשׁוּעָה
הַמַּעֲוֵלָה בַּחֲבוּרָה יִבְרַחֵהוּ אִיּוֹם וְנוֹרָא

[There follow selections from Talmud in different handwriting.]

(2) [T.-S. 12. 44, top as well as right-hand side torn.]

(verso)

וַיִּנְצְרוּהוּ וַיַּעֲוֹדְדוּהוּ בִּיר עֶמְרֵם זָכְרוּ
[לְבִרְכָּה] ר נִתְאַחֲרוּ כְּתָבִי נִכְבְּדֵנוּ הַחֲבֵר הַמַּעֲוֵלָה
[ק]דָם וְלֹא עוֹד אֵילָא שְׁאֵנוּ שׁוֹאֲלִים
[בְּשִׁלּוּמָהוּ וְדוֹר]שִׁים ב[ש]קְטָהוּ וְכִשְׁמַע הַשְּׁלֹם הַנִּתְחַדֵּשׁ לוֹ בּוֹמָן
5 [רָא]וִי לוֹ לְהוֹדִיעֵנוּ [ב]דִּי שְׁתּוּסִיף שְׁמַחְתָּנוּ עִמּוֹ ו . י . יַחֲמִיד
[שְׁלֹמֹה] וּמִכְתָּבֵנוּ הַזֶּה יִגִּיעַ עֲדִיהוּ מִיד נִכְבְּדֵנוּ וְח[שׁוֹב]נָנוּ
ה הַזֶּקֶן הַחֲשׁוֹב יִבְרַכְנוּ מִשְׁגַּבְנוּ בִּיר מִשָּׁה זֶל כֶּבֶר כְּתָבֵנוּ
שְׁפָרִיר בַּעֲמָדוֹ עַלִּי יִשְׁלִים אֵלָיו כָּל מָה שְׁנִקְבֵּץ
[בְּשִׁלּוּשׁ] שְׁנָה מֵרָאשׁ אֱלֹל עַד תְּכַלִּית כִּסְלִי כִי כֵן יַעֲלֶה הַחֲשִׁבּוֹן
10 ת שֵׁשׁ מִ צִמַּח סִפְרָא דִּילְנָא אִחַ רַחֲמֵי מִצְוֵנוּ וִיכְתוּב
[מַעַ]לְלֵיו וִיחֲדִיר כְּתָבֵיו כּוּסְתּוֹ הַטּוֹבָה וְהַיִּשְׁרָה כּוֹכֵר
שְׁלֹמֹה וְחֲפָצֵיו וְצִרְכֵּיו וְשְׁלֹמֹה יִרְבֶּה לַעֲד
דִּנְיָאֵל הַנְּשִׂיא רֹאשׁ יִשִּׁיבֵת נָאֻן יַעֲקֹב יִשׁוּעָה

[Recto contains, in different handwriting, a liturgical composition].

(3) [T.-S. 10 J 35⁵, paper, square writing, very damaged.]

(recto)

(1) בְּשִׁנִּין עַל נֶהַר נִילֹם וְזוֹלָתָם (2) עַל בְּנֵי אָדָם
מִתָּק לִיו וּמֵאֲחֵרִים בְּשִׁלּוּמָהוּ (3) לְנִכְבְּדֵנוּ הַחֲבֵר הַמַּעֲוֵלָה
[שִׁצָּ] לְהַתּוֹדֵעַ בְּמ[צִרִּים] (4) נוּ וְאֵם יִרְצָה לְהוֹמִינִים לְדִין זִמְיִנִים לְאַחֲתֵר
(5) יִהְיֶה מִ בְּעֵרִים יִכְתּוּב אֵלָיו זִמְיִן לְהַכְנִס (6) [לִשְׁפָרִיר לְדִין
וְלַעֲיִין בְּכָל אֲדוּתָיו וְיִשִּׁים כָּל עַלְיוֹ (7) [כְּמַעַ]שֶׁה שׁוֹרֵת הַדִּין וְקוֹ הַמִּשְׁפָּט
וְאוֹרֵחַ הַצֶּדֶק (8) וְאֵל יַעֲלִים עֵין [מִ]כָּל אֲשֶׁר יַחֲבֵר ו . י . (9) בְּרֹב
רַחֲמָיו יִפְקֶהוּ לְרִצּוֹן וְיִגְלַל עַל יְדוֹ כָּל זִכּוּת (10) וְשְׁלֹם שְׁלֹם יִשָּׂא מֵהָאֵל
רֵם וְנִשָּׂא נֶצַח סֶלָה (11) דִּנְיָאֵל הַנְּשִׂיא יִשׁוּעָה

Verso contains a letter in another handwriting, of which beginning and end are missing. The writer sent three letters with a certain רַב אֲבִרָהּ בֶּר רַב

= 'may God make him rejoice' אחדיה רחמנא

(I, 195.) As to when Ebyatar Hakkohen departed this life, it should be added that in a fragment of a document (T.-S. 10 J 23¹), drawn up at Fustāt, there figures the Gaon's attendant Mukhtar. Ebyatar is referred to as 'late'. But the document is unfinished, being only a draft and the date is not given. The following lines from the beginning are cited here :

מעשה שהיה לפנינו אנו שני הדיינים הקבועים בפסמאט מצרים ומן דחתים
עימנא לתחתא בן הוה חצר אלינא אלי מושב בית דין מכתאר המשוחרר אלוי
כאן גלאם אדוננו אביתר הכהן נאון זל ואחצר בידה וכאלה מכתבה בדמשק אלי
מרור אלעזר הכהן יש צו¹ בר מרור ישועה הכהן נע מן סת אלבהא [נ]ת] כנק
מרור עלי הזקן הנכבד איש חמודות נבע בכמסה דינ² כאנת לאכתהא וכו'

V (to Vol. I, Chapter V).

(I, 202.) 'Ali b. 'Amram is a signatory of a document dated already 1055 c. E. (viz. Adar II (1)366 Sel., T.-S. 10 J 26³). The other signatory is Abraham b. Solomon b. 'Ezra.

As to the title השליח³, a strip of paper (T.-S. 8 J 27⁹), being the top of an epistle, has on recto the following address :

[ל]אדירנו ויקירנו וגבירנו כֶּךְ מר[ֶ]ר [בן כֶּךְ מררֶר פרח[ֶ]ה] ש[היה חסיד]
נחמיה השליח המצליח ישמרו צור בדורו תנצֶּבֶה דמסים
ישראל

This letter was sent either to or from Damsis in Egypt (see above, p. 290, note 4).

(I, 204.) Nahrai b. Nissim's connexion with the Babylonian congregation in Fustāt is further proved by a document, dated 1391 Sel. (1080 c. E.) and drawn up at their synagogue, with a testatum signed by Nahrai the Ḥaber הישיבה b. Nissim (T.-S. 13 J 33¹¹).

(I, 207 ff.) Another letter dealing with Byzantine captives in Egypt is preserved in T.-S. 10 J 27⁸. It is addressed to Yehuda b. Sa'adya and seems to have been written by the captives themselves who described their sad experiences. They had evidently been captured by pirates amid sea (recto, l. 2, הפילגוס) and brought to Egypt (probably to Alexandria) where they were illegally sold to Muslims and Christians. But the Jewish communal leaders intervened with the authorities with the result that after five days the buyers had to return their purchased slaves to their captors (l. 5 ff.). This greatly enraged the latter who gave vent to their feelings by maltreating their unfortunate victims. The communal leaders found themselves compelled to stand surety for their enslaved

¹ ישמרו צור.

² דינאניר.

³ See also above, p. 224, bottom.

co-religionists and thus have them released for a certain time till the full amount for their ransom be collected. The captives appeal to Yehuda to help them in their distress, as the local community can hardly maintain them, not to speak of being able to pay the full ransom. The pirates are anxious to dispose of these Jews because they are making preparations for another raid into Byzantium and do not want to be encumbered with captives. They therefore threaten that if these Jews be not ransomed within the time agreed upon, they will either be sold as slaves to Muslims and Christians or be beheaded. It can hardly be doubted that the Nagid did his best to forward the amount due for the release of these unfortunate Jews.

[T.-S. 10 J 27⁸, paper, square hand, top torn.]

Address (verso)

יובל הכתב הזה לכבוד זק מרור יהודה ראש
כלה יוניד עם סגולה
בן כבוד זק מרור סעדיה תנצבה עששעצבש¹
גרשם הוטר בר ישר[אל]

(recto)

האה
הפילגוס² לנו
את כולנו באלי
נשותיהם כי לא היה בהם כח
5 וכאשר ראו שובינו ותוללנו כי לא היו [י]כולי[ם] . . . או נפרץ הגדר
הראשון והביאונו
בשוק ונמכרנו בארבעים וחובים ובחמשים ובשבעים ובשמונים ושבעה ובמאה
לישמעאלים
ולע[רלים] והיינו ביד קונינו כחמשה ימים ואחר כך הלכנו ראשי הקהל
בבכיה מרה והתח[ננו]
לפני [ראשי] העיר ועזרם האל העוזר והחזירנו ביד השורדים בעל כורחם
והשורדים מרוב
כעס אמרו להורגינו וקמו עלינו כאכזרים ואסרו ידינו לאחור ברוחק עד
צאת הדם מן
10 זרועותינו וחבשו רגלינו בצינוקים והכנו בלי חמלה ובאו ראשי הקהל ולקחו
אותנו על

¹ This abbreviation, evidently connected with *בצרור* צרורה, תהי נפשו צרורה, is not clear to me.

² *Πέλαγος* 'sea'.

מנת כן שאם לא יתנו הממון עד זמן פל¹ שיחזירונו בידם ועתה רבותינו
 שאו עיניכם להקבה
 ורחמו עלינו ותצילו את נפשותינו מן החרב כי השודדים שתפשונו אינן
 יכולים ליקח אותנו
 למוכרנו במקום אחר כי יש להם חבורה מוכנת ללכת לשלול בארץ יון וכבר
 כשל כח הקהל הזה
 ואינם יכולים אפילו לפ[רנ]סינו והשודדים נשבעו כי בהגיע הזמן או יתיו²
 את ראשינו לפני
 15. הקהל או ימכרונו לערלים ולישמעאלים ולכן אכן רבותינו השתדלו בכל כוחם
 עלינו וכזכרם
 הטובה למען הקבה שלא נמות ושלא תופרץ הגדר ואל תחרשלו בנו אלא
 תנחצו [את סי[?]ענתנו]

(right-hand margin)

כי אין עוזר | ואין סומך | כי אם הקבה | ואתם והמקום | שאינו מקפח |
 שבר כל עושה³

(I, 213 ff.) T.-S. 16. 352, recto, contains a liturgical poem by Yehuda Hallevi (אהבה ליהודה הלוי שצ"ל, hence he was then still alive). On verso we have a poem in honour of Yakin 'head of the congregations'. There is an introductory strophe which serves as a refrain after each subsequent strophe. It reads, מהלל || וממיר || בטוב לבב וחמירה. Yakin is greatly eulogized for his great services to his co-religionists. In the fifth strophe we read, הוא ראש קהלות ושרם ונזרם. ופארם וכתרם. רומים הודם והדרם. יפים ויאים ותארם. נילם ומשושם ושירם. גם שמחתם בו אנודה. פון אזכיר⁴. The acrostic of the poem is יהודה חזק. It is very doubtful whether the famous poet made his muse sing in honour of our Yakin b. Netaneel. It is unlikely that Yehuda Hallevi met him in Cairo when he visited Egypt after 1040 (see vol. I, p. 229), since Yakin must have flourished in the twenties of the twelfth century. But it is possible that his fame spread to Spain, so that Yehuda Hallevi found himself induced to honour him with a poem.

¹ פלוגי =² Read יתיו.³ Here the manuscript breaks off.⁴ = פזמון, i. e. this strophe is to serve as a refrain.⁵ = פזמון אזכיר, i. e. the introductory refrain.

(I, 218-19.) Graetz, *Mischr.*, XXXVI, 304, could explain the connexion of Isaac b. Benveniste with Samuel b. Jacob ibn Jama' only by the assumption of the latter having visited Narbonne. Now that we know of Isaac's travels it is more likely that he visited North Africa on his journeys either to or from Egypt.

(I, 222, note 1.) As to Jacob Hakkohen b. Joseph, it should be added that the minutes of the Bet-Din, dated Elul, (1)473 Sel. (1162 c.E.), and dealing with a charity collection at the Fustāt synagogue of the Palestinians, are signed by our Jacob together with Menaḥem b. Berakot (T.-S. 8 J 33¹⁰).

(I, 224 ff.) Nathan b. Samuel was still alive in Kislev, 1463 Sel. (1151 c.E.) when he signed a statement of evidence together with Ephraim b. Meshullam (see vol. I, p. 222, note 1) and Hillel b. Šadoḳ Ab (T.-S. 8 J 33⁹).

(I, 226.) An interesting epistle to the Fustāt Dayyan Nathan Hakkohen b. Solomon is preserved in T.-S. 20. 173, dated beginning of Tishri, 1445 Sel. (1133 c.E.) at אלניוהומא near Aden.¹ The writer, Jacob b. Salim, acknowledges the receipt of Nathan's letter wherefrom he gathered that Nathan was a native of Palestine (having probably emigrated to Egypt owing to the Crusaders). Jacob would have liked to be able to induce his co-religionists in Aden to be generous towards Nathan who evidently asked in his epistle for monetary help. But there was serious friction between Jacob and his countrymen owing to his disapproval of their method of jurisdiction. He was forced to leave Aden and settle in a place of three days' distance (i.e. אלניוהומא). Only during one month in the year did he come together with the people of Aden. Here we have a glimpse of conditions in Yemen in the first half of the twelfth century. Jacob must have been a scholarly person, perhaps acting as Dayyan, but had to relinquish his position owing to dissensions.

[T.-S. 20. 173; after a long exordium up to l. 15 it continues.]

כב נד | קד ה' ² יקרת אדוני ואור עיני השר הנכבד הדין המשכיל | מר
ורבנ נתן הכהן החכם והנבון נטר רחם ³ ואחינה | בר כב נד קד מרנ ורבנ
שלמה הכהן תוצרר בצרור | החיים נשמתו ותחת עץ החיים חיתו ישא

¹ About the commercial travels of Jews from Malabar to Ceylon and also to Aden see the Genizah fragment published by Mr. E. N. Adler in the *Jewish Chronicle*, June 1, 1906, p. 34, and cp. Bacher's translation, *ibid.*, p. 35, column 1.

² = כבוד גדלת קרשת הדרת.

³ = נמריה רחמנא 'may God protect him and be gracious unto him'; ואחינה is evidently an Afel from חָנַן.

אדוניי | שמי וסהרוניי צרבי¹ וראש תחכמוניי שלום מפי שלום² | ומלאכי השלום ואחר כך מדורש שלומך . . . ! . . . תלמידך הזוטר יעקב בן סלים ר'ה³ | הגיעה איגרת מרז ורבנ . . . (l. 33) . . . וכשהיבנתי בכתבך רבנו | כי מבני ארץ הצבי אתה כבר נתוספה חיבתי | ואהבתי כך עד מאד ושאלתי מלפני יוצר הכל | לתת לך שאלתך ולהחזירך לאדמתך שהיא חביבה | מכל הארצות ואשריו מי ששוכן בה ומי שהוא | גר בה ומי שנקבר בה כי כן הבטיח הכתוב⁴ | וכפר אדמתו עמו וגם הבטיח⁵ זלל יאמר שכן | חליתי העם היושב בה נשוא עון כי יהי רצון להחליק לנו ולך גורל נעים וחלק יפה עם שוכניה | והדרים בה וכבר ידוע ידעתי כי אתה צורבא | רבא והיה ראוי להתנרב לך ולסננר⁶ בערך כראוי | לכבודך עם הדרים במדינת עדן כי הם חייבים | לפתוח פסת ידיהם ולהרחיב מתנותיהם אצל | חכם ורב גדול שכמותך ומה אעשה ולא | זכיתי לקיים זאת המצוה החמורה לפי שנפלה | מריבה ביני וביניהם על עיניו הדין ועל עיות | הדין ועל המורים בתורה שלא כהלכה⁷ ולא אוכל | לפתוח פה אליהם מרוב השנאה ששניאוני וגם | אני נתרחקתי מהם ושכנתי בעיר אחרת מהלך | שלשת ימי[ם] ולא אפגע בהם זולתי חרש אחד | בשנה ואני לבדי והם לבדם יעשה רבנו חסד גדול | ואל יאשימוני על זאת וידיני לכף זכות . . . | לו דברי האמת והנה בשמים עדיי⁸ | ושלומך רבנו | ושלום תורתך הקדושה יגדל לעדי עד נצח סלה (right-hand margin) גם הנלוים עליך ונספחך יגדל שלומם נצח ישע | רבי ראש תשרי אהמה לשטר'⁹ | מעיר אלניוהומא¹⁰

(I, 227, note 1, end.) Tobias Hakkohen b. 'Ali the *signs* a document, dated Iyyar, 1459 Sel. (1148 C.E.) at *אשנה* by the Nile, together with Shelah b. Yefet (T.-S. 8 J 32⁹). Tobias corresponded with a certain El'azar the brother of a prominent scholar Sa'adel b. Joseph. T.-S. 8 J 33⁶ contains the address of an epistle the address of which reads :

הדרת כֹּנֶק מרנא ורבנא	ת[למי]רו טוביהו
אלעזר החכם והנבון אחי	ה[כהן] בי[ר] עלי המעולה ¹¹
רבנו סעדאל הרב הגדול יהי שמו לעולם	זל
בן יוסף החסיד זקל	

¹ Cp. צורבא מרבנן.

² Sc. אלהי שלום.

³ רוח יי תניחנו =

⁴ Deut. 32. 43. Cp. Ketubot, 111^a.

⁵ Isa. 33. 24.

⁶ 'To plead', from סניגור.

⁷ See Abot 5. 11.

⁸ Cp. Job 16. 19.

⁹ לשטרות =

¹⁰ This town is not mentioned in Neubauer's list of places in Yemen occupied by Jews (*J. Q. R.*, XI, 361-4).

¹¹ For המעולה.

T.-S. 10 J 25⁴, the top of which is missing, is evidently addressed to our Tobias because where the letter begins we read the name of his late father 'Ali Hakkohen (ול[ה] בסנהדרין) מרנא ורבנא עלי הכהן החבר המע[ו]ל. (גדולה יקום עליו קרא דכתיב יעלו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם אודות הטורים אל הדרתו תושמר מכל צר כי הקרמתי אליו כתבים חמשה ולו¹ חזר אלי תשובה² אות אחת ונמרד לבי ואודיע הדרתו כי שנתי אל הדרת השר הנכבד סעדאל³ בן דודינו וגם עלי⁴ הזקן היקר יתר הלוי ואלי הנבירה בת דודינו ולו¹ שגרו אלי תשובה תוריעם אחיו⁴ דורש שלומו שומר בריתו ונשק עיניו ויעצים שלום . . . [ש]לום השמים יפרום . . . וכל הנלויים

To the same Sa'adel there is addressed another epistle (T.-S. 10 J 27¹) of which on recto only the greetings are preserved. The address on verso reads:

יובל בשמחות וניל לכנע
מרנא ורב סעדאל השר הנכבד חמדת
בן כבוד נד קד מרנא [ורב] . . .
הזקן היק⁵ החסיד נבע
ישראל
ישועה

It is doubtful whether this dignitary is identical with the above scholar Sa'adel b. Joseph because in the last two fragments no reference is made to his scholarship but only to his importance as a dignitary, probably holding a government office.

(I, 229.) Two leaves in T.-S. 10 H 3 contain poems in honour of Samuel Hannagid and his son Moses, styled 'Nagid designate' (see vol. I, 254). The first three strophes of I yield the acrostic 'Moses'. Either the poet was named thus or more likely the poem was composed chiefly to celebrate a special turning-point in the career of the Nagid's son, Moses. Indeed he is alluded to as already occupying a high position at the Court (ll. 7-9). The 'heads of the schools' bestowed upon both Samuel and Moses honorific titles (l. 11 ff.). On a certain Sabbath the community of Fustāt betook itself to their residence to offer them congratulations (l. 16 ff.). Yet with every prospect of a successful career, Moses did not become Nagid after his father's demise. This was due to the intrigues of Zuta (see vol. I, 234 ff.).

¹ Read ולא.

² Supply אף.

³ אל =

⁴ In the meaning of friend.

⁵ היקר =

[T.-S. 10 H 3, fols. 11 and 12, contain poetic compositions. Fol. 11, recto, has אהבה לחתן; verso reads.]

I

(— — — | — — — — —)

וממא קיל פי אדוננו הנגיד

ואדוננו משה המעוטר לנגידות ישמרם
יוצרם

ירדו שרפי עליה	לחזות בכבוד נשיה ¹
השכינה השרויה	על שמואל בן חנניה
מלאכי המערכות	משחו השר שמואל
גם למשה ² הברכות	להיות מושל בעם אל
בחצר בית הליכות ³	בא ומתהלך בעזו אל
כי כבן הוא למלכות	כהיות משה לבתיה ⁴
פו ⁵ השכינה השרויה וג'	10
שמעו ראשי ישיבות	מעלתם החשובות ⁶
שלחו שמות נקובות	לשמותם העריבות
כי כמו גשם נדבות	הם לכל בנים ואבות
האמינו הלבבות	כי שלחם צור למחיה
פו ⁵ השכינה וג'	15
הן עדת צוען לפתחם	בקרו היום למשחם
לקחו שמנם ורקחם	בכנסה יום מנוחם
ואהי היום שלחם	בעמוד זכם ופחם ⁷
אפרים קם מ . חם ⁸	מרשות דוד וחייא ⁹
פו ⁵ השכינה השרויה וג'	20

¹ A poetical designation of the earth. The expression originally (cp. Ps. 88. 13 (בארץ נִשְׁיָה) stood for hades (שְׁאוֹל).

² I. e. the Nagid's son.

³ I. e. the Court which is visited by many people.

⁴ Pharaoh's daughter (see 1 Chron. 4. 18).

⁵ = פזמון, i. e. the second line of the introductory strophe serves as a refrain.

⁶ For החשובה, to suit the rhyme.

⁷ וּפָחַם (he) that bestows merits on them and their dignitary'. זכם is for מְזַכֵּם, to suit the metre (cp. המזכה את הרבים); פחם is evidently = פָּחַח + suffix (see Neh. 5. 14).

⁸ This hemistich is obscure.

⁹ Probably meaning that Samuel Nagid and his son Moses are honoured by authority of the Nasi (a descendant of David) and the leading Rabbi (R. Hiyya being a prominent representative of Rabbinic learning).

(fol. 12, recto)

עלטה שמחה רננה	עד לנבעת הלבונה ¹
האמינו כל מדינה	כי עלי ביחם שבינה
עוז לאברהם למקנה ²	ולכל איש הם לצנה
ואני לי הם למנה	בם תהי כוסי רוייה ³
25	פ' השכינה השרייה וג'

II

נירה עלי אסמא
 אדונינו הנגידים זל'⁴
 זל' לעם כלחה נפשי נ'⁵
 אזכרנו ותחי נפשי
 30 פ' ז'⁷

אם נסיכי⁸ לא הקים אלי עמד משה ושמואל

[There follow three more strophes which end on verso with the following colophon stating that this pamphlet belongs to Abū 'Ali b. Sakkani (the cutler?).]

הדה אלכראסה לאבועלי
 בן סכאני רצי אללה ענה.

(I, 240, note 1.) Another settlement of Jewish pilgrims from France existed in 'Akko in the first half of the thirteenth century. Joseph b. Gershon, whose correspondence with Abraham Maimuni with regard to his conflict with the Nasi Hodaya has been referred to in vol. I, p. 175, belonged to the group of French scholars who emigrated to Palestine and settled in 'Akko. Joseph was for a time Dayyan at Alexandria as is

¹ Cp. Cant. 4. 6, taken by Targum and Gen. R. c. 55. 7 to refer to Mount Moriah. Evidently our poet alludes here to the same locality, viz. the joy at the advancement and honour of the Nagid and his son extended to Palestine.

² Cp. Gen. 23. 18. Here by Abraham his descendants, the Jewish people, are meant.

³ Cp. Ps. 23. 5. יחיו לעד = ⁴

⁵ This seems to be a repetition of the preceding word. Read perhaps 'לחן (לחן) לחן = 'לעם וכו' of a well-known hymn beginning

⁶ Is this = נומר, i. e. &c., the whole line not being quoted?

⁷ פזמון.

⁸ 'My prince', i. e. the Messiah has not yet come but there are leaders of the type of the Nagid and his son.

evident from his letter to the Nagid Abraham Maimuni.¹ On the other hand a responsum in support of Abraham's decision in this very dispute between Joseph and the Nasi Hodaya b. Jesse, signed by the scholars of Akko,² includes the name of our Joseph who must have by then left Alexandria and rejoined his countrymen. He afterwards seems to have set out on a journey to Babylon and died on the way. The poet El'azar Habbabli lamented his demise in an elegy.³ A letter of his, written to an elder Tahir, has been preserved which shows how unhappy he was while occupying the post of Dayyan (in a certain community, probably Alexandria). There were three judges authorized by the Nagid, viz. our Joseph, Elijah, and a third one referred to anonymously. While the first two acted in harmony, the last person is accused by Joseph of very grave improprieties. The writer complains that the Nagid left his letters unanswered. Why was he invited by the communal leaders to come and join this person as a colleague? (recto, l. 17 ff.). It seems that Joseph was asked by the Nagid and his co-workers to come over from 'Akko to Egypt and to take up the duties of Dayyan. Joseph suggests a *modus vivendi*, viz. that he and Elijah should administer justice for two months and the other person for a month (verso, ll. 10-12). He threatens to resign if his demand be not fulfilled (l. 15). Joseph's father, Gershon, is referred to as a 'martyr' (l. 16); he was probably killed in France during the Crusades. The bitter experiences of our Joseph, first with the Nasi and then with his third colleague,⁴ made his stay in Egypt wellnigh intolerable. He therefore returned to 'Akko. But his restlessness drove him on to seek new scope in Babylon, which country he was not destined to reach for death overtook him on the way.

¹ See *Guttmann Festschrift*, p. 220, ll. 11-12, (last line) ואחרי שנתמנינו על פי אדוננו נגידנו הרב רבנו אברהם להיות ביד אני וחברי; על החרם שהתרתני אני וחברי הממונים בנא אמן.

² See Bodl. 2670⁸ (and cp. *l.c.*, 218): eleven persons including Joseph b. Gershon are the signatories who are designated as ראשי בני קהל עכו. A strip of paper in T.-S. Box K 15 contains the following passage: הוישבים היום בעכו ישמרם צורם: הרב ר' יוסף ב"ר מתתיהו והרב ר' יהודה והרב ר' שמואל שכורעים ונופלים על פניהם ולא לצדדין ולא אצלויי אלא על ברכיהם ופניהם בקרקע ומה שראה על הכריעה הזאת והעיד כי יש מהם משעה שמתחיל (= b. Joseph) and Samuel (= Hakkohen b. Eli'ezer) are among the signatories of the above responsum.

³ See Pozn., *Babyl. Geon.*, pp. 41, 47, and 64, poem 9.

⁴ It is possible that this anonymous person is identical with the Nasi. Our letter thus would give us the antecedents of the bitter enmity between them.

[T.-S. 13 J 34², brownish paper, square writing.]

(Recto)

.
 מלך השוכן בערבות יישירוהו ביוש[ר] לבבות
 וישיתוהו בארץ תלאובות לנונה כאור בקר לא עבות
 כל פעל יי למענהו יבננהו וכאישון עין ינצרהו
 באהלו לשלום יביאהו ופניו בשמחה יחדהו
 5 ומכל חלי ומדוה ירפאהו גם בטרם יקרא יענהו
 כי הוא טרף יד ויחבשהו ובמשכנות מבטחים ישיבהו
 יקיים עליו מקרא שכת¹ וישב עמי בנהו שלום ונו
 וכת² רפאני ה וארפא הושיעני ואושעה ונו
 שלומים עצומים ושנים נעימים³ לילות וימים
 10 כמיפי ימים מאת שוכן מרומים לגביר לאמים נדיב
 עמים ידידנו נדיבנו ועזרנו ותמכנו הנדיב הנכבד ו
 טהור⁴ זקן העדה ישרים [יוצ] רפואתו וישיבהו לשלום
 לביתו כחשק המניד להדרתו כי שלחתי אגרת שלומים
 אל הנניד הגדול נניד עמים ולא גליתי לו מן הדברים אשר
 זה
 15 בכתבי סדורים מהם ומעניין המדינה מאומה כי אמרתי
 על מה ועל מה אששלש דבריי גם אשנה ומדוע קראתי
 לו ואין עונה ומה אשיב אך הנה שלחתם אחריי וסרתי
 אלי[כם]
 למשמעתכם יוצרכם ימחול לכם הלהרנני הבאתם אות[י]
 כי טוב המות והדבר מהיות לאיש משחית חבר⁵ כי . . .
 (right-hand margin)

אמרי מרי | חכמתא חברין | כחברי איוב | או מיתותא⁶ |
 20 גם הנניד | בידי נתנני | וביד כל ריק | ופוחז הסנידני | יוצרי
 מידם | יצילני

(verso)

כי כל אשר יחטא ואנער בו יבא הוא ויחזיק ידו בשתיקה
 יאמר לי החוטא אין אתה כי אם אחד מן הדיינים לא אקבל ממך
 עד אשר תסכימו כולכם ולא אוכל אני לענות מאומה אף כי גדול[י]
 העדה עמי ויש בי כח לנדותם יראתי פן ילשנו עלי למשנה או

¹ Isa. 32. 18.² Jer. 27. 14.³ Masc., to suit the rhyme.⁴ = Arabic Tahīr.⁵ Cp. Prov. 28. 24.⁶ B. Batra 16^b

5 לשופט ויאמרו זה עבר על מצות הנגיד שלא הרשהו לעשות
 כי אם בהסכמת השלשה ואני מכיר רשעת זה האיש שיאמר
 מרכילות ואם לא יאמר בפניי יאמר אותו אחוריי וישבע
 שלא אמר ועתה אם הנגיד יצוה באוני העם ובכתב הגוים שיקבלו
 דבריי ועלי לכתוב לו כל מה שאעשה לכל מי שארזון לו בדין
 10 ממון או עבירה או חילול השם ואקיים מצותי או אשתוק הרי
 מוטב איד ידון הוא חדש על כל ענייני המדינה ואני שני
 חדשים בעבורי ובעבור הדיין הנכבד ר' אליה ואם לא ירשני
 לישוב בביתי כאשר אני עתה כי נשבעתי שלא איכנס בענייני
 המדינה חדש כסליו כולו וידעו מי הוא העושה ענייניהם
 15 ולכשיומן יוצרי אלך לדרכי לשלום ושלומך יגדל כחשק
 יהוסף בן רבנו הרב ר' גרשם הוד¹ ודוד בני שיחיה ושלום
 והכתב שיעשה הנגיד יהיה בידך עד עת הצורך לפני גוים ולא בידי²
 כי אין לי צורך בו כי אם שלא איתפש בקיו² צדק לפני הגוים ושלום על כל
 ולולי אהבת הדיין הנכבד ר' אליה ושתדלו³ עמי לא ישבתי עמו
 20 עד עתה כי כמה פעמים הוכיח אותו למען ילך בדרך
 טובים ולא ידע עוול בשת⁴ ונחקים עליו תחת גערה במבין וגו'⁵ גם המוכיח נלאה
 עד כי לא נשאר דבר וקצת הדברים כבר הגיד בכתבו אל הנגיד הגדול ושלום

VI (to Vol. I, Chapter VI).

(I, 259.) A Parnās would be complimented as בחיר הפרנסים. Thus a liturgical composition in T.-S. Box H 12 has a colophon which states that the manuscript belonged to Solomon b. Nissim בחיר הפרנסים who is perhaps identical with the signatory to a document, dated 1189 c. e. at Fustāt (Bodl. 2805⁶). To the titles of eminence in the community should be added those of סגולת הקהל and תפארת הקהל. In the minutes of the Bet-Dīn, dated 1134 c. e. and signed by Nathan b. Samuel the Ḥaber, there are mentioned Moses Ḥazzan ידיד החונים and Meborak פאר החונים b. Yefet (the latter bears the same titles, T.-S. 10 J 5⁷). A document, dated Marḥeshvan, 1485 Sel. (1173 c. e.) at Fustāt, mentions the banker 'Amram סגולת הקהל (Genizah fragment belonging to the Cambridge University Library).

¹ Read השם ינקום דמו = הוד.

² Read בקו.

³ = ישראל.

⁴ Read והשתדלו.

⁵ Cp. Zeph. 3. 5.

⁶ Prov. 17. 10.

(I, 272, note 2.) Nathan the 'Seventh' and his son Abraham are mentioned in a Memorial List (edited by Margoliouth, *Catalogue*, III, 559 b). Nathan had another son called ארה (see *J.Q.R.*, IX, 120). T.-S. 13 J 19⁴ contains a letter from Moses b. Abraham to the Sheikh Abū Naṣr הנכבד השר אארה רבנ¹ b. Nathan the 'Seventh' (see also T.-S. 12. 81 for another epistle addressed to him). His brother Abraham seems to have been more prominent. Solomon b. Ḥayyim (probably identical with Solomon b. Ḥayyim the 'Seventh', vol. I, p. 192, note 1) addresses Abraham as השר הנכבד המעולה חמדת הישיבה and continues in the course of his epistle (T.-S. 18 J 4²), evidently written during Ḥanukah, ומי שעשה נסים לאבותינו בימים האלו ובזמן הזה על ידי חשמוני ובניו יעשה עמך ועם אדונינו השר הגדול רבינו מבורך נגיד עם יי' צבאות ועלי ולדה מולאי אבי אלביאן (i. e. Moses Nagid, above, p. 249) ועלי נמיע. Abraham b. Nathan was thus intimately connected with the Nagid Meborak and his family.

(I, 275.) As to האלף, cp. also the *Apocalypse of Zerubabel*, edited by M. Israel Lévi, *R.É.J.*, LXVIII, 140, l. 2 f. האלף בצלע כולם ויקבצו כולם בצלע האלף. (i. e. third battle) בעלע האלף, l. 8.

(I, 278-9.) The names of a few more persons who held titles connected with the schools should be added here. T.-S. 10 J 26⁷ (damaged) begins, [נחן אלכ]חאבתין כטוטנא תחת הדה אלאסטר אן, אלחזאן אבוסהל הלוי ולד אלאהוב² צלא פי כנסת אלשאמיין אלעמורה בבקא ישראל בחצרנא פי אלסבת ואלחל ואלעיד ואכרנ ספר תורה ושאהדנא צלאחה עלי אלקאנון. This Reader Abū Sahl Hallevi is perhaps identical with the recipient of a letter addressed to him as well as to his brother Moses the Reader and their father Abū 'Imrān (Bodl. 2878⁴⁵). Finally, a certain Daniel b. Tobias asks his correspondent in an epistle, dated Kislev 9th, (1)479 Sel. (1167 C. E.), to convey his regards to אלשיך אלאגל סלימאן אלסנ³, אלשיך אב[ו] . . . אליסוד⁴, אלשיך אמין אלוולה מסלם⁵ and אלשיך אבנ⁶ עלי אלחמדת⁷ אבן סברי⁸ (T.-S. 10 J 33¹⁰).

¹ רבנא.

² אהוב הישיבה.

³ סנן הישיבה.

⁴ יסוד הישיבה.

⁵ A Muslim.

⁶ Read אבו.

⁷ חמדת הישיבה.

⁸ In the book-list (*R.É.J.*, XL, 61 top) אלמשוש does not mean 'the distraught', as Bacher thought, but stands for מושש הישיבה.

ADDENDA

[The volumes are indicated by I and II respectively.]

(I, 15.) To the learned Jews in Egypt and in Palestine prior to the Fāṭimid period should be added Abū Kathir Yaḥya b. Zakariya, a scribe of Tiberias, of whom Mas'udi¹ reports that he was the teacher of Sa'adya. He died about 932/3 c.e., Mas'udi mentions that he had many theological disputes with this Abū Kathir. In Raḡḡah (in Egypt) he met a scholar Yehudah b. Joseph known as Ibn Abū'l Thina, a disciple of the Ṣabeian philosopher and physician Thabit b. Ḳurra. In that city he also conversed with another Jewish scholar Sa'id b. 'Ali known as Ibn Ashlamia. From Mas'udi's statement it appears that where he resided (in Egypt), he also came into contact with a scholar from Bagdād, Abraham al-Tustari (hence a native of Tustar), whom he regarded as the most subtle dialectician and as most experienced in controversy among the later Jewish savants.

(I, 33, note 2.) About the synagogue of Jaudariyya see Maḳrizi (cited by Gottheil, *J.Q.R.* XIX, 509).

(I, 36, note 1.) As regards the synagogue of the Palestinians in Fuṣṭāṭ, Maḳrizi writes that 'over its door there is a Hebrew script and engraven upon wood [an inscription to the effect] that it was built in the year 336 Seleucid Era: before the second destruction of Jerusalem by Titus about 45 years and before the Hijrah about 600 years'.² It goes without saying that from 'before' to '600 years' was not in the inscription but is Maḳrizi's addition in his endeavour to synchronize the date 336 Sel. with those of other eras. He misunderstood the date שְׁלוֹ לַשְּׁמִירוֹת (as must have been in the inscription) to mean actually 336 Sel., whereas it really stood for (1)336 Sel. = 1025 c.e.! It was the usual custom in those days to leave out the first thousand.³ But Sambari correctly understood the date and thus gave the corresponding year of Creation as (4)785.

¹ In *Bibliotheca Geogr. Arabicorum*, ed. De Goeje, VIII, pp. 112-13. For a Hebrew translation of this passage, see Harkavy, *Luah Ahiasaf*, II, pp. 279-80.

² See the passage cited by Gottheil, *ibid.*, p. 507, top.

³ See, e.g., the end of the Gaonic responsa (ed. Harkavy, no. 67, p. 32) שְׁנַת שְׁבוֹ = (1)327 Sel., no. 350 (p. 179) שְׁנַת שֶׁבֶּ = (1)302 Sel.; *J.Q.R.*, XIX, pp. 254 and 256, שְׁנַת י"ח and שְׁנַת י"ז = (1)340 and (1)346 Sel. respectively (cp. also above,

(I, 40, note 1.) About Asaph Rosh Hasseder see now *J.Q.R.*, N. S., XI, pp. 421 and 436, note 2.

(I, 43, note 2 end, and 44, note 3 end.) The Ḳaraite commentary on Daniel is to appear in *J.Q.R.*, N. S., XII (April no.).

(I, 52, note 2.) The difficulty pointed out there is now explained by Bornstein (התקופה, IX, p. 228, note 1) that there was a difference of one year between Babylon and Palestine as regards the calculation of A. M. and hence 4595 A. M. in the former country corresponded to 4596 A. M. according to our reckoning.

(I, 61, 62, note 1.) The tract of the early Ḳaraite settler in Jerusalem is now published in *J.Q.R.*, N. S., XII, p. 257 ff.

(I, 67.) About the power of Ibn Abitur's ancestor in Spain see also *J.Q.R.*, N. S., XI, pp. 456-7.

(I, 76 ff., and II, p. 73, note 1.) The question whether the influential Abū Sa'ad (Abraham) b. Sahl al-Tustari and his brother Abū Naṣr (Ḥesed) were Rabbinites, as has been my assumption, or Ḳaraites, as still maintained by Poznański,¹ has become now more complicated by reason of a Ḳaraite Memorial List² wherein the former of these two brothers is greatly eulogized. The passage reads (p. 41, ll. 17 ff) *על יי אלהינו על וירחם משפחת השרים החכמים הנבנים האצילים הקרואים אלרסאתרה בראשם כג מר' ור' ישר בן חסד בן ישר אשר קנה את השרה והגדיל חסדו על עם יי צבאות והיה ביתו פתוח לתורה ולמקרא ולרוחה והיה עושה כמה חסדים וכמה טובות ומפור מתנותיו לעניים ולאביונים בגלוי ובסתר ירחמנו אלהינו ועל כלל בניו ובני בניו כג מור' (as above) אברהם אשר היה משנה למלך והגדיל חסדו וכו'.* It should be remarked that the same list contains the names of Ḳaraite Nesiim who have lived long after this powerful dignitary Abraham (see *infra*, p. 380f.). There was evidently an old custom in the Ḳaraite synagogue at Fustat (wherefrom our fragment most probably emanates³) to bless the memory of these prominent persons, Yashar b. Ḥesed b. Yashar and Abraham, the former because he bought 'the field' (i. e. the cemetery) and practised other acts of charity, and the latter for similar deeds. Now the cemetery probably belonged in common to both Rabbinites and Ḳaraites. The cleavage between the two sects was not then so pronounced, as is evident from the several cases of intermarriage that are reported. Even a Nasi and son of the former Gaon of Jerusalem, David b. Daniel, did not

vol. I, p. 94, note 1); *J.Q.R.*, N. S., VIII, p. 366, שנת שט"ו = (1315 Sel. and cp. further *ibid.*, XI, pp. 410, 412-13, 441, 445, 451, 465, note 1.

¹ *Mitschr.*, 1921, p. 135, note 1; *R.É.J.*, LXXII, p. 205, note 1. Alas that this eminent scholar is no more!

² Published by Ginsburger, *R.É.J.*, LXXII, pp. 40 ff.

³ Cp. also *ibid.*, p. 45.

shrink from marrying a Karaite lady.¹ The close relations between Rabbinites and Karaites are also apparent from the interference of the latter in the making and unmaking of the heads of the Palestinian academy.² It is therefore quite in accordance with the trend of those times to find our Abraham, though himself belonging to the Rabbinites, bestowing his generosity to both sections of Fustāt Jewry where he occupied such an exalted position.

Moreover we have clear proof that Abraham's paternal uncle was a Rabbinite. Minutes of evidence concerning a woman who claimed from her brother a share in her father's inheritance are signed among others by Joseph b. Israel al-Tustari (vol. II, 173-4). The woman, not being able to carry through her lawsuit at the Bet-Dīn, took it to the Muslim courts. The Gaon (either Nathan b. Abraham or Hai) is informed of her procedure. Now it seems that the reason this woman appealed to the non-Jewish court was because according to Rabbinic law a daughter did not share the inheritance with a son, as is the natural meaning of Num. 27. 8. However, early Karaite authorities maintained that both had equal rights, while Daniel al-Kumisi limited a daughter's portion to a third.³ Besides this point involving a legal point of difference between Rabbinites and Karaites, our document clearly emanated from a Bet-Dīn of the former which submitted its findings to 'the head of the school'. One of the co-signatories, Peraḥ b. Muammil, is found on another document together with the prominent Jacob b. Joseph Bet Dīn, who later on became the spiritual leader of the Aleppo community (see vols. I, 150; II, 174, note 1). There is therefore no doubt that Joseph b. Israel al-Tustari, who signed our fragment, was a Rabbinite.

That he was a brother of Sahl al-Tustari is evident not only from the agreement of time and place but still more from the data discussed in vol. I, p. 112, note 1 (cp. vol. II, p. 140, ll. 30-31). Their father was Israel, who had three sons, Shelah, Sa'adya, and Joseph. The second son is referred to in the poem (vol. II, p. 76) as זקן תורה ופרושים ודינים, which again points to Rabbinic knowledge and education. Shelah's Arabic name was Sahl, but it seems that he also was given the name of Yashar. It may be that his father Israel also went by the name of H̥esed, though we have no evidence for it except that in the above

¹ Cp. vol. I, pp. 162, note 1, 177, 187, note 2, 188; vol. II, pp. 211-12.

² See vol. I, pp. 143, 150; vol. II, 69. Cp. further vol. I, p. 125, and especially p. 138.

³ See *Gan 'Eden*, 166a, top, אבל ראיתי לר' דוד בן בעז הנשיא שספר כי יש אנשים רבים היה זה דתם. Cp. further on the subject Revel, *J.Q.R.*, N. S., III, p. 339.

Ḳaraite Memorial List there is mentioned first Yashar b. Ḥesed b. Yashar and then Abraham, apparently as his son. But the phrase *וְעַל כָּלֵל בְּנֵי וּבְנֵי בְנֵי* is vague, and Poznański himself (*R. E. J.*, LXXII, 204) has to assume that Yashar was not Abraham's father, but nephew, the son of his brother Ḥesed (Abū Naṣr). This very fact alone does not tend to enhance the veracity of this Memorial List. To sum up, the existence of a prominent Ḳaraite author in the second half of the eleventh century with the name of Yashar b. Ḥesed b. Yashar al-Tustari should not lead us to transfer the above family of Fustāt grandees to the fold of Ḳaraism. Apparently these names were in vogue among the Persian Jews hailing from Tustar. By the by, Mas'udi in the first half of the tenth century came into contact in Egypt with an Abraham al-Tustari (above, p. 375).

(I, 179; II, 216-17, 361-2.) The conclusion *ישועה* 'salvation', at the end of a letter was already used by Sa'adya.¹ By misunderstanding this phrase Sa'adya was given by recent writers a new title *אלוף ישועה*!² See also above, p. 368.

(I, 182, bottom.) The reference to *J. Q. R.*, N. S., is now to vol. XI, 416 ff.

(I, 186; II, 223-4.) About the connexions maintained by R. Meshullam of Mayence with the school of Jerusalem see also the work *מעשה רוקח* by R. Eli'ezer b. Yehuda b. Ḳalonymos of Mayence (edited by Hirschsprung and printed in Sanok, Galicia, 1912), p. 27, והנאותים במגנצא הנהינו בהרם, וכן הנהיג רבינו משולם ממגנצא ששלח לעיר הקודש והשיבוהו שמברכין עליו.

(I, 221-2.) The practice of reciting the Pentateuch in the synagogue in an Annual Cycle side by side of the official Triennial Cycle seems to have been in vogue already in Palestine, and not only in the Palestinian synagogue at Fustāt. An item in the collection of differences of customs between the Holy Land and Babylon (*חלוף מנהגים*, ed. Müller, no. 47) reads according to one version *אנשי מורה קורין בפרשה ש"ץ והעם, ובני אי" קורא העם פרשה וסדרים באי" קורין העם הפרשה וש"ץ*. Another reading is *סדרים בני בבל קורא הש"ץ הפרשה והעם יעמדו וישמעו מלה במלה*. The text is not free from corruption, but the second version is to be preferred. Müller's explanation is entirely forced. But bearing the above practice in mind it is evident that the passage means to denote that in Palestine

¹ See the fragment of Sa'adya's epistle (*J. Q. R.*, XIV, p. 41, bottom) which ends *י"ם . . . חמוז שנת אלף רל"ז לסמשלח חכמים סעדיה בן יוסף אלוף ישועה*.

² See *R. E. J.*, LXXIII, pp. 107 f.

the worshippers as a whole read from ordinary copies the whole *Parasha* of the corresponding week while the Reader recited from the Scroll only the corresponding *Seder* (the first being the technical term of the weekly portion according to the Annual Cycle, while the second according to the Triennial one).¹ But in Babylon the Reader recited the *Parasha*, so that there was no need for the people to do it by themselves, but only to pay attention to קריאת התורה. It seems that the people were to stand during the reading. This is against the custom known to Sar Shalom Gaon (see 'Amram's *Siddur*, I, 28^a).

The wording of the text reflects already the time when the Reader, and not the people 'called up to the Law', recited the weekly portion. This was a later practice. 'Amram Gaon still knows only the recital of the קרואים לתורה.² Very likely the original text underwent modifications in the process of time.

(I, 250; II, 338.) A letter to Yehuda Hakkohen b. El'azar is also found in a manuscript belonging to the Hungarian Academy of Sciences (see Goldziher, *Kitab ma'āni al-nafs*, p. 10, note 3). But he is wrongly styled there as Nagid.

(I, 251-2.) About Sambari's account of the origin of the office of Nagid in Egypt, see also Rosanes (בחורמה) דברי ימי ישראל I, p. 123, note 35) who points out that in the Paris MS. of the Chronicle the reading is 4748 A. M. = 988 C. E.³ Rosanes' attempt at vindicating the veracity of Sambari's story is proved futile by the very fact that the Caliph al-Mu'izz, whom Rosanes identifies with עזר אלדולה in Sambari, died in 975, thirteen years before his supposed marrying the daughter of the Caliph of Bagdād!

(II, 14, poem II, l. 1; 19, l. 15, and 21, l. 6.) About the poetic phrase of 'being ransom for somebody', see Goldziher, *J.Q.R.*, XIV, p. 721.

(II, 15, l. 15.) For תענה probably יַעֲנֶה (instead of the more usual יַעֲנֶה for sake of metre) should be read. Thereby the meaning of the line is made intelligible. Sa'adya in his polemic against Hiwi al-Balkhi (ed. Davidson, p. 60, § 40) quotes an Arabic proverb about the ostrich denoting its uselessness. כאשר יאמר משל ההנריאים 'היענים לא מן הראים. ולא מן הנושאים'. For הראים read 'הראים' (from דאה 'to fly'), i.e. the ostrich belongs neither to the birds nor to the animals of burden, corresponding to the Arabic proverb cited by Damiri (see *ibid.*, note 188) that 'the ostrich is neither bird nor camel'. Accordingly our poet depreciates

¹ See vol. I, p. 221, note 1, and the document edited there, p. 222, note 2.

² See *Siddur*, I, 28^b, 29^a, and cp. Elbogen, *Gesch. des Jüd. Gottesdienstes*, 170-1.

³ Also noted by Neubauer, *J.Q.R.*, VIII, 552, top.

⁴ This correction Dr. Davidson also suggested in a letter to me.

himself in comparison to his friend, 'You are as you are (viz. the person thus eulogized) but I am like the ostrich in the proverb' (viz. I am useless).

(II, p. 20, poem XV, l. 5.) Dr. Davidson suggests a plausible reading אָח מוֹל instead of אָח מוֹל, the meaning being, 'What can one think in a day of woe (or trouble) in front of a cheese' (instead of substantial relief such as our poet hoped to obtain from his patron). The expression אָח יוֹם would have been more usual than אָח יוֹם 'alas', really being an exclamation when in pain or trouble), but our poet skillfully uses the same word in two different meanings in ll. 3 and 5.

(II, 104-5.) A liturgical poem by Sahlān is also cited in *J. Q. R.*, N. S., I, 102.

(II, 155, no. 58.) The fragment has in the meanwhile been found and bears now the class-mark T.-S. 13 J 33¹².

(II, 204, note 2.) About an inscription on the door of an old ruined synagogue at Alme, see Klein, *Jüd.-pal. Corpus Inscriptionum*, 1920, pp. 77-8.

(II, 208.) As to the Nasi Sar Shalom and his son Joshiah, a fragment (T.-S. 12. 728, cited by Schechter, *J. Q. R.*, XIV, 453, note 3) seems to report of the ordination as Nasi of the latter by the former, his father. It is very faded and probably therefore appeared to Schechter 'very ancient'. But it evidently dates from the fourteenth century when our Sar Shalom and his son flourished. It reads ת . . . (l. 3 of Hebrew) ראש גליות צרפת וספרד ואשכנז ומדי (4) ופרס ויון הרשום בראש הישמן (?) לאר נש מר' שש (= לאדוננו נשיאנו מרנא שר שלום) שסמך יאשיה רבנו ידירו לראש (5) גליות כל . . . אי . . . וישראל . . . (7) . . . יאשיהו המכונן (המכונה r.) מסח . . . (9) ומעיד אני על נש (= אדוננו נשיאנו) נמ (= נטרוהי) מרו (רחמ r.) = רחמנא) . . . ה וסמך לבנו יחידו וידירו יאשיהו (10) . . . והמורד על דברי המלכות חולק על ראש הגלות. The fragment is only a copy from an original document, as is clear from the last line given by Schechter = r. (ונכתב r.) אלו השורות בחד פ (= בחדש פלוני) י' ז' וב' (ש פ' ופ' r.) שנה פלונית ופלונית) לצי' וכת הע (= ליצירה וכתב העבר the usual ending). This Nasi was not lacking in ambition when extending his nomination as Nasi to the diasporas of France, Spain, Germany, Media, Persia, and Byzantium! What militates against the above identification is the fact that Joshiah is styled here 'an only son' (l. 9) whereas we know that Sar Shalom had three sons beside him (see vol. I, p. 174).

(II, 213-15.) More Karaite Nesiim are enumerated in the Memorial List published by Ginsburger¹ (discussed in part above, p. 376 ff.) Whereas

¹ See further Poznański's remarks, *R.É.J.*, LXXII, 202-4.

our list seems to preserve a genealogical order (p. 215) this is certainly not the case with the former one. The first Nasi mentioned there, David, who is stated to have died a martyr, is either identical with David IV or V (nos. 12 or 21 in our list). Poznański (*l. c.*, p. 203) identifies him with David b. Solomon b. 'Obadya, but the existence of this 'Obadya is not beyond doubt (see Pozn., *Babyl. Geon.*, p. 130). The next Nasi, Eli'ezer Šemaḥ corresponds to no. 18 in our list. Then follows a Nasi Yeshu'a, whose name is not mentioned elsewhere.¹ Josiah, who comes next, is either III (no. 17) or IV (no. 20). The next one, Ḥananya Abraham, styled 'head of the physicians', is the last one in our list (no. 28).² Ginsburger's list adds another one, by name Sar Shalom (no. 17 in *Babyl. Geon.*, p. 131).

The dates of the 27 descendants of 'Anan enumerated in vol. II, p. 215, may approximately be fixed from Ḥasdai (no. 9), who lived in 1109, and onwards by assigning four generations to a century, thus nos. 9-12 to the twelfth century, nos. 13-16 to the thirteenth, and so on till in nos. 25-28 we reach the seventeenth century.

(II, 259, note 7, end.) The Palestinian custom of returning half of a deceased woman's dowry to her father's relatives in case she died childless, is also mentioned in the Ketuba of 1082, issued on the occasion of the marriage of David b. Daniel with a Karaite lady (*J.Q.R.*, XIII, p. 220 bottom, cp. also vol. I, p. 187, note 2), [יִקְבֹּל] נָמַי עַל נַפְשִׁיהָ נִשְׂאָנוּ דְּוִיד, דֵּן דָּאם חָס וְשָׁלוֹם תַּחֲפֹטֵר נֶאֱשִׂיהָ דָּא בְּלֹא וְלֹד . . . פִּלְגּוּ נְדוּנִיָּא דֵּין לְבֵית אֲבִיהָ כַּמְנַהֲנָא רַבְנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. See also the formula of a 'Jerusalem Ketuba' (cited above, vol. II, p. 96, note 2) wherein we read, וְכַךְ הִתְנוּ בִּינֵיהֶן שֶׁאֵם נָזֹר, הַמְּקוֹם לִיתֵן לָהֶם בָּנִים הֵם יִירְשׁוּ אוֹתָם וְאֵם נִפְטָרָת זֹאת פִּלְגֵי קוֹדֵם לֹא פִלְ בְּלֹא בָנִים יֵהָא פִלְ זֶה בַּעֲלָהּ נֹטֵל מִכָּל מָה שֶׁהֵבִיאָה בְּבִיתוֹ מִחֲצָה וְהַשָּׂר יִחְזוֹר לְיֹרְשֵׁי אֲבִיהָ.

(II, 260-3.) The poems in honour of Yakin b. Netaneel are really four extensive stanzas of one long poem. The first letters of the stanzas form the acrostic Isaac, indicating the name of the poet, whom however I am unable to identify. But he must have lived in Egypt since he knew all the details of the conflict with and the subsequent triumph over the dangerous enemy of Egyptian Jewry.

¹ See also Pozn., *l. c.*, p. 203 f., who, however, laboured under the erroneous assumption that Yeshu'a was a son of Eliezer Šemaḥ, whereas this list most likely did not intend to give a genealogical sequence.

² He cannot have been identical with the physician Ḥananya (mentioned in *R.É.J.*, LXVI, 72, l. 11, as Ginsburger thinks) since this Ḥananya was the father of the famous Nagid Samuel, the contemporary of Yehuda Hallevi (see above, vol. II, p. 281 ff.). Pozn. (*l. c.*, p. 204) also rightly pointed out that this Ḥananya was a Rabbinite without, however, identifying him any further.

(II, 260, note 4.) The abbreviation 'גמור = גמור is a technical term used in Hebrew prosody to indicate that the last lines of all the stanzas have the same rhyme though each having a different one. I owe this explanation to Dr. Davidson who is dealing with this point in full in *J.Q.R.*, N.S., XII, pp. 391-2.

(II, 274 ff.) More Genizah fragments concerning Maṣliḥ Gaon are now published by Weiss (הצופה לחכמת ישראל, V, p. 4 ff.). The first (pp. 6-7) is a letter from the Gaon, dated Fustāt, Iyyar 1443 Sel (= 1132 c. E.), to Aaron b. Netaneel. Herein is mentioned a certain Yefet Hallevi, a representative of the Gaon. The second fragment (pp. 7-8) is the beginning of a circular letter which Maṣliḥ sent to the provincial communities in Egypt (ערי אלריף 'the cities of the country'). Weiss (p. 5) erroneously takes al-rif to denote Morocco. For the same expression see above, vol. II, p. 264, referring to Abū'l Munajja's stay in the provinces supervising his works (in connexion with his duties as administrator of the eastern Delta-province, cp. vol. I, p. 216). We further read of a collection made in the provincial communities in Egypt for the ransom of prisoners (vol. II, 289 ff.), where again the expression אלריף is used. A circular letter to the provincial congregations (הדרים בכל ערי אלריף), similar to the one by Maṣliḥ, has been preserved in parts from Maimonides (vol. II, 317). Cp. further the epistle from the Nagid Samuel b. Ḥananya to a certain provincial community in Egypt (פי נביע אלריף) (vol. II, p. 287, j). Finally, Weiss edited (*ibid.*, pp. 8-9) a poem in honour of Maṣliḥ Gaon.

(II, 296, no. 8.) About the translation of סגלי see now the various views cited by Pozn., *R.É.J.*, LXXII, 120, no. 5.

(II, 297, note 1, end.) About Alfasi's disciple, Joseph b. יוסף, the commentator Jehuda b. Eliezer Hakkohen very likely copied the whole passage from R. Zerahya Hallevi's מאור (to Pesahim, c. 2). See further Reifmann, "תולדות רזה", p. 61, note 91, and Michael, *Or ha-Chajim*, p. 482, no. 1047.

(II, 312.) A Bokharian MS. belonging to Mr. E. N. Adler (*J.Q.R.*, X, 588, B 9) contains a legal question sent to אדונינו מנהיג דורינו (to Pesahim, c. 2). See further Reifmann, "תולדות רזה", p. 61, note 91, and Michael, *Or ha-Chajim*, p. 482, no. 1047.

(II, 327.) In the periodical (*Green Bag*, Boston, July, 1901, vol. XII) Amram gave a facsimile of a document from his own Genizah collection, dated Fustāt, Iyyar 1543 Sel (= 1232) under the authority of Abraham Maimuni, and signed by Netaneel b. Sa'adya and Elijah b. Zekarya, wherein it is set forth that the Bet-Din and the elders had resolved upon the prohibition, under threat of the ban, to give the synagogue utensils (כלי הקדש) in pledge for a period of twenty years.

(II, 331.) Also Eppenstein, *Abraham Maimuni* (in *Jahresbericht des Rabbinerseminars*, Berlin, 1914), pp. 30-31, assigned without further ado all the compositions, edited by Neubauer, to Abraham Maimuni, the untenability of which has been demonstrated above.

(II, 370-1.) The French Jews who settled in 'Akko and in other places in Palestine seem to have been prosperous, and thus R. Yehiel of Paris, who maintained a school of 300 disciples, sent a representative to the Holy Land to collect there donations for his institution. See the extract from a manuscript in the Sorbonne in Zotenberg, *Catalogue de MSS. Heb. de Bibliothèque Nationale*, p. 42^a, אלו סימני כתבי הקברות אשר הביאם ר' יעקב שליה נאמן מהרב רבינו יחיאל מפרישי אשר יש לו בשיבתו שלש מאות תלמידים והלך בא בכל גליל ארץ ישראל ובעכו ובכל שאר גליות להוליד נרבה גדולה למדרש הגדול דפרישי.

Finally, with regard to phrase גדולת קדושת, in addressing people recurring so frequently in the Genizah letters of our period, it should be remarked that קדושת is already used in the Yerushalmi (Sanh. I, 19^a, l. 9) in connexion with the story of the attempt of Ḥananya, the nephew of R. Joshu'a b. Ḥananya, to fix a leap-year outside Palestine (see also Ber. 63^b). A letter dispatched to him from the scholars of Palestine began לקדשת חנניה. I owe this reference to Prof. Louis Ginzberg.

CONCORDANCE OF MANUSCRIPTS

[The volumes are indicated by I and II respectively.]

I. CAMBRIDGE.

(a) *Taylor-Schechter Collection* (= *T.-S.*).

T.-S. Arabic Box, leaf in, II, 101, note 2
 T.-S. Arabic Box: Poetry and Liturgy,
 colophon in, I, 99, note 2
 T.-S. Box C 7, leaves in, II, 169, note 1
 T.-S. Box F 3, leaves in, II, 259, note 7,
 297
 T.-S. Box G 1, leaves in, II, 101, note 2,
 210
 T.-S. Box H 2, leaves in, I, 98, note 2
 T.-S. Box H 5, leaves in, II, 25, 225,
 326
 T.-S. Box H 6, leaves in, II, 169, note 1
 T.-S. Box H 11, leaves in, II, 276
 T.-S. Box H 12, colophon in, II, 373
 T.-S. Box H 15, leaves in, II, 25, 225
 T.-S. Box J 2, leaves in, II, 248, note 1,
 323
 T.-S. Box K 3, fragment in, I, 259,
 note 1
 T.-S. Box K 6, leaves in, I, 31, note 1;
 II, 25, 58, 105, note 2, 210, 224, 276,
 311, note 1, 314, 336, note 2, 339-40
 T.-S. Box K 8, leaves in, II, 21, 101,
 note 2
 T.-S. Box K 15, leaves in, II, 247, 270
 T.-S. Box K 16, fragment in, I, 21,
 note 1
 T.-S. Box K 27, leaf in, II, 224-5
 T.-S. 12. 6, II, 71
 T.-S. 12. 17, II, 338
 T.-S. 12. 44, II, 362
 T.-S. 12. 59, II, 203
 T.-S. 12. 80, II, 117
 T.-S. 12. 81, II, 374
 T.-S. 12. 109, II, 218-9
 T.-S. 12. 133, I, 122, note 1
 T.-S. 12. 153, II, 341
 T.-S. 12. 214, II, 222
 T.-S. 12. 217, II, 145-6
 T.-S. 12. 238, II, 317
 T.-S. 12. 247, II, 118
 T.-S. 12. 256, II, 72
 T.-S. 12. 328, II, 345
 T.-S. 12. 330, II, 251
 T.-S. 12. 338, II, 240-42

T.-S. 12. 341, II, 252
 T.-S. 12. 358, I, 55, note 1
 T.-S. 12. 427, II, 342-3
 T.-S. 12. 703, II, 275
 T.-S. 12. 722, II, 52
 T.-S. 12. 728, II, 380
 T.-S. 12. 775, II, 62
 T.-S. 12. 826, II, 312
 T.-S. 12. 857, II, 111
 T.-S. 16. 14, II, 24, note 8
 T.-S. 16. 18, II, 196-7
 T.-S. 16. 22, II, 282
 T.-S. 16. 45, II, 101
 T.-S. 16. 49, I, 97, note 3 (where cor-
 rect T.-S. accordingly)
 T.-S. 16. 68, II, 23-4
 T.-S. 16. 128, II, 360
 T.-S. 16. 251, II, 92-3
 T.-S. 16. 267, II, 336
 T.-S. 16. 275, II, 141-2
 T.-S. 16. 284, II, 193
 T.-S. 16. 352, II, 365
 T.-S. 16. 374, II, 94-6
 T.-S. 16. 375, II, 96, note 2
 T.-S. 16. 377, II, 359, note 4
 T.-S. 20. 6, II, 103
 T.-S. 20. 7, II, 245
 T.-S. 20. 81, II, 127-8
 T.-S. 20. 94, II, 205-6
 T.-S. 20. 97, II, 73, note 3
 T.-S. 20. 106, II, 225-7
 T.-S. 20. 114, II, 271-3
 T.-S. 20. 141, II, 235-6
 T.-S. 20. 173, II, 366-7
 T.-S. 20. 178, II, 136
 T.-S. 20. 179, II, 212
 T.-S. 24. 10, II, 240
 T.-S. 24. 63, II, 329-30
 T.-S. 28. 2, II, 174, note 1
 T.-S. 28. 6, II, 55-6.
 T.-S. 32. 8, II, 257-9
 T.-S. 6 H 6⁸, I, 187, note 1
 T.-S. 6 H 8¹, II, 104, note 6
 T.-S. 6 J 1²⁶, II, 231
 T.-S. 6 J 1²⁸, II, 209
 T.-S. 6 J 2¹⁰, II, 338
 T.-S. 6 J 2¹², II, 101, note 2
 T.-S. 6 J 3¹⁴, II, 217, note 3

- T.-S. 6 J 4¹⁸, II, 209
 T.-S. 6 J 4²⁸, II, 305
 T.-S. 6 J 9², II, 347
 T.-S. 8 F 3¹, II, 312
 T.-S. 8 H 16¹⁸, II, 105
 T.-S. 8 H 23⁸, II, 105-6
 T.-S. 8 Ja 2¹, II, 102-3
 T.-S. 8 J 4¹, II, 98
 T.-S. 8 J 4², II, 97
 T.-S. 8 J 4³, II, 98
 T.-S. 8 J 4⁴, II, 240, § (2), where correct 8 J 44 accordingly
 T.-S. 8 J 4¹², II, 231
 T.-S. 8 J 4¹⁴, II, 247
 T.-S. 8 J 5¹, II, 232
 T.-S. 8 J 5¹⁰, II, 287
 T.-S. 8 J 5¹⁹, II, 290, note 7
 T.-S. 8 J 5²¹, II, 293
 T.-S. 8 J 5²², II, 293
 T.-S. 8 J 6^{2,3}, II, 327
 T.-S. 8 J 6⁶, II, 327
 T.-S. 8 J 6¹⁸, II, 97-8
 T.-S. 8 J 7¹, II, 41-2
 T.-S. 8 J 8¹, II, 304
 T.-S. 8 J 8⁶, II, 54
 T.-S. 8 J 8¹⁸, II, 295
 T.-S. 8 J 10⁶, II, 209
 T.-S. 8 J 14²⁴, II, 54
 T.-S. 8 J 17¹⁸, II, 289-91
 T.-S. 8 J 18^{18,32}, II, 203
 T.-S. 8 J 18¹⁷, I, 213, note 1
 T.-S. 8 J 20¹, II, 169-70
 T.-S. 8 J 21², I, 260, note 1
 T.-S. 8 J 21⁶, II, 109-10
 T.-S. 8 J 22⁸, II, 276
 T.-S. 8 J 27⁹, II, 363
 T.-S. 8 J 30⁴, II, 327
 T.-S. 8 J 31¹⁰, II, 28-9
 T.-S. 8 J 32², II, 293
 T.-S. 8 J 32⁶, II, 327
 T.-S. 8 J 32⁷, II, 327, (e), (g)
 T.-S. 8 J 32⁸, II, 97
 T.-S. 8 J 32⁹, II, 367
 T.-S. 8 J 33¹, II, 41 (where correct 8 J 33⁶ accordingly)
 T.-S. 8 J 33², II, 366
 T.-S. 8 J 33⁴, II, 304-5 (where correct 8 J 33¹ accordingly)
 T.-S. 8 J 33⁵, II, 174, note 3
 T.-S. 8 J 33⁶, II, 367
 T.-S. 8 J 33¹⁰, II, 366
 T.-S. 8 J 34³, II, 34-5
 T.-S. 8 K 10, II, 35-7
 T.-S. 8 K 13⁴, II, 357
 T.-S. 8 K 20¹, II, 98
 T.-S. 8 K 20², II, 52
 T.-S. 8 K 22¹, II, 320
 T.-S. 8 K 22², II, 210-11
 T.-S. 8 K 22³, II, 213-14
 T.-S. 8 K 22⁴, II, 213, note 3
 T.-S. 8 K 22⁵, II, 357-9
 T.-S. 8 K 22⁶, II, 318-20
 T.-S. 8 K 22⁸, II, 346
 T.-S. 8 K 22⁹, II, 312
 T.-S. 8 K 22¹⁰, II, 52, note 1
 T.-S. 10 H 3^{11,12}, II, 368-70
 T.-S. 10 J 2⁸, II, 25
 T.-S. 10 J 5⁴, II, 373
 T.-S. 10 J 5¹¹, II, 97
 T.-S. 10 J 9¹⁴, II, 288-9
 T.-S. 10 J 9²⁵, II, 170-1
 T.-S. 10 J 10⁶, II, 184, note
 T.-S. 10 J 10⁸, II, 111
 T.-S. 10 J 10²⁰, II, 203
 T.-S. 10 J 10²², II, 155
 T.-S. 10 J 12¹⁷, II, 128-9
 T.-S. 10 J 14¹, II, 304
 T.-S. 10 J 14⁹, II, 254-5
 T.-S. 10 J 15⁸, II, 101, note 2
 T.-S. 10 J 15¹⁰, II, 168-9
 T.-S. 10 J 20²¹, I, 234, note 3
 T.-S. 10 J 22⁸, II, 209
 T.-S. 10 J 23⁴, II, 363
 T.-S. 10 J 23², I, 220, note 1
 T.-S. 10 J 24¹, II, 228-9
 T.-S. 10 J 24⁶, II, 287
 T.-S. 10 J 25⁴, II, 368
 T.-S. 10 J 26¹, II, 355
 T.-S. 10 J 26³, II, 275
 T.-S. 10 J 26^{4,13}, II, 294
 T.-S. 10 J 26⁶, II, 327
 T.-S. 10 J 26⁸, II, 55
 T.-S. 10 J 26⁷, II, 374
 T.-S. 10 J 26⁸, II, 55
 T.-S. 10 J 26⁹, II, 363
 T.-S. 10 J 26¹⁰, II, 286
 T.-S. 10 J 26¹¹, II, 275
 T.-S. 10 J 26¹², II, 327
 T.-S. 10 J 27¹, II, 368
 T.-S. 10 J 27², II, 348-9
 T.-S. 10 J 27³, II, 259, note 7
 T.-S. 10 J 27⁴, II, 338, note 1
 T.-S. 10 J 27⁵, II, 252, note 3
 T.-S. 10 J 27⁷, II, 79, note 1
 T.-S. 10 J 27⁸, II, 363-5
 T.-S. 10 J 33¹⁰, II, 374
 T.-S. 10 J 35⁴, II, 362
 T.-S. 10 K 18⁶, II, 217-8
 T.-S. 10 K 20¹, II, 291-2
 T.-S. 10 K 20⁶, II, 104-5
 T.-S. 13 J 1¹, II, 99 (where correct 13 J 1² § (6) end) accordingly)
 T.-S. 13 J 1², II, 49
 T.-S. 13 J 1⁴, II, 250
 T.-S. 13 J 1⁷, I, 89, note 1; II, 346
 T.-S. 13 J 1⁸, II, 192
 T.-S. 13 J 1⁹, II, 99
 T.-S. 13 J 1¹⁰, I, 97, note 1
 T.-S. 13 J 1¹⁴, II, 219
 T.-S. 13 J 2⁴, I, 187, note 2
 T.-S. 13 J 2⁸, II, 251
 T.-S. 13 J 2¹³, II, 249, note 1

- T.-S. 13 J 2¹⁴, I, 217, note 1
 T.-S. 13 J 2¹⁵, II, 232
 T.-S. 13 J 2²³, II, 275
 T.-S. 13 J 3^{1,3,4,5}, II, 286
 T.-S. 13 J 3⁷, II, 284, note 1
 T.-S. 13 J 3⁸, II, 287
 T.-S. 13 J 3^{14,15}, II, 294
 T.-S. 13 J 3²², II, 327 (b)
 T.-S. 13 J 3²⁵, II, 327 (d)
 T.-S. 13 J 4¹, II, 329
 T.-S. 13 J 4^{1,2,3,4}, II, 327
 T.-S. 13 J 4⁷, II, 209
 T.-S. 13 J 4^{11,13}, II, 329
 T.-S. 13 J 4¹⁶, I, 184, note 2
 T.-S. 13 J 5¹, I, 192, note 1; II, 98
 T.-S. 13 J 5²², II, 293
 T.-S. 13 J 6³¹, II, 99
 T.-S. 13 J 7¹², II, 294
 T.-S. 13 J 7¹⁷, II, 287
 T.-S. 13 J 8⁸, II, 287
 T.-S. 13 J 8¹⁶, II, 251
 T.-S. 13 J 9², II, 119-22
 T.-S. 13 J 9⁶, I, 224, note 1
 T.-S. 13 J 9⁸, II, 286
 T.-S. 13 J 9⁹, II, 324
 T.-S. 13 J 9¹², II, 329
 T.-S. 13 J 10⁹, I, 259, note 2
 T.-S. 13 J 10¹¹, II, 208
 T.-S. 13 J 10¹², II, 75-7
 T.-S. 13 J 11¹, II, 209
 T.-S. 13 J 11², II, 239-40
 T.-S. 13 J 11³, II, 213
 T.-S. 13 J 11⁴, II, 306-7
 T.-S. 13 J 11⁵, II, 186
 T.-S. 13 J 11⁷, II, 40-1
 T.-S. 13 J 11⁸, II, 119
 T.-S. 13 J 13¹, II, 111
 T.-S. 13 J 13³, II, 240
 T.-S. 13 J 13⁸, II, 201
 T.-S. 13 J 13⁸, I, 227, note 1
 T.-S. 13 J 13¹⁰, II, 288
 T.-S. 13 J 3¹¹, II, 209
 T.-S. 13 J 3¹², II, 293
 T.-S. 13 J 13¹³, II, 219
 T.-S. 13 J 13¹⁴, II, 132-4
 T.-S. 13 J 13¹⁷, II, 188
 T.-S. 13 J 13²⁰, II, 259, note 7
 T.-S. 13 J 13²¹, II, 80
 T.-S. 13 J 13²⁸, II, 152-5
 T.-S. 13 J 14⁶, II, 83
 T.-S. 13 J 14⁸, II, 165-6
 T.-S. 13 J 14¹⁰, II, 65-8
 T.-S. 13 J 14¹⁴, II, 249
 T.-S. 13 J 14¹⁶, II, 116
 T.-S. 13 J 14¹⁸, II, 125-6
 T.-S. 13 J 14²⁰, II, 87
 T.-S. 13 J 14²³, II, 113
 T.-S. 13 J 15¹, II, 124-5
 T.-S. 13 J 15⁴, II, 254
 T.-S. 13 J 15¹¹, II, 166-7
 T.-S. 13 J 15¹², II, 100
 T.-S. 13 J 15¹³, II, 103, note 2
 T.-S. 13 J 15¹⁴, II, 83-4
 T.-S. 13 J 15²³, II, 222-3
 T.-S. 13 J 16⁴, II, 248
 T.-S. 13 J 16¹⁴, II, 129-32
 T.-S. 13 J 16¹⁵, I, 141, note 1
 T.-S. 13 J 16¹⁶, II, 53-4
 T.-S. 13 J 16¹⁷, II, 236-7
 T.-S. 13 J 16¹⁸, II, 199-200
 T.-S. 13 J 16²¹, II, 290, note 6
 T.-S. 13 J 17⁴, II, 109
 T.-S. 13 J 17¹⁷, II, 122
 T.-S. 13 J 18¹, II, 77-9
 T.-S. 13 J 18⁹, II, 314, note 1
 T.-S. 13 J 18¹⁵, I, 278, note 4
 T.-S. 13 J 18²⁵, II, 287
 T.-S. 13 J 18²⁸, II, 108
 T.-S. 13 J 19³, II, 86
 T.-S. 13 J 19⁴, II, 374
 T.-S. 13 J 19¹⁵, II, 198-9
 T.-S. 13 J 19¹⁶, I, 141, note 1
 T.-S. 13 J 19¹⁸, II, 86
 T.-S. 13 J 19¹⁹, II, 197
 T.-S. 13 J 20¹, II, 25
 T.-S. 13 J 20³, II, 301-3
 T.-S. 13 J 20⁶, II, 338
 T.-S. 13 J 20⁹, II, 307-8
 T.-S. 13 J 20¹³, II, 108-9
 T.-S. 13 J 20¹⁸, II, 300-1
 T.-S. 13 J 20²⁰, II, 88
 T.-S. 13 J 21¹⁰, II, 309
 T.-S. 13 J 21¹⁹, II, 110
 T.-S. 13 J 21²¹, II, 204
 T.-S. 13 J 21²⁴, II, 209
 T.-S. 13 J 22², I, 225, note 1
 T.-S. 13 J 22¹⁰, II, 232
 T.-S. 13 J 22²¹, II, 41
 T.-S. 13 J 23¹, II, 161-2
 T.-S. 13 J 23⁷, II, 201
 T.-S. 13 J 23⁹, II, 115
 T.-S. 13 J 23¹¹, II, 136-8
 T.-S. 13 J 23¹², II, 81-2
 T.-S. 13 J 23¹³, II, 193-5
 T.-S. 13 J 23¹⁹, II, 159-61
 T.-S. 13 J 24¹¹, II, 91
 T.-S. 13 J 25²¹, II, 207-8
 T.-S. 13 J 26¹, II, 187
 T.-S. 13 J 26³, II, 195-6
 T.-S. 13 J 26¹¹, II, 175-6
 T.-S. 13 J 26¹⁶, II, 69-70
 T.-S. 13 J 26²¹, II, 339
 T.-S. 13 J 26²³, II, 149-50
 T.-S. 13 J 28¹⁴, II, 209
 T.-S. 13 J 30³, II, 173-4
 T.-S. 13 J 31¹, II, 167-8
 T.-S. 13 J 31², II, 294
 T.-S. 13 J 31³, II, 299
 T.-S. 13 J 31⁵, II, 84-5
 T.-S. 13 J 31⁷, II, 150-51
 T.-S. 13 J 31⁸, II, 80-1
 T.-S. 13 J 33¹, I, 229, note 1

T.-S. 13 J 33², II, 356
 T.-S. 13 J 33⁶, II, 355
 T.-S. 13 J 33⁶, II, 186
 T.-S. 13 J 33⁶, II, 283, col. I, note 6
 T.-S. 13 J 33¹¹, II, 363
 T.-S. 13 J 33¹², II, 155-7 (no. 58, see Addenda, above, p. 380)
 T.-S. 13 J 34¹, II, 349-50
 T.-S. 13 J 34², II, 372-3
 T.-S. 13 J 34³, II, 344-5
 T.-S. 13 K 7³, II, 336
 T.-S. 18 J 1⁸, II, 107
 T.-S. 18 J 1¹⁸, II, 232
 T.-S. 18 J 1²², II, 294, note 10
 T.-S. 18 J 1²⁶, II, 293
 T.-S. 18 J 1³³, II, 227
 T.-S. 18 J 2¹⁶, I, 41, note 1
 T.-S. 18 J 3⁹, II, 176-8
 T.-S. 18 J 4², II, 374
 T.-S. 18 J 4⁶, II, 39-40
 T.-S. 18 J 4¹⁶, II, 116
 T.-S. 18 J 4¹⁶, II, 352-4
 T.-S. 18 J 4¹⁷, II, 135-6
 T.-S. 18 J 4²⁰, II, 321-2
 T.-S. 18 J 4²⁶, II, 116
 T.-S. 18 J 4²⁶, II, 139-41

b) *University Library Collection.*

Fragments from, II, 25, 203, 233, 247, note 7, 294, 327, 373, bottom

(c) *Westminster College Collection.*

II, 210, 356, 361

II. LONDON.

(a) *Collection of Mr. Elkan N. Adler*
 (= *MS. Adler*).

Fragments not marked, II, 58, 72, 72-3, 73-4, 91-2, 102, 104, 113-15, 180-82, 182-4, 184-5, 189, 294, 305, 325
 MS. Adler 223, II, 60-61

" " 2592, II, 100-1, 101, note 2, 313

MS. Adler 2738, II, 302, note 10

" " 2747, II, 69, note 1

" " 2804, fol. 1, II, 115

" " 2804, fol. 2, II, 112

" " 2804, fol. 3, II, 146-8

" " 2804, fol. 4, II, 163-5

" " 2804, fol. 5, II, 135, note 2

" " 2804, fol. 6, II, 192

" " 2804, fol. 8, II, 142-5

" " 2804, loose leaves in, II, 75, note 1, 88-9, 106-8, 151-2, 179-80, 192, 274-5

MS. Adler 2806, fols. 1, 12, II, 276

" " 2806, fols. 3, 4, 2, II, 234-5

" " 2806, fol. 5, II, 202

" " 2806, fol. 6, II, 275

" " 2806, fols. 8, 11, 13, II, 275

MS. Adler 2806, fol. 9, II, 277-9

" " 2806, loose leaves in, II, 276

" " 2952, II, 50-51

" " 3011, fol. 1, II, 64-5

" " 3363, fols. 1-2, II, 337

" " 3765, fol. 1, II, 215-6

" " 3765, fol. 3, II, 216-7

" " 4009, II, 59

" " 4010, II, 200-1

" " 4020, leaves in, II, 172-3, 208, 270, 298

(b) *British Museum, Oriental Department Collection* (= *Or.*).

Or. 2558, II, 328-9

Or. 2561, I, 79, note 1

Or. 5346, II, 122-4

Or. 5529, II, 107

Or. 5532, II, 212

Or. 5533, II, 317

Or. 5535, I, II, 233-4

Or. 5542², I, 187, note 2

Or. 5542³, II, 293

Or. 5542¹³, II, 339

Or. 5542²³, II, 293

Or. 5542²⁸, I, 272, note 1

Or. 5549², II, 285, note

Or. 5549, III, II, 328

Or. 5550, I, 99, note 2

Or. 5551, II, 287

Or. 5554, A, fol. 18, II, 312-3

Or. 5554, A, fol. 55, II, 312

Or. 5557, A, fols. 47-51, II, 101-2

Or. 5557, F, fol. 1, II, 339

Or. 5557, K, fol. 8, II, 220

Or. 5557, N, fol. 13, II, 229-31

Or. 5557, P, fols. 55-6, II, 27-9

Or. 5560, A, fol. 1, II, 26

Or. 5560, A, fols. 5-6, II, 32-4

Or. 5561, B, fol. 11, 209

Or. 5563, D, fol. 11, II, 327-8

Or. 5563, I, fols. 1, 2, II, 248

Or. 5566, B, fol. 7, II, 220

Or. 5566, B, fol. 29, II, 99

Or. 5856, II, 339

Or. 6197¹⁰, II, 25

III. OXFORD.

Bodleian Collection.

[The catalogued fragments are cited according to the numbers in Neubauer-Cowley, *Catalogue of Hebrew MSS.*, vols. I-II (= Bodl.), whereas of the fragments not yet catalogued the respective class-marks are given.]

Bodl. 438¹, II, 296-7

Bodl. 438², II, 297, note 1

Bodl. 480¹, II, 297, note 1

Bodl. 628, II, 330

- Bodl. 858, II, 330-31
 Bodl. 1315, II, 331-6
 Bodl. 2624¹⁷, fol. 83, recto, II, 310
 Bodl. 2667¹⁶, I, 186; II, 223-4
 Bodl. 2729⁸, I, 75, note 1
 Bodl. 2732, II, 174
 Bodl. 2776³, II, 14-21
 Bodl. 2787²⁷, II, 293-4
 Bodl. 2805^{3,a,b}, II, 69, note 1
 Bodl. 2805⁴, II, 99
 Bodl. 2805⁸, II, 294
 Bodl. 2805¹⁶, II, 337-8
 Bodl. 2806⁶, II, 327
 Bodl. 2807¹⁴, II, 198
 Bodl. 2807¹⁶, II, 242-5
 Bodl. 2821^{16,b,1}, II, 294
 Bodl. 2821³⁶, II, 281-3
 Bodl. 2834²¹, II, 338
 Bodl. 2834²¹, II, 294
 Bodl. 2834²¹, I, 222, note 2
 Bodl. 2834²³, II, 99
 Bodl. 2834²⁶, II, 330
 Bodl. 2836¹⁶, II, 260-3
 Bodl. 2855⁸, II, 281-3
 Bodl. 2862²⁰, II, 255-7
 Bodl. 2862²¹, fol. 59, II, 43
 Bodl. 2862²⁶, II, 192
 Bodl. 2873², II, 251-2
 Bodl. 2873³, II, 148, additional note
 Bodl. 2873¹⁷, II, 86
 Bodl. 2873²¹, II, 38-9
 Bodl. 2873²², II, 268-9
 Bodl. 2873²⁴, II, 210
 Bodl. 2873³⁶, II, 297, note 1
 Bodl. 2873³⁷, II, 355
 Bodl. 2873⁴², II, 212
 Bodl. 2873⁴³, II, 221-2
 Bodl. 2874^{1,a}, II, 86-7
 Bodl. 2874^{8,a}, II, 29-30
 Bodl. 2874²⁷, II, 165, note 2
 Bodl. 2875³², II, 294
 Bodl. 2876⁸, II, 245-6
 Bodl. 2876⁹, II, 158
 Bodl. 2876¹⁰, II, 315-16
 Bodl. 2876¹⁴, II, 293
 Bodl. 2876¹⁶, II, 297-80
 Bodl. 2876^{26,a}, II, 340
 Bodl. 2876³⁶, II, 273-4
 Bodl. 2876⁴¹, II, 252-3
 Bodl. 2876⁵², II, 183, note 10
 Bodl. 2876⁷⁰, II, 254
 Bodl. 2877⁴⁰, II, 97-85
 Bodl. 2878⁶, II, 134-5
 Bodl. 2878³⁴, II, 338
 Bodl. 2878^{49,50}, II, 211-12
 Bodl. 2878⁶⁹, II, 173
 Bodl. 2878⁸⁴, II, 294
 MS. Heb. c. 50²¹, II, 62-3
 MS. Heb. d. 74³⁷, II, 274
 MS. Heb. d. 75¹¹, II, 221
 MS. Heb. d. 75¹³, II, 202-3
 MS. Heb. d. 75¹⁶, II, 21-3
 MS. Heb. d. 75¹⁸, II, 219-20
 MS. Heb. d. 75²⁴, II, 217, note 3
 MS. Heb. d. 76⁶³, II, 326
 MS. Heb. d. 76⁶⁵, II, 113, note 3
 MS. Heb. d. 77¹², II, 100
 MS. Heb. d. 79³⁴, II, 217-8
 MS. Heb. e. 95⁶⁴, II, 31-2
 MS. Heb. e. 98⁶⁰, II, 201
 MS. Heb. e. 101¹⁸, II, 208
 MS. Heb. g. 12⁶⁴, II, 104

GENERAL INDEX

[The volumes are indicated by I and II respectively.]

- Aaron, staff of, I, 256, note 1.
 Aaron Ab b. Josiah Gaon, I, 186.
 Aaron b. Ephraim, II, 103.
 Aaron b. Josiah Ab, II, 52-3, 57.
 Aaron b. Moses, II, 103.
 Aaron b. Moses, Massorite, II, 44 ff.
 Aaron b. Netaneel, II, 382.
 Aaron b. Sarjada, Gaon, II, 310.
 Aaron b. Solomon Hakkohen, II, 355.
 Aaron b. Tobias the 'Third', II, 245.
 Aaron b. Yehuda, Reader in Alexandria, II, 92, 346.
 Aaron (Ben Sion, Abū'l Hasan) b. Jeshua al-'Ammāni, I, 241; II, 275, 286, 305-6.
 Aaron b. Ṣadaḳah Hakkohen, II, 318.
 Aaron Gaon, I, 71; II, 50 ff.
 Aaron Hakkohen, 'The Fourth', I, 66; II, 58.
 Aaron Hallevi, Katib, II, 317.
 Aaron, Karaite grandee, I, 176 f.; II, 211.
 Aaron 'Irāḳi, I, 174, note 2.
 Aaron, son-in-law of Nasi in Jerusalem, II, 125, 348.
 Aaron, the official, II, 349.
 Aaron, the Reader, b. Ephraim, II, 41, 103, note 3.
 Aaron, uncle of Samuel, I, 55, note 1.
 'Abd-al-Malik, 'Omeyyad Caliph, I, 170.
 Abdimi b. Nehemiah, I, 58.
 Abraham al-Ḳaṣṣārī, II, 276.
 Abraham al-Tustari, scholar, II, 375, 378.
 Abraham b. Aaron Hakkohen, II, 97.
 Abraham b. Aaron of Baṣrah, I, 109; II, 119.
 Abraham b. Abraham al-Baṣri the physician, II, 149, note.
 Abraham b. Adonim, II, 318, note 4.
 Abraham b. 'Alān, II, 92.
 Abraham b. 'Aṭa, Nagid of Ḳairowan, I, 252.
 Abraham b. Baḳḳaḥ, II, 97.
 Abraham b. David Ḳaṣṣārī, II, 355.
 Abraham b. David Maimuni, I, 248; II, 328, 329.
 Abraham b. El'azar, I, 250; II, 339.
 Abraham b. Ḥaggai Hakkohen, I, 102, 104-5, 111, 116, note 1; II, 113-15.
 Abraham b. Ḥananya, brother of Samuel Hannagid, I, 230; II, 281 ff.
 Abraham b. ha-Taḳvi, Samaritan dignitary, I, 18.
 Abraham (Abū Ishāḳ al-Abzari) b. Hillel, I, 234-5; II, 303-4, 327, 328.
 Abraham b. Isaac, II, 219.
 Abraham b. Isaac Hakkohen (b. Furāt), court physician, I, 28, 83 ff., 95, 100-1, 129, 133, 143, 180, 183, 259; II, 26, 54 ff., 81 ff., 97, 142, 151 f., 219, 223.
 Abraham b. Isaac הַתְּלָמִיד, II, 245.
 Abraham, b. Jacob, II, 115.
 Abraham b. Jair, II, 55.
 Abraham b. Joseph, II, 318.
 Abraham b. Joseph Hakkohen Gaon, I, 66; II, 60-1.
 Abraham b. Maṣṣliḥ, II, 103, 245.
 Abraham b. Mazhir, Gaon. I, 223 ff.; II, 277 ff.
 Abraham (Abū Ishāḳ Abū Sa'īd), b. Mebasser, I, 96, 146, 260; II, 98 ff., 100, 167, 184, note, end.
 Abraham b. Meir of Andalusia, II, 115.
 Abraham b. Moses, II, 271.
 Abraham b. Nathan Ab, I, 194, 267; II, 201, 202, 231-2, 252, 277.
 Abraham b. Nathan Gaon, II, 174.
 Abraham b. Nathan the 'Seventh', I, 278, note 6; II, 374.
 Abraham (Abū'l 'Afīf) b. Netaneel, II, 319, note 5.
 Abraham b. Nuṣair Hallevi, II, 252, note 3.
 Abraham b. Peraḥ, I, 205; II, 244, top.
 Abraham b. Rikāṭ, II, 44 ff.
 Abraham b. Sa'adya of Hebron, II, 203.
 Abraham b. Sa'adya of Galilee, II, 204.
 Abraham b. Sabbatai, Ḥaber of Minyat Zifta, I, 212-13; II, 257-9.
 Abraham b. Ṣadaḳah, II, 201.
 Abraham b. Sahl, see Abū Sa'ad (Abraham) b. Sahl.

- Abraham b. Sahlān, I, 40, 90, 94, 96 ff., 118 ff., 129 ff., 145; II, 65. note 2, 97 ff., 351.
- Abraham b. Samuel Hallevis, II, 199.
- Abraham b. Samuel the 'Third', I, 28; II, 25-6, 80, note 6.
- Abraham b. Semah, II, 283-4.
- Abraham b. Shelah, I, 148; II, 171.
- Abraham b. Shema'ya, I, 206; II, 231-2, 233, 246, 247, 342.
- Abraham b. Solomon Gaon (b. Yehuda), I, 96, 105, 107-8, 120, 186, note 1; II, 26, 58, 115-16, 133, 319, 350, 1. 19.
- Abraham b. Solomon b. Ezra, II, 363.
- Abraham b. Solomon the official, I, 105; II, 115.
- Abraham b. Tobias Hallevis, II, 220.
- Abraham b. X., II, 362, bottom.
- Abraham Dayyan, II, 58.
- Abraham Gaon, II, 50 ff.
- Abraham Haber, I, 185, 187.
- Abraham Haber b. Halfon, II, 320.
- Abraham Haber b. X., II, 275.
- Abraham הַחֲסִיד (= Abraham b. Hillel), II, 327, note.
- Abraham Hakkohen of Magreb, I, 248; II, 325.
- Abraham Hazzan of Bagdād, II, 246.
- Abraham Hazzan of Damascus, I, 39; II, 40.
- Abraham, Karaite leader, I, 177; II, 211.
- Abraham Maimuni, I, 175, 236, 241, 248-9, 255; II, 297, 305, 319, note 8, 326 ff., 370-1, 382.
- Abraham of Aleppo, II, 322.
- Abraham, Patriarch of the Copts, I, 17.
- Abtalion b. Samuel Meyuḥas, I, 95, note 1.
- Abū Aaron, I, 55, note 3, 56.
- Abū Abdallah, governor of Ramlah, I, 18.
- Abūalbis, community of, II, 203.
- Abū 'Ali, I, 233; II, 292.
- Abū 'Ali the perfumer, *see* Yefet (Abū 'Ali the perfumer) b. Tiḳvah.
- Abū 'Ali אֱלִיפָאֵר, II, 83.
- Abū 'Ali al-Ḥasan b. Abū Sa'ad (b. Sahl), Wezir, I, 78, note 2.
- Abū 'Ali b. Faḍlān of Bagdād, I, 86; II, 86.
- Abū 'Ali b. Nathan, *see* Moses (Abū 'Alī) b. Nathan.
- Abū 'Ali b. Šadaḳah, I, 233; II, 292.
- Abū 'Ali b. סַכְמָנִי, II, 370.
- Abū 'Ali b. סַכְנִי, II, 374.
- Abū 'Ali Ḥasan, I, 104; II, 115.
- Abū 'Ali Ḥasan אֱלִיפָאֵר. I, 193; II, 229.
- Abū 'Ali Ḥasan b. al-Ṭayyib, I, 111; II, 122.
- Abū 'Ali (Yefet) Parnās b. Shemarya, II, 286.
- Abū Ḥariz, I, 169; II, 199.
- Abū Ḥarū', Governor of Ashkelon, I, 169; II, 199.
- Abū Ishak al-Abzari, *see* Abraham (Abū Ishak al-Abzari) b. Hillel.
- Abū Ishak b. Mebasser, *see* Abraham (Abū Ishak) b. Mebasser.
- Abū Kathir (Yaḥya) b. Zakariya, II, 375.
- Abū Khair, *see* Ephraim (Abū Khair).
- Abū'l 'Afif b. Netaneel, *see* Abraham (Abū'l 'Afif) b. Netaneel.
- Abū'l 'Ali Ḥasan b. Surūr (b. 'Ali) = Yefet b. Sason, I, 272, note 1.
- Abū'l Baḳa b. 'Abbās al-Magribi, *see* Yehuda b. Abūn of Fas.
- Abū'l Barakāt b. al-Leḍī, II, 286.
- Abū'l Barakāt (Netaneel) b. Meborak Nagid, *see* Netaneel (Abū'l Barakāt) b. Meborak Nagid.
- Abū'l Barakāt b. Joseph Hakkohen, *see* Sadok (Abū'l Barakāt) b. Joseph Hakkohen.
- Abū'l Barakāt (Yehuda) b. El'azar Hakkohen, *see* Yehuda (Abū'l Barakāt) b. El'azar Hakkohen.
- Abū'l Bayyān, I, 233; II, 292.
- Abū'l Bayyān, a young man, I, 240; II, 302.
- Abū'l Bayyān, a Reader, I, 242; II, 308.
- Abū'l Bayyān (Moses) Nagid, *see* Moses (Abū'l Bayyān) Nagid b. Meborak Nagid.
- Abū'l Faḍail, I, 196; II, 233.
- Abū'l Faḍl b. 'Ali, *see* Meborak (Abū'l Faḍl) b. 'Ali.
- Abū'l Faḍl b. al-Uskuf, I, 212.
- Abū'l Faḍl (Yakin) b. Netaneel, *see* Yakīn (Abū'l Faḍl) b. Netaneel.
- Abū'l Faḍl (Joseph) b. Perahya, *see* Joseph (Abū'l Faḍl) b. Perahya.
- Abū'l Faḍl b. Solomon Hallevis, II, 327.
- Abū'l Fakr (Sa'adya) b. Abraham, *see* Sa'adya (Abū'l Fakr) b. Abraham.
- Abū'l Faraj אֱלִישֶׁמֶת, *see* Menahem (Abū'l Faraj אֱלִישֶׁמֶת) b. Shemarya Hallevis.
- Abū'l Faraj b. Abū Zakari, Dayyam al-Yahūd, I, 266, note 2.
- Abū'l Faraj b. al-Rais (perhaps = b. Abū Zakari), I, 262, note 2.
- Abū'l Fuḍail (Yekutieli) b. Moses, *see* Yekutieli (Abū'l Fuḍail) b. Moses.

- Abū'l Futuḥ, a governor, I, 85; II, 83.
 Abū'l Hajaj Yusuf, *see* Yehoseph b. Nathan.
 Abū'l Ḥasan, II, 305.
 Abū'l Ḥasan Abū Sa'ad, I, 233; II, 292.
 Abū'l Ḥasan b. Ḥashūsh, I, 233; II, 292.
 Abū'l Ḥasan (Adonim) b. Mufaḍḍal, II, 318.
 Abū'l Ḥasan (Aaron) b. Yeshu'a, *see* Aaron (Ben Ṣion, Abū'l Ḥasan) b. Yeshu'a al-'Ammani.
 Abū'l Ḥasan נִיָּר of Ashkelon, II, 201.
 Abū'l Ḥayy b. Ḥakim, I, 73-4; II, 73-4.
 Abū'l Ḳassam b. al-Advat, II, 352, 354.
 Abū'l Khair b. יִנְנִי the Parnās, I, 220, note 1.
 Abū'l Khair Ṣadaḳah, I, 233; II, 292.
 Abū'l Ma'ālī (Samuel) b. Abū'l Ḥasan (Yehuda), I, 232; II, 287, 289, 290.
 Abū'l Ma'ālī, II, 41.
 Abū'l Ma'ālī ('Uzzel) b. Abū'l Muḥāsīn (Mishael) Hallevi, brother-in-law of Maimonides, II, 319, note 13, 328.
 Abū Manṣur Ṣadaḳah b. Yūsuf al-Fellāḥī, renegade Wezīr, I, 77.
 Abū'l Mu'amr, a Reader, I, 192; II, 228.
 Abū'l Mufaḍḍal, I, 233; II, 292.
 Abū'l Muna, II, 291.
 Abū'l Muna, a Ḳaraite, II, 158.
 Abū'l Munajja (Solomon) b. Sha'ya, Wezīr, I, 215-17; II, 264-9, 382.
 Abū'l Najm (Hilāl), I, 233; II, 292.
 Abū'l Ridha, I, 233; II, 292.
 Abū'l Ridha b. (?) 'Obadya Nagid, II, 320.
 Abū'l Ridha b. 'Ulah, *see* 'Obadya (Abū'l Ridha) b. 'Ulah.
 Abū'l Ridha Parnās, I, 192; II, 228.
 Abū'l Sahl b. Abū 'Imrān, II, 374.
 Abū'l Siyād, a Ḳāḍī, I, 154; II, 175.
 Abū'l Surri (Joseph) b. (?) 'Obadya Nagid, *see* Joseph b. 'Obadya Nagid.
 Abū'l Surūr b. Salāmah, II, 287.
 Abū'l Surūr b. Ṭarīf, I, 232; II, 289, 291.
 Abū'l Ṭār (Elijah) b. Mishael, *see* Elijah (Abū'l Ṭār) b. Mishael.
 Abū'l Ṭayyib, a Reader, I, 168; II, 197.
 Abū'l תַּפְנֵל b. Solomon, *see* Yefet (Abū'l תַּפְנֵל) b. Solomon.
 Abū'l 'Umaiṭar, *see* Aḥiyahu Hakkohen.
 Abū'l Yāman, Wezīr, I, 212.
 Abū'l Zahāk of Damascus, I, 246; II, 322.
 Abū Manṣur (Dosa) b. Mishael, *see* Dosa (Abū Manṣur) b. Mishael.
 Abū Manṣur (Samuel) b. Ḥananya, *see* Samuel b. Ḥananya, Nagid.
 Abū Manṣur of Damiyetta, II, 291.
 Abū Manṣūr (Ṣemaḥ) b. Yefet, II, 286.
 Abū Naṣr, II, 58.
 Abū Naṣr b. Ephraim, II, 184, note.
 Abū Naṣr b. al-מַנְשֻׁר, II, 247.
 Abū Naṣr b. מַנְשֻׁר, I, 189.
 Abū Naṣr Ghalib b. Musa, II, 108.
 Abū Naṣr (Ḥesed) b. Sahl al-Tustari, I, 38, note 1, 73, 76 ff., 81, 108, 112, 121, 138 ff., 140, 260; II, 72-3, 76, 79 ff., 145, 376 ff.
 Abū Naṣr (Netaneel) b. Joseph Hakkohen, II, 318.
 Abū Naṣr Salāma b. Ṣa'id (probably identical with Solomon b. Sa'adya), II, 195, note 14.
 Abū Sa'ad, I, 232; II, 290, 291.
 Abū Sa'ad b. Abraham, *see* Jacob (Abū Sa'ad) b. Abraham.
 Abū Sa'ad b. אַבְרָהָם, I, 189.
 Abū Sa'ad (Abraham) b. Sahl al-Tustari, I, 38, note 1, 73, 76 ff., 92, 112, 113, 119, 121, 128, 260; II, 54 ff., 75 ff., 251, 376 ff.
 Abū Sa'ad b. Solomon (b. Nathan), II, 174, note 3.
 Abū Sa'ad (Ṣabyān) b. Sa'adya Hakkohen, *see* Ṣabyān (Abū Sa'ad) b. Sa'adya Hakkohen.
 Abū Sa'ad of 'Okbara, II, 246.
 Abū Sa'ad, the blind, II, 246-7.
 Abū Sa'ad, the 'Sixth', I, 272, note 2; II, 337.
 Abū Sahl Hallevi, a Reader, II, 374.
 Abū Sa'id, II, 247.
 Abū Sa'id b. Abū'l Manṣur, II, 327.
 Abū Sa'id b. Mebasser, *see* Abraham (Abū Ishāk, Abū Sa'id) b. Mebasser.
 Abū Sa'id (Joshu'a) b. Dosa, *see* Joshu'a (Abū Sa'id) b. Dosa.
 Abū Sa'id (Ḥalfon) b. Netaneel Hallevi, *see* Ḥalfon b. Netaneel Hallevi.
 Abū Sa'id, brother of Maliḥa, I, 241; II, 306.
 Abū Slūṭum, *see* Ṣemaḥ b. Ṣayyara.
 Abū Sulaiman, I, 22, 24, 25; II, 16-7, 18-9.
 Abū Sulaiman (Daūd) b. Abū'l Naṣīb (David b. זְרֵעָה, r. perhaps 'Ezra), II, 287.
 Abū Ṭahir, I, 193; II, 229.
 Abū Ṭayyib 'Alvan b. Sahl, I, 162; II, 185.

- Abū Thinna, II, 302, note 10.
 Abu X. אבֻּיִסְדֹּר, II, 374.
 Abū Ya'qub, II, 41.
 Abū Ya'qub Ibrahim, Samaritan Wezīr, I, 228.
 Abū Zakaraya ḥ. Sada, court physician, I, 18.
 Academy, organization of the Babylonian, I, 272-3; of the Palestinian, I, 272 ff.
 'Adayah ('Adi) b. Menasse the Wezīr, I, 20, 22, 136 f.; II, 11 ff., 153.
 Aden, Jews of, II, 366-7.
 'Adi b. Menasse, *see* 'Adayah ('Adi) b. Menasse the Wezīr.
 al-'Adīd, last Fātimid Caliph, I, 16, 235, 251, note 2.
 Adonim b. Mufaḍḍal, *see* Abū'l Ḥasan (Adonim) b. Mufaḍḍal.
 al-Afdal, Wezīr, I, 207 ff., 209, 211 ff., 215, 218-9; II, 270, 273.
 Ahima'aṣ the elder, I, 48, 55 ff., 73.
 Ahima'aṣ, the Chronicle of, I, 16, 252.
 Ahiyahu Hakkohen, Massorite, II, 44 ff.
 Aḥmad, Amir of Sicily, I, 203.
 Aḥmad ibn Ṭūlūn, viceroy of Egypt, I, 14, 16, 62-3.
 'Akko (in Palestine), I, 42, 150, 189; II, 172, 246, 247, 328-9, 370, 371, 383.
 Aleppo (in Syria), I, 20, 25 f., 37, 129, 158 f., 167, 173; II, 61, 117, 118, 247, 304, 322, 331-2, 355.
 Alexandria (in Egypt), I, 13, 14, 26, 32, 36, note 1, 87 ff., 91, 93, 105, 108, 188, 189, 204 ff., 219, note 1, 230 f., 249; II, 116, 251, 274, 275, 286, 287, note 2, 288, 289, 294, 305, 306, 307, note 2, 316, 325, 336, 344, 345, 346, 363, 370, 371; Jewish state official in, I, 219; Jews of, I, 204 ff.; port of, I, 219; scholarship in A. in time of Maimonides, II, 317; trade of, I, 219, note 1.
 Alexius, Byzantine Emperor, I, 212.
 'Ali b. Abraham Hakkohen, Ḥaber of Dan (Baniyas), II, 202-3.
 'Ali b. Amram, Ḥaber of Fustāt, I, 82, 85-6, 95, 96, 167, 180 ff., 202 ff.; II, 80, 85, 193, 195, 221, 239-40, 360 ff., 363.
 'Ali b. Ezekiel Hakkohen, I, 186; II, 222-3.
 'Ali ibn Ja'far ibn Fellah, General, I, 21.
 'Ali b. Joshua, II, 270-1.
 'Ali b. Mebasser, II, 240.
 'Ali b. Ridhwan, II, 339.
 'Ali b. Solomon, Karaite, I, 79, note 1.
 'Ali b. Yahya Hakkohen, I, 192, note 1; II, 228.
 'Ali b. Ya'ish Hakkohen, II, 240.
 'Ali b. Yefet, II, 270-1.
 'Ali b. Yefet Hallevi of Damascus, I, 104; II, 114.
 'Ali of Fustāt, I, 245; II, 322.
 'Ali of Kalneh (Raḳḳāh), I, 246; II, 322.
 'Ali Rosh Haḳḳahal, father of Jacob Rosh bē Rabbanan, II, 312.
 'Ali, son-in-law of Aaron, I, 55, note 1.
 אֶלְיָהוּ, a place three days' journey from Aden, II, 366-7.
 Alluf, the title, I, 114 ff., 249, 277, 278; II, 124 ff., 348, 350.
 'Alvan b. Abraham, a poet, I, 22-3.
 'Alvan b. Ḥiyya, the Parnās, I, 210; II, 254.
 Alme (in Galilee), I, 171; II, 204; old synagogue at, II, 380.
 al-'Aluya (near Gischala, in Galilee), I, 171; II, 204.
 al-'Amīd, family of, II, 319, note 4.
 'Amīd ad-Daula, I, 220, note 1.
 Amīn ad-Daulah, title, I, 217, note 1; II, 374.
 Amīn al-Mulk, title, I, 227, note 1, 257.
 'Amman (in Transjordan), I, 118; II, 130, 305.
 al-'Ammani, II, 273.
 'Amr ibn al-'Āṣī, I, 13.
 al-Amīr, Caliph, I, 207, 228.
 'Amram, II, 144.
 'Amram b. Berakot, II, 283-4.
 'Amram b. Isaac, II, 337.
 'Amram b. Moses, 357.
 'Amram b. Šemah, II, 283-4.
 'Amram b. Sheerit Hakkohen, II, 78, note 7.
 'Amram, Dayyan of Damietta, I, 71; II, 70.
 'Amram, head of the Bet-Din of Damietta, I, 71; II, 69.
 'Amram Hakkohen, son-in-law of Eb-yatar Gaon, I, 193; II, 229.
 'Amram, Karaite leader, I, 177; II, 211.
 'Amram, the banker, II, 373.
 'Amram, the teacher, I, 100; II, 108.
 Amaṣya b. Jehoshafat, Karaite Nasi, II, 214, 215.
 Amaṣya Joseph b. 'Azarya, Karaite Nasi, II, 214, 215.
 'Anan, founder of Karaism, I, 59, 176, 177, 200, note 1; II, 213, 215; descendants of, I, 176 ff.; II, 215, 381; synagogue of A. in Jerusalem, I, 200, note 1.
 'Anan b. Bo'az, Karaite Nasi, II, 214, 215.
 Anatoli b. Joseph, Dayyan of Alexandria, I, 231, 247, 267; II, 87, 317, 324-6.
 Andalusia (Spain), II, 247, 248.
 Animals, slaughtering of, *see* Sheḥiṭa.

- Annual Cycle, of the Reading of the Law, I, 221-3; II, 378-9.
- Anushtegin ad-Dizbiri, General, I, 136, 159 ff.
- Arabs and Jews, I, 153-5; II, 175-6;
A. prohibiting slaughtering of animals according to Jewish law, *see* Shehiṭa; shutting off the water supply to Jews, I, 154; II, 175-6.
- Arab conquest of Palestine, I, 42 ff.; II, 190.
- Arah b. Nathan the 'Seventh', II, 374.
- Ark, hiding of the, I, 256, note 1; II, 333, note 1.
- Asa, Karaite, Nasi, I, 178; II, 211.
- Asaph Rosh Hasseder, of Bagdād, I, 40, note 1; II, 376.
- Asher the elder (b. Nehemiah), Massorite, I, 58; II, 44 ff.
- Asher b. Nehemiah, Massorite, II, 44 ff.
- Ashkelon ('Askalān, in Palestine), I, 42, 169 ff., 188, 191; II, 198 ff., 287;
Jews of A. in Jerusalem, I, 240, note 1; whether belonged to Palestine, I, 191; II, 225 ff.
- 'Asluj, I, 17.
- אסטריון, a place in Byzantium, II, 344, 345.
- Ayyub (Yeshu'a), father of Aaron (Ben-Sion), II, 305, note 4.
- 'Azarya 'Anan b. Konyah Moses, Karaite Nasi, II, 214, 215.
- 'Azarya b. 'Ali, II, 98.
- 'Azarya b. David, II, 201.
- 'Azarya b. David (b. Daniel), II, 357-9.
- Azarya b. Joseph, Exilarch, II, 359.
- 'Azarya b. Yehalelel, Nasi, I, 174; II, 208.
- 'Azarya ('Ezra ?), Gaon of Damascus, I, 238, note 1; II, 295.
- 'Azarya Hakkohen, Gaon of Sura, I, 182 f.
- al-'Aziz, Caliph, I, 16, 17, 19, 33.
- Baalbec, I, 246, note 1; II, 323, note 5.
- Babylonian section in Fuṣṭāt, I, 79, 96 ff.; II, 100 ff., 249, note 1, 346, 363.
- Babylonians in Palestine, I, 148, 171.
- Badr al-Jamali, Wezīr, I, 188, 207 ff.
- Bagdad, I, 15, 17, 18, 40, 61, 62, 63, note 2, 174; II, 133, 147, 246; academy of, I, 193, 238, note 1; II, 223, note 1, 331 ff., 335, 347, 348.
- Bahr Abū'l Munajja (in Egypt), I, 215.
- Bairūt (in Syria), I, 188.
- al-Baḳa (Eli'ezer) b. Ebyatar, II, 327.
- Baldwin, king of Latin kingdom of Jerusalem, I, 199-200.
- Ban, announced on Mondays and Thursdays, I, 131; II, 148-9; on ninth of Ab, I, 109; II, 119.
- Baniyas (Fort Dan, in Palestine), I, 157, 171; II, 202-3.
- Bari (in Italy), I, 73, note 2.
- Barkah (on North-African coast), I, 91; II, 88.
- Baruk, a dignitary, I, 227; II, 279.
- Baruk b. Isaac, I, 198-9; II, 235-6.
- Basileos, Byzantine Emperor, I, 48.
- Bathing in Shiloah prohibited, I, 241, note 1; II, 304.
- Ben Bāboi, I, 45, note 2, 280.
- Ben Berakeel, Bible commentator, II, 311.
- Benhē (Binhāt) al 'Asal (in Egypt), I, 230 f., 232, 242; II, 288, note 3, 290, note 9, 308, l. 25.
- Benjamin, II, 329.
- Benjamin b. Jacob, II, 322, 335.
- Benjamin Nahawendi, I, 60.
- Benjamin of Tudela, I, 233, 240.
- Ben-Meir (probably = b. Meir Rosh Hasseder), I, 149; II, 172.
- Ben-Meir, Gaon, I, 50 ff., 60, 70, 80, 134; II, 53 ff.; family of, I, 65-6; II, 49 ff.
- Ben Sha'ya, an official, I, 101; II, 107, note 10.
- Beraka b. Revah, I, 149; II, 172.
- Berakeel (*see* Ben Berakeel), Bible commentator, I, 243; II, 310-11.
- Berakya, grandfather of Solomon b. Yehuda, I, 75, note 1.
- Berakot, commentary on, I, 246; II, 322.
- Berakot b. 'Amram, II, 283-4.
- Berakot b. El'azar, II, 283-4.
- Bibles, presented to synagogues, II, 308, note 4.
- Bible Difficulties, the so-called collection of, discussed, I, 274-7.
- Bilbais (in Egypt), II, 259, note 7, 317, 327, 329.
- Biriat (near Safed in Galilee), I, 171; II, 204.
- Bishr b. Ghalib, I, 164; II, 189.
- Bishr b. Ḥasan, II, 79.
- Bo'az b. David, Karaite Nasi, II, 214-15.
- Bo'az b. Yehoshafat, Karaite Nasi, II, 214-15.
- Bohemund, Prince, I, 212.
- Brigands, infesting the roads from Damascus to Palestine, I, 34, 103; II, 39, 111.
- Bustanai, Exilarch, II, 68.
- Byzantines, the, I, 14, 42 f., 46-7.
- Byzantium (Rūm, Rumania, Edom), I, 87 ff., 173; II, 241, 248, 273, 363-5.
- 'By authority of' (מִרְשׁוֹת), I, 237, 240; II, 295-6, 303.
- Caesarea (in Palestine), I, 159, 188.
- Cairo (capital of Egypt), I, 17 and

- passim*; II, 232, 246, 251, 286, 287, 294, 304; Dayyanim of Cairo in time of Maimonides, II, 317.
- Calendar, I, 232-3; II, 291-2; difference in calculation between Babylon and Palestine, II, 376; dispute between Ben-Meir and Sa'adya, I, 50 ff., 65; Palestinian prerogative of fixing the, I, 50 ff., 273; II, 41-2.
- Captives, from Byzantium, I, 87 ff., 204-5, 232, 244; II, 87 ff., 241, 289-91, 316-17, 344-5, 363-5.
- Ceylon, II, 366, note 1.
- Charity, of Egyptian Jewry, I, 87 ff., 105, 204-5, 232.
- Cherub, used as metaphor, II, 333, note 1.
- Chorister, the, I, 270.
- Christians and Jews, in the Fātimid Court, I, 211 ff.
- Circumcision, authorization to perform, I, 237-8; II, 300-1.
- Commentary on Berakot, *see* Berakot; on Ecclesiastes, *see* Ecclesiastes.
- Communal Organization, I, 251 ff.; titles, 252 ff.
- Constable, the, I, 270.
- Constantine, Emperor, I, 43, note 2.
- Constantinople, I, 195, 211; II, 248.
- Court (Bet-Din), the Nagid's chief, I, 266 ff.
- Crusades (Crusaders), the, I, 45, note 1, 169 f., 195, 198-200, 236, note 1; II, 305; and Ḳaraïtes, I, 199-200.
- Damanhur (in Egypt), II, 317, note 1.
- Damascus (capital of Syria), I, 19, 20, 25, 28, 34, 38, 39, 41, 71, 150, 171, 176, 188, 234; II, 39, 111, 118, 148, 153, 154, 172, 184, 208, 220, 221, 235, 280, 296, 322, 323, 330, 363; Nasi of, II, 359, note 4; Gaon of, II, 295, 359, note 4; school of, I, 238, note 1; II, 295, 296, 297; synagogue (large) at, II, 220-1; Palestinian synagogue in, I, 150, 171; II, 172.
- Damietta (in Egypt), I, 14, 89, 91, 147, 232; II, 69-70, 109, 170, 273, 288, 290, note 10, 291.
- Damiga (= Damira?), I, 187.
- Damira (in Egypt), I, 187, 232, 244; II, 290, note 7, 317.
- Damsis (in Egypt), I, 232, 244; II, 259, note 7, 290, note 4, 317, 363.
- Dan, Fort, *see* Baniyas (Fort Dan).
- Daniel al-Ḳūmisi, on a daughter's inheritance, II, 377.
- Daniel b. Abraham (Abū'l 'Afif), II, 319.
- Daniel b. 'Azarya, Nasi and Gaon, I, 44, 55, note 1, 85, 86, 94, 95, 104, 111, 113, 140, 146, 161, 164, 170, 172, 175, 178 ff., 200, note 1; II, 66, 85, 189, 215 ff., 218 ff., 222, 251, 252, 357-9, 360 ff.
- Daniel b. Isaiah Hallelevi, II, 270, 319.
- Daniel b. Isaiah הכהן, II, 270, 319.
- Daniel b. Isaiah Rosh Hasseder, II, 270, 319.
- Daniel b. Joseph, of Alexandria, II, 317.
- Daniel b. Tobias, II, 374.
- Daniel, Nasi in Fustāt (probably b. David b. 'Azarya), I, 175, 233; II, 209, 357-9.
- Daniel the Babylonian, II, 330.
- al-Dasatir ('the noblemen'), II, 140, note 5.
- Dastarians, *see* Tustarians.
- Daughter, inheritance of a, II, 377.
- David b. Aaron, I, 120; II, 135-6.
- David b. Aaron Hallelevi, II, 97.
- David b. Abraham Maimuni I, 248; II, 319, note 8, 328-9, 359, note 4.
- David b. al-Raḳḳī, II, 184, note 9.
- David b. 'Amram, I, 82; II, 80.
- David b. Bo'az, Ḳaraite Nasi and author, I, 145, note 1, 178; II, 68, 377, note 3.
- David b. Daniel Gaon, I, 138, 175, 177, 182, 183, 185 ff., 213; II, 220-1, 224-5, 251, 357-9, 376, 381.
- David b. Hasdai, Ḳaraite Nasi, I, 200, note 1; II, 212, 214-15.
- David b. Hezekiah Exilarch, I, 112-13, 113, 172, 193; II, 100, 122-4, 347, 358, note 1, 359, note 2.
- David b. Hodaya, Nasi, I, 176.
- David b. Isaac Hallelevi, I, 88, 90, 91-2, 121, 146, note 1, 260; II, 87, 90, 140.
- David b. Josiah, Ḳaraite Nasi, II, 213, 214-15.
- David (V) b. Josiah, Ḳaraite Nasi, II, 214-15.
- David b. Maimon, brother of Moses Maimonides, II, 319.
- David b. Meshullam, I, 204.
- David b. Solomon, a judge, II, 319.
- David b. Solomon, Ḳaraite Nasi, II, 214-15.
- David b. Yehuda, Babylonian Exilarch, I, 53.
- David b. Zakkai, Exilarch, I, 63, note 2; II, 68, 357-9.
- David בן דוד (r. probably 'Ezra'), *see* Abū Sulaiman (Dauid) b. Abū'l Naṣīb.
- David IV or V, Ḳaraite Nasi, II, 381.
- David Hakkohen, II, 144.
- David Nagid b. Joshu'a, I, 249; II, 330-1.
- Dayyan al-Yahūd, the, I, 266 ff.
- Dayyan, the, I, 264 ff.

- Dead, of Bagdad removed to Nehardea for interment, II, 335.
- Dhaliah (perhaps corruption for R. Elijah), I, 247; II, 324, note 2.
- Diaspora and Palestine, I, 189-90.
- Dimyāt, *see* Damietta.
- Diplomas, Palestinian *versus* Babylonian, I, 114 ff.; II, 124 ff., 348, 350.
- Disciple (Talmid), title, I, 54, note 2.
- Donna Sarah, I, 242; II, 309.
- Dosa (Abū Maṣṣūr) b. Misha'el, II, 319, note 13.
- Dosa b. 'Ali, II, 270-1.
- Dosa (II) b. Joshua (II), II, 270-1.
- Dosa (III) b. Joshua (IV), II, 270-1.
- Dosa (IV), b. Jacob, II, 270-1.
- Dowry, Palestinian custom concerning, II, 259, note 7, 381.
- Dunāsh b. Labrāt, poet, I, 22, 27; II, 21-3.
- Dunāsh b. Yehuda Rosh Hasseder, II, 107, note 10.
- Earthquakes in Palestine, I, 155 ff.; II, 176 ff.
- Ebyatar Hakkohen, Gaon, I, 50, 58, 70, 185 ff., 195; II, 62 ff., 222-3, 224, 228-9, 247, 275, 359, note 2, 363.
- Ecclesiastes, commentary on, belonging to a Nasi, I, 144-5; II, 164.
- Edom, *see* Byzantium.
- Egypt, *passim*; and Palestine, I, 190-1; Arab conquest of, I, 13; communal life in, I, 230-1; communities in E. in time of Maimonides, II, 317; Jews in, I, 13 ff., and *passim*; Gaonate in, I, 197, 220 ff., 238-9; learning in E. in time of Sa'adya, I, 14-15; II, 375.
- Egyptian Scroll of 1012, I, 30 ff.; II, 31 ff.
- El'azar, b. 'Amram, II, 283-4.
- El'azar b. Hiyya, II, 204.
- El'azar b. Isaiah, II, 204.
- El'azar b. Jacob the Babylonian, poet, II, 335, 371.
- El'azar b. Joseph, II, 367.
- El'azar b. Joseph Hallevi, II, 336, note 2.
- El'azar (Ibn Maṣṣūr Ghalib), I, 227; II, 280.
- El'azar b. Netaneel, II, 283-4.
- El'azar b. Peraḥya, II, 314, note 1.
- El'azar b. Samuel, II, 285, note.
- El'azar b. Šemaḥ Josiah, Karaite Nasi, II, 214-15.
- El'azar b. Shemarya, I, 229, note 1.
- El'azar b. Solomon Hakkohen, I, 187, note 1; II, 63, 346, note 2.
- El'azar b. Yehoseph Ab, II, 346.
- El'azar b. Yehuda Hakkohen, I, 220, note 1, 250; II, 338, 363.
- El'azar, Dayyan of Damietta, I, 71; II, 70, top.
- El'azar Hallevi, II, 58-9.
- El'azar, the dignitary II, 285, note.
- Elegies, on Jacob Ab, II, 332-6; on Meborak's wife, I, 210; II, 255-7; on Moses and Abraham, II, 328; on Nissim the 'Third', II, 336-7; on (probably) Shemarya b. Elḥanan, I, 29-30; II, 27-9; on Solomon b. Yehuda, I, 75, note 1; on the brothers Abū Sa'ad and Abū Naṣr the sons of Sahl al-Tustari, I, 82; II, 79-80.
- Elḥanan the elder, I, 26.
- Elḥanan b. Huṣhiel of Kairowān, I, 27, 49, note 2, 204.
- Elḥanan b. Moses, II, 355.
- Elḥanan b. Shemarya, I, 28, 34 ff., 71, 110-11, 146, 205; II, 38 ff., 121, 341, 344, 347, 348.
- Eli'ezer b. Ebyatar, *see* al-Baḥa (Eli'ezer) b. Ebyatar.
- Eli'ezer b. Halfon of Alexandria, II, 317.
- Eli'ezer b. Hillel, I, 259, note 1.
- Eli'ezer Šemaḥ, Karaite Nasi, II, 381.
- Elijah, II, 324, note 2.
- Elijah, a physician, father of Levi, I, 250; II, 339.
- Elijah b. Aaron (b. Josiah Ab), II, 52-3, 57.
- Elijah b. Abraham Hakkohen, I, 37, note 1.
- Elijah b. Ebyatar Gaon, I, 170, 193, 194, 195, 196; II, 62, 63, 202, 229-30.
- Elijah b. Kaleb (b. Leon), I, 230 f.; II, 288-9.
- Elijah b. Menahem (?), II, 251.
- Elijah (Abū'l Ṭār) b. Misha'el, II, 319.
- Elijah b. Solomon Hakkohen, Gaon, I, 84, 94, 100-1, 131, 134, 149, 178 ff., 180, 185 ff.; II, 82, 107, 162 ff., 223-4, 251, 347.
- Elijah b. X. Hakkohen of Hebron, II, 204.
- Elijah b. Zekarya, II, 382.
- Elijah Dayyan, II, 371, 373.
- Elijah Gaon, II, 62 ff.
- Elijah Hakkohen of Damascus, II, 220.
- Elijah, a physician, I, 250; II, 339.
- Elijah Yakin b. Amaṣya, Karaite Nasi, II, 214-15.
- Elijah Yakin b. 'Anan, Karaite Nasi, II, 214-15.
- Elyakim b. Yehiel, II, 302, 320.
- 'Eminent of power', the, a dignitary, I, 154; II, 175.
- Ephraim (Abū Khair), I, 191; II, 225.
- Ephraim b. Abraham Hakkohen, Dayyan in Cairo, I, 41, note 1, 116, 118, 125, 131, 137, 181-2, 267; II, 127, 131, 132, 134, 143, 148, 150, 155, 218.

- Ephraim b. Abū 'Alī Ḥasan I, 104; II, 115.
 Ephraim b. al-Zafan, physician II, 339.
 Ephraim b. Halfon, II, 320, note 9.
 Ephraim b. Meshullam, I, 222, note 1; II, 366.
 Ephraim b. Šadoḳ, I, 99, note 1.
 Ephraim b. Šemarya, I, 36, 75, 81, 86, 88 ff., 94-5, 99, 114 ff., 156, 160, 161, 163, 164, 180, 181 f., 202; II, 65, note 2, 77, 88 ff., 97 ff., 106 ff., 119 ff., 124 ff., 145, 146 ff., 150, 161 ff., 179, 182 ff., 186, 188, 192, 218, 220, 347 ff., 351, 355.
 Ephraim b. Yefet, physician, I, 250; II, 339.
 Ephraim, the Ḥaber, II, 100.
 Ephraim of Damascus, I, 39; II, 40.
 Ephraim of Tyre, II, 316, 325, note 7.
 Epistles, concluding phrases of, I, 179.
 Eudokia b. Kaleb, Byzantine lady, I, 93; II, 94.
 Exilarchs, Babylonian, I, 23, 52-3, 65, 271; II, 357-9.
 Ezeḳiel b. 'Alī Hakkohen, I, 97, note 4; II, 223.
 Ezeḳiel b. Yefet, Dayyan, II, 320.
 Ezeḳiel Hakkohen of Galilee, II, 204.
 'Ezra ('Azarya), Gaon of Damascus, *see* 'Azarya ('Ezra) Gaon of Damascus.
 'Ezra Gaon b. Šemarya Gaon, II, 295, note 1.
 Faḍl b. Daniel, I, 130; II, 146.
 al-Faṭz, Caliph, I, 235.
 Faṭimid Court, Jews and Christians in the, I, 211 ff.
 Fayyūm, I, 15; II, 251.
 Fez (Fās, capital of Morocco), I, 132; II, 150.
 Filastin, province of, I, 212.
 French Jews, in 'Akko, II, 370, 383; in Jerusalem, I, 240, note 1.
 Fuṣṭāt, (Šo'an, Shafrir, Miṣr, in Egypt), *passim*; = Šo'an, I, 29, note 1; Babylonian section in, *see* Babylonian section in Fuṣṭāt; composition of F. Jewry, I, 206; dissensions between the Haberim of, I, 114 ff.; II, 125 ff., 347 ff.; Karaites in, *see* Karaites; Palestinian section in, *see* Palestinian section in Fuṣṭāt.
 Gabal (in Syria), I, 188.
 Galilee, Jews in, I, 171; II, 204, 357.
 Gaon, the title, I, 54, note 2.
 Gaonate, in Egypt, I, 182, 190-1; in Palestine, I, 49 ff., 178 ff., 198; II, 342.
 Geoffrey of Bouillon, I, 200, note 1.
 Geonim, the Babylonian, I, 15, 39; the Palestinian, I, 21, 39, 40; list of Palestinian G., I, 70-71, 197; list of Egyptian G., I, 238.
 Gershon, famous Rabbi, abolishing the levirate, I, 206.
 Gershon, father of Joseph, French martyr, II, 371.
 Ghalib b. Moses Hakkohen, II, 135, note 2, 240.
 Gischala al-Jush, in Galilee, I, 171; II, 204, 246.
 Government supporting schools in Palestine and in Egypt, I, 71-2.
 Greece, II, 307, note 2.
 Gurya b. Mar Zutra, I, 58.
 Ḥaber, the title, I, 54, note 2, 264 ff., 277-8; II, 348, 350.
 Ḥabib b. Pipim, II, 44 ff.
 Ḥabish b. Joseph Hakkohen of Tyre, II, 355.
 Hadrak (in Syria), I, 170, 189, 193, 224; II, 234, 277; school at, I, 196; II, 202, note 1.
 Hadrian, Emperor, I, 43.
 al-Ḥāfiḡ, Caliph, I, 228-9.
 Haggai Hakkohen, I, 102; II, 109.
 Hai Gaon, I, 27, 30, 40, 67, 68, 69, 95, 96, 107, 115, 193, 200, note 1, 204; II, 41, 100, 126, 133, 223, note 1, 347, 351, 358, note 1.
 Haidara, a governor, I, 154; II, 175.
 Ḥaifa (in Palestine), I, 42, 188, 189, 191; II, 203, 227.
 al-Ḥakam, Caliph, I, 68.
 al-Ḥakim, Caliph, I, 20, 21, 30 ff., 38, 64, 72-3, 76, 134, note 1; II, 31 ff.
 al-Ḥakir al-Nafi', court physician, I, 33, note 1.
 Halfon Hakkohen b. El'azar, II, 201.
 Halfon b. Ghalib, II, 232.
 Halfon b. Isaac, I, 249-50, 260; II, 337-8.
 Halfon b. Isaac, II, 313-5, 320.
 Halfon b. Menasse Hallevi, I, 250; II, 357-8.
 Halfon b. Menasse Hallevi, II, 232, 275, 276.
 Halfon b. Moses, I, 81; II, 79.
 Halfon b. Netaneel Hallevi, I, 250; II, 337-8.
 Halfon b. Ta'lib, II, 78, 79, note 1.
 Halfon b. 'Ulah, II, 313-5.
 Halfon b. 'Ulah, Dayyan of Damanhur, II, 317.
 Halfon b. Yefet Hallevi, I, 81; II, 78.
 Halfon b. Yefet Dayyan, II, 320.
 Halfon Ḥaber, II, 320.
 Halfon of Fuṣṭāt, II, 322.
 Halfon Rosh Haḳḳahal, I, 181; II, 217, note 3.

- Hananel b. Hushiel, I, 26.
 Hananel b. Samuel, I, 195, note 2.
 Hananya Abraham, physician and Karaite Nasi, II, 381.
 Hananya Abraham b. Amašya Joseph, Karaite Nasi, II, 214, 215, 381.
 Hananya b. Ezekiel Hakkothen of Galilee, II, 204.
 Hananya b. Netaneel, father of Samuel Nagid, I, 230; II, 281 ff., 381, note 2.
 Hananya b. Samuel Nagid, II, 282 ff.
 Hananya b. Solomon, Karaite Nasi, II, 215, note 1.
 Hananya b. Yehuda, I, 240; II, 304.
 Hananya Hakkothen Ab, I, 22, 66; II, 69, 73-4, 342-3.
 Hananya, nephew of R. Joshua b. Hananya, II, 383.
 Hanina b. Shema'ya, I, 58.
 Hanok b. Moses, I, 26; II, 67 ff.
 Harizi, I, 240, note 1, 247, note 1.
 Hasan b. 'Alan, I, 147; II, 170.
 Hasan, Arab chieftain, I, 158-9.
 Hasan, opponent of Ephraim b. Shemarya, II, 351.
 Hasdai b. David (b. Daniel), I, 185; II, 357-9.
 Hasdai b. Hezekiah, Karaite Nasi, I, 177; II, 212-13, 214-15.
 Hasdai b. Ayyub, II, 59.
 Hasdai b. Shaprut, I, 68.
 Hasdai, Exilarch of Babylon, I, 193.
 Hasdai Halleli of Alexandria, II, 317.
 Hasdai, Karaite Nasi, II, 381.
 Hasdai Nasi, I, 253.
 Hasdai, Nasi of Damascus, I, 175; II, 208.
 Hasnat b. Sahlan, II, 355.
 Hašor (in Palestine), I, 169 f.; II, 199 f.
 Hašor (= Shaizar, in Syria), II, 200.
 Hayy b. Joseph, II, 247, note 7.
 Hayyim, II, 329.
 Hayyim b. Moses, II, 245.
 Hayyim b. Solomon, II, 115.
 Hayyim b. Solomon, I, 183 (where correct accordingly), 192, note 1; II, 219.
 Hazzan, the, I, 268-9; II, 119, note 2.
 'Head of the congregation' (Rosh Haḳḳahal), the, I, 257-8.
 Hebron (in Palestine), I, 171, 248; II, 203-4, 329-30.
 Hefesh b. Yašliah, I, 98.
 Heraclius, Emperor, I, 42, 45.
 Hēsed b. Sahl, *see* Abū Na (Hēsed) b. Sahl al-Tustari.
 Hezekiah b. David Nasi, II, 359, note 2.
 Hezekiah b. Solomon, Karaite Nasi, I, 177, 178, note 1; II, 212-13, 214-15.
 Hezekiah b. Solomon, Nasi, II, 357-9.
 Hezekiah b. Yehuda (b. David b. Zakkai), II, 358, note 1, 359, note 2.
 Hezekiah Exilarch, I, 100, 113, 129, 145, 193; II, 228, 346, 347, 358, note 1, 359, note 2.
 Hezekiah Exilarch (grandson of above), I, 193; II, 228.
 Hibat b. Israil, II, 355.
 Hilāl (Abū'l Najm), *see* Abū'l Najm (Hilāl).
 Hillel, II, 247.
 Hillel b. al-Ḍoḍ, I, 189.
 Hillel b. 'Ali, II, 247, note 7.
 Hillel b. 'Ali, Ḥaber, II, 208.
 Hillel b. Joseph the Babylonian, II, 287.
 Hillel b. Moses, Nagid of Palestine, I, 257; II, 314.
 Hillel b. Šadoḳ Ab, II, 287, 293, 366.
 Hillel b. Sa'adya the physician, II, 249, 250.
 Hillel b. Sahl, II, 99.
 Hillel b. Yeshu'a, Ḥaber of Tiberias, II, 356.
 Hillel of family of al-ḥabī, II, 320.
 Hiyya, I, 222, note 1.
 Hodaya b. Hasdai Nasi, II, 357-9.
 Hodaya b. Hezekiah Nasi, II, 357-9.
 Hodaya b. Jesse Nasi, I, 175-6; II, 370-1.
 Hodaya b. Joshiah Ab, I, 187, note 1.
 Hodaya Nasi, I, 176; II, 210.
 Hoshana, father of Samuel the 'Third', II, 201.
 Ḥusain b. Yehuda, II, 70, note.
 Ḥushiel of Kairowān, I, 26, 27.
 Ibn Abū'l Damm al-Yahudi, Wezīr, I, 228.
 Ibn Abū'l Thina (Yehuda b. Joseph), II, 375.
 Ibn al-Anbāri, Wezīr, I, 77.
 Ibn al-Baṭaiḥi, Wezīr, I, 213, 228.
 Ibn al-ḥabī, II, 320.
 Ibn Ashlamiyya (Sa'id b. 'Ali), II, 375.
 Ibn Ezra, liturgy by, II, 326.
 Ibn Faḍl, II, 255.
 Ibn Ḥafṣ, II, 318.
 Ibn Ḥujairah, I, 14.
 Ibn Killis, *see* Jacob b. Killis.
 Ibn Kirfa, court physician, I, 229.
 Ibn Maṣṣur Ghalib, II, 280.
 Ibn Thimma, I, 203.
 Ibrahim the constable (אֶלְשׁוּמֵר), II, 247.
 Ibrahim b. Barūn, I, 25.
 Inheritance of a daughter, II, 377.
 Inter-marriage between Rabbinites and Karaites, II, 376.
 Interpreter, the, I, 270-1.

'Isa b. Nestorius, Wezîr, I, 19, 21.
 Isaac, I, 144; II, 163.
 Isaac Ab, perhaps brother of Ben-Meir, I, 65, 71; II, 57.
 Isaac Alfasi, II, 297, note 1, 382.
 Isaac al-Kinzi, *see* Isaac b. Samuel the Spaniard.
 Isaac b. Abraham, II, 201.
 Isaac b. Abraham, II, 103, 251, 253.
 Isaac b. Baruk, I, 242; II, 308.
 Isaac b. Benveniste of Narbonne, I, 218-19, 231; II, 271 ff., 366.
 Isaac b. Berakhya, II, 234.
 Isaac b. David, II, 245, 251, 253.
 Isaac b. David Maimuni, II, 329.
 Isaac b. Haggai Hakkohen, I, 104; II, 99, 115.
 Isaac b. Ḥasdaï, II, 204.
 Isaac b. Furât Hakkohen, I, 83 ff., 133, 259; II, 151 f.
 Isaac b. Joseph, I, 220, note 1.
 Isaac b. Joseph (perhaps identical with above), II, 275.
 Isaac b. Joseph, ancestor of Maimonides, II, 319.
 Isaac b. Mcnaḥem, II, 319.
 Isaac b. Moses, II, 271.
 Isaac b. Samuel the Spaniard, I, 192, 206; II, 203, 228, 231-3, 247, 311, note 1, 330.
 Isaac b. Sason, I, 222, 236, note 1, 268; II, 317, 319; family of, II, 318, note 11.
 Isaac, father of Halfon, II, 314-15.
 Isaac, friend of Ephraim b. Shemarya, I, 102; II, 110.
 Isaac, Gaon of Sura, I, 53.
 Isaac b. Shuweih, II, 331.
 Isaac b. X. al-Fāsi, I, 104; II, 113.
 Isaac Israeli, I, 15.
 Isaac of Wādī'l Kura', I, 118; II, 130.
 Isaac, poet, II, 381.
 Isaac Sijilmasi, II, 337.
 Isaac the Spaniard (perhaps identical with Isaac b. Samuel the Spaniard), I, 97, note 4.
 Isaac the 'Third' b. Abraham Gaon, II, 52 ff.
 Isaiah b. Berakot, II, 284.
 Isaiah (?) b. Daniel (b. 'Azarya), I, 185; II, 221, 357-9.
 Isaiah b. Daniel, II, 270, 319.
 Isaiah b. Mishaël Hallevi, I, 226; II, 270, 278, 319.
 Isaiah (Abū Naṣr) b. Mishaël, II, 319.
 Isaiah b. Nissim (b. Nahrāi), II, 248.
 Isaiah b. Samuel, II, 282 ff., 285, note.
 Isaiah de Trani, on Jews of Greece, II, 307, note 2.
 Isaiah Kosh Hasseder, II, 270, 319.
 Ishāk b. Musa, court physician, I, 18.

יִצְחָק עֲקָא' (near Safed, in Galilee), II, 204.
 Isma'il al-Tulātūli, I, 240; II, 302.
 Isma'il b. Musa, court physician, I, 18.
 Israel, I, 145; II, 164.
 Israel b. Nathan, II, 248.
 Israel b. Samuel (b. Ḥofni), I, 182-3; II, 65, note 2.
 Israel b. Simḥah of Baṣrah, I, 178, note 1.
 Israel b. Tobias, II, 275.
 Israel, father of Sahl al-Tustari, I, 122, note 1; II, 377.
 Israel Iskandri b. Daniel, Karaite author, I, 255, note 1.
 Italy and Palestine. I, 64, 73.
 Jabarah b. Mukhtar, a pirate, I, 90, 91; II, 87.
 Jacob, I, 137; II, 155.
 Jacob, Ab of the Bagdād school, II, 332 ff.
 Jacob b. Abraham Dayyan, II, 58.
 Jacob (Abū Sa'ad) b. Abraham, II, 318.
 Jacob b. 'Amram, Nagid of Kairōwān, I, 124, 144, 252; II, 163.
 Jacob b. 'Aubal, I, 25, 26.
 Jacob b. David, II, 356.
 Jacob b. David Maimuni, II, 329.
 Jacob b. Dosa, II, 270-1.
 Jacob b. Dunāsh, II, 107, note 10, end.
 Jacob b. Isaac, a chorister, I, 248; II, 329-30.
 Jacob b. Ishāk (b. Musa), court physician, I, 18.
 Jacob b. Jama', II, 366.
 Jacob b. Joseph, Haber of Aleppo, I, 37, 150, 173; II, 174, note 1, 250, 377.
 Jacob b. Joseph Hakkohen, I, 222, note 1; II, 293, 366.
 Jacob b. Joseph Dayyan, II, 339.
 Jacob b. Killis, Wezîr, I, 17, 18, 19.
 Jacob b. יִצְחָק, II, 49.
 Jacob b. Mar Zuṭra, I, 58.
 Jacob b. Mebasser, II, 99, 100.
 Jacob b. Meshullam (or vice versa), I, 74, note.
 Jacob b. Moses, II, 271.
 Jacob b. Moses Hakkohen, II, 275.
 Jacob b. Na'man Hakkohen, of Tyre, II, 355.
 Jacob b. Netanceel (b. al-Fayyūmi), I, 244; II, 316.
 Jacob b. 'Obadya Hakkohen, II, 204.
 Jacob b. Salim, II, 366-7.
 Jacob b. Samuel, II, 103.
 Jacob b. Sheerit, II, 285, note.
 Jacob b. Ya'ish Hakkohen, II, 346.
 Jacob Ḥaber, I, 173; II, 206.

- Jacob Hakkohen, Parnās of Jerusalem, I, 164; II, 189.
- Jacob Rosh bē Rabbānān b. 'Ali, I, 243; II, 310-12, 382.
- Jacob, representative of Yehiel of Paris, II, 383.
- Jacob Tam, II, 332.
- Ja'far b. Fellah, General, I, 41.
- al-Jarjarāi, Wezīr, I, 77.
- al-Jaudariyya, district in Cairo, I, 33, 36; II, 375.
- Jauhar, famous general, I, 13, 16.
- Jaujār (in Egypt), I, 244; II, 317.
- Jerome, on the Jewish annual visits to Jerusalem, I, 43.
- Jerusalem, *passim* and especially I, 43 ff., 159 ff., 192, 198 ff., 240; various synagogues in, I, 49, note 2; occupied by Byzantines (?), II, 341; synagogue of 'Anan in, I, 200, note 1.
- Jesse Haber, I, 137; II, 154.
- Jesse b. Hezekiah Nasi, II, 357-9.
- Jesse b. Hezekiah, Nasi of Damascus, II, 359, note 4.
- Jesse b. Solomon Nasi, II, 357-9.
- Jews and Christians in the Fāṭimid court, I, 211 ff.
- Jian (in Spain), II, 297, note 1.
- Joel, II, 285, note.
- John, Patriarch of Alexandria, I, 13-14.
- Joseph b. Abitur, I, 66 ff.; II, 25, 59-60, 169, note 1.
- Joseph (Mufaddal) b. Abraham, II, 318.
- [Joseph?] b. Abraham Hakkohen, II, 99.
- Joseph b. Abraham of 'Irāk, II, 92.
- Joseph b. Abūn the Interpreter, I, 271, note 1.
- Joseph b. 'Akṇin, disciple of Maimonides, I, 235, 243; 245, 246-7; II, 316, 321, 323.
- Joseph b. 'Amram, II, 103.
- Joseph b. 'Azarya, II, 174.
- Joseph b. Baruk Hakkohen, Ḥaber of Tyre, I, 167-8.
- Joseph b. Baruk of France, I, 240, note 1.
- Joseph b. Baruk (b. Isaac), I, 199; II, 235-6.
- Joseph b. Benjamin, I, 36; II, 99, 174, note 1.
- Joseph b. El'azar Hakkohen, II, 339.
- Joseph b. El'azar Hakkohen, father of Yehuda Rosh Hasseder, II, 346.
- Joseph b. Elijah, I, 101; II, 108.
- Joseph (Yehoseph) b. Gershon of France, I, 175-6, 231; II, 370-3.
- Joseph b. Hezekiah Nasi, I, 129; II, 145, note 7.
- Joseph b. Ḥiyya the scribe, I, 74, note.
- Joseph b. יִצְחָק, disciple of Isaac Alfasi, II, 297, note 1, 382.
- Joseph b. Isaac, II, 319.
- Joseph b. Isaac Dayyan II, 339-40.
- Joseph b. Israel al-Tustari, I, 38, note 1, 81, 122, note 1, 150; II, 73, 76, 140, 174, 377.
- Joseph b. Jacob, II, 339.
- Joseph b. Jacob, II, 305, note 4.
- Joseph b. Jacob al-Lebdi, I, 23, note 1.
- Joseph b. Jacob (b. 'Aubal), I, 25, 26, 167; II, 193, 348, 350.
- Joseph b. Jacob (b. Joseph), II, 203.
- Joseph b. Jacob Hakkohen, II, 355.
- Joseph b. Joshiah, I, 210; II, 254, 255, 320, note 3.
- Joseph b. Khalāf, I, 89, note 1.
- Joseph b. Maṣṣūr Hallevi, II, 99.
- Joseph b. Mattitya, II, 371, note 2.
- Joseph b. Migāsh, II, 297, note 1.
- Joseph b. Nathan Hakkohen, *see* Yehoseph b. Nathan Hakkohen.
- Joseph b. Nathan, II, 320, note 3.
- Joseph b. Netaneel Hakkohen, II, 318.
- Joseph b. 'Obadya, I, 118; II, 131.
- Joseph b. 'Obadya, ancestor of Maimonides, II, 319.
- Joseph (Abū'l Surri?) b. 'Obadya Nagid, I, 243, note 1; II, 320, note 2.
- Joseph b. al-Plat, I, 238, note 1.
- Joseph b. Paltoi (Plat), II, 296-7.
- Joseph (Abū'l Fadl) b. Peraḥya, I, 209, 210; II, 252, 253.
- Joseph b. Sa'adya, II, 98.
- Joseph b. Sa'adya, II, 282.
- Joseph b. Sa'id of Alexandria, II, 92.
- Joseph b. Salim, II, 30.
- Joseph b. Samuel, I, 192, note 1.
- Joseph b. Samuel (perhaps identical with above), I, 198-9; II, 235-6.
- Joseph b. Samuel, II, 304.
- Joseph b. Samuel Hallevi (ibn Nagdela), I, 184, note 1.
- Joseph b. Tanḥum Yerushalmi, a poet, II, 328-9.
- Joseph b. Ye'iet, a Reader, I, 163, 182; II, 187, 219.
- Joseph b. Yehuda, II, 287.
- Joseph b. Yehuda, a goldsmith, II, 286.
- Joseph b. Yeshu'a, I, 92; II, 90.
- Joseph b. Yeshu'a, II, 115.
- Joseph b. Yeshu'a Parnās, II, 99.
- Joseph b. Zekarya of Alexandria, II, 317.
- Joseph b. Zakkai Exilarch, II, 357-9.
- Joseph, brother-in-law of Ephraim b. Shemarya, II, 348, 350.
- Joseph Dayyan b. Shemarya, II, 339.
- Joseph Hakkohen, Dayyan of Alexandria, II, 345-6.
- Joseph Hakkohen, of Fustāt, II, 247.

- Joseph Hakkohen Ab, father of Jacob, I, 37, note 1.
- Joseph Hakkohen Ab b. Solomon Gaon, I, 99, 178 ff., 183, 193; II, 62 ff., 98, 148, 229; family of, I, 187.
- Joseph Hakkohen Gaon, I, 66 ff., 70; II, 53, 58-9.
- Joseph Hakkohen b. אֶלְמָנָם, II, 249, note 1.
- Joseph of Byzantium (or France), II, 246, 247.
- Joseph, of house of יִצְחָק, II, 318.
- Joseph of Rūm, II, 288.
- Joseph of the school of Damascus, I, 238, note 1.
- Joseph Rosh Hasseder b. Jacob, I, 238, 243; II, 310-13.
- Joseph, son-in-law of Ephraim b. Shemarya, I, 92, 94, 100.
- Joseph, the disciple, II, 322.
- Jonah b. Yehuda the Spaniard, I, 165; II, 191.
- Joshiah Ab, I, 71; II, 52-3, 57.
- Joshiah Ab b. Aaron Ab, I, 186.
- Joshiah b. Aaron (b. Joshiah Ab), II, 52-3, 57.
- Joshiah b. 'Azarya Hakkohen Gaon, I, 182-3, 188; II, 219.
- Joshua' (Abū'l Faraj) b. al-Ḳumudī, I, 23, 262; II, 14.
- Joshiah b. Jesse Nasi, I, 176; II, 210, 357-9.
- Joshiah b. Moses, II, 303.
- Joshiah b. Nehemiah, liturgical poet, I, 97, 269; II, 101.
- Joshiah b. Nehemiah Nasi, II, 357-9.
- Joshiah b. Šadoḳ Ab, II, 82, note 10.
- Joshiah b. Sar Shalom Nasi, I, 174; II, 208, 380.
- Joshiah b. Saul, Ḳaraite Nasi, II, 214, 215.
- Joshiah b. Shema'ya, II, 232.
- Joshiah b. Solomon, Ḳaraite Nasi, I, 178, note 1; II, 212, 213, 214, 215.
- Joshiah III b. Solomon III, Ḳaraite Nasi, II, 214, 215.
- Joshiah IV b. 'Uzziah, Ḳaraite Nasi, II, 214, 215, 381.
- Joshiah Gaon, I, 23, 39, 64, 66, 70, 71 ff., 100, note 1, 146; II, 49 ff., 66 ff., 362-3.
- Joshiah Nasi, I, 243; II, 209, 210.
- Joshua' b. Abraham (b. David Maimuni), Nagid, I, 248; II, 329-30.
- Joshua' b. 'Ali, I, 169 f.; II, 80, note 6, 199-201.
- Joshua' b. 'Ali, II, 270-1.
- Joshua b. 'Ali Hakkohen, Ḳaraite, I, 162, note 1.
- Joshua' b. Armand, I, 82; II, 79.
- Joshua' (Abū Sa'id) b. Dosa, I, 217-19, 220-1, 227, note 1, 230, 267; II, 270 ff., 319, note 9.
- Joshua' II b. Dosa, I, 270-1.
- Joshua' III b. Dosa II, II, 270-1.
- Joshua' b. Moses, II, 270-1.
- Joshua', brother of Samuel Rashīd, I, 240 (where correct accordingly); II, 302.
- Joshua Ḥaber, II, 271.
- Jubail (in Syria), Jewish community of, I, 73; II, 73, 273 (נְבִילָא?).
- יְהוֹרִי, II, 203.
- Julian, Emperor, I, 43, note 1.
- Ḳādi of Damietta, the, I, 212, 218; II, 273.
- Ḳādi of Ḥaṣor, the, I, 169; II, 200.
- Ḳādi, the nephew of Abū'l Siyād, II, 175.
- Kāfūr, governor of Egypt, I, 17.
- Kain b. 'Abd. . . , I, 185; II, 83.
- Ḳairowān, I, 15, 17, 27, 38, 40; II, 163, 248; Negidim of, I, 252-3.
- Kalneh, *see* Raḳḳah (in Syria).
- Ḳalyūb (in Egypt), I, 237, 240; II, 298, note 3, 302, note 10.
- Ḳaraite congregations in Byzantium, II, 307, note 2; dignitaries in Fuṣṭāṭ, I, 177; laws of Sheḥiṭa and Bediḳa, I, 134 ff.; II, 154; Nesiim, I, 176 ff.; II, 210 ff., 380-1; Nesiim in Fuṣṭāṭ, I, 178, note 1.
- Ḳaraites, I, 49, note 2, 57, 65, 71, 79, 125, 134 ff., 143; II, 69, 154, 156, 158, 172; and the Crusaders, I, 199-200; and Massorites, II, 48-9; and Rabbinites, relations between, I, 59 ff., 134 ff., 150; II, 376-7; in Ashkelon, I, 169, 171; in Byzantium, I, 89; in Fuṣṭāṭ, I, 80, 177; II, 376-7; in Jerusalem, I, 46, 59 ff., 162, note 1, 177, 199-200, 274-5; in Palestine, 42, 59 ff., 134 ff., 177.
- Karim b. Nathan, I, 167; II, 194.
- Ḳasr al-Shama', Jewish quarter of Fuṣṭāṭ, I, 14, 38; II, 248.
- al-Ḳazzāz (the silk mercer), the family of, II, 320.
- Ketubas, Ḳaraite, II, 211-12; Palestinian custom of, II, 259, note 7, 381.
- Khalaf b. Abraham, II, 29-30.
- Khalaf b. 'Alvan, I, 131; II, 148.
- Khalaf b. Israel, II, 49.
- Khalaf b. Moses of Tyre, I, 118; II, 130.
- Khalaf b. Moses b. Abraham, of Tyre, II, 355.
- Khalaf b. Sa'adya, II, 245.
- Khalaf b. Yeshu'a, I, 167; II, 192, 356.

- Khalaf, a partisan of Moses b. Ḥanok, I, 68-9.
 Khalaf of Tiberias (perhaps identical with Khalaf b. Yeshu'a), I, 168; II, 196.
 Khaluf b. Aaron, II, 29-30.
 Khazars, the, I, 64.
 Khurasan (in Persia), I, 275, note 2; II, 147.
 Khusrau, Persian king, I, 43, note 1; II, 68.
 Kiyam b. Meborak, II, 174.
 Kohen Šedek, II, 229.
 Kohen Šedek, Gaon of Sura, I, 63, note 1.
 Konyah b. Moses, II, 247, note 7.
 Konyah Moses b. Elijah Yakin, Karaite Nasi, II, 214, 215.

 Lebda (near Tripoli in North Africa), I, 23, note 1; II, 286.
 Leo, a captive from Mastaura (Byzantium), I, 92; II, 93.
 Leon, father of Moses (of Mastaura), I, 93; II, 96.
 Levi al-Ifranji, II, 247.
 Levi b. Elijah, I, 250; II, 339.
 Levi b. Menahem, I, 119, 123; II, 134, 142.
 Levi b. Namēr, II, 94, note.
 Levi b. Jacob Hallevi, II, 97, 99.
 Levi the Reader, II, 298.
 Levirate, a case of l. in Alexandria, I, 205-6; II, 242-5.
 Library, sold at Palestinian synagogue in Fustāt, II, 327, note 1.
 Liturgical compositions, cited, anonymous, I, 75, note 1, end, 99, note 2; II, 106, top, 169, note 1, 247-8, 346, 369; by Anatoli b. Joseph, II, 326; by David Nasi (b. Daniel), II, 224-5; by Elijah Kohen, II, 220; by Ephraim b. Shemarya, I, 75, note 1; II, 111; by Ezekiel b. 'Ali, II, 223; by Ibn Ezra, II, 326; by Joseph ibn Abitur, II, 25; by Joshiab b. Nehemiah, II, 101-2; by Nehemiah b. Abraham, I, 269, note 1; by Sa'adya Gaon, I, 97, note, 98, note 2; by Sahlān the elder, I, 98, note 2; by Sahlān b. Abraham, II, 104-5; by Sanjari, I, 25; by Shemarya, II, 105; by Yehuda Rosh Hasseder, II, 101, note; by Yehuda Hallevi, II, 365.
 Lucena (in Spain), II, 252, 297, note 2.
 Ludd (Lydda, in Palestine), I, 155; II, 355.
 Lunel (in Provence), scholars of, II, 325, note 7.
 Ma'add, *see* al-Mustanšir.
 Ma'āni, II, 300.
 Magreb, II, 162; Jews of M. in Jerusalem, I, 240, note 1.
 Mahalla (Maḥallat al-Kubra in Egypt), I, 189, 232; II, 247, 289, 290, note 1, 293, 317.
 Maimon b. Joseph, father of Moses, II, 319.
 Maimonides, I, 30, 175, 222, 231, 236, 240, 242 ff., 267-8; II, 209, 294, 295-6, 307, note 2, 310 ff., 319, 322, 331, 332, 382; and Joseph b. Anatoli, II, 325-6; disciples of, II, 316; family of, II, 319.
 Makarim b. Salāmāh, II, 287.
 Makrizi, on the Palestinian synagogue in Fustāt, II, 375.
 al-Maks, port of Cairo, I, 239; II, 301, note 7.
 Malabar, Jews of, II, 366, note 1.
 Maliha, a lady, I, 241; II, 306-7.
 Malik ar-Ramli, a sectarian, I, 116.
 מלכותי b. Isaac of Gaza, II, 98.
 Manna, the jar of, I, 256, note 1.
 Manoah Hakkohen, II, 342, bottom.
 Maṣṣūr b. Meir, II, 245.
 Maṣṣūr b. Solomon (b. Yehuda) Gaon, I, 107; II, 133.
 al-Maṣṣūr, Caliph, I, 15, note 3.
 Mar Zuṭra, I, 58-9.
 Mar Zuṭra II, I, 58.
 Marja, Muslim dignitary, I, 85; II, 83.
 Maryūt, lake of (in Egypt), I, 206; II, 245.
 Mashallah, I, 15.
 Mašliah b. al-Baṣaḡ, Dayyan of Sicily, I, 204.
 Mašliah b. Semah, II, 99.
 Mašliah b. Yefet, I, 187, 188.
 Mašliah, Gaon, I, 70, 191, 195, note 2, 196-7, 220 ff., 256; II, 62 ff., 233, 234, 271, 394 ff., 382.
 Massorites of Tiberias, I, 55, note 2; II, 44 ff.
 Mas'udi, on learned contemporary Jews, II, 375.
 Mastaura (in Byzantium), I, 87, 92-4; II, 93 ff.
 Mattitya b. Moses, II, 275.
 Mauhub, *see* Samuel b. Moses.
 Mauhub of Fustāt, I, 39; II, 41.
 Mauhub b. Yefet, I, 146; II, 167.
 Mauhub Hakkohen, II, 348, 349.
 Mayence (in Germany), I, 74, note.
 Mebasser b. Ephraim, I, 119; II, 134.
 Mebasser b. Hillel the Babylonian, II, 348, 349.
 Mebasser b. Jesse, I, 148; II, 170-1.
 Mebasser b. Levi, I, 164; II, 188.
 Mebasser b. Yeshu'a Hallevi, II, 232.

- Mebasser, Gaon of Pumbedita, I, 63, note 2.
 Mebasser of Fustât, I, 118; II, 131.
 Mebasser the Parnâs, II, 235.
 Meborak b. Aaron, II, 305.
 Meborak (Abū'l Faḍl) b. 'Ali, I, 137, 147; II, 153.
 Meborak b. 'Ali (b. Ezra, probably identical with above), I, 142; II, 159.
 Meborak (Mubarak) b. Israel, II, 103.
 Meborak b. Menasse Hallelevi, II, 58.
 Meborak b. Moses, II, 313-15.
 Meborak b. Moses Nagid, II, 249, 250, 258.
 Meborak b. Nathan, Dayyan of Fustât, I, 222, note 1, 227, note 1; II, 280, 293, 314.
 Meborak b. Nathan Hakkohen, Dayyan of Ashkelon, II, 202.
 Meborak b. Šemah, II, 115.
 Meborak, 'head of the congregations', I, 146 f.; II, 169.
 Meborak Nagid, I, 80, 169, 184, 188 ff., 207 ff., 222, 254, 267; II, 199 f., 222, 235, 249 ff., 374; the wife of, I, 210; II, 255-7.
 Meborak, son-in-law of Šadoḳ b. Elijah Gaon, I, 101; II, 107, note 1.
 Meborak, grandfather of Meborak Nagid, II, 249-50.
 Megas b. Hanina, I, 58.
 Meir b. Baruk, I, 240, note 1.
 Meir b. Menahem Hakkohen, I, 37, note 1.
 Meir b. 'Obadya, II, 283-5.
 Meir Gaon, son of Ben-Meir, I, 65; II, 50 ff.
 Meir, father of Ben-Meir, I, 57, 60, 65; II, 53 ff.
 Meir, a dignitary, II, 303, note.
 Meir Rosh Hasseder, II, 52 ff., 56-7.
 Menahem b. Berakot, II, 276, 277.
 Menahem b. Berakot of Fustât, II, 366.
 Menahem b. Isaac (b. Sason), I, 247, note 1; II, 319, note 2.
 Menahem b. Saruḳ, I, 27.
 Menahem b. Samuel, II, 276, 277.
 Menahem (Abū'l Faraj מלשחמט) b. Shemarya Hallelevi, II, 287.
 Me[na]hem [?] Dayyan, father of Elijah, II, 251.
 Menahem Dayyam, II, 339.
 Menahem, correspondent of Anatoli b. Joseph, I, 247; II, 324.
 Menahem Gaon (?), II, 62 ff.
 Menahem מנחם, I, 178, note 1.
 Menahem of Fustât, I, 245; II, 322.
 Menasse b. Abraham (Ibrahīm) al-Ḳazzāz, Wezīr of Damascus, I, 19 ff., 24, 26, 72, 134, note 1, 150; II, 11 ff., 16-17.
 Menasse b. David, II, 245.
 Menasse b. El'azar Hallelevi, II, 58.
 Menasse b. Hayyim, II, 104.
 Menasse b. Joseph, Dayyan of Cairo, II, 317.
 Menasse b. X., I, 227; II, 280.
 Menasseh b. X. (descendant of Shem-a'ya), I, 249; II, 336.
 Menasse b. Yehuda (perhaps identical with above), II, 336, note 2.
 Menasse Hakkohen, brother of Ephraim b. Abraham Hakkohen, I, 116, 118, 125, 130, f., 159; II, 148.
 Menasse Hallelevi, II, 58-9.
 Menuḥa Hakkohen b. Joseph of Alexandria, II, 346.
 Merwān II, last 'Omeyyad Caliph, I, 45, note 2.
 Merwān Hakkohen, I, 169; II, 198.
 Meshullam, ancestor of Isaac b. Sason, II, 318.
 Meshullam b. Jacob, *see* Jacob b. Meshullam.
 Meshullam b. Menasse, II, 233.
 Meshullam b. Moses of Mayence, I, 186; II, 223-4, 378.
 Meshullam b. משה of Damascus, II, 220.
 Meshullam b. Yefet of Damascus, I, 104; II, 114.
 Michael, Coptic Patriarch, I, 14.
 Milij (in Egypt), I, 103, 232; II, 111, 290, note 6.
 Minyat Ishna (in Egypt), II, 287, 367.
 Minyat Zifta (in Egypt), I, 232, 239; II, 257-9, 287, 290, note 2, 301, note 8.
 Misa (Moses) b. Megas, I, 58.
 Misha'el b. Daniel, a physician, II, 270, 319.
 Misha'el b. Isaiah Hallelevi, II, 270, 319, note 8.
 Misha'el b. 'Obadya, II, 318.
 Misha'el b. 'Uzziel, I, 245; II, 322.
 Mišr, *see* Egypt, Fustât.
 Mohelim in Egypt, I, 237-8.
 al-Mo'izz, Caliph, I, 16, 17, 18, 20; II, 379.
 Mordecai Gaon (?), II, 62 ff.
 'Mordecai Nagid', non-existent, II, 287, note 2.
 Mordecai, the elder, II, 217, note 3.
 Moses of Fustât, II, 247.
 Moses b. Aaron Hakkohen, Ḳaraite grandee, I, 176, 177, 187, note 2, 188; II, 211.
 Moses b. Abraham, II, 275.
 Moses b. Abraham Nagid, I, 248; II, 329.
 Moses b. Abū 'Imrān, II, 374.

- Moses b. Abū'l Hayy, II, 220.
 Moses b. Benjamin, the Spaniard, I, 220, note 1.
 Moses b. Asher, Massorite, II, 44 ff.
 Moses b. Dosa, II, 271.
 Moses b. Elijah Hallevi, I, 237 f.; II, 301.
 Moses b. Elyakim, II, 320.
 Moses b. Halfon Hakkohen, I, 237; II, 299.
 Moses b. Halfon, II, 320.
 Moses b. Hanok, Rabbi of Cordova, I, 26, 68.
 Moses b. Hesed, Karaite, I, 79, note 1.
 Moses b. Isaac, II, 53 ff.
 Moses b. Isaac Hakkohen, II, 174, note 1.
 Moses b. Joseph the Spaniard, I, 202 ff.; II, 239.
 Moses b. Joseph Hakkohen, II, 318.
 Moses b. Joshua, II, 270-1.
 Moses b. Leon of Mastaura, II, 96.
 Moses b. Levi (?), I, 237; II, 208.
 Moses (Abū'l Bayyan), b. Meborak Nagid, I, 111, 207 ff., 212 ff., 229; II, 203, 249, 250, 256, note 10, 257-9, 374.
 Moses b. Meshullam (b. Moses) of Mayence, II, 224.
 Moses (Abū 'Alī) b. Nathan, II, 320.
 Moses b. Netaneel Hallevi, Gaon, I, 226, 234, note 3; II, 294 ff.
 Moses b. Perahya, II, 313-15.
 Moses b. Sabbatai of Mastaura, II, 96.
 Moses (Yahya) b. Samuel Hannagid (b. Hananya), I, 254; II, 282 ff., 285, note, 368-70.
 Moses b. Šemaḥ, II, 283-4.
 Moses b. Yefet, I, 258.
 Moses b. Yefet of Milij, II, 111.
 Moses b. Yefet Dayyan, II, 320.
 Moses b. Yehiel, II, 302, note 2.
 Moses b. X., II, 360, 361.
 Moses, friend of Jacob ibn Killis, I, 17-18.
 Moses, grandfather of Ben-Meir, I, 57, 60, 65, 66; II, 53 ff.
 Moses Hakkohen, a Reader, II, 203.
 Moses the Reader, II, 373.
 Moses Moha, Massorite, II, 44 ff.
 Moses of Gaza, Massorite, II, 44 ff.
 Moses, son-in-law of Solomon the scribe, II, 309.
 Mosul (in Mesopotamia), I, 175.
 Mount Olivet (in Jerusalem), I, 44, 50, 63, note 1.
 'Mourners for Zion', the, I, 47 ff., 162, 165.
 Mu'amr, II, 291.
 Mufarraj b. Yefet Hallevi of Damascus, I, 104; II, 114.
 Muhassan b. Ḥusain, I, 82; II, 30, 78, note 7.
 Mukhtar, attendant of Ebyatar Gaon, II, 363.
 Mukhtar, a private, I, 89 ff.; II, 88.
 Mukhtar, I, 168, bottom; II, 198.
 Musa, ancestor of Ben-Meir, I, 57, 60, 65.
 Musa b. al-Razzan, court physician, I, 18.
 Musa b. Ya'kūb, court physician, I, 39, note 1, 83-4.
 Musa Ghalib b. Ezra, II, 30 (where correct accordingly).
 Musafar the Reader, II, 247.
 al-Musta'li, Caliph, I, 207.
 al-Mustansir, Caliph, I, 76 ff., 207.
 Muwaḳḳiṭ 'Ala ad-Din, author of commentary on Maimonides' *Mishnē Torah*, II, 331, note 1.
 Nadib b. Yiftaḥ, II, 320.
 Nafis, the wine-merchant, II, 320.
 Nagi, the family of, II, 318.
 Nagid, the dignity of, I, 251 ff.; beginning of, I, 251-2; II, 379; Nagid designate, I, 251; N. of Palestine, I, 247, 257.
 Nahrai b. Nissim, I, 204 ff.; II, 101, 240 ff., 303.
 Naḥshon, Gaon of Sura, I, 53-4.
 Naḥum b. 'Ezra, II, 275.
 Namēr b. Elḳanah of Mastaura, I, 93; II, 94.
 Names, Jews having Arabic names besides Hebrew ones, I, 168, note 1.
 Narbonne (in Provence), II, 248, 366.
 Nasi, the dignity of, I, 271-2, 274; a bogus N., I, 172 ff.; II, 205 f.
 Nathan of Fustāt, II, 247.
 Nathan Ab b. Abraham, I, 151, 193-4; II, 230-1.
 Nathan b. Hillel, II, 320.
 Nathan b. Isaiah Hakkohen, I, 167, 169; II, 195, 356.
 Nathan b. Meborak Hakkohen, I, 170; II, 202.
 Nathan b. Nisan Hallevi, I, 162, note 1.
 Nathan b. Samuel, I, 224 ff.; II, 275, 277 ff., 286, 366, 373.
 Nathan b. Solomon Hakkohen, I, 226; II, 203, 275, 276, 278, 366-7.
 Nathan b. Sason, II, 245, 251, 253.
 Nathan b. Yeshu'a of Jerusalem, II, 184, note.
 Nathan b. Yeshu'a, a Haber, II, 219.
 Nathan b. Yeshu'a Hallevi, II, 220, 245.
 Nathan b. Yeshu'a, a Reader, II, 115.
 Nathan Gaon b. Abraham, rival of Solomon b. Yehuda, I, 21, 27, 141 ff., 146 ff., 186, 193; II, 24, 27, 159 ff., 167 ff., 352 ff., .
 Nathan, Haber in Fustāt, I, 127 f.
 Nathan Hakkohen, probably of Damietta, I, 91; II, 88.

- Nathan Hakkohen, probably identical with Nathan Hakkohen b. Isaiah, I, 169; II, 198.
 Nathan, the banker, II, 219.
 Nathan the 'Seventh' b. Abraham, II, 374.
 Nehardea (in Babylon), burial at, II, 332, 333, note 8, 335.
 Nehemiah b. Abraham (b. Sahlân), I, 80, 97, 269; II, 101.
 Nehemiah b. Asher the elder, Massorite, I, 80; II, 44 ff.
 Nehemiah b. Hodaya Nasi, II, 357-9.
 Nehemiah b. Misa, I, 58.
 Nehemiah b. Perahya, II, 363.
 Nehemiah, Gaon of Pumbedita, I, 15, 26.
 Nesiim, I, 21, 23, 25, 111, 171 ff., 252, 253-4; II, 208 ff., 357-9; in Palestine and in Egypt, II, 68; Karaite, I, 60, 62, 176 ff.; II, 210 ff., 380-1.
 Nesiut, titles connected with, I, 272; II, 217, note 3.
 Netaneel, a physician, II, 327.
 Netaneel, of family of Samuel Hannagid, II, 282 ff.
 Netaneel b. Aaron, the banker, I, 72; II, 72.
 Netaneel b. Abraham, II, 319.
 Netaneel b. al-Fayyûmî, I, 244.
 Netaneel b. Berakot, II, 283-4.
 Netaneel (Abû'l Fakar) b. El'azar Hakkohen of Alexandria, I, 88 ff., 137, 204, 260; II, 87, 92, 153.
 Netaneel b. Hälson Hallevi, I, 105, 137; II, 116.
 Netaneel b. Joseph Hakkohen, II, 294, bottom.
 Netaneel b. Joseph Hakkohen (perhaps identical with above), *see* Abû Naşr (Netaneel) b. Joseph Hakkohen.
 Netaneel (Abûl Barakât) b. Meborak Nagid, II, 249, 250, 257.
 Netaneel b. Perahya, II, 313-5, 320.
 Netaneel b. Revañ Hallevi, I, 146, 147; II, 167 ff.
 Netaneel b. Sa'adya, II, 283-4.
 Netaneel b. Şadoğ Hakkohen, II, 318, note 8.
 Netaneel b. Moses Hallevi the 'Sixth', I, 234, note 3.
 Netaneel b. Shemarya the 'Sixth', II, 282 ff.
 Netaneel b. Sedakah, II, 201.
 Netaneel Hallevi Gaon, I, 226, 233, 234, 237; II, 292 ff.
 Netanya b. (?) Yeñiel, II, 320.
 Netanya, brother or son of Nadib, II, 320, note 11.
 Nefira b. Tobias Hakkohen of Nisibis, II, 70, note.
 Nicephorus Phocas, Emperor, I, 47; II, 341.
 Nisibis (in Mesopotamia), II, 70, note.
 Nissim, I, 25; II, 18.
 Nissim b. Abraham, II, 275.
 Nissim b. Jacob of Kairowan, I, 246; II, 297, note 1.
 Nissim b. Nahrâi, I, 206-8; II, 245 ff.
 Nissim b. Shelah, II, 283-5.
 Nissim, disciple of Maimonides, II, 316.
 Nissim, father of Nahrâi b. Nissim, II, 247, 248.
 Nissim the 'Third', II, 336-7.
 Nissin b. Bishr, II, 99.
 'Obadya, II, 348, 349, 350.
 'Obadya, a Karaite, I, 177; II, 211.
 'Obadya, ancestor of Maimonides, II, 319.
 'Obadya b. Abraham Nagid, I, 248; II, 329-30.
 'Obadya b. Jonah of Mareddin, II, 208.
 'Obadya b. Raşon, II, 283, 285.
 'Obadya b. Sa'adya, II, 204.
 'Obadya b. Solomon, II, 97.
 'Obadya b. Solomon, ancestor of Maimonides, II, 319.
 'Obadya (Abû'l Ridha) b. 'Ulah, Nagid of Palestine, I, 243, 257; II, 313-15, 320.
 'Obadya, grandfather of Mufađdal, II, 318, note 5.
 Obadya (?), Karaite Nasi, II, 381.
 'Obadya of Fustât, I, 118; II, 137.
 'Obadya of Tiberias, I, 168; II, 196.
 'Obadya the proselyte, I, 198; II, 236.
 Official of the merchants, the, I, 81 f., 261; II, 29-30, 78, note 7.
 'Omar, Caliph, I, 42 ff.
 'Omar b. 'Abd 'l-'Aziz, I, 14.
 Omen, consulting a Pentateuch for a, II, 307, note 1.
 Ostrich, proverb about the, II, 379-80.
 Palestine, *passim*; Gaonate in, *see* Gaonate in Palestine; learning in, II, 375; the academy of, I, 195, 198; the academy of P. *versus* Babylon, I, 214; *versus* Egypt, I, 190; the coastal cities of, I, 191 f.; the annual and triennial cycles of the reading of the Law in, I, 221 ff.; II, 378-9.
 Palestinian community in Fustât, the, I, 94 ff.; II, 97 ff., 341, 351; the P. synagogue in F., I, 221 ff.; II, 184, note, 218, 249, note 1, 275, 308, note 4, 327, note 1, 360, 375; the P. synagogue or community in Alexandria, I, 88, 89, note 1; in Damascus, I, 150, 171; II, 172; in Ramlah, I,

- 148-9, 171; II, 171; in Tiberias, I, 167, 171; II, 194.
- Palmyra (Tadmor), I, 37, note 1; II, 341.
- Paltiel, first Nagid of Egypt, I, 16, 19, 49, 64, 72, 134, note 1, 184, 252.
- Paltiel b. Ephraim, a Reader, I, 99; II, 100.
- Paris, the school at Yehiel of, II, 383.
- Parnās, the, I, 259; titles of the, II, 273.
- Perah̄ (Perahya) b. Mu'ammil, Rosh Hasseder, I, 150, 269; II, 173-4, 377.
- Perahya b. Halfon, II, 313-15.
- Perahya b. Joel, II, 285 note.
- Perahya b. Joseph, II, 209.
- Perahya b. Nissim, I, 248, note 1; II, 296-7.
- Perahya b. Tarpon Hakkohen, II, 169, note 1.
- Perahya b. Yose, Dayyan of Maḥalla, II, 317.
- Perahya, dignitary of the academy, II, 314, note 1.
- Peroz Shabur = Nehardea, II, 335, note 7, end.
- Petaḥya b. 'Obadya Hakkohen, I, 227-8; II, 279-80.
- Pilgrims, Jewish p. to Palestine, I, 138, 161 ff.
- Pinḥas b. Abdimi, I, 58.
- Pinḥas b. Ephraim, II, 99.
- Pinḥas b. Meshullam, II, 204.
- Pinḥas b. Meshullam, Dayyan of Alexandria, II, 307, note 2, 316, 317.
- Pinḥas the Massorite, I, 58; II, 44 ff.
- Pishon, synonym for Nile, II, 39, note 3, 211, 212.
- Plague in Jerusalem, I, 106; II, 117.
- Poems (*see also* Elegies), edited, by 'Ali b. Amram, I, 85-6; II, 84-5; by Dunāsh b. Labrāt, I, 27; II, 21-3; by Joseph ibn Abitur, I, 69-70; II, 59-60; by X. b. Kalima (?), I, 70; II, 60; by Zakkai b. Yedidyah Hannasi, I, 85; II, 83-4; eighteen p. from an old Diwān, I, 22-6; II, 14-21; in honour of Abraham Hakkohen b. Isaac, I, 86; II, 86; in honour of Abū'l Munajja b. Sha'ya, I, 215-17; II, 264-9; in honour of Abū Sa'ad b. Sahl al-Tustari, I, 81-2; II, 75-7; in honour of 'Adayah b. Menasse the Wezīr, I, 20-3; II, 11-13; in honour of Masliaḥ Gaon, II, 276; in honour of Sar Shalom Nasi, I, 174; II, 207; in honour of Ṣedaqa b. Joseph, I, 259, note 2; in honour of Samuel Hannagid and his son Moses, II, 368-70; in honour of Yakīn b. Netaneel, I, 213, note 1, 213-15; II, 260-3, 365; *qaṣida* by Eliyah Hakkohen of Damascus, II, 220; strophe in honour of Sar Shalom Gaon, II, 300; strophe in letter from Rakḡah, II, 321; strophe by Yehoseph b. Gershon, II, 372; strophe by Sar Shalom Gaon, II, 299.
- Poems, discussed, in honour of Masliaḥ Gaon, I, 197; by Solomon Hakkohen b. Joseph, I, 207-8; cited, by Harizi, I, 224, note 1, 247, note 1; by Yehuda Hallevi, I, 225, note 234, note 3; II, 285.
- Prisoners, *see* Captives, from Byzantium.
- Pumbedita, mentioned by Ebyatar Gaon, II, 228.
- Punba (in Egypt), II, 286.
- Puṭiel, a Reader, I, 32; II, 36.
- Rabbinites in Jerusalem, I, 61 ff., 134 ff., 160; II, 155, 179.
- Rachel b. Solomon, II, 308, note 4.
- Rachel b. Solomon the scribe, II, 309.
- Rafah (in Egypt), I, 72; II, 71.
- Rais, the title, I, 262.
- Rais al-Yahūd = Nagid.
- Rais b. Meir, II, 246.
- Raja b. 'Ali, I, 130; II, 147.
- Rakḡah (Kalne, in Syria), I, 173, 201, 245 f.; II, 206, 237, 321-2.
- Rakḡah (in Egypt), II, 375.
- Ramada (on the North-African coast), I, 90; II, 87.
- Ramlah (in Palestine, capital of province of Filastin), I, 17, 18, 20, 28, 41, note 1, 42, 61, 63, 65, 72, 90, 105, 107, 108, 110, 116, 125, 126, 133, 136, 145, 148 f., 155 ff., 183; II, 25, 29, 49, 112, 118, 127, 142 f., 145, 148, 154, 167, 171, 172, 177, 179, 181, 185, 200 f., 219, 223, 231, 347, 355; the governor of, I, 138, 145, 148; II, 167, 171.
- Ransoming prisoners, the mode of, I, 87-8.
- Raṣon, II, 283, 285.
- Raṣon b. Solomon, II, 283, 285.
- Reading of the Law, in annual and triennial cycles, I, 221 ff.; II, 378-9.
- Rebecca, daughter of Solomon the scribe, II, 309.
- Reeds from Lake Maryūt, I, 206; II, 245.
- Resh Kallah, the title, *see* Alluf.
- Reuben b. Isaac of France, I, 165; II, 191.
- Revah b. Ephraim, I, 99; II, 100.
- Revah b. Pinḥas Hakkohen, a Reader from Babylon, I, 161; II, 183.
- Revolt in Palestine, 1024-9 c. E., I, 103, 110, 131, 158 ff.; II, 179 ff.
- Reynah, daughter of Solomon the scribe, II, 309.
- Rhodes (in France), I, 165; II, 191.

- Rikāt, a Massorite, II, 44 ff.
 Rosh bē Rabbānan, the title, I, 279-80.
 Rosh Haḳḳahal, *see* 'Head of the congregation'.
 Rosh Happerēk, the title, I, 269-70.
 Rosh Hasseder, the title, I, 279-80.
 Russia, I, 165; II, 192.
- רִשְׁוִי, an enemy of Egyptian Jewry, I, 212-13; II, 257-9.
 Sa'adel b. Joseph, II, 367, 368.
 Sa'adel b. Netaneel, II, 282 ff.
 Sa'adel b. X., II, 368.
 Sa'adya (Abū'l Fakr) b. Abraham, II, 293.
 Sa'adya b. Berakhya, disciple of Maionides, II, 316.
 Sa'adaya b. David, II, 204.
 Sa'adya b. Ephraim, uncle of Sahlān b. Abraham, I, 99, 118, 130, 144; II, 100, 103, 104, 113, 129, 146, 164-5, 187, note 3.
 Sa'adya b. Hillel Hakkohen, I, 258; II, 203.
 Sa'adya b. Israel al-Tustari, I, 81, 82, 122, note 1; II, 76, 140, 377.
 Sa'adya b. Israel of Jerusalem, I, 112.
 Sa'adya b. Meborak, II, 98, 249, 250.
 Sa'adya b. Meborak, II, 286.
 Sa'adya b. Moses of Seville, I, 102; II, 109.
 Sa'adya b. Nathan, I, 227; II, 280.
 Sa'adya b. Nathan, II, 320.
 Sa'adya b. Netanya, II, 320.
 Sa'adya b. 'Obadya, II, 204.
 Sa'adya b. Solomon, II, 204.
 Sa'adya b. Yehuda Nagid, II, 100, 249, 251.
 Sa'adya, father of Netaneel, II, 283-4.
 Sa'adya Gaon, I, 15, 22, 50, 222; II, 310-11, 358, note 1, 375, 379, liturgical composition of, I, 97 note, 98, note 2.
 Sa'adya, the late, II, 342.
 Sa'adya of Ashkelon, I, 240, note 1.
 Sa'adya the teacher of Alexandria, II, 317.
 Sabā'u, the official in Ramlah, II, 21.
 Sabbatai b. Abraham of Minyat Zifta, II, 259, note 7.
 Sabbatai b. Elyakim, II, 320.
 Sabbatai b. Kaleb, II, 100.
 Sabbatai b. Moses, II, 314, note 1.
 Sabbatai b. Netaneel of Anatolia, I, 92; II, 91.
 Šubyan (Abū Sa'ad) b. Sa'adya Hakkohen, I, 97, note 1, 209-10; II, 103, 252-3.
 Šadaka, Wezir, I, 82.
 Šadok, I, 200-1; II, 236-7.
 Šadok b. Aaron, II, 305.
 Šadok b. Ebyatar Gaon, I, 193; II, 229.
 Šadok b. Elijah Gaon, I, 101, 187; II, 107, note 10.
 Šadok (Abū'l Barakāt) b. Joseph Hakkohen, II, 318, note 10.
 Šadok Ab b. Joshiab Ab, I, 66, 186, 189, 193, 200; II, 50 ff.
 Šadok b. Meborak, II, 169, note 1.
 Šadok b. X., II, 275.
 Šadok, Gaon, II, 295-6.
 Šadok, Gaon of Surā, I, 53.
 Šadok Hakkohen, of house of Ibn Ḥafš II, 318.
 Šadok b. Levi Hallevi, I, 161-2; 186; II, 183.
 Šadok the Third, II, 232.
 Šafed (in Galilee), I, 171; II, 204, 295-6.
 Saffuriyah (Sepphoris, in Galilee), II, 357, note 3.
 Sahl b. Aaron, I, 162; II, 185.
 Sahl b. Faḍl, Karaite author, *see* Yashar (Sahl) b. Hased (Faḍl) b. Yashar.
 Sahl (Shelah, Yashar) b. Israel al-Tustari, I, 38, note 1, 81, 122, note 1, 125; II, 72, 75, 78, 79, 140, 143, 376-7.
 Sahl b. Mašliab, Karaite author, I, 61.
 Sahl b. Yehuda, II, 70, note.
 Sahlān b. Abraham, I, 79, 82-3, 97, 98, 99, 104, 111, 112, 113, 114, 128, 136, 142, 144 f., 156, 163, 202, 204; II, 80-1, 102 ff., 115, 145 f., 152 ff., 159, 164-5, 186-7, 220, 252, note 3.
 Sahlān the elder b. Abraham, I, 97-8; II, 102.
 Šahrāgt (in Egypt), I, 89, 102, 103, 249; II, 108, 111, 259, note 7, 336.
 al-Sa'id, a Sheikh, II, 176.
 Said b. 'Ali ibn Ashlamiya, II, 375.
 Sa'id b. David of Aden, II, 331, note 1.
 Saladin, I, 229, 235-6, 240, 257.
 Salih, Arab chieftain, I, 158.
 Salim the scribe, II, 246-7.
 Salonica, I, 165-6; II, 192.
 Samad, governor of Alexandria, I, 13.
 Samaritans, the, I, 14, 18.
 Sambast (in Egypt), II, 259, note 7.
 Sambuṭiah (in Egypt), I, 232; II, 290, note 3.
 Samjud (? in Egypt), I, 232; II, 290.
 Sammanūd (in Egypt), I, 242, 244; II, 290, note 5, 308, 317.
 Šamšām ad-Daula, king of Sicily, I, 202 ff.; II, 239.
 Samuel, I, 55, note 1.
 Samuel, II, 285, note 1.
 Samuel b. Aaron, I, 193; II, 229.
 Samuel b. Aaron, II, 305.
 Samuel b. Abraham Hakkohen, II, 275.
 Samuel b. Abraham of Tahort, I, 117, 119, 124, 182; II, 128, 132 ff., 218, 351.

- Samuel b. Abtalion Hakkohen, I, 36, note 2, 84, 94, 95-6, 103-4, 110, 112, 117, 121, 137, 146, 159, 258; II, 97 ff., 128, 154, 167, 351.
- Samuel b. 'Ali Hallelevi, Gaon of Bagdad, II, 140, note 5, 295, 332.
- Samuel b. al-Lebdi, I, 23; II, 14-15.
- Samuel b. Daniel (b. 'Azarya), I, 175, 185; II, 221, 358-9.
- Samuel b. El'azar, II, 285 note.
- Samuel b. Halfon Haber, II, 320.
- Samuel b. Hananya, Nagid, I, 213, 218, 222, 225, 228 ff., 252, 254, 257; II, 249, 271, 281 ff., 289 ff., 368-70, 381, note 2.
- Samuel b. Hananya, grandson of the above Nagid, II, 282 ff.
- Samuel b. Hofni, Gaon of Sura, I, 40, note 1, end, 183; II, 65, note 2, end, 310, 311, note 1.
- Samuel b. Hoshana, the 'Third' of the academy, I, 27 ff., 141 f., 170; II, 23 ff., 31, 201.
- Samuel b. Isaiah Iskandri, Karaite Nagid (?), I, 255, note 1.
- Samuel b. Joseph al-Baṣri, II, 149, note.
- Samuel b. Joseph Hakkohen Gaon, I, 37, 66 ff., 100, note 1; II, 58-9, 342.
- Samuel b. Joshu'a the Haber, II, 201.
- Samuel (Mauhub) b. Moses of Tyre, I, 167-8; II, 196, 355.
- Samuel b. Moses, I, 227, note 1.
- Samuel b. Netaneel, II, 314-15.
- Samuel b. Palṭiel Nagid, I, 49, 56, note 2, 113, note 1, 140, 184.
- Samuel b. Netaneel, a physician, I, 260, note 1.
- Samuel b. Sa'adya Hallelevi, I, 195, note 2; II, 232, 314.
- Samuel b. Sa'adya, Dayyan of Cairo (perhaps identical with above), II, 317.
- Samuel b. Sahl of Ḳairowān, I, 102; II, 109.
- Samuel b. Şemaḥ, I, 72; II, 49, 71.
- Samuel b. Shemarya Hallelevi (b. Ri'a-kub), I, 168; II, 196.
- Samuel b. Abraham of Lucena, II, 252.
- Samuel b. X., I, 162; II, 185.
- Samuel b. Yahya, a physician, II, 285, note 5.
- Samuel b. Yehoseph, I, 248, note 1; II, 330.
- Samuel b. Yehuda, *see* Abū'l Ma'ālī (Samuel) b. Abū'l Ḥasan (Yehuda).
- Samuel b. Shelah, II, 283, 284, note 2.
- Samuel Haber, ancestor of Samuel b. Hananya, I, 230; II, 281 ff.
- Samuel Hakkohen of Damascus, I, 39; II, 40.
- Samuel of Aleppo, I, 246; II, 322.
- Samuel Rashīd, I, 240; II, 302.
- Samuel, relative of Netanya, II, 320.
- Sar Shalom, *see* Zuṭa (Yahya, Sar Shalom).
- Sar Shalom Ab, I, 238, note 1.
- Sar Shalom Alluf, I, 249; II, 336-7.
- Sar Shalom b. Shemarya Hakkohen, II, 318.
- Sar Shalom Hallelevi Gaon, I, 226, 234-5, 237 f.; II, 292 ff.
- Sar Shalom Nasi b. Pinḥas, I, 174; II, 207-8, 380.
- Sar Shalom Hakkohen, II, 342, bottom.
- Sar Shalom, Karaite Nasi, II, 381.
- Sarah b. Yehuda, II, 201.
- Saracen pirates, I, 87 ff.
- Sason b. El'azar, a Reader, II, 204.
- Sason b. El'azar, II, 285, note, end.
- Sason b. Menahem, II, 319.
- Sason b. Meshullam, II, 287.
- Sason, grandson of Meshullam and father of Isaac, II, 318, note 12.
- Saul b. 'Anan, Karaite Nasi, II, 214-15.
- 'Scrolls', historical accounts in the form of, II, 30.
- Şedaḳa, II, 330.
- Şedaḳa b. Ezra, I, 81; II, 78, 79, note 1.
- Şedaḳa b. Joseph, I, 259, note 2.
- Şedaḳa b. Menahem, I, 119 f.; II, 134, 136.
- Şedaḳa b. Netaneel, II, 282 ff.
- Şedaḳa b. Netaneel, a Reader, II, 287, top.
- Şedaḳa b. Sa'adya, II, 249, 250.
- Şedaḳa b. Sadok Hakkohen, II, 318.
- Şedaḳa b. Yahya, II, 97.
- Şedaḳa b. Yehuda I, 210; II, 257.
- Şedaḳa the Haber (very likely identical with above), I, 210; II, 254.
- Şedaḳa the Haber, II, 235, top.
- Şedaḳa, dignitary of the school, II, 276.
- Şedaḳa the Parnās, II, 235.
- Selim, Sultan, I, 174, note 1.
- Seljuks, the, I, 164, 168, 188, 192; II, 251.
- Şemaḥ b. Abū Shaiba, Massorite, II, 44 ff.
- Şemaḥ b. Asa, Karaite Nasi, I, 24, 176, 178; II, 210, 211.
- Şemaḥ b. El'azar, I, 182; II, 219, 360, 362.
- Şemaḥ b. Halfon, II, 115.
- Şemaḥ b. Netaneel, II, 283-4.
- Şemaḥ b. Sayyara, Massorite, II, 44 ff.
- Şemaḥ b. Yefet, *see* Abū Maṣṣūr (Şemaḥ) b. Yefet.
- Şemaḥ Nasi, I, 24, 172; II, 17.
- Sepphoris (in Galilee), II, 357.
- Severus, a prelate, I, 18.
- Shafyētib, ancient synagogue at Nehardea, II, 333, note 8, 335.

- Shaizar (= Ḥaṣor, in Syria), II, 200.
 Sha'yon b. Isaac, II, 99.
 Sheerit b. Hillel, Ḥaber of Tiberias, II, 356.
 Sheerit b. Meir, II, 285, note.
 Sheerit b. Shemarya, a Reader, II, 293.
 Shehem (in Palestine), I, 157; II, 177.
 Sheḥita, Arabs prohibiting, I, 154; II, 175-6; prohibition of Sh. in Fustāt, I, 214; II, 262, top; Karaite laws of, I, 134 ff.; II, 154; works on Sh., by Jacob Rosh bē Rabbanan, II, 312; by Joseph b. Hezekiah Nasi, I, 129; II, 145, note 7.
 Shelah b. Naḥum, 'Sixth' of the school, I, 191; II, 225 ff.
 Shelah b. Israel al-Tustari, *see* Sahl (Shela, Yashar) b. Israel al-Tustari.
 Shelah, II, 283-4.
 Shelah, a dignitary, II, 201.
 Shelah, a Reader, II, 203.
 Shelah, a Karaite, I, 177; II, 211.
 Shelahya b. Joseph of Mastaura, I, 93; II, 96.
 Shem Tob, a bogus Nasi, I, 172; II, 206.
 Shema'ya b. Jacob, I, 58.
 Shema'ya Gaon, I, 249; II, 73, note 3, 232, 336, note 2, 342-3.
 Shemarya b. Abraham of Alexandria, II, 317.
 Shemarya b. David, Nagid, I, 250; II, 338.
 Shemarya b. Elhanan I, 26 ff., 39, 40, 68, 110, note 1, 142, 190, 267; II, 21 ff., 26 ff., 232.
 Shemarya b. Maṣliah, II, 352 ff.
 Shemarya b. Menahem, II, 339.
 Shemarya b. Meshullam, I, 210; II, 254.
 Shemarya b. Šadoḳ Hakkohen, II, 318.
 Shemarya b. X. the Ḥaber (perhaps identical with), II, 347, 349.
 Shemarya b. Yefet, I, 118, 144; II, 130, 163, 347 f.
 Shemarya, a disciple of Maimonides, II, 316.
 Shemarya the 'Sixth' b. Samuel, I, 230; II, 281 ff.
 Sherira Gaon, I, 26, 27, 30, 67.
 Shiloah (in Jerusalem), Jews prohibited to bathe in, I, 241, note, end; II, 304.
 Sicily, I, 73-4, 204; II, 73-4, 238, 326.
 Sick, the, seeking cure in Tiberias, I, 166 ff.; II, 192 ff., 356.
 Sidon (in Palestine), I, 20.
 Silanus of Venosa (in Italy), I, 56-7.
 Simḥa, I, 119; II, 135, note 2.
 Simḥa b. Mebasser, II, 293.
 Simḥa b. Solomon Hakkohen of Alexandria, II, 317.
 Sinān b. 'Alyān, Arab chieftain, I, 159.
 סנית (in Egypt), II, 259, note 7.
 Siracusa (in Sicily), II, 336.
 סית אלכרם b. Ali, II, 363.
 'Sixth', the, of the school, in Fustāt, I, 108; in Ramlah, I, 149; II, 171.
 Social life, pictures of, I, 108-9, 205-6, 209-10, 239-42.
 Solomon, II, 198.
 Solomon b. Aaron Hakkohen of Tyre, II, 355.
 Solomon b. Abraham, II, 319.
 Solomon b. Alvān, II, 174, note 1.
 Solomon b. David Hakkohen, a Karaite, I, 161, note 1.
 Solomon b. David, Karaite Nasi, II, 212, 214, 215.
 Solomon b. David (b. Daniel), II, 357-9.
 Solomon b. David the judge, II, 319.
 Solomon b. David Maimuni, II, 328, 329.
 Solomon b. Elijah, a copyist, II, 314.
 Solomon b. Elijah Hakkohen Gaon, I, 170, 186 ff., 189, 193, 196; II, 62 ff., 202, note 1, 233, 234-5.
 Solomon b. Elijah Yakin, Karaite Nasi, II, 214, 215.
 Solomon b. Joseph Hakkohen Ab, I, 187, 207-8; II, 62-3, 231-2.
 Solomon b. (?) Ḥadid, II, 285, note.
 Solomon b. Ḥakim, II, 97, 99.
 Solomon b. Ḥalfon of Aleppo, II, 174.
 Solomon b. Ḥasdai, II, 204.
 Solomon b. Ḥayyim the 'Seventh', I, 183, 192, note 1; II, 374.
 Solomon b. Isaac the Ḥaber, II, 55 ff.
 Solomon b. Jesse, Nasi, I, 174, 175-6; II, 209-10.
 Solomon b. Joshiah, Nasi, II, 357-9.
 Solomon b. Meir, II, 285, note.
 Solomon b. Meir, I, 133; II, 151.
 Solomon b. Meir Rosh Hasseder (probably identical with above), II, 54 ff., 135, note 4.
 Solomon b. Moses, Reader in Alexandria, I, 105; II, 116.
 Solomon b. Mordecai Hakkohen, II, 115.
 Solomon b. Nagi the Parnās, II, 286.
 Solomon b. Nathan, II, 103.
 Solomon b. Nathan (perhaps identical with above), II, 174, note 3.
 Solomon b. Nissim, II, 373.
 Solomon b. Netaneel, II, 99.
 Solomon b. Netaneel, the banker (perhaps identical with above), I, 162; II, 184, note, end.
 Solomon b. 'Obadya, II, 283-5.
 Solomon b. 'Obadya, ancestor of Maimonides, II, 319.
 Solomon b. Rabi', II, 355.

- Solomon b. Sa'adya, I, 96, 119, 123, 125, 168; II, 97, 134, 144, 195, 196.
 Solomon b. Sa'adya of Rafah, II, 71.
 Solomon b. Samuel Petit, of Akko, I, 175.
 Solomon b. Šemaḥ the perfumer, II, 115.
 Solomon b. Sha'ya, see Abū'l Munajja (Solomon) b. Sha'ya.
 Solomon b. Shelah, II, 203.
 Solomon b. Tobias the 'Third', II, 245.
 Solomon b. Yehuda, Gaon of Palestine, I, 20, 21, 22, 27-8, 41, 50, 55, note 1, 61, 66, 70, 71, 75 ff., 81-2, 100, note 1, 156, 180, 182, 183; II, 58-9, 64 ff., 81, 83, 86-7, 112, 115 ff., 124 ff., 159 ff., 186, 188, 341, 346, 347 ff., 351, 352, 359, note 2, 360.
 Solomon b. Zakkai, II, 294, bottom.
 Solomon b. Zakkai, of Alexandria, II, 317.
 Solomon, brother of Maliḥa, I, 241; II, 305.
 Solomon Hakkohen, disciple of Maimonides, II, 316.
 Solomon Hakkohen Gaon, I, 70, 84, 131, 183; II, 62 ff.
 Solomon Hallevi, II, 327.
 Solomon, a Karaite, I, 177; II, 211.
 Solomon, Karaite Nasi, I, 199-200.
 Solomon of house of al-'Amid, II, 319.
 Solomon, Reader and Resh Kallah, II, 343.
 Solomon Sabik, a Reader, I, 108-9.
 Solomon the elder, II, 217, note 3.
 Solomon the judge of Šahragt, II, 108.
 Solomon the official, I, 145; II, 164.
 Solomon the physician, I, 242; II, 309.
 Solomon the scribe, I, 242; II, 309.
 Spain, Jewish position in, compared to that in Egypt, I, 220; power of Jewish authorities in, I, 69.
 Sulaiman, dignitary of the academy, II, 374.
 Sunbāt (in Egypt), I, 96, note 1, 244; II, 102, 317.
 Superintendent of the merchants, the, I, 261.
 Sura (Mahseya), II, 219, 228.
 Surri b. Ḥayyim, I, 70; II, 346.
 Synagogues, destruction of, in Egypt and Palestine, I, 33 ff., 72-3, 89, note 1; II, 39, 72-3.
 Syria, I, 16, 19, 21, 23, 25-6, 36, 41, 153 ff., 173, 174, 200; II, 216, 234, 236 ff.
 תַּבְּאֲרָה, a lady, II, 173.
 Tahir, an elder, II, 371-3.
 al-Tai, Caliph of Bagdād, I, 251.
 ha-Takvi b. Isaac, Samaritan official, I, 18.
 Tamin, II, 236.
 Tamin, II, 302, note 10.
 Tamim b. Jacob Hakkohen, II, 346.
 Tanḥum Yerushalmi, II, 311.
 Ṭarābulus (Tripoli, in Syria), 72-3, 81, 195, 218; II, 55, 72-3, 273.
 Tarsūs (in Asia Minor), II, 203.
 Taxation, problems of, 19, 31-2, 102, 103, 107, 120, 131, 154-5, 160-1, 162 ff., 239, 242; II, 31, 110, 111, 148, 175-6, 179-82, 185 ff., 301, bottom, 309.
 Ten Commandments, recital of, in Palestinian synagogue of Fustāt, I, 223.
 Thabit b. Ḳurra, a philosopher, II, 375.
 Thabit b. Tobias Hakkohen, I, 89, note 1.
 Tiberias (in Galilee), I, 42, 58, 157, 166 ff., 171; II, 61, 73, note 3, 177, 192 ff., 206, 336, 375; the hot springs of, I, 166; the Massorites of, II, 43 ff.; the school of, I, 55.
 Tīqvah b. Simḥa, II, 293.
 Timām b. Abraham the banker, II, 174.
 Timām b. Joseph, II, 174, note 2.
 Timām of Fustāt (perhaps identical with T. b. Abraham), II, 247.
 Timoteos, Katholikos, I, 45, note 2.
 Tinnis (in Egypt), I, 89, 232; II, 290, note 8.
 Tīrṣah, Biblical = Sepphoris, II, 357.
 Titles, in connexion with the academy, I, 278-9; with the Nesiut, I, 272, top; other t., I, 254 ff.
 Tobias b. 'Alī Hakkohen, I, 227, note 1; II, 202-3, 367-8.
 Tobias 'lord of the community', I, 130; II, 147.
 Tribute, people of the, I, 13.
 Triennial Cycle, the, of the Reading of the Law, I, 221-3; II, 378-9.
 Tripoli (in Syria), see Ṭarābulus.
 Tripolis (in North Africa), II, 174, note 2.
 Tomei (Tumai, in Egypt), I, 109, note 1, II, 119, 254.
 תֹּמַי (= Tomei, Tumai?), I, 109; II, 119, 254.
 Turkey, I, 218, 242; II, 273, 309.
 Turkomans, the, defeat of the T. before Cairo, I, 208; II, 251.
 Tustar (in Persia), I, 76, 79, 122, note 1; II, 375, 378.
 Tustarians (Dastarians), the, Karaite sect, I, 79.
 Tyre (in Palestine), I, 20, 42, 118, 159, 161, 167-8, 188, 189, 193, 195; II, 130, 183, 184, 247, 249, 355; Palestine school situated at, I, 193, 195; scholars of, disciples of R. Ephraim, II, 316.

- 'Ulah b. Berakot, II, 283-4.
 'Ulah b. Joseph Hallelevi, I, 196; II, 233.
 'Ulah b. Perahya, II, 313-15, 320.
 'Uzziah b. El'azar Semah, Karaite Nasi, II, 214, 215.
 'Uzziel, I, 247; II, 323.
 'Uzziel (Abū'l Ma'ālī) b. Mishael, *see* Abū'l Ma'ālī ('Uzziel) b. Abū'l Muḥāsīn Hallelevi.
- Venosa (in Italy), I, 55 ff.
- Wādīl Ḳura' (in Arabia), I, 118; II, 130.
 Walida, the (queen mother), of al-Mustansīr, I, 76 ff.
 Water supply, Arabs shutting off the, to Jews, I, 154; II, 175-6.
- X. Ab, under Solomon b. Yehuda, I, 126, 128, 129, 132, 142, 143; II, 145, 149-50, 159, 160, 161.
 X. al-Fayyūmī b. Saadya, I, 244; II, 316.
 X. al-Barkī, II, 246, 247.
 X. b. al-כסאני, II, 246, 247.
 X. b. al-קצאני, II, 247.
 X. b. al-Rakki, opponent of Ephraim b. Shemarya, II, 351.
 X. b. 'Alī the Ḥaber, II, 246, 247.
 X. b. עריסח, II, 246-7.
 X. b. Azhar, II, 350.
 X. b. 'Aubal, I, 25; II, 19-20.
 X. b. Jacob Alluf (probably identical with Joseph b. Jacob b. 'Aubal), I, 163; II, 193.
 X. b. Ḳalima (?), I, 70; II, 60.
 X. b. Moses, II, 360, 362.
 X. b. נפנע, II, 246.
 X. b. Sa'adya (b. Yehuda Nagid), II, 101, 249, 250.
 X. b. Šadoḳ, I, 249; II, 336.
 X. b. צכנה, II, 350.
 X. b. Seraya, II, 62.
 X. b. Yahya, II, 246.
 X. b. Yehuda, II, 357.
 X. b. חכוריה, I, 131; II, 148.
 X. Hallelevi, a great dignitary, I, 250; II, 240.
- יבקי b. Abū Razīn, a pirate, I, 89, 90, 91; II, 88.
 Yahya, *see* Zuṭa (Yahya, Sar Shalom).
 Yahya (perhaps identical with Y. b. Solomon b. Yehuda), I, 102; II, 109.
 Yahya b. Abraham, II, 319.
 Yahya b. Abraham (Abū'l 'Afīf), II, 319.
 Yahya b. Maṣṣur, I, 98.
 Yahya b. 'Omar, I, 195, note 2.
- Yahya b. Samuel Nagid, *see* Moses b. Samuel Nagid.
 Yahya b. Solomon Gaon (b. Yehuda), I, 102, 107-8, 115; II, 118, 133.
 Ya'ish b. Sahl of Nahrwan, I, 104; II, 115.
 Ya'ish Hakkohen, II, 346.
 Yakin b. David, II, 62.
 Yakin (Abū'l Faql) b. Netaneel, I, 192, note 1, 213-15, 258; II, 249, note 1, 260-3, 365, 381.
 Ya'kub b. Ishak, court physician, I, 83.
 Yashar al-Tustari, *see* Sahl (Shelah, Yashar) b. Israel al-Tustari.
 Yashar (Sahl) b. Ḥesed (Faql) b. Yashar, Karaite author, I, 79; II, 73, note 1, 378.
 Yaśīah b. Joseph, II, 103.
 al-Yazūri, Wezir, I, 207.
 Yedaya of Narbonne, II, 248.
 Yedīdya, Karaite Nasi, I, 85, note 1, 176; II, 212.
 Yefet b. al-ינורי, II, 236.
 Yefet b. 'Amram, a Reader, II, 357.
 Yefet b. David (b. Shekhanya), a Reader, I, 96; II, 97 ff., 246, 247, 351.
 Yefet b. Ḥalfon, II, 320.
 Yefet Dayyan b. Ḥalfon the Ḥaber, II, 320.
 Yefet b. Hillel, II, 99.
 Yefet b. Joseph Hakkohen, I, 82; II, 79.
 Yefet b. Mebasser, I, 81; II, 79.
 Yefet b. Sa'adya the physician, II, 249-50.
 Yefet b. Salama, II, 220.
 Yefet b. Sason, *see* Abū'l 'Alī Ḥasan b. Surūr (b. 'Alī).
 Yefet b. Šemah, II, 283-4.
 Yefet (Abū'l מפתח) b. Solomon, I, 237; II, 300-1.
 Yefet b. Tiḳvah, II, 201.
 Yefet (Abū 'Alī the perfumer) b. Tiḳvah, II, 286, 287.
 Yefet b. Tobias Hallelevi, I, 99; II, 98, 103.
 Yefet b. Yeshu'a, Dayyan of Ashkelon, I, 170; II, 202.
 Yefet Hallelevi, representative of Mašīah Gaon, II, 382.
 Yefet, a Karaite, I, 177; II, 211.
 Yefet, Karaite Nasi, I, 176; II, 210.
 Yefet Rosh Haḳkahal (probably identical with Yefet b. Tobias Hallelevi), I, 137; II, 155.
 Yefet, an important dignitary, II, 270-1.
 Yefet, the teacher, I, 239; II, 301.
 Yehiel b. Elyakim, I, 237, 239-41, 267; II, 301 ff., 320, note 12.
 Yehiel b. Isaac, I, 241, note, end; II, 304.

- Yeḥiel Hakkohen, II, 320.
 Yeḥiel of Paris, II, 383.
 Yehoshaphat b. David, Karaite Nasi, II, 214-15.
 Yehoshaphat b. Josiah, Karaite Nasi, II, 214-15.
 Yehoseph, I, 246; II, 323.
 Yehoseph b. Gershon, *see* Joseph (Yehoseph) b. Gershon of France.
 Yehoseph b. Nathan, I, 220, note 1, 227, note 1, 267; II, 280.
 Yehoseph b. Samuel the Babylonian, I, 247; II, 325.
 Yehoseph b. Samuel (b. Palṭiel) Nagid, I, 113, note 1, 140, 184, 221-2; II, 251, 352.
 Yehoseph Hakkohen, Ab, I, 70; II, 62 ff., 101, note 2, 346.
 Yehoseph Rosh be Rabbānan b. Isaac, II, 311, note 1.
 Yehuda b. Aaron, I, 241; II, 305.
 Yehuda b. 'Alan, Gaon (?), I, 59.
 Yehuda b. David Exilarch (b. Zakkai), II, 358, note 1, 359.
 Yehuda (Abū'l Barakāt) b. El'azar Hakkohen, I, 220, note 1; 250; II, 338, 379.
 Yehuda b. Eli'ezer Hakkohen, II, 297, note 1.
 Yehuda b. Ḥadid, I, 36; II, 99.
 Yehuda b. Ḥuṣpit the Ḥaber, I, 182; II, 219.
 Yehuda b. Jacob Hakkohen, I, 225, note 1.
 Yehuda b. Joseph (Ibn Abū'l Thina), II, 375.
 Yehuda b. Joshiyah Nasi, I, 175, 252; II, 209.
 Yehuda b. Maṣṣūr, I, 103; II, 112.
 Yehuda b. Moses Nagid; II, 249-50, 259.
 Yehuda b. Peraḥya, a Ḥaber, II, 313-15.
 Yehuda b. Sa'adya, Nagid, I, 184, 206, 207 ff., 254; II, 200, 223, 245, 249 ff., 363-5.
 Yehuda b. Meir Gaon, *see* Ben-Meir Gaon.
 Yehuda b. Semah, II, 283-4.
 Yehuda b. Solomon, II, 204.
 Yehuda b. Tobias Hakkohen, I, 227, note 1.
 Yehuda Alluf of Kairowān, I, 40.
 Yehuda, a French scholar in 'Akko, II, 371.
 Yehuda Hakkohen, II, 339.
 Yehuda Hakkohen Rosh Hasseder, I, 99, 101, 187; II, 101, 107, note 10, 346.
 Yehuda Hakkohen, Dayyan of Bilbais, II, 317.
 Yehuda Hallevi, the famous poet, I, 25, 217, 225, 226, 227, note 1, 229, 230, 234, note 3, 241; II, 270-1, 275, 285-6, 305, 365.
 Yehuda Rosh Hasseder of Kairowān, II, 107, note 10, end.
 Yehudai Gaon, I, 57, 280; II, 224.
 Yeḥutiel b. Moses the physician, II, 338, note 1.
 Yeḥutiel b. Moses, 'the superintendent of the merchants', II, 78, note 7.
 Yeḥutiel the physician b. Moses, I, 250; II, 338.
 Yemen, II, 316; Nesiim of, I, 271.
 Yeshu'a, II, 198.
 Yeshu'a, brother of Joel, II, 285, note, end.
 Yeshu'a (Ayyub), *see* Ayyub (Yeshu'a).
 Yeshu'a b. Aaron, I, 55, note 1.
 Yeshu'a b. Aaron (Ben-Sion), II, 305.
 Yeshu'a b. Abraham Hallevi, II, 99.
 Yeshu'a b. Joseph Hakkohen, Ḥaber of Alexandria, I, 72, 88, 90, 204 ff.; II, 91, 240 ff., 345, 346.
 Yeshu'a b. Joseph Nagid, I, 184, note 1.
 Yeshu'a b. Joshiyah (b. Shema'ya), II, 232.
 Yeshu'a b. Menaḥem, II, 330.
 Yeshu'a b. Netanceel, II, 319, note 5.
 Yeshu'a b. Netanya, II, 320.
 Yeshu'a b. Sadok, II, 99.
 Yeshu'a b. Sedaḳa, II, 97.
 Yeshu'a b. Solomon Hakkohen, II, 115.
 Yeshu'a b. Solomon Hallevi, II, 99.
 Yeshu'a b. Yefet, Dayyan of Ashkelon, I, 170; II, 202.
 Yeshu'a, Karaite Nasi, II, 381.
 Yeshu'a of Damiatta, II, 70.
 Yeter Hallevi, II, 368.
 Yiftah, relative of Netanya, II, 320.
 Yosē Hakkohen Gaon, I, 66, 70, note 1; II, 58-9.
 Yuhanna ibn Abū'l Laith, Wezīr, I, 211 ff.
 Zadokite Fragments, the so-called, II, 68-9.
 az-Zahir, Caliph, I, 41, 76; revolt against, I, 103, 110, 158 ff.
 Zakkai Exilarch, II, 357-9.
 Zakkai b. 'Azarya Nasi, I, 175; II, 208.
 Zakkai b. Yedidyah Nasi, I, 85, 172; II, 83-4.
 Zakkai Dayyan, I, 217, note 2.
 Zekarya b. Elijah, I, 250; II, 339.
 Zekarya Hallevi, II, 62.
 Zoi, daughter of Maliḥa, I, 241; II, 306.
 Zuṭa (Yaḥya, Sar Shalom), I, 234 ff., 249; II, 368, bottom; 'the scroll of Z.', author of, II, 327.

HEBREW INDEX AND GLOSSARY

[The volumes are indicated by I and II respectively. The General Index is frequently referred to by the indication *see* followed by the respective item in English letters. Wherever *see* is followed by a Hebrew word then the respective item in the Hebrew Index is meant. The Glossary contains many words not commented upon in the text. The reader is therefore requested to consult the Glossary whenever the occasion arises.]

אב בית דין, I, 265-6, 272; אב בית
דין שלכל ישראל, I, 267.

אב החכמה, title, I, 261.

אב הישיבה שלגולה, I, 262.

אָבו, dignity of בית דין, I, 40,
note 1.

אָבו אלמפאל *see* Yefet (Abū'l Khair)
b. Solomon.

אָבו אלכיר *see* Abū'l Khair b. נאני
the Parnās, Ephraim (Abū
Khair) and Abū'l Khair Ṣedakah.

אָבו אלננס *see* Abū'l Najm (Hilāl).

אבוקרה, II, 79, l. 24.

אבי הששונות (probably = מושש
הישיבה), I, 144, 278, note 10;
II, 163, l. 26.

א' בית העולמים, I, 47 ff.;
א' זבול תפארתו, I, 49, note 2;
א' זבול, I, 49, note 1.

אבן אלהאמיה *see* Nathan b. Samuel.

אבן חפץ *see* Ibn Ḥafṣ.

אבן שטנאש *see* Joseph b. Abitur.

אבר, Hithpa'el, to take shelter, II,
120, note 1.

אדום (Byzantium or any other
Christian country), I, 43, note 2;
II, 272, l. 41.

אָדויר, adornment, II, 79, note 1,
l. 7.

אָהב, love, II, 126, l. 19, 316, l. 29.

אָהרונים, Aaronites (i.e. priests),
II, 276; אָהרונים, I, 21, note 1.

אָלֶהוּב = אָלֶהוּב, I, 278,
note 2; II, 374, note 2.

אָוליסאנה, Lucena (in Spain), II,
252.

אָוסתנא, a woman, II, 308, l. 17.

אָורֶיה = אָור, light, II, 230, note 2.

אָורכתא, legal document, II, 234,
note 1.

אָושעיא = אָושעיא, I, 15, note 4,
end.

אָח, calamity; יום אָח, II, 380.

אָחוי, Kal. passive ptc. אחוי, II, 66,
l. 9; Niph'al נאחה, united,
II, 160, l. 8; 198, note 3.

אָחוי, brotherhood, friendship, II,
279, no. 16, ll. 24, 28, 316, top.

אָחי מוסר, a fellow of culture, II,
18, note 10, 256, l. 15.

אָחי צר, a foe, II, 262, note 8.

אָטום, dead person, II, 85, note 10.

אָטון, a cord, rope, II, 164, verso,
l. 7.

טרבלוס *see* אמראבלס.

אי חנק and אי כפתור, names for Damietta (in Egypt), I, 188, note 1; II, 69, note 1.

אִיל, Pī'el, to strengthen, II, 230, top, 265, note 17.

אימה, authority, II, 79, note 2, 216, no. 23, l. 11, 231, l. 18.

איסקילואה, Sicily, I, 204, note 1.

איצה, urging, II, 141, no. 48, l. 6.

אכסנדריה *see* Alexandria.

אל = אלה, II, 15, note 4.

אליוסנה, Lucena (in Spain), II, 297, note 2.

אלכסנדריה, אלכסנדריא, *see* Alexandria.

אלוף הבינות, title, I, 278; II, 58, 59, 250, bottom.

א' שתי ישיבות, אלוף ישיבה

אמור, wealthy, II, 325, l. 16.

אמיד, wealthy, I, 263, note, end; II, 82, note 3, 323, l. 4.

אמין אלדולה, title, II, 374.

אמין אלמלך, title, I, 227, note 1.

אמצה, strength, II, 352, l. 5.

אמצת זמן ערין, tyrannical time's might, II, 266, note 16.

אמת, Pu'al ptc., מאמת, verified, II, 361, note 7.

אָנח = אנחה, sighing, II, 12, l. 10, 230, l. 12.

אנטלר, כתב אנטלר, letter of attorney, II, 356, note 3.

אָנן = אננה, lamentation, II, 12, l. 10.

אסף *see* Asaph Rosh Hasseder.

אפרנין, Franks, I, 211, note 2.

אצל, to emanate, to dangle, to reach, II, 16, note 14, 239, note 3.

אָצל, to, II, 331, no. 2; from, II, 332, no. 4.

אציל, title, I, 261.

ארה *see* Arah b. Nathan the 'Seventh'.

ארה, Niph'al נארחים, to take the road, II, 17, VII, l. 8.

ארירה, curse, ban, II, 127, note 6.

ארע, Af'el of רעע, to harm, II, 83, note 4.

ארץ ישמעאל, Turkey, II, 273.

ארץ צבי, ארץ הצבי, Palestine, II, 229, top, and l. 5, 235, no. 31, l. 3, 360, note, 367, l. 4.

אשות = נשים, women, II, 15, top.

אָת, newcomer, II, 78, note 4, 195, note 8.

בא . . . ל . . . בא, to arrive at (a place), II, 326, l. 3, ביאתך (cp. I, 56, note 2).

באלדואין, Baldwin, I, 200, note 1.

בהל = בָּהַל, confusion, II, 31, verso, l. 7, 133, l. 24.

בונר המעולה, play upon title המעולה, I, 182, note 1.

בחיר הפרנסים, title, II, 373.

בחיר הישיבה, title, I, 278, note 3.

ביהו, II, 343, note 4.

בִּין = בינה, understanding, II, 80, last line of text, 276.

בועו, verb formed from בועא, an abscess, II, 343, note 4.

ביריה *see* Biriāt (near Safed).

בי דינא רבא, בית דין הגדול, I, 266, 267.

ראש בית ד' ה' = בית דין הגון, 232.

בְּנוֹת יָמִים, vicissitudes of time, II, 267, note 2^a.

בעלת *see* Baalbec (in Syria).

בצורה, II, 222, note 2, reaping of grapes (probably read בצירה).

- ברכות *see* Berakot b. 'Amram, B. b. El'azar and 'Ulah b. B.
 בתאי = בתים, בעלי, householders, II, 104, note 1.
 נאון החבורה, I, 54, note 2.
 נאון צבי, I, 40, note 1.
 נביר הנבירים, one of Nagid's titles, I, 256.
 נביר החסדים, title, I, 260.
 נביר חשבוים, title, II, 327.
 נבלא, Jubail ? , II, 273.
 נביר = נבין, II, 130, l. 9.
 נדול הישיבה, title, I, 278, note 4 ; II, 248.
 אלגודרייא *see* al-Jaudariyya.
 גוגר *see* Jaujar (in Egypt).
 גודיר, a name, II, 203.
 גוף, Creator, II, 67, note 2, 82, note 2.
 גורן עטולא, synonym for Sanhedrin and then for academy, I, 276, note 2 ; II, 252, note 2 (where it can also mean a king's Privy Council).
 גושן, in neighbourhood of Bilbais (in Egypt), II, 327, 329.
 גוע, Hiph'il, to cause one to have children, II, 76, l. 8.
 גוח, Hiph'il (formed from נחון), II, 84, note 4.
 גיאן (in Spain), II, 297, note 1.
 גיה, shining, light, II, 258, note 4.
 גיל, בן גיל, contemporary, II, 146, l. 20. 235, no. 31, l. 32, 239, l. 13, 277, l. 9.
 גירום מנומר, literally 'striped study', i. e. superficial skipping over the difficult passages, I, 40, note 1.
 גומר, technical term in Hebrew prosody, II, 382, top.
 הניע = נע, II, 79, note 1, l. 9, 124, note 7, 163, l. 32, 183, l. 20, 188, note 2, 195, ll. 12, 13, 218, note 3, 222, l. 35, 345, note 7 ; Hoph'al ptc., מנוע, II, 231, l. 18.
 הניעה, arrival, II, 183, note 1.
 רגל הרנינים, title, I, 268 ; II, 318.
 רגל היהודים ומעום ומשוש תפארתם, title, I, 187, note 2.
 רגל הישיבה, title, I, 278, note 5.
 רגל הנשיאות, title, I, 252, 272.
 רגל הרבנים, title, I, 223, note, 268.
 דורים, contemporaries, II, 131, note 5.
 דחל, לרחלה, to fear, II, 333, note 5.
 דיאסתר, I, 121 ; II, 140, note 5, *see* דסאתיר.
 דיגול, adornment, II, 24, note 6.
 דיוקני, consignment of money, II, 125, note 2, 143, l. 37, 144, l. 4, 146, l. 5, 195, l. 12, 349, ll. 5, 9, 10.
 דיור, dwelling, II, 230, verso (reversed), l. 6.
 דיין, the office of, I, 265 ; דינא, I, 266, 273.
 דל, II, 231, l. 12, מדלי, means either 'from my lips' = מדל שפתי (cp. Ps. 141. 3) or דלות = דל, poverty, affliction.
 דמיאם *see* Damietta (in Egypt).
 דמירה *see* Damirah (in Egypt).
 דמסים *see* Damsis (in Egypt).
 דסאתיר, I, 139, 261 ; II, 155, l. 10, *see* דסאתיר.
 דסאתיר, noblemen, II, 140, note 5.
 דעה = דע, knowledge, II, 109, note 9.
 דרכי חצים, slanderers, II, 126, note 3.

דרכמונים כונבייא, I, 162; II, 185, l. 12.

דרשן, the office of, preacher, I, 238, note 1, 268; II, 119, note 2.

הַגָּעָה, arrival, II, 229, l. 11.

הגרי, לשון הגרי, Arabic, II, 127, note 2.

הָרוּם, plur. הדומים, II, 306, l. 1; fem. plur. הדומות, II, 235, no. 31, l. 15.

הדר הנדיבים, title, I, 260.

הדר התלמידים, title, I, 279; II, 337.

הוד הדור, title, I, 178, note 1.

הוד הזקנים, title, I, 259.

הוד החברים, title, I, 277; II, no. 31, l. 10.

הוד החונים, title, II, 293.

הוד הלויים, title, I, 260; II, 327.

הוד הנדיבים, title, I, 260.

הועלה, תועלת = profit, benefit, II, 122, note 1, 147, note 5, 237, ll. 21, 41.

הורה = אם, II, 133, l. 23, הורתה.

הורה = הורה, Torah, II, 124, note 10.

הורית הקורא, (ספר) I, 73, note 2.

היכל, Ark of the Law (in the Synagogue), I, 89, note 1.

הכריות הר הזחים, I, 50, note 2, 63, note 1.

הלכות שחיטה, by Jacob Rosh bē Rabbānān, II, 312; by Joseph b. Hezekiah Nasi, II, 145, note 7.

הלקי (?), II, 245, note 4.

הנה ברכה, to please somebody by bestowing upon him a blessing, II, 258, ll. 32-3.

הר הזיתים see Mount Olivet.

התְּדָרָה, prolongation, constancy, II, 79, note 1, l. 6. See s. v. חדר.

נודה, Nithpa'el נתודה, became certain, II, 237, l. 17.

ולדה, pregnant, II, 154, note 1.

וליי, (Arabic), his friend, II, 54, note 7.

וושט, וושט, ווסת, custom, habit, I, 123, note 1, l. 18; II, 127, note 2, 135, l. 23, 136, l. 1, 149, note, l. 33, 336, l. 10, 362, l. 11, 365, l. 15.

ויעוד, meeting together, II, 235, no. 31, l. 19, 278, v., l. 3.

זוטרא=הזוטרא, the insignificant one, II, 364, Address, l. 3, 367, l. 2 from top.

זחל, fear, II, 183, note 10, bottom.

זקם = זקם, II, 369, note 7.

זקן = al-Sheikh, I, 259.

זקן בית ישראל, title, I, 260.

זקן הדור, title, I, 260.

זקן ההוד, title, I, 208.

זקן הקהלות, title, I, 259.

אלהאכם באמר אלה, I, 31, note see al-Hakim, Caliph.

החבא, Niph'al Infin. להחבות, to hide oneself, II, 200, l. 15.

חבורה, college of scholars, I, 54, note 2; הרביעי בח', השלישי בח', השביעי בח', החמישי בח', titles of officials in the Palestinian academy, I, 272.

חבורת ארץ ישראל, I, 50, note 2; ח', I, 276, note 2.

בן חבורה, II, 148.

חבר, title of graduate of Palestinian

- academy, החבר בסנהדרין גדולה, I, 272; הח' המנהיג, I, 264; הח' המעולה במעולה, I, 182, note 1, 277.
- חברים, I, 54, note 2.
- חרות הנשיאות, title, I, 225, note 1, 272, top.
- חדיד *see* Solomon b. Ḥadīd.
- חולה synonym for Ramlah (in Palestine), I, 139, note 1.
- חוקש, donation for academy, I, 274, note 1; II, 126, note 6.
- חונה, grief, II, 323, note 4.
- חטב, Niph'al נחטבו, II, 164, v., l. 7, must mean according to the sense 'were spread out' or 'fastened' with a rope (*see* s. v. אטון). But the meaning can also be 'in the load they (the books) were covered with a carpet (במשא נחטבו באטון)', cp. Prov. 7. 16.
- חיסה, mercy, II, 217, no. 23^a, l. 4.
- חכם הישיבה, title, I, 278, note 7; II, 250, bottom.
- חכיר *see* Solomon b. Ḥakim.
- חכך = חכך, II, 272, l. 19.
- ח, Hiph'il, to slay, II, 108, note 4.
- חָ? sing. of חלצים, II, 242, note 1.
- חלק?, II, 245, note 4.
- חָמֵד אשכול, Paitanic expression for אשכול נחמד, II, 23, note 6.
- חמדת הישיבה = אלהמדת, title, I, 278, note 6; II, 233, second line from bottom, 374, note 7.
- חמדת הנשיאות, title, I, 272, top.
- חמדת הקהלות, title, I, 260.
- חמדת השרים, title, I, 261.
- חמוד, son, II, 54, l. 8, 58, and throughout the volume.
- חמש, Pi'el, to prepare, make ready, II, 242, note 1.
- חבורה *see* החמשי בחבורה.
- חָנֵן, Affel אחינה, II, 366, note 3.
- חנין, supplication, II, 256, note 4.
- חנם, Damietta, II, 170; *see* חנם.
- חָסִין, mighty, II, 265, note 5.
- חצר בית הליכות, the Court, II, 369, note 3.
- חקר = חוקר, II, 130, l. 8.
- חָרִט, a letter (from חָרַט), II, 183, l. 3.
- חָרַת, plur. חָרוֹת, II, 230, l. 24, חרוטיו = מכתביו, his letters; 352, l. 9, מכתבינו = חרוטיו.
- חָרִיטָה, writing, II, 325, l. 13.
- חשחאות, necessity, II, 108, note 2.
- חשחוח, need, II, 245, note 3.
- חתיכה, a certain coin, II, 322, note 1.
- חתך זמן, to shorten the (bad) time, II, 216, no. 23, l. 2.
- חשובי הטבור, I, 199, note 1, inhabitants of Palestine (*see* Ezek. 38. 12 and Kimḥi a. l.).
- טהור = Tahir, a name, II, 371-3.
- טור, טורים, lines (of writing), II, 315, l. 11; טורותים, II, 325, l. 6, טורותך, l. 10.
- טורקיה, Turkey, II, 309, l. 16.
- טראבלס, טראבלס אלשאם, מרבולס, Ṭarābulus (in Syria), II, 55, 73, l. 17, 273.
- יאת, Hithpa'el יתיאת, to behave, II, 236, l. 13, 237, l. 27, 238, l. 8.
- יָעַ, labour, II, 159, note 1, 160, l. 25, 164, l. 4, 169, l. 9.
- יָנֵר, סָנוּר, fear, II, 137, note 3.
- יָנֵר, ידיד הישיבה = אלידיד, I, 278, note 8.

ידיד החזנים, title, II, 373.

ידיד השיבה, title, I, 278, note 8 ; II, 293.

ידיד הנשיאות, title, I, 272, top.

ידע, Hoph'al ptc. מודע, news, I, 123, note 1, l. 12.

יוחנא, Yuhanna, I, 211, note 1.

יון, Byzantium, II, 93.

יושב בשבת תחכמוני = יושב בשבת, synonym for Gaon, I, 115 ; II, 126, note 1.

יומן = יומם, II, 237, l. 17.

יחדות, being together, II, 316, top.

יחידה, soul, I, 208 ; II, 24, note 7, 85, note 6, 132, note 8, 196, l. 28, 256, note 3.

יחידה, synonym for Israel, II, 256, note 3.

יכין see Yakin b. Netaneel.

ימין המלכות, ימין המלוכה, title, I, 257.

יסוד ישיבה = אלסוד, II, 254 (no. 1), l. 7, 277, l. 15, 374, note 4.

יסוד המשרה, title, I, 267, note 2.

יָסוּר, suffering, II, 132, l. 4.

יָפֵעַ, beauty, II, 195, l. 11.

יפחה, see Yiftah.

יָצוּב, establishment, II, 36, fol. 4, v., l. 10.

יצליח see Yaš'liah b. Joseph.

יִשׁוּעָה, concluding phrase of a letter, I, 146, 179 ; II, 360, 368, 378.

ישע רב, יִשְׁעֵי רַב, concluding phrases of letters, I, 146, 179.

יִשָּׁר see Sahl (Yashar) b. Israel al-Tustari.

יתר see Yeter Hallevi.

כאמכי see X. b. al-kaṁki.

כארם אלכניסיה, title, I, 260 ; II, 246, col. 2, l. 6.

כבוד גדלת קדושת = כנ"ק expression, II, 383.

כְּמִיר אֱלֹמֶלֶךְ, 'eminent of power', title, II, 175, l. 14.

כיר, signature, II, 107, note 10, l. 11, 147, note 1, 150, bottom, l. 25, 336, l. 11, 345, l. 4 from bottom of text.

כיראיואן, Kairowān (in North-Africa), II, 109, no. 24.

כליל היופי, title, I, 261 ; II, 233, second line from bottom.

כלל, Niph'al, to assemble, to come together, II, 81, l. 19, 119, l. 12, 171, l. 15, 218, l. 10, 349, l. 13 ; Hiph'il, to include, II, 194, l. 26, 237, l. 37, 334, note 5.

כָּלֵל = כל (poetic usage), II, 12, l. 10.

כָּלֵל or כָּלֵל, assembly, II, 343, top.

כלל, Hiph'il, to crown, II, 241, note 1.

כלנה see Raḳḳah.

כלפון see Ṣemah b. Ḥalfon.

כמו = כאשר, II, 252, l. 5.

בית הכנסת = כניסה, II, 111, l. 11, 114, l. 20.

כִּפְסָף, desire, II, 241, note 3.

כסיפה, desire, II, 322, l. 33.

כפל, Pi'el, to double, II, 107, note 10, ll. 15-16.

חכם שמת = כרוב נגנו, חכם = כרוב, II, 333, note 1.

כרכמין = כרכוניים, saffron (poetic usage), II, 22, note 4.

כת הצולעה, כת הצולע, synonym for sect of Karaites, I, 275, 276, note 2 ; II, 69.

כתר, Hiph'il, to adorn, II, 127, l. 9.

- לאון *see* Moses b. Leon.
 אללברי, from Lebda, I, 23, note 2.
 לקה = קהלה, II, 34, note 6, 87, l. 11.
 לוניל, Lunel (in the Provence), II, 325, note 7.
 לחץ = לחצו, oppression, II, 306, l. 7.
 ליו, Leo (of Mastaura), II, 93.
 לילה, taken as feminine, hence construct לילת, II, 99 (no. 6), l. 1.
 לשון אלשרה, Arabic, I, 34, note.
 מאלקה, Malaga (in Spain), I, 25, note 2.
 מבארך *see* Meborak b. Israel.
 מבכין = בוכה, weeping, II, 54, note 3.
 מגמה, purpose, II, 71, l. 24, 78, l. 11, 83, l. 5, 89, l. 15, 199, l. 12, 206, l. 35, 345, top, 356, first line of Hebrew.
 מודע התבונה, title, I, 261.
 מולא, lord (Arabic), II, 171, note 1.
 מומל *see* Perah (Perahya) Rosh-Hasseder b. Muammil.
 מוסר, culture, *see* אחי מוסר.
 מופלא, distinguished member of the court, I, 267.
 מושב, habitation, school (cp. Arabic majlis), II, 71, 117, l. 5, 170, note 2, 193, Address, 219, l. 6 from bottom, 228, Address, 254, no. 1, l. 3, 273.
 מורח, plur. = ארצות המורח, II, 33, r., l. 6, 36, fol. 6, r., l. 7.
 מחל = מחלה, sickness, II, 37, fol. 2, r., l. 2.
 מחלה *see* Maḥalla (in Egypt).
 מחסן בן חוסין *see* Muḥasan b. Ḥusain.
 מִטָּה = מִטָּה, II, 130, top.
 מִטָּר, Pī'el, to rain, II, 19, note 5.
 מכס, Maks (port of Cairo), II, 301, note 7.
 מליג *see* Milij (in Egypt).
 מליצה, recommendation, II, 353, note 11.
 במטי, במטי, II, 325, l. 8, read במטו, (I pray) as a favour.
 מיוחס, proper name, I, 95, note 1.
 מ' הארמון or מלכות הארמון, synonym for Latin kingdom of Jerusalem, I, 236, note 1.
 מלמד, teacher, I, 270.
 ממחה, title, I, 269; מ' בית דין, I, 266.
 מעבר = אלממלך, II, 330, note 1.
 ממחעוץ, of Gaza, II, 98.
 מניה אשנה *see* Minyat Ishna (in Egypt).
 מניה זפת *see* Minyat Zifta (in Egypt).
 מסאפר, a Reader, II, 247.
 מסמך, reliance, II, 139, l. 13.
 מסרף, maternal uncle, II, 115, note 1, 154, l. 33, 161, l. 10, 162, note 4, 187, note 3.
 מעאני, proper name, II, 300.
 מעבורה = מעברה, II, 134, l. 15, 24, l. 11.
 מעולה בחבורה, title, I, 277.
 מעותר, candidate, II, 291, note 1; מעותר לנגידות, candidate for dignity of Nagid, I, 254.
 אלמעז, 'al-Mo'izz (Caliph), I, 18, note 2.
 טבריה = מעזיה, Tiberias, , 43, note 2, 58; II, 44, l. 5 and bottom.

מעטירה, synonym for Damascus, I, 228, note 1; II, 280, l. 4.

מעלות הישיבות, titles of the academies, I, 85; II, 84, l. 11.

מעלה = מעלן, II, 130, top.

מעמד = ממנה, appointed, II, 19, note 2.

מעמר, Mu'amr, II, 291.

מערב, plur. = ארצות המערב, II, 33, recto, l. 7, 36, fol. 6, r., l. 8.

מערה, quality, II, 161, l. 8.

מעש, deed, II, 106, bottom, 240, Address.

מפרג see Mufarraj b. Yefet Hallevi of Damascus.

מצר, Miṣr = Fustāt, I, 31, note 1; II, 172, 222, 329.

מצרות = מצרים, pangs, II, 15, l. 5.

מקהל = מקהלה, congregation, II, 12, l. 24, 85, l. 23.

מקום, position, attitude, II, 83, note 5, 156, l. 14, 216, no. 23, l. 6.

מקל תפארה, title, I, 256.

מרגא see Marja.

מררכי הזמן, title, I, 223, note, 256; II, 258, l. 18, 287, note 2, 329, note 1.

מרויט, Lake Maryūt (in Egypt), II, 245.

משאל, request, II, 81, top and l. 20, 83, l. 6, 110, no. 26, l. 1 and *passim*.

משורר, chorister, I, 270.

משוש הישיבה = אלמשוש, title, I, 278, note 10; II, 162, 219, 374, note 8.

משך, Khurasān, I, 275, note 2; II, 147, note 4.

משכיל, not always a specifically

Karaitic term, I, 49, note, 141, note 1, 276.

המשנה, the Wezīr, II, 167, 171.

משנה למלך, title, I, 257.

מתן, sing. of מְתַנִּים, II, 242, note 1.

מתקנ = מתקנן, II, 230, l. 16.

אלמתרגם, the interpreter, I, 270.

נא אמן, Alexandria, I, 88, note 1; II, 287, note 2, 294, 325, 344, 371, note 1.

נאגי, Nagi, name, II, 318.

נאם, Niph'al ננאמות, II, 340, note 4; Hiph'il הנאים, to utter, speak, 242, note 3.

נאמן בית דין, title, I, 196, note 2, 268, note 1.

נאמן הישיבה, title, I, 278, note 11.

נגר, Piel pt. מנגד, to act as Nagid, I, 252, note 1.

נגיד ארץ ישראל ויהודה, I, 257; נ' הגולה, I, 229, note 1, 256; נ' המחנות, commander-in-chief, I, 138; נ' הנגידים, I, 138; נ' עם אל ויהודה, I, 256.

נגיד הקהלות, title, I, 260.

נהל = נהדך, way, II, 54, l. 4.

נואי, beauty, II, 54, l. 8.

נוה, Hiph'il, to adorn, II, 129, note 6.

נוה צדק = חכם, II, 333, note 2.

נופריארכי, Neo-Patriarch, I, 211, note 1.

נוסם (from נָסַם), to show a miracle, II, 35.

נוער = נעורים, youth, II, 280, l. 8.

נור, Hiph'il, to separate, II, 139, note 7.

נור החברים = אלנור, title, I, 225, note 1, 277.

- נזר, title, I, 269.
 נזר הישיבה, title, I, 278, note 12;
 נ' ה' שלגולה, I, 262.
 נזר הכהנים, title, I, 260; נ' ה'
 ומועום, I, 225, note 1.
 נזר הלוים, title, I, 260.
 נזר המשכילים, title, I, 223, note.
 נזר הנשיאות, title, I, 272, top.
 נזר השרים = אלנזר, title, I, 227,
 note 1, 261.
 נחץ, haste, II, 108, l. 12, 109,
 l. 17.
 נחץ, קל תנחץ, P'el Hiph'il
 תנחץ, to hasten, to urge, II,
 244, bottom of text, 365, l. 16,
 235, no. 31, l. 37.
 נין = בן, son, II, 58, 222, note 25,
 ll. 6 and 8.
 נין, ינינם, Kāl or Hiph'il, II, 210,
 note 3.
 נכח, front, presence, II,
 194, l. 14.
 נמצלות, II, 16, note 14.
 נמר, name, *see* Namer b. Elkanah.
 נמר, Pu'al ptc. מנומר, patchy,
 striped, *see* מנומר.
 נפס, Nafis, name, II, 320.
 נפש, structure, II, 324, note 3.
 נפש משיבה synonym for תורה, II,
 230, note 5.
 נציב, station, garrison (?), II, 34,
 fol. 6, v., l. 9.
 נציבין, Nisibis, II, 70, note.
 נר מערבי, title, I, 30, note 1, 223,
 note.
 נשא, Hiph'il + שלום, to send regards,
 II, 91, l. 27 (probably read וחשיא
 for וחשים), 92, l. 40, 322, l. 45,
 336, l. 17.
 נושבות, רוחות העולם = נושבות,
 II, 240, note 4.
 נשואין, marriage, used in singular
 בנשוא, II, 322, l. 32.
 נשיה = ארץ, II, 369, note 1.
 נשתון, letter, II, 321, l. 4,
 336, l. 16.
 סבאע, an official in Ramlah, II, 21.
 סבל עול = סבל לעול (poetic usage),
 II, 333, note 10.
 סברא = סכרן, בעל סברא, I, 56, note
 1; II, 130, note 1.
 סבר, hope *see* שבר.
 סגולת הישיבה = אלסגולת, title, I, 278,
 note 13; סגולת ישיבת צבי, I,
 278, note 1; II, 127, l. 1.
 סגולת הנשיאות, title, I, 272, top.
 סגולת, title, II, 373; סגולת הקהל
 קהל צוען, I, 259-60; סגולת
 קהל, II, 291, note 2.
 סגירה, bowing, II, 320.
 סגן הישיבה = אלסגן, title, I, 278,
 note 14; II, 232, 374, note 3.
 סגן הכהנים, title, I, 260.
 סגן הלוים, title, I, 260, note 1.
 סגן הנגידות, title, I, 257.
 סדר רבתי = תוספתא, II, 334, note
 10.
 סוד הישיבה, title, I, 238, note 1,
 278, note 15.
 סונבאט *see* Sunbāt (in Egypt).
 סופר, scribe, I, 270.
 סופר הישיבה, scribe of the school,
 I, 225, note 1.
 סופר המלכות, Katib, I, 270.
 סוריא *see* Syria.
 סותת, סותת, to intercede, II, 105,
 note 4.
 סיגלי, II, 382.
 סיד = Arabic Sayyid, lord (שר),
 260; סידנא, our lord, II, 169,
 l. 8.

- לֹאֵהָל = סידר העדה = שר העדה, I, 259; II, 327.
- סיומים, completion, supplement of, I, 208.
- סילנו *see* Silanus of Venosa.
- סיעה, help, II, 365, l. 16.
- סיעוף = מחלוקת, strife, II, 224.
- סלוניקי, Salonica, II, 192.
- סנהדרין, סנהדרין גדולה, I, 265.
- סנהדרא רבא, II, 250, bottom.
- סלסל, to magnify, I, 23, note 8.
- סלר, leader, II, 140, note 4.
- סמבומיה *see* Sambutiah (in Egypt).
- סמבסט (in Egypt), II, 259, note 7.
- סמגוד, Samjud ? (in Egypt), II, 290.
- סנגר, to plead, excuse, II, 85, note 12, 187, note 2, 367, note 6.
- סני אלדולה, title, I, 216, top; סני אלדולה ואמינהא, I, 207, note 1.
- סנית (in Egypt), II, 259, note 7.
- ספן, to pay attention, I, 276, note 2.
- סקליה, II, 74, l. 11, 326.
- סר = שר, II, 84, note 1, 86, l. 3 from bottom.
- סרקסטמה, corruption for Siracusa (in Sicily), II, 326.
- סר אלבהא, name of a lady, II, 363.
- סרב, to draw a lot, II, 107, note 10, l. 20.
- עדן, Aden, II, 367.
- עוד, מעורך, since your existence, I, 123, note 1, l. 18; בעודו, when he was still (alive), I, 271, note 1, end; II, 233, Address and r., l. 8, 279, no. 16, l. 22, 282, col. 2, note 5, 319, note 11.
- עזיה, sin, II, 231, l. 17.
- עזר הישיבה, title, I, 279, note 1.
- עזר התעורה, title, I, 261.
- עוזב, repairer, II, 252, note 1.
- עון יהיה בצד, one's sin will be at somebody's side, i.e. fall upon him, II, 244, note 4.
- עזבון = ירושה, II, 24, l. 18, 70, note, l. 3, 79, l. 2, 179, l. 7.
- עזה, Gaza, I, 43, note 2; העזתי, אלמי, I, 110, note.
- עזר הישיבה, title, I, 279, note 2.
- עזר הנשיאות, title, I, 252, 270, top, 272; II, 232.
- עורה, synonym for Mount Olivet?, I, 60.
- אלעטאר, the performer, II, 115.
- עטרות החכמה, title, I, 261.
- עטרות השרים, title for Nagid designate, I, 253, 254, 257.
- עין העדה, communal leader, II, 218, note 9, 340, note 3.
- עין זמן, leader of the epoch, generation, II, 334, note 1.
- עיני, proper name, II, 308, l. 4.
- עכא, עכה, 'Akko, II, 172, 329.
- עלה, fault, II, 343, note 3.
- ... ב. עלה ל = direction to a place, I, 49, note 2, 56, note 2; *see* ... ב. בא ב.
- עלי מלתחה (sc. אשר), Keeper of the Robes, II, 267, note 14.
- עלצון, rejoicing, II, 306, l. 7.
- עמד על ראשו, I, 40, note 1.
- על + accus., II, 279, note 5.
- עמיד אלדולה, title, I, 220, note 1.
- עמידה, standing (in prayer), II, 118, l. 7.
- עמם, Hoph'al, II, 237, l. 21;
- השורה יועמה, taken in meaning of perverting (cf. Talmudic עמעם).

- עמח, to add (cp. עמית, associate), II, 141, note 8.
- ענודה, crown, II, 85, note 1.
- ענין, affair, II, 345, note 4; fem. plur. ענינות, 336, l. 12.
- עסכי, name of a Muslim, II, 305.
- עפל, II, 194, l. 14, העפלה מנכחינו, according to sense must be 'which is dark (obscure) from our presence'. Probably read הערפלה or האפלה (from ערפל).
- עצבון מזון, hard struggle for a livelihood, II, 241, note 4.
- עקאליותן (near Safed in Galilee), II, 204.
- עקב, reward, II, 128, note 2, 132, l. 17, 135, l. 26, 148, l. 18, 155, l. 3 from bottom.
- אלעראקין, the Babylonians (in Fustāt), I, 36, note 1, 97, note 1.
- עריסת, proper name, II, 246, 247.
- ערין, Niph'al, praised, declared awful, II, 220, l. 14, 344, l. 7.
- ערין, praise, II, 139, note 1.
- עריקים, veins, II, 342, note 1.
- עתר = עתירה, prayer, I, 160, note; II, 15, l. 14, 222, l. 40.
- פאסטון, פאסטון, Filastin, I, 18, note 2.
- פאר החברים, title, I, 238, note 1, 277.
- פאר החונים, title, I, 269; II, 293, 373.
- פאר הישיבה, title, I, 279, note 3.
- פאר הכהנים, title, I, 260.
- פאר הלויים, title, I, 260.
- פאר הרופאים, title, I, 260, note 1.
- פאר התלמידים, title, I, 279.
- פאר שתי הפאות, title, I, 260.
- פונבא, Punba (in Egypt), II, 286.
- פורך, taskmaster, II, 93, note 1.
- פורין synonym for Messiah, II, 347, note 2.
- פוש, Hiph'il ptc. מופיש, to give rest, II, 299, note 3.
- פחה, title, I, 260.
- פרח see Perah (Perahya) Rosh Haseder.
- פטיש החוק, title, I, 223, note.
- הפטישה, not Patishah, but probably corruption for בפסמאט, II, 326-7.
- פילגוס, sea, II, 364, note 2.
- פיסת יד, II, 192, l. 7 of Hebrew, abundance of hand, i.e. generous donation.
- פישון, Nile, II, 39, note 3, 150, note 2, 211 (no. 2), l. 14, 212 (no. 5), l. 3.
- פיתקא = פיתקא = פיתקא, a piece of paper, a letter, II, 153, ll. 9, 12, 184, note, l. 34, 186, l. 20, 348, bottom.
- פיליות, jurisdiction, II, 36, fol. 5, r., l. 3.
- פניים, plur. of פנאי, leisure (poetic usage), II, 22, note 10.
- פסמאט see Fustāt.
- פקיד הסוחרים, official over the merchants, I, 261.
- פרוסטמין, I, 15, note 4.
- פרוסים = שמים, II, 152, note 3.
- פרז, open part, I, 88, note 1.
- פרנס, the office of, I, 258; הפרנס, I, 259, note 1.
- פרנסה = פרנסה, maintenance, II, 241, note 5.
- פשאט see Soloman b. פשאט.
- פשט עור, to submit to punishment, II, 253, note 3.

צבי = הצבי, Palestine, I, 40, note 1, end; II, 126, top, 127, l. 1, 128, l. 11, 216, l. 10, 361, l. 25; הר צבי, II, 304, l. 5 from bottom.

צביאן *see* Šabyān (Abū Sa'ad) b. Sa'adya Hakkohen.

צהרנת *see* Šahrāgt (in Egypt).

צוה, Hiph'il used as Kāl, II, 129, note 8.

צובה *see* Aleppo.

צולעה *see* הצולעה.

צוען = Fustāt, II, 117, 256, 277, 280, 293, 305.

צורבא מרבנן, title, I, 279.

צחצח, to describe in pure (choice) language, II, 90, note 1.

צינוק, chain, II, 364, l. 10.

צירפא, banker, I, 96.

צכנה, בן צכנה, II, 350.

צלע האלה, quarter in Jerusalem, I, 275; II, 374.

צמצאם אדלוה *see* Šamšam ad-Daula.

צנננת המן, title, I, 256, note 1.

צער, Šo'ar (in Palestine), I, 43, note 2.

צעיר, צעיר, a person in pains, II, 197, no. 7, l. 2, 356, note 1.

צפוריה, צפוריה, Šaffuriyah (Sephoris in Galilee), I, 18, note 2; II, 357, note 3.

צקליה, Sicily, II, 239.

צרבי = צורבא מרבנן, II, 367, top.

צרבן = צורבא מרבנן, II, 130, note 2.

אלקאהרה, Cairo, II, 201, 294.

קו צדק = שורת הדין, II, 375, l. 18.

קובה, II, 124, l. 3, *see also* J.Q.R.,

N.S., VIII, 135, bottom, literally a vault, seems in both places to refer to the Ark of the Law in the synagogue (evidently because the place was shaped like a vault).

קורצי קרן, slanderers, II, 353, note 12.

אלקוזא, the silk mercer, I, 20, note 5; II, 16, poem VI, 172, 320, note 6.

קיאם, proper name, II, 174.

קידה, bowing, I, 208.

קירואן, Kairowān (in North-Africa), II, 163, l. 27.

קירט, Kīrāt, II, 195, l. 13.

קליוב *see* Kalyub (in Egypt).

בן קלימא, II, 60, l. 10.

קלימא (?), coins, II, 322, note 1.

קנח, מדינת קנח, Bagdad, I, 18, note 2.

בן אלקצאע, אלקצאע, II, 247.

אלקצטנטינה, Constantinople, II, 248, l. 4 from bottom.

קצין צבאות, commander-in-chief, I, 208, note 2.

קצר אלשמע, quarter of Fustāt, I, 36, note 1; II, 248.

קריבות, relationship, II, 129, note 9.

קרן זעירה, synonym for Muslim rule, I, 43, note 2.

קשמיליא, Castille, I, 69, note 1.

אלריים, אריים, titles, I, 262.

ראש בי רבנן, title, I, 262, 279-80.

ראש החברים, title, I, 277.

ראש הישיבה שלגולה, ראש, I, 262; ישיבה שלגולה, I, 239, note 1; II, 294.

ראש הכנסת, I, 15, note 4, 258.

ראש המדרים, title, II, 327.

- ראם אלמדרסא, ראש המדרש, title, I, 280; II, 312.
- ראש הנריבים, title, I, 260.
- ראש הסדר, title, I, 262, 279-80; ראש ה' שלכל ישראל, I, 39, 280.
- ראש הסנהדרין = Gaon, I, 54, note 2.
- ראש הפרק, title, I, 262, 269-70.
- ראש הקהלות, ראש הקהל, I, 258.
- ראש ישיבת ארץ צבי, רא' א' הצבי, I, 123, note 1; II, 294-6.
- ראש ישיבת נאון, ראש ישיבת, I, 54, note 2, 239, note 1; II, 295.
- ראש ישיבתה שלתורה, I, 238, 248; II, 329-31.
- ראש כל הדינים, title, I, 268; II, 319.
- ראש כלה, title, I, 262.
- ה' ה' בישראל, ה' הגדול, הרב, titles, I, 279.
- חבורה הרביעי בחבורה, see חבורה.
- רנא b. 'Ali, II, 147.
- רנל, Hiph'il, to cause to come, II, 152, l. 8.
- רנל, policeman, II, 173, bottom, l. 3.
- רנע, quiet, ease, II, 195, l. 10.
- רגש, Hiph'il, to throng, II, 31, l. 6.
- רדוס, Rhodéz (in France), II, 191.
- רואנים = עינים, II, 19, note 2, 21, l. 2.
- רומא, אלרום, see Byzantium.
- רוסיא, Russia, II, 192.
- רורה = תורה, I, 55, note 3 (cp. *J.Q.R.*, N.S., XI, 450, bottom).
- ריאסא, office of Nagid, II, 328.
- ריעקוב, proper name, II, 196, top.
- אלרף, the provinces (of Egypt), II, 264, 287, 289, 317; not Morocco, II, 382.
- ריש מתיבתא = Gaon, I, 54, note 2.
- ריש הפרק = ראש הפרק, I, 97.
- רמאדה, a place, II, 87.
- רננה = רנן, song, I, 160, note; II, 12, l. 10.
- רפח see Rafah (in Egypt).
- רצוי הישיבה, title, I, 279, note 4; II, 337.
- רצוי הנשיאות, title, I, 272, top.
- רצוי קהל . . . , title, I, 259-60.
- רצוי שתי ישיבות, title, I, 279, note 5.
- רקת, Tiberias (in Galilee), II, 193, l. 17, 195, l. 30, 197, l. 11, 198, l. 11.
- מרשות, רשות, 'by authority of', I, 237, 240; II, 295-6, 303.
- רשיד see Samuel Rashid.
- שאל, request, II, 78, l. 7.
- אלשאמיין, the Palestinians (in Fustāt), I, 36, note 1, 89, note 1.
- שאנון, ease, tranquility, II, 195, l. 9.
- שבוס, upheaval, II, 39, l. 23, 323, l. 8.
- חבורה השביעי בחבורה, see חבורה.
- שבר, סבר, hope, II, 54, note 5, 83, note 1, 120, l. 4, 150, l. 19, 162, l. 5, 231, top.
- שדי = שדן, II, 130, top.
- שומר, the, I, 270.
- שופט, the, I, 265.
- שוק היהודים, the Jewish bazaar, I, 261.
- שורה = שור, line, II, 145, l. 4.
- שורה, dual pl., II, 225, no. 26, l. 1. שורותיים, read שורותיים as in 288, l. 6.
- אלשושנים, שושנים, name for Karaites, I, 160, note 3.

- נִשְׁ, gift, plur. שִׁים (poetic usage), II, 22, note 5.
 שי (Arabic), affair, II, 71, note 4, 149, note, l. 30.
 שִׂאוֹת, carrying, II, 192, l. 1 of Hebrew.
 שיביליה, Seville (in Spain), II, 109, no. 24, l. 8.
 אֶלְשִׁינִי, Yefet b. אֶלְשִׁינִי, II, 236.
 שִׁלוּחַ, Shiloah, II, 304.
 שִׁיפֶן, name of an enemy of Egyptian Jewry, I, 212-13; II, 257-9.
 שִׁישׁ = שֶׁשׁ, II, 129, Address, l. 1.
 שְׁכֵם (in Palestine), II, 177.
 חֲבוּרָה הַשְּׁלִישִׁי בחבורה .
 שֵׁם, rumour (?), II, 120, note 6.
 שְׁמוּשׁ, legal document, II, 231, note 1.
 שְׂמֵחַ = שִׂמְחָה, rejoicing, II, 13, l. 48.
 שִׁמְעַ, Hiph'il, to speak evil of (somebody), II, 120, l. 16, 121, l. 45; Hoph'al; הוֹשַׁמְצָה אֹזְנִי, my ear heard an (evil) report, II, 225, no. 26, l. 5.
 שְׁמִיזָה = שִׁמְצָה, suspicion, II, 352, note 1.
 שֶׁמֶשׁ = שֶׁמֶשׁ, sun, I, 100, note; II, 106, note 9.
 שְׁנַעַר, Babylon or Bagdad, I, 235, note.
 שְׁעִי b. Isaac, II, 99.
 שְׁעַר הַיְּשִׁיבָה, שְׁעַר = שַׁעַר, I, 266; שְׁעַר הַיְּשִׁיבָה, I, 72, note 1.
 שֶׁף יְחִיב, ancient synagogue in Nehardea, II, 333, note 8.
 שֶׁפִּיז, pouring out, II, 15, l. 13.
 שְׁפָר = אִמְרֵי שֶׁפָּר, נֹתֵן, II, 38, note 3.
 שְׁפָרִי, synonym for Fustāt, II, 361, l. 21, 362, no. 2, l. 8, no. 3, l. 6.
 שֶׁר, titles connected with, I, 260.
 שֶׁר הַלְוִיִּם, title, I, 260.
 שֶׁר הָעֵרָה, title, I, 259; II, 147, 151.
 שֶׁר שְׂרֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁר הַשְּׂרִים, Nagid's title, I, 216, 256.
 שֶׁר כָּל הַיְּקוּם, שֶׁר יְקוּם חֶבֶל, titles, I, 216.
 שֶׁר מִנְחָה, title, I, 260-1; II, 167.
 שֶׁר קָהֵלֶת הַיְּמִינִי, II, 270-1.
 שְׁרָפָה (cp. Jer. 2. 23), here in the meaning of ease, leisure, II, 195, l. 9.
 הַשְּׁשִׁי בַּחֲבוּרָה = אֶלְשִׁי, II, 234, note 3; see חֲבוּרָה.
 שְׁתַּח, bowing, II, 245, note 5.
 תַּאֲב, desire, II, 124, note 5.
 תַּאֲבַת, see Thabit b. Tobias Hakohen.
 תַּאֲמִים, Niph'al, joined, II, 202, l. 4, Hoph'al ptc. מוֹתַאֲמִים, II, 230, verso reversed, l. 1.
 תַּבְּאֲרָכָה, name of a lady, II, 173.
 תַּדְרַר, Hiph'il (cp. הַתַּדְרָה), to prolong, to make content, II, 136, top, 195, l. 10, 217, l. 17; Hiph'il ptc. מַתְּדִיר, II, 230, v., l. 1; Hoph. ptc. מוֹתַדִּירִים, II, 343, l. 21, 'are constantly used to'.
 תַּדִּיר = תַּדְרִיר, constant, II, 235, no. 31, l. 28.
 תַּדְרִמֹּר, Palmyra, I, 37, note 1; II, 341.
 תַּהֲלָה = תַּהֲלָה, praise, II, 230, l. 10.
 תוֹבֵל, identified with Slavonia, I, 275, note 2, end.

- תוה, Hiph'il, to mark out, to write, II, 129, note 7, 325, l. 13.
- תוספת = תוסף, addition, II, 134, l. 13.
- תותר, remainder, II, 75, note 1, 125, l. 16, 193, l. 4.
- תשבת = תחכמוני, II, 129, l. 5.
- תחכמונים, scholars, II, 276.
- תחנה = תחן, II, 201, note 1.
- תטאי (in Egypt), I, 109; II, 254.
- תכלית = תכל, end, II, 195, l. 6.
- תל, ruin, fem. plur. תלות, II, 183, note 10, l. 16.
- תלל, Hiph'il, to make high, II, 78, note 1.
- תלמיד, תלמידים, student, scholar (shortened from תלמיד חכם), I, 54, note 2, end, 279.
- תמר, Niph'al יתמר, II, 199, l. 29, to be constant; Hiph'il, II, 126, l. 2, 136, top, 140, l. 19, 201, l. 25, 234, no. 30, l. 6, 235, top; Hoph'al מותמר, II, 230, last line of text.
- תמאם, *see* Timām.
- תמם, Hiph'il, to perfect, II, 242, no. 2, ll. 2 and 4.
- תנאי, enumeration, II, 216, no. 23, l. 12.
- תניס *see* Tinnis (in Egypt).
- תעודד, strengthening, II, 78, note 2.
- תעלה, healing cure, II, 196, l. 19.
- תפארת בית ישראל, title, I, 260.
- תפארת הדינים, I, 268; II, 232.
- תפארת הישיבה = אלתפארת, title, I, 267, note 2, 279, note 6; II, 233.
- תפארת המשכילים, title, II, 235, no. 31, l. 10.
- תפארת הקהל, title, II, 373.
- תפארת השרים, title, I, 261.
- תפארת התלמידים, title, I, 279.
- תפארת הצי גורן ענולה, I, 222, note 2.
- אלתפלפל *read* אלמפלפל, I, 82.
- תתקוי b. Isaac, Samaritan official, I, 18.
- תקוה *see* Tikvah b. Simhah.
- תהרגמן, the interpreter, I, 271, note 1.
- תרעלה = תרעל, II, 131, note 3.
- תרשישים, angels or the heavenly animals, II, 344, l. 7.
- תשיש, old, frail, II, 181, note 1.
- תשר, Hiph'il, to present one with something (cp. חשורה, a present), II, 179, l. 3.

CORRIGENDA

[Exclusive of those given in vol. I, p. 8. The volumes are indicated by I and II respectively.]

- I, 20, l. 11. *For* 'Adiyyah *read* 'Adayah;
I, 17, *for* 57 *read* 56 (= vol. II, p. 153).
I, 21, l. 32. *For* 72 *read* 70 (= vol. II, p. 172).
I, 24, l. 3 from bottom. *For* 21, 1 *read* 21, 2.
I, 27, l. 7 from bottom. After Gaon *delete* 'and'.
I, 28, l. 15. *For* 1022 *read* 1026.
I, 35, note 1, l. 2 from bottom. *For* 100-820 *read* 1008-20.
I, 40, note 1, l. 6. *For* קבע קבע *read* קבע.
I, 50, l. 18. *For* Jew *read* Jews.
I, 57, l. 16. *For* ne *read* new.
I, 68, note 1, bottom. *For* לנריו *read* לנריו.
I, 79, l. 19. *For* ישראל דסתרי *read* ישראל אלדסתרי; note 1, l. 2, *for* Bo'az's *read* Bo'az's.
I, 82, l. 3. *For* note 3 *read* note 7 (= vol. II, p. 78, note 7).
I, 89, l. 12. *For* 233¹ *read* 233¹.
I, 97, l. 6. *For* II, 4 *read* II, 5.
I, 99, l. 16. *For* note 3 *read* note 2 (= vol. II, p. 101, note 2).
I, 101, l. 3. *For* note 1 *read* note 10 (= vol. II, p. 107, note 10).
I, 104, l. 11. *For* note 2 *read* note 3 (= vol. II, p. 113, note 3); l. 9 from bottom, *for* Ja'ish *read* Ya'ish.
I, 112, l. 22. *For* Sa'ud *read* Sa'ad.
I, 119, l. 3 from bottom. *For* note 5 *read* note 2 (= vol. II, 135, note 2).
I, 122, l. 10. *For* Thence *read* Hence.
I, 125, l. 18. *For* 13-14 *read* 14-15; l. 19, *for* 16 *read* 17; l. 22, *for* 26-7 *read* 27-8; l. 31, *for* 32-5 *read* 34-6.
I, 129, l. 10 from bottom. *For* note 1 *read* note 7 (= vol. II, p. 145, note 7).
I, 134, note 1, l. 4. *For* Kzaz *read* Kazzaz.
I, 141, note 1, l. 6 from bottom. *For* אמרו *read* אמרו.
I, 145, note 1, l. 2. *For* Bo'aş *read* Bo'az.
I, 146, l. 13. *For* Parnes *read* Parnās.
I, 161, l. 16, and 162, l. 3. *For* note 9 *read* note 10 (= vol. II, p. 183, note 10).
I, 164, l. 18. *For* Jalab *read* Ghalib.
I, 172, l. 16. *For* Yedidyah Hannasi b. Zakkai *read* Zakkai b. Yedidyah Hannasi; l. 8 from bottom, *delete* (see note 11).
I, 174, l. 28. *For* EN *read* EN.
I, 175, l. 6. *For* 1085 *read* 1084.
I, 178, ll. 2 and 7. *For* Bo'aş *read* Bo'az.
I, 180, l. 3, and 181, l. 11. *For* note 4 *read* note 3 (= vol. II, p. 217, note 3).
I, 183, l. 1. *For* 1034 *read* 1033; l. 20, *for* Solomon b. Hayyim *read* Hayyim the 'Seventh' b. Solomon (cp. 192, note 1).
I, 194, l. 20. *For* האם *read* האב.
I, 198, l. 14 from bottom. *For* Parnes *read* Parnās.
I, 208, l. 22. *For* note 8 *read* note 6 (= vol. II, p. 85, note 6).
I, 210, ll. 6 and 8. *For* Parnas *read* Parnās; l. 11, *for* Meshullam *read* Shemarya.
I, 213, note 1, l. 4. *For* הנכבדים *read* הנכבדים.
I, 218, l. 5. *For* readers *read* leaders.

- I, 220, l. 19. For A. D. 11, 1 read A. D. 11, 2 and for A. A. 15 read A. A. 17.
- I, 223, note, l. 2. For חקרוש read הקרוש.
- I, 225, l. 1. For 1143 read 1453.
- I, 227, note 1, l. 1. For Meborah read Meborak.
- I, 229, l. 12. For 1868 read 1168; l. 26, for 1142-50 read 1142-59.
- I, 234, ll. 6-7. Delete 'see also A. D. 19^b'.
- I, 240, l. 12. For a certain Joshu'a and his brother read Joshu'a, his brother; l. 15, for note 1 read note 10 (= vol. II, p. 302, note 10).
- I, 241, l. 12. For (5) read (6).
- I, 243, l. 12 from bottom. For A. C. 20, 3 read A. C. 20, 4.
- I, 244, l. 10 from bottom. For 29, 4 read 29, 5; note 2, l. 2, for Livine read Levine.
- I, 245, l. 8. For son-in-law read sons-in-law; l. 17, for where he was read were he; l. 27, for Mishnah read Mishnē.
- I, 247, l. 8. For note 6 read note 7 (= vol. II, p. 325, note 7).
- I, 248, note 1, l. 5. For 20, 7 read 20, 8.
- I, 249, l. 20. For 28, 1-2 read 28, 1-4 (= vol. II, pp. 231-2).
- I, 250, l. 15. For note 3 read note 7 (= vol. II, p. 78, note 7).
- I, 252, l. 8 from bottom. For Sumnites read Sunnites.
- I, 255, note 1, l. 3 from bottom. For אסכנדרו read אסכנדרו.
- I, 256, note, l. 1. For Negidat read Negidut.
- I, 258, l. 12. For 16, 1 read 16, I, 2-3 (= vol. II, pp. 58-9); l. 16, for Sa'adael read Sa'adel.
- I, 260, l. 2, and 263, l. 26. For Parnes read Parnās.
- I, 261, note 2. For 3-4 read 3 (= vol. II, p. 338).
- I, 262, l. 10. For note 1 read note 3 (= vol. II, p. 73, note 3); l. 13, for Ḳmūdi read Ḳumūdi.
- I, 265, note 1, l. 1. For 35, 8 read 35, 7 (= vol. II, pp. 339-40).
- I, 266, note 2, l. 1. For A. D. 35, 4 read Above, p. 228, note, l. 2.
- I, 267, note 1. For note 9 read note 10 (= vol. II, p. 183, note 10).
- I, 269, l. 7. For Hazzan read Hazzan.
- I, 272, note 1, l. 1. For note 4 read note 3 (= vol. II, p. 217, note 3).
- II, 26, l. 14. For הרמים read חרמים.
- II, 30, l. 13. For Jalāb read Ghalib.
- II, 41, l. 10. For 33⁶ read 33¹.
- II, 74, l. 9. For לִי read לִי.
- II, 76, l. 7. For נִים [פ] read נִים [פ].
- II, 83, l. 13. For הנניד read הכניד.
- II, 92, l. 29. For אדירנו read אדירני.
- II, 97, note 1, last line. For p. 424 read p. 351.
- II, 98, l. 26. For אברהם read אברהם.
- II, 99, notes 2 and 3 should change places.
- II, 106, l. 7. For בגאא בגאא read בגאא בגאא, 'bon Dieu, bon Dieu'.
- II, 117, l. 3. For וית read וית.
- II, 125, Address, col. 2. For אפרים read שמריה.
- II, 146, l. 20. For שניהם read שניהם.
- II, 151, l. 6. For ידו read ידו; l. 15, for כמיר read כמיר; note 7, for Exod. read Eccl.
- II, 164, l. 12. For יוליכנו read יוליכנו.
- II, 166, bottom of text. For לִי read לִי.
- II, 171, l. 16. For רשוים read probably read רשוים; l. 19, for המדינה read המדינה; l. 22, for שאבה more correct would be יאבה 'who will not consent'.
- II, 177, l. 7. For יי read יי.
- II, 191, l. 18. For לנו read לנו.
- II, 193, l. 16. For תחינה read תחינה.
- II, 194, l. 3. For חמעולה read חמעולה.
- II, 200, l. 13. For אינו read אינו.
- II, 213, note 3, l. 2. For 224 read 22⁴.
- II, 215, l. 3 after the list. For 1030 read 1036.

- II, 228, Address, col. 2, l. 3. *For* וּעָרָא *read* וְעָרָא.
- II, 232, l. 18. *For* דִּין *read* דִּין.
- II, 233, Address, col. 1, l. 3. *For* בְּעוֹרָא *read* בְּעוֹרָא.
- II, 235, l. 40. *For* אָנִי *read* אָנִי.
- II, 237, l. 21. *For* נְחוּצָה *read* נְחוּצָה.
- II, 244, verso, l. 5. *For* הַנְּשִׁירִים *read* הַנְּשִׁירִים.
- II, 257, recto, l. 3. *For* וְרָע *read* וְרָע.
- II, 259, note 7, l. 11. *For* וַיִּנְחִילֶהָ *read* וַיִּנְחִילֶהָ.
- II, 265, recto, l. 7. *For* אֶתְּ *read* אֶתְּ; note 17, *for* אֶתְּ *read* אֶתְּ.
- II, 267, l. 16. *For* יָמִים *read* יָמִים.
- II, 269, l. 16. *For* פָּח *read* פָּח.
- II, 287, l. 9. *For* Ashkelon *read* Ashkelon.
- II, 301, l. 24 (top). *For* אָבֹא *read* אָבֹא.
- II, 306, l. 1, and 342, l. 22. *For* Dayan *read* Dayyan.
- II, 328, l. 36. With *Ov.* there begins a new sentence.
- II, 345, l. 17. *For* שִׁי *read* שִׁי.
- II, 347, note 2, l. 2. *For* Kimhi *read* Kimhi.
- II, 350, verso, l. 4. *For* בְּאִמּוֹנָה *read* בְּאִמּוֹנָה.
- II, 358, l. 24. *For* Harizi *read* Harizi.
- II, 375, l. 6. With *Mas'udi* there begins a new sentence.
- II, 378, l. 30. *For* אִי *read* אִי; l. 31, *for* בְּאִי *read* בְּאִי.
- II, 382, l. 12 from bottom. *For* רִוָּה *read* רִוָּה.
- II, 384, col. 1. *Add* T.-S. 12. 43, II, 30.
- II, 407, col. 2, bottom. *Add* Seville (in Spain), I, 102; II, 109.
- II, 414, col. 1. *Add* אַנְדָּלוּס, Andalusia, II, 58, III, l. 3.

